

सत्यमेव जयते

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचा
31 मार्च 2018 रोजी संपलेल्या वर्षाचा अहवाल
सार्वजनिक उपक्रम

Report of the Comptroller and Auditor General of India on
Public Sector Undertakings for the year ended 31 March 2018

लोकहितार्थ सत्यनिष्ठा
Dedicated to Truth in Public Interest

English

Marathi

महाराष्ट्र शासन
Government of Maharashtra

वर्ष 2019 चा अहवाल क्रमांक 5
Report No. 5 of the year 2019

सत्यमेव जयते

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक
यांचा
31 मार्च 2018 रोजी संपलेल्या वर्षाचा अहवाल
सार्वजनिक उपक्रम

लोकहितार्थ सत्यनिष्ठा
Dedicated to Truth in Public Interest

महाराष्ट्र शासन
वर्ष 2019 चा अहवाल क्रमांक 5

भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक
यांचा
31 मार्च 2018 रोजी संपलेल्या वर्षाचा
अहवाल

सार्वजनिक उपक्रम

महाराष्ट्र शासन
वर्ष 2019 चा अहवाल क्रमांक 5

अनुक्रमणिका		
तपशील	संदर्भ	
	परिच्छेद	पृष्ठ संख्या
दर्शनी अभिप्राय		v-vi
स्थूल आढावा		vii-xiii
प्रस्तावना		
राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचे कामकाज		
सर्वसाधारण	1-2	1-2
उत्तरदायीत्वाचा ढाचा	3-4	2-3
सार्वजनिक उपक्रमांनी लेखे सादर करणे	5-6	3-4
महाराष्ट्र शासनाने राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (पीएसयूज) केलेली गुंतवणूक	7-9	4-5
भाग-I		
प्रकरण - 1		
राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांचे कामकाज	1.1-1.24	7-25
प्रकरण - 2		
राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांसंबंधी अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद		
ऊर्जा विभाग (उद्योग, ऊर्जा व कामगार)		
महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित		
अभियांत्रिकी, खरेदी व बांधकाम कंत्राटांची अंमलबजावणी	2.1-2.1.16.4	27-41
महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित		
चुकीचे ऊर्जा प्रशुल्क लागू केल्याने अतिरिक्त प्रदान	2.2	41-42
भाग-II		
प्रकरण - 3		
राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कामकाज	3.1-3.30	43-63
प्रकरण - 4		
शासकीय कंपनीचे कामगिरी लेखापरीक्षा (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त)		
नगर विकास विभाग		
शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादितने केलेल्या पायाभूत सुविधा विकासाचे कामगिरी लेखापरीक्षा	4.1-4.8.6.7	65-89
प्रकरण - 5		
राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद		
विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासवर्ग कल्याण विभाग		
महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित		
सामाजिक क्षेत्रातील योजनांची अंमलबजावणी	5.1-5.1.15	91-104

तपशील	संदर्भ	
	परिच्छेद	पृष्ठ संख्या
कृषि विभाग		
महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादित		
सदोष निविदा मूल्यमापन निकषामुळे टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च	5.2	104-106
उद्योग विभाग (उद्योग, ऊर्जा व कामगार)		
औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादित		
व्याजाचे टाळता येण्याजोगे प्रदान	5.3	107
वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग		
हाफकिन बायो-फार्मास्युटीकल महामंडळ मर्यादित		
अग्रीम कर व एकूण कर दायित्वाचे चुकीचे निर्धारण	5.4	107-108
सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग		
महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित		
अतिरिक्त शुल्काचे टाळता येण्याजोगे प्रदान	5.5	108-109
संत रोहिदास चर्मद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित		
आयकराचे टाळता येण्याजोगे प्रदान	5.6	109-110
पर्यटन व सांस्कृतिक कार्ये विभाग		
महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादित		
निविदा मूल्यमापनात एका संस्थेला अदेय फायदा	5.7	110-112
नगर विकास विभाग		
शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित		
अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्याची वसुली न करणे	5.8	112-113
महसुलाचे नुकसान	5.9	113-114
उद्योग विभाग (उद्योग, ऊर्जा व कामगार) व सामान्य प्रशासन विभाग		
औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादित व महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित		
लेखापरीक्षाच्या सांगण्यावरून वसुली	5.10	114-115
वैधानिक महामंडळ		
उद्योग विभाग (उद्योग, ऊर्जा व कामगार)		
महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ		
पाण्याचे बिलींग करण्याची प्रणाली	5.11-5.11.13	115-127
खाजगी संस्थेला अदेय फायदा	5.12	127-128
भूखंड धारकांना अदेय फायदा	5.13	128-129

तपशील		संदर्भ	
जोडपत्रे		परिच्छेद	पृष्ठ संख्या
1	राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांमधील 31 मार्च 2018 रोजी असलेल्या भांडवल व प्रलंबित कर्जे यांची स्थिती दर्शविणारे विवरणपत्र.	1.3 व 1.7	131
2	लेख्यांना अंतिमरूप देण्यात आलेल्या अद्ययावत वर्षामधील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांची संक्षिप्त वित्तीय फलिते दर्शविणारे विवरणपत्र.	1.7 व 1.8	132
3	स्थापनेपासून 31 मार्च 2018 पर्यंत दोन ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांमधील राज्य शासनाने गुंतविलेला निधी यांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र.	1.11	133
4	31 मार्च 2018 रोजी राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांसंबंधी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) भांडवल व प्रलंबित कर्जे यांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र.	3.3	134-139
5	31 मार्च 2018 रोजी भांडवल, कर्जे व हमी यांच्या शिल्लकीबाबत महाराष्ट्र शासनाचे वित्तीय लेखे व राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) लेखे यामधील तफावत दर्शविणारे विवरणपत्र.	3.6	140-146
6	ज्यांचे लेखे प्रलंबित आहेत अशा कार्यरत राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) राज्य शासनाने केलेल्या गुंतवणूकीचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र.	3.7.1	147-148
7	लेख्यांना अंतिमरूप देण्यात आलेल्या अद्ययावत वर्षामधील सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) संक्षिप्त वित्तीय फलिते दर्शविणारे विवरणपत्र.	3.10, 3.11 व 3.16	149-154
8	राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) राज्य शासनाने दिलेला निधी दर्शविणारे विवरणपत्र.	3.14	155-160
9	शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादितने वसूल न केलेली विलंबासाठीची नुकसान भरपाई दर्शविणारे विवरणपत्र.	4.8.6.3	161

दर्शनी अभिप्राय

प्रस्तुत अहवालात शासकीय कंपन्या व वैधानिक महामंडळांच्या लेखापरीक्षणाचे परिणाम समाविष्ट आहेत व हा अहवाल वेळोवेळी सुधारणा केल्याप्रमाणे, भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक (कर्तव्य, अधिकार व सेवा शर्ती) अधिनियम, 1971 मधील कलम 19ए नुसार महाराष्ट्र शासनाला सादर करण्यासाठी तयार केला आहे.

2. शासकीय कंपन्यांच्या लेख्यांचे लेखापरीक्षण भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक (सीएजी) द्वारे कंपनी अधिनियम, 1956 मधील कलम 619 अन्वये व कंपनी अधिनियम, 2013 मधील कलम 139 व 143 अन्वये करण्यात येते. कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 2(45) नुसार शासकीय कंपनीचा अर्थ ज्या कंपनीचे 51 टक्क्यापेक्षा कमी नसलेले भरणा झालेले भांडवल केंद्र शासनाने किंवा राज्य शासनाने किंवा राज्य शासनांनी किंवा अंशतः केंद्र सरकारने आणि अंशतः एक किंवा अधिक राज्य शासनांनी धारण केलेले असते व याशिवाय अशी कंपनी जी शासकीय कंपनीची दुय्यम कंपनी आहे अशा कंपनीचा समावेश आहे. त्या, व्यतिरिक्त कोणतीही इतर कंपनी¹ जी केंद्र शासनाकडे किंवा राज्य शासनाकडे किंवा शासनांकडे किंवा अंशतः केंद्र शासन व अंशतः राज्य शासन किंवा एक किंवा अधिक राज्य शासनाद्वारे प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे मालकी किंवा नियंत्रित केले जाते, अशा कंपन्या या अहवालात शासन नियंत्रित इतर कंपन्या म्हणून संदर्भित करण्यात आलेल्या आहेत. वैधानिक महामंडळांची लेखापरीक्षणाची व्यवस्था महामंडळे संस्थापित केली जातात त्या अधिनियमात विहित केलेली आहे.

3. ज्यांचे लेखापरीक्षण सीएजीकडे संपूर्ण करण्यात आले आहे अशा महाराष्ट्र राज्यातील 85 शासकीय कंपन्या व 10 वैधानिक महामंडळे अशा 95 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची (पीएसयूज) कामगिरी या अहवालामध्ये समाविष्ट केलेली आहे. या अहवालात सर्व 95 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची कामगिरी प्रस्तावना प्रकरणांत अंतर्भूत केलेले आहे. त्यानंतर, अहवाल दोन भागांत विभाजित करण्यात आला आहे: भाग I मध्ये आठ ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांच्या कामगिरीचे विश्लेषण दिलेले आहे. ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये महाराष्ट्र शासनाची (जीओएम) मोठी वित्तीय पूंजी लागलेली होती कारण 31 मार्च 2018 रोजी या कंपन्यांमध्ये एकूण गुंतवणूक ₹ 88,120.58 कोटी होती. 2017-18 यावर्षात एकूण अर्थसंकल्पीय व्ययाच्या 59.32 टक्के (₹ 7,853.62 कोटी) वाटा ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांना मिळाला होता. ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांना यावर्षात ₹ 3,328.13 कोटीचा तोटा झाला होता. एका ऊर्जा क्षेत्रातील कंपनीने ₹ 814.51 कोटीचा नफा मिळविला होता, पाच कंपन्यांना ₹ 4,142.64 कोटीचा तोटा झाला होता व दोन कंपन्यांना अत्यल्प नफा/तोटा झाला होता. या क्षेत्राचे महत्व विचारात घेऊन आम्ही ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमांच्या कामगिरीचा तपशील व या कंपन्यांच्या लेखापरीक्षणाचे परिणाम (दोन अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद) या अहवालाच्या भाग I मध्ये समाविष्ट केलेले आहेत.

4. अहवालाच्या भाग II मध्ये 10 वैधानिक महामंडळांसह 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांच्या (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कामगिरीचा तपशील दिलेला आहे. 2017-18 मध्ये या सार्वजनिक उपक्रमांना ₹ 294.63 कोटीचे नुकसान झाले होते. या भागांत एक कामगिरी लेखापरीक्षा व 13 अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेदांचा समावेश केलेला आहे.

¹ कॉर्पोरेट कार्य मंत्रालय-(अडचणी दूर करणे) सातवा आदेश 2014 दिनांक 4 सप्टेंबर 2014.

5. या अहवालामध्ये प्रकाशित लेखापरीक्षण परिणाम 2017-18 या वर्षाच्या चाचणी लेखापरीक्षणात किंवा मागील वर्षाच्या लेखापरीक्षणात निदर्शनास आलेल्या, परंतु ज्यांचा मागील अहवालामध्ये परामर्श घेण्यात आला नव्हता अशी प्रकरणे उल्लेखित केलेली आहेत. आवश्यकता असेल तिथे 31 मार्च 2018 नंतरच्या प्रकरणांचाही उल्लेख करण्यात आलेला आहे.

6. केलेले लेखापरीक्षण हे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांनी जारी केलेल्या लेखापरीक्षण मानकांनुसार आहेत.

टीप:-भाषांतरित अहवालामध्ये जर शंका असेल तर इंग्रजी अहवाल अधिकृत समजण्यात यावा.

स्थूल आढावा

राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचे कामकाज

कंपनी अधिनियम, 2013 मधील कलम 139 व 143 अन्वये शासकीय कंपन्यांचे लेखापरीक्षण शासित करण्यात येते. शासकीय कंपन्यांचे वित्तीय विवरणांचे भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक (सीएजी) यांनी नियुक्त केलेल्या सनदी लेखापरीक्षकांद्वारे लेखापरीक्षण करण्यात येते. या वित्तीय विवरणांचे पूरक लेखापरीक्षण सीएजीद्वारा सुध्दा करण्यात येते.

31 मार्च 2018 रोजी, महाराष्ट्रामध्ये 95 राज्य सार्वजनिक उपक्रम (पीएसयूज) होते, ज्यामध्ये 10 वैधानिक महामंडळे व 85 शासकीय कंपन्या (21 निष्क्रिय शासकीय कंपन्या धरून) सीएजीच्या लेखापरीक्षण अधिपत्याखाली होत्या. 30 सप्टेंबर 2018 रोजी त्यांच्या अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांनी ₹ 90,334.69 कोटीची वार्षिक उलाढालीची नोंद केली होती. ही उलाढाल महाराष्ट्र राज्याच्या स्थूल उत्पन्नाच्या (जीडीपी) 3.62 टक्के होती. 31 मार्च 2018 रोजी, 95 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमधील एकूण गुंतवणूक (भांडवल व दीर्घमुदतीची कर्जे) ₹ 3,57,317.05 कोटी इतकी होती. ऊर्जा क्षेत्राला 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत एकूण गुंतवणूकीच्या 77.04 टक्के (₹ 1,72,309.70 कोटी) रक्कम मिळाली होती.

1. राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांचे कामकाज

2017-18 मध्ये आठ ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमांना त्यांच्या अद्ययावत लेख्यांनुसार उलाढाल ₹ 79,543.51 कोटी होती. ही उलाढाल राज्याच्या स्थूल उत्पन्नाच्या 3.19 टक्के इतकी होती. त्यांच्या अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमांना एकंदरित ₹ 3,328.13 कोटीचे निव्वळ नुकसान झाले होते.

(परिच्छेद 1.8)

31 मार्च 2018 रोजी आठ ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमांमधील गुंतवणूक (भांडवल व दीर्घमुदतीची कर्जे) ₹ 2,18,749.40 कोटी होती. त्यापैकी, महाराष्ट्र शासनाचे भांडवल ₹ 88,086.99 कोटी व दीर्घमुदतीची कर्जे ₹ 33.59 कोटी समाविष्ट असलेली गुंतवणूक ₹ 88,120.58 कोटी होती. 2017-18 यावर्षात महाराष्ट्र शासनाने भांडवल, कर्जे व अनुदान/अर्थसहाय्य स्वरूपात ₹ 7,853.62 कोटी अंशदानित केले होते.

(परिच्छेद 1.4 व 1.7)

2017-18 यावर्षात, आठ कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांपैकी, एका सार्वजनिक उपक्रमाने ₹ 814.51 कोटीचा नफा मिळविला होता, पाच सार्वजनिक उपक्रमांना ₹ 4,142.64 कोटी तोटा झाला होता व दोन सार्वजनिक उपक्रमांना अत्यल्प नफा/तोटा झाला होता. महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित (₹ 814.51 कोटी) होती व महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित (₹ 3,176.49 कोटी) हे नफा मिळविणारे सार्वजनिक उपक्रम होते व महाराष्ट्र राज्य ऊर्जा निर्मिती कंपनी मर्यादितला (₹ 929.71 कोटी) मोठा तोटा झाला होता. सप्टेंबर 2018 अखेर चार सार्वजनिक उपक्रमांचे चार लेखे थकित होते.

(परिच्छेद 1.6 व 1.8)

राज्य शासनाची ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमांमधील भागभांडवलाची एकूण गुंतवणूक 1999-2000 मधील ₹ 0.45 कोटी वरून 2017-18 मध्ये ₹ 88,086.99 कोटी

इतकी वाढली होती. राज्य शासनाने 31 मार्च 2018 पर्यंत केलेल्या गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य ₹ 1,18,570.22 कोटी इतके काढण्यात आले होते.

(परिच्छेद 1.11)

यावर्षात वैधानिक लेखापरीक्षकांनी पाच लेख्यांवर शेर असलेले प्रमाणपत्र दिले होते.

(परिच्छेद 1.20)

2. राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांसंबंधी अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद

काही महत्त्वाच्या लेखापरीक्षा शेऱ्यांचे सारांश खाली दिली आहे:

महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादितने 52 उपकेंद्रे बांधण्यासाठी एकूण ₹ 1,835.69 कोटी किंमतीचे अभियांत्रिकी, खरेदी व बांधकाम करार अंमलबजावित केले होते. कंपनीने दोन संस्थांबरोबर केलेल्या करारामध्ये, कामाचे प्रदान करतांना 60 टक्के संचयित कामाचे निश्चित वचनबद्धतेचे कलम अंतर्भूत केले होते. त्याशिवाय, कंपनीने महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाने मंजूर केलेल्या उपकेंद्रांच्या संख्ये पर्यंतच पॅकेजेस मर्यादित करण्यासाठी करारामध्ये सुधारणा केली नव्हती, त्यामुळे कंत्राटदारांशी केलेल्या करारानुसार कामाच्या नुकसान भरपाई शुल्काचा धोका ओढवून घेतला होता. कंपनीने व्याज मुक्त सुसज्जता अग्रीम प्रदान केले होते. परंतु, कामाच्या पूर्ततेत विलंब झाला. अग्रीमाची वसूली कालमर्यादा आधारावर करण्याच्या तरतुदीचा अभाव असल्यामुळे, अग्रीम वेळेवर समायोजित करणे शक्य झाले नव्हते, त्यामुळे नियोजित पूर्तता तारखेच्या नंतर झालेल्या विलंबामुळे व्याजाचे नुकसान झाले होते. कंपनीने कराराच्या अटीनुसार किंमतीतील फरक व निर्धारित नुकसान भरपाई ह्या कलमांची कठोरपणे अंमलबजावणी करून कंत्राटदारांकडून वसूली केली नव्हती, परिणामी कंत्राटदाराला विनाकारण लाभ झाला. जी 24 उपकेंद्रे कार्यान्वित झाली होती, त्यापैकी 16 उपकेंद्रे सुरु झाल्यापासून त्यांचा वापर 10 ते 40 टक्के भारांकासह करण्यात येत होता.

(परिच्छेद 2.1)

बगॅस आधारित संयुक्त निर्मिती प्रकल्पाकडून वीज खरेदी करतांना चुकीचे प्रशुल्क लागू केल्याने महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादितने ₹ 1.94 कोटीचे अतिरिक्त प्रदान केले होते.

(परिच्छेद 2.2)

3. राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कामकाज

अद्ययावत अंतिमरूप दिलेल्या लेख्यांनुसार 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) 2017-18 मधील उलाढाल ₹ 10,791.18 कोटी होती. ही उलाढाल राज्य स्थूल उत्पन्नाच्या 0.43 टक्के इतकी होती. अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार सार्वजनिक उपक्रमांना एकंदरित ₹ 294.63 कोटीचे निव्वळ नुकसान झाले होते.

(परिच्छेद 3.1, 3.2 व 3.12)

31 मार्च 2018 रोजी 87 सार्वजनिक उपक्रमांमधील गुंतवणूक (भांडवल व दीर्घमुदतीची कर्जे) ₹ 1,38,567.65 कोटी होती. त्यापैकी, महाराष्ट्र शासनाचे भांडवल ₹ 1,23,938.82 कोटी व दीर्घमुदतीची कर्जे ₹ 1,178.30 कोटी समाविष्ट असलेली गुंतवणूक ₹ 1,25,117.12 कोटी होती. 2017-18 यावर्षात महाराष्ट्र शासनाने भांडवल, कर्जे व अनुदान/अर्थसहाय्य स्वरूपात ₹ 5,386.86 कोटी अंशदानित केले होते.

(परिच्छेद 3.4, 3.5 व 3.10)

सप्टेंबर 2018 अखेर 57 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांचे 137 लेखे थकित होते. थकित कालावधी एक ते 19 वर्षे इतका होता. 21 निष्क्रिय कंपन्यांपैकी एक कंपनी परिसमापन प्रक्रियेमध्ये होती.

(परिच्छेद 3.7.1 व 3.7.2)

2017-18 यावर्षात 66 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांपैकी, 36 सार्वजनिक उपक्रमांना ₹ 654.44 कोटी इतका नफा झाला आणि 17 सार्वजनिक उपक्रमांना ₹ 863.24 कोटी इतका तोटा झाला होता. दहा कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांनी 'ना नफा ना तोटा' झाला आणि तीन कंपन्यांनी अद्याप त्यांचे पहिले वित्तीय विवरण सादर केले नव्हते. नफा कमवणाऱ्यांतील प्रमुख योगदान महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ मर्यादित (₹ 113.89 कोटी) व विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ (₹ 106.59 कोटी) यांचे होते तर मोठे नुकसान महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ (₹ 522.78 कोटी) व महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित (एमएसआरडीसी) (₹ 224.61 कोटी) यांचे होते.

(परिच्छेद 3.11)

राज्य शासनाने या सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये केलेली गुंतवणूक 1999-2000 मधील ₹ 12,392.41 कोटी वरून 2017-18 मध्ये ₹ 1,24,400.17 कोटी एवढी वाढली होती. 31 मार्च 2018 पर्यंत राज्य शासनाने दिलेल्या गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य ₹ 2,62,637.08 कोटी एवढे काढण्यात आले होते.

(परिच्छेद 3.14)

यावर्षात वैधानिक लेखापरीक्षकांनी 28 लेख्यांचा बाबतीत क्वालीफाईड असलेले प्रमाणपत्र दिले होते, तर चार लेख्यांवर विपरीत प्रमाणपत्र/डिस्क्लेमर (याचा अर्थ लेखे सत्य व योग्य वित्तीय स्थिती दर्शवित नव्हते) दिले होते.

(परिच्छेद 3.24)

4. शासकीय कंपनीचे कामगिरी लेखापरीक्षा (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त)

शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादितने केलेल्या पायाभूत सुविधा विकासाचे कामगिरी लेखापरीक्षा करण्यात आले होते. प्रमुख लेखापरीक्षण निष्कर्ष खालीलप्रमाणे होते:

4.1 शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित

कार्यकारी सारांश

प्रस्तावना

शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित (सिडको) महाराष्ट्र शासनाच्या संपूर्ण मालकीची कंपनी म्हणून कंपनी अधिनियम, 1956 अंतर्गत मुख्यत्वे नवी मुंबई व त्यालगतच्या क्षेत्रांमध्ये विकासाची व सामाजिक व प्रत्यक्ष पायाभूत सुविधा पुरवण्यासाठी मार्च 1970 मध्ये संस्थापित झाली होती. सिडकोने नवी मुंबई मेट्रो रेल (एनएमएमआर) प्रकल्प, नेरूळ-उरण रेल्वे (एनयूआर) प्रकल्प व खारघर येथे सामुदायिक गृहनिर्माण योजना (एमएचएस) हे मोठे प्रकल्प हाती घेतले होते. या तीन महत्त्वाच्या प्रकल्पांव्यतिरिक्त पायाभूत सुविधांचा विकास करण्यासाठी सिडकोने विविध इतर कंत्राटे देखील प्रदान केली होती.

नियोजन

धोरणात्मक (स्ट्रटेजिक) नियोजन

सिडकोने केलेले पायाभूत सुविधाचे काम पध्दतशीर व व्यापक नियोजनामधून करण्यात आले नव्हते. सिडकोने पायाभूत सुविधाच्या कामासाठी कोणत्याही दीर्घ, मध्यम किंवा कमी मुदतीच्या योजना तयार केल्या नव्हत्या परिणामस्वरूप पायाभूत सुविधाच्या कामासाठीचे प्रस्ताव प्रकरण निहाय मंजूर करण्यात येत होते.

वैयक्तिक प्रकल्पाच्या अंमलबजावणीसाठीचे अपुरे नियोजन

नेरूळ-उरण रेल्वे (एनयूआर) प्रकल्प

सल्लागाराच्या नेमणूकीमधील विलंब व विविध कार्यांच्या संकालनाचा (सिंक्रोनाइझेशन), अभाव यामुळे प्रकल्पाच्या फेज-I च्या पूर्णत्वाला डिसेंबर 2015 पासून ते नोव्हेंबर 2018 पर्यंत विलंब झाला होता. स्टेशनची कामे अद्याप पूर्ण व्हायची आहेत व फेज-II चे काम प्रगतीपथावर आहे (नोव्हेंबर 2018). सिडकोला द्रोणागिरी येथे रेल्वेवरील उड्डाण पुलाचे (आरओबी) बांधकामासाठी प्रदान केलेले काम पूलाच्या तळाखालून जाणारी गॅस पाईपलाईन टाळण्यासाठी ₹ 67 लाख खर्च केल्यानंतर रद्द करावे लागले (मे 2016) होते. दुसऱ्या एका कामात प्रस्तावित उरण स्टेशन जवळील रेल्वेवरील उड्डाण पुलाच्या कामात जोड रस्त्याखालून भूमिगत गॅस पाईपलाईन जात असल्यामुळे भारत पेट्रोलियम महामंडळ लिमिटेड (बीपीसीएल) यांनी जोड रस्त्याच्या कामाला परवानगी न दिल्यामुळे काम थांबविण्यात आले होते. रेल्वेवरील उड्डाण पुलाचे काम ₹ 38.20 कोटी खर्चून पूर्ण (फेब्रुवारी 2019) करण्यात आले असले, तरी रेल्वेवरील उड्डाण पुल अद्याप (ऑगस्ट 2019) वाहतुकीसाठी खुला करावयाचा होता.

नवी मुंबई मेट्रो रेल्वे (एनएमएमआर) प्रकल्प

दिल्ली मेट्रो रेल महामंडळाने जो अंतिम तपशीलवार प्रकल्प अहवाल (डीपीआर) सादर केला होता (ऑक्टोबर 2011) त्याची प्राप्ती व पुनरावलोकनापूर्वीच सिडकोने व्हायडक्टच्या कामासाठी निविदा मागविण्याचे ठरविले (मे 2010) होते. तपशीलवार प्रकल्प अहवाल सादर करण्यात आल्यानंतर आवर्तीसाठ्याचे विनिर्देशन सुधारित केल्यामुळे, व्हायडक्टचे काम विनिर्देशाला अंतिमरूप देई पर्यंत प्रारंभ करण्यात (डिसेंबर 2012) विलंब झाला होता. रेल्वे लाईनच्या संरेखनात गरजेच्या असलेल्या मान्यता जसे की रेल्वे लाईनींना ओलांडण्यासाठीची रेल्वेकडून परवानगी, सेवा व्यवस्थांचे स्थलांतरण इत्यादी यांचे वेळेवर निर्धारण व त्यानुसार नियोजन करण्यात आले नव्हते. जरी प्रकल्प डिसेंबर 2013 ला पूर्ण करण्याचे नियोजित होते, तरी रेल्वे पध्दती करार व व्हायडक्टकडे जाणाऱ्या मार्गाची कामे ह्या सारखी महत्त्वाची कामे 2014 मध्ये प्रदान केली गेली व ती अद्याप पूर्ण झाली नव्हती (नोव्हेंबर 2018).

कामांचे प्रदान

तीन महत्त्वाचे प्रकल्प व इतर पायाभूत सुविधा विकास कामे यांची कामे प्रदान करण्यासंदर्भात खालील त्रुटी आढळून आल्या होत्या:

- निर्धारित मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन करून ₹ 50 कोटी व त्यापेक्षा जास्त अंदाजित किंमतीच्या 16 निविदा संदर्भात जाहिराती राष्ट्रीय स्तरावरील अग्रगण्य वर्तमानपत्रांत देण्यात आल्या नव्हत्या. नवी मुंबई मेट्रो रेल व नवी मुंबई आंतरराष्ट्रीय

विमानतळ (एनएमआयए) प्रकल्प यासारख्या प्रकल्पांसाठीच्या जागतिक निविदा कोणत्याही आंतरराष्ट्रीय प्रकाशनात प्रसिध्दी देण्यात आली नव्हती.

- अंदाजित ₹ 890.42 कोटी किंमतीच्या सहा कंत्राटदारांकडे, कमीत कमी विहित किंमत मूल्याच्या कामाचा अनुभव नव्हता, तरिही त्यांना कामे प्रदान करण्यात आली होती.
- प्रत्येकी ₹ 15 कोटी पेक्षा जास्त अंदाजित किंमत असलेल्या सात कंत्राटांमध्ये, बोलीदारांच्या तांत्रिक पात्रतेसाठी मार्किंग प्रणालीला ग्राह्य न धरता बोलीदारांचे तांत्रिक मूल्यांकन केले होते.
- निविदा मागविण्याच्या विद्यमान मार्गदर्शक तत्वाचे उल्लंघन करून एकूण कंत्राट मूल्य ₹ 429.89 कोटी असलेल्या, 10 कंत्राटांमध्ये अस्तित्वात असलेल्या कंत्राटदारांना विविध कामांच्या जागेसाठी ₹ 69.38 कोटी मुल्याची अतिरिक्त कामे निविदा न मागविता प्रदान करण्यात आली होती व त्यात पारदर्शकता नव्हती.

कामांची अंमलबजावणी

अंतर्गत नियंत्रण व संनियंत्रण

सिडकोने माहिती तंत्रज्ञान (आयटी) वर आधारित अभियांत्रिकी कामे व प्रकल्पांसाठी संनियंत्रण प्रणालीची अंमलबजावणी केली नव्हती, ज्यामुळे प्रकल्प संबंधीची सर्व अद्यावत माहिती वेळेत व्यवस्थापनाला मिळाली असती त्यामुळे गंभीर समस्यांवर वेळेवर सुयोग्य कारवाई करणे शक्य झाले असते. अंतर्गत नियंत्रण व संनियंत्रणाच्या अभावामुळे कामाच्या अंमलबजावणीत विलंबाची विविध प्रकरणे दिसून आली होती. जून 2012 मध्ये ₹ 50.94 कोटी किनारपट्टीचा रस्ता बांधण्यात आला होता तो सहा वर्षांपेक्षा अधिक कालावधीसाठी वापरण्यात आला नाही कारण तलाव क्षेत्रांवर प्रीकास्ट कमानी पूलाचे काम जानेवारी 2019 मध्ये पूर्ण झाले होते. द्रोणागिरी येथील डांबरीकरण, स्टॉर्म वॉटर ड्रेन, मलनिस्सारण लाईन व पाणीपुरवठा लाईन यांचा समावेश असलेल्या 3.38 किलोमीटरचा रस्ता बांधण्याचे काम मूदतपूर्व बंद करण्यात आले होते (डिसेंबर 2015) कारण उर्वरित जमीन ही खारफुटीने आच्छादलेली व अतिक्रमित होती.

देणी व वसुली

- एनएमएमआर प्रकल्पासंबंधीच्या ₹ 1,328 कोटी मूल्याच्या एका कंत्राटात, कंत्राट शर्तीचे उल्लंघन करून ₹ 25.33 कोटी अतिरिक्त सुसज्जता अग्रिम दिले होते. एनएमआयए प्रकल्पातील, जमीन विकास कामांशी संबंधीत ₹ 2,033.72 कोटी मूल्याच्या तीन कंत्राटांमध्ये, सिडकोने टेकडी कापून कामे पार पाडली होती व त्याच टेकडी पासून मिळालेल्या दगडांनी भरणा केला होता, तरी देखील सामुग्री घटकांवरचा ₹ 22.08 कोटी किंमतीतील फरक दिला.

₹ 4,759.94 कोटी कंत्राट मुल्याच्या 22 कंत्राटांमध्ये, सिडकोने कामाच्या पूर्णत्वातील विलंब व महत्वाचे टप्पे साध्य न होणे यासाठी कंत्राटदार जबाबदार असतांना देखील विलंबासाठीची ₹ 185.97 कोटी इतकी नुकसान भरपाई वसूल केली नव्हती. सिडकोने एनएमएमआर व नेरूळ-उरण रेल्वे प्रकल्पांमधील सल्लागाराकडून निर्धारित नुकसान भरपाई वसूल केली नव्हती, जरी रेखाचित्र जारी करण्यातील विलंबासाठी सल्लागार जबाबदार होते.

सिडकोने हे मुद्दे तातडीने सोडविले पाहिजेत जेणेकरून त्यांचे प्रकल्प व्यवस्थापन व कार्यपध्दती सुव्यवस्थित होतील व पायाभूत सुविधा काटकसरीने, कार्यक्षमपणे व परिणामकारकरित्या करण्याचा त्यांचा उद्देश साध्य होईल.

5. राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद

काही महत्त्वाच्या लेखापरीक्षा शेऱ्यांचे सारांश खाली देण्यात आला आहे:

एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादितला केवळ 6,812 लाभार्थींना ₹ 39.13 कोटी वित्तीय सहाय्याची तरतूद करणे शक्य झाले होते. यावरून हे स्पष्ट आहे की योजनांचा लक्षित लोकसंख्येला मोठा प्रमाणावर फायदा होऊ शकला नाही. या योजनांचे पुनरुज्जीवन करण्यासाठी या योजनांचा मागील 17 वर्षांमध्ये आढावा घेण्यात आला नव्हता. कंपनीला 2015-16 ते 2017-18 या तीन वर्षांत महाराष्ट्र शासन व एनबीसीएफडीसी कडून कोणताही निधी मिळाला नव्हता. अर्जाची प्राप्ती नंतर संवितरणपर्यंत क्रिया करणे/टर्नअराऊंड साठीचा निकष कंपनीने ठरवला नव्हता, ज्याद्वारे प्रत्येक टप्प्यासाठी कालावधी निश्चित करता येऊ शकला असता. एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत एकूण वसुलीची टक्केवारी केवळ 14.99 ते 13.36 टक्के या दरम्यान होती.

(परिच्छेद 5.1)

सदोष निविदा मूल्यमापन निकष स्वीकारण्याचा निर्णय घेतल्यामुळे कामाचे प्रदान जास्त दराने झाले होते व महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादितला ₹ 3.25 कोटीचा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला होता.

(परिच्छेद 5.2)

हाफकिन बायो-फार्मास्युटीकल महामंडळ मर्यादितने आपला अग्रीम कर व एकूण कर दायित्वाचे अचूक निर्धारण केले नव्हते परिणामस्वरूप एका बाजूला ₹ 89.11 लाखाचे टाळता येण्याजोग्या व्याजाचे प्रदान केले होते व दोन वर्षांसाठी एकूण ₹ 30.21 कोटी कराचे अतिरिक्त प्रदान केले होते.

(परिच्छेद 5.4)

महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादितने कंपनी निबंधकाकडे प्राधिकृत भांडवलातील वाढीसाठी नोटीस दाखल करण्यात विलंब केल्यामुळे ₹ 1.22 कोटीचे अतिरिक्त शुल्क प्रदान केले.

(परिच्छेद 5.5)

आयकर प्रदान करण्याची सूट न उपभोगल्यामुळे संत रोहिदास चर्मोद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादितने ₹ 13.12 कोटी आयकराचे टाळता येण्याजोगे प्रदानावर खर्च केला होता.

(परिच्छेद 5.6)

महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादितने निविदा मूल्यमापनात एका संस्थेला अदेय फायदा दिला व ते काम सर्वाधिक बोली लावणाऱ्याला दिल्यामुळे ₹ 2.33 कोटीचा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला होता.

(परिच्छेद 5.7)

जमीन संपादन करतांना दिलेल्या अतिरिक्त नुकसान भरपाईवर शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादितने ₹ 18.81 कोटीचे अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य वसूल केले नव्हते.

(परिच्छेद 5.8)

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाची पाण्याचे बिलींग करण्याची प्रणाली (वॉटर बिलींग सिस्टिम) (डब्ल्युबीएस) अंदाजे ₹ 800 कोटी वार्षिक महसुलाला आधार देते. मास्टर टेबल मध्ये कोडींग करण्यात, दर लागू करण्यात व दुसऱ्या प्रणालीसोबत अपूरी जोडणी यासारख्या विविध त्रुटी बिलींग मध्ये निदर्शनास आल्या. ह्या त्रुटी मुख्यतः अपर्याप्त निविष्टी नियंत्रण व विधीग्राह्यता तपासण्या यामुळे होत्या. डब्ल्युबीएस मध्ये मानविय हस्तक्षेप करून विविध फिल्ड क्षेत्रांमध्ये प्रवेशाची मुभा देण्यात आली होती त्यामुळे आकडेवारीची पूर्णता व विश्वासहार्थता याबाबत कमी खात्री दिली जात होती. त्याचप्रमाणे 'मीटर स्थिती' प्रत्यक्ष मीटरची अचूक स्थिती दर्शवत नव्हती. डब्ल्युबीएस मध्ये समाविष्ट न करता ग्राहकांचे स्वतंत्र बिलींग केल्याचे निदर्शनास आले होते. प्रणालीच्या संचित्रामध्ये कमतरता होती कारण जमीन व्यवस्थापन प्रणाली मधील जमीन नियतवाटपाच्या तपशीलाच्या आधारावर डब्ल्युबीएस मार्फत सेवा आकाराची आकारणी केली जात असली तरीही जमीन व्यवस्थापन प्रणालीची जोडणी डब्ल्युबीएस सोबत केलेली नव्हती.

(परिच्छेद 5.11)

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाने भूखंड 'जेथे आहे जसे आहे' या तत्वावर ₹ 17.94 कोटीला नियतवाटप केला व त्यानंतर अतिरिक्त भूखंड नियतवाटप करून खाजगी संस्थेला अदेय फायदा प्रदान केला होता. संस्थेने प्रदान करण्यात विलंब केला तरीही ₹ 84.41 लाखाचे व्याज महामंडळाने वसूल केले नव्हते.

आधीच्या संस्थेने भूखंड परत करण्यापूर्वी जमिनीचे नियतवाटप पूर्व-सुधारित दराने केल्यामुळे महामंडळाला ₹ 1.55 कोटी महसुलाचे नुकसान झाले होते.

(परिच्छेद 5.12 व 5.13)

प्रस्तावना
राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचे कामकाज

प्रस्तावना

राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचे कामकाज

सर्वसाधारण

1 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (पीएसयूस) राज्य शासनाच्या कंपन्या व वैधानिक महामंडळे यांचा समावेश आहे. राज्य सार्वजनिक उपक्रम लोक कल्याण दृष्टीसमोर ठेऊन वाणिज्यिक कार्ये करण्यासाठी संस्थापित करण्यात आले आहेत व राज्याच्या अर्थव्यवस्थेत त्यांची महत्त्वपूर्ण भूमिका आहे. 31 मार्च 2018 रोजी, भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या कार्यक्षेत्र 95 राज्य सार्वजनिक उपक्रम होते ज्यामध्ये 10 वैधानिक महामंडळे¹ व 85 शासकीय कंपन्यांचा (21 निष्क्रिय असलेल्या शासकीय कंपन्या² धरून) समावेश होता. या शासकीय कंपन्यापैकी कोणतीही कंपनी शेअर बाजारामध्ये सुचीबद्ध करण्यात आली नव्हती. सप्टेंबर 2018 मध्ये महाराष्ट्र सिंचन विकास महामंडळ मर्यादित ही कार्यरत नसलेली कंपनी पूर्वीच्या कंपनी अधिनियम, 1956 च्या तरतुदी अंतर्गत समापित करण्यात आली होती.

2 30 सप्टेंबर 2018 पर्यंत अंतिमरूप देण्यात आलेल्या अद्ययावत लेख्यांच्या आधारित सार्वजनिक उपक्रमांची वित्तीय कामकाज प्रगती या अहवालामध्ये समाविष्ट करण्यात आलेली आहे. सार्वजनिक उपक्रमांचे प्रकार व लेख्यांची स्थिती खालील तक्त्यात दर्शविलेल्या प्रमाणे आहे:

तक्ता 1: अहवालात समाविष्ट केलेल्या पीएसयूसचा प्रकार

सार्वजनिक उपक्रमाचा प्रकार	एकूण	अहवाल कालावधीत ³ मिळालेल्या लेख्यांच्या पीएसयूसची संख्या			एकूण	30 सप्टेंबर 2018 रोजी ज्यांचे लेखे थकित आहेत अशा पीएसयूसची संख्या (एकूण लेख्यांचा थकित)
		2017-18 पर्यंतचे लेखे	2014-15 ते 2016-17 पर्यंतचे लेखे	2013-14 पर्यंतचे लेखे		
कार्यरत शासकीय कंपन्या ⁴	64	12	33	2	47	51 (126)
वैधानिक महामंडळे	10	0	8	0	8	10 (15)
एकूण कार्यरत पीएसयूस	74	12	41	2	55	61 (141)
निष्क्रिय असलेल्या शासकीय कंपन्या	21	4	11	0	15	17 (33)
एकूण	95	16	52	2	70	78 (174)

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेली माहिती)

30 सप्टेंबर 2018 रोजी अंतिमरूप दिलेल्या लेख्यांनुसार कार्यरत पीएसयूसने ₹ 90,334.69 कोटीची उलाढाल नोंदविली होती. ही उलाढाल 2017-18 या वर्षीच्या राज्याच्या स्थूल उत्पन्नाच्या (जीडीपी) (₹ 24,96,505 कोटी) 3.62 टक्के एवढी होती. लेख्यांना अंतिमरूप देण्यात आलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार सार्वजनिक उपक्रमांना ₹ 3,536.93 कोटीचा एकंदरित तोटा झाला होता. मार्च 2018 रोजी राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये 2,10,379 कर्मचारी कार्यरत होते.

¹ महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ (एमएसडब्ल्यूसी), महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ (एमआयडीसी), महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ (एमएसआरटीसी), महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ (एमएसएफसी) व सहा महामंडळे - महाराष्ट्र कृषिणा खोरे विकास महामंडळ (एमकेव्हीडीसी), कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ (केआयडीसी), विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ (व्हीआयडीसी), तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ (टीआयडीसी), गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ (जीएमआयडीसी) व महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ (एमडब्ल्यूसीसी) जे पहिल्यांदा समाविष्ट केले होते.

² निष्क्रिय असलेल्या पीएसयूस ज्यांनी कार्य करणे बंद केले आहे.

³ ऑक्टोबर 2017 पासून सप्टेंबर 2018 पर्यंत.

⁴ कंपनी अधिनियम, 2013 कलम 139(5) व 139(7) मध्ये संदर्भित केलेल्या इतर कंपन्यांचा शासकीय सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये समाविष्ट.

₹ 698.01 कोटीची (भांडवल: ₹ 298.43 कोटी व दीर्घमुदतीची कर्जे ₹ 399.58 कोटी) गुंतवणूक⁵ असलेले 21 निष्क्रिय असलेले सार्वजनिक उपक्रम होते. ही एक चिंताजनक बाब आहे कारण निष्क्रिय असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमातील गुंतवणूक राज्याच्या आर्थिक प्रगतीमध्ये सहाय्यकारक होत नव्हती.

उत्तरदायीत्वाचा ढाचा

3 कंपनी अधिनियम, 2013 (अधिनियम 2013) कलम 139 व 143 च्या तरतुदीनुसार शासकीय कंपन्यांच्या लेखापरीक्षणाची प्रक्रिया नियंत्रित केली जाते. कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 2(45) नुसार शासकीय कंपनीचा अर्थ ज्या कंपनीचे 51 टक्क्यापेक्षा कमी नसलेले भरणा झालेले भांडवल केंद्र शासनाने किंवा राज्य शासनाने किंवा राज्य शासनांनी किंवा अंशतः केंद्र सरकारने आणि अंशतः एक किंवा अधिक राज्य शासनांनी धारण केलेले असते व याशिवाय अशी कंपनी जी शासकीय कंपनीची दुय्यम कंपनी आहे अशा कंपनीचा समावेश आहे. त्या, व्यतिरिक्त कोणतीही इतर कंपनी⁶ जी केंद्र शासनाकडे किंवा राज्य शासनाकडे किंवा शासनांकडे किंवा अंशतः केंद्र शासन व अंशतः राज्य शासन किंवा एक किंवा अधिक राज्य शासनाद्वारे प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्षपणे मालकी किंवा नियंत्रित केले जाते, अशा कंपन्या या अहवालात शासन नियंत्रित इतर कंपन्या म्हणून संदर्भित करण्यात आलेल्या आहेत.

कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 139(5) व (7) अंतर्गत येणाऱ्या शासकीय कंपन्या व शासन नियंत्रित इतर कंपन्यांसाठी भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक (सीएजी) हे वैधानिक लेखापरीक्षक नियुक्त करतात. कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 139(5) च्या तरतुदीनुसार शासकीय कंपनी किंवा शासकीय नियंत्रित इतर कंपनीसाठी वैधानिक लेखापरीक्षक वित्तीय वर्ष सुरु झाल्यापासून 180 दिवसांच्या आत भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांनी नियुक्त करावयाचे असतात. कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 139(7) च्या तरतुदीनुसार शासकीय कंपनी किंवा शासन नियंत्रित इतर कंपनीच्या बाबतीत कंपनी नोंदणीकृत झाल्यानंतर सहा महिन्यांच्या आत प्रथम लेखापरीक्षक सीएजी नियुक्त करतात आणि जर या कालावधीत असे लेखापरीक्षक नियुक्त केले गेले नाहीत तर कंपनीचे संचालक मंडळ किंवा कंपनीच्या सदस्यांना अशा लेखापरीक्षकाची नियुक्ती करावी लागते.

त्यापुढे, अधिनियम, 2013 च्या कलम 143 च्या उपकलम (7) नुसार भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक कलम 139 च्या उपकलम (5) किंवा उपकलम (7) अंतर्गत येणाऱ्या कंपनीच्या बाबतीत, जर आवश्यकता भासल्यास, आदेशान्वये अशा कंपनीचे नमुना लेखापरीक्षण करतात व भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक (कर्तव्य, अधिकार व सेवा शर्ती) अधिनियम, 1971 च्या कलम 19अ च्या तरतुदी अशा नमुना लेखापरीक्षण अहवालाला लागू केल्या जातात. अशारितीने, शासकीय कंपनी किंवा अन्य कंपनी जिची प्रत्यक्ष किंवा अप्रत्यक्ष मालकी किंवा नियंत्रण हे केंद्र शासनाकडे किंवा राज्य शासनाकडे किंवा शासनांकडे किंवा अंशतः केंद्र शासन आणि अंशतः एक किंवा अधिक राज्य शासनांकडे असते, त्याचे लेखापरीक्षण भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकाद्वारे करण्यात येते. 31 मार्च 2014 रोजी किंवा त्यापूर्वी प्रारंभ झालेल्या वित्तीय वर्षासाठी कंपन्यांच्या वित्तीय लेखांचे लेखापरीक्षण कंपनी अधिनियम, 1956 च्या तरतुदीनुसार करण्यात येईल.

⁵ तपशीलासाठी जोडपत्र 4 पहावे.

⁶ कॉर्पोरेट कार्य मंत्रालय-(अडचणी दूर करणे) सातवा आदेश 2014 दिनांक 4 सप्टेंबर 2014.

वैधानिक लेखापरीक्षा

4 शासकीय कंपन्यांच्या (कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 2(45) मध्ये व्याखित केल्यानुसार) वित्तीय विवरणांचे लेखापरीक्षण वैधानिक लेखापरीक्षकांद्वारा करण्यात येते ज्यांची नियुक्ती कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 139(5) किंवा (7) तरतुदीनुसार भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक करतात. वैधानिक लेखापरीक्षक अधिनियम, 2013 च्या कलम 143(5) च्या तरतुदीनुसार लेखापरीक्षण अहवाल ज्यामध्ये इतर बाबींसह, वित्तीय लेखे यांचा समावेश असतो ते भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांना सादर करतात. अधिनियम, 2013 च्या कलम 143(6) मधील तरतुदीनुसार हा लेखापरीक्षण अहवाल प्राप्त झाल्यापासून साठ दिवसांच्या आत या वित्तीय लेख्यांचे पुरक लेखापरीक्षण भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकद्वारा करण्यात येते.

वैधानिक महामंडळाचे लेखापरीक्षण त्या त्या अधिनियमानुसार शासित करण्यात येते. दहा वैधानिक महामंडळांपैकी एमआयडीसी व एमएसआरटीसी या दोन वैधानिक महामंडळांचे लेखापरीक्षण पूर्णपणे सीएजीद्वाराच करण्यात येते. एमकेव्हीडीसी, केआयडीसी, व्हीआयडीसी, टीआयडीसी, जीएमआयडीसी व एमडब्ल्यूसीसी यांचे लेखापरीक्षण भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांचे (कर्तव्य, अधिकार व सेवा शर्ती) अधिनियम, 1971 चे कलम 19(3) नुसार करण्यात येतात. एमएसडब्ल्यूसी व एमएसएफसी यांचे लेखापरीक्षण सनदी लेखापरीक्षकांद्वारे करण्यात येते व पूरक लेखापरीक्षण भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांमार्फत करण्यात येते.

सार्वजनिक उपक्रमांनी लेखे सादर करणे

लेख्यांना वेळेवर अंतिमरूप देणे व सादर करण्याची आवश्यकता

5 कंपनी अधिनियम, 2013 च्या कलम 394 व 395 नुसार शासकीय कंपनीच्या कामकाजा संबंधीचा वार्षिक अहवाल वार्षिक सर्वसाधारण सभा (एजीएम) झाल्यानंतर तीन महिन्यांच्या आत तयार करावयाचा असतो व तो तयार झाल्यानंतर शक्य तितक्या लवकर विधिमंडळात किंवा विधिमंडळाच्या दोन्ही सभागृहात लेखापरीक्षण अहवालासह सीएजीने यावर दिलेले शिरे किंवा दिलेल्या पूरक लेखापरीक्षण अहवालासह सादर करावयाचा असतो. वैधानिक महामंडळाच्या बाबतीत त्या त्या अधिनियमानुसार अशाच तरतुदीचा समावेश असते. या व्यवस्थेमुळे राज्य कोषातुन होणारी कंपनीमध्ये गुंतवणूक करण्यासाठी वापरण्यात आलेल्या सार्वजनिक निधीच्या वापरावर विधानमंडळाचे आवश्यक ते नियंत्रण असण्यासाठीची तरतूद आहे.

अधिनियमाच्या कलम 96 नुसार प्रत्येक कंपनीला भागधारकांची प्रत्येक वर्षी एकदा एजीएम घेणे आवश्यक असते. त्यात असेही म्हटले आहे की, एक एजीएम व पुढील एजीएमच्या तारखांमध्ये 15 महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधी असू नये. या कायद्याच्या कलम 129 मध्ये पुढे असेही म्हटले आहे की वित्तीय वर्षाचे लेखापरीक्षण केलेले वित्तीय विवरणाला एजीएम मध्ये विचारार्थ ठेवावे लागेल. अधिनियमाच्या कलम 129(7) मधील तरतुदीनुसार, अधिनियमाच्या कलम 129 च्या तरतुदीचे पालन न करण्याच्या कंपनीच्या संचालकांसह सर्व व्यक्तींना दंड व कैद यांची शिक्षा केली जाऊ शकते.

शासनाची व विधिमंडळाची भूमिका

6 राज्य शासन आपल्या प्रशासकीय विभागांमार्फत या सार्वजनिक उपक्रमांच्या कामकाजावर नियंत्रण ठेवत असते. मुख्य कार्यकारी अधिकारी व संचालक मंडळावर संचालकांची नियुक्ती राज्य शासनातर्फे करण्यात येते.

सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये केलेल्या शासकीय गुंतवणूकीचे हिशेब व त्याचा वापर यावर राज्य विधिमंडळाद्वारे सुध्दा देखरेख ठेवली जाते. यासाठी, राज्य शासकीय कंपन्यांच्या बाबतीत वार्षिक अहवालासोबत सनदी लेखापरीक्षकांचा अहवाल व भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांचे शिरे तर वैधानिक महामंडळांच्या बाबतीत स्वतंत्र लेखापरीक्षण अहवाल, कंपनी अधिनियम, 2013 कलम 394 च्या तरतुदीनुसार वैधानिक महामंडळांच्या अथवा त्या-त्या अधिनियमाच्या तरतुदीनुसार, विधिमंडळास सादर करावयाचे असतात. भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांचे (कर्तव्य, अधिकार व सेवा शर्ती) अधिनियम, 1971 मधील कलम 19अ नुसार भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांचे लेखापरीक्षण अहवाल शासनास सादर करण्यात येतात.

महाराष्ट्र शासनाने राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (पीएसयूज) केलेली गुंतवणूक

7 महाराष्ट्र शासनाची (जीओएम) या सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये खूप मोठी वित्तीय गुंतवणूक आहे. ती मुख्यतः तीन प्रकारांमध्ये आहे:

- **भाग भांडवली व दीर्घमुदतीची कर्जे** – महाराष्ट्र शासन भाग भांडवल अंशदाना व्यतिरिक्त पीएसयूजला दीर्घमुदतीच्या कर्जाद्वारे वेळोवेळी वित्तीय सहाय्याची तरतूद करते.
- **विशेष वित्तीय पाठबळ** – ज्यावेळेस आवश्यक असेल त्यावेळी पीएसयूजला महाराष्ट्र शासन वार्षिक अंदाजपत्रकातून अनुदान व अर्थसहाय्य पाठबळ देते.
- **हमी** – या पीएसयूजने वित्तीय संस्थाकडून घेतलेल्या कर्जावर व त्यावरील व्याजासह ते परत करण्याची हमी महाराष्ट्र शासन देते.

8 31 मार्च 2018 रोजी सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये केलेल्या क्षेत्रनिहाय गुंतवणूकीचा⁷ सारांश खालील तक्त्यात दर्शविलेला आहे.

तक्ता 2: पीएसयूजमध्ये क्षेत्रनिहाय गुंतवणूक

क्षेत्राचे नाव	शासकीय कंपनी		वैधानिक महामंडळे	एकूण	गुंतवणूक ⁸ (₹कोटीत)			एकूण गुंतवणूकीमधील टक्केवारी
	कार्यरत	निष्क्रिय असलेले	कार्यरत		भांडवल	कर्जे	एकूण	
ऊर्जा	8	--	--	8	1,69,601.49	49,147.91	2,18,749.40	61.22
कृषि व तत्सम	7	5	7	19	1,19,570.28	314.36	1,19,884.64	33.55
पायाभूत सुविधा	14	6	1	21	3,936.27	6,160.83	10,097.10	2.83
सेवा	3	--	1	4	4,205.70	204.43	4,410.13	1.23
वित्त	17	--	1	18	2,446.51	1,012.34	3,458.85	0.97
उत्पादन	9	8	--	17	305.11	374.79	679.90	0.19
संकीर्ण	6	2	--	8	29.87	7.16	37.03	0.01
एकूण	64	21	10	95	3,00,095.23	57,221.82	3,57,317.05	100.00

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून संकलित केलेल्या माहितीच्या आधारावर)

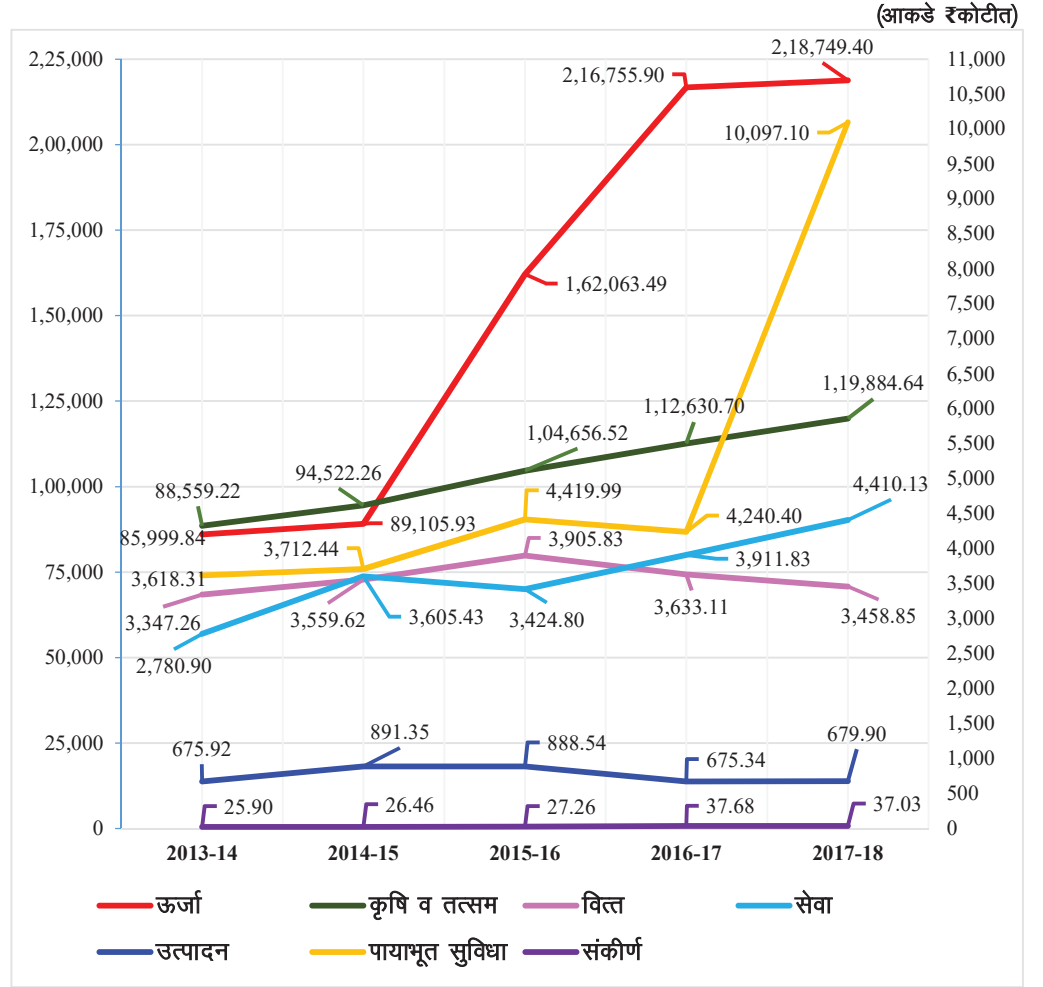
सार्वजनिक उपक्रमांमधील गुंतवणूकीचा भर मुख्यतः ऊर्जा क्षेत्रामध्ये होता व त्यामधील गुंतवणूक 2013-14 ते 2017-18 या कलावधीत ₹ 85,999.84 कोटीवरून व ₹ 2,18,749.40 कोटी एवढी वाढली होती. 2013-14 ते 2017-18 या कलावधीत केलेल्या ₹ 1,72,309.70 कोटी एकूण गुंतवणूकीपैकी ₹ 1,32,749.56 कोटी (77.04 टक्के) गुंतवणूक ऊर्जा क्षेत्राला मिळाली होती.

⁷ तपशीलासाठी जोडपत्र 1 व जोडपत्र 4 पहावे.

⁸ गुंतवणूकीमध्ये भाग भांडवल व दीर्घमुदतीचे कर्जे अंतर्भूत आहेत.

9 2014 ते 2018 या कालावधीत प्रत्येक 31 मार्च रोजी विविध महत्वाच्या क्षेत्रामध्ये केलेली गुंतवणूक खालील रेखाकृती मध्ये दर्शविली आहे:

रेखाकृती 1: सार्वजनिक उपक्रमांमधील क्षेत्रनिहाय गुंतवणूक

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून संकलित केलेल्या माहितीच्या आधारावर)

ऊर्जा क्षेत्रातील गुंतवणूकीची उच्च पातळी लक्षात घेऊन आम्ही या अहवालाच्या भाग I⁹ मध्ये आठ राज्य ऊर्जा क्षेत्राच्या सार्वजनिक उपक्रमांच्या लेखापरीक्षेचा निकाल आणि त्या अहवालाच्या भाग II¹⁰ मध्ये 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रम (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) सादर करित आहोत.

⁹ भाग I मध्ये प्रकरण-1 समाविष्ट (राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांचे कामकाज) व प्रकरण-2 (राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांसंबंधी अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद).

¹⁰ भाग II मध्ये प्रकरण-3 समाविष्ट (राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कामकाज), प्रकरण-4 (शासकीय कंपनीचे कामगिरी लेखापरीक्षा (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) व प्रकरण-5 (राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद).

भाग I
प्रकरण 1
राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील
उपक्रमांचे कामकाज

भाग-I

प्रकरण - 1

राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांचे कामकाज

प्रस्तावना

1.1 राज्याच्या वित्तीय अर्थकारणात ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्या महत्त्वाची भूमिका बजावतात. राज्याच्या अर्थव्यवस्थेच्या विकासासाठी आवश्यक अशा निर्णायक पायाभूत सुविधांची तरतूद करण्या व्यतिरिक्त ऊर्जा क्षेत्र राज्य स्थूल उत्पन्नामध्ये (जीडीपी) लक्षणीय वाढ करते. ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमांची उलाढाल व राज्याच्या स्थूल उत्पन्न यांचे गुणोत्तर हे राज्याच्या अर्थव्यवस्थेतील सार्वजनिक उपक्रमांची कार्यशीलता दर्शविते. 31 मार्च 2018 रोजी संपलेल्या पाच वर्षांच्या कालावधीतील ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांची उलाढाल व महाराष्ट्राचा जीडीपी यांचा तपशील खालील तक्त्यात दर्शविला आहे.

तक्ता 1.1: ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांची उलाढाल व त्या तुलनेत महाराष्ट्राच्या जीडीपीचा तपशील

(₹ कोटीत)

तपशील	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
उलाढाल	67,390.78	74,759.11	79,995.61	75,186.17	79,543.51
मागील वर्षाच्या उलाढालीच्या तुलनेत उलाढालीच्या टक्केवारीत झालेला बदल	13.52	10.93	7.00	(6.01)	5.80
महाराष्ट्राचा जीडीपी	16,47,506	17,92,122	20,01,223	22,57,032 ¹	24,96,505 ²
मागील वर्षाच्या राज्याचा जीडीपीच्या तुलनेत जीडीपीच्या टक्केवारीत झालेला बदल	13.74	8.78	11.67	12.78	10.61
महाराष्ट्र राज्याच्या जीडीपीतील उलाढालीची टक्केवारी	4.09	4.17	4.00	3.33	3.19

(स्रोत: उलाढालीचे आकडे संबंधित ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांच्या अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत वित्तीय विवरणांवरून संकलित केलेल्या माहितीच्या आधारावर केले आहेत व जीडीपीची आकडेवारी महाराष्ट्र राज्य वित्तीय लेखापरीक्षण अहवालामधून घेण्यात आली आहे)

2013-18 या कालावधीत ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांच्या उलाढालीत, 2016-17 चा अपवाद वगळता सतत वाढ दर्शविली होती जी 5.80 टक्के व 13.52 टक्के यादरम्यान होती, तर महाराष्ट्राच्या जीडीपीची त्याच कालावधीतील वाढ 8.78 टक्के व 13.74 टक्के यादरम्यान होती. विविध कालावधीतील विकास दरातील वाढ मोजण्यासाठी वार्षिक चक्रवाढ³ एक उपयुक्त पध्दत आहे. मागील पाच वर्षांच्या कालावधीत राज्याच्या जीडीपीची वार्षिक चक्रवाढ 11.50 टक्के होती तसेच ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांच्या उलाढालीची चक्रवाढ 6.02 टक्के एवढी कमी नोंदविली होती. परिणामस्वरूप या ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांच्या उलाढालीचा राज्याच्या जीडीपीतील हिस्सा 2013-14 मधील 4.09 टक्क्यावरून 2017-18 मध्ये 3.19 टक्के इतका कमी झाला होता.

¹ प्रत्यक्ष.

² अग्रिम अंदाजपत्रक.

³ वार्षिक चक्रवाढीचा $[[[(2017-18 \text{ चे मूल्य} / 2012-13 \text{ चे मूल्य})^{(1/5 \text{ वर्षे})} - 1] * 100]$ जेथे 2012-13 मधील उलाढाल व राज्याचे जीडीपी अनुक्रमे ₹ 59,365.84 कोटी व ₹ 14,48,466 कोटी एवढी होती.

ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांची स्थापना

1.2 विद्युत अधिनियम, 2003 अन्वये देण्यात आलेल्या अधिकारांचा वापर करून राज्य शासनाने महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळाची मालमत्ता, हितसंबंध, हक्क, दायित्वे, जबाबदाऱ्या, कार्ये व पूर्वाश्रमीचे कर्मचारी यांचे ट्रान्सफरिज यांना हस्तांतरणाची तरतूद व त्यास परिणाम देण्यासाठी महाराष्ट्र विद्युत सुधार हस्तांतरण योजना, 2005 अधिसूचित (जून 2005) केली. या हस्तांतरण योजनेमुळे पूर्वाश्रमीच्या महाराष्ट्र राज्य विद्युत मंडळातून (एमएसईबी) खालील चार कंपन्या अस्तित्वात आल्या ज्यांची नावे एमएसईबी सुत्रधारी कंपनी मर्यादित; महाराष्ट्र राज्य ऊर्जा निर्मिती कंपनी मर्यादित (एमएसपीजीसीएल); महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित (एमएसईटीसीएल); व महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित (एमएसईडीसीएल) होती. या चार ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्या 06 जून 2005 पासून अस्तित्वात आल्या व एमएसईबीची सर्व मालमत्ता व दायित्वे (ज्यामध्ये निव्वळ स्थिरमत्ता जी ₹ 11,703 कोटी⁴ होती ती ₹ 74,303 कोटीला पूर्वमूल्यांकित केली होती व पूर्वाश्रमीच्या एमएसईबीचे ₹ 5,632 कोटीचे कर्ज/दायित्वे महाराष्ट्र शासनाने (जीओएम) एमएसईबी सुत्रधारी कंपनी मर्यादितच्या भागभांडवलाच्या बदल्यात घेतले होते) हस्तांतरण योजनेच्या तरतुदीनुसार ह्या कंपन्यांना वितरित करण्यात आली होती. विद्युत अधिनियम, 2003 च्या भाग XIII च्या तरतुदीं अंतर्गत मंडळाची पुनर्रचना करण्याच्या महाराष्ट्र शासनाचा निर्णयानुसार एमएसपीजीसीएल, एमएसईटीसीएल व एमएसईडीसीएल यांची सुत्रधारी कंपनी म्हणून एमएसईबी सुत्रधारी कंपनी मर्यादित अधिसूचित करण्यात आली. या चार कंपन्यांच्या व्यतिरिक्त ऊर्जा क्षेत्रामध्ये इतर चार कंपन्या⁵ आहेत ज्या एमएसपीजीसीएल, एमएसईडीसीएल व हस्तांतरण योजनेच्या परिशिष्ट ई नुसार उर्वरित मंडळाच्या दुय्यम कंपन्या आहेत. अशारितीने, 31 मार्च 2018 रोजी राज्यात आठ ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्या होत्या.

राज्याच्या ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमधील गुंतवणूक

1.3 31 मार्च 2018 रोजी ऊर्जा क्षेत्र (संदर्भ जोडपत्र 1) उपक्रमांमधील गुंतवणूकीचा कार्यनिहाय सारांश खालील तक्त्यात दिला आहे:

तक्ता 1.2: राज्य ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमधील कार्यनिहाय गुंतवणूक

कंपनीचे नाव	कार्य	शासकीय उपक्रमांची संख्या	गुंतवणूक (₹ कोटीत)		
			भागभांडवल	दीर्घमुदतीचे कर्जे	एकूण
एमएसईबी सुत्रधारी कंपनी मर्यादित	गुंतवणूक कंपनी	1	88,086.54	—	88,086.54
एमएसपीजीसीएल,	विद्युत निर्मिती	1	25,284.13	26,763.68	52,047.81
एमएसईटीसीएल	विद्युत पारेषण	1	8,984.97	6,405.61	15,390.58
एमएसईडीसीएल	विद्युत वितरण	1	47,245.25	14,945.76	62,191.01
इतर	विद्युत संबंधित	4	0.60	1,032.86	1,033.46
एकूण		8	1,69,601.49	49,147.91	2,18,749.40

(स्रोत: पीएसयूजकडून प्राप्त माहितीच्या आधारे संकलित करून)

⁴ एमएसपीजीसीएल ₹ 3,566 कोटी, एमएसईटीसीएल ₹ 4,504 कोटी, एमएसईडीसीएल ₹ 3,585 कोटी व एमएसईबी सुत्रधारी कंपनी मर्यादित: ₹ 48 कोटी.

⁵ औरंगाबाद पॉवर कंपनी मर्यादित (एमएसईडीसीएलची दुय्यम कंपनी) धोपावे कोस्टल पॉवर मर्यादित व महाजनको अॅश मॅनेजमेंट सर्व्हिसेस मर्यादित (एमएसपीजीसीएलच्या दुय्यम कंपन्या) व महाराष्ट्र पॉवर डेव्हलपमेंट महामंडळ मर्यादित (पूर्वाश्रमीच्या एमएसईबीची दुय्यम कंपनी).

31 मार्च 2018 रोजी आठ ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमधील एकूण गुंतवणूक (भागभांडवल व दीर्घमुदतीची कर्जे) ₹ 2,18,749.40 कोटी एवढी होती. या गुंतवणूकीत 77.53 टक्के भागभांडवलाचा व 22.47 टक्के दीर्घमुदतीच्या कर्जांचा समावेश होता.

31 मार्च 2018 रोजी राज्य शासनाने दीर्घमुदतीची कर्जे म्हणून ₹ 33.59 कोटी दिले होते जे एकूण दीर्घमुदतीच्या कर्जांच्या (₹ 49,147.91 कोटी) 0.07 टक्के एवढे होते. या ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांनी एकूण दीर्घमुदतीच्या कर्जांपैकी ₹ 49,114.32 कोटी (99.93 टक्के) इतर वित्तीय संस्थाकडून घेतले होते. 2016-17 मध्ये राज्य शासनाने एमएसईडीसीएलच्या 30 सप्टेंबर 2015 रोजी थकित लघु व मध्यम मुदतीच्या कर्जांपैकी (₹ 6,613 कोटी) ₹ 4,959.75 कोटीचे (75 टक्के) कर्ज उज्वल डीसकॉम हमी योजना⁶ (उदय) अंतर्गत घेतले होते.

ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांना अर्थसंकल्पीय पाठबळ

1.4 महाराष्ट्र शासन वार्षिक अंदाजपत्रकाद्वारे विविध स्वरूपात आर्थिक सहाय्य राज्यातील पीएसयूजला प्रदान करते. मार्च 2018 रोजी संपलेल्या मागील तीन वर्षांमध्ये ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांना देण्यात आलेले भांडवल, कर्जे, अनुदान/अर्थसहाय्य, माफ केलेली कर्जे, कर्जांचे भागभांडवलात रूपांतर अशा विविध स्वरूपात खाली दर्शविल्याप्रमाणे सहाय्य दिले होते:

तक्ता 1.3: ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांना विविध वर्षात देण्यात आलेल्या अर्थसंकल्पीय पाठबळाचा तपशील

(₹ कोटीत)

तपशील ⁷	2015-16		2016-17		2017-18	
	सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	रक्कम	सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	रक्कम	सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	रक्कम
समभाग भांडवल व्यय (i)	2	1,092.98	2	1,086.57	1	37.00
दिलेली कर्जे (ii)	1	206.82	-	-	-	-
तरतूद केलेले अनुदान/अर्थसहाय्य (iii)	1	1,269.26	1	5.35	2	7,816.62
एकूण व्यय⁸ (i + ii + iii)	2	2,569.06	3	1,091.92	3	7,853.62
निर्लेखित केलेली कर्ज परतफेड	-	-	-	-	-	-
भांडवलात रूपांतरित केलेली कर्जे	1	5,632.00	-	-	-	-
जारी केलेली हमी	-	-	-	-	-	-
हमीची बांधिलकी	3	212.3	2	3.95	1	0.13

(स्रोत: पीएसयूजनी दिलेल्या माहितीच्या आधारे संकलित करून)

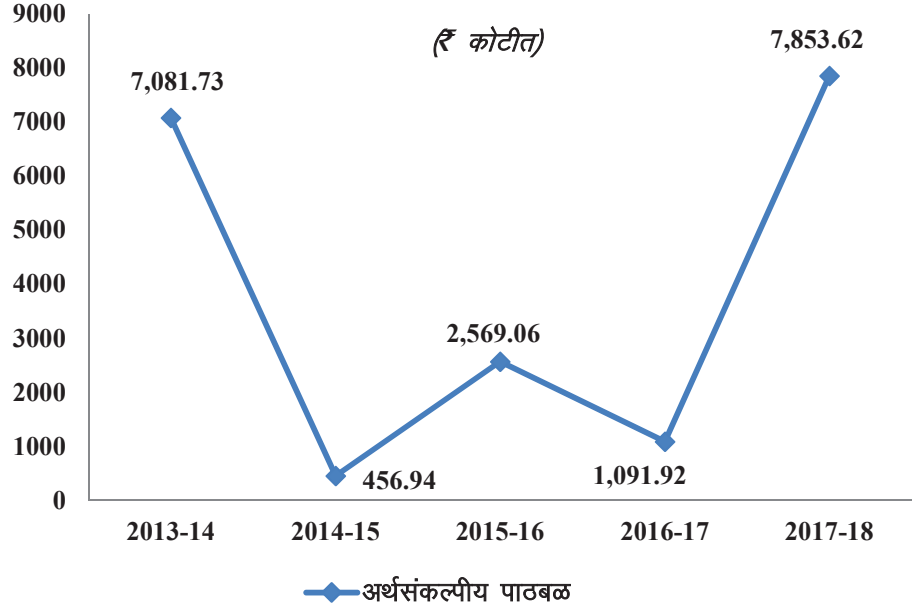
⁶ डीस्कॉमच्या कार्याच्या अमुलाग्र बदल करण्यासाठी भारत सरकारच्या ऊर्जा मंत्रालयाने लागू केलेली योजना.

⁷ ही रक्कम फक्त राज्य अर्थसंकल्पातून व्यय दर्शविते.

⁸ हे ऑकडे पीएसयूना अर्थसंकल्पाद्वारे मिळालेले एक किंवा जास्त स्रोताद्वारे म्हणजे भागभांडवल, कर्जे, अनुदान/अर्थसहाय्य दर्शवितात.

भांडवल, कर्जे व अनुदान/अर्थसहाय्य या स्वरूपात मार्च 2018 रोजी संपलेल्या मागील पाच वर्षांच्या अर्थसंकल्पीय पाठबळाचा तपशील खालील रेखाकृतीत दर्शविला आहे:

रेखाकृती 1.1: अर्थसंकल्पीय पाठबळाद्वारे भांडवल, कर्जे व अनुदान/अर्थसहाय्य

या ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांना 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत देण्यात आलेले अर्थसंकल्पीय सहाय्य ₹ 456.94 कोटी व ₹ 7,853.62 कोटी या दरम्यान होते. 2017-18 यावर्षात अर्थसंकल्पीय सहाय्य ₹ 7,853.62 कोटी मध्ये एमएसपीजीसीएलला भागभांडवल ₹ 37 कोटी व अनुदान/अर्थसहाय्य स्वरूपात ₹ 7,816.62 कोटी एमएसईडीसीएलला (₹ 7,802.05 कोटी) व एमएसईटीसीएलला (₹ 14.57 कोटी) अनुक्रमे यांना आपले प्रकल्प चालू ठेवण्यासाठी मिळाले होते.

या व्यतिरिक्त भारत सरकारच्या ऊर्जा मंत्रालयाने सुध्दा राज्याच्या मालकीच्या विद्युत वितरण कंपन्यांची (डीसकॉमस्) कार्यचालन व वित्तीय स्थितीत अमुलाग्र बदल करण्यासाठी एक योजना (उज्वल डीसकॉम हमी योजना-उदय) लागू केली होती (20 नोव्हेंबर 2015). उदयच्या तरतुदी व एमएसईडीसीएलच्या योजनेच्या अंमलबजावणीची सद्यःस्थिती या प्रकरणाच्या परिच्छेद 1.19 मध्ये चर्चिली आहे.

सार्वजनिक उपक्रमांना बँक व वित्तीय संस्थाकडून वित्तीय सहाय्य मिळण्यासाठी, राज्य शासन हमी देते व त्यासाठी हमी शुल्क आकारण्यात येते. राज्य शासनाने हे हमी शुल्क 0.50 टक्के ते दोन टक्के यादरम्यान कर्ज घेणाऱ्यावर अवलंबून आकारण्याचे ठरविले. राज्य शासनाच्या हमीची वचनबद्धता 2016-17 च्या ₹ 3.95 कोटी वरून 2017-18 मध्ये ₹ 0.13 कोटी एवढी कमी झाली होती. त्याशिवाय, 2017-18 यावर्षात दोन ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमांनी (एमएसईडीसीएल व एमएसईटीसीएल) ₹ 0.59 कोटीचे हमी शुल्क भरले होते, तर एमएसपीजीसीएलने वर्षादरम्यान कोणतेही हमी शुल्क/कमीशन भरले नव्हते. 31 मार्च 2018 रोजी संचित/थकित हमी शुल्क/कमीशन ₹ 0.54 कोटी एवढे होते.

महाराष्ट्र शासनाच्या वित्तीय लेख्यांशी ताळमेळ

1.5 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांच्या नोंदीनुसार भांडवल, कर्ज व थकित हमी या संबंधीचे आकडे व महाराष्ट्र राज्य वित्तीय लेख्यांमध्ये दर्शविलेले आकडे एकमेकांशी जुळणे आवश्यक असते. जर आकडे जुळत नसतील तर संबंधित सार्वजनिक उपक्रमांनी व वित्त विभागाने यामधील फरकाचा ताळमेळ घालणे आवश्यक असते. 31 मार्च 2018 रोजी चार सार्वजनिक उपक्रमांबाबतची स्थिती खालीलप्रमाणे नमूद केली आहे.

तक्ता 1.4: वित्तीय लेख्यांनुसार व ऊर्जा क्षेत्र सार्वजनिक उपक्रमांच्या नोंदीनुसार भांडवल, कर्ज व थकित हमी (₹ कोटीत)

अ.क्र.	कंपनीचे नाव	भांडवल			कर्ज			थकित हमी		
		वित्तीय लेख्यांनुसार	सार्वजनिक उपक्रमांनी दिलेल्या माहितीनुसार	फरक	वित्तीय लेख्यांनुसार	सार्वजनिक उपक्रमांनी दिलेल्या माहितीनुसार	फरक	वित्तीय लेख्यांनुसार	सार्वजनिक उपक्रमांनी दिलेल्या माहितीनुसार	फरक
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1	एम.एस.ई.बी. सुत्रधार कंपनी मर्यादित	-	88,086.54	(88,086.54)	-	-	-	-	-	-
2	महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित	-	-	-	3,511.94	33.59	3,478.35	-	-	-
3	महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित	-	-	-	-	-	-	0.12	0.13	(0.01)
4	महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित	2,480.80	-	2,480.80	194.76	-	194.76	-	-	-
एकूण		2,480.80	88,086.54	(85,605.74)	3,706.70	33.59	3,673.11	0.12	0.13	(0.01)

(स्रोत: पीएसयूजकडून मिळालेली माहिती व महाराष्ट्र शासनाकडून मिळालेली माहिती संकलित करून)

ही बाब नियमितपणे, अगदी अलिकडे म्हणजे जानेवारी 2019 मध्ये मुख्य सचिव/ अतिरिक्त मुख्य सचिव (वित्त) यांच्या निदर्शनास आणून देण्यात आली होती. महाराष्ट्र शासन व सार्वजनिक उपक्रमांसोबत तीन बैठका देखील यावर्षात झाल्या होत्या. शासनाने व सार्वजनिक उपक्रमांनी या फरकाचा ताळमेळ घालण्यासाठी कालबद्ध पध्दतीने कांही ठोस पाऊले उचलणे अपेक्षित आहे.

ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांद्वारे लेखे सादर करणे

ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांनी वेळेवर लेखे तयार करणे

1.6 आठ ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांचे लेखापरीक्षण सीएजीमार्फत करण्यात येते. 30 सप्टेंबर 2018 पर्यंत या ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांपैकी चार उपक्रमांनी त्यांचे 2017-18 यावर्षाचे लेखे सादर केले होते. 31 मार्च 2018 पर्यंत संपलेल्या मागील पाच वर्षांच्या कालावधीत ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांनी प्रत्येक वित्तीय वर्षी 30 सप्टेंबर रोजी लेखे सादर करण्यामधील थकितांचा तपशील खाली दिलेला आहे:

तक्ता 1.5: ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांची लेखे सादर करण्यासंबंधीची स्थिती

अ.क्र.	तपशील	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
1	कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	10	9	8	8	8
2	वर्षामध्ये अंतिमरूप देण्यात आलेल्या लेख्यांची संख्या	13	9	5	10	9
3	थकित लेख्यांची संख्या	5	5	7	5	4
4	थकित लेखे असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	5	5	7	5	4
5	थकिताची व्याप्ती (वर्षे)	1	1	1	1	1

(स्रोत: ऑक्टोबर 2017 ते सप्टेंबर 2018 या कालावधीत सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त लेख्यांच्या आधारावर संकलित)

या आठ ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांपैकी, चार उपक्रमांनी 1 ऑक्टोबर 2017 ते 30 सप्टेंबर 2018 या कालावधीत एकूण नऊ लेख्यांना अंतिमरूप दिले होते, त्यामध्ये 2017-18 यावर्षाचे चार वार्षिक लेखे व मागील वित्तीय वर्षाचे पाच वार्षिक लेखे समाविष्ट होते. याशिवाय, चार वार्षिक लेखे थकित होते की जे चार सार्वजनिक उपक्रमाशी संबंधित होते. परंतु, सर्व चार सार्वजनिक उपक्रमांनी मार्च 2019 पर्यंत या चार लेख्यांना अंतिमरूप देऊन ते सादर केले होते.

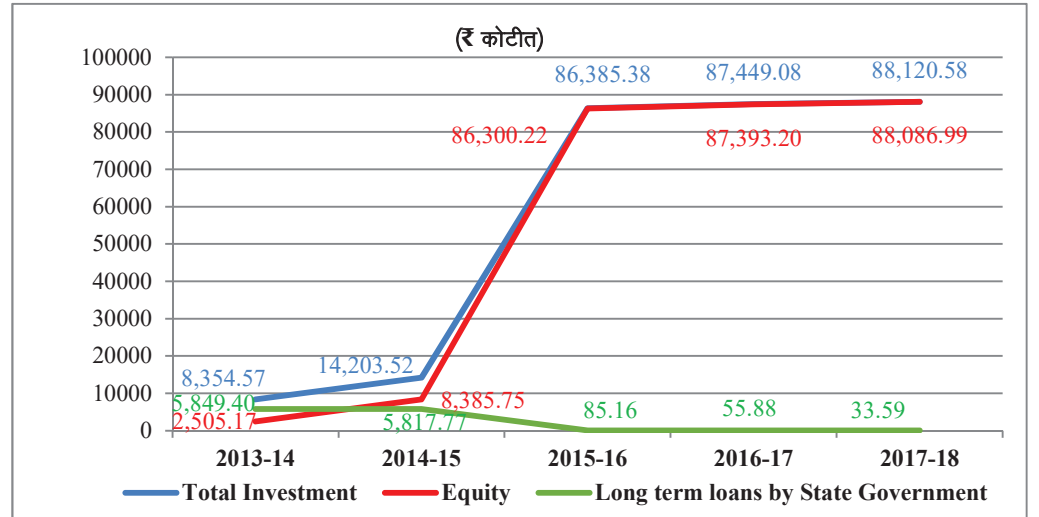
ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांची कामगिरी

1.7 अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यानुसार 30 सप्टेंबर 2018 पर्यंत या आठ ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांची वित्तीय स्थिती व कार्यचालन परिणाम यांचा तपशील जोडपत्र 2 मध्ये देण्यात आलेला आहे.

शासनाने या उपक्रमांमध्ये केलेल्या गुंतवणूकीवर या सार्वजनिक उपक्रमांनी योग्य परतावा मिळविणे अपेक्षित असते. 31 मार्च 2018 रोजी ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमध्ये राज्य शासनाने व इतरांनी केलेली एकूण गुंतवणूक ₹ 2,18,749.40 कोटी होती त्यांत ₹ 1,69,601.49 कोटी भांडवल व ₹ 49,147.91 कोटी दीर्घमुदतीची कर्जे होती (संदर्भ जोडपत्र 1). यापैकी महाराष्ट्र शासनाच्या ₹ 88,120.58 कोटी गुंतवणूकी मध्ये एमएसईबी सुत्रधार कंपनी मर्यादित व महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित मधील ₹ 88,086.99 कोटी भांडवल व एमएसईडीसीएल मधील दीर्घमुदतीची कर्जे ₹ 33.59 कोटी ह्यांचा समावेश होता (संदर्भ जोडपत्र 1).

2013-14 ते 2017-18 या पाच वर्षांच्या कालावधीत ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमध्ये महाराष्ट्र शासनाने भांडवलाच्या व दीर्घमुदतीच्या कर्जाच्या स्वरूपात केलेल्या गुंतवणूकीची वर्षनिहाय स्थिती खालीलप्रमाणे आहे:

रेखाकृती 1.2: महाराष्ट्र शासनाची ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमधील एकूण गुंतवणूक

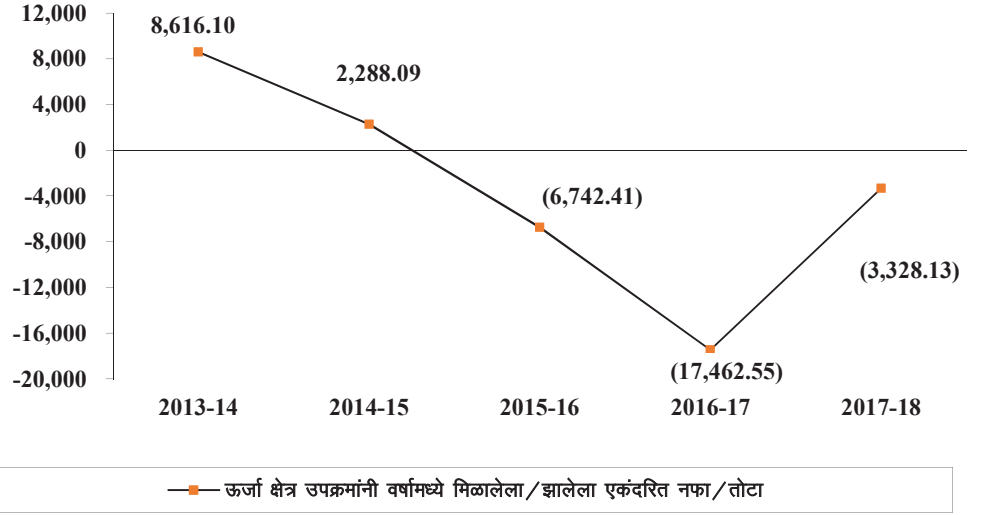

पारंपारिक पध्दतीने कंपनीचा लाभ प्रदत्ता गुंतवणूकीवरील परतावा व उपयोजित भांडवलावरील परतावानुसार निर्धारित करण्यात येतो. गुंतवणूकीवरील परतावा गुंतवलेल्या रकमेवर निश्चित वर्षात झालेला लाभ अथवा तोटा यांचे मापन करते व एकूण गुंतवणूकीशी निव्वळ नफ्याची टक्केवारीने दर्शविले जाते. उपयोजित भांडवलावरील परतावा हे वित्तीय गुणोत्तर आहे व ते कंपनीची लाभदायकता व कार्यक्षमता यांचे मापन वापरलेल्या भांडवलाशी करते.

गुंतवणूकीवरील परतावा

1.8 गुंतवणूकीवरील परतावा हे नफा/तोटयाची एकूण गुंतवणूकीशी टक्केवारी असते. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीतील सर्व ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांनी 30 सप्टेंबर 2018 पर्यंत अंतिमरूप दिलेल्या लेख्यांनुसार मिळालेल्या/झालेल्या नफ्या/तोटयाची⁹ एकंदरित स्थिती खालील रेखाकृतीत दर्शविली आहे.

रेखाकृती 1.3: ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांना मिळालेला/झालेला नफा/तोटा (₹ कोटीत)

2016-17 वर्षाच्या ₹ 17,462.55 कोटी झालेल्या तोटयाच्या तुलनेत ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांना 2017-18 यावर्षात ₹ 3,328.13 कोटीचा तोटा झाला होता. आठ सार्वजनिक उपक्रमांच्या अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत वित्तीय विवरणांनुसार, एका सार्वजनिक उपक्रमाने ₹ 814.51 कोटीचा नफा मिळविला होता, पाच सार्वजनिक उपक्रमांना ₹ 4,142.64 कोटीचा तोटा झाला होता व दोन सार्वजनिक उपक्रमांना अत्यल्प नफा/तोटा झाला होता (जोडपत्र 2). एमएसईडीसीएल (₹ 3,176.49 कोटी) व एसएसपीजीसीएल (₹ 929.71 कोटी) यांना मोठा तोटा झाला होता.

2013-14 ते 2017-18 यादरम्यान ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांनी मिळविलेला/झालेला नफा/तोटयाची स्थिती खाली दिली आहे:

तक्ता 1.6: ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांनी मिळवलेला/झालेला नफा/तोटा

वित्तीय वर्ष	ऊर्जा क्षेत्रातील एकूण सार्वजनिक उपक्रम	वर्षामध्ये नफा कमवलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	वर्षामध्ये तोटा झालेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	वर्षामध्ये अत्यल्प नफा/तोटा झालेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या
2013-14	10	5	2	3
2014-15	9	4	4	1
2015-16	8	3	5	.
2016-17	8	3	4	1
2017-18	8	1	5	2

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेल्या माहितीवरून संकलित)

⁹ संबंधित वर्षातील अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार आकडेवारी.

(अ) अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर गुंतवणूकीचा परतावा

1.9 राज्याच्या आठ ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांपैकी, राज्य सरकारने फक्त तीन ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमध्ये¹⁰ 2017-18 यावर्षात भांडवल, कर्ज व अनुदान/अर्थसहाय्य या स्वरूपात निधी दिला होता. राज्य शासनाने इतर पाच ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमध्ये कोणताही थेट निधी गुंतविला नव्हता. राज्याच्या आठ ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांपैकी राज्य शासनाने भांडवली स्वरूपात फक्त दोन सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (एमएसईबी सुत्रधार कंपनी मर्यादित व महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित) निधी दिला होता, तर उर्वरित सहा कंपन्यांच्या भांडवलाचे योगदान त्या त्या कंपन्यांच्या सुत्रधार कंपन्यांद्वारे केले होते.

शासनाने एकूण दीर्घमुदतीच्या कर्जापैकी फक्त व्याज मुक्त कर्जाचा सार्वजनिक उपक्रमांमधील गुंतवणूक म्हणून विचार केला होता कारण सार्वजनिक उपक्रमांना दिलेले व्याज मुक्त कर्ज ही भांडवल समान आहेत कारण त्यांची परतफेड करण्यात येत नव्हती व त्या कर्जापैकी काही भाग कर्ज मंजूरीनंतर भांडवलात रूपांतरित करण्यात आले होते. त्याशिवाय, अनुदान/अर्थसहाय्य या स्वरूपात उपलब्ध करून दिलेला निधी गुंतवणूक म्हणून मानण्यात आला नव्हता कारण तो गुंतवणूक म्हणून धरण्यात आला नव्हता.

31 मार्च 2018 रोजी राज्य शासनाची या दोन ऊर्जा क्षेत्रांमधील सार्वजनिक उपक्रमांमधील गुंतवणूक ₹ 88,086.99 कोटी होती जी पूर्णपणे भांडवल स्वरूपाची होती. वितरित केलेल्या दिर्घ मुदतीच्या कर्जापैकी एमएसईबी सुत्रधार कंपनी मर्यादितला वितरित केलेले ₹ 5,632 कोटी (2005-06) (जोडपत्र 3) व्याज मुक्त कर्ज होते जे नंतर (2015-16) भांडवलामध्ये रूपांतरित केले गेले. अशाप्रकारे, महाराष्ट्र शासनाची अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर गुंतवणूक ₹ 88,086.99 कोटी होती.

2013-14 ते 2017-18 या कालावधीतील अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर गुंतवणूकी वरील परतावा खालीलप्रमाणे आहे:

तक्ता 1.7: राज्य शासनाच्या अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर गुंतवणूकी वरील परतावा

वित्तीय वर्ष	अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर भांडवल व व्याजरहित कर्ज (₹ कोटीत)	एकूण मिळकत/तोटा (₹ कोटीत)	गुंतवणूकी वरील परतावा (टक्क्यामध्ये)
2013-14	8,137.17	8,616.10	105.89
2014-15	14,017.75	2,288.09	16.32
2015-16	86,300.22	(6,742.41)	Σ ¹¹
2016-17	87,393.20	(17,462.55)	Σ
2017-18	88,086.99	(3,328.13)	Σ

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त माहितीच्या आधारावर संकलित केलेले)

ऊर्जा क्षेत्र सार्वजनिक उपक्रमांचा गुंतवणूकी वरील परतावा 2013-14 व 2014-15 यावर्षात सकारात्मक होता. त्यानंतर, 2015-16, 2016-17 व 2017-18 यावर्षात गुंतवणूकी वरील परतावा नकारात्मक होता.

¹⁰ एमएसईबी सुत्रधार कंपनी मर्यादित, महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित व एमएसईडीसीएल.

¹¹ गुंतवणूकी वरील परतावा नकारात्मक होता हे Σ चिन्हाने दाखविला आहे.

(ब) गुंतवणूकीच्या वर्तमान मूल्यावर आधारित

1.10 शासनाद्वारे ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांमध्ये महत्त्वपूर्ण गुंतवणूक केली असल्यामुळे राज्य शासनाच्या दृष्टीकोनातून या गुंतवणूकी वरील परतावा अत्यावश्यक आहे. गुंतवणूकांच्या अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर परतावाची पारंपारिक आकडेमोड परतावाची पर्याप्तता योग्य दर्शक नाही कारण अशा आकडेमोडीत पैशाचे वर्तमान मूल्य (पीव्ही) दुर्लक्षित केले जाते. महाराष्ट्र शासनाने ऊर्जा क्षेत्र कंपन्यांमध्ये म्हणून गुंतवलेल्या निधीचा परतावा अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर काढण्यासोबतच, पैशाचे वर्तमान मूल्य विचारात घेतल्यानंतर गुंतवणूकी वरील परतावाची सुध्दा आकडेमोड करण्यात येते आहे. राज्य शासनाने या कंपन्यांमध्ये त्यांचा स्थापनेपासून 31 मार्च 2018 पर्यंत भांडवल व व्याजरहित कर्जे यास्वरूपात राज्य शासनाने घातलेल्या निधीच्या वर्तमान मूल्य काढण्यात आले. उदय योजने अंतर्गत एमएसईडीसीएलला देण्यात आलेल्या अनुदानात राज्य शासनाद्वारे कोणतीही थेट गुंतवणूक भांडवल किंवा व्याजरहित कर्जे स्वरूपात केली नव्हती. त्यामुळे उदय योजने संबंधित माहिती संतंत्रपणे **परिच्छेद 1.19** मध्ये देण्यात आली आहे

ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांमध्ये राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्याची गणना खालील गृहीतांवर आधारित केलेली आहे:

- ऊर्जा क्षेत्र उपक्रम व्याज मुक्त कर्जाची रक्कम परतफेड करत नसल्यामुळे राज्य शासनाद्वारे व्याज मुक्त कर्जे गुंतवणूक म्हणून विचारात घेतण्यात आली आहे. त्याशिवाय, जथे व्याज मुक्त कर्जे सार्वजनिक उपक्रमांना दिल्यानंतरच्या कालावधीत भांडवलात रूपांतरित करण्यात आले होते त्या प्रकरणांमध्ये रूपांतरित कर्जाची रक्कम व्याज मुक्त कर्जामधून वजा केल्यानंतर त्यावर्षाच्या भांडवलात जोडले होते. निधी अनुदान/अर्थसहाय्य स्वरूपात उपलब्ध करून दिला जातो व त्यामुळे तो गुंतवणूकीत धरण्यात येत नाही.
- त्या त्या वित्तीय वर्षातील¹² शासकीय उसनवारीचा सरासरी दराने व्याज पैशाचे वर्तमान मूल्य काढण्यासाठी करार (डिसकाऊंट) दर म्हणून धरण्यात येतो कारण शासनाला गुंतवणूकीसाठी लागणाऱ्या खर्च केलाला दर दर्शवितो व त्यामुळे तो शासनाने केलेल्या गुंतवणूकीसाठीचा कमीत कमी अपेक्षित दर दर्शवितो.

2015-16, 2016-17 व 2017-18 यावर्षात जेव्हा ऊर्जा क्षेत्र कंपन्यांना निव्वळ तोटा झाला होता, त्यांचे कामकाज प्रगती मोजण्याचे जास्त सुयोग्य उपाय हा निव्वळ मत्ताचे अपक्षरण आहे व त्याबद्दल **परिच्छेद 1.12** मध्ये शेर दिले आहेत.

1.11 स्थापनेपासून ते 31 मार्च 2018 पर्यंत राज्य शासनाने भांडवल व व्याजरहित कर्जे या स्वरूपात ऊर्जा क्षेत्रातील दोन कंपन्यांमध्ये (एमएसईबी सुत्रधार कंपनी मर्यादित व महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित) राज्य शासकीय गुंतवणूकीचा कंपनीनिहाय तपशील **जोडपत्र 3** मध्ये दर्शविलेला आहे.

¹² शासनाच्या उसनवारीचा व्याजाचा सरासरी दर त्या त्या वर्षाच्या भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांच्या राज्य वित्त (महाराष्ट्र शासन) स्वीकारण्यात आला होता ज्यामध्ये दिलेला सरासरी व्याजदर = व्याजाचे प्रदान/[मागील वर्षाच्या वित्तीय दायित्वाची रक्कम + चालू वर्षातील वित्तीय दायित्व/2]*100 असे काढले होते.

ऊर्जा क्षेत्रातील या दोन कंपन्यांमध्ये स्थापनेपासून ते 31 मार्च 2018 या कालावधीत राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीच्या वर्तमान मूल्याची एकत्रित स्थिती खालील तक्त्यात दर्शविली आहे:

तक्ता 1.8: स्थापनेपासून ते 2017-18 पर्यंत राज्य शासनाची वर्षनिहाय गुंतवणूकीचा व निधीचे वर्तमान मूल्य यांचा तपशील

(₹ कोटीत)

वित्तीय वर्ष	वर्षाच्या सुरवातीच्या गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य	वर्षामध्ये राज्य शासनाने दिलेले भांडवल	वर्षामध्ये राज्य शासनाने दिलेले व्याज मुक्त कर्जे	वर्षामध्ये ¹³ रूपांतरित केलेले व्याज मुक्त कर्जे	वर्षामधील एकूण गुंतवणूक	शासकीय उसनवारी वरील सरासरी व्याज दर (टक्क्यामध्ये)	वर्षा अखेरीस एकूण गुंतवणूक	वर्षा अखेरीस एकूण गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य
(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f) = c + d - e	(g)	(h) = (b+f)	(i) = {h x (100+g)/100}
स्थापनेपासून ते 2000	0.00	0.45	0.00	0.00	0.45	10.30	0.45	0.50
2000-01	0.50	0.00	0.00	0.00	0.00	9.10	0.50	0.54
2001-02	0.54	0.00	0.00	0.00	0.00	9.40	0.54	0.59
2002-03	0.59	0.00	0.00	0.00	0.00	8.90	0.59	0.65
2003-04	0.65	0.00	0.00	0.00	0.00	8.80	0.65	0.70
2004-05	0.70	0.00	0.00	0.00	0.00	8.00	0.70	0.76
2005-06	0.76	2.00	5,632.00	0.00	5,634.00	7.10	5,634.76	6,034.83
2006-07	6,034.83	0.00	0.00	0.00	0.00	7.80	6,034.83	6,505.54
2007-08	6,505.54	0.00	0.00	0.00	0.00	7.70	6,505.54	7,006.47
2008-09	7,006.47	0.00	0.00	0.00	0.00	7.30	7,006.47	7,517.94
2009-10	7,517.94	0.00	0.00	0.00	0.00	7.40	7,517.94	8,074.27
2010-11	8,074.27	0.00	0.00	0.00	0.00	7.40	8,074.27	8,671.76
2011-12	8,671.76	0.00	0.00	0.00	0.00	7.50	8,671.76	9,322.15
2012-13	9,322.15	0.00	0.00	0.00	0.00	7.40	9,322.15	10,011.99
2013-14	10,011.99	2,502.72	0.00	0.00	2,502.72	7.50	12,514.71	13,453.31
2014-15	13,453.31	5,880.58	0.00	0.00	5,880.58	7.80	19,333.89	20,841.93
2015-16	20,841.93	77,914.47	0.00	5,632.00	72,282.47	7.70	93,124.40	1,00,294.98
2016-17	1,00,294.98	1,092.98	0.00	0.00	1,092.98	7.60	1,01,387.96	1,09,093.45
2017-18	1,09,093.45	693.79	0.00	0.00	693.79	8.00	1,09,787.24	1,18,570.22
एकूण		88,086.99	5,632.00	5,632.00	88,086.99			

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त माहितीच्या आधारे संकलित)

2017-18 अखेर ऊर्जा क्षेत्राच्या उपक्रमांमध्ये राज्य शासनाच्या गुंतवणूक 1999-2000 मधील ₹ 0.45 कोटी वरून ₹ 88,086.99 कोटी इतकी वाढली होती. राज्य शासनाने पूर्वाश्रमीच्या एमएसईबीची पुनर्रचना (जून 2005) केली व त्यांच्या सर्व मत्ता व दायित्व यांचे चार ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांकडे हस्तांतरण केले त्यापैकी एक सुत्रधार कंपनी (एमएसईबी सुत्रधार कंपनी मर्यादित) तर तीन (एमएसपीजीसीएल, एमएसईटीसीएल व एमएसईडीसीएल) दुय्यम कंपन्या होत्या. पुनर्रचनेनंतर राज्य शासनाने या कंपन्यांत ₹ 88,084.54 कोटीची अतिरिक्त गुंतवणूक भागभांडवल स्वरूपात केली होती. राज्य शासनाने 31 मार्च 2018 पर्यंत केलेल्या गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य ₹ 1,18,570.22 कोटी इतके काढण्यात आले होते.

त्याशिवाय, 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीतील या सार्वजनिक उपक्रमांच्या संदर्भात निधीचे मूल्य वसूल करण्यासाठी अपेक्षित कमीत कमी परताव्याच्या तुलनेत एकूण मिळकतीची स्थिती खालील तक्त्यांत दर्शविली आहे:

तक्ता 1.9: अपेक्षित कमीत कमी परताव्याच्या तुलनेत एकूण मिळकतीची स्थिती

(₹ कोटीत)

वित्तीय वर्ष	वर्षाअखेर एकूण गुंतवणूक	प्रत्येक वर्षा अखेर एकूण गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य	वर्षासाठीची निधीची किंमत वसूल करण्यास अपेक्षित कमीत कमी परतावा	वर्षाची एकूण मिळकत
2013-14	12,514.71	13,453.31	938.60	8,616.10
2014-15	19,333.89	20,841.93	1,508.04	2,288.09
2015-16	93,124.40	1,00,294.98	7,170.58	(6,742.41)
2016-17	1,01,387.96	1,09,093.45	7,705.49	(17,462.55)
2017-18	1,09,787.24	1,18,570.22	8,782.98	(3,328.13)

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त माहितीच्या आधारावर संकलित)

¹³ 2005-06 मध्ये व्याजरहित कर्जे ₹ 5,632 कोटी व 2015-16 मध्ये भांडवलात रूपांतरित केले होते.

2015-16 ते 2016-17, यावर्षामध्ये एमएसईडीसीएल व एमएसईटीसीएल यांना मोठा तोटा झाल्यामुळे या सार्वजनिक उपक्रमांची एकूण मिळकत अपेक्षित कमीत कमी परतावा रक्कम गुंतवलेल्या निधीच्या किंमतीपेक्षा कमी राहिली होती. वर नमूद केल्याप्रमाणे 2015-16 मधील हस्तांतरण योजनेनुसार मत्ताचे पुर्नमुल्यांकन व घसाऱ्यावर झालेला परिणाम अशी कारणे होती.

त्या व्यतिरिक्त महाराष्ट्र शासनाने, उदय योजने अंतर्गत एमएसईडीसीएलला 2016-17 मध्ये ₹ 4,959.75 कोटीची कर्ज दिले होते जे पाच वार्षिक हप्त्यांत अनुदानांत रूपांतरित करावयाचे होते. जर आपण हे कर्ज सुध्दा राज्य शासनाची गुंतवणूक म्हणून विचारात घेतले तर अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर व वर्तमान मूल्यानुसार 2017-18 मधील या गुंतवणूकीचा ह्या उदय योजने अंतर्गत कर्जाचा निधी गुंतवणूक म्हणून विचारात घेतला व विचारात घेतला नाही तर परतावा खालील प्रमाणे होता:

तक्ता 1.10: राज्य शासनाचा निधीचा परतावा

(₹ कोटीत)

तपशील	एकूण मिळकत/ तोटा (-)	भांडवल व व्याजरहित कर्जाचा निधीत महाराष्ट्र शासनाची गुंतवणूक	शासकीय गुंतवणूकीवर अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर परतावा (टक्क्यामध्ये)	वर्षा अखेर राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य	राज्य शासनाचे गुंतवणूकीवरचे वर्तमान मूल्य विचारात घेऊन परतावा (टक्क्यामध्ये)
उदय विरहित	(3,328.13)	88,086.99	Σ	1,18,570.22	Σ ¹⁴
उदय सह	(3,328.13)	93,046.74	Σ	1,24,333.84	Σ

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त माहितीच्या आधारावर संकलित)

अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर त्याचप्रमाणे वर्तमान मूल्यावर आधारित परतावा नकारात्मक होता.

निव्वळ मत्ताचे अपक्षरण

1.12 कंपनीच्या निव्वळ मत्ता मालकासाठी कंपनीचे जे मूल्य आहे हे ते दर्शविते. भरणा झालेले भांडवल अधिक मुक्त राखीव व अधिक्क्य वजा संचित तोटा व लांबणीवर टाकलेला महसुली खर्च म्हणजे निव्वळ मत्ता. नकारात्मक निव्वळ मत्ता मालकांनी केलेली सर्व गुंतवणूक संचित तोटा व लांबणीवर टाकलेला खर्चामुळे नष्ट होते. ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांचे 30 सप्टेंबर 2018 पर्यंत अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यानुसार आठ ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांचा निव्वळ संचित तोटा ₹ 38,751.96 कोटी होता व राज्य शासनाचे ₹ 88,086.99 कोटी भागभांडवलाच्या¹⁵ तुलनेत निव्वळ मत्ता ₹ 49,335.03 कोटी सकारात्मक होती. परंतु, महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादितच्या (एमपीडीसीएल) निव्वळ मत्ता (- ₹1,012.80 कोटी) पुर्णपणे नष्ट झाली होती.

2013-14 ते 2017-18 या कालावधीमधील एमपीडीसीएलचे भागभांडवल, संचित नफा/ तोटा व निव्वळ मत्ता खालील तक्त्यात दर्शविल्या आहेत:

तक्ता 1.11: 2013-14 ते 2017-18 पर्यंत एमपीडीसीएलच्या निव्वळ मत्ता

(₹ कोटीत)

वर्ष	वर्षा अखेरचे भागभांडवल	वर्षाअखेर संचित नफा(+)/तोटा (-)	स्थगित महसुली खर्च	निव्वळ मत्ता
2013-14	0.45	(1,012.41)	.	(1,011.96)
2014-15	0.45	(1,012.47)	.	(1,012.02)
2015-16	0.45	(1,012.73)	.	(1,012.28)
2016-17	0.45	(1,013.04)	.	(1,012.59)
2017-18	0.45	(1,013.25)	.	(1,012.80)

(स्रोत: एमपीडीसीएलच्या अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत वित्तीय विवरणाचा आधारावर संकलित)

¹⁴ Σ चिन्ह गुंतवणूकी वरील नकारात्मक परतावा दर्शवितो.

¹⁵ यामध्ये राज्य शासनाची समभाग आवेदनाची रक्कम जी वाटपविना प्रलंबित असलेली रक्कम.

लाभांशाचे प्रदान

1.13 राज्य शासनाने आखलेल्या (ऑक्टोबर 2003) लाभांश धोरणानुसार नफा कमावणाऱ्या सर्व सार्वजनिक उपक्रमांना राज्य शासनाने योगदान करून भरणा केलेल्या भागभांडवलावर कमीत कमी पाच टक्के परतावा देणे आवश्यक होते. 2013-14 ते 2017-18 दरम्यान कोणत्याही ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांनी महाराष्ट्र शासनाने थेट दिलेल्या भांडवलावर कोणताही लाभांश जाहिर केला नव्हता.

भांडवलावरील परतावा

1.14 व्यवस्थापन कंपनीची मालमत्ता नफा मिळविण्यासाठी किती परिणामकारकरित्या वापरतात याच्या मूल्यमापनावरून वित्तीय कामगिरी मापन निर्धारित करण्यासाठी भांडवलावरील परतावा (आरओई) हा एक उपाय आहे व तो निव्वळ प्राप्तीला (म्हणजे निव्वळ करानंतरचा नफा) भागधारकांच्या निधी भागवून तो काढण्यात येतो. तो टक्केवारीमध्ये व्यक्त करण्यात येतो व कंपनीचा निव्वळ नफा व भागधारकांचा निधी हे दोन्ही सकारात्मक असल्यावर काढण्यात येतो.

कंपनीच्या भागधारकांचा निधी भरणा झालेल्या भांडवलामध्ये मुक्त राखीव निधी, संचित तोटा व स्थगित केलेला महसुली खर्च अधिक करून काढण्यात येतो जर कंपनीच्या सर्व मत्ता विकल्या व सर्व कर्जाची परतफेड करून कंपनीच्या भागधारकांकडे काय शिल्लक राहते हे दर्शविते. कंपनी सकारात्मक भागधारकांचा निधी सर्व दायित्व प्रदान करून पुरेशा मत्ता शिल्लक दर्शविते तर नकारात्मक भागधारक निधी म्हणजे दायित्व मत्तापेक्षा जाण असणे.

दोन ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांतील कंपन्यामध्ये (एमएसईबी सुत्रधार कंपनी मर्यादित व महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित) राज्य शासनाने भागभांडवलाची थेट गुंतवणूक केली होती. या दोन ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांचा 2016-17 व 2017-18 या कालावधीतील भांडवलावरील परताव्याचा तपशील खालील तक्त्यात दिला आहे:

तक्ता 1.12: भांडवलावरील परतावा

वर्ष	एनपीएटी (₹ कोटीत)	भागधारकांचा निधी (₹ कोटीत)	भांडवलावरील परतावा (टक्के)
2016-17	2,571.86	84,846.64	3.03
2017-18	(32.22)	84,972.03	Σ ¹⁶

(स्रोत: अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत वित्तीय विवरणाचा आधारावर संकलित)

या सार्वजनिक उपक्रमांचा 2016-17 च्या भांडवलावरील प्राप्ती 3.03 टक्के तर 2017-18 चा नकारात्मक होता.

उपयोजित भांडवलावरील परतावा

1.15 उपयोजित भांडवलावरील परतावा (आरओसीई) हे उपयोजित केलेल्या भांडवलावरील कंपनीची नफा क्षमता व कार्यक्षमता यांचे गुणोत्तर दर्शविते.

कंपनीची व्याज व कर आकारण्यापूर्वीची प्राप्ती (ईबीआयटी) लागलेल्या भांडवलाने¹⁷ भागून उपयोजित भांडवलावरील परतावा काढण्यात येतो. 2013-14 ते 2017-18 या

¹⁶ Σ चिन्ह भांडवलावरील नकारात्मक परतावा दर्शवितो.

¹⁷ उपयोजित भांडवल = भरणा झालेले भागभांडवल + मुक्त राखीव व अधिव्य + दीर्घमुदतीची कर्जे - संचित तोटा - स्थगित केलेला महसुली खर्च. सार्वजनिक उपक्रमांनी अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांवर आधारित आकडे.

कालावधीत सर्व आठ ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांच्या उपयोजित भांडवलावरील परताव्याचा तपशील खालील तक्त्यात दर्शविला आहे:

तक्ता 1.13: उपयोजित भांडवलावरील परतावा

वर्ष	व्याज व कर आकारण्यापूर्वीची प्राप्ती (₹ कोटीत)	उपयोजित भांडवल (₹ कोटीत)	उपयोजित भांडवलावरील परतावा (टक्के)
2013-14	8,616.10	80,146.87	10.75
2014-15	7,877.12	82,953.85	9.50
2015-16	(1,257.67)	3,12,530.06	Σ ¹⁸
2016-17	(10,848.75)	1,82,466.68	Σ
2017-18	3,500.92	1,80,062.03	1.94

(स्रोत: अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत वित्तीय विवरणाचा आधारवर संकलित)

2013-14 व 2014-15 या वर्षांमध्ये ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांचा उपयोजित भांडवलावरील परतावा 10.75 टक्के व 9.50 टक्के होता. तथापि, 2015-16 व 2016-17 या वर्षांमध्ये उपयोजित भांडवलावरील परतावा नकारात्मक होती. 2017-18 वर्षात उपयोजित भांडवलावरील परतावा सकारात्मक झाला व तो 1.94 टक्के एवढा होता.

कंपनीच्या दीर्घमुदतीच्या कर्जाचे विश्लेषण

1.16 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत कंपनीच्या प्रतिपूरक परिणाम असलेल्या दीर्घमुदतीच्या कर्जाचे या कंपन्यांनी शासन, बँका व इतर वित्तीय संस्थाकडून घेतलेल्या कर्जाची परतफेड क्षमता निर्धारित करण्यासाठी विश्लेषण करण्यात आले. त्यांचे निर्धारण व्याज व्याप्ती गुणोत्तर व ऋण उलाढाल गुणोत्तर याद्वारे करण्यात आले.

व्याज व्याप्ती गुणोत्तर

1.17 कंपनीचा थकबाकी कर्जावरील व्याज भरण्याची क्षमता निश्चित करण्यासाठी कंपनीचे व्याज व कर आकारण्यापूर्वीची प्राप्ती (ईबीआयटी) या कालावधीतील व्याजाचा खर्च भागून काढण्यासाठी व्याज व्याप्ती गुणोत्तराचा उपयोग करण्यात येतो. कमी गुणोत्तर कर्जावरील व्याज भरण्याची कंपनीची कमी क्षमता असते. एका पेक्षा कमी व्याज व्याप्ती गुणोत्तर कंपनीला व्याजाचा खर्च भागवण्यासाठी आवश्यकते महसूल निर्माण करत नाही हे दर्शविते. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत व्याजाचा बोजा असलेल्या ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांच्या व्याज व्याप्ती गुणोत्तराचा तपशील खाली दर्शविला आहे:

तक्ता 1.14: व्याज व्याप्ती गुणोत्तर

वर्ष	व्याज (₹ कोटीत)	व्याज व कर आकारण्यापूर्वीची निव्वळ मिळकत (₹ कोटीत)	शासन व बँका व इतर वित्तीय संस्थाकडून घेतलेल्या कर्जाचे दायित्वे असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	एकापेक्षा जास्त व्याज व्याप्ती गुणोत्तर असलेल्या कंपन्यांची संख्या	एकापेक्षा कमी व्याज व्याप्ती गुणोत्तर असलेल्या कंपन्यांची संख्या
2013-14	6,491.95	8,615.15	4	2	2
2014-15	5,589.03	7,876.00	4	2	2
2015-16	5,484.72	(1,257.44)	4	1	3
2016-17	6,613.80	(13,419.08)	3	0	3
2017-18	6,829.05	3,537.36	3	1	2

(स्रोत: अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत विवरणांच्या आधारवर संकलित करून)

¹⁸ उपयोजित भांडवलावरील परतावा नकारात्मक असल्याने Σ चिन्ह परतावा दर्शवितो.

असे निदर्शनास आले की, व्याज व्याप्ती गुणोत्तर फक्त दोन ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांमध्ये (एमएसईटीसीएल व एमएसपीजीसीएल) 2013-14 व 2014-15 या कालावधीत केवळ एका कंपनीत (एमएसईटीसीएल) 2015-16 व 2017-18 मध्ये एकापेक्षा जास्त होते.

ऋण-उलाढाल गुणोत्तर

1.18 मागील पाच वर्षांत, ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांनी 6.02 टक्के वार्षिक चक्रवाढ वृद्धी नोंदविली होती. कर्ज कमी झाल्यामुळे चक्रवाढ वार्षिक वाढीचा दर (-)3.05 टक्के एवढी कमी झाली व त्यामुळे ऋण-उलाढाली गुणोत्तर 2013-14 मधील 0.81 वरून 2017-18 मध्ये 0.62 टक्के एवढे सुधारले होते ते खालील तक्त्यात दर्शविलेले आहे:

तक्ता 1.15: ऊर्जा क्षेत्रामधील उपक्रमांचे ऋण-उलाढाल गुणोत्तर

(₹ कोटीत)

तपशील	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
शासन व इतरांकडून कर्ज (बँका व वित्तीय संस्था)	54,487.70	51,489.24	50,341.50	45,072.48	49,697.12
उलाढाल	67,390.78	74,759.11	79,995.61	75,186.17	79,543.51
ऋण-उलाढाल गुणोत्तर	0.81:1	0.69:1	0.63:1	0.60:1	0.62:1

(स्रोत: अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत विवरणांच्या आधारावर संकलित)

उज्वल डिस्कॉम अश्वसित योजने अंतर्गत सहाय्य (उदय)

1.19 राज्य शासनाच्या मालकीच्या विद्युत वितरण कंपन्यांच्या (डिस्कॉम) कार्यचालनात व वित्तीय स्थितीत अमुलाग्र बदल करण्यासाठी भारत सरकारच्या ऊर्जा मंत्रालयाने (एमओपी) उज्वल डिस्कॉम अश्वसित योजना (उदय योजना) सुरु केली (20 नोव्हेंबर 2015). उदय योजनेच्या तरतुदीनुसार सहभागी होणाऱ्या राज्यांना डिस्कॉमच्या कार्यचालन व वित्तीय परिवर्तन आणण्यासाठी खालील उपाय हाती घेणे आवश्यक होते:

कार्यचालन क्षमता सुधारण्यासाठी योजना

1.19.1 सहभागी होणाऱ्या राज्यांना विविध लक्षित उपक्रम हाती घेणे आवश्यक होते जसे की फीडर व वितरण ट्रान्सफॉर्मर्स (डीटी) अनिवार्य मीटरींग, ग्राहकांचे सुचीकरण व नुकसानीचे जीआयएस रेखांकन, मीटर्स व ट्रान्सफॉर्मर्स बदलणे, प्रत्येक महिन्यात 200 युनिटपेक्षा जास्त वीज वापरणाऱ्या सर्व ग्राहकांना स्मार्ट मीटर बसविणे, तांत्रिक व वाणिज्यिक नुकसान (एटीअॅन्डसी) कमी करणे, कार्यचालन क्षमता वाढविण्यासाठी कार्यक्षम विद्युत उपकरणे बसविणे, प्रशुल्कात दर तिमाहीला सुधारणा करणे, वीजेची चोरी रोखण्यासाठी सर्वसमावेशक आयईसी मोहीम, तांत्रिक व वाणिज्यिक नुकसान (एटीअॅन्डसी) कमी झालेल्या क्षेत्रात वीज पुरवठा वाढविण्याची खात्री करणे यासारखी वीज मागणी व्यवस्थापन (डीएसएम) करावयाचे होते व यासारखे विविध लक्षित कार्ये कार्यचालन क्षमता वाढविण्यासाठी हाती घ्यावयाची होती. फीडरवरचा वितरण ट्रान्सफॉर्मर्स स्तरावरील तोटा रेखांकित करण्याची क्षमता, तोटा होणाऱ्या क्षेत्राची ओळख पटविणे, तांत्रिक नुकसान कमी करणे व ऑऊटेजेस कमीत कमी करणे, विजेची चोरी कमी करण्यासाठी जनतेचा सहभाग, विजेचा पीक भार व ऊजेचा वापर कमी करणे, यासारखे लक्षित फायदे व लक्षित कार्ये साध्य होणाऱ्यासाठी लागणारी वेळेची बंधने विहित केली होती. कार्यचालन सुधारणांचे लक्षित फायदे दर्शकाद्वारे मोजायचे होते जसे की ऊर्जा मंत्रालय व राज्य शासनाने अंतिमरूप दिलेल्या नुकसान कमी करण्याच्या निर्देशानुसार 2018-19 मध्ये तांत्रिक व वाणिज्यिक नुकसान 14.98 टक्क्यापर्यंत कमी करावयाचे होते

व पुरवठ्याचा सरासरी दर व सरासरी मिळणारा महसूल यामधील तफावत 2018-19 पर्यंत शून्य पर्यंत आणायची होती.

वित्तीय परिवर्तनासाठीची योजना

1.19.2 महाराष्ट्र शासनाला 30 सप्टेंबर 2015 रोजी एमएसईडीसीएलचे 75 टक्के लघु व मध्यम मुदतीची कर्जे स्वीकार करावयाची होती. वित्तीय परिवर्तन योजनेसाठी खालील बाबींची तरतूद होती:

- राज्य शासन नॉन-एसएलआर रोखे (बॉन्ड) जारी करून व त्या बॉन्डमधून मिळालेले पैसे डिस्कॉमला हस्तांतरित करून तो संबंधित रकमेचे बँकेचे/वित्तीय संस्थांचे लघु व मध्यम कर्जे फेडण्यासाठी वापरण्यात येणार होता. ह्या जारी केलेल्या बॉन्डसची मुदत समाप्ती 10-15 वर्षांची होती व त्याचे मुद्दल परतफेड करण्यासाठी पाच वर्षांपर्यंत प्रदान विलंबावधी होता.
- डीस्कॉमची देय असलेली कर्जे प्राधान्याने व त्यानंतर जास्त किंमत असलेली कर्जे स्वीकारली जायची होती.
- 2016-17 मध्ये राज्य शासनाने ते कर्जे म्हणून एमएसईडीसीएलला हस्तांतरित करावयाची होती.

उदय योजनेची अंमलबजावणी

1.19.3 उदय योजनेच्या अंमलबजावणीची स्थिती खालीलप्रमाणे आहे:

अ. कार्यचालन मापदंडाची संपादनूक

उदय योजने अंतर्गत राज्य डिस्कॉमसाठीचे विविध मापदंडांच्या संदर्भातील लक्ष्ये व त्याच्या तूलनेत संपादनूक याबाबतचा तपशील खालीलप्रमाणे होता:

तक्ता 1.16: 31 मार्च 2019 पर्यंत कार्यचालन कामगिरीच्या लक्षांच्या तुलनेत मापदंड निहाय संपादनूक

उदय योजनेचे मापदंड	उदय योजने अंतर्गत लक्ष्य	उदय योजने अंतर्गत प्रगती	संपादनूक (टक्क्यामध्ये)
फीडर मीटर लावणे (संख्येमध्ये)	80	2,819	100
वितरण ट्रान्सफॉर्मर्सचे मीटर लावणे (संख्येमध्ये)			
शहरी	16,748	3,577	21.36
ग्रामीण	10,341	1,612	15.59
फीडर वेगवेगळे करणे (संख्येमध्ये)	612	3,155	100
ग्रामीण फीडरचे लेखापरीक्षण (संख्येमध्ये)	189	1,590	100
जोडणी तोडलेल्या घरगुती ग्राहकांना विद्युत पुरवठा (संख्या लाखात)	9.49	27.38	100
स्मार्ट मीटर लावणे (संख्येमध्ये)	80,065	-	-
एलईडी उजालाचे वितरण (संख्या लाखात)	83	102.18	100
एटीअॅन्डसी नुकसान (टक्क्यामध्ये)	14.98	17.34	-
एसीएस-एआरआरमधील फरक (₹ प्रति युनिट)	(0.39)	(0.04)	
निव्वळ प्राप्ती किंवा अनुदानधरून नफा/तोटा (₹ कोटीत)	6,109	472.04	7.73

(स्रोत: भारत सरकारच्या ऊर्जा मंत्रालयाच्या संकेत स्थळावरील उदय योजनेच्या हेल्थ कार्डनुसार)

राज्याने स्मार्ट मीटर लावण्याबाबत कोणतीही कारवाई सुरु केली नव्हती, वितरण ट्रान्सफॉर्मर्सवर मीटर बसविण्याची कामगिरी समाधानकारक नव्हती तर फीडरवर मीटर्स बसविण्याच्या, ग्रामीण फीडर लेखापरीक्षण, घरगुती ग्राहकांना वीज पुरवठा व एलईडीचे वाटप यामधील कामगिरी प्रगती उत्तम होती. त्याशिवाय तांत्रिक व वाणिज्यिक नुकसान 2018-19 पर्यंत 15 टक्के एवढे कमी करण्याचे अत्यंत महत्वाचे उद्दिष्ट राज्याला साध्य करता आले नव्हते. भारत सरकारच्या ऊर्जा मंत्रालयानुसार 31 मार्च 2019 पर्यंत उदय योजने अंतर्गत केलेल्या एकूण संपादनूकीच्या आधारावर सर्व राज्यांच्या डिस्कॉममध्ये महाराष्ट्र राज्य पाचव्या स्थानावर होते.

ब. वित्तीय परिवर्तनाची अंमलबजावणी

1.19.4 महाराष्ट्र शासनाने (जीओएम) एमएसईडीसीएलला उदय योजनेचा लाभ घेण्यासाठी तत्त्वतः मंजूरी कळविली होती (14 सप्टेंबर 2016). त्यानंतर ऊर्जा मंत्रालय, महाराष्ट्र शासन व एमएसईडीसीएल यांच्यात त्रिपक्षीय सहमती ज्ञापन (7 ऑक्टोबर 2016) स्वाक्षरित करण्यात आले. उदय योजनेच्या तरतुदीनुसार व त्रिपक्षीय सहमती ज्ञापनानुसार 30 सप्टेंबर 2015 ला एमएसईडीसीएलशी संबंधित एकूण थकबाकी कर्जापैकी (₹ 22,097 कोटी) 2016-17 मध्ये महाराष्ट्र शासनाने ₹ 6,613 कोटीच्या एकूण मध्यम मुदत व लघु मुदतीच्या कर्जापैकी 75 टक्के (₹ 4,959.75 कोटी) कर्जे नॉन-एसएलआर/एसडीएल नसलेले बॉन्ड जारी करून स्वीकारले होते.

उदय योजनेमधील कर्ज पाच वर्षांच्या कालावधीत म्हणजेच 2016-17, 2017-18, 2018-19, 2019-20 व 2020-21 मध्ये अनुदानात रूपांतरित करावयाचे होते. महाराष्ट्र शासनाने या योजने अंतर्गत 2016-17 व 2017-18 यावर्षात एमएसईडीसीएलला दिलेल्या कर्जावर ₹ 301.77 कोटीचे व्याज आकारले होते.

राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांच्या लेख्यावरील शेरे

1.20 1 ऑक्टोबर 2017 ते 30 सप्टेंबर 2018 या कालावधीत सात ऊर्जा क्षेत्र कंपन्यांनी त्यांचे नऊ लेखापरीक्षण झालेले लेखे प्रधान महालेखाकार यांना अग्रेषित केले होते. त्यापैकी, पाच लेख्यांची पूरक लेखापरीक्षणासाठी निवड करण्यात आली होती. वैधानिक लेखापरीक्षकांचे लेखापरीक्षण अहवाल व भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांनी आयोजलेले पूरक लेखापरीक्षण अहवालावरून असे निदर्शनास आले की लेख्यांची गुणवत्ता सुधारण्याची आवश्यकता होती. 2015-18 च्या लेख्यांचे वैधानिक लेखापरीक्षण व भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या शे-यांच्या एकत्रित द्रव्य मूल्यांचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे:

तक्ता 1.17: ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांवरील लेखापरीक्षण शे-यांचा परिणाम

(₹ कोटीत)

अ. क्र.	तपशील	2015-16		2016-17		2017-18	
		लेख्यांची संख्या	रक्कम	लेख्यांची संख्या	रक्कम	लेख्यांची संख्या	रक्कम
1.	नपयातील घट	-	-	-	-	1	858.80
2.	नपयातील वाढ	-	-	-	-	1	154.99
3.	तोटातील वाढ	2	2,000.61	3	11,732.30	1	13,940.63
4.	तोटातील घट	1	75.89	3	707.80	1	5.77
5.	महत्वाची मुलभूत तथ्ये जाहीर न करणे	2	7,297.29	-	-	1	45.24
6.	वर्गीकरणातील त्रुटी	1	37.73	2	92.20	-	-

(स्रोत: ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांच्या वैधानिक लेखापरीक्षण/सीएजी यांच्या शे-यांवरून संकलित)

2017-18 यावर्षात वैधानिक लेखापरीक्षकांनी पाच लेख्यांवर शेर असलेले प्रमाणपत्र जारी केले. वैधानिक लेखापरीक्षकांनी आयएनडी-एएसचे दोन लेख्यांमध्ये पालन न केल्याचे 10 उदाहरणे दिली होती व त्यामुळे सार्वजनिक उपक्रमांद्वारे भारतीय लेखा मानकांचे (निकष आयएनडी-एएसचे) अनुपालन साधारण होते.

लेखापरीक्षा परिच्छेदांचे अनुपालन

1.21 भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या 31 मार्च 2018 ला संपलेल्या वर्षाच्या अहवालातील भाग-I मध्ये, दोन ऊर्जा क्षेत्र उपक्रमांशी संबंधित दोन अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद महाराष्ट्र शासनाच्या ऊर्जा विभागाच्या प्रधान सचिवांना, त्यांची उत्तरे सहा आठवड्यात द्यावीत या विनंतीसह जारी करण्यात आले होते. त्यापैकी एका अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेदाचे उत्तर मिळाले होते (फेब्रुवारी 2019) व त्याचा योग्य तो समावेश अहवालात करण्यात आला व एका अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेदाचे उत्तर राज्य शासनाकडून प्रलंबित होते (मार्च 2019). अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेदांचे एकूण वित्तीय परिणाम ₹ 111.01 कोटी एवढा होता.

लेखापरीक्षा अहवालांचा पाठपुरावा

प्रलंबित उत्तरे

1.22 भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचा लेखापरीक्षा अहवाल लेखापरीक्षणाचे एक परिपाक आहे. त्यामुळे त्यास शासनाकडून योग्य व वेळच्या वेळी प्रतिसाद मिळणे आवश्यक आहे. लेखापरीक्षा अहवाल हा कागदपत्रांच्या प्रारंभिक तपासणीपासून सुरु झालेल्या प्रक्रियेची परिणती होय. त्यामुळे, त्यास शासनाकडून योग्य व वेळचे वेळी प्रतिसाद मिळणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्र शासनाच्या वित्त विभागाकडून (जानेवारी 2001) सर्व प्रशासकीय विभागांना भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांच्या अहवालात समाविष्ट असलेल्या कामगिरी लेखापरीक्षा/परिच्छेद यांच्या बाबतीत उत्तरे/स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने हा अहवाल विधानमंडळाला सादर झाल्यापासून तीन महिन्यांच्या आत, दिलेल्या विहित नमुन्यात सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या (कोपू) प्रश्नावलीची वाट न पाहता सादर करावयाची असतात.

तक्ता 1.18: न मिळालेली स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने (30 जून 2019 रोजी)

लेखापरीक्षा अहवालाचे वर्ष (सार्वजनिक उपक्रम)	लेखापरीक्षा अहवाल राज्य विधानमंडळाच्या पटलावर सादर केल्याची तारीख	लेखापरीक्षा अहवालातील एकूण कामगिरी लेखापरीक्षा व परिच्छेद		ज्यांचे स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने मिळालेली नाहीत अशा कामगिरी लेखापरीक्षा/परिच्छेदांची संख्या	
		कामगिरी लेखापरीक्षा	परिच्छेद	कामगिरी लेखापरीक्षा	परिच्छेद
2016-17	20 जुलै 2018	1	6	1	6
एकूण		1	6	1	6

30 जून 2019 रोजी, एका ऊर्जा क्षेत्रातील सार्वजनिक उपक्रमासंबंधी 2016-17 चा लेखापरीक्षा अहवालातील एक कामगिरी लेखापरीक्षा व सहा परिच्छेदांवर स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने प्रलंबित होती (जून 2019).

सार्वजनिक उपक्रम समितीमध्ये लेखापरीक्षा अहवालांवर चर्चा

1.23 30 जून 2019 रोजी लेखापरीक्षा अहवालाला (सार्वजनिक उपक्रम) आलेल्या कामगिरी लेखापरीक्षा व परिच्छेद यांची सार्वजनिक उपक्रम समितीमध्ये झालेल्या चर्चेची स्थिती खालीलप्रमाणे होती:

तक्ता 1.19: 30 जून 2019 रोजी लेखापरीक्षा अहवालात समाविष्ट असलेले कामगिरी लेखापरीक्षा/परिच्छेद व त्यांची सार्वजनिक उपक्रम समितीत चर्चा

लेखापरीक्षण अहवालाचा कालावधी	कामगिरी लेखापरीक्षण/परिच्छेद यांची संख्या			
	लेखापरीक्षा अहवालात समाविष्ट		चर्चिलेले परिच्छेद	
	कामगिरी लेखापरीक्षा	परिच्छेद	कामगिरी लेखापरीक्षा	परिच्छेद
2008-09	-	4	-	4
2009-10	1	5	1	5
2010-11	1	1	-	1
2011-12	1	3	-	3
2012-13	2	10	-	3
2013-14	-	4	-	4
2014-15	2	3	-	1
2015-16	-	5	-	-
2016-17	1	6	-	-
एकूण	8	41	1	21

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रम समितीमध्ये लेखापरीक्षा अहवालावर झालेल्या चर्चेच्या आधारावर संकलित)

2009-10 पर्यंत लेखापरीक्षा अहवालांवर (सार्वजनिक क्षेत्रातील उपक्रम) चर्चा पूर्ण झाली आहे.

सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांचे अनुपालन

1.24 2005-06 व 2017-18 या कालावधीत राज्य विधीनमंडळात 10 अहवाल सादर केले होते व ऊर्जा क्षेत्रातील राज्य सार्वजनिक उपक्रम अहवालांवर त्यांच्या केलेल्या कारवाई संबंधी टिपण्या (अॅक्शन टेकन नोट्स) मिळाल्या नव्हत्या (30 जून 2019 रोजी) त्या खालील तक्त्यात दर्शविलेले आहेत:

तक्ता 1.20: सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांचे अनुपालन

सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांचे वर्ष	सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांची एकूण संख्या	सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांमधील शिफारसीची एकूण संख्या	सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या कारवाई संबंधी टिपणी न मिळालेल्या शिफारसीची संख्या
2005-06	1	5	5
2007-08	1	8	8
2010-11	1	6	6
2012-13	2	28	21
2015-16	3	11	11
2017-18	2	2	2
एकूण	10	60	53

(स्रोत: महाराष्ट्र शासनाच्या संबंधित विभागांकडून सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या शिफारसीवरील कारवाई संबंधी टिपण्या (एटीएन) च्या आधारावर संकलित)

सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांमध्ये भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या 2001-02 ते 2014-15 यावर्षात अहवालामध्ये दर्शविलेल्या परिच्छेदांबाबत शिफारसी समाविष्ट होत्या.

प्रकरण 2
राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील
उपक्रमांसंबंधी
अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद

प्रकरण - 2

राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांसंबंधी अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद

राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील कंपन्यांच्या व्यवहारांच्या नमुना तपासणीमध्ये दृष्टोत्पत्तीस आलेले महत्त्वपूर्ण लेखापरीक्षण निष्कर्ष या प्रकरणात समाविष्ट केलेले आहेत.

शासकीय कंपन्या

ऊर्जा विभाग (उद्योग, ऊर्जा व कामगार)

महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित

2.1 अभियांत्रिकी, खरेदी व बांधकाम (ईपीसी) कंटात्रांची अंमलबजावणी

प्रस्तावना

2.1.1 महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित (कंपनी) महाराष्ट्रात विजेचे पारेषण व ग्रिड कार्यचालनाची व्यवस्था पाहते.

पारेषण पध्दतीमध्ये अति उच्च दाबाने (इएचव्ही)¹ विजेचे पारेषण करण्याकरिता व निश्चित दाबाने वीजेचे वितरण उपलब्ध करण्यासाठी इएचव्ही उपकेंद्रे, मनोरे व पारेषण लाईन्स यांचा समावेश असतो. इएचव्ही पारेषण उपकेंद्रे कमी दाबाच्या वीजेचा इएचव्हीमध्ये बदल सुकर करते व ते पारेषण लाईन्सद्वारे इएचव्ही स्टेपडाऊन उपकेंद्रामध्ये पारेषित करते. स्टेपडाऊन उपकेंद्रामध्ये विद्युत दाब घटवून वितरण कंपनी आणि इतर ग्राहकांना वीज वितरणासाठी विद्युत दाब उपपारेषण पातळीवर (33 केव्ही व 11 केव्ही) करते.

31 मार्च 2013 व 31 मार्च 2018 रोजी कंपनीच्या पारेषण पायाभूत सुविधा खालीलप्रमाणे होत्या:

अ.क्र.	तपशील	31 मार्च 2013 रोजी	31 मार्च 2018 रोजी	प्रत्यक्ष वाढ	वाढ (टक्क्यात)
1.	उपकेंद्राची संख्या	584	660	76	13.01
2.	क्षमता (दशलक्ष व्होल्ट अॅम्पीयर लाखात)	1.00	1.24	0.24	24.00
3.	पारेषण लाईन्स (सर्कीट किलोमीटर लाखात)	0.41	0.46	0.05	12.20

(स्रोत: कंपनीने सादर केलेली माहिती)

संघटनात्मक रचना

2.1.2 कंपनीचे व्यवस्थापन महाराष्ट्र शासनाने (जीओएम) नियुक्त केलेल्या सात संचालकांचा समावेश असलेल्या संचालक मंडळाकडे निहित केलेले आहे. दैनंदिन कार्यचालन अध्यक्ष व व्यवस्थापकीय संचालक, जो कंपनीचा मुख्य कार्यकारी अधिकारी असतो, त्याच्याद्वारे करण्यात येते. कंपनीचे सात क्षेत्रीय कार्यालये व 37 मंडळ कार्यालये आहेत व त्यांचे प्रमुख अनुक्रमे मुख्य अभियंता व अधीक्षक अभियंता आहेत. उपकेंद्राचे बांधकाम व आवर्धन व पारेषण लाईन्स यांचे पर्यवेक्षण व संनियंत्रण प्रकल्प मंडळाद्वारे

¹ 66 किलो व्होल्ट (केव्ही) व त्यापेक्षा जास्त.

(पीसी) करण्यात येते. प्रकल्पाच्या नागरी बांधकामांच्या भागाची देखरेख व्यवस्था संबंधित क्षेत्रीय विभागातील नागरी बांधकाम व परिरक्षा (सीसीसीएम) मंडळाद्वारे करण्यात येते. पूर्ण झालेले उपकेंद्र व पारिषण लाईन्स कार्यचालन व परिरक्षणासाठी (ओअॅन्डएम) संबंधित क्षेत्रातील कार्यचालन व परिरक्षा मंडळाला हस्तांतरित करण्यात येतात.

अभियांत्रिकी, खरेदी व बांधकाम (ईपीसी) कंत्राट

2.1.3 सर्वसाधारणपणे कंपनी उपकेंद्रे बांधण्याचे काम कळफिरवा (टर्नकी) आधारावर हाती घेते. कंपनीने ऑक्टोबर 2008 मध्ये 66 उपकेंद्रासह 3,037 किलोमीटर्स सहयोगी लाईन्स² व 5,216 किलोमीटर्स जोडणी लाईन्स³ (एलएल) अभियांत्रिकी, खरेदी व बांधकाम (ईपीसी) आधारावर बांधण्याची योजना मंजूर केली होती. वरील 66 उपकेंद्रा व्यतिरिक्त, कंपनीने मार्च 2007 ते जून 2011 या कालावधीत आणखी 12 उपकेंद्रे सुध्दा मंजूर केली होती. या योजनेत कंपनीचा सहभाग 20 टक्के भांडवली अंशदान व 80 टक्के कर्ज ग्रामिण विद्युतीकरण महामंडळ (आरईसी)/विद्युत वित्त महामंडळ (पीएफसी) किंवा इतर वित्तीय संस्थाकडून अशारितीने वित्त व्यवस्था करून राबवायची होती.

लेखापरीक्षणाची उद्दिष्टे व व्याप्ती

2.1.4 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत कंपनीने ईपीसी आधारावर कार्यान्वीत केलेली उपकेंद्रे उप-पॅकेजेसचा आढावा लेखापरीक्षणाने घेतला. लेखापरीक्षण प्रक्रियेत मध्यवर्ती कार्यालय (कार्पोरेट) व क्षेत्रातील युनिटस् यांच्या कागदपत्रांच्या तपासणीचा समावेश होता. ईपीसी आधारावर जास्तीत जास्त उपकेंद्रांच्या आधारावर कंपनीच्या सात प्रकल्प मंडळ व सात नागरी बांधकाम व परिरक्षा मंडळ (सीसीसीएम) कार्यालयांपैकी चार प्रकल्प मंडळ व चार क्षेत्रामधील⁴ चार सीसीसीएम मंडळ कार्यालये व सर्व 38 उपकेंद्रांची लेखापरीक्षणासाठी निवड करण्यात आली होती. त्याशिवाय, कार्यान्वीत केलेल्या उपकेंद्रांची कामकाज प्रगती व वापर निर्धारित करण्यासाठी कार्यचालन व परिरक्षा मंडळाचे कागदपत्रे देखील तपासण्यात आले होते.

लेखापरीक्षणांची उद्दिष्टे खालील बाबी निर्धारित करण्यासाठी होते:

- उपकेंद्रे अंमलबजावणीचे काम योग्य काटकसर, कार्यक्षमता व परिणामकारिता यानुसार करण्यात आले होते;
- उपकेंद्राचा वापर विहित केलेल्या निकष व नियोजन यानुसार झाला होता.

लेखापरीक्षण एप्रिल 2018 ते ऑक्टोबर 2018 यादरम्यान आयोजित करण्यात आले. लेखापरीक्षणाचे निष्कर्ष शासनाला व कंपनीला नोव्हेंबर 2018 मध्ये जारी करण्यात आले होते. कंपनीचे उत्तर मिळाले होते (जानेवारी 2019) व त्या उत्तरांना शासनाने सहमती (फेब्रुवारी 2019) दर्शविली होती. कंपनीची व शासनाची उत्तरे विचारात घेऊन लेखापरीक्षण निष्कर्षांना अंतिमरूप देण्यात आले होते.

² अस्तित्वात असलेल्या उपकेंद्राकडून अति उच्च दाब लाईन्स नवीन उपकेंद्राकडे जाते.

³ अस्तित्वात असलेल्या उपकेंद्राकडून अति उच्च दाब लाईन्स दुसऱ्या अस्तित्वात असलेल्या उपकेंद्राकडे जाते.

⁴ अमरावती, औरंगाबाद, नागपूर व नाशिक क्षेत्रीय कार्यालये.

लेखापरीक्षणाचे निकष

2.1.5 स्वीकारण्यात आलेले लेखापरीक्षण निकष खालील दस्ताऐवजामधून घेण्यात आले होते:

- कंपनीचे खरेदी धोरण/नियम पुस्तिका;
- प्रस्तावासाठी विनंती व कंत्राट करार;
- संचालक मंडळाच्या बैठकीची कार्यसूची व इतिवृत्त;
- सुसाध्यता अहवाल/तपशीलवार प्रकल्प अहवाल; व
- प्रकल्प प्रगती अहवाल; प्रकल्प आढावा सभेचे इतिवृत्त व संघटनात्मक कामकाज प्रगती अहवाल.

लेखापरीक्षण निष्कर्ष

प्रकल्प अंमलबजावणी

2.1.6 कंपनीच्या संचालक मंडळाने (बीओडी) 66 उपकेंद्रांचे ईपीसी आधारावर बांधकाम करण्याचे मंजूर केले होते (ऑक्टोबर 2008). कंपनीने 78 उपकेंद्रे (त्यात 12 अतिरिक्त उपकेंद्रे समाविष्ट) बांधण्याच्या अपेक्षेनुसार अनुक्रमे ऑक्टोबर 2008 व मार्च 2009 मध्ये दोन निविदा मागविल्या होत्या. 57 उपकेंद्रांना (66 पैकी) मंजूरी देण्यासाठी कंपनीने महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाकडे (एमईआरसी) संपर्क (ऑक्टोबर 2008) साधला. त्यापैकी एमईआरसीने 55 उपकेंद्रांना मंजूरी दिली (ऑगस्ट 2009). त्यानंतर कंपनीने एमईआरसीला 11 मंजूर उपकेंद्रे वगळण्याची विनंती (सप्टेंबर 2010) केली व त्यानुसार 44 उपकेंद्रांना सुधारित मान्यता देण्यात आली (डिसेंबर 2010). इतर बारा उपकेंद्रांसाठी कंपनीने एमईआरसीकडून स्वतंत्रपणे मंजूरी मार्च 2007 ते जून 2011 या कालावधी मध्ये घेतली होती. अशारितीने, एमईआरसीने 56 उपकेंद्रे मंजूर केली होती.

परंतु कंपनीने खालील दोन कंत्राटदारांना 78 उपकेंद्रांचे वाटप⁵ (ऑगस्ट 2009) केले होते व अंमलबजावणी करार ऑगस्ट 2009 मध्ये करण्यात आले:

(₹ कोटीत)

अ. क्र.	पॅकेज	कंत्राटदारांची नावे				एकूण	
		एसईसीआय ⁶		एटीडीआयएल-जेएसएल ⁷		उपकेंद्रांची संख्या	रक्कम
		उपकेंद्रांची संख्या	रक्कम	उपकेंद्रांची संख्या	रक्कम		
1	एसएस 1	21	799.76	18	845.98	39	1,645.74
2	एसएस 2	21	803.50	18	873.03	39	1,676.53
	एकूण	42	1,603.26	36	1,719.01	78	3,322.27

(स्रोत: कंपनीने सादर केलेली माहिती)

या 78 उपकेंद्रापैकी, कंपनीने ऑगस्ट 2009 ते मार्च 2012 या कालावधीत 52 उपकेंद्रांसाठी एकूण ₹ 1,835.69 कोटी किंमतीचे कामाचे आदेश दिले होते.

या 52 उपकेंद्रापैकी, 35 उपकेंद्रे कार्यान्वित झाली, सात उपकेंद्रांचे काम पूर्ण झाले परंतु ती सहयोगी लाईन्सच्या अभावी कार्यान्वित झाली नव्हती व चार उपकेंद्रांचे काम प्रगतीपथावर होते तर सहा उपकेंद्रे डिसेंबर 2018 अखेर रद्द⁸ करण्यात आले होते.

⁵ एल 1 आधारावर.

⁶ शांघाई पॉवर ट्रान्समिशन व ट्रान्सफॉर्मेशन इजिनिअरींग कंपनी व ईसीआय इजिनिअरींग कन्स्ट्रक्शन कंपनी लिमिटेड.

⁷ आरेवा टीअॅन्डडी इंडिया लिमिटेड व ज्योती स्ट्रक्चर्स लिमिटेड.

⁸ औरंगाबाद क्षेत्रातील नरसी, बुट्टीबोरी II, मनकापूर व साहुली नागपूर क्षेत्र, कोढवा पुणे क्षेत्र व भिवंडी वाशी क्षेत्राखाली.

वरील 52 उपकेंद्रापैकी, 38 उपकेंद्रे निवड करण्यात आलेल्या चार क्षेत्रातील होती, त्यापैकी चार उपकेंद्रे⁹ रद्द करण्यात आली होती, 24 उपकेंद्रे पूर्ण झाली होती व डिसेंबर 2018 पर्यंत कार्यान्वित झाली होती, सहा उपकेंद्रे सहयोगी लाईन्स नसल्यामुळे कार्यान्वित होण्यासाठी प्रलंबित होती व चार उपकेंद्राचे काम प्रगतीपथावर होते (डिसेंबर 2018).

निश्चित वचनबद्धता कलम

2.1.7 अंमलबजावणी कराराच्या (ऑगस्ट 2009) कलम 3.5 नुसार कंत्राटदाराद्वारे प्रत्येक पॅकेज अंतर्गत होणाऱ्या एकूण कामाच्या 60 टक्के कामाची कंपनीने निश्चित वचनबद्धतेचे आश्वासन देते. तीन वर्षांच्या अखेरीस प्रदान केलेल्या संचयीत कामाच्या प्रत्यक्ष प्रदान केलेल्या कामाची रक्कम प्रकल्प कामाच्या निश्चितम प्रमाणापेक्षा कमी असेल तर नुकसान झालेल्या निश्चित/आश्वासित प्रमाण व प्रत्यक्ष कामात 10 टक्के फरकासाठी जास्तीत जास्त तीन टक्के कंत्राट किंमतीच्या अधिन राहिल इतकी नुकसान भरपाई कंपनीला देय होती.

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, दोन कंत्राटदाराना वाटप केलेल्या 78 उपकेंद्रापैकी एमईआरसीने मंजूर केलेल्या 56 (44+12) उपकेंद्रांची पॅकेजेस मर्यादित ठेवण्यासाठी कंपनीने दोन पक्षांसमवेत त्यांच्या अंमलबजावणी करारात सुधारणा केली नव्हती. कंपनीने एटीडीआयएल-जेएसएलला ₹ 1,085.92 कोटी कामाचे आदेश दिले होते जे 60 टक्के वचनबद्धता (₹ 1,719.01 कोटी) पेक्षा जास्त होते. परंतु एसईसीआय संदर्भात कंपनीने मार्च 2012 पर्यंत एकूण प्रकल्प किंमतीच्या (₹ 1,603.26 कोटी) तुलनेत ₹ 749.77 कोटी कामाचे आदेश दिले होते जे त्यांना दिलेल्या वचनबद्धतेच्या 46.77 टक्के होते.

उत्तरात कंपनीने म्हटले (जानेवारी 2019) होते की, दिलेली वचनबद्धतेच्या संचयीत कामाच्या संख्येबाबत होती व कामाच्या किंमतीवर नव्हती. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण अंमलबजावणी कराराच्या कलम 3.5 मध्ये स्पष्टपणे म्हटले होते की कामाच्या नुकसान भरपाईची रक्कम ही तृतीय वर्षानंतर कंत्राटदाराच्या निविदानुसार निश्चित/आश्वासित प्रदान करावयाच्या कामाच्या रूपये कोटीत या प्रमाणाला धरून व प्रत्यक्ष कामाच्या किंमतीच्या आधारावर निश्चित वचनबद्धतेच्या कलमांतर्गत वजा करून द्यावयाची होती.

एसईसीआयने कामाच्या नुकसान भरपाईचा दावा केला नव्हता (मार्च 2018), तरीही निश्चित वचनबद्धता कलमांतर्गत इतर पायाभूत सुविधा कामासाठी कामाच्या नुकसान भरपाईचा दावा करण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

सुसज्जता अग्रीम (मोबिलायझेशन अँडव्हान्स)

2.1.8 अंमलबजावणी कराराच्या कलम 8.1 नुसार कामाचा आदेश जारी केल्यापासून 45 दिवसात पुरवठा केलेल्या सामान व साधनसामुग्री किंमतीच्या 10 टक्के सुसज्जता अग्रीमास तितक्याच रकमेची बँक हमी देऊन कंत्राटदार पात्र होता. परंतु करारामध्ये कालबद्ध आधारावर वसुली करण्याची तरतूद समाविष्ट करण्यात आली नव्हती.

⁹ बुट्टीबोरी II, मनकापूर, नरसी व साहुली.

नियोजित पूर्णत्व कालावधीमध्ये सुसज्जता अग्रीमाची वसुली न करणे

2.1.8.1 आमच्या असे निदर्शनास आले की, चार निवड करण्यात आलेल्या क्षेत्रीय कार्यालयांतर्गत¹⁰ दोन कंत्राटदारांना ₹ 112.91 कोटीचे सुसज्जता अग्रीम देण्यात आले होते, त्यामधून कंपनीने नियोजित पूर्णत्व कालावधीमध्ये (ऑगस्ट 2010 ते मार्च 2013) फक्त ₹ 12.26 कोटी समायोजित केले होते व नियोजित पूर्णत्व कालावधीनंतर (एप्रिल 2013 ते डिसेंबर 2018) ₹ 90.22 कोटी समायोजित केले होते व ₹ 10.43 कोटी कंत्राटदाराकडून वसूल करायचे राहिले होते (जानेवारी 2019).

केंद्रीय दक्षता आयोगाच्या 'सुसज्जता अग्रीम' वरील मार्गदर्शक तत्वात असे नमूद केले होते (एप्रिल 2007) की सुसज्जता अग्रीमाची अत्यावश्यक आधारावरच तरतूद करावयाची होती व व्याज मुक्त सुसज्जता अग्रीमापासून परावृत्त करावयास हवे होते. ज्या प्रकरणांमध्ये व्याज मुक्त सुसज्जता अग्रीम मंजूर केले होते, त्याची वसुली वेळ आधारावर करावयाची होती व कामाच्या प्रगतीशी जोडायची नव्हती जेणे करून याची खात्री होईल की जरी कंत्राटदार अंमलबजावणीत विलंब करत असेल तरी सुध्दा अग्रीमाची आगाऊ वसुली सुरू होऊ शकेल.

परंतु कंपनीने, फक्त सुसज्जता अग्रीम मंजूर केले नव्हते तर अंमलबजावणी करारामध्ये वेळ आधारित वसुलीचे कलम देखील समाविष्ट केले नव्हते व परिणामस्वरूप जरी प्रकल्प पूर्ण करण्यात नियोजित कालावधीपेक्षा विलंब झाला तरी कंत्राटदाराकडे राहिलेले सुसज्जता अग्रीम समायोजित करण्याचे राहून गेले होते. अशारितीने, कंपनीने नियोजित पूर्णत्व दिनांक ते मार्च 2018 पर्यंत या कालावधीसाठी निवड करण्यात आलेल्या क्षेत्राकडून अग्रीमावर ₹ 33.49¹¹ कोटी व्याजाचे नुकसान झाले होते कारण हे अग्रीम कर्ज घेतलेल्या निधीतून देण्यात आले होते.

कंपनीने हे तथ्य स्वीकारले होते व क्षेत्रीय कार्यालयांना प्रकल्पाच्या नियोजित पूर्णत्व दिनांकांनंतरच्या कालावधीसाठी सुसज्जता अग्रीमावरील व्याज वसूल करण्याच्या सूचना देण्यात आल्या (जानेवारी 2019) होत्या. कंपनीने असेही सुध्दा म्हटले होते की नंतरच्या कंत्राटांमध्ये सुसज्जता अग्रीम देण्याची पध्दत बंद करण्यात आली होती.

प्रकल्पाला एमईआरसीची मंजूरी मिळण्यापूर्वी सुसज्जता अग्रीम प्रदान करणे

2.1.8.2 एमईआरसीची मंजूरी मिळण्यापूर्वीच कंपनीने पाच उपकेंद्रांच्या¹² बांधकामांसाठी कामाचे आदेश जारी केले होते व सप्टेंबर/ऑक्टोबर 2009 मध्ये ₹ 15.72 कोटी सुसज्जता अग्रीमाचे प्रदान देखील केले होते. परंतु या उपकेंद्रांना फक्त ऑक्टोबर/नोव्हेंबर 2010 मध्ये मंजूरी दिली होती. जरी कंपनीने अग्रीम वसूल करण्याचे ठरविले (जून 2010) तरी ते ऑक्टोबर 2010 मध्येच वसूल केले होते. अशारितीने, एमईआरसीचा मंजूरी पूर्वी अग्रीम प्रदान केल्यामुळे दिलेल्या निधीवर ₹ 1.73 कोटी व्याजाचे नुकसान झाले होते.

कंपनीने तथ्य स्वीकारले होते व व्याज वसूल करण्याच्या सूचना जारी केल्या (जानेवारी 2019).

¹⁰ अमरावती, औरंगाबाद, नागपूर व नाशिक क्षेत्रीय.

¹¹ नियोजित तारखेनंतर वसूल करण्यात आलेल्या अग्रीमावर ₹ 20.10 कोटी व प्रलंबित अग्रीमावर ₹ 13.39 कोटी हे व्याज कर्जावरील मागील पाच वर्षांच्या भारत सरासरी व्याजाच्या दराने काढण्यात आले होते.

¹² बुट्टीबोरी-III, मनकापूर येथे 220 केव्ही, मुर्तिजापूर, नवीन पारडी व उप्पलवाडी येथे 132 केव्ही.

कामाची व्याप्ती कमी झाल्यामुळे सुसज्जता अग्रीम समायोजित करण्यात विलंब

2.1.8.3 कंपनीने जानेवारी व मे 2010 मध्ये निवड करण्यात आलेल्या चार क्षेत्रामधील सहा उपकेंद्रांच्या¹³ कामाच्या व्याप्तीत सुधारणा करून ती कमी केली होती, परिणामस्वरूप कंत्राट मूल्यामध्ये ₹ 66.13 कोटीची घट झाली होती. जरी कंपनीने सुरवातीला जास्त वितरीत (सप्टेंबर/ऑक्टोबर 2009) केलेले ₹ 5.61 कोटी सुसज्जता अग्रीम वसूल/समायोजित करावयाचे ठरविले (मे 2010), तरी प्रत्यक्षात वसुली मार्च 2012 मध्ये करण्यात आली व परिणामस्वरूप ₹ 1.49 कोटी व्याजाचे नुकसान झाले होते.

कंपनीने व्याज वसूल करण्याच्या सूचना (जानेवारी 2019) जारी केल्या होत्या.

कामाच्या जागेची उपलब्धता न बघता सुसज्जता अग्रीम देणे

2.1.8.4 अंमलबजावणी कराराच्या कलम 5.6.1 नुसार विहित केल्याप्रमाणे उपकेंद्रासाठी कामाचे आदेश जारी केल्यानंतर 45 दिवसांच्या आत कामाच्या जागेचा ताबा द्यावयाचा होता. त्यामुळे कंपनीने कामाचा आदेश देण्यापूर्वी कामाची जागा तयार आहे की नाही याची खातरजमा करून घेणे अत्यावश्यक होते व त्यानंतर सुसज्जता अग्रीम द्यावयाचा होता. लेखापरीक्षाच्या असे निदर्शनास आले की, चार निवड केलेल्या क्षेत्रामधील 14 उपकेंद्रासाठी जरी सुसज्जता अग्रीम ₹ 35.13 कोटी प्रदान करण्यात आले होते, तरी प्रत्यक्ष जागा ताब्यात देण्यास दोन ते 14 महिन्यांचा विलंब झाला होता. अशारितीने, जागा हस्तांतरित करण्यापूर्वी अग्रीम प्रदान केल्यामुळे दिलेल्या अग्रीमावर ₹ 1.41 कोटी व्याजाचे नुकसान झाले होते.

कंपनीने तथ्य स्वीकारले होते व व्याज वसूल करण्याच्या सूचना (जानेवारी 2019) जारी केल्या.

किंमतीतील फरक

2.1.9 अंमलबजावणी कराराच्या कलम 8.2 नुसार, आयईईएमए¹⁴ च्या सुत्रानुसार किंमतीतील फरक (प्राईज व्हेरिअशन) मिळवण्यास कंत्राटदार पात्र होते.

किंमतीतील फरकाचे अतिरिक्त प्रदान

2.1.9.1 कच्चा मालाच्या सामान/साधन सामुग्री निविष्ट किंमतीवर देण्यात येणारा किंमतीतील फरक आयईईएमएने वेळोवेळी जारी केलेल्या परिपत्रकाद्वारे शासित करण्यात येते व त्यानुसार सर्व कर/शुल्क त्यामधून वगळायचे होते. असे निदर्शनास आले की, कंत्राटदारांनी त्यांनी दिलेल्या दरपत्रकानुसार ज्यामध्ये कर/शुल्क समाविष्ट होते त्या आधारावर किंमतीतील फरकाचा दावा केला होता व कंपनीने त्यादराने किंमतीतील फरकाचे प्रदान केले होते परिणामस्वरूप निवड केलेल्या चार क्षेत्रामधील 56 विद्युत ट्रान्सफॉर्मर्सवर ₹ 6.35 कोटी किंमतीतील फरकाचे अतिरिक्त प्रदान केले गेले होते.

कंपनीने तथ्य स्वीकारले होते. याशिवाय, नाशिक क्षेत्रामध्ये करसहित असलेल्या मूल्याच्या आधारावर ट्रान्सफॉर्मर्स व इतर सामानावरील दिलेल्या किंमतीतील फरकाची ₹ 5.19 कोटीची वसुली करण्यात आली होती. इतर निवड केलेल्या क्षेत्रातील वसुली अजूनपर्यंत प्रलंबित होती (डिसेंबर 2018).

¹³ अंजनगांव, क्रिष्णूर, नांदगांवपेठ, फुलंब्री, सायणे व शेलु.

¹⁴ भारतीय इलेक्ट्रीकल व इलेक्ट्रॉनिक्स उत्पादक संघटना.

उभारणी प्रमाणपत्र व प्रकल्प कार्यान्वित प्रमाणपत्रावर 30 टक्के वजावट न करता किंमतीतील फरक प्रदान करणे

2.1.9.2 अंमलबजावणी कराराच्या कलम 8.1 नुसार, सामुग्री व उपकरणे यांच्या पुरवठा किंमतीच्या 10 टक्के सुसज्जता अग्रीम म्हणून द्यावयाचे होते, 60 टक्के सामुग्री प्राप्ती प्रमाणपत्रावर (एमआरसी), 20 टक्के रक्कम उभारणी प्रमाणपत्र (ईसी) मिळाल्यावर व उर्वरित 10 टक्के रक्कम प्रकल्प कार्यान्वित प्रमाणपत्र (पीसीसी) मिळाल्यानंतर देय होती. परंतु लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, कंपनीने किंमतीतील फरकाची रक्कम ही कामाच्या आदेशाच्या रकमेवर होती असे म्हणून किंमतीतील फरकांची सर्व रक्कम प्रदान करण्याचे निर्देश जारी केली होती (सप्टेंबर 2014). त्यामुळे, कंपनीने सामुग्री उभारणी प्रमाणपत्र व प्रकल्प कार्यान्वित प्रमाणपत्रसाठीची 30 टक्के रक्कम वजा न करताच किंमतीतील फरकाची पूर्ण रक्कम ₹ 146.16 कोटीचे प्रदान केले होते व परिणामस्वरूप ₹ 4.37 कोटी व्याजाचे नुकसान झाले होते.

कंपनीने म्हटले होते की, किंमतीतील फरक हा सकारात्मक किंवा नकारात्मक असू शकतो व किंमतीतील फरकाची रक्कम ही कामाच्या आदेशाच्या रक्कमेपेक्षा जास्त होती. त्यामुळे कोणतीही रक्कम राखून न ठेवता किंमतीतील फरकाची पूर्ण रक्कम देण्याच्या मार्गदर्शक सूचना जारी करण्यात आल्या होत्या.

हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण अंमलबजावणी करारामध्ये वेळोवेळी सुधारणा केल्याप्रमाणे सर्व कामे हाती घेण्याची एकूण किंमत म्हणून प्रकल्प किंमत परिभाषित करण्यात आली होती. अशारितीने, प्रकल्प किंमतीमध्ये किंमतीतील फरकाचा अंतर्भाव होता म्हणून या भागांसाठी सुध्दा रक्कम राखून ठेवणे आवश्यक होते.

कालमर्यादेत मुदतवाढ व निर्धारित नुकसान भरपाई

2.1.10 कंपनीने मुदतवाढ (टीएलई) प्रदान करून प्रकल्प पूर्तता नियोजित तारखेनंतर पूर्ण होण्यात झालेल्या विलंबाला मंजूरी दिली होती. मुदतवाढ निर्धारित नुकसान भरपाई (एलडी) आकारता/न आकारता व किंमतीतील फरकासह/वगळून त्या विलंबासाठी संस्था किंती जबाबदार आहे व त्याची कारणे याचा विचार करून ठरविण्यात येते. अंमलबजावणी कराराच्या कलम 7.11 नुसार, नियोजित कालावधीनंतर व वाढवून दिलेल्या कालावधीनंतर विलंबाने पूर्ण होणाऱ्या प्रकल्पांना, प्रकल्प किंमतीच्या प्रति आठवडा 0.5 टक्के किंवा त्याचा भाग व जास्तीत जास्त पाच टक्के यादराने निर्धारित नुकसान भरपाई लावायची होती.

निवड केलेल्या चार क्षेत्रामधील पूर्ण व कार्यान्वित सुरु झालेल्या 24 उपकेंद्रापैकी, 13 उपकेंद्राबाबत मुदतवाढीला अंतिमरूप देण्यात येऊन कंत्राटदाराकडून डिसेंबर 2018 पर्यंत ₹ 12.57 कोटीची निर्धारित नुकसान भरपाई वसूल करण्यात आली होती. उर्वरित 11 उपकेंद्रे जी फेब्रुवारी 2012 ते डिसेंबर 2018 पर्यंत कार्यान्वित झाली होती त्यांच्या मुदतवाढीला अंतिमरूप डिसेंबर 2018 पर्यंत देण्यात आले नव्हते. कालमर्यादेत मुदतवाढीला अंतिमरूप देण्यात विलंब झाल्यामुळे निर्धारित नुकसान भरपाईच्या वसुलीतही विलंब झाला होता.

2.1.10.1 लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, निर्धारित नुकसान भरपाईची आकारणी पुढे ढकलण्यात आली व कंत्राटदाराला प्रकल्पाचे काम नियोजित पूर्णत्व तारखेनंतर ही सुरु ठेवण्याची परवानगी देण्यात आली. सर्व प्रकल्प नियोजित कालावधीनंतरही पूर्णत्वास/पूर्ण होण्याच्या प्रक्रियेत चालू होते व चार निवड करण्यात आलेल्या क्षेत्रात कामाच्या आदेशाची रक्कम ₹ 1,456 कोटीवर जास्तीत जास्त निर्धारित

नुकसान भरपाई पाच टक्के दराने ₹ 72.79 कोटी वसूल करावयाची होती. त्याबदल्यात कंपनीने ₹ 40.10 कोटी एवढी निर्धारित नुकसान भरपाई वसूल केली/राखून ठेवली होती. कंपनीने म्हटले होते की एक समिती अजून (डिसेंबर 2018) किती निर्धारित नुकसान भरपाई आकारायची/अंशात्मक आकारायची याचा आढावा घेण्यासाठी गठीत करण्यात आली होती.

उपकेंद्र भागासाठी निर्धारित नुकसान भरपाई न आकारणे

2.1.10.2 अंमलबजावणी करारा नुसार, प्रकल्प किंमत म्हणजे कामाच्या व्याप्तीत समाविष्ट केलेली सर्व कामांची एकूण रक्कम व उपकेंद्रांतर्गत पॅकेजेसमधील कन्सॉर्टियमच्या सर्व सभासद संयुक्तपणे व स्वतंत्रपणे प्रकल्प अंमलबजावणीसाठी जबाबदार होते. अशारितीने उपकेंद्राचे किंवा सहयोगी लाईन्सचे किंवा दोन्ही विलंबाने पूर्ण झाल्यामुळे उपकेंद्र प्रकल्पाच्या कामाला विलंब झाला व त्यास कंत्राटदार जबाबदार असेल तर निर्धारित नुकसान भरपाई प्रकल्पाच्या एकूण किंमतीच्या आधारावर आकारली जाते. परंतु लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, दोन उपकेंद्र प्रकल्पामध्ये (भोकर व देगावरंगारी) उपकेंद्रांतर्गत असलेल्या सहयोगी लाईन्सच्या बाबतीत कालमर्यादेत वाढ निर्धारित नुकसान भरपाई आकारून देण्यात आली होती, मात्र याच प्रकल्पाच्या अंतर्गत उपकेंद्रामध्ये कालमर्यादेत वाढ निर्धारित नुकसान भरपाई न आकारताच मंजूर करण्यात आली होती. परिणामस्वरूप ₹ 5.76 कोटी निर्धारित नुकसान भरपाई उपकेंद्रावर आकारण्यात आला नाही कारण त्याच प्रकल्पाच्या उपकेंद्र व सहयोगी लाईन्ससाठी कालमर्यादेत वाढ करण्याचा वेळेस त्यांना वेगळे धरण्यात आले होते.

कंपनीने म्हटले होते की, अशा प्रकरणांचा आढावा घेण्यासाठी समिती गठीत करण्यात आली होती व आढाव्यांवर आवश्यक ती कारवाई करण्यात येईल.

निर्धारित नुकसान भरपाई आकडेमोडीत अतिरिक्त खर्च घेण्याचे राहून गेले होते

2.1.10.3 करारांतर्गत प्रकल्प किंमत जी कामाच्या व्याप्तीत अंतर्भूत आहे अशी सर्व कामे होती व त्यानुसार परिभाषित करण्यात आली होती व ती कंत्राटदाराच्या बोलीच्या आधारावर गणना करायची होती. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, निवड केलेल्या क्षेत्रामध्ये कंपनीने कंत्राटदारांना अतिरिक्त कामाची मात्रा व इतर खर्चावर ₹ 318.94 कोटी किंमतीतील फरकावर अतिरिक्त खर्च केला होता. तथापि, अतिरिक्त खर्च ₹ 318.94 कोटी जो किंमतीतील फरकावर, अतिरिक्त कामाची मात्रा व इतर खर्चावर केला होता तो नुकसान भरपाईचे निर्धारण करतांना विचारात घेण्यात आला नव्हता. त्यामुळे नुकसान भरपाईची अपूरी वसुली/रोखून धरलेली ₹ 15.95 कोटी एवढी काढण्यात आली व परिणामस्वरूप कर्ज घेतलेल्या निधीतून लवकर देय झाल्यामुळे कंत्राटदाराला फायदा झाला होता.

कंपनीने म्हटले होते की, प्रकल्प किंमतीवर निर्धारित नुकसान भरपाई आकारण्यात आली होती व किंमतीतील फरक व अतिरिक्त बाबी यात अंतर्भूत नाहीत, कारण अंमलबजावणी करार त्यासाठी सुधारित करण्यात आला नव्हता. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण प्रकल्प किंमत अंमलबजावणी कराराच्या कलम 1.1 नुसार स्पष्टपणे परिभाषित केली होती व प्रकल्प वेळोवेळी सुधारित केल्याप्रमाणे सर्व कामांसाठी होती व त्या भागांवर देखील नुकसान भरपाई आकारावयाची होती.

अडथळा नोंदवही न ठेवणे

2.1.10.4 अंमलबजावणी कराराच्या कलम 7.11.5 नुसार, प्रकल्पांची अंमलबजावणी करतांना येणाऱ्या विविध अडथळांची नोंद करण्यासाठी प्रत्येक चालू प्रकल्पांसाठी कंत्राटदारांनी व कंपनीने नोंदवहीत नोंदविणे आवश्यक होते.

लेखापरीक्षाच्या असे निदर्शनास आले की, अडथळा नोंदवही निवड केलेल्या कोणत्याही क्षेत्रात ठेवण्यात आली नव्हती व प्रकल्पांच्या कालमर्यादेत अडथळा नोंदवही नसतांना वाढ करण्यात आली होती.

कंपनीने म्हटले होते की, नियमित आढावा बैठकीत सर्व अडथळांवर चर्चा करण्यात येते व मुख्य कार्यालयात झालेल्या मासिक बैठकीच्या इतिवृत्तामध्ये नोंद केलेले होते व त्याचप्रमाणे ईमेल/पत्रव्यवहार याद्वारे वेळोवेळी देण्यात येते व कालमर्यादेत वाढीला अंतिमरूप देण्यापूर्वी त्याचा विचार करण्यात आला होता.

हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण प्रकल्पाचे सर्व अडथळे एका अडथळा नोंदवहीत नोंदविले असते तर ते विविध स्तरावरील संनियंत्रणासाठी, तुलनेसाठी व एकत्रित करण्यासाठी सोयीचे झाले असते व कंपनीला प्रकल्प पूर्तता कालावधीत कालमर्यादेत वाढ देतांना उपयोगी पडले असते.

प्रदाने व कंत्राटदारांकडून वसुली

बांधकाम कंत्राट कराचे अतिरिक्त प्रदान

2.1.11 ईपीसी अंतर्गत उपकेंद्राचे बांधकाम हे बांधकाम कंत्राट (संयुक्त कंत्राट) आहे ज्यामध्ये सामानाचा घटक व सेवा भाग यांचा समावेश होता. सेवा करासाठी (एसटी) सेवांचे मूल्यांकनासाठी सेवा कर (मूल्यांकन निर्धारण), नियम 2006 च्या तरतुदीनुसार सेवा प्रदात्यांना दोन पर्याय उपलब्ध होते:

- नियम 2ए नुसार सेवांचे मूल्यांकनासाठी व मार्च 2012 पर्यंत कंत्राटाच्या सेवा भागावर 10.30 टक्के दराने (दरामध्ये शिक्षणकर समाविष्ट) सेवा कर प्रदान करावा; किंवा
- बांधकाम कामाच्या कंत्राट (सेवा कर भरण्याची संयुक्त योजना) नियम, 2007 च्या नियम 3(1) नुसार कंत्राटाच्या एकूण मुल्यावर संयुक्त दराने 28 फेब्रुवारी 2008 पर्यंत दोन टक्के, चार टक्के 1 मार्च 2008 ते 31 मार्च 2012 पर्यंत व 4.8 टक्के 1 एप्रिल 2012 ते 30 जून 2016 पर्यंत सेवा कर प्रदान करावा.

एसईसीआयने दिलेल्या दरामध्ये उपकेंद्राच्या नागरी कामाच्या संपूर्ण भागाच्या सामुग्रीवर 10.30 टक्के सेवा कर समाविष्ट होता. कंपनीने संपूर्ण नागरी कामावर सामानाची किंमत वजा न करता 10.30 टक्के दराने सेवा कराचे प्रदान केले होते. अशारितीने कंपनीने सर्व सेवा भागावर 10.30 टक्के दराने किंवा एकूण किंमतीच्या चार टक्के या संयुक्त दराने प्रदान मर्यादित न करण्यात आल्यामुळे ₹ 3.51 कोटीच्या¹⁵ कामाच्या कंत्राटाचा कर एसईसीआयला अतिरिक्त प्रदान झाला होता.

कंपनीने म्हटले होते की एसईसीएलला करण्यात आलेले अतिरिक्त प्रदान वसूल करण्याचे निर्देश देण्यात (जानेवारी 2019) आले होते.

¹⁵ ₹ 5.74 कोटी 10.30 टक्क्यांनी वजा ₹ 2.23 कोटी चार टक्के दराने = ₹ 3.51 कोटी.

कामगार कल्याण उपकराची वसुली न करणे

2.1.12 इमारत व इतर बांधकाम कामगार कल्याण उपकर अधिनियम, 1996 च्या अंतर्गत महाराष्ट्र शासनाने महाराष्ट्र इमारत व इतर बांधकाम कामगार नियम, 2007 तयार केले (एप्रिल 2008) होते. त्यानुसार इमारत व इतर बांधकामांवर एक टक्का यादराने कंत्राटदारांकडून कामगार कल्याण उपकर (एलडब्ल्यूसी) वसूल करून शासनाला 1 जानेवारी 2008 पासून भरावयाचा होता. कंपनीने ते कारखाना अधिनियम, 1948 खाली येत असून ह्या नियमांच्या तरतुदी लागू होणार नाहीत या सबबीवर ह्या नियमांची अंमलबजावणी करण्यात असामान्य विलंब केला होता. परंतु कंपनीने ह्या नियमांची उशीरा म्हणजे जून 2016¹⁶ पासून 1 जुलै 2010 मध्ये केलेल्या करारांसाठी पूर्वलक्षी प्रभावाने अंमलबजावणी केली होती. त्यानंतर कंपनीने (जानेवारी 2019) कामगार कल्याण उपकर 1 जानेवारी 2008 पासून लागू केले होते.

कंपनीने तथापि ईपीसी कंत्राटदारांकडून करार 1 जुलै 2010 पूर्वी करण्यात आले होते असे सांगून कोणताही उपकर वसूल केला नव्हता. निवड केलेल्या चार क्षेत्रामध्येच ईपीसी कंत्राटदारांकडून न वसूल झालेला कामगार कल्याण उपकर ₹ 11.03 कोटी होता.

कंपनीने लेखापरीक्षणाचा शेर स्विकारला होता व क्षेत्रीय कार्यालयांना कामगार कल्याण उपकर 1 जानेवारी 2008 पासून वसूल करण्याचे निर्देश जारी (जानेवारी 2019) केले होते. कंपनीने असेही निर्देश दिले होते की, चालू असलेले/बंद झालेले करार जेथे अंतिम/उर्वरित प्रदान करणे प्रलंबित आहेत त्यामधून कंत्राटदारांकडून कामगार कल्याण उपकर वसूल करून प्राधान्याने जमा करण्यात यावे.

सर्व कामांची पूर्तता नसतांनाही पैसा प्रदान करणे

2.1.13 अंमलबजावणी कराराच्या कलम 8.1 मध्ये विनिर्दिष्टित केले होते की प्रकल्प पूर्तता प्रमाणपत्र प्रकल्प यशस्वी कार्यान्वित झाल्यावरच म्हणजेच सर्व कामांची पूर्तता झाल्यावर द्यावयाचे होते. उपकेंद्र प्रकल्पामध्ये उपकेंद्र व सहयोगी लाईन्स यांचा समावेश होता. परंतु लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, कंपनीने एटीडीआयएल-जेएसएल यांच्याकडून (मे 2010 ते जून 2017) ₹ 11.98 कोटी प्रकल्प पूर्तता प्रमाणपत्रासाठी वसूल केले होते, पण नंतर नाशिक क्षेत्रामधील चार उपकेंद्रासाठी¹⁷ ₹ 3.48 कोटी प्रकल्पाच्या सहयोगी लाईन्स पूर्ततेचे प्रमाणपत्र न घेताच परत केले होते परिणामस्वरूप एटीडीआयएल-जेएसएलला देय नसलेला फायदा झाला होता.

कंपनीने उत्तर दिले होते की, उपकेंद्रासाठीचे राखून ठेवलेले पैसे परत करण्यात आले कारण इतर लाईन्स वापरून उपकेंद्रे कार्यान्वित झाली होती. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण अंमलबजावणी कराराच्या तरतुदीमध्ये स्पष्टपणे म्हटले होते की उपकेंद्राच्या प्रकल्पामध्ये व सहयोगी लाईन्स यांचा समावेश होता व राखून ठेवलेले पैसे संपूर्ण प्रकल्पपूर्ण होईपर्यंत राखून ठेवायचे होते. त्याशिवाय, कंपनी कर्जाऊ निधी वापरते व त्यामुळे कंपनीने राखून ठेवलेल्या पैशाच्या मर्यादेपर्यंत कर्जाचे दायित्व स्पष्ट झाले नसते.

¹⁶ कंपनी परिपत्र क्रमांक 71199 दिनांक 30 जून 2016.

¹⁷ भोसे, गारगांव, पिंपळगांव व वाडजिरे.

कमी दराने खरेदी करावयाचा पर्याय न वापरणे

2.1.14 अंमलबजावणी कराराच्या कलम 8.1 नुसार, कामाच्या अंमलबजावणीत विशिष्ट बाबीची मात्रा अंदाजित मात्रेच्या 20 टक्क्यापेक्षा जास्त झाली तर कंत्राटदाराने याच पॅकेजमधील दुसऱ्या कमीत कमी दराने बोलीदारापेक्षा जास्त दर नमूद केले असतील तर कंपनी दुसऱ्या बोलीदाराकडून व इतर स्रोतामधून सामान घेण्याचा विचार करू शकते. परंतु लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, वस्तूच्या मात्रेत वाढीची टक्केवारी 20 ते 450 टक्के होती तरी कंपनीने दर मर्यादित करण्याचा किंवा दुसऱ्या स्रोतामधून खरेदी करण्याचा पर्याय वापरला नव्हता.

कंपनीने लेखापरीक्षणाचा शेरा स्वीकारतांना म्हटले होते की, अशा सर्व प्रकरणांमधील वित्तीय परिणाम काढण्यासाठी व त्याची वसुली करण्यासाठी सूचना जारी करण्यात आल्या होत्या.

एसईसीआय बरोबरचा करार समाप्ती

2.1.15 कंपनीने 26 उपकेंद्रे बांधण्यासाठी शांघाई पॉवर ट्रान्समिशन व ट्रान्सफॉर्मेशन इंजिनिअरींग कंपनी व ईसीआय इंजिनिअरींग कन्स्ट्रक्शन कंपनी लिमिटेड यांच्यात करार केला कामाचे आदेश जारी (ऑगस्ट 2009-मे 2010) केले होते. कंपनीने नंतर तीन उपकेंद्रे¹⁸ काढून घेतली/रद्द केली होती.

2.1.15.1 सर्व कामांची प्रगती समाधानकारक नव्हती व त्यामुळे कंपनीने एसईसीआयचे सर्व 23 उपकेंद्राचे कंत्राट रद्द केले होते (मे 2012). एसईसीआयने रद्द करण्यात आलेल्या कंत्राटाविरुद्ध सप्टेंबर 2012 मध्ये लवाद दावा दाखल केला होता.

लवाद निवाड्याने (ऑक्टोबर 2012) ही 23 उपकेंद्रे खालील चार गटांत वर्गीकरण केले होते:

गट	उपकेंद्राची संख्या	उपकेंद्रांचे नाव	लवाद निवाडा
ए1	2	बारशिंंगी व कागल	एसईसीआयला काम मार्च 2013 मध्ये पूर्ण करावयाचे होते, जर त्यात अपयश आले तर कंपनी एसईसीआयच्या जोखीम व किंमतीवर बाकीचे काम अंमलबजावणीत करणार होते.
ए	9	बल्लारशाह, भोसरी, बुट्टीबोरी II, बुट्टीबोरी III, देवळगांव, कराईगी, नांदगांवपेट, पांगरी व सेलू	
बी	4	लोणंद एमआयडीसी, फुलंब्री, सायने व वाघदरी	कंपनीने ताबडतोब काम स्वतःच्या ताब्यात घेऊन एसईसीआयच्या जोखीमीवर आणि किंमतीवर कामाची अंमलबजावणी करायची होती.
सी	8	अंजनगांव, जामोद, क्रिष्णूर, मालेगांव, मोरगांव, नरसी, शेगांव व वाडजिरे	ही कामे मार्च 2013 पर्यंत एसईसीआयने ए व ए1 च्या कामाची पूर्तता झाल्यावर करावयाची होती नाही तर कंपनी एसईसीआयच्या जोखीमीवर आणि किंमतीवर कामाची अंमलबजावणी करणार.
एकूण	23		

¹⁸ कोंढवा, नांदेड शहर व साहुली उपकेंद्रे.

एसईसीआयला गट ए1 व ए खालील 11 उपकेंद्रे मार्च 2013 ला पूर्ण करण्यात अपयश आल्यामुळे, कंपनीने गट सी मधील आठ उपकेंद्रांची कामे काढून घेतली व उर्वरित 12 उपकेंद्रांची शिल्लक कामे (ज्यामध्ये गट ब च्या चार उपकेंद्रांचा समावेश होता) इतर संस्थांना एसईसीआयच्या जोखीम व किंमतीवर दिली होती. यापैकी नऊ उपकेंद्रे कार्यान्वित झाली होती, एक उपकेंद्र रद्द करण्यात आले व दोन उपकेंद्रांची कामे प्रगतीपथावर¹⁹ होती (डिसेंबर 2018). ए व ए1 मधील 11 उपकेंद्रांची कामे एसईसीआयने नंतर पूर्ण केली होती.

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, मार्च 2019 पर्यंत कंपनीने एसईसीआयकडून द्यावयाच्या जोखीम व किंमतीला अंतिमरूप दिले नव्हते. एसईसीआयकडून वसूल करावयाची रक्कम ठरविण्यासाठी फेब्रुवारी 2018 मध्ये दोन समित्या (ज्यामध्ये एसईसीआयचे प्रतिनिधी सदस्य होते) स्थापन केल्या व त्यांचे शेर/शिफारसी प्रलंबित होते (मार्च 2019).

कंपनीने म्हटले होते की, पुननिर्विदित कामे प्रगतीपथावर होती व कामपूर्ण झाल्यावर जोखीम व किंमत ठरविण्यात येईल व अंतिम बिलांची पूर्तता करण्यात येईल व त्यानुसार वसुली करण्यात येईल.

मालसाठ्याचे लेखांकन न करणे

2.1.15.2 लवाद निवाडयानुसार रद्द केलेल्या उपकेंद्रांच्या जागेवरील सामानाचे संयुक्त मोजमाप घेण्यात येऊन कंपनीने त्याचा वापर शिल्लक कामे अंमलबजावित करण्यासाठी करावयाचा होता. त्यानुसार कंपनीने त्या जमिनीच्या जागा ताब्यात घेण्याचे निर्देश क्षेत्रीय कार्यालयांना दिले होते (एप्रिल 2013).

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, 11 उपकेंद्रांच्या उर्वरित कामांसाठी एसईसीआयच्या जोखीम व किंमतीवर कार्य आदेश देतांना जागेवर उपलब्ध असलेल्या मालसाठ्याचा विचार करण्यात आला नव्हता. त्यापुढे लेखापरीक्षणाच्या असेही निदर्शनास आले की, ₹ 17.83 कोटी किंमतीचे पाच ट्रान्सफॉर्मर्स²⁰ क्रिष्णूर व नरसी उपकेंद्रांच्या कामाच्या जागेवर पडून होते. त्यापैकी, चार ट्रान्सफॉर्मर्स इतर उपकेंद्रांकडे जुलै 2017 मध्ये वळविण्यात आले होते. त्यानंतर, असे निदर्शनास आले की, हे ट्रान्सफॉर्मर्स नादुरुस्त होते व त्या ट्रान्सफॉर्मर्समध्ये कॉपर वाईन्डींग उपलब्ध नव्हते व याबाबतची पोलिस तक्रार उशीरा (जानेवारी 2018) करण्यात आली होती.

कंपनीने म्हटले होते की, त्यांनी नादुरुस्त ट्रान्सफॉर्मर्स नाकारावयाचे ठरविले व एसईसीआयला यासाठी आधी करण्यात आलेले प्रदान त्यांचेकडून वसूल करण्यात येईल.

बँक हमीचे रोखीकरण न करणे

2.1.15.3 लवाद निवाडयानुसार, एसईसीआयकडून ₹ 29.20 कोटीची नवीन सुरक्षा ठेव बँक हमी (बीजी) वसूल केले होते. परंतु एसईसीआयने त्यांना दिलेली 11 कामे (गट ए व ए1) मार्च 2013 पर्यंत यशस्वीरित्या पूर्ण केली नव्हती. तरीही कंपनीने बँक हमीचे रोखीकरण केले नव्हते. जरी एसईसीआयची कामाची प्रगती समाधानकारक नव्हती, तरीही कंपनीने नियोजित पूर्णता कालावधीनंतर ₹ 241.28 कोटीचे प्रदान ₹ 19.29 कोटीची निर्धारित नुकसान भरपाई वसूल न करताच केले.

¹⁹ नरसी रद्द करण्यात आले व मोरगांव व वाडजिरे प्रगतीपथावर होते.

²⁰ (3 x 100 एमव्हीए व 2 x 50 एमव्हीए).

कंपनीने म्हटले होते की, त्यांच्याकडे ₹ 45.20 कोटीची वैध बँक हमी होती व तीचे रोखीकरण करून तीचे समायोजन एसईसीआयकडून वसूल करावयाच्या रकमेशी करण्यात येईल. हे उत्तर सर्मथनीय नव्हते कारण निर्धारित नुकसान भरपाई वजा न करतांना प्रदान करणे न्याय्य नव्हते कारण अंतीम नुकसान भरपाईचा आढावा कंपनीने अद्याप घ्यावयाचा होता.

उपकेंद्रांचा वापर

2.1.16 चार निवडक क्षेत्रामधील 38 उपकेंद्रांसाठी कामाचे आदेश देण्यात आले होते, त्यामध्ये चार उपकेंद्रे²¹ नंतर रद्द करण्यात आली होती. उर्वरित 34 उपकेंद्रांपैकी, 24 उपकेंद्रे डिसेंबर 2018 पर्यंत पूर्ण करण्यात आली होती व कार्यान्वित झाली होती, सहा उपकेंद्रांचे सहयोगी लाईन्स तयार नसल्यामुळे कार्यान्वयन प्रलंबित होते व चार उपकेंद्रांचे काम प्रगतीपथावर होते (डिसेंबर 2018).

उपकेंद्रांचा कमी वापर

2.1.16.1 लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, 24 कार्यान्वित उपकेंद्रांपैकी 16 उपकेंद्रांची एकूण स्थापित क्षमता 1,875 एमव्हीए होती व ते ₹ 537.81 कोटी खर्च करून बांधली होती, ही उपकेंद्रे कार्यान्वित झाल्यापासून 10 ते 40 टक्के भारावरच चालविण्यात येत होती.

कंपनीने म्हटले होते की, भविष्यातील औद्योगिककरणाची व नागरीकरणाची मागणी विचारांत घेऊन उपकेंद्रे बांधली होती व ही क्षमता भविष्यामध्ये वापरण्यात येईल.

सहयोगी लाईन्स पूर्ण नसल्याने उपकेंद्रांचे काम पूर्ण न होणे

2.1.16.2 सहयोगी लाईन्स पूर्णता नसल्यामुळे जी उपकेंद्रे कार्यान्वित होण्यासाठी प्रलंबित होती अशा सहा उपकेंद्रांपैकी²², तीन उपकेंद्रे (भोसे, घाटोडी व पुलगांव) कंपनीने डिसेंबर 2012 ते एप्रिल 2014 या कालावधीत तदर्थ आधारावर कार्यान्वित करण्यात आली होती. त्यांच्या सहयोगी लाईन्सवर (डिसेंबर 2018) ₹ 94.76 कोटीचा खर्च करूनही तीन उपकेंद्रांच्या सहयोगी लाईन्स डिसेंबर 2018 पर्यंत पूर्ण करण्यात आल्या नव्हत्या. कंपनीने एटीडीआयएल-जेएसएलला ही कामे पूर्ण करण्यासाठी स्मरणपत्रे पाठविली होती, परंतु कामे सुरु झाली नव्हती परिणामस्वरूप निधी (₹ 94.76 कोटी) अडकून पडला होता.

त्यापुढे, उर्वरित तीन उपकेंद्रे (घरगांव, पिंपळगांव व वरूड) सुध्दा सहयोगी लाईन्सचे बांधकाम न झाल्यामुळे कार्यान्वित होण्याच्या प्रतिकेत होती. ही तीन उपकेंद्रे ₹ 202.14 कोटी खर्चून फेब्रुवारी/मार्च 2014 मध्ये पूर्ण करण्यात आली होती व ती निष्क्रिय पडून होती (डिसेंबर 2018) परिणामस्वरूप कंपनीचा निधी अडकून पडला होता.

कंपनीने म्हटले होते की, जोखीम व किंमत व निर्धारित नुकसान भरपाई कंत्राटदारांकडून वसूल करण्यात येईल.

²¹ बुट्टीबोरी II, मनकापूर, नरसी व साहुली.

²² भोसे, घरगांव, घाटोडी, पिंपळगांव, पुलगांव व वरूड.

रद्द झालेल्या कामांवर निष्फळ खर्च

2.1.16.3 जागेच्या हक्काच्या प्रश्नामुळे चार निवडक क्षेत्रात कंपनीने चार प्रकल्प बंद/आधिच बंद केले होते. त्यापैकी, कंपनीने बुट्टीबोरी II व नरसी उपकेंद्राच्या बाबतीत नागरी बांधकामावर ₹ 5.98 कोटी खर्च केला तो निष्फळ ठरला होता. मनकापूर व साहुली उपकेंद्राच्या बाबतीत कंपनीने नागरी बांधकामावर कोणताही खर्च केला नव्हता.

त्याशिवाय लेखापरीक्षणाच्या पुढे असे निदर्शनास आले की मनकापूर उपकेंद्रात, कंत्राटदाराने सात वर्षांचा कालावधी जाऊन देखील कामाला सुरवात केली नव्हती. करारानुसार, प्रत्येक कार्याचे अवलंबन नमूद केलेले कार्य सुरु करण्यापूर्वी पूर्ण करणे आवश्यक होते व परावलंबित्व अट पूर्ण होत नाही तो पर्यंत त्या कार्याचे प्रदान करावयाचे नव्हते. एटीडीआयएल-जेएसएल यांच्या विनंती वरून, कंपनीने परावलंबित्व कलम अधित्यागित केले होते व सामान पुरवठ्याचे ₹ 9.47 कोटी बील कंत्राटदाराला प्रदान केले होते (मार्च 2013) परिणामी कंत्राटदाराला विनाकारण लाभ झाला. त्यापुढे, सामान पुरवठ्यावर ₹ 21.53 कोटीचा खर्च केल्यानंतर कंपनीने काम रद्द करण्याचा निर्णय घेतला होता (एप्रिल 2017). लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, हे सामान कामाच्या जागेवर तसेच निष्क्रिय पडून होते (सप्टेंबर 2018).

कंपनीने म्हटले होते की, नरसी उपकेंद्र 132 केव्ही स्वीचिंग उपकेंद्र म्हणून परावर्तीत करण्यात येईल व पायाभूत सुविधांचा वापर करण्यात येईल.

हमी कालावधीमध्ये उपकेंद्रांची परिरक्षा

2.1.16.4 करारानुसार हमी कालावधी²³ मध्ये उपकरणाच्या व सामानाच्या दुरुस्ती/पुनःस्थापन यावर केलेला खर्च कंत्राटदारांकडून वसूल करावयाचा होता व प्रत्येक कामाच्या आदेशानुसार संनियंत्रित करावयाचा होता. परंतु लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, तीन क्षेत्रांमध्ये,²⁴ वार्षिक परिरक्षा कंत्राटांच्या (एएमसी) कामाचे आदेश हमी कालावधीमध्ये उपकेंद्रांना जारी करण्यात आले होते.

कंपनीने म्हटले होते की, कामकाज प्रगती हमी कलमाचे पालन करण्यासाठी कामकाज प्रगती बँक हमी कार्यकारी व परिरक्षा शाखेला हस्तांतरित करण्याचे निर्देश जारी करण्यात आले होते (डिसेंबर 2018).

निष्कर्ष व शिफारसी

कंपनीने 52 उपकेंद्रे बांधण्यासाठी ₹ 1,835.69 कोटी किंमतीचे अभियांत्रिकी, खरेदी व बांधकाम करार अंमलबजावित केले होते. कंपनीने दोन संस्थांबरोबर केलेल्या करारामध्ये कामाचे प्रदान करतांना 60 टक्के संचयित कामाचे निश्चित वचनबद्धतेचे कलम अंतर्भूत केले होते. त्याशिवाय, कंपनीने महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोगाने मंजूर केलेल्या उपकेंद्रांच्या संख्ये पर्यंतच पॅकेजेस् मर्यादित करण्यासाठी करारामध्ये सुधारणा केली नव्हती, त्यामुळे कंत्राटदारांशी केलेल्या करारानुसार कामाच्या नुकसान भरपाई शुल्काचा धोका ओढवून घेतला होता.

²³ प्रकल्प सुरु झाल्याच्या तारखेपासून दोन वर्षे.

²⁴ औरंगाबाद, नागपूर व नाशिक.

कंपनीने व्याज मुक्त सुसज्जता अग्रीम प्रदान केले होते. परंतु कामाच्या पूर्ततेत विलंब झाला. अग्रीमाची वसुली कालमर्यादा आधारावर करण्याच्या तरतुदीचा अभाव असल्यामुळे अग्रीम वेळेवर समायोजित करणे शक्य झाले नव्हते, त्यामुळे नियोजित पूर्तता तारखेच्या नंतर झालेल्या विलंबासाठी व्याजाचे नुकसान झाले होते. कंपनीने कराराच्या अटीनुसार किंमतीतील फरक व निर्धारित नुकसान भरपाई ह्या कलमांची कठोरपणे अंमलबजावणी करून कंत्राटदारांकडून वसुली केली नव्हती, परिणाम कंत्राटदाराला विनाकारण लाभ झाला.

चार निवडक क्षेत्रामधील ज्या 38 उपकेंद्रांसाठी कामाचे आदेश देण्यात आले होते, त्यापैकी 24 उपकेंद्रे कार्यान्वित झाली होती, सहा उपकेंद्रे कार्यान्वित होण्यासाठी प्रलंबित होती, चार उपकेंद्रे रद्द करण्यात आली होती व उर्वरित चार उपकेंद्राचे काम प्रगतीपथावर होते (डिसेंबर 2018). जी 24 उपकेंद्रे कार्यान्वित झाली होती त्यापैकी 16 उपकेंद्रे सुरु झाल्यापासून त्यांचा वापर 10 ते 40 टक्के भारांकासह करण्यात येत होता.

आम्ही शिफारस करतो की कंपनीने:

- इतर महत्वाच्या पायाभूत सुविधांची कामे ज्यांची पूर्तता करण्यास खूप वेळ लागतो त्यात निश्चित वचनबद्धतेच्या कलमाचा आढावा घेण्यात यावा कारण त्यामुळे निधीचा खूप मोठा बहिर्प्रवाह (ऑऊटफ्लो) होऊ शकतो.
- कराराच्या कलमांची कठोरपणे अंमलबजावणी करावी व अतिरिक्त प्रदान केलेल्या किंमत फरक खर्चाची वसुली करण्यात यावी.
- प्रकल्प किंमतीमध्ये किंमतीतील फरक, अतिरिक्त मात्रा व इतर आकार यांचा अतिरिक्त खर्च विचारात घेण्यात यावा व निर्धारित नुकसान भरपाई सुधारित प्रकल्प किंमतीनुसार वसूल करण्यात येईल याची खात्री करून घ्यावी.
- कालमर्यादेत वाढीला अंतिमरूप देण्यात त्याचप्रमाणे पूर्ण झालेल्या कामा संदर्भात जोखीम व किंमत निर्धारित करण्यात तत्परता दाखवावी.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित

2.2 चुकीचे ऊर्जा प्रशुल्क लागू केल्याने अतिरिक्त प्रदान

बर्गॅस आधारित संयुक्त निर्मिती प्रकल्पाकडून वीज खरेदी करतांना चुकीचे प्रशुल्क लागू केल्याने कंपनीने ₹ 1.94 कोटीचे अतिरिक्त प्रदान केले होते.

महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादितने (कंपनी) बर्गॅसवर आधारित संयुक्त निर्मिती प्रकल्पातील अतिरिक्त वीज खरेदी करण्यासाठी ग्रीन पॉवर शुगर्स लिमिटेड (संस्था) सातारा यांच्याबरोबर वीज खरेदी करार (ईपीए) कार्यान्वित केला (सप्टेंबर 2014) होता. हा वीज खरेदी करार 13 वर्षांसाठी लागू होता व वीजेची खरेदी महाराष्ट्र विद्युत नियामक आयोग (एमईआरसी) ने वेळोवेळी जारी केलेल्या नियमन/प्रशुल्क आदेशान्वये केली जात होती.

समतोल प्रशुल्क²⁵ (एलटी) मधून त्वरणित घसारा (एडी) लाभ उपभोगला असेल तर सामायोजित करून निव्वळ समतोल प्रशुल्क (एनएलटी) देय होते. संस्थेने जर त्वरणित घसारा उपभोगला नसेल तर संस्थेला त्वरणित घसारा वापरणार नाही असे हमीपत्र वीज खरेदी करार करतांना सादर करावयाचे होते. संस्थेला वित्तीय वर्षाच्या अखेरीस त्वरणित

²⁵ समतोल प्रशुल्क संपूर्ण वापरयोग्य जीवनमान विचारात घेऊन त्याचा डिसकाऊंट घटक काढण्यात येऊन भांडवलाचे वेटेज सरासरी किंमत काढण्यात येते व त्यानुसार पैशाचे वेळेनुसार मूल्य दर्शविते.

घसारा उपभोगला नाही असे सनदी लेखापाल यांचेकडून प्रमाणपत्र/आयकर विवरणपत्राची प्रत सादर करायची होती व त्यानंतर समतोल प्रशुल्क लागू होणार होते. कंपनीने याबाबतीत एमईआरसीच्या आधारावर समतोल प्रशुल्क दर व त्वरणित घसारा समायोजित केल्यानंतर निव्वळ समतोल प्रशुल्क दर असलेले वाणिज्यिक परिपत्रके (ऑगस्ट 2016 व जुलै 2017) जारी केली होती. कंपनीने जारी केलेल्या वाणिज्यिक परिपत्रकांनुसार त्यावर्षासाठी ठरवलेले प्रशुल्क वीज खरेदी कराराच्या संपूर्ण कालावधीसाठी लागू राहणार होते.

आमच्या असे निदर्शनास आले की संस्थेचा संयुक्त विद्युत निर्मिती संयंत्र एप्रिल 2015 मध्ये कार्यान्वित केली होती. कंपनीने 2015-16 या वित्तीय वर्षात निव्वळ समतोल प्रशुल्क लागू करून वीज खरेदी केली होती कारण संस्थेने सनदी लेखापालाच्या प्रमाणपत्रानुसार त्वरणित घसारा लाभ उपभोगला होता. वित्तीय वर्ष 2016-17 ते वित्तीय वर्ष 2018-19 (एप्रिल 2018 पर्यंत), कंपनीने वीज (69.42 दशलक्ष युनिट (एमयूस)) संस्थेकडून निव्वळ समतोल प्रशुल्काऐवजी समतोल प्रशुल्क दराने खरेदी केले होते, व त्यात त्वरणित घसारा लाभ ज्यावर संस्थेने आधिच दावा केला होता तो समायोजित केला नव्हता कारण संस्थेचा मालमत्ता पूर्णपणे मूल्य-हास झाला होता. परिणामस्वरूप संस्थेला ₹ 1.94 कोटीचे²⁶ अतिरिक्त प्रदान चुकीचे प्रशुल्क लागू केल्यामुळे केले होते. कंपनीने म्हटले होते (एप्रिल 2018) की, 2016-17 ते 2018-19 या वित्तीय वर्षात संस्थेने त्वरणित घसाराचा दावा न केल्यामुळे समतोल प्रशुल्क दर लागू करण्यात आले होते.

हे उत्तर स्वीकारण्या योग्य नव्हते कारण निव्वळ समतोल प्रशुल्क वित्तीय वर्ष 2015-16 साठी एकदा लागू केले की प्रकल्पाच्या/वीज खरेदी कराराच्या संपूर्ण कालावधीसाठी लागू करावयाचे होते कारण त्वरणित घसारा लाभ व समतोलीकरण (लेव्हलायझेशन) उपयुक्त कालावधीसाठी डिसकाऊंट घटक विचारात घेऊन त्यानुसार पैशाच्या वेळनुसार मूल्य दर्शवित होते. अशारितीने, निव्वळ समतोल प्रशुल्क ऐवजी समतोल प्रशुल्क लागू केल्यामुळे ₹ 1.94 कोटीचे अतिरिक्त प्रदान कंपनीने केले होते.

ही बाब शासनाला कळविण्यात आली होती (ऑगस्ट 2018) त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

²⁶ 69.42 दशलक्ष युनिट x ₹ 0.28 प्रति युनिट (एमईआरसीचा आदेशानुसार त्वरणित घसारा लाभ) = ₹ 1.94 कोटी.

भाग II
प्रकरण 3
राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे
(ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कामकाज

भाग-II**प्रकरण - 3****राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कामकाज****प्रस्तावना**

3.1 31 मार्च 2018 रोजी ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त इतर क्षेत्रातील 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रम (पीएसयूज) होते. हे राज्य सार्वजनिक उपक्रम 1957-58 व 2017-18 या कालावधीत संस्थापित करण्यात आले होते व त्यांत 77 शासकीय कंपन्या व 10 वैधानिक महामंडळे¹ अंतर्भूत होती. ह्या शासकीय कंपन्यांमध्ये 56 कार्यरत कंपन्या (40 राज्य शासनाच्या मालकीच्या व 16 शासकीय कंपन्यांच्या दुय्यम कंपन्या होत्या) व 21 निष्क्रिय कंपन्या (आठ थेट राज्य शासनाच्या मालकीच्या व 13 इतर शासकीय कंपन्यांच्या दुय्यम कंपन्या) होत्या.

राज्य शासन या राज्य सार्वजनिक उपक्रमांना वेळोवेळी भांडवल, कर्जे व अनुदान/अर्थसहाय्य यास्वरूपात वित्तीय सहाय्याची तरतूद करते. 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांपैकी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) फक्त 58 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये राज्य शासनाने थेट निधी गुंतविला होता व 29 शासकीय कंपन्या ज्या संयुक्त उपक्रम/इतर शासकीय कंपन्यांच्या दुय्यम कंपन्या होत्या त्यांचात कोणताही निधी गुंतवला नव्हता. या 29 संयुक्त उपक्रम/दुय्यम कंपन्यांचे भांडवल सह-भागीदार/सुत्रधारी कंपनी यांनी गुंतवले होते.

राज्य अर्थव्यवस्थेत अंशदान

3.2 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांच्या उलाढालीचे व राज्याच्या स्थूल उत्पन्नामध्ये (जीडीपी) याचे गुणोत्तर राज्याच्या अर्थव्यवस्थेतील सार्वजनिक उपक्रमांचे किती कार्य आहे हे दर्शविते. 31 मार्च 2018 पर्यंतच्या पाच वर्षांच्या कालावधीतील महाराष्ट्राचा जीडीपी व राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) उलाढाल याचा तपशील खालील तक्त्यांत दर्शविला आहे:

तक्ता 3.1: सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) उलाढालीचा तसेच महाराष्ट्राचा जीडीपी यांचा तपशील (₹ कोटीत)

तपशील	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
उलाढाल	10,071.78	10,880.28	11,402.08	11,191.67	10,791.18
मागील वर्षाच्या उलाढालीच्या तुलनेत उलाढालीच्या टक्केवारीत झालेला बदल	25.63	8.03	4.80	(1.85)	(3.58)
महाराष्ट्राचा जीडीपी	16,47,506	17,92,122	20,01,223	22,57,032 ²	24,96,505 ³
मागील वर्षाच्या राज्याचा जीडीपीच्या तुलनेत जीडीपीच्या टक्केवारीत झालेला बदल	13.74	8.78	11.67	12.78	10.61
महाराष्ट्र राज्याच्या जीडीपीतील उलाढालीची टक्केवारी	0.61	0.61	0.57	0.50	0.43

(स्रोत: उलाढालीचे आकडे संबंधित सार्वजनिक उपक्रमांचे अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत वित्तीय लेख्यांवरून संकलित केलेल्या माहितीच्या आधारावर व जीडीपीची आकडेवारी महाराष्ट्र राज्य वित्तीय लेखापरीक्षण अहवालामधून घेण्यात आले)

¹ महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ (एमएसडब्ल्यूसी), महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ (एमआयडीसी), महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ (एमएसआरटीसी), महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ (एमएसएफसी) व सहा महामंडळे - महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ (एमकेव्हीडीसी), कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ (केआयडीसी), विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ (व्हीआयडीसी), तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ (टीआयडीसी), गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ (जीएमआयडीसी) व महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ (एमडब्ल्यूसीसी) हे पहिल्यांदा समाविष्ट.

² प्रत्यक्ष.

³ अग्रिम अंदाजपत्रक.

या सार्वजनिक उपक्रमांची 2013-14 ते 2015-16 या तीन वर्षात उलाढालीत वाढ नोंदविली होती तर 2016-17 व 2017-18 या दोन वर्षात घट नोंदविली होती. 2013-18 या कालावधीत (-)3.58 टक्के व 25.63 टक्के यादरम्यान उलाढालीतील बदल झाला होता तर याच कालावधीत राज्यातील जीडीपीमधील बदल 8.78 टक्के व 13.74 टक्के झाला होता.

विविध वेळेच्या कालावधीत वाढीचा दर मोजण्यासाठी वार्षिक चक्रवाढ ही एक उपयुक्त पध्दती आहे. मागील पाच वर्षांच्या कालावधीतील राज्याच्या जीडीपीचा वार्षिक चक्रवाढीच्या⁴ तुलनेत दर 11.50 टक्के होता. राज्य जीडीपीच्या वार्षिक चक्रवाढीच्या 11.50 टक्के दराच्या तुलनेत सार्वजनिक उपक्रमांच्या (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) उलाढालीचा मागील पाच वर्षांच्या कालावधीतील वार्षिक चक्रवाढीचा दर कमी म्हणजे 6.12 टक्के एवढा नोंदविला होता. परिणामस्वरूप 2013-14 ते 2017-18 यावर्षात राज्यातील जीडीपीशी या सार्वजनिक उपक्रमांच्या उलाढाली मध्ये 0.61 टक्के ते 0.43 टक्के घट झाली होती.

राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांमधील (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) गुंतवणूक

3.3 महाराष्ट्रामध्ये सार्वजनिक उपक्रमांचे विविध क्षेत्रात वर्गीकरण त्यांच्या कार्यानुसार व हे उपक्रम महाराष्ट्र शासनाच्या ज्या प्रशासकीय विभागांतर्गत कार्य करतात त्यानुसार केले होते. 31 मार्च 2018 रोजी 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये भांडवल व दीर्घमुदतीची कर्जे यास्वरूपात केलेल्या गुंतवणूकीचा तपशील जोडपत्र 4 मध्ये दिला आहे.

3.4 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये 31 मार्च 2018 रोजी असलेल्या क्षेत्रनिहाय एकूण गुंतवणूकीचा तपशील खालीलप्रमाणे होता:

तक्ता 3.2: राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) क्षेत्रनिहाय गुंतवणूक

क्षेत्राचे नाव	शासकीय कंपन्या		वैधानिक महामंडळे	एकूण	गुंतवणूक (₹ कोटीत)			एकूण गुंतवणूकीशी टक्केवारी
	कार्यरत	निष्क्रिय	कार्यरत		भागभांडवल	कर्जे	एकूण	
कृषि व तत्सम	7	5	7	19	1,19,570.28	314.36	1,19,884.64	86.52
पायामृत सोईसुविधा	14	6	1	21	3,936.27	6,160.83	10,097.10	7.29
सेवा	3	--	1	4	4,205.70	204.43	4,410.13	3.18
वित्त	17	--	1	18	2,446.51	1,012.34	3,458.85	2.50
उत्पादन	9	8	--	17	305.11	374.79	679.90	0.49
संकीर्ण	6	2	0	8	29.87	7.16	37.03	0.02
एकूण	56	21	10	87	1,30,493.74	8,073.91	1,38,567.65	100.00

(स्रोत: पीएसयूजकडून मिळालेल्या माहितीवरून संकलित)

31 मार्च 2018 रोजी, या 87 सार्वजनिक उपक्रमांमधील एकूण गुंतवणूक (भांडवल व दीर्घमुदतीची कर्जे) ₹ 1,38,567.65 कोटी (संदर्भ जोडपत्र 4) होती. या गुंतवणूकीमध्ये 94.17 टक्के भागभांडवल व 5.83 टक्के दीर्घमुदतीची कर्जे होती. एकूण दीर्घमुदतीचा कर्जामध्ये 14.59 टक्के (₹ 1,178.30 कोटी) कर्जे राज्य शासनाने दिले होते तर एकूण दीर्घमुदतीचे 85.41 टक्के (₹ 6,895.61 कोटी) कर्जे केंद्र शासन व इतर वित्तीय संस्थाकडून घेतली होती. गुंतवणूकीतील वाढ ही 2015-16 च्या ₹ 1,17,574.94 कोटी वरून 2017-18 मध्ये ₹ 1,38,567.65 कोटी एवढी झाली होती.

⁴ वार्षिक चक्रवाढ दर $[[[(2017-18 \text{ चे मूल्य} / 2012-13 \text{ चे मूल्य})^{(1/5 \text{ वर्षे})} - 1] * 100]$ जेथे 2012-13 मधील उलाढाल व राज्याचे जीडीपी अनुक्रमे ₹ 8,017.06 कोटी व ₹ 14,48,466 कोटी एवढी होती.

राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांना (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) अर्थसंकल्पीय पाठबळ

3.5 महाराष्ट्र शासन, प्रत्येक वर्षी सार्वजनिक उपक्रमांना वेगवेगळ्या रूपाने आर्थिक सहाय्य वार्षिक अर्थसंकल्पाद्वारे प्रदान करते. मार्च 2018 अखेर संपलेल्या मागील तीन वर्षांमध्ये सार्वजनिक उपक्रमांना देण्यात आलेले भांडवल, कर्जे, अनुदान/अर्थसहाय्य, निर्लेखित कर्ज व भांडवलात रूपांतरित केलेले कर्ज या विविध स्वरूपामधील अर्थसंकल्पीय व्ययांचा संक्षिप्त सारांश खालीलप्रमाणे आहे:

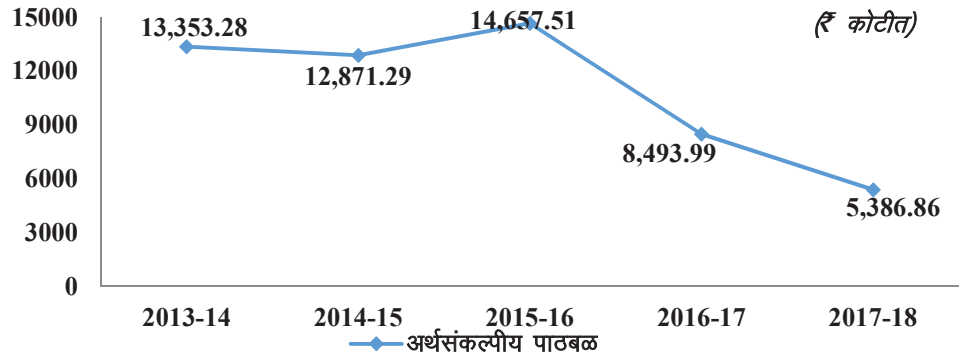
तक्ता 3.3: सार्वजनिक उपक्रमांना (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) विविध वर्षात देण्यात आलेल्या अर्थसंकल्पीय पाठबळाचा तपशील (₹ कोटीत)

तपशील ⁵	2015-16		2016-17		2017-18	
	सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	रक्कम	सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	रक्कम	सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	रक्कम
समभाग भांडवल व्यय (i)	6	4,476.84	6	4,586.2	3	3,733.33
दिलेली कर्जे (ii)	-	-	7	253.63	-	-
तरतूद केलेले अनुदान/अर्थसहाय्य (iii)	21	10,180.67	22	3,654.16	13	1,653.53
एकूण व्यय⁶ (i + ii + iii)	21	14,657.51	27	8,493.99	14	5,386.86
निर्लेखित केलेली कर्ज परतफेड	-	-	-	-	-	-
भांडवलात रूपांतरित केलेली कर्जे	-	-	-	-	-	-
जारी केलेली हमी	3	12.52	3	7.29	2	6.51
हमीची बांधिलकी	9	2,037.3	11	1,759.39	7	1,462.47

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांनी दिलेल्या आकडेवारीवरून संकलित)

भांडवल, कर्जे व अनुदान/अर्थसहाय्य या स्वरूपातील मार्च 2018 अखेर संपलेल्या मागील पाच वर्षांच्या कालावधीमधील अर्थसंकल्पीय व्ययाचा तपशील खालील रेखाकृतीद्वारे दर्शविण्यात आलेला आहे:

रेखाकृती 3.1: भांडवल, कर्जे व अनुदान/अर्थसहाय्य या स्वरूपातील अर्थसंकल्पीय व्यय

2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत या सार्वजनिक उपक्रमांना वार्षिक अर्थसंकल्पीय सहाय्य ₹ 5,386.86 कोटी व ₹ 14,657.51 कोटी यादरम्यान होते. 2017-18 यावर्षात देण्यात आलेल्या ₹ 5,386.86 कोटी अर्थसंकल्पीय सहाय्यामध्ये ₹ 3,733.33 कोटी व ₹ 1,653.53 कोटीचे अनुक्रमे भांडवल व अर्थसहाय्य/अनुदान यांचा समावेश होता. राज्य शासनाने 2017-18 यावर्षात या सार्वजनिक उपक्रमांना कोणतेही कर्ज दिले नव्हते. राज्य शासनाने व्हीआयडीसी (₹ 3,317.77 कोटी) व एमएसआरटीसी (₹ 414.76 कोटी) एवढे लक्षणीय सहाय्य दिले होते. त्याचप्रमाणे टीआयडीसी (₹ 667.87 कोटी) व व्हीआयडीसी (₹ 253.45 कोटी) यांना विविध सिंचनाच्या प्रकल्पांसाठी अर्थसहाय्य/अनुदान दिले होते

⁵ ही रक्कम फक्त राज्य अर्थसंकल्पातून व्यय दर्शविते.

⁶ हे आकडे सार्वजनिक उपक्रमांना अर्थसंकल्पाद्वारे मिळालेले एक किंवा जास्त स्रोताद्वारे जसे की भागभांडवल, कर्जे, अनुदान/अर्थसहाय्य दर्शवितात.

व महाराष्ट्र राज्य पोलिस गृहनिर्माण व कल्याण महामंडळ मर्यादित (₹ 294.40 कोटी) यांना पोलीस वसाहत व प्रशासनिक इमारतींसाठी दिले होते.

सार्वजनिक उपक्रमांना बँक व वित्तीय संस्थाकडून वित्तीय सहाय्य मिळविणे शक्य व्हावे म्हणून, राज्य शासन त्यासाठी हमी देते व त्यावर शुल्क आकारले जाते. हे शुल्क वेगवेगळ्या कर्ज घेण्या-यांवर राज्य शासनाने ठरविल्याप्रमाणे 0.50 टक्के ते दोन टक्के यादरम्यान लागू होते. राज्य शासनाची हमी बांधिलकी 2016-17 मधील ₹ 1,759.39 कोटी वरून 2017-18 मध्ये ₹ 1,462.47 कोटी एवढी कमी झाली होती. त्यापुढे, दोन सार्वजनिक उपक्रमांनी 2017-18 यावर्षात ₹ 1.63 कोटी हमी शुल्क भरले होते तर यावर्षात आठ सार्वजनिक उपक्रमांनी हमी शुल्क/कमिशन भरले नव्हते. 31 मार्च 2018 रोजी ₹ 429.96 कोटी इतके संचित/प्रलंबित हमी शुल्क/कमिशन होते.

महाराष्ट्र शासनाच्या वित्तीय लेख्यांशी ताळमेळ

3.6 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांच्या (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) नोंदीनुसार भांडवल, कर्ज व थकित हमी यासंबंधीचे आकडे व राज्य शासनाच्या वित्तीय लेख्यांमध्ये दर्शविलेले आकडे एकमेकांशी जुळणे आवश्यक असते. जर आकडे जुळत नसतील, तर संबंधित सार्वजनिक उपक्रमांनी व वित्त विभागाने यामधील फरकाचा ताळमेळ घालणे आवश्यक असते. 31 मार्च 2018 रोजी याबाबतची स्थिती खाली दर्शविल्याप्रमाणे आहे:

तक्ता 3.4: वित्तीय लेख्यांनुसार व राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचा (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) नोंदीनुसार भांडवल, कर्ज व थकित हमी (₹ कोटीत)

या संदर्भात प्रलंबित	वित्तीय लेख्यांनुसार रक्कम	राज्य सार्वजनिक उपक्रमांच्या नोंदीप्रमाणे रक्कम	तफावत
भांडवल	1,24,532.21	1,23,938.82	593.39
कर्ज	1,502.09	1,178.30	323.79
हमी	1,595.91	1,705.38	109.47

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेल्या माहितीवरून व वित्तीय लेख्यांकडून मिळालेल्या माहितीवरून संकलित)

लेखापरीक्षांच्या असे निदर्शनास आले की, 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांपैकी 51 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये तफावत होती ती जोडपत्र 5 मध्ये दर्शविली आहे. ही बाब नियमितपणे, अगदी अलीकडे म्हणजे जानेवारी 2019 मध्ये मुख्य सचिव/अतिरिक्त मुख्य सचिव (वित्त) यांच्या निदर्शनास आणून देण्यात आली होती. यावर्षात महाराष्ट्र शासन व सार्वजनिक उपक्रमांच्या अधिका-यांबरोबर तीन बैठका घेण्यात आल्या. शासनाने व सार्वजनिक उपक्रमांनी या फरकांचा ताळमेळ घालण्यासाठी कालबध्द पध्दतीने काही ठोस पाऊले उचलणे आवश्यक आहे.

राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांनी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) लेखे सादर करणे

3.7 31 मार्च 2018 रोजी एकूण 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांपैकी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त), 66 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रम म्हणजे 56 शासकीय कंपन्या व 10 वैधानिक महामंडळे व 21 निष्क्रिय सार्वजनिक उपक्रम भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या कार्यक्षेत्रात होत्या. राज्य सार्वजनिक उपक्रमांनी लेखे तयार करण्यात पालन केलेल्या कालरेषा यांची स्थिती खालीलप्रमाणे आहे:

कार्यरत राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांनी लेखे तयार करण्यासाठी कालरेषा

3.7.1 2017-18 चे लेखे सर्व कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांनी 30 सप्टेंबर 2018 पर्यंत सादर करणे आवश्यक होते. परंतु, 56 कार्यरत शासकीय कंपन्यांपैकी, नऊ शासकीय कंपन्यांनी त्यांचे 2017-18 चे लेखे 30 सप्टेंबर 2018 पूर्वी लेखापरीक्षांसाठी भारताचे

नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांना सादर केले होते तर 47 शासकीय कंपन्यांचे लेखे प्रलंबित होते. 10 वैधानिक महामंडळांपैकी आठ वैधानिक महामंडळांत⁷ भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक लेखापरीक्षक होते. दहापैकी कोणत्याही वैधानिक महामंडळांने 2017-18 यावर्षाचे त्यांचे लेखे लेखापरीक्षणासाठी वेळेवर सादर केले नव्हते.

30 सप्टेंबर 2018 अखेर कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांनी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) लेख्यांना सादर करण्यात असलेला थकिताचा तपशील खालील तक्त्यात दर्शविलेला आहे:

तक्ता 3.5: कार्यरत राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) लेखे सादर करण्यासंबंधीची स्थिती

अ.क्र.	तपशील	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
1	कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	55	56	57	58	66*
2	वर्षामध्ये अंतिमरूप देण्यात आलेल्या लेख्यांची संख्या	65	55	52	45	68
3	थकित लेख्यांची संख्या	111	120	122	132	137 ^Δ
4	थकित लेखे असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	46	49	50	48	57
5	थकिताचा व्याप्ती (वर्षे)	1 ते 8 वर्षे	1 ते 16 वर्षे	1 ते 17 वर्षे	1 ते 18 वर्षे	1 ते 19 वर्षे

(स्रोत: ऑक्टोबर 2017 ते सप्टेंबर 2018 या कालावधीत सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त लेख्यांच्या आधारावर संकलित)

या 66 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांपैकी, 49 सार्वजनिक उपक्रमांनी 1 ऑक्टोबर 2017 ते 30 सप्टेंबर 2018 या कालावधीत 68 वार्षिक लेख्यांना अंतिमरूप दिले होते त्यामध्ये नऊ वार्षिक लेखे 2017-18 चे व 59 वार्षिक लेखे मागील वर्षाचे होते. त्यापुढे, 57 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांचे 137 वार्षिक लेखे थकित होते. सार्वजनिक उपक्रमांच्या कार्य पर्यावेक्षणाची जबाबदारी ही प्रशासकीय विभागांवर असते व या उपक्रमांनी ठराविक कालावधीत त्यांचा लेख्यांना अंतिमरूप दिले आहेत की नाही याची खात्रीकरण घ्यावयास हवी. सार्वजनिक उपक्रम व त्यांच्या संबंधित विभागांना त्यांच्या लेख्यांच्या थकिताची स्थिती वेळोवेळी कळविली गेली होती व थकित लेखे कमी करण्यासाठी बैठकाही घेतल्या होत्या.

ज्या सार्वजनिक उपक्रमांचे लेखे 30 सप्टेंबर 2018 रोजी थकित होते अशा 29 कार्यरत राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांला महाराष्ट्र शासनाने ₹ 15,621.66 कोटीची (भांडवल: ₹ 12,775.56 कोटी, कर्ज: ₹ 12.05 कोटी, अनुदान: ₹ 2,834.05 कोटी) तरतूद केली होती, तर उर्वरित थकित लेखे असलेल्या 28 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये कोणतीही गुंतवणूक केली नव्हती. लेखे थकित असलेल्या 29 कार्यरत राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये राज्य शासनाने केलेल्या गुंतवणूकीचा तपशील जोडपत्र 6 मध्ये दिला आहे. परंतु, ऑक्टोबर 2018 ते मार्च 2019 या कालावधीत कार्यरत राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे 2017-18 यावर्षात 22 लेखे व आठ सार्वजनिक उपक्रमांचे आधीच्या कालावधीचे नऊ लेख्यांना अंतिमरूप देऊन लेखापरीक्षणासाठी सादर केले होते व मार्च 2019 पर्यंत 35 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांचे 106 लेखे प्रलंबित होते.

या 35 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये लेख्यांना अंतिमरूप न दिल्यामुळे व त्यांचे पुढील लेखापरीक्षण न झाल्याने त्यामधील गुंतवणूक व केलेला खर्च ज्या कारणासाठी दिला

⁷ एमआयडीसी, एमएसआरटीसी, एमकेव्हीडीसी, केआयडीसी, टीआयडीसी, व्हीआयडीसी, जीएमआयडीसी व एमडब्ल्यूसीसी.

* एमकेव्हीडीसी, केआयडीसी, टीआयडीसी, व्हीआयडीसी, जीएमआयडीसी व एमडब्ल्यूसीसी यांची आकडेवारी 2017-18 यावर्षापासून अंतर्भूत आहे. दोन कंपन्या (ठाणे क्रीक ब्रिज पायाभूत सुविधा मर्यादित व नागपूर मुंबई सुपर कम्युनिकेशन द्रुतगती महामार्ग मर्यादित) नव्याने संस्थापित केले होते.

^Δ यामध्ये 01 एप्रिल 2017 रोजी थकित असलेले एमकेव्हीडीसी, केआयडीसी, टीआयडीसी, व्हीआयडीसी, जीएमआयडीसी व एमडब्ल्यूसीसी यांचे सात लेखे समाविष्ट केलेले आहे व ते 2017-18 च्या वर्षापासून अंतर्भूत केले.

होता त्यासाठीच करून उद्देश साध्य झाला की नाही याबाबत खात्रीकरण घेणे शक्य नव्हते. जेथे लेखे तयार करण्यासाठी कुशलतेचा अभाव आहे तेथे महाराष्ट्र शासनाने बाहेरील सहाय्य घेण्याबाबत विचार करावा.

निष्क्रिय राज्यातील सार्वजनिक उपक्रम यांनी लेखे तयार करण्यासाठी कालरेषा

3.7.2 वर दर्शविलेल्या व्यतिरिक्त निष्क्रिय असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांचे लेखे 30 सप्टेंबर 2018 रोजी थकित होते. निष्क्रिय असलेल्या 21 सार्वजनिक उपक्रमांपैकी एक सार्वजनिक उपक्रम परिसमापन⁸ प्रक्रियेत होते. उर्वरित 20 निष्क्रिय असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांपैकी 16 सार्वजनिक उपक्रमांचे 32 लेखे थकित होते.

तक्ता 3.6: निष्क्रिय सार्वजनिक उपक्रमांच्या थकित लेखांची स्थिती

निष्क्रिय कंपन्यांची संख्या	लेखे थकित असलेला कालावधी	लेखे थकित असलेल्या वर्षांची संख्या
12	2017-18	1
2	2016-17 ते 2017-18	2
1	2013-14 ते 2017-18	5
1	2007-08 ते 2017-18	11

(स्रोत: ऑक्टोबर 2017 ते सप्टेंबर 2018 या कालावधीत सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त लेखांच्या आधारावर संकलित)

सहा सार्वजनिक उपक्रमांनी⁹ (एक परिसमापन प्रक्रियेतील धरून) 2017-18 मध्ये एकही वर्षाच्या लेखांना अंतिमरूप दिले नव्हते.

वैधानिक महामंडळांचे स्वतंत्र लेखापरीक्षण अहवालांचे सादरीकरण

3.8 दहा कार्यरत वैधानिक महामंडळांपैकी कोणत्याही महामंडळाने त्यांचे 2017-18 चे लेखे 30 सप्टेंबर 2018 पर्यंत पाठविलेले नव्हते.

स्वतंत्र लेखापरीक्षण अहवाल (एसएआर) हे वैधानिक महामंडळांच्या लेखांवरील भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांचे लेखापरीक्षण अहवाल असतात. संबंधित अधिनियमांच्या तरतुदीनुसार हे अहवाल विधानमंडळाला सादर करण्यात येतात. वैधानिक महामंडळांचे लेखे व स्वतंत्र लेखापरीक्षण अहवाल विधानमंडळाला सादर करण्याची स्थिती खालीलप्रमाणे होती:

तक्ता 3.7: वैधानिक महामंडळांचे स्वतंत्र लेखापरीक्षण अहवालांचे विधानमंडळाला सादर करण्याची स्थिती

अ. क्र.	वैधानिक महामंडळांचे नाव	लेखांचे वर्ष	स्वतंत्र लेखापरीक्षण अहवाल सादरीकरणाचा महिना
1.	महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ	2016-17	नोव्हेंबर 2018
2.	महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ	2013-14	जुलै 2018
3.	महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ	2014-15	-
4.	महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ	2015-16	डिसेंबर 2017
5.	महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ	2016-17	मार्च 2018
6.	कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ	2014-15	ऑगस्ट 2017
7.	विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ	2014-15	मार्च 2018
8.	तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ	2014-15	डिसेंबर 2017
9.	गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ	2012-13	डिसेंबर 2016
10.	महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ	-	-

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त झालेल्या माहितीवरून संकलित)

⁸ सध्याद्रि ग्लास वर्क्स मर्यादित.

⁹ विदर्भ क्वालिटी सीड्स मर्यादित, महाराष्ट्र औद्योगिक गॅस पारेषण कंपनी मर्यादित, महाराष्ट्र ग्रामीण विकास महामंडळ मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य गृहनिर्माण महामंडळ मर्यादित, महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित व सध्याद्रि ग्लास वर्क्स मर्यादित.

राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांच्या (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) लेख्यांना अंतिमरूप न देण्याचे परिणाम

3.9 परिच्छेद 3.7 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे लेख्यांना अंतिमरूप देण्यास विलंब केल्यामुळे विविध अधिनियमांच्या तरतुदींच्या उल्लंघनाव्यतिरिक्त सार्वजनिक पैशांची गळती व अफरातफरीच्या धोक्याचीही शक्यता असते. उपरोक्त लेख्यांच्या थकितामुळे, राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) सन 2017-18 वर्षामधील राज्याच्या स्थूल उत्पन्नातील (जीडीपी) प्रत्यक्ष योगदान निर्धारित करता आले नाही आणि त्यांचे राज्य कोषामधील असलेले योगदान देखील राज्य विधिमंडळाला सादर करण्यात आले नव्हते.

यामुळे, अशी शिफारस करण्यात येते की, प्रशासकीय विभागांनी काटेकोरपणे संनियंत्रण करून लेख्यांच्या थकिताचा निपटारा जलद गतीने करावा म्हणून आवश्यक ते निर्देश जारी करावेत. शासनाने सार्वजनिक उपक्रमांना लेखे तयार करण्यासाठी काय अडचणी आहेत याबाबतीत लक्ष घालावे व लेख्यांचे थकित कमी करण्यासाठी आवश्यक त्या उपाययोजना कराव्या.

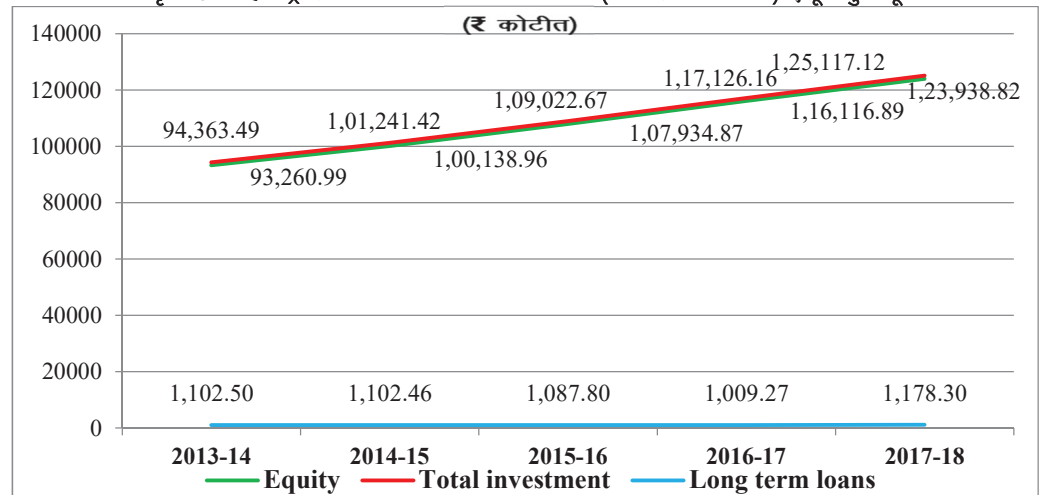
राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कामगिरी

3.10 30 सप्टेंबर 2018 रोजी अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांना त्या लेख्यांच्या आधारावर 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) वित्तीय स्थिती व कार्यचालन परिणाम यांचा तपशील **जोडपत्र 7** मध्ये देण्यात आलेला आहे.

शासनाने सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये केलेल्या गुंतवणूकीवर या उपक्रमांनी वाजवी परतावा मिळविणे अपेक्षित असते. 31 मार्च 2018 रोजी सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) भांडवल ₹ 1,30,493.74 कोटी व दीर्घमुदतीची कर्जे ₹ 8,073.91 कोटी समाविष्ट असलेली एकूण गुंतवणूक ₹ 1,38,567.65 कोटी इतकी होती (**संदर्भ जोडपत्र 4**). यापैकी, 58 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) महाराष्ट्र शासनाने भांडवल ₹ 1,23,938.82 कोटी व दीर्घमुदतीची कर्जे ₹ 1,178.30 कोटी समाविष्ट असलेली एकूण गुंतवणूक ₹ 1,25,117.12 कोटी केली होती.

2013-14 ते 2017-18 कालावधीत महाराष्ट्र शासनाने सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) वर्षनिहाय गुंतवणूक खालीलप्रमाणे होती:

रेखाकृती 3.2: महाराष्ट्र शासनाची सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) एकूण गुंतवणूक

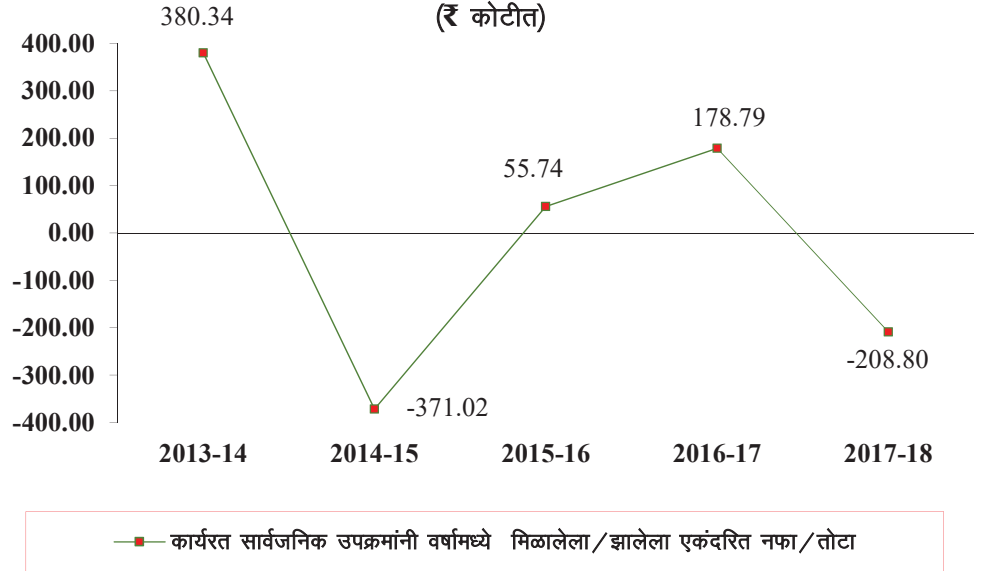

पारंपारिक पध्दतीने कंपनीचा लाभ प्रदत्ता गुंतवणूकीवरील परतावा, भाग भांडवलावरील परतावा व उपयोजित भांडवलावरील परतावा याद्वारे निर्धारित करण्यात येते. गुंतवणूकीवरील परतावा हा एखाद्या निश्चित वर्षामध्ये भांडवल व दीर्घमुदतीचे कर्जे या स्वरूपात गुंतविलेल्या रकमेवरचा लाभ किंवा तोटा यांचे मापन करते व ती एकूण गुणवणूकीच्या नफ्याच्या टक्केवारीत दर्शविली जाते. उपयोजित भांडवलावरील परतावा हे एक वित्तीय गुणोत्तर आहे व ते कंपनीची नफा क्षमता व उपयोजित भांडवलावरील कार्यक्षमता व कंपनीचा व्याज व करापूर्वीची मिळकत याला उपयोजित भांडवलाने भागून काढण्यात येते. भांडवलावरील परतावा हे कामगिरी मोजण्याचे उपाय आहे व ते करानंतरच्या नफ्याला भागधारकांच्या निधीने भागून काढण्यात येते.

गुंतवणूकीवरील परतावा

3.11 गुंतवणूकीवरील परतावा (आरओआय) नफा/तोटाची¹⁰ एकूण गुंतवणूकीशी टक्केवारी असते. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीतील कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) मिळालेल्या/झालेल्या नफा/तोटा यांची एकंदरित स्थिती खालील रेखाकृतीत दर्शविली आहे:

रेखाकृती 3.3: 2013-14 ते 2017-18 यावर्षात कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांना (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) मिळालेला/झालेला नफा/तोटा

ह्या कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांनी 2013-14 मध्ये नफा (₹ 380.34 कोटी) मिळविला होता, मात्र 2014-15 मध्ये तोटा (₹ 371.02 कोटी) अनुभवला ज्याचे रूपांतर 2015-16 व 2016-17 मध्ये अनुक्रमे ₹ 55.74 कोटी व ₹ 178.79 कोटी नफ्यामध्ये झाले आणि पुन्हा 2017-18 मध्ये ₹ 208.80 कोटी इतका तोटा झाला होता. 2017-18 साठीच्या अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार, 66 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांपैकी 36 सार्वजनिक उपक्रमांना ₹ 654.44 कोटी इतका नफा झाला आणि 17 सार्वजनिक उपक्रमांना ₹ 863.24 कोटी इतका तोटा झाला होता जो जोडपत्र 7 मध्ये दर्शविला आहे. दहा कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांनी ना नफा ना तोटा झाला आणि तीन कंपन्यांनी अद्याप त्यांचे पहिले वित्तीय विवरण प्रस्तुत केले नव्हते.

¹⁰ संबंधित वर्षामधील अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांवरून घेतलेले आकडे.

नफा कमवणाऱ्या 36 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांपैकी, 16 कंपन्यां ह्या एकाधिकार वातावरणात कार्यरत होत्या व ह्या कंपन्यांनी ₹ 340.82 कोटी इतका करपूर्व नफा कमवला होता. यापैकी, ₹ 220.48 कोटी (64.69 टक्के) इतका नफा हा केवळ दोन सार्वजनिक उपक्रमांचा¹¹ होता जे कृषि व तत्सम क्षेत्रामध्ये कार्यरत होत्या.

स्पर्धात्मक वातावरणात केवळ 10 सार्वजनिक उपक्रम कार्यरत होते व त्यांचा करपूर्व नफा ₹ 219.06 कोटी इतका होता. परंतु, ह्या 10 नफा कमवणाऱ्या स्पर्धात्मक वातावरणातील सार्वजनिक उपक्रमांच्या पुढील विश्लेषणात असे आढळून आले की हे सार्वजनिक उपक्रम त्यांच्या कार्यचालन व मिळकतीसाठी मुख्यतः शासनावर अवलंबून होते. उदाहरणार्थ, महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ (एमएसडब्ल्यूसी) व महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ मर्यादित (एमएसएससीएल) ह्या दोन सार्वजनिक उपक्रमांचा करपूर्व नफा ₹ 118.94 कोटी (54.03 टक्के) इतका होता. एमएसडब्ल्यूसी ही एकमेव संस्था आहे ज्यास राज्य शासनाच्या वतीने अन्नधान्य व अन्य वस्तूंचे वखार साठवण करण्याचे कार्य सोपवले आहे, ज्याच्या बदल्यात तीला राज्य शासन व भारतीय खाद्य निगमकडून वखार प्रशुल्क प्राप्त होते. एमएसएससीएलला राज्य शासनाच्या वतीने काम केल्याबद्दल झालेल्या खर्चाच्या प्रतिपूर्तीच्या स्वरूपात पैसे प्राप्त होतात आणि राज्य शासनाकडून अनुदान देखील प्राप्त होते.

सामाजिक क्षेत्रातील 10 कंपन्यांचे घटन हे समाजातील/लोकसंख्येतील एखाद्या विशिष्ट गटाच्या सहाय्यतेसाठीच्या सामाजिक उद्दिष्टे समोर ठेऊन केले होते आणि त्यामुळे ह्या कंपन्या एकाधिकार किंवा स्पर्धात्मक वातावरणात गृहीत धरल्या जात नाहीत. ह्या कंपन्या शासन निधीवर अवलंबून असतात व त्यांचा करपूर्व नफा ₹ 94.56 कोटी इतका होता. परंतु, ह्या सामाजिक क्षेत्रातील 10 कंपन्यांचा नफा हा प्रामुख्याने परिचालनातील आय व्यतिरिक्त (68.18 टक्के) जसे की बँकेतील ठेवींवरील व्याज यामुळे होता. ह्या ठेवी महाराष्ट्र शासन व केंद्र शासनाकडून प्राप्त झालेला परंतु अखर्चित निधी होता, जो व्याजाच्या कमाईसाठी नव्हे तर विविध सामाजिक क्षेत्रातील योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी वापरला पाहिजे होता.

31 मार्च 2018 रोजी असलेल्या 66 कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांपैकी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) मिळालेला/झालेला नफा/तोटा याची स्थिती खालीलप्रमाणे होती:

तक्ता 3.8: कार्यरत सार्वजनिक उपक्रमांनी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत मिळालेला/झालेला नफा/तोटा

वित्तीय वर्ष	एकूण सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) संख्या	वर्षामध्ये नफा मिळालेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	वर्षामध्ये तोटा झालेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	वर्षामध्ये ज्यांना नफा/तोटा झालेला नाही व ज्यांनी प्रथम लेखे सादर केले नाही त्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या
2013-14	60	42	12	6
2014-15	62	37	19	6
2015-16	63	34	18	11
2016-17	64	37	13	14
2017-18	66	36	17	13

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून प्राप्त झालेल्या माहितीवरून संकलित)

(अ) अभिलेखांतर्गत मूल्यांच्या आधारावर परतावा

3.12 राज्यातील एकूण 87 सार्वजनिक उपक्रमांपैकी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) फक्त 58 सार्वजनिक उपक्रमांना राज्य शासनाने भांडवल व दीर्घमुदतीची कर्जे या स्वरूपात

¹¹महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ मर्यादित ₹ 113.89 कोटी व व्हीआयडीसी ₹ 106.59 कोटी.

निधी दिला होता (संदर्भ जोडपत्र 4). शासनाने भांडवल ₹ 1,23,938.82 कोटी व दीर्घमुदतीची कर्जे ₹ 1,178.30 कोटी अशी एकूण ₹ 1,25,117.12 कोटी गुंतवणूक केली.

महाराष्ट्र शासनाने सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये भांडवल व कर्ज स्वरूपात केलेल्या गुंतवणूकीवरून उपक्रमांकडून गुंतवणूकीवरील परतावा काढण्यात आला आहे. कर्जाच्या बाबतीत, केवळ व्याज विरहीत कर्जच शासनाची गुंतवणूक म्हणून गृहीत धरण्यात आले आहे. याचे कारण असे की, अशी कर्जे भांडवली गुंतवणूकी सारखे असतात व या कर्जावर शासनाला व्याज प्राप्त होत नाही व शर्ती व अटीनुसार कर्ज परतफेड अपेक्षित असते दायित्व असल्याने कोणतेही व्याज मिळत नव्हते. अशारितीने, ऊर्जा क्षेत्रामधील सार्वजनिक उपक्रमसोडून राज्य शासनाने 58 सार्वजनिक उपक्रमांमधील गुंतवणूक भांडवल व्याज मुक्त कर्ज विचारांत घेऊन काढण्यात आली होती. ज्या प्रकरणांमध्ये व्याज विरहीत कर्जाची परतफेड केली असेल किंवा ते भांडवलामध्ये रूपांतरित केले असेल, तेथे गुंतवणूकीचे मूल्य गुंतवणूकीच्या अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर व वर्तमान मूल्यांच्या (पीव्ही) आधारे परिगणित करण्यात आले आहे व त्याचा तपशील तक्ता 3.9 मध्ये दिलेला आहे. अर्थसहाय्य/अनुदान म्हणून उपलब्ध करून दिलेला निधी ते गुंतवणूक म्हणून धरण्यास पात्र नसल्यामुळे ते गुंतवणूक म्हणून विचारात घेण्यात आले नव्हते व अपवाद फक्त चार वैधानिक महामंडळे¹² जेथे शासनाने दिलेले अनुदान शासनाचे भांडवली योगदान म्हणून लेखांकित केले आहे.

31 मार्च 2018 रोजी, या 58 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये राज्य शासनाचे भांडवल ₹ 1,23,938.82 कोटी होते. कालानुसार घट झालेल्या व्याज मुक्त कर्जाच्या शेष मूल्याच्या आधारावर देण्यात आलेल्या एकूण ₹ 1,178.30 कोटी दीर्घमुदतीच्या कर्जापैकी ₹ 461.35 कोटी व्याज मुक्त कर्ज होते (संदर्भ जोडपत्र 8). अशारितीने, या 58 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर एकूण गुंतवणूक ₹ 1,24,400.17 कोटी (₹ 1,23,938.82 कोटी + ₹ 461.35 कोटी) होती.

2015-16 ते 2017-18 या कालावधीत क्षेत्रनिहाय अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर गुंतवणूकीवरील परतावा खालील तक्त्यात दर्शविली आहे:

तक्ता 3.9: गुंतवणूकीच्या अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर राज्य शासनाच्या निधीवरील परतावा

(₹ कोटीत)

वर्षनिहाय व क्षेत्रनिहाय तपशील	वर्षाचे एकूण मिळकत ¹³	अभिलेखांतर्गत मूल्यावर भांडवल व कर्ज मुक्त कर्ज	अभिलेखांतर्गत मूल्यावर राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीवरील परतावा (टक्के)
2013-14			
कृषि व तत्सम क्षेत्र	271.56	87,553.71	0.31
वित्त क्षेत्र	76.84	2,044.12	3.76
पायाभूत सोईसुविधा क्षेत्र	412.39	1,164.30	35.42
उत्पादन क्षेत्र	24.57	282.95	8.68
सेवा क्षेत्र	(419.93)	2,659.05	(15.79)
संकीर्ण क्षेत्र	14.74	18.07	81.57
एकूण	380.17	93,722.19	0.41
2014-15			
कृषि व तत्सम क्षेत्र	244.40	94,006.72	0.26
वित्त क्षेत्र	(83.04)	2,182.46	(3.80)
पायाभूत सोईसुविधा क्षेत्र	(32.49)	1,164.26	(2.79)
उत्पादन क्षेत्र	(2.73)	282.95	(0.96)
सेवा क्षेत्र	(566.70)	2,945.10	(19.24)
संकीर्ण क्षेत्र	14.62	18.64	78.43
एकूण	(425.94)	1,00,600.13	(0.42)

¹² एमकेव्हीडीसी, केआयडीसी, टीआयडीसी व एमडब्ल्यूसीसी.

¹³ मिळकत म्हणजे व्याज व करपूर्व नफा.

वर्षनिहाय व क्षेत्रनिहाय तपशील	वर्षाचे एकूण मिळकत	अभिलेखांतर्गत मूल्यावर भांडवल व कर्ज मुक्त कर्ज	अभिलेखांतर्गत मूल्यावर राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीवरील परतावा (टक्के)
2015-16			
कृषि व तत्सम क्षेत्र	248.33	1,01,277.07	0.25
वित्त क्षेत्र	40.06	2,268.53	1.77
पायाभूत सोईसुविधा क्षेत्र	65.89	1,164.26	5.66
उत्पादन क्षेत्र	19.94	282.95	7.05
सेवा क्षेत्र	(387.13)	3,364.59	(11.51)
संकीर्ण क्षेत्र	8.77	18.64	47.05
एकूण	(4.14)	1,08,376.04	0.00
2016-17			
कृषि व तत्सम क्षेत्र	263.31	1,08,922.21	0.24
वित्त क्षेत्र	102.62	2,307.48	4.45
पायाभूत सोईसुविधा क्षेत्र	(93.98)	1,164.25	(8.07)
उत्पादन क्षेत्र	(45.69)	283.95	(16.09)
सेवा क्षेत्र	(118.03)	3,851.57	(3.06)
संकीर्ण क्षेत्र	9.60	28.65	33.51
एकूण	117.83	1,16,558.11	0.10
2017-18			
कृषि व तत्सम क्षेत्र	330.55	1,16,239.95	0.28
वित्त क्षेत्र	120.42	2,332.48	5.16
पायाभूत सोईसुविधा क्षेत्र	(170.02)	1,164.24	(14.60)
उत्पादन क्षेत्र	(59.69)	284.75	(20.96)
सेवा क्षेत्र	(525.79)	4,349.89	(12.09)
संकीर्ण क्षेत्र	9.90	28.86	34.30
एकूण	(294.63)	1,24,400.17	(0.24)

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांच्या अंतिमरूप दिलेले अद्ययावत विवरणांच्या व माहितीच्या आधारावर संकलित)

राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीवरील परतावा या सार्वजनिक उपक्रमांच्या एकूण मिळकतीत¹⁴ व राज्य शासनाच्या गुंतवणूक मूल्याला भागून काढण्यात आले आहे. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीवरील परतावा (-) 0.42 टक्के व 0.41 टक्के यादरम्यान होता. राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीवरील परतावा 2017-18 यावर्षात नकारात्मक होता जो मुख्यतः सेवा क्षेत्रातील एमएसआरटीसी (₹ 522.78 कोटी) व पायाभूत सुविधा क्षेत्रातील महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित (एमएसआरडीसी) (₹ 224.61 कोटी) यांना झालेल्या प्रचंड तोट्यामुळे झाला होता. पुढील विश्लेषणावरून असे निदर्शनास आले की, पायाभूत सुविधा व उत्पादन क्षेत्रातील परतावा 2013-14 मधील अनुक्रमे 35.42 टक्के व 8.68 टक्क्यांवरून 2016-17 मध्ये अनुक्रमे (-)8.07 टक्के व (-)16.09 टक्के व 2017-18 मध्ये अनुक्रमे (-)14.60 टक्क्यांवरून व (-)20.96 टक्के एवढी खूपच कमी झाली होती व ही घट मुख्यतः एमएसआरडीसी (पायाभूत सुविधा) व महाराष्ट्र राज हातमाग विकास महामंडळ मर्यादित (उत्पादन) यांच्या तोट्यामुळे वाढ झाल्यामुळे झाली होती.

वर्तमान मूल्य आधारावर गुंतवणूकीवरील परतावा

3.13 ज्या 58 राज्य सार्वजनिक उपक्रम (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) ज्यामध्ये राज्य शासनाने निधीची गुंतवणूक केली होती अशा सार्वजनिक उपक्रमांची नफा क्षमता निर्धारित करण्यासाठी त्यांच्या उत्पन्न व गुंतवणूक यांचे विश्लेषण करण्यात आले. केवळ

¹⁴ जेथे राज्य शासनाने गुंतवणूक केलेली आहे त्या राज्य सार्वजनिक उपक्रमांच्या संबंधित वर्षातील निव्वळ नफा/तोटा त्यात अंतर्भूत आहे.

अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर पारंपारिक पध्दतीने काढण्यात आलेली गुंतवणूकी वरील परताव्याची पर्याप्तता योग्य दर्शक नव्हती कारण त्यामध्ये पैशाची वर्तमान मूल्य विचारात घेण्यात आली नव्हती. महाराष्ट्र शासनाची गुंतवणूक राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावरील परतावा च्या तुलनेत वर्तमान मूल्यांच्या आधारावर परतावा काढण्यात आली होती. 31 मार्च 2018 पर्यंत प्रत्येक वर्षाची गुंतवणूकीच्या अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या वर्तमान मूल्यावर आणण्यासाठी, महाराष्ट्र शासनाने राज्य सार्वजनिक उपक्रमाला मागील वर्षाची गुंतवणूक/वर्षनिहाय शासकीय कर्जाच्या चक्रवाढ सरासरी व्याज दर विचारात घेऊन संबंधित वर्षातील शासनाने दिलेल्या निधीचे कमीत कमी निधीची मूल्य काढण्यात आली. त्यामुळे कंपन्यांच्या संस्थापनेपासून 31 मार्च 2018 पर्यंत राज्य शासनाने भांडवल व व्याज मुक्त कर्ज स्वरूपात दिलेल्या निधीचे या 58 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) राज्य शासनाचा गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य काढण्यात आले होते. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत, 58 सार्वजनिक उपक्रमामध्ये 2013-14 व 2016-17 यावर्षामध्ये गुंतवणूकीवर परतावा सकारात्मक होता. त्यामुळे यावर्षासाठी गुंतवणूकीवरील परतावा काढण्यात आला व त्यास वर्तमान मूल्याच्या आधारावर दर्शविण्यात आले आहे.

58 सार्वजनिक उपक्रमांमधील राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीची परतावा वर्तमान मूल्याच्या आधारावर खालील गृहीतांवर काढण्यात आली होती:

- राज्य शासनाने दिलेल्या निधीमध्ये व्याज मुक्त कर्ज विचारात घेण्यात आले आहे. परंतु जर सार्वजनिक उपक्रमाने त्या कर्जाची परतफेड केली असल्यास किंवा ते कर्ज भांडवल रूपांतरित करण्यात आले असल्यास तर वर्तमान मूल्य कालपरत्वे घट झालेल्या व्याज मुक्त कर्जाच्या शेष मूल्यावर काढण्यात आले. अर्थसहाय्य/अनुदान या स्वरूपात उपलब्ध करून देण्यात आलेला निधी गुंतवणूक म्हणून विचारात घेण्यात आला नव्हता कारण **परिच्छेद 3.5** मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे त्यांचे स्वरूप गुंतवणूक म्हणून विचारात घेण्यास पात्र नव्हते. अपवाद फक्त चार वैधानिक महामंडळांना¹⁵ दिलेले शासनाचे अनुदान शासनाचे भांडवली अंशदान म्हणून लेखांकित केले होते.
- त्यासंबंधीत आर्थिक वर्षाच्या¹⁶ शासकीय कर्जावरील सरासरी व्याज दर धरण्यात आला होता कारण शासनाने त्यावर्षातील निधी गुंतवण्यासाठी झालेला खर्च हा दर दर्शवितो आणि ज्याद्वारे शासनाने केलेल्या गुंतवणूकीवर परताव्याचा कमीत कमी अपेक्षित दर म्हणून गृहीत धरला आहे.

2017-18 या वर्षासाठी या 58 सार्वजनिक उपक्रमांना तोटा झाल्यामुळे कामगिरी मोजण्याचे सुयोग्य मोजमाप म्हणजे निव्वळ मत्ताचे अपक्षरण हे होते. कंपनीच्या निव्वळ मत्ताचे अपक्षरण याबद्दल **परिच्छेद 3.16** मध्ये चर्चिते आहे.

3.14 2000-01 ते 2017-18 या कालावधीत 58 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये राज्य शासनाचे भांडवल व दीर्घमुदतीची कर्जे स्वरूपात अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर गुंतवणूकीची सार्वजनिक उपक्रम निहाय स्थिती **जोडपत्र 8** मध्ये दर्शविलेली आहे.

¹⁵ एमकेव्हीडीसी, केआयडीसी, टीआयडीसी व एमडब्ल्यूसीसी.

¹⁶संबंधित वर्षाच्या भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या राज्य वित्त (महाराष्ट्र शासन) या अहवालावरून शासकीय कर्जाचे दर स्वीकारण्यात आले व त्यामध्ये सरासरी व्याज दर = व्याजाचे प्रदान/[मागील वर्षाचे राजकोषीय दायित्वे + चालू वर्षाचे राजकोषीय दायित्वे]/2]*100.

त्यापुढे, 2000-01 ते 2017-18 या कालावधीत राज्य शासनाच्या गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य खालील तक्त्यात दर्शविले आहे:

तक्ता 3.10: 2000-01 ते 2017-18 या कालावधीतील राज्य शासनाने केलेल्या गुंतवणूकीचा वर्षानिहाय तपशील व शासकीय गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य (पीढी)

(₹ कोटीत)

वित्तीय वर्ष	वर्षाच्या सुरुवातीचा गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य	वर्षामध्ये राज्य शासनाने दिलेले भांडवल	वर्षामध्ये 17 राज्य शासनाने दिलेले व्याज मुक्त कर्ज	वर्षामध्ये परत केलेले व्याजरहित कर्ज	वर्षात रूपांतरित केलेले व्याजरहित कर्ज	वर्षातील एकूण गुंतवणूक	शासकीय कर्जावरील सरासरी व्याज दर (टक्क्यामध्ये)	वर्षाखेर एकूण गुंतवणूक	वर्षाखेर एकूण गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य
i	ii	iii	iv	v	vi	vii=iii+iv-v-vi	viii	ix=ii + vii	x={ix*(100 + viii)/100}
स्थापनेपासून 2000 पर्यंत	0.00	12,323.48	68.98	0.05	0.00	12,392.41	10.30	12,392.41	13,668.83
2000-01	13,668.83	728.96	1.50	0.00	0.00	730.46	9.10	14,399.28	15,709.62
2001-02	15,709.62	977.46	1.48	0.00	0.00	978.94	9.40	16,688.56	18,257.28
2002-03	18,257.28	2,142.63	2.02	0.00	0.00	2,144.65	8.90	20,401.93	22,217.71
2003-04	22,217.71	3,723.59	2.62	0.00	0.00	3,726.21	8.80	25,943.91	28,226.98
2004-05	28,226.98	4,374.55	6.78	0.00	0.40	4,380.93	8.00	32,607.91	35,216.54
2005-06	35,216.54	6,718.82	138.60	0.00	0.00	6,857.42	7.10	42,073.96	45,061.21
2006-07	45,061.21	6,746.37	0.00	0.00	0.00	6,746.37	7.80	51,807.58	55,848.57
2007-08	55,848.57	6,358.12	0.00	138.60	0.00	6,219.52	7.70	62,068.09	66,847.33
2008-09	66,847.33	9,722.05	0.00	0.00	0.00	9,722.05	7.30	76,569.38	82,158.95
2009-10	82,158.95	7,454.87	0.00	0.00	0.00	7,454.87	7.40	89,613.82	96,245.24
2010-11	96,245.24	8,328.12	0.00	0.68	0.00	8,327.44	7.40	1,04,572.68	1,12,311.06
2011-12	1,12,311.06	8,110.91	200.00	0.05	0.00	8,310.86	7.50	1,20,621.92	1,29,668.56
2012-13	1,29,668.56	7,767.94	179.02	0.01	0.00	7,946.95	7.40	1,37,615.52	1,47,799.06
2013-14	1,47,799.06	7,763.19	0.00	0.01	0.00	7,763.18	7.50	1,55,562.25	1,67,229.41
2014-15	1,67,229.41	6,877.98	0.00	0.04	0.00	6,877.94	7.80	1,74,107.35	1,87,687.72
2015-16	1,87,687.72	7,795.85	0.00	0.00	0.00	7,795.85	7.70	1,95,483.57	2,10,535.81
2016-17	2,10,535.81	8,182.08	0.00	0.01	0.00	8,182.07	7.60	2,18,717.88	2,35,340.44
2017-18	2,35,340.44	7,841.85	0.21	0.01	0.00	7,842.05	8.00	2,43,182.49	2,62,637.08
		1,23,938.82	601.21	139.46	0.40	1,24,400.17			

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेली माहितीच्या आधारावर संकलित)

2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत या सार्वजनिक उपक्रमांच्या व निधीवरील केल्या जाणाऱ्या खर्चाच्या वसुलीसाठी लागणारा न्यूनतम अपेक्षित परतावा यांची तुलनात्मक स्थिती खालील तक्त्यात दर्शविली आहे:

तक्ता 3.11: एकूण मिळकतीच्या तुलनेत न्यूनतम अपेक्षित परतावाची स्थिती

(₹ कोटीत)

वित्तीय वर्ष	वर्षाखेरीस एकूण गुंतवणूक	वर्षाखेर गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य	वर्षाखेर निधीची किंमत वसुलीसाठी अपेक्षित न्यूनतम परतावा	वर्षासाठीची एकूण मिळकत
2013-14	1,55,562.25	1,67,229.41	11,667.16	380.17
2014-15	1,74,107.35	1,87,687.72	13,580.37	(425.94)
2015-16	1,95,483.57	2,10,535.81	15,052.24	(4.14)
2016-17	2,18,717.88	2,35,340.44	16,622.56	117.83
2017-18	2,43,182.49	2,62,637.08	19,454.59	(294.63)

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेली माहितीच्या आधारावर संकलित)

2000-01 ते 2017-18 या कालावधीत राज्य शासनाने सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये भांडवल (₹ 1,11,615.34 कोटी) व व्याज मुक्त कर्ज (₹ 392.42 कोटी) या स्वरूपात अतिरिक्त गुंतवणूक केल्यामुळे राज्य शासनाने या सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये केलेली गुंतवणूक 1999-2000 मधील ₹ 12,392.41 कोटी वरून 2017-18 मध्ये ₹ 1,24,400.17 कोटी एवढी वाढली होती. 31 मार्च 2018 पर्यंत राज्य शासनाने दिलेल्या निधीची वर्तमान मूल्य ₹ 2,62,637.08 कोटी एवढे होते. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत एकूण उत्पन्न

¹⁷ या रकान्यात दिलेल्या व्याज मुक्त कर्जाचे नकारात्मक आकडे संबंधित वर्षात राज्य शासनाच्या कर्जाचे सार्वजनिक उपक्रमाने केलेली फरतफेड दर्शविते.

या सार्वजनिक उपक्रमामध्ये गुंतवलेल्या निधीची किंमत वसूल करण्यासाठी अपेक्षित न्युनतम परताव्यापेक्षा खूपच कमी झाली होती कारण सिंचन विकास महामंडळांमध्ये लक्षणीय गुंतवणूक करण्यात आली होती त्यावर त्या प्रमाणात नफा झाला नव्हता.

3.15 2013-14 व 2016-17 यावर्षात शासनाला या सार्वजनिक उपक्रमांमधील गुंतवणूकीवर सकारात्मक परतावा होता. यावर्षात राज्य शासनाच्या निधीवर अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर व वर्तमान मूल्यावरील परताव्याची तुलना खालील तक्त्यात दर्शविली आहे:

तक्ता 3.12: राज्य शासनाच्या निधीवर परतावा

वर्ष	वर्षाचे एकूण उत्पन्न	अभिलेखांतर्गत मूल्यावर भांडवल व व्याज मुक्त कर्ज	अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर राज्य शासकीय गुंतवणूकीवर परतावा (टक्के)	वर्षाखेर राज्य शासकीय गुंतवणूकीची वर्तमान मूल्य	(₹ कोटीत)	
					राज्य शासकीय गुंतवणूकीचे वर्तमान मूल्य विचारात घेऊन परतावा (टक्क्यात)	गुंतवणूकीचे
2013-14	380.17	93,722.19	0.41	1,67,229.41	0.23	
2016-17	117.83	1,16,558.11	0.10	2,35,340.44	0.05	

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेल्या माहितीच्या आधारावर संकलित)

2013-14 व 2016-17 यावर्षात अभिलेखांतर्गत मूल्याच्या आधारावर राज्य शासनाच्या परतावा अनुक्रमे 0.41 टक्के व 0.10 टक्के होता तर त्याच कालावधीत राज्य शासनाच्या निधीचे वर्तमान मूल्य अनुक्रमे 0.23 टक्के व 0.05 टक्के एवढे होते.

निव्वळ मत्ताचे अपक्षरण

3.16 निव्वळ मत्ता म्हणजे भरणा झालेले भांडवल व मुक्त राखीव व अधिक्य वजा संचित तोटा व महसुली खर्च यांची एकूण बेरीज होय. मूलतः मालकाला ही संख्या संस्थेचे मूल्य दर्शविणारे मानक आहे. नकारात्मक निव्वळ मत्ता मालकाने केलेली संपूर्ण गुंतवणूक संचित तोटा व लांबणीवर टाकलेला महसुली खर्च यामुळे नष्ट (वाईप आऊट) झाली असते.

30 सप्टेंबर 2018 रोजी अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत विवरणांवरून या सार्वजनिक उपक्रमामधील (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) ₹ 6,501.60 कोटी निव्वळ संचित तोटयाचा तपशील जोडपत्र 7 मध्ये दिला आहे. या सार्वजनिक उपक्रमांपैकी 11 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये¹⁸ निव्वळ मत्ता अपक्षरित झाल्या होत्या व त्यापैकी तीन सार्वजनिक उपक्रमांने अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार नफा कमवला होता. राज्य शासनाचे या 11 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये भरणा झालेले भांडवल ₹ 1,188.07 कोटी होते. महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित (₹ 2,879.21 कोटी), महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित (₹ 809.01 कोटी), महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ (₹ 625.26 कोटी) व महाराष्ट्र इलेक्ट्रॉनिक महामंडळ मर्यादित (₹ 368.38 कोटी) यांचा तपशील जोडपत्र 7 मध्ये दर्शविल्याप्रमाणे निव्वळ मत्ता प्रामुख्याने अपक्षरित झाल्या होत्या.

¹⁸ विदर्भ विकास महामंडळ मर्यादित ₹ 7.67 कोटी, महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्यादित ₹ 45.23 कोटी, महाराष्ट्र इलेक्ट्रॉनिक महामंडळ मर्यादित ₹ 368.38 कोटी, महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित ₹ 2,879.21 कोटी, महाराष्ट्र राज्य यंत्रमाग महामंडळ मर्यादित ₹ 2.77 कोटी, महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित ₹ 809.01 कोटी, महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ ₹ 625.26 कोटी, कोकण विकास महामंडळ मर्यादित ₹ 6.22 कोटी, महाराष्ट्र राज्य शेती महामंडळ मर्यादित ₹ 231.67 कोटी, मराठवाडा विकास महामंडळ मर्यादित ₹ 1.57 कोटी व महाराष्ट्र भूविकास महामंडळ मर्यादित ₹ 16.01 कोटी.

लाभांशाचे प्रदान

3.17 राज्य शासनाने आखलेल्या (ऑक्टोबर 2003) लाभांश धोरणानुसार नफा कमवणाऱ्या सर्व सार्वजनिक उपक्रमांना राज्य शासनाने योगदान करून भरणा केलेल्या भागभांडवलावर कमीत कमी पाच टक्के परतावा देणे आवश्यक होते.

2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत सार्वजनिक उपक्रम (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) ज्यामध्ये महाराष्ट्र शासनाने दिलेल्या भांडवलावर प्रदान करण्यात आलेल्या लाभांशाच्या तपशील खालील तक्त्यात दर्शविला आहे:

तक्ता 3.13: 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत सार्वजनिक उपक्रमांनी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) प्रदान केलेला लाभांश (₹ कोटीत)

वर्ष	महाराष्ट्र शासनाने निधी दिलेले एकूण सार्वजनिक उपक्रम		ज्यांनी वर्षात नफा मिळवलेला असे सार्वजनिक उपक्रम		सार्वजनिक उपक्रमांनी वर्षामध्ये लाभांश जाहिर केला / प्रदान केला		लाभांश प्रदानीचे गुणोत्तर (टक्क्यात)
	सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	महाराष्ट्र शासनाने दिलेले भांडवल	सार्वजनिक उपक्रम	महाराष्ट्र शासनाने दिलेले भांडवल	सार्वजनिक उपक्रम	सार्वजनिक उपक्रमाने जाहिर केलेला / दिलेला लाभांश	
2013-14	57	93,260.99	31	44,146.27	6	4.62	0.01
2014-15	57	1,00,138.96	31	64,311.00	5	12.94	0.02
2015-16	57	1,07,934.87	30	38,151.33	6	49.61	0.13
2016-17	59	1,16,116.89	34	41,391.92	6	4.53	0.01
2017-18	58	1,23,938.82	33	45,251.50	4	2.94	0.006

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेली माहिती संकलित करून)

2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत, नफा मिळविणाऱ्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या 30 व 34 दरम्यान होती. या कालावधीत महाराष्ट्र शासनाने लाभांश जाहिर करणे / प्रदान करणे अशा सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या चार व सहा या दरम्यान होती. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत लाभांश प्रदान गुणोत्तर फक्त 0.006 टक्के व 0.13 टक्के एवढा होता.

2017-18 यावर्षात चार सार्वजनिक उपक्रमांपैकी, दोन सार्वजनिक उपक्रमांनी¹⁹ जाहिर केलेला लाभांश विहित केलेल्या मर्यादेपेक्षा जास्त होता व दोन सार्वजनिक उपक्रमाने²⁰ विहित केलेल्या मर्यादेपेक्षा कमी लाभांश जाहिर केला होता.

भांडवलावरील परतावा

3.18 भांडवलावरील परतावा (आरओई) नफा मिळविण्यासाठी व्यवस्थापनाने भागधारकांचा निधी किती कार्यक्षमतेने वापर करून वित्तीय कामगिरी केली याचे परिगणन निव्वळ मिळकतीला (कर भरल्यानंतरचा नफा) भागधारकांच्या निधीने भागून काढण्यात येते. तो टक्क्यांमध्ये दर्शविला जातो व निव्वळ मिळकत व भागधारकांचा निधी दोन्ही सकारात्मक असलेल्या कोणत्याही कंपनीत काढण्यात येतो.

कंपनीच्या भागधारकांचा निधी भरणा झालेल्या भांडवल, मुक्त राखीव निधी यामधून संचित तोटा व लांबणीवर टाकलेला महसुची खर्च वजा करून काढण्यात येतो व सर्व मत्ता विकल्यास व सर्व कर्ज फेडल्यास कंपनीच्या भागधारकांकडे काय शिल्लक राहते हे दिसून येते. सकारात्मक भागधारक निधी कंपनीकडे सर्व दायित्वे देऊन पुरेशा मत्ता शिल्लक आहेत हे दर्शविते तर नकारात्मक भागधारक निधी मत्तापेक्षा जास्त दायित्वे दर्शविते.

¹⁹ पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित व एमएसडब्ल्यूसी.

²⁰ महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादित व महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादित.

राज्य शासनाने निधी दिलेल्या ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांव्यतिरिक्त इतर 58 सार्वजनिक उपक्रमांसाठीचा भांडवलावरील परतावा काढण्यात आला होता. 30 सप्टेंबर 2018 पर्यंत अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार 2015-16 ते 2017-18 या कालावधीतील 58 सार्वजनिक उपक्रमांतील (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) भागधारकांचा निधी व भांडवलावरील परतावा खालील तक्त्यात दर्शविला आहे:

तक्ता 3.14: सार्वजनिक उपक्रम (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) ज्यांत महाराष्ट्र शासनाने निधी दिला त्यांचा भांडवलावरील परतावा

वर्ष	निव्वळ उत्पन्न ²¹ (₹ कोटीत)	भागधारकांचा निधी (₹ कोटीत)	भांडवलावरील परतावा (टक्क्यात)
2015-16	(144.56)	91,700.49	Σ ²²
2016-17	(41.14)	1,00,437.68	Σ
2017-18	(53.87)	1,06,421.58 ²³	Σ

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांने दिलेली माहिती संकलित करून)

31 मार्च 2018 रोजी संपलेल्या तीनही वर्षातील निव्वळ उत्पन्न नकारात्मक होते. त्यामुळे या कालावधीतील सार्वजनिक उपक्रमांचा भांडवलावरील परतावा काढणे शक्य झाले नव्हते.

उपयोजित भांडवलावरील परतावा

3.19 उपयोजित भांडवलावरील परतावा (आरओसीई) हे उपयोजित भांडवलाच्या तुलनेत कंपनीची नफा क्षमता व कार्यक्षमता यांचे गुणोत्तर आहे. उपयोजित भांडवलावरील परतावा कंपनीचे व्याज व करपूर्व मिळकत (ईबीआयटी) याला उपयोजित भांडवलाने²⁴ भागून काढण्यात येते. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीमधील सर्व 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) उपयोजित भांडवलावरील परताव्याचा तपशील खालील तक्त्यात दर्शविला आहे:

तक्ता 3.15: उपयोजित भांडवलावरील परतावा

वर्ष	व्याज व करपूर्व मिळकत (₹ कोटीत)	उपयोजित भांडवल (₹ कोटीत)	उपयोजित भांडवलावरील परतावा (टक्के)
2013-14	96.62	92,457.81	0.10
2014-15	81.24	97,541.27	0.08
2015-16	371.60	1,07,158.32	0.35
2016-17	404.19	1,13,778.94	0.36
2017-18	(84.23)	1,13,541.35	\$ ²⁵

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेली माहितीच्या आधारावर संकलित)

2013-14 व 2016-17 या कालावधीत राज्य सार्वजनिक उपक्रमांची उपयोजित भांडवलावरील परतावा 0.08 टक्के व 0.36 टक्के यादरम्यान होती. 2017-18 मध्ये व्याज व करपूर्व मिळकत नकारात्मक होती.

सार्वजनिक उपक्रमांच्या (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) दीर्घमुदतीच्या कर्जाचे विश्लेषण

3.20 2015-16 ते 2017-18 या कालावधीत सार्वजनिक उपक्रमांच्या दीर्घमुदतीच्या कर्जाचे गुणकलाभ (लीव्हरेज) जाणण्यासाठी कंपनीचे कर्ज शासनाला, बँकेला व इतर वित्तीय संस्थेला परत करण्याची कार्यक्षमता यांचे विश्लेषण केले होते. ते व्याज व्याप्ती गुणोत्तर व कर्ज उलाढाल गुणोत्तर याद्वारे निर्धारित करण्यात येते.

²¹ नक्त उत्पन्न हे निव्वळ नफा (-) अधिमान भागांवरील लाभांश दर्शविते.

²² भांडवलावरील परतावा नकारात्मक आहे म्हणून Σ या चिन्हाने दर्शविला आहे.

²³ 58 कंपन्यांचे भागभांडवल ₹ 1,14,672.24 कोटी - संचित तोटा ₹ 8,615.77 कोटी + मुक्त राखीव ₹ 365.11 कोटी.

²⁴ उपयोजित भांडवल = भरणा झालेले भांडवल + मुक्त राखीव निधी व अधिक्थ + दीर्घमुदतीचे कर्ज - संचित तोटा - विलंबित महसुली खर्च. सार्वजनिक उपक्रमांनी अंतिमरूप दिलेल्या अद्ययावत लेख्यांनुसार आकडे.

²⁵ उपयोजित भांडवलावरील परतावा नकारात्मक असल्याने \$ चिन्हाने दर्शविला आहे.

व्याज व्याप्ती गुणोत्तर

3.21 सार्वजनिक उपक्रमांची प्रलंबित कर्जावरील व्याज देण्याची क्षमता निर्धारित करण्यासाठी व्याज व्याप्ती गुणोत्तर काढण्यात येते व ते व्याज व करपूर्वचा मिळकतीला (ईबीआयटी) त्याच कालावधीतील व्याजाच्या खर्चाने भागून काढण्यात येते. जर गुणोत्तर कमी असेल तर सार्वजनिक उपक्रमांची कर्जावरील व्याज भरण्याची क्षमता कमी असते. जर कर व्याप्ती गुणोत्तर एकापेक्षा कमी असेल तर सार्वजनिक उपक्रम व्याजाचे खर्च करण्यासाठी आवश्यक महसूल मिळवत नव्हती असे दर्शविते. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत ज्या सार्वजनिक उपक्रमांवर व्याजाचा बोजा होता त्यांच्या सकारात्मक व नकारात्मक व्याज परतावा गुणोत्तराचा तपशील खालील तक्त्यात दर्शविला आहे:

तक्ता 3.16: राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचा (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) व्याज परतावा गुणोत्तर

वर्ष	व्याज (₹ कोटीत)	व्याज व करपूर्व मिळकत (₹ कोटीत)	शासन व बँका व इतर वित्तीय संस्थांकडून घेतलेल्या कर्जाचे दायित्वे असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या	व्याज परतावा गुणोत्तर एकापेक्षा जास्त असलेल्या कंपन्याची संख्या	व्याज परतावा गुणोत्तर एकापेक्षा कमी असलेल्या कंपन्याची संख्या
2013-14	535.99	96.62	31	22	9
2014-15	535.74	81.24	28	21	7
2015-16	502.70	371.60	31	23	8
2016-17	495.73	404.19	32	22	10
2017-18	489.65	(84.23)	34	22	12

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेल्या माहितीच्या आधारावर संकलित)

2017-18 यावर्षात ज्यांना शासनाकडून त्याचप्रमाणे बँका व इतर वित्तीय संस्थांकडून घेतलेल्या कर्जाचे दायित्व होते अशा 34 राज्य सार्वजनिक उपक्रम (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) होत्या. त्यापैकी, 22 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये व्याज परतावा गुणोत्तर एकापेक्षा जास्त होते व उर्वरित 12 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये व्याज परतावा गुणोत्तर एकापेक्षा कमी होते कारण त्यावर्षात 12 सार्वजनिक उपक्रमांना व्याजाचा खर्च भागविण्यासाठी पुरेसा महसूल मिळविणे शक्य झाले नव्हते.

कर्ज उलाढाल गुणोत्तर

3.22 87 सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये मागील पाच वर्षांच्या कालावधीत उलाढालीची वार्षिक चक्रवाढ 6.12 टक्के होती. कर्ज वार्षिक चक्रवाढ (-)12.12 टक्क्यांनी कमी झाल्यामुळे कर्ज उलाढाल गुणोत्तर 2013-14 मधील 0.59 टक्क्यावरून 2017-18 मध्ये 0.42 टक्के सुधारले होते त्यांच्या तपशील खालील तक्त्यात दिला आहे:

तक्ता 3.17: राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कर्ज उलाढाल गुणोत्तर

तपशील	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
शासन व इतरांकडून कर्ज (बँका व वित्तीय संस्था)	5,968.99	2,988.42	4,915.64	4,555.82	4,529.66
उलाढाल	10,071.78	10,880.28	11,402.08	11,191.67	10,791.18
कर्ज-उलाढाल गुणोत्तर	0.59:1	0.27:1	0.43:1	0.41:1	0.42:1

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेल्या माहितीच्या आधारावर संकलित)

या कालावधीत कर्ज उलाढाल गुणोत्तर 0.27 व 0.59 एवढे होते.

निष्क्रिय असलेले राज्यातील सार्वजनिक उपक्रम बंद करणे

3.23 31 मार्च 2018 रोजी 87 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांपैकी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) 21 सार्वजनिक उपक्रम निष्क्रिय असलेले ज्यांची एकूण गुंतवणूक ₹ 698.01 कोटी होती ज्यामध्ये भागभांडवल (₹ 298.43 कोटी) व दीर्घमुदतीची कर्जे (₹ 399.58 कोटी) होती. 31 मार्च 2018 ला संपलेल्या मागील पाच वर्षांमधील प्रत्येक वर्षी निष्क्रिय असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांची संख्या खालीलप्रमाणे होती:

तक्ता 3.18: निष्क्रिय असलेले राज्य सार्वजनिक उपक्रम

तपशील	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
निष्क्रिय असलेल्या कंपन्यांची संख्या	22	22	22	22	21

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रमांकडून मिळालेली माहितीवरून संकलित करून)

यापैकी, एका सार्वजनिक उपक्रमाने (सहयाद्रि ग्लास वर्क्स मर्यादित) समापन प्रक्रीया सुरु केली होती. सप्टेंबर 2018 मध्ये, एक सार्वजनिक उपक्रम (महाराष्ट्र सिंचन विकास महामंडळ मर्यादित) अंतिमरित्या समापित झाली होती. वीस निष्क्रिय असलेल्या सार्वजनिक उपक्रमांच्या बाबतीत परिसमापन करण्याबाबत निर्णय शासन घेऊ शकते.

राज्यातील सार्वजनिक उपक्रम (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) लेख्यांवरील शेरे

3.24 1 ऑक्टोबर 2017 ते 30 सप्टेंबर 2018 या कालावधीत 40 कार्यरत कंपन्यांनी त्यांचे लेखापरीक्षण झालेले 60 लेखे प्रधान महालेखाकारांकडे (पीएजी) पाठविले होते. त्या, 22 कंपन्यांच्या 30 लेख्यांची पुरक लेखापरीक्षणासाठी निवड करण्यात आली होती. भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकाने नियुक्त केलेल्या वैधानिक लेखापरीक्षकांचा लेखापरीक्षण अहवाल व पुरक लेखापरीक्षणावरून असे दिसून येते की, लेखे तयार करण्याची गुणवत्तेत मोठया प्रमाणावर सुधारणे आवश्यक आहे. वैधानिक लेखापरीक्षकांनी व भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकाने दिलेल्या शेऱ्यांची एकूण द्रव्य मुल्यांचा तपशील खालीलप्रमाणे होता:

तक्ता 3.19: कार्यरत कंपन्यांवरील (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) लेखापरीक्षण शेऱ्यांचा परिणाम

(₹ कोटीत)

अ.क्र.	तपशील	2015-16		2016-17		2017-18	
		लेख्यांची संख्या	रक्कम	लेख्यांची संख्या	रक्कम	लेख्यांची संख्या	रक्कम
1.	नफ्यात घट	7	26.10	8	66.18	4	22.56
2.	नफ्यात वाढ	6	14.27	3	7.33	2	4.99
3.	तोट्यात वाढ	4	80.04	3	18.99	5	65.26
4.	तोट्यात घट	--	--	2	126.40	--	--
5.	महत्वाची मुलभूत तथ्ये न दर्शविणे	2	10.06	--	--	--	--
6.	वर्गवारीमधील चुका	14	606.36	2	0.59	--	--

(स्रोत: वैधानिक लेखापरीक्षक/सीएजी यांचे शासकीय कंपन्यांवरील शेरे संकलित करून)

2017-18 यावर्षात वैधानिक लेखापरीक्षकांनी 28 लेख्यांचा बाबतीत क्वालीफाईड असलेले प्रमाणपत्र दिले होते, तर चार लेख्यांवर विपरीत प्रमाणपत्र/डिस्क्लेमर (याचा अर्थ लेखे सत्य व योग्य वित्तीय स्थिती दर्शवित नव्हते) दिले होते. सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये लेखांकन निकषांची पूर्तता करण्याची स्थिती खराब होती कारण वैधानिक लेखापरीक्षकांनी 15 लेख्यांमध्ये लेखांकन निकषांची पूर्तता न करण्याची 42 प्रकरणे निदर्शनास आणून दिली होती.

3.25 त्याचप्रमाणे 2017-18 यावर्षात आठ कार्यरत वैधानिक महामंडळांनी²⁶ त्यांचे आठ लेखे प्रधान महालेखाकारांना पाठविले होते.

वैधानिक महामंडळांच्या वैधानिक लेखापरीक्षण व भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांनी पुरक लेखापरीक्षणांत दिलेल्या शेऱ्यांच्याएकूण आर्थिक मुल्यांचा तपशील खालीलप्रमाणे:

तक्ता 3.20: वैधानिक महामंडळांवरील लेखापरीक्षण शेऱ्यांचा परिणाम

(₹ कोटीत)

अ.क्र.	तपशील	2015-16		2016-17		2017-18	
		लेख्यांची संख्या	रक्कम	लेख्यांची संख्या	रक्कम	लेख्यांची संख्या	रक्कम
1.	नफ्यात घट	1	2.54	-	-	1	0.55
2.	नफ्यात वाढ	-	-	1	1.3	1	0.4
3.	तोटयात वाढ	-	-	1	40.83	-	-
4.	तोटयात घट	1	102.75	1	1.62	-	-
5.	महत्वाची मुलभूत तथ्ये जाहीर न करणे	2	4.26	1	7.88	-	-
6.	वर्गवारीमधील त्रुटी	1	2.94	-	-	-	-

(स्रोत: वैधानिक महामंडळांच्या वैधानिक लेखापरीक्षक/सीएजी यांच्या शेऱ्यांवरून संकलित)

यावर्षात वैधानिक लेखापरीक्षकांनी महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळाच्या एका लेख्यांना शेरे असलेले लेखापरीक्षण प्रमाणपत्र मिळाले होते.

कामगिरी लेखापरीक्षण व अनुपालन लेखापरीक्षण अहवाल

3.26 भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या 31 मार्च 2018 रोजी संपलेल्या वर्षाच्या भाग-II अहवाल (सार्वजनिक उपक्रम), ज्यामध्ये पायाभूत सोईसुविधा विकास याबाबत शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित वर कामगिरी लेखापरीक्षण व महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित, महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादित, औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादित, हाफकिन बायो-फार्मास्युटीकल महामंडळ मर्यादित, महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित, संत रोहिदास चर्मोद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित, महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादित, शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित, महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित व महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ यासंबंधी 13 अनुपालन लेखापरीक्षण परिच्छेद संबंधित विभागांच्या अतिरिक्त मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव यांना उत्तरे देण्याच्या विनंतीसह जारी करण्यात आले होते. राज्य शासनाकडून तीन अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेदांची उत्तर (ऑक्टोबर व डिसेंबर 2018) मिळाले होते व लेखापरीक्षा अहवालाला अंतिमरूप देतेवेळी ते विचारात घेण्यात आले व कामगिरी लेखापरीक्षा व 10 अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेदांची उत्तरे राज्य शासनाकडून प्रलंबित होते (मार्च 2019). कामगिरी लेखापरीक्षा व अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेदांचे एकूण वित्तीय परिणाम ₹ 1,449.84 कोटी एवढा होता.

²⁶ एमएसडब्ल्यूसी, एमकेव्हीडीसी, केआयडीसी, व्हीआयडीसी, टीआयडीसी, एमडब्ल्यूसीसी, एमआयडीसी व एमएसआरटीसी.

लेखापरीक्षा अहवालांवर केलेल्या कारवाईचा पाठपुरावा

प्रलंबित उत्तरे

3.27 भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांचे लेखापरीक्षा अहवाल हा लेखापरीक्षणाचे एक परिपाक आहे. त्यामुळे, त्यास शासनाकडून योग्य व वेळचे वेळी प्रतिसाद मिळणे आवश्यक आहे. राज्य शासनाच्या वित्त विभागाकडून (जानेवारी 2001) सर्व प्रशासकीय विभागांना भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षकांच्या अहवालात समाविष्ट असलेल्या कामगिरी लेखापरीक्षा/परिच्छेद यांच्या बाबतीत उत्तरे/स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने हा अहवाल विधानमंडळाला सादर झाल्यापासून तीन महिन्यांच्या आत, दिलेल्या विहित नमुन्यात सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या (कोपू) प्रश्नावलीची वाट न पाहता सादर करावयाची असतात.

तक्ता 3.21: लेखापरीक्षा अहवालांची सार्वजनिक उपक्रम ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त न मिळालेली स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने (30 जून 2019 रोजी)

लेखापरीक्षा अहवालाचे वर्ष (सार्वजनिक उपक्रम)	लेखापरीक्षा अहवाल राज्य विधानमंडळाच्या पटलावर सादर केल्याची तारीख	लेखापरीक्षा अहवालातील एकूण कामगिरी लेखापरीक्षण व परिच्छेद		ज्यांचे स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने मिळालेली नाहीत अशा कामगिरी लेखापरीक्षण/परिच्छेदांची संख्या	
		कामगिरी लेखापरीक्षण	परिच्छेद	कामगिरी लेखापरीक्षण	परिच्छेद
2015-16	07 एप्रिल 2017	1	9	--	2
2016-17	20 जुलै 2018	--	5	--	4
एकूण		1	14	--	6

(स्रोत: महाराष्ट्र शासनाच्या संबंधित विभागांकडून प्राप्त स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने वरून संकलित)

30 जून 2019 रोजी, दोन अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेदांवर चार विभागांकडून स्पष्टीकरणात्मक ज्ञापने प्रलंबित होती.

सार्वजनिक उपक्रम समितीमध्ये लेखापरीक्षा अहवालावर चर्चा

3.28 30 जून 2019 रोजी लेखापरीक्षा अहवालात सार्वजनिक उपक्रम (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) समाविष्ट असलेल्या कामगिरी लेखापरीक्षा व परिच्छेद यांची सार्वजनिक उपक्रम समितीमध्ये झालेल्या चर्चेची स्थिती खालीलप्रमाणे होती:

तक्ता 3.22: 30 जून 2019 रोजी लेखापरीक्षा अहवालात समाविष्ट असलेले कामगिरी लेखापरीक्षा/परिच्छेद व त्यांची चर्चा

लेखापरीक्षा अहवालाचा कालावधी	कामगिरी लेखापरीक्षा/परिच्छेद यांची संख्या			
	लेखापरीक्षा अहवालात समाविष्ट		चर्चिलेले परिच्छेद	
	कामगिरी लेखापरीक्षा	परिच्छेद	कामगिरी लेखापरीक्षा	परिच्छेद
2008-09	2	15	1	15
2009-10	1	16	1	16
2010-11	1	18	--	17
2011-12	1	18	1	15
2012-13	1	4	1	3
2013-14	2	2	2	2
2014-15	2	9	--	8
2015-16	1	9	--	1
2017-18	--	5	--	--
एकूण	11	96	6	77

(स्रोत: लेखापरीक्षा अहवालावरील सार्वजनिक उपक्रम समितीमध्ये झालेल्या चर्चेच्या आधारावर संकलित)

2007-08 वर्षापर्यंतच्या लेखापरीक्षा अहवालांची (सार्वजनिक उपक्रम) चर्चा पूर्ण झाली होती.

सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांचे अनुपालन

3.29 राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) 2005-06 व 2017-18 या कालावधीत सार्वजनिक उपक्रम समितीने राज्य विधानमंडळाला सादर केलेल्या त्यांच्या 23 अहवालांवर केलेल्या कारवाई संबंधी टिपण्या (अॅक्शन टेकन नोट्स) मिळाल्या नव्हत्या (30 जून 2019 रोजी) जे खाली दर्शविलेले आहेत:

तक्ता 3.23: सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांचे अनुपालन

सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांचे वर्ष	सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांची एकूण संख्या	सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालामधील शिफारसीची एकूण संख्या	सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या कारवाई संबंधी टिपणी न मिळालेल्या शिफारसीची संख्या
2007-08	1	8	8
2010-11	4	27	19
2012-13	1	17	3
2013-14	2	20	14
2015-16	10	48	32
2017-18	5	32	23
एकूण	23	152	99

(स्रोत: सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या शिफारसींवर शासनाला संबंधित विभागाकडून प्राप्त एटीएनच्या आधारावर संकलित)

सार्वजनिक उपक्रम समितीच्या अहवालांमध्ये भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक यांच्या 2004-05 ते 2014-15 यावर्षात अहवालामध्ये दर्शविलेल्या परिच्छेदांबाबत 12 विभागांसाठी असलेल्या शिफारसी समाविष्ट होत्या.

राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) निर्गुतवणूक, पुर्नरचना आणि खाजगीकरण व विद्युत क्षेत्रामधील सुधार

3.30 2017-18 यावर्षात राज्य सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) कोणतेही निर्गुतवणूक, पुर्नरचना किंवा खाजगीकरण झाले नव्हते.

प्रकरण 4
शासकीय कंपनीचे कामगिरी
लेखापरीक्षा (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त)

प्रकरण - 4

4. शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादितने केलेल्या पायाभूत सुविधा विकासाचे कामगिरी लेखापरीक्षा

कार्यकारी सारांश

प्रस्तावना

शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित (सिडको) महाराष्ट्र शासनाच्या संपूर्ण मालकीची कंपनी म्हणून कंपनी अधिनियम, 1956 अंतर्गत मुख्यत्वे नवी मुंबई व त्यालगतच्या क्षेत्रामध्ये विकासाची व सामाजिक व प्रत्यक्ष पायाभूत सुविधा पुरवण्यासाठी मार्च 1970 मध्ये संस्थापित झाली होती. सिडकोने नवी मुंबई मेट्रो रेल (एनएमएमआर) प्रकल्प, नेरूळ-उरण रेल्वे (एनयूआर) प्रकल्प व खारघर येथे सामुदायिक गृहनिर्माण योजना (एमएचएस) हे मोठे प्रकल्प हाती घेतले होते. या तीन महत्वाच्या प्रकल्पांव्यतिरिक्त पायाभूत सुविधांचा विकास करण्यासाठी सिडकोने विविध इतर कंत्राटे देखील प्रदान केली होती.

नियोजन

धोरणात्मक (स्ट्रॅटेजिक) नियोजन

सिडकोने केलेले पायाभूत सुविधांचे काम पध्दतशीर व व्यापक नियोजनामधून करण्यात आले नव्हते. सिडकोने पायाभूत सुविधांच्या कामासाठी कोणत्याही दीर्घ, मध्यम किंवा कमी मुदतीच्या योजना तयार केल्या नव्हत्या परिणामस्वरूप पायाभूत सुविधांच्या कामासाठीचे प्रस्ताव प्रकरण निहाय मंजूर करण्यात येत होते.

वैयक्तिक प्रकल्पांच्या अंमलबजावणीसाठीचे अपुरे नियोजन

नेरूळ-उरण रेल्वे (एनयूआर) प्रकल्प

सल्लागाराच्या नेमणूकीमधील विलंब व विविध कार्यांच्या संकालनाचा (सिंक्रोनाइझेशन), अभाव यामुळे प्रकल्पांच्या फेज-I च्या पूर्णत्वाला डिसेंबर 2015 पासून ते नोव्हेंबर 2018 पर्यंत विलंब झाला होता. स्टेशनची कामे अद्याप पूर्ण व्हायची आहेत व फेज-II चे काम प्रगतीपथावर आहे (नोव्हेंबर 2018). सिडकोला द्रोणागिरी येथे रेल्वेवरील उड्डाण पुलाचे (आरओबी) बांधकामासाठी प्रदान केलेले काम पूलाच्या तळाखालून जाणारी गॅस पाईपलाईन टाळण्यासाठी ₹ 67 लाख खर्च केल्यानंतर रद्द करावे लागले (मे 2016) होते. दुसऱ्या एका कामात प्रस्तावित उरण स्टेशन जवळील रेल्वेवरील उड्डाण पुलाच्या कामात जोड रस्त्याखालून भूमिगत गॅस पाईपलाईन जात असल्यामुळे भारत पेट्रोलियम महामंडळ लिमिटेड (बीपीसीएल) यांनी जोड रस्त्याच्या कामाला परवानगी न दिल्यामुळे काम थांबविण्यात आले होते. रेल्वेवरील उड्डाण पुलाचे काम ₹ 38.20 कोटी खर्चून पूर्ण (फेब्रुवारी 2019) करण्यात आले असले, तरी रेल्वेवरील उड्डाण पुल अद्याप (ऑगस्ट 2019) वाहतुकीसाठी खुला करावयाचा होता.

नवी मुंबई मेट्रो रेल्वे (एनएमएमआर) प्रकल्प

दिल्ली मेट्रो रेल महामंडळाने जो अंतिम तपशीलवार प्रकल्प अहवाल (डीपीआर) सादर केला होता (ऑक्टोबर 2011) त्याची प्राप्ती व पुनरावलोकनापूर्वीच सिडकोने व्हायडक्टच्या

कामासाठी निविदा मागविण्याचे ठरविले (मे 2010) होते. तपशीलवार प्रकल्प अहवाल सादर करण्यात आल्यानंतर आवर्तीसाठयाचे विनिर्देशन सुधारित केल्यामुळे, व्हायडक्टचे काम विनिर्देशाला अंतिमरूप देई पर्यंत प्रारंभ करण्यात (डिसेंबर 2012) विलंब झाला होता. रेल्वे लाईनच्या संरेखनात गरजेच्या असलेल्या मान्यता जसे की रेल्वे लाईनींना ओलांडण्यासाठीची रेल्वेकडून परवानगी, सेवा व्यवस्थांचे स्थलांतरण इत्यादि यांचे वेळेवर निर्धारण व त्यानुसार नियोजन करण्यात आले नव्हते. जरी प्रकल्प डिसेंबर 2013 ला पूर्ण करण्याचे नियोजित होते, तरी रेल्वे पध्दती करार व व्हायडक्टकडे जाणाऱ्या मार्गाची कामे ह्या सारखी महत्त्वाची कामे 2014 मध्ये प्रदान केली गेली व ती अद्याप पूर्ण झाली नव्हती (नोव्हेंबर 2018).

कामांचे प्रदान

तीन महत्त्वाचे प्रकल्प व इतर पायाभूत सुविधा विकास कामे यांची कामे प्रदान करण्यासंदर्भात खालील त्रुटी आढळून आल्या होत्या:

- निर्धारित मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन करून ₹ 50 कोटी व त्यापेक्षा जास्त अंदाजित किंमतीच्या 16 निविदा संदर्भात जाहिराती राष्ट्रीय स्तरावरील अग्रगण्य वर्तमानपत्रांत देण्यात आल्या नव्हत्या. नवी मुंबई मेट्रो रेल व नवी मुंबई आंतरराष्ट्रीय विमानतळ (एनएमआयए) प्रकल्प यासारख्या प्रकल्पांसाठीच्या जागतिक निविदा कोणत्याही आंतरराष्ट्रीय प्रकाशनात प्रसिध्दी देण्यात आली नव्हती.
- अंदाजित ₹ 890.42 कोटी किंमतीच्या सहा कंत्राटदारांकडे, कमीत कमी विहित किंमत मूल्याच्या कामाचा अनुभव नव्हता, तरिही त्यांना कामे प्रदान करण्यात आली होती.
- प्रत्येकी ₹ 15 कोटी पेक्षा जास्त अंदाजित किंमत असलेल्या सात कंत्राटांमध्ये, बोलीदारांच्या तांत्रिक पात्रतेसाठी मार्किंग प्रणालीला ग्राह्य न धरता बोलीदारांचे तांत्रिक मूल्यांकन केले होते.
- निविदा मागविण्याच्या विद्यमान मार्गदर्शक तत्वांचे उल्लंघन करून एकूण कंत्राट मूल्य ₹ 429.89 कोटी असलेल्या, 10 कंत्राटांमध्ये अस्तित्वात असलेल्या कंत्राटदारांना विविध कामांच्या जागेसाठी ₹ 69.38 कोटी मुल्याची अतिरिक्त कामे निविदा न मागविता प्रदान करण्यात आली होती व त्यात पारदर्शकता नव्हती.

कामांची अंमलबजावणी

अंतर्गत नियंत्रण व संनियंत्रण

सिडकोने माहिती तंत्रज्ञान (आयटी) वर आधारित अभियांत्रिकी कामे व प्रकल्पांसाठी संनियंत्रण प्रणालीची अंमलबजावणी केली नव्हती, ज्यामुळे प्रकल्प संबंधीची सर्व अद्यावत माहिती वेळेत व्यवस्थापनाला मिळाली असती त्यामुळे गंभीर समस्यांवर वेळेवर सुयोग्य कारवाई करणे शक्य झाले असते. अंतर्गत नियंत्रण व संनियंत्रणाच्या अभावामुळे कामाच्या अंमलबजावणीत विलंबाची विविध प्रकरणे दिसून आली होती. जून 2012 मध्ये ₹ 50.94 कोटी किनारपट्टीचा रस्ता बांधण्यात आला होता तो सहा वर्षांपेक्षा अधिक कालावधीसाठी वापरण्यात आला नाही कारण तलाव क्षेत्रांवर प्रीकास्ट कमानी पूलाचे काम जानेवारी 2019 मध्ये पूर्ण झाले होते. द्रोणागिरी येथील डांबरीकरण, स्टॉर्म वॉटर ड्रेन, मलनिस्सारण लाईन व पाणीपुरवठा लाईन यांचा समावेश असलेल्या 3.38 किलोमीटरचा रस्ता बांधण्याचे काम मूदतपूर्व बंद करण्यात आले होते (डिसेंबर 2015) कारण उर्वरित जमीन ही खारफुटीने आच्छादलेली व अतिक्रमित होती.

देणी व वसुली

• एनएमएमआर प्रकल्पासंबंधीच्या ₹ 1,328 कोटी मूल्याच्या एका कंत्राटात, कंत्राट शर्तीचे उल्लंघन करून ₹ 25.33 कोटी अतिरिक्त सुसज्जता अग्रिम दिले होते. एनएमआयए प्रकल्पातील, जमीन विकास कामांशी संबंधीत ₹ 2,033.72 कोटी मूल्याच्या तीन कंत्राटांमध्ये, सिडकोने टेकडी कापून कामे पार पाडली होती व त्याच टेकडी पासून मिळालेल्या दगडांनी भरणा केला होता, तरी देखील सामुग्री घटकांवरचा ₹ 22.08 कोटी किंमतीतील फरक दिला.

₹ 4,759.94 कोटी कंत्राट मुल्याच्या 22 कंत्राटांमध्ये, सिडकोने कामाच्या पूर्णत्वातील विलंब व महत्वाचे टप्पे साध्य न होणे यासाठी कंत्राटदार जबाबदार असतांना देखील विलंबासाठीची ₹ 185.97 कोटी इतकी नुकसान भरपाई वसूल केली नव्हती. सिडकोने एनएमएमआर व नेरूळ-उरण रेल्वे प्रकल्पामधील सल्लागाराकडून निर्धारित नुकसान भरपाई वसूल केली नव्हती, जरी रेखाचित्र जारी करण्यातील विलंबासाठी सल्लागार जबाबदार होते.

सिडकोने हे मुद्दे तातडीने सोडविले पाहिजेत जेणेकरून त्यांचे प्रकल्प व्यवस्थापन व कार्यपध्दती सुव्यवस्थित होतील व पायाभूत सुविधा काटकसरीने, कार्यक्षमपणे व परिणामकारकरित्या करण्याचा त्यांचा उद्देश साध्य होईल.

प्रस्तावना

4.1 शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित (सिडको) महाराष्ट्र शासनाच्या संपूर्ण मालकीची कंपनी म्हणून कंपनी अधिनियम, 1956 अंतर्गत संस्थापित (मार्च 1970) झाली होती. महाराष्ट्र शासनाने मुंबई शहरातील कार्यालयांची व उद्योग धंद्याची गर्दी कमी करण्यासाठी, ट्रान्स ठाणे, ठाणे व रायगड जिल्हे यातील ट्रान्स हार्बर क्षेत्राचा विकास करण्यासाठी व कोकण क्षेत्रामधील औद्योगिक विकास कामांना गती देण्याच्या दृष्टीने जमीन संपादन करून सिडकोला संपूर्ण करण्याचा निर्णय (मार्च 1970) घेतला. सिडकोला प्रामुख्याने नवी मुंबई व लगतच्या क्षेत्रातील विकासाची कामे हाती घेण्यासाठी व सामाजिक आणि प्रत्यक्ष पायाभूत सुविधा पुरविण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने निर्देश जारी केले (जानेवारी 1972).

संघटनात्मक संरचना

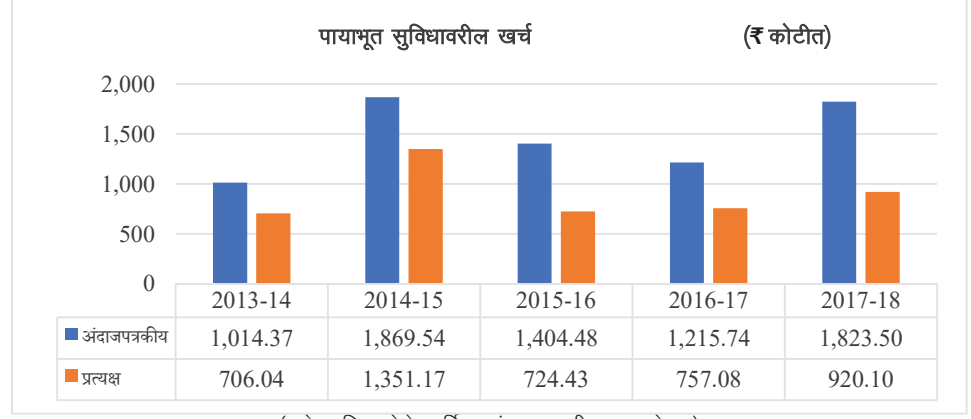
4.2 सिडको महाराष्ट्र शासनाच्या नागरी विकास विभागाच्या प्रशासनिक नियंत्रणा अंतर्गत येते. सिडकोचे व्यवस्थापन संचालक मंडळाकडे दिलेले होते त्यात महाराष्ट्र शासनाने नियुक्त केलेल्या 11 सदस्यांचा समावेश होता. सिडकोचा दैनंदिन कारभार उपाध्यक्ष तथा व्यवस्थापकीय संचालक (व्हीसीअन्डएमडी) बघतात व त्यांना दोन सह-व्यवस्थापकीय संचालक, मुख्य प्रशासक (नवीन शहरे), तीन मुख्य अभियंता, मुख्य लेखा अधिकारी व विविध विभागांचे प्रमुख सहाय्य करतात.

सिडकोने पायाभूत सुविधा प्रकल्प/कामे यांच्यावर केलेला खर्च

4.3 आढाव्याच्या कालावधीत (एप्रिल 2013 ते मार्च 2018), सिडकोने नवी मुंबई मेट्रो रेल (एनएमएमआर) प्रकल्प, नेरूळ-उरण रेल्वे (एनयूआर) प्रकल्प व खारघर येथे सामुदायिक गृहनिर्माण योजना (एमएचएस) हे महत्वाचे तीन प्रकल्प हाती घेतले होते. या प्रकल्पा व्यतिरिक्त, सिडकोने पायाभूत सुविधा विकास कामांसाठी विविध इतर कंत्राट प्रदान केली होती. सिडकोने विविध पायाभूत सुविधा प्रकल्प/कामांवर ₹ 4,459 कोटीचा खर्च केला होता. सिडको हे एक सार्वजनिक उपक्रम असून महाराष्ट्र शासनासाठी अभिकर्ता म्हणून

काम करते व सर्व विकास कामे हाती घेण्यासाठी व सामाजिक आणि प्रत्यक्ष पायाभूत सुविधा पुरविणे, ही कार्य करण्यासाठी ह्याची स्थापना झाली होती, महाराष्ट्र शासनाने दिलेल्या जमिनी विकणे हा त्यांचा महत्वाचा उत्पन्न स्रोत असून त्यातून वरील पायाभूत सुविधा प्रकल्प/कामे यांना निधीचा पुरवठा केला जातो.

विविध पायाभूत सुविधा प्रकल्प/कामे यांच्यावर वर्षानिहाय केलेला अंदाजपत्रकीय व प्रत्यक्ष खर्च यांची स्थिती खाली देण्यात आली आहे:

(स्रोत: सिडकोचे वार्षिक अंदाजपत्रकीय दस्तावेज)

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते की, पायाभूत सुविधा कामावर केलेला खर्च 2013-14 मधील ₹ 706.04 कोटीवरून 2017-18 मध्ये ₹ 920.10 कोटी म्हणजे अंदाजे 30 टक्के वाढला होता. 2013-2018 या पाच वर्षांच्या कालावधीत अंदाजपत्रकाच्या तुलनेत करण्यात आलेला सरासरी खर्च जवळजवळ 61 टक्के¹ इतका होता.

लेखापरीक्षणाची व्याप्ती

4.4 एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीतील सिडकोच्या पायाभूत सुविधा विकासाचे प्रस्तुत कामगिरी लेखापरीक्षण (पीए) जून 2018 व ऑक्टोबर 2018 मध्ये करण्यात आले होते. लेखापरीक्षा छाननीत या कालावधीत हाती घेण्यात आलेला तीन प्रकल्पांच्या म्हणजे (i) नवी मुंबई मेट्रो रेल प्रकल्प, (ii) नेरूळ-उरण रेल्वे प्रकल्प व (iii) खारघर येथील सामुदायिक गृहनिर्माण योजना यांचेबाबत 19 कंत्राटे/कामे यांचा समावेश होता. त्याशिवाय, सिडकोने ₹ 3,485 कोटी कंत्राट मूल्याच्या प्रदान केलेल्या 95 इतर पायाभूत सुविधांच्या विकास कंत्राटांपैकी, ₹ 3,200 कोटी मुल्याच्या 47 कंत्राटांची स्तरीय नमुना चाचणी पध्दतीने लेखापरीक्षण छाननीसाठी निवड करण्यात आली होती.

लेखापरीक्षण उद्दिष्टे

4.5 या कामगिरी लेखापरीक्षणाची उद्दिष्टे खालील बाबी निर्धारित करण्यासाठी होती:

- पायाभूत सुविधांच्या कामांसाठी प्रदान करण्यात आलेले प्रकल्प व कंत्राटांचे मूल्यांकन, नियोजन व अंमलबजावणी काटकसरीने, कार्यक्षमतेने व परिणामकारकरित्या करून उद्दिष्टांच्या पूर्ततेची खात्री करून द्यावी; व
- अंतर्गत नियंत्रणे व संनियंत्रण प्रणाली अस्तित्वात असणे जे प्रकल्प वेळेवर पूर्ण करण्याची खात्री देतील.

¹ अपवाद केवळ 2014-15 ज्यांत ₹ 463 कोटी बाळगंगा धरण या ठेवी आधारित कामाचे अंतर्भूत होते.

लेखापरीक्षणाच्या कसोट्या व पध्दती

4.6 लेखापरीक्षणाने खालील कसोट्या वापरल्या होत्या:

- शासन निर्णय, अधिसूचना व वैधानिक आवश्यकतेचे अनुपालन;
- सुसाध्यता अहवाल/प्रकल्पांचा तपशीलवार प्रकल्प अहवाल;
- संचालक मंडळाच्या सभेची विषय सूची व इतिवृत्त, सिडकोचे ज्ञापन व संस्था नियमावली;
- निविदा कागदपत्रे व कंत्राट/कराराच्या अटी; व
- दरांची अनुसूची, सिडकोची परिपत्रके/अधिसूचना, ई-निविदा नियमपुस्तिका, सिडकोची अभियांत्रिकी प्रक्रिया पुस्तिका व महाराष्ट्र सार्वजनिक बांधकाम विभाग/महाराष्ट्र जीवन प्राधिकरण यांच्या दरांची अनुसूची.

लेखापरीक्षण प्रक्रियेत सिडकोचे मुख्यालय, जेथे कागदपत्रांच्या नोंदी ठेवल्या जातात त्याचप्रमाणे अभियांत्रिकी व विपणन विभागात ठेवलेल्या कागदपत्रांच्या नोंदींची तपासणी करण्यात आली. प्रवेश बैठक जुलै 2018 मध्ये घेण्यात आली त्यानंतर आकडेवारीचे/कागदपत्र नोंदीचे लेखापरीक्षण कसोट्या वापरून विश्लेषण करण्यात आले व सिडकोच्या व्यवस्थापनाबरोबर संवाद साधण्यात आला. वरील विषयांवरील प्रारूप कामगिरी लेखापरीक्षण अहवाल व्यवस्थापन/शासनाला नोव्हेंबर 2018 मध्ये त्यांच्या शेऱ्यांसाठी जारी करण्यात आला. निर्गमन बैठक जानेवारी 2019 मध्ये घेण्यात आली व अहवालाला अंतिमरूप देताना निर्गमन बैठकीत सिडकोचा दृष्टीकोन व त्यांची उत्तरे (जानेवारी 2019) विचारात घेण्यात आली होती. महाराष्ट्र शासनाची उत्तरे प्रलंबित होती (मार्च 2019).

अभिस्वीकृती

4.7 कामगिरी लेखापरीक्षा तयार करण्याच्या विविध टप्प्यांत सिडकोने जे सहकार्य व सहाय्य दिले त्याची लेखापरीक्षण अभिस्वीकृती देत आहे.

लेखापरीक्षण निष्कर्ष

नियोजन

धोरणात्मक (स्ट्रॅटेजिक) नियोजन

4.8.1 नवी मुंबईच्या एकात्मिक विकासाच्या उद्देशाने महाराष्ट्र शासनाने विकास कामे व सामाजिक व प्रत्यक्ष पायाभूत सुविधा करण्यासाठीची कामे सिडकोला संपूर्ण केली होती (जानेवारी 1972). वरील उद्दिष्ट्ये साध्य करण्यासाठी व सिडकोच्या क्षेत्रात पर्याप्त पायाभूत सुविधा पुरविण्यासाठी, पायाभूत सुविधांचा पध्दतशीर विकास होण्यासाठी पायाभूत सुविधा प्रकल्प/कामांसाठीची एक व्यापक योजना आवश्यक होती.

लेखापरीक्षण छाननीमध्ये असे आढळून आले की, सिडकोने पायाभूत सुविधांची कामे पध्दतशीरपणे व व्यापक नियोजनातून पार पाडले नव्हते. पायाभूत सुविधांच्या कामांसाठी सिडकोने कोणतीही दीर्घ, मध्यम किंवा कमी मुदतीच्या योजना तयार केल्या नव्हत्या, परिणामस्वरूप पायाभूत सुविधांच्या कामांचे प्रस्ताव प्रकरणनिहाय मंजूर करण्यात येत होते. सिडकोने पध्दतशीर व वस्तूनिष्ठ नियोजन सुलभ होण्यासाठी अस्तित्वात असलेल्या पायाभूत सुविधांचा व त्याचप्रमाणे भविष्यात हाती घेण्यात येणाऱ्या पायाभूत सुविधांची आकडेवारी ठेवली नव्हती.

सिडकोने म्हटले होते (जानेवारी 2019) की संपूर्ण ते अंशतः असा विकासासाठीचा दृष्टीकोन त्यांनी अंवलंबिला होता. नवी मुंबई प्रकल्पाचा तपशीलवार प्रकल्प अहवाल तयार करण्यात आला होता व आवश्यकता/विकासाच्या वेगानुसार टप्पेनिहाय विकास प्रस्तावित केला होता. सिडकोचे हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण नवी मुंबईसाठी तयार करण्यात आलेल्या तपशीलवार प्रकल्प अहवालामध्ये फक्त नवी मुंबईतील विविध नोडस्/झोनस् मध्ये असलेला जमिनीचे किंमत निश्चितीकरण दर्शविण्यात आले होते. परंतु, त्यामध्ये सिडकोने एकूण विकासासाठी लघुमुदतीत/दीर्घमुदतीत हाती घेण्यासाठीचे कोणतेही प्रकल्प/कार्यनिहाय, टप्पानिहाय पायाभूत सुविधा विकास कार्यक्रम नव्हते, परंतु सिडकोने कंपनीच्या उद्दिष्टासोबत सुसंगत अशा लघु/दीर्घमुदतीचे /सम्यक्दर्शन योजनांची आवश्यकता मान्य केली होती.

वैयक्तिक प्रकल्प अंमलबजावणीचे नियोजन

4.8.2 कोणत्याही प्रकल्पाची कार्यक्षम, काटकसर व परिणामकारकरित्या अंमलबजावणी करण्यासाठी, प्रकल्प कार्यपध्दतीतील समाविष्ट क्रमांची ओळख व संकालन केले गेले पाहिजे. लेखापरीक्षणाला खालील वैयक्तिक प्रकरणात त्रुटी आढळून आल्या ज्यामुळे विलंब झाला व टाळता येण्याजोगा खर्च झाला होता:

विविध कार्यामध्ये संकालनाचा अभाव

• नेरूळ-उरण रेल्वे प्रकल्प

नवी मुंबईच्या दक्षिणात्य भाग असलेल्या उलवे, द्रोणागिरी, उरण नोडस् व जवाहरलाल नेहरू पोर्ट ट्रस्ट (जेएनपीटी) यांना थेट संपर्क पुरविण्यासाठी नेरूळ-उरण रेल्वे (एनयूआर) ह्या 23 किलोमीटर लाईनच्या प्रकल्पासाठी रेल्वे बोर्डाने ₹ 402 कोटी किंमतीला (ऑक्टोबर 1996) मंजूरी दिली होती. ह्या कामाची अंमलबजावणी ही सिडको व रेल्वेने अनुक्रमे 67:33 या किंमत वाटणी गुणोत्तराच्या आधारे करावयाची होती. मध्य रेल्वे व सिडको मध्ये वाणिज्यिक करारासह रेल्वे, सिडको व महाराष्ट्र शासन यांच्यात त्रिपक्षीय करार जुलै 2011 मध्ये करण्यात आला होता. सिडकोने किंमतीमध्ये ₹ 1,814 कोटी इतकी सुधारणा (2013) केली. फेज-I सीवूड/बेलापूर ते खारकोपर स्टेशनची पूर्णत्व तारीख ही डिसेंबर 2015 व फेज-II खारकोपर ते उरणची पूर्णत्व तारीख ही जून 2017 अशी नियोजित करण्यात आली होती.

4.8.2.1 सिडकोने एनयूआर प्रकल्पाच्या फेज-I चे काम हाती घेण्याच्या संदर्भात प्रशासकीय मान्यता (जून 2013) प्रदान केली होती. सल्लागार नेमणूकीसाठीचा विनंती प्रस्ताव ऑगस्ट 2014 मध्ये देण्यात आला व कामाचे आदेश जून 2015 मध्ये जारी केले गेले. असे निदर्शनास आले की, एनयूआर प्रकल्पाच्या स्टेशनची कामे, रेल्वेवरील उड्डाण पूल इत्यादि यांसारखे हाती घ्यावयाच्या कामासाठीचे तपशीलवार प्रकल्प अहवाल सिडकोने तयार केले नव्हते. कार्यनिहाय कामे पूर्ण करण्याचे नियोजनपत्र कंत्राटदाराने सादर करायचे होते. सिडकोने सल्लागार नियुक्तिमध्ये केलेला विलंब व त्यानंतरचा सल्लागाराने निविदा प्रक्रियेमध्ये केलेला विलंब यामुळे स्टेशनची कामे पूर्ण होण्यामध्ये सोपानन (कॅसकॅडिंग) परिणाम झाला होता.

• आरसीसी एल-ब्लॉकस् पुरविणे व फलाटासाठी जमीन भरणा करणे, ही प्राथमिक कामे जी रेल्वे स्टेशन कामाच्यापूर्वी हाती घ्यायची होती, ती अंदाजे दोन वर्षांनंतर फेब्रुवारी 2015 मध्ये प्रशासकीय मान्यतेनंतर (जून 2013) प्रवाहित केली गेली.

- सल्लागाराने तीन रेल्वे स्टेशनच्या कामांचे (खारकोपर, बामनडोंगरी व तरघर) रेखाचित्र, अंदाजपत्रक व निविदा कागदपत्रे फेब्रुवारी 2016 पर्यंत तयार करणे आवश्यक होते. परंतु, सल्लागाराच्या नेमणूकीनंतरही, बामनडोंगरी व खारकोपर रेल्वे स्टेशनसाठी निविदा डिसेंबर 2016 मध्ये म्हणजेच प्रशासकीय मान्यता मिळाल्यानंतर तीन वर्षांनंतर प्रवाहित करण्यात आल्या.
- तरघर रेल्वे स्टेशनसाठी निविदा जून 2017 मध्ये म्हणजेच प्रशासकीय मान्यता मिळाल्यानंतर जवळजवळ चार वर्षे गेल्यानंतर प्रवाहित करण्यात आली व ती ऑक्टोबर 2017 मध्ये प्रदान करण्यात आली.
- फेज-II (खारकोपर ते उरण) या प्रकल्पातील एकूण वन क्षेत्र 4.0673 हेक्टर इतके होते. फेज-II जून 2017 ला पूर्ण करणे नियोजित केलेले असतांना सिडकोने वन समाशोधन (एफसी) यासाठी केंद्र शासनाकडे अर्ज उशीरा म्हणजेच डिसेंबर 2016 मध्ये केला होता.

अशारितीने, सल्लागाराच्या नेमणूकीमधील विलंब व विविध कार्यांचे संकालन अभाव यामुळे प्रकल्पाचे फेज-I पूर्ण करण्यात डिसेंबर 2015 ते नोव्हेंबर 2018 पर्यंत विलंब झाला होता.

सिडकोने सल्लागाराच्या नेमणूकीत विलंब झाल्याचे स्वीकारले व म्हटले होते की असा विलंब भविष्यातील प्रकल्पामध्ये टाळण्यासाठी आवश्यक ती काळजी घेण्यात येईल. परंतु, तथ्य तसेच राहते की, एकंदरित ₹ 1,814 कोटी किंमतीच्या तुलनेत ह्या विलंबांमुळे सिडकोने एनयुआर प्रकल्पासाठी ऑगस्ट 2019 पर्यंत केलेला एकूण खर्च ₹ 1,282 कोटी इतका होता. त्यापुढे, फेज-II साठी स्टेशनची कामे व संलग्न कामे अद्याप (फेब्रुवारी 2019) सिडकोने हाती घेतली नव्हती.

रेल्वेवरील उड्डाण पूलाचे संरेखन

4.8.2.2 एनयुआर रेल्वे लाईन प्रकल्पामध्ये द्रोणागिरी येथील रेल्वेवरील उड्डाण पूल (आरओबी) बांधणे समाविष्ट होते. प्रस्तावित रेल्वेवरील उड्डाण पूलाचा पाया (फाऊंडेशन) पाच संस्थांच्या भूमिगत गॅस पाईपलाईन्सवर बांधावयाचा होता. सल्लागाराच्या² अहवालाच्या आधारावर, गॅस पाईपलाईन पाया खालून जाणे टाळण्यासाठी रेल्वेवरील उड्डाण पूलाचे मूळ संरेखन बदलण्याचे प्रस्तावित (ऑगस्ट 2010) केले गेले होते. परंतु, गॅस पाईपलाईनवर रेल्वेवरील उड्डाण पूलाच्या बांधकामामध्ये येणाऱ्या प्रत्यक्ष अडचणीकडे लक्ष न देता, मूळ संरेखनानुसारच काम करण्याचे सिडकोने ठरविले (ऑगस्ट 2011) होते. हे काम ₹ 43.69 कोटी कंत्राट मूल्यावर मेसर्स सुप्रीम इन्फ्रास्ट्रक्चर इंडिया लिमिटेडला (एसआयआयएल) प्रदान (मे 2014) करण्यात आले होते. एसआयआयएलने केलेल्या सर्वेक्षण आणि भू-तंत्रज्ञानाच्या तपासणीनुसार, रेल्वेवरील उड्डाण पूलाचे बांधकाम मूळ संरेखनानुसार करणे सुसाध्य नव्हते. सिडकोने एसआयआयएलला दिलेले काम ₹ 67 लाख खर्च केल्यानंतर रद्द करावे लागले (मे 2016) व तो खर्च निष्फळ ठरला होता. यानंतर सिडकोने बदललेल्या संरेखनासह हे काम मेसर्स जे.एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड (जेएमएमआयपीएल) यांना ₹ 63.76 कोटी इतक्या वाढीव कंत्राट मूल्यावर प्रदान केले होते (ऑगस्ट 2018).

सिडकोने तथ्य स्वीकारले व म्हटले होते की, भविष्यात अशी स्थिती (इव्हॅन्टुलिटी) हाताळतांना योग्य ती काळजी घेण्यात येईल.

4.8.2.3 प्रस्तावित उरण रेल्वे स्टेशनच्या जवळील रेल्वेवरील उड्डाण पूल बांधण्याचे दुसरे काम मेसर्स जेएमएमआयपीएलला ₹ 41.84 कोटीला 24 महिन्यांच्या पूर्णत्व कालावधीसह

² मेसर्स विल्बर स्मिथ असोसिएट्स प्रायव्हेट लिमिटेड.

प्रदान करण्यात आले (सप्टेंबर 2014) होते. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, उड्डाण पुलाच्या जोड रस्त्याखालून भूमिगत गॅस पाईपलाईन जात असल्यामुळे भारत पेट्रोलियम महामंडळ लिमिटेड (बीपीसीएल) यांनी त्याठिकाणच्या जोड रस्त्याच्या कामाला परवानगी न दिल्यामुळे काम थांबविण्यात आले होते. गॅस पाईपलाईनीचे अस्तित्व हे सदृश्य होते व कामे प्रदान करतेवेळी सिडकोलाही त्याची माहिती होती असे असतांना निविदा प्रसारित करण्यापूर्वीच बीपीसीएलच्या समस्यांचे निरसन झाले पाहिजे होते. रेल्वेवरील उड्डाण पुलाचे काम ₹ 38.20 कोटी खर्चून पूर्ण (फेब्रुवारी 2019) करण्यात आले असले, तरी रेल्वेवरील उड्डाण पुल अद्याप (ऑगस्ट 2019) वाहतुकीसाठी खुला करावयाचा होता.

सिडकोने तथ्य स्वीकारून म्हटले होते की, भविष्यात अशी स्थिती हाताळतांना योग्य ती काळजी घेण्यात येईल. त्यांनी पुढे असेही म्हटले होते की भविष्यातील प्रकल्पांसाठी, जेथे इतर विभाग/संस्था त्यात असतील, तेथे समन्वय समिती स्थापन करण्यात येईल.

- **नवी मुंबई मेट्रो रेल (एनएमएमआर) प्रकल्प**

सिडकोने ₹ 1,694 कोटी किंमतीला बेलापूर ते पेंढार (11.10 किलोमीटर) यादरम्यान एनएमएमआर प्रकल्पाची लाईन 1 ची अंमलबजावणी करण्याचे ठरविले (जानेवारी 2010) ज्याचे नियोजित पूर्णत्व डिसेंबर 2013 होते. सिडकोने त्या कामाच्या अंमलबजावणीचे पर्यावेक्षण करण्यासाठी मेसर्स लुईस बर्गर आयएनसी यांची सल्लागार म्हणून नियुक्ती (जुलै 2011) केली. प्रकल्पांची किंमत ₹ 3,064 कोटी सुधारित (ऑगस्ट 2017) केली गेली व पूर्णत्वासाठी सुधारित नियोजन मे 2019 केले गेले होते. ऑगस्ट 2019 पर्यंत या प्रकल्पावर केलेला खर्च ₹ 1,759 कोटी होता.

4.8.2.4 या प्रकरणामध्ये, लेखापरीक्षणात निदर्शनास आले की दिल्ली मेट्रो रेल महामंडळाने जो अंतिम तपशीलवार प्रकल्प अहवाल (डीपीआर) सादर केला होता (ऑक्टोबर 2011) त्याची प्राप्ती व पुनरावलोकनापूर्वीच सिडकोने एनएमएमआर प्रकल्पाच्या व्हायडक्टच्या कामासाठी मसुदा डीपीआरच्या आधारावर निविदा मागविण्याचे ठरविले (मे 2010) होते. तपशीलवार प्रकल्प अहवाल सादर करण्यात आल्यानंतर आवर्तीसाठ्याचे विनिर्देशन सुधारित केल्यामुळे, व्हायडक्टचे काम विनिर्देशाला अंतिमरूप देई पर्यंत प्रारंभ करण्यात (डिसेंबर 2012) विलंब झाला होता. रेल्वे लाईनच्या संरेखनात गरजेच्या असलेल्या मान्यता जसे की रेल्वे लाईनींना ओलांडण्यासाठीची रेल्वेकडून परवानगी, सेवा व्यवस्थांचे स्थलांतरण इत्यादि यांचे वेळेवर निर्धारण व त्यानुसार नियोजन करण्यात आले नव्हते. जरी प्रकल्प डिसेंबर 2013 ला पूर्ण करण्याचे नियोजित होते, तरी रेल्वे पध्दती करार व व्हायडक्टकडे जाणाऱ्या मार्गाची कामे ह्या सारखी महत्त्वाची कामे 2014 मध्ये प्रदान केली गेली व ती अद्याप पूर्ण झाली नव्हती (नोव्हेंबर 2018). ऑगस्ट 2019 पर्यंत, सिडकोने अंशतः पूर्ण झालेल्या सुविधा जसे की व्हायडक्ट व इलीव्हेटेड स्टेशन यावर ₹ 1,759 कोटी खर्च केला होता ज्यांचा वापर संपूर्ण प्रकल्प पूर्ण झाल्यावरच होणार होता.

बांधकामे पूर्ण करण्यास व विविध समाशोधने मिळवण्यात झालेला विलंब यामुळे प्रकल्पाला विलंब झाल्याचे सिडकोने स्वीकारले होते.

- **इतर पायाभूत सुविधांची कामे**

4.8.2.5 हमरापूर फाटा ते तरणखोप येथील सध्या अस्तित्वात असलेली 1,200 मि.मि. व्यासाची प्रीस्ट्रॅटेड कॉंक्रीट (पीएससी) पाईपलाईन 1,500 मि.मि. व्यासाची मृदु पोलाद (एमएस) पाईपलाईन बदलण्याचे काम मेसर्स एसएमसी इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रायव्हेट लिमिटेड यांना ₹ 69.26 कोटी किंमतीला प्रदान (सप्टेंबर 2014) करण्यात आले होते. या कामामध्ये इतरबाबीसह हमरापूर फाटा ते जल प्रक्रिया सयंत्र (डब्ल्युटीपी), जिते येथे 1,500 मि.मि.

व्यासाची मृदु पोलाद पाईपलाईन टाकण्याच्या ₹ 34.38 कोटी किंमतीच्या कामाचा समावेश होता. त्यानंतर, नवीन पाईप अस्तित्वात असलेल्या पीएससी पाईपच्या संरेखना विरुद्ध जात असल्यामुळे व गावकऱ्यांनी अतिक्रमण केल्यामुळे आणि नवीन मार्गामध्ये बोगदा खोदण्याचे काम असल्यामुळे सिडकोने याकामाचे मार्गसंरेखन बदलण्याचे ठरविले (मार्च 2016) होते. त्यादरम्यान, कंत्राटदाराने बोगदा खोदकाम वगळून ₹ 23.15 कोटी खर्चाची 4.12 किलोमीटरची पाईपलाईन टाकली होती. सिडकोने प्रस्तावित केले (एप्रिल 2016) की बोगदा खोदण्याचे काम निविदा मार्फत वेगळे काम म्हणून हाती घ्यावे. बोगदा खोदण्याचे काम हे 31 महिन्यांपेक्षा जास्त विलंबानंतर नोव्हेंबर 2018 मध्ये ₹ 27.35 कोटी किंमतीला प्रदान करण्यात आले होते व केवळ 15 टक्के काम पूर्ण झाले होते (जुलै 2019), त्यामुळे पाईपलाईन कार्यान्वित झाली नव्हती.

सिडकोने म्हटले होते की, अतिक्रमणामुळे सद्य संरेखनात मर्यादा आल्यामुळे काम प्रदान केल्यानंतर पर्यायी मार्गाचे नियोजन करावे लागले. उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण वास्तविक परिस्थितीची दखल घेतल्यानंतरच प्रस्तावित संरेखनेच्या उपलब्धतेची खात्रीकरण घेतल्यानंतरच काम प्रदान करावयास हवे होते जे करण्यात आले नव्हते.

4.8.2.6 द्रोणागिरी येथील पाणजे गावाजवळ स्टॉर्म वॉटर ड्रेन समावेश असलेल्या 1,000 मीटर लांबी व 11 मीटर रुंदीच्या रस्त्याच्या बांधकामाचे काम मेसर्स के.एन. घरत यांना ₹ 3.15 कोटी किंमतीला प्रदान करण्यात आले होते (फेब्रुवारी 2014). लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की काम प्रदान केल्यानंतर आईल आणि नेचुरल गॅस कॉर्पोरेशन लिमिटेडने (ओएनजीसी) सिडकोला त्याच्या प्रस्तावित रस्त्याला लागूनच अस्तित्वात असलेली गॅस पाईपलाईन जाते हे ताबडतोब कळविले (मार्च 2014) व ते काम बंद करण्याची विनंती केली होती. ₹ 1.59 कोटी किंमतीचा 600 मीटर लांबीचा रस्ता बांधून झाल्यानंतर हे कंत्राट रद्द (मे 2016) करण्यात आले. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की सिडकोने ओएनजीसीने कळविल्यानंतरही कंत्राट ताबडतोब रद्द केले नाही व काम तसेच चालू ठेवले, त्यामुळे ₹ 1.59 कोटीचा टाळता येण्याजोगा खर्च झाला होता.

सिडकोने म्हटले होते की, अर्धवट बांधलेल्या रस्त्याची मुख्य (ऑर्टिअल) रस्त्यासोबत जोडणी झाली होती व तो रस्ता आता ग्रामस्थ, पक्षी निरीक्षक इत्यादि वापरत आहेत.

अंदाज तयार करण्यामधील त्रुटी

4.8.3 अंदाज तयार करणे हे निविदेचा अविभाज्य भाग आहे. त्यामुळे, अंदाज शक्य तेवढे वास्तववादी असणे आवश्यक असते. चुकीच्या अंदाजांच्या बोलीच्या तांत्रिक व वित्तीय निकषांवर परिणाम होतो व त्यामुळे बोलीच्या स्पर्धात्मकतेला बाधा येऊ शकते.

लेखापरीक्षण छाननीत असे निदर्शनास आले की एनयुआर प्रकल्पातील बामनडोंगरी व खारकोपर स्टेशनच्या अंमलबजावणी केलेल्या कामात रचनात्मक पोलादाच्या मात्रेत लक्षणीय प्रमाणात फरक होता. निविदेतील रचनात्मक पोलादाच्या 1,654.41 मेट्रिक टन निविदा मात्रेच्या तुलनेत खारकोपर रेल्वे स्टेशनमधील रेखांकनानुसार अंमलबजावणी दरम्यान 2,445.32 मेट्रिक टन मात्रा झाली होती परिणामी ही जवळजवळ 48 टक्क्यांच्या प्रमाणात ₹ 6.24 कोटी किंमतीची तफावत होती. बामनडोंगरी स्टेशनच्या बाबतीत, निविदा मात्रा 1,763.99 मेट्रिक टन होती जी मात्रा अंमलबजावणीत 2,580.88 मेट्रिक टन झाली, परिणामस्वरूप ही तफावत 46.31 टक्क्यांच्या प्रमाणात ₹ 6.23 कोटी किंमतीची होती. त्याचप्रमाणे, बामनडोंगरी व खारकोपर रेल्वे स्टेशनमध्ये आधार भिंतीची किंमत अनुक्रमे ₹ 1.67 कोटीवरून ₹ 3.31 कोटी (फरक 98.20 टक्के) व ₹ 47.47 लाखावरून ₹ 99.96 लाख (फरक 111 टक्के) होती. हे कामाच्या निविदा पर्याप्त व योग्य किंमत अंदाजित न करताच मागविण्यात आल्या होत्या असे दर्शविते.

सिडकोने स्वीकारले होते की सल्लागाराने सुरवातीच्या काळात तपशीलवार आराखडे तयार केले नव्हते, परंतु त्यानंतर जेव्हा त्यांना तपशीलवार आराखडा सल्लागाराचे अतिरिक्त काम प्रदान करण्यात आले तेव्हा हे काम करण्यात आले होते.

कामे प्रदान करणे

4.8.4 निविदा व कामे प्रदान करणे यामध्ये पारदर्शकतेची खात्री करून घेण्यासाठी, कंत्राट प्रदान करण्यामधील रास्तपणा व स्पर्धात्मकता यांची खात्री करण्यासाठी विविध नियम, धोरण व मार्गदर्शक तत्त्वे यांचे पालन केले पाहिजे. लेखापरीक्षणाच्या निदर्शनास आले की, खालील प्रकरणामध्ये ठरविलेल्या धोरणांचे पालन करण्यात आले नव्हते:

निविदा मागविण्याच्या नोटिसाला विस्तृत प्रसिध्दीचा अभाव

4.8.4.1 महाराष्ट्र शासनाने निविदांना योग्य प्रसिध्दी मिळण्यासाठी आणि निविदांना चांगला प्रतिसाद मिळावा यासाठी निविदांच्या जाहिराती अग्रगण्य वर्तमानपत्रात ज्याचा खप जास्त आहे त्यांत प्रकाशित कराव्या असे निर्देश दिले होते (ऑक्टोबर 2013). सिडकोने निविदा जाहिरातीसाठी सुधारित धोरण स्वीकारले होते (मे 2015), त्यामध्ये ज्या प्रकल्पाची किंमत ₹ 1 कोटीपेक्षा जास्त आहे त्यांची जाहिरात तीन वर्तमानपत्रात, ज्यापैकी एक जाहिरात राष्ट्रीय स्तरावरील अग्रगण्य वर्तमानपत्रात प्रसिध्द करावयाची होती. सिडकोने असे ही ठरविले होते की एनएमआयए प्रकल्प व एनएमएमआर प्रकल्प, यासारख्या मोठ्या प्रकल्पांसाठीच्या जाहिराती अग्रगण्य राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय प्रकाशनात प्रकाशित करावयाची होती.

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, ₹ 50 कोटी व त्यापेक्षा जास्त अंदाजित किंमत असलेल्या 16 निविदा, निर्धारित केलेल्या मार्गदर्शक तत्त्वांचे उल्लंघन करून राष्ट्रीय स्तरावरील अग्रगण्य वर्तमानपत्रात प्रसिध्द करण्यात आल्या नव्हत्या. जाहिराती फक्त इंग्लिश वर्तमानपत्राच्या मुंबई आवृत्तीमध्ये व स्थानिक भाषेच्या वर्तमानपत्रांत देण्यात आल्या होत्या. एनएमएमआर व एनएमआयए यासारख्या प्रकल्पांच्या जागतिक स्तरावरील निविदा कोणत्याही आंतरराष्ट्रीय प्रकाशनात प्रकाशित करण्यात आल्या नव्हत्या. परिणामस्वरूप निविदांना कमी प्रतिसाद मिळाला व स्पर्धेचा अभाव होता कारण 10 निविदांसाठी फक्त दोन किंवा तीन देकार मिळाले होते.

सिडकोने म्हटले होते की, जाहिराती अग्रगण्य इंग्लिश व प्रादेशिक वर्तमानपत्रात प्रकाशित करण्यात आल्या होत्या व त्यांच्या संकेतस्थळावर देखील अपलोड करण्यात आल्या होत्या. सिडकोने पुढे असेही म्हटले होते की ई-बोली नोटीस यापुढे आंतरराष्ट्रीय खप असलेल्या वर्तमानपत्रात प्रकाशित करण्यात येतील.

खालील तीन कंत्राटामध्ये (वरील 16 पैकी) ज्यांची एकूण कंत्राट मूल्य ₹ 1,581.11 कोटी होती, त्यांना पुरेशा स्पर्धेशिवाय काम प्रदान करण्यात आले त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे आहे:

➤ विमानतळ संबंधी पॅकेज III व पॅकेज IV साठी जमीन विकासांच्या कामाची कंत्राटे मेसर्स जीपीएल यांना अंदाजित किंमतीपेक्षा 18 टक्के जास्त दराने ₹ 699.44 कोटीला व मेसर्स सीएसजे-जीव्हीके यांना अंदाजित किंमतीपेक्षा 28.50 टक्के जास्त दराने ₹ 804.91 कोटीला प्रदान करण्यात आले होते.

पॅकेज III व पॅकेज IV साठी दोन्ही संस्थांचे दर खालीलप्रमाणे होते.

पॅकेज क्रमांक	अंदाजित किंमत (₹ कोटी)	मेसर्स जीपीएलची बोली	मेसर्स सीएसजे-जीव्हीकेची बोली
III	592.74	18.20 टक्क्यापेक्षा जास्त	29.50 टक्क्यापेक्षा जास्त
IV	626.39	32.00 टक्क्यापेक्षा जास्त	29.00 टक्क्यापेक्षा जास्त

लेखापरीक्षणाला असेही निदर्शनास आले की, वरील दोन पॅकेजेससाठी फक्त दोन संस्थांनीच दर भरले असल्यामुळे त्यात स्पर्धेचा अभाव होता. दोन्ही संस्थांना दोन पॅकेजेसपैकी एक पॅकेज मिळाले होते.

➤ दुसऱ्या प्रकरणात, वीज पुरवठा पायाभूत सुविधा विकासाचे काम मेसर्स लीना पॉवरटेक इंजिनिअरिंग प्रायव्हेट लिमिटेड (एलपीईपीएल) यांना ₹ 71.74 कोटी अंदाजित किंमतीच्या सात टक्के जास्त दराने म्हणजे ₹ 76.76 कोटीला प्रदान करण्यात (जून 2017) आले होते. याबाबतीत असे निदर्शनास आले की एलपीईपीएलने अंदाजित किंमतीच्या 29 टक्के जास्त दराने देकार दिला होता. दुसऱ्यांदा बोली मागविल्यानंतर व वाटाघाटीत, त्यांनी देकार अंदाजित किंमतीपेक्षा 16 टक्के जास्त इतका कमी केला होता. वाटाघाटीत केलेल्या एलपीईपीएलचे दर खूपच जास्त असल्यामुळे, सिडकोने तिसऱ्यांदा बोली मागविण्याचे ठरविले. जरी दुसऱ्या व तिसऱ्या वेळी बोली मागविताना अंदाजित किंमत सारखीच ठेवण्यात आली असली तरी तिसऱ्यांदा बोली मागविल्यानंतर एलपीईपीएलने अंदाजित किंमतीच्या 13 टक्के जास्त दर दिला होता व वाटाघाटीत तो दर अंदाजित किंमतीच्या सात टक्के इतका कमी केला होता. त्या व्यतिरिक्त, अत्यल्प प्रतिसाद असल्यामुळे, निविदा मूल्यमापन समितीने (टीईसी), ज्यांत एमएसईडीसीएलचे कर्मचारी अंतर्भूत होते, यांनी पुर्ननिविदा मागविण्याची शिफारस केली होती (एप्रिल 2017). परंतु, कामामध्ये आणखी विलंब होईल असे सांगून कंपनीने पुर्ननिविदा मागविल्या नाहीत (एप्रिल 2017). त्यामुळे, दुसऱ्या व तिसऱ्या बोलीत फक्त दोनच बोलीदार (एलपीईपीएल व मेसर्स पॉलीकॅब वायर्स प्रायव्हेट लिमिटेड) रिंगणात असल्यामुळे स्पर्धेचा अभाव म्हणून एलपीईपीएल यांचा देकार स्वीकारण्यात आला होता.

सिडकोने उत्तर दिले होते की एल1 बोलीदाराच्या वाटाघाटीत मिळालेला सात टक्के जास्तीचा देकार त्यांच्या आधीच्या देकारापेक्षा कमी होता. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण टीईसीने पुर्ननिविदा मागविण्यासाठी शिफारस केलेली असतानाही, इतर स्पर्धात्मक बोलीदाराचा अभाव असल्यामुळे एलपीईपीएलचे देकार स्वीकारण्यात आले होते.

एल1 च्या किंमतीशी बरोबरी न करता एल2 बोलीदाराला काम प्रदान करणे

4.8.4.2 एनएमएमआर प्रकल्पाच्या 9.25 किलोमीटर लांबी असलेल्या वायडक्ट कामाच्या निविदा दोन भागात मागविण्यात (मे 2010) आल्या होत्या, ज्यापैकी पहिला भाग 4.34 किलोमीटर लांबीचा व दुसरा भाग 4.91 किलोमीटर लांबीचा होता. पहिल्या भागाची अंदाजित किंमत ₹ 167.41 कोटी व दुसऱ्या भागासाठी ₹ 184.24 कोटी इतकी होती. मेसर्स जे. कुमार इन्फ्रा प्रोजेक्ट लिमिटेड (जेकेआयएल) यांचे दोन्ही भागांसाठीचे देकार सर्वात कमी होते. मेसर्स जेकेआयएलने पहिल्या भागासाठी अंदाजित किंमतीपेक्षा 16.91 टक्के कमी दराने व दुसऱ्या भागासाठी अंदाजित किंमतीपेक्षा 20.77 टक्के कमी दराने देकार दिले होते. मेसर्स जेकेआयएलला फक्त एक कंत्राट (दुसरा भाग) ₹ 145.96 कोटीला (जून 2011) देण्यात आले होते, कारण निविदामधील एका कलमानुसार, एकच बोलीदार दोन्ही कंत्राटामध्ये एल1 असल्यास, एल1 बोलीदाराला फक्त एकच काम देण्यात येणार होते. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, सिडकोने पहिल्या भागाचे काम एल2 बोलीदार मेसर्स एनसीसी लिमिटेडला (एनसीसी), ₹ 158.96 कोटी किंमतीला

(5.05 टक्के निविदेपेक्षा कमी दराने), प्रदान केले होते (जुलै 2011), जे निविदामध्ये एल1 दराशी बरोबरी करण्याच्या कलमाचा अभाव असल्यामुळे एल1 बोलीदारापेक्षा ₹ 18.66 कोटी जास्त दराचे होते.

सिडकोने उत्तरात म्हटले होते की, त्यांनी अधिक सक्षम संस्था तैनात करण्यासाठी एकाच संस्थेला एक/दोन कंत्राटांपेक्षा जास्त कंत्राट न देण्याच्या प्रमाणित पध्दतीचे अनुपालन केले होते. एल1 बोली दराशी बरोबरी न करता एल2 बोलीदाराला काम प्रदान केल्याबद्दल उत्तरात काहीही म्हटले नव्हते.

तांत्रिक मूल्यमापनसाठी चुकीच्या गुणांचे प्रदान

4.8.4.3 कंत्राटाच्या किंमत बोली उघडण्यासाठी तांत्रिकदृष्ट्या पात्र होण्यापूर्वी किमान मूल्याचा कामाचा अनुभव असणे आवश्यक होते. त्यापुढे, जर पूर्वीच्या कामाची अंमलबजावणी केंद्र किंवा राज्य शासनासाठी केली नसेल तर मागील कामाचे केवळ 50 टक्के मूल्य हे तांत्रिक गुणवत्तेसाठी विचारात घ्यावयाचे होते. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, सहा प्रकरणांमध्ये ज्यांची अंदाजित किंमत ₹ 890.42 कोटी होती, त्यांत कंत्राटदारांकडे किमान विहित मूल्याच्या कामाचा अनुभव नव्हता तरी ही कामे प्रदान केली होती त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे:

(₹ कोटीत)					
अ. क्र.	कंत्राटदाराचे नाव	कामाचा तपशील	अंदाजित किंमत	निविदा अटीनुसार अंमलबजावणी केलेल्या कामाची आवश्यक किमान रक्कम	आधी अंमलबजावणी केलेले प्रत्यक्ष काम
1	कन्स्ट्रक्टोरा सॅन जोस जीव्हीके प्रोजेक्टस् व टेक्नीकल सर्व्हिसेस प्रायव्हेट लिमिटेड	एनएमआयए जमीन विकास पॅकेज IV	626.39	187.92	123.72
2	डी.जी. बेल्लेकर अँड कंपनी	तरघर रेल्वे स्टेशन	103.08	51.54	41.04
3	कल्पना स्ट्रक्ट-कॉन प्रायव्हेट लिमिटेड	खारकोपर रेल्वे स्टेशन	56.74	28.37	24.57
4	पी.डी. अर्थमुव्हर्स	सेक्टर 25 व 25ए वाहल येथील आरअँडआर ठिकाणी जमीन विकास	55.17	28	8.42
5	पी.पी. खारपाटील कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेड	आरअँडआरचा एकात्मिक विकास पॉकेट-I (उत्तर) वाडघर येथील टप्पा-I पर्यंत (भाग-ए)	32.97	16.49	12.87
6	विशाल कन्स्ट्रक्शन	तळोजा नदी ओलंडण्यासाठी आरसीसी पूलाचे बांधकाम	16.07	12.86	12.06
एकूण			890.42		

मेसर्स कन्स्ट्रक्टोरा सॅन जोस-जीव्हीके प्रोजेक्टस् व टेक्नीकल सर्व्हिसेस प्रायव्हेट लिमिटेड (सीएसजे-जीव्हीके), लीड जेव्ही म्हणजे मेसर्स सीएसजे-जीव्हीके यांना एनएमआयएच्या जमीन विकासाचे (पॅकेज IV) काम (सप्टेंबर 2016) देण्याच्या संदर्भात कमीत कमी ₹ 187.92 कोटी कामाचा अनुभव असणे आवश्यक होता, त्या तुलनेत लीड जेव्ही यांच्याकडे ₹ 123.72 कोटी कामाचा अनुभव होता (पूर्वी अंमलबजावणी केलेल्या ₹ 247.43 कोटीच्या 50 टक्के, कारण काम केंद्र व राज्य शासनासाठी अंमलबजावणी केले नव्हते).

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, मेसर्स डी.जी. बेल्लेकर अँड कंपनी (डीजीबीसी) व मेसर्स कल्पना स्ट्रक्ट-कॉन प्रायव्हेट लिमिटेड (केएससीपीएल) यांना अनुक्रमे तरघर व खारकोपर रेल्वे स्टेशनच्या बांधकामाचे काम प्रदान करण्यात आले होते, याबाबतीत

कामासाठी कंत्राटदारांना पात्र करण्यासाठी, कामाचे मूल्य चालू किंमतीच्या स्तरावर आणण्यासाठी कार्यान्वित कामाचे मूल्य सात टक्के प्रति वर्ष या सरळ दराने वाढविण्यात आले होते. स्टेशनच्या कामाच्या निविदा अटीनुसार, कार्यान्वित कामाचे मूल्य सात टक्के प्रति वार्षिक दराने वाढविणे फक्त वार्षिक उलाढालीसाठी लागू होते व कार्यान्वित केलेल्या मूल्य कामांसाठी नव्हते. इतर तीन कामे (अ.क्र.4, 5 व 6) कंत्राटदारांना ज्यांच्याकडे कामाच्या अनुभवाचे विहित मूल्य नव्हते, त्यांना प्रदान करण्यासाठी कारणे नोंदीवर नव्हती.

अशारितीने, अंमलबजावणी केलेल्या कामाचे मूल्य वाढवून कंत्राटदारांना पात्र करून त्यांना कामे प्रदान केल्यामुळे निविदा अटीचे उल्लंघन झाले होते व कंत्राटदारांना अदेय फायदा देण्यात आला होता.

सिडकोने उत्तर दिले होते की, मेसर्स सीएसजे-जीव्हीके यांनी स्पेनच्या स्वायत्त संस्थेचे काम कार्यान्वित केले होते. मेसर्स पी.पी. खारपाटील कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेड (केएससीपीएल) यांना काम प्रदान केले, यांचे बाबतीत सिडकोने म्हटले होते की, कंत्राटदाराने ₹ 32.76 कोटी कामाची अंमलबजावणी आधीच केली होती. मेसर्स डीजीबीसी व केएससीपीएल यांना अनुक्रमे तरघर व खारकोपर रेल्वे स्टेशन बांधकामाचे काम प्रदान करण्यात आल्या संबंधीत म्हटले की, किंमत वाढविण्यात येऊन चालू किंमतीच्या स्तराला आणण्यासाठी अंमलबजावणी केलेल्या कामाची किंमत प्रति वर्ष सात टक्क्याने वाढविण्यात आली होती. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते, कारण निश्चित केलेल्या निकषांचे उल्लंघन करून काम प्रदान करण्यात आले होते व त्यामुळे अपात्र बोलीदारांना कंत्राटे प्रदान करण्यात आली होती.

तांत्रिक गुणवत्तेसाठीचे मार्किंग निकष अधित्यागित करून कंत्राट प्रदान करणे

4.8.4.4 बोलीदाराची पात्रता अर्हता निकषानुसार, ₹ 15 कोटी व त्यापेक्षा जास्त किंमतीच्या कंत्राटांचे तांत्रिक मूल्यमापन हे निवडक निकषांना गुण प्रदान करून व एकूण गुणाच्या आधारावर मात्र किमान 75 गुण आवश्यक अशा तांत्रिक अर्हताच्या आधारावर करावयाचे होते. सिडकोला मार्किंग निकषामुळे कंत्राटदाराचे काम अंमलबजावणीमध्ये तांत्रिक अनुभवाचे व वित्तीय क्षमतेचे योग्य मूल्यमापन करण्यात मदत होणार होती. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, सात कंत्राटांमध्ये ज्यांची अंदाजित किंमत ₹ 15 कोटीपेक्षा जास्त होती, बोलीदारांची तांत्रिक अर्हता मूल्यमापन ही बोलीदाराची तांत्रिक अर्हतेची मार्किंग प्रणाली सोडून देऊन करण्यात आले होते त्याचा तपशील खालील तक्त्यांत दिला आहे:

(₹ कोटीत)			
अ.क्र.	कंत्राटदाराचे नाव	कामाचा तपशील	कामांची अंदाजित किंमत
1	ठाकुर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड व जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड (जेव्ही)	जमिनीचा विकास (पॅकेज I व II)	544.89
2	पी.पी. खारपाटील कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेड	वाडघर येथील आरअँडआर पॉकेटचा एकात्मिकृत विकास	32.97
3	जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड	सेक्टर 4 ते 10 पुष्पकनगर यांचे एकात्मिकृत विकास	157.95
4	ठाकुर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड	सेक्टर 27 चा एकात्मिकृत पायाभूत सुविधा विकास	19.08
5	पी.पी. खारपाटील कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेड	वाहल सेक्टर 24 चे एकात्मिकृत कामे	16.55
6	पी.डी. अर्थमुहर्स	सेक्टर 25 व 25ए वाहल यांचे एकात्मिकृत विकास कामे	62.40
7	पी.पी. खारपाटील कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेड	टप्पा II 20, 21 व 23 मधील पायाभूत सुविधा विकास कामे	17.12
	एकूण		850.96

सिडकोने म्हटले होते की, प्रत्यक्ष पायाभूत सुविधा कामांसाठी, मार्किंग प्रणाली लागू नव्हती. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण ₹ 15 कोटी व त्यापेक्षा जास्त अंदाजित किंमतीच्या निविदा मागविण्यासाठी नोटीसीच्या मार्गदर्शक तत्त्वानुसार दोन बोली पध्दती लागू होत्या व त्यांत अनिवार्य पात्रता निकष व कमीत कमी किती स्कोर हवा हे नमुद केले त्याचे पालन करण्यात आले नव्हते.

प्रस्तावासाठी विनंती प्रसिध्द केल्यानंतर अटींमध्ये बदल

4.8.4.5 पारदर्शक निविदा प्रक्रियेने निविदा/प्रस्ताव विनंती (आरएफपी) प्रसिध्द केल्यानंतर निविदा अटी बदलल्या जाणार नाही याची खात्रीकरण घ्यावयाची असते. जर निविदा अटी निविदा प्रस्ताव विनंती प्रसिध्द केल्यानंतर बदलण्यात आल्या तर, पारदर्शकता व स्पर्धात्मकता याची खात्रीकरण घेण्यासाठी निविदा/प्रस्ताव विनंती नव्याने मागविण्यात यावा. सिडकोच्या ई-निविदा नियम पुस्तिकेनुसार जर निविदा अटींमध्ये बदल झाला, तर नविन निविदा जारी करावयाच्या होत्या.

लेखापरीक्षाच्या असे निदर्शनास आले की, रेल्वे प्रणालीसाठी प्रसिध्द (जानेवारी 2013) झालेल्या प्रस्ताव विनंतीसाठी, नऊ संस्थांनी प्रस्ताव विनंती कागदपत्रे खरेदी केली होती. पक्षांनी विचारलेल्या प्रश्नांच्या आधारावर, सिडकोने त्यानंतर कंत्राट कालावधी 18 महिन्यांवरून 30 महिने करणे व भारतीय रुपयात (आयएनआर) प्रदान करण्याऐवजी विविध चलनात करणे असे मूळ अटींमध्ये बदल केले होते (ऑक्टोबर 2013). त्यानंतर, तीन बोलीदारांनी (कॉन्सोर्टियम) त्यांच्या बोली सादर केल्या होत्या (ऑक्टोबर 2013). रेल्वे प्रणाली कंत्राट मेसर्स अँटाकस् कॉन्सोर्टियम (अँसाल्डो एसटीएस एसपीए, टाटा प्रोजेक्ट लिमिटेड व सीएसआर झुझाऊ इलेक्ट्रिक लोको कंपनी लिमिटेड) यांना ₹ 1,328 कोटीला (अंदाजित किंमतीच्या 30.17 टक्के जास्त), एल1 बोलीदार म्हणून प्रदान करण्यात आले (ऑगस्ट 2014). कराराचा कालावधी व प्रदान करण्याची अट यासारख्या निविदाचे महत्त्वाचे निकष प्रस्ताव विनंती बोलविल्यानंतर बदलण्यात आले होते, सिडकोने प्रस्ताव विनंतीसाठी नवीन जाहिरात प्रकाशित करायला हवी होती ज्याद्वारे बोलीची पारदर्शकता व स्पर्धात्मकता यांची खात्रीकरण घेता आली असती.

सिडकोने उत्तर दिले होते की, बोली कागदपत्रांमध्ये सुधारणा बोलीदारांच्या विनंतीनुसार करण्यात आली होती. व त्या देकार देण्यापूर्वीच करण्यात आल्या होत्या. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण बदल प्रस्ताव विनंती बोलीदारांनी खरेदी केल्यानंतर संस्थापित करण्यात आले होते व त्यामुळे इतर पक्षांचा मर्यादित सहभाग झाला होता.

एल1 बोलीदाराचे स्विकृती पत्र अनियमित पध्दतीने काढून घेणे

4.8.4.6 सिडकोने एल1 बोलीदार, मेसर्स असोसिएटेड सोप स्टोन डिस्ट्रीब्युटींग कंपनी प्रायव्हेट लिमिटेड-सुप्रीम इन्फ्रास्ट्रक्चर इंडिया लिमिटेड (जेव्ही) (एएसडीसीपीएल-एसआयआयएल) यांना, एनएमआयए प्रकल्पाच्या जमीन विकासाचे (पॅकेज I) कामाचे स्विकृतीचे पत्र (एलओए), त्यांनी दिलेल्या ₹ 203.53 कोटीच्या (9.81 टक्के अंदाजित किंमत ₹ 225.67 कोटीपेक्षा कमी) देकार किंमतीच्या आधारावर जारी (जून 2016) केले होते. त्याचप्रमाणे, पॅकेज II साठी, एल1 बोलीदार एएसडीसीपीएल-एसआयआयएल ₹ 194.15 कोटीसाठी होते (14.71 टक्के अंदाजित किंमत ₹ 227.63 कोटीपेक्षा कमी). सिडकोने, देकार निविदा दिलेल्या अंदाजित किंमतीच्या 9.81 टक्के कमी असल्याचे सांगत, पॅकेज I चे स्विकृतीचे पत्र एएसडीसीपीएल-एसआयआयएलला जारी करतांना, कंत्राट मूल्याच्या (₹ 10.18 कोटी) पाच टक्के इतके अतिरिक्त सुरक्षा ठेवीची (एएसडी) मागणी केली होती. निविदा अटीनुसार, असंतुलीत बोलीसाठी म्हणून अतिरिक्त सुरक्षा ठेवीची मागणी केवळ देकार अंदाजित किंमतीपेक्षा 15 टक्के कमी असल्यास घ्यावयाची होती.

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, निविदा अटींचे उल्लंघन करित सिडकोने, कंत्राट ठेव देण्यात विलंब व अतिरिक्त सुरक्षा ठेव सादर न करणे अशी कारणे देत पॅकेज I साठी जारी केलेले स्विकृतीचे पत्र काढून घेतले (ऑगस्ट 2016) व पॅकेज II साठी प्राप्त केलेली बोली सुध्दा रद्द केली. त्यानंतर पॅकेज I व II ची दोन्ही कामे उलवे नदी वळविण्याच्या कामासोबत एकत्रकरून मेसर्स ठाकुर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड-जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड (जेव्ही) यांना ₹ 529.37 कोटीला (अंदाजित किंमत ₹ 544.89 कोटीच्या 2.85 टक्के कमी) प्रदान करण्यात आली होती (जून 2017).

सिडकोने उत्तर दिले होते की, कंत्राट ठेव सादर न केल्यामुळे व अतिरिक्त सुरक्षा ठेव सुध्दा विनिर्दिष्टीत कालावधीत न भरल्यामुळे एएसडीसीपीएल-एसआयआयएलकडून काम काढून घेण्यात आले होते. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण अतिरिक्त सुरक्षा ठेवीची मागणी देकार प्राप्त झालेल्या अंदाजित किंमतीपेक्षा 15 टक्क्याने कमी असेल तरच करावयाची होती, या प्रकरणामध्ये, सिडकोला मिळालेले देकार निविदेमध्ये दिलेल्या अंदाजित किंमतीपेक्षा फक्त 9.81 टक्केच कमी होते. सिडकोच्या विधी सल्लागाराने मत प्रदर्शित (ऑगस्ट 2016) केले होते की पॅकेज I चे दर अंदाजित किंमतीच्या 9.81 टक्के कमी असल्याने अतिरिक्त सुरक्षा ठेवीचा आग्रह धरण्यात येऊ नये.

निविदा न मागविताच विद्यमान कंत्राटदारांना अतिरिक्त कामाचे प्रदान

4.8.4.7 महाराष्ट्र शासनाच्या शासन निर्णयानुसार (ऑगस्ट 2010), ₹ 50 लाख किंवा त्यापेक्षा जास्त किंमतीच्या कामांना निविदा मागविल्यानंतरच प्रदान करावयाचे होते. त्याशिवाय, सिडकोच्या ई-निविदा नियम पुस्तिकेनुसार कोणतेही कामे/खरेदी हे ₹ 3 लाख किंवा त्यापेक्षा जास्त किंमतीची असल्यास कामांना निविदा मागविल्यानंतरच प्रदान करावयाचे होते. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, एकूण कंत्राट मूल्य ₹ 429.89 कोटी असलेल्या 10 प्रकरणांमध्ये, मार्गदर्शक तत्त्वाचे उल्लंघन करून निविदा न मागविताच विद्यमान कंत्राटदारांना विविध ठिकाणी ₹ 69.38 कोटी किंमतीची अतिरिक्त कामे प्रदान केली ज्याचा तपशील खालील तक्त्यांत दिला आहे:

(₹ कोटीत)

अ. क्र.	कंत्राटदाराचे नाव	कामाचे नाव	काम प्रदान केले त्याची मूळ किंमत	विविध ठिकाणी प्रदान केलेली अतिरिक्त कामे
1	पी.डी. अर्थमुव्हर्स	आरअॅडआर सेक्टर 25 व 25ए चे एकात्मिकृत काम	45.18	3.14
2	पी.डी. अर्थमुव्हर्स	वाहल येथील आरअॅडआर सेक्टर 25 व 25ए जमिनीचा विकास	45.61	17.19
3	पी.डी. अर्थमुव्हर्स	वाहल येथील सेक्टर 24 मधील जमिनीचा विकास	21.79	1.25
4	जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड	पुष्पक नगर सेक्टर 4 ते 10 चा एकात्मिकृत विकास	107.85	10.26
5	ठाकुर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड	दापोली जवळ (पार्ट II) जमिनीचा विकास	50.98	4.87
6	जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड	दापोली जवळ (पार्ट I) जमिनीचा विकास	51.18	16.93
7	श्री व्यंकटेश्वरा इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रायव्हेट लिमिटेड	पांडवमार्ग पासून रस्त्याचा एकात्मिकृत विकास	14.76	0.59
8	पी.डी. अर्थमुव्हर्स	करंजाडे येथील सेक्टर 5ए व 6 क्षेत्राचे पुनर्वसन	23.31	12.97
9	कल्पना स्ट्रक्चरकोन प्रायव्हेट लिमिटेड	एसअॅन्डटी कक्ष तरघर रेल्वे स्टेशनवर बांधणे	67.43	0.50
10	हितेन सेठी अॅन्ड असोसिएट्स	तीन रेल्वे स्टेशनसाठी रचनात्मक तपशीलवार संचित्र तयार करणे	1.80	1.68
	एकूण		429.89	69.38

सिडकोने उत्तर दिले की, एकात्मिकृत पायाभूत सुविधा कामे, जमीन विकासाची कामे, तरघर रेल्वे स्टेशनवर कक्ष बांधणे व रेल्वे स्टेशनसाठी रचनात्मक तपशीलवार संचित्र बनविणे या संबंधीत कामाच्या मूळ व्याप्तीतील कामाच्या जागा उपलब्ध न झाल्यामुळे नुकसान भरपाई म्हणून व कामाची निकड लक्षात घेता, कंत्राटदारांना अतिरिक्त कामे प्रदान करण्यात आली होती.

हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण मूळ कामांची व्याप्ती कमी होती म्हणून कंत्राटदारांना भरपाई करण्यासाठी कामे प्रदान करणे हे निर्धारित मार्गदर्शक तत्वाच्या विरुद्ध होते.

बिल ऑफ क्वॉन्टीटी मध्ये सुधारणा केल्यानंतरही नवीन निविदा न बोलविणे

4.8.4.8 पारदर्शक व स्पर्धात्मक निविदा मागविणे प्रक्रियेमध्ये ज्या कामाच्या निविदा मागवायच्या आहेत त्याकामाचे रेखांकन व रेखाचित्रांची निश्चिती करणे व निविदा प्रक्रिया सुरु करण्यापूर्वी बिल ऑफ क्वॉन्टीटी निश्चित करणे हे आवश्यक असते. लेखापरीक्षाच्या असे निदर्शनास आले की मेसर्स पी.डी. अर्थमुव्हर्स यांना ₹ 21.79 कोटीला प्रदान (फेब्रुवारी 2015) करण्यात आलेल्या वाहल येथील पुनर्वसन व पुनर्वसाहतसाठी (आरअॅण्डआर) जमीन विकासाच्या कामामध्ये, रेखांकन व रेखाचित्र यामध्ये सुधारणा केल्यामुळे बोली उघडल्यानंतर व काम प्रदान करण्यापूर्वी बिल ऑफ क्वॉन्टीटी वाढवून सुधारित करण्यात आली होती.

लेखापरीक्षाच्या असे निदर्शनास आले की, सिडकोने रेखांकनात बदल जानेवारी 2015 मध्ये म्हणजे काम प्रदान करण्यापूर्वी केले होते. सुधारित रेखांकनामुळे 57,240 सीयुएम अतिरिक्त भराव करावा लागला व रिक्लेमेशनची पातळी बदलली व त्यामुळे 2,11,139 सीयुएम इतकी अतिरिक्त मात्रा वाढली होती, परिणामस्वरूप ₹ 7.83 कोटीचा (प्रदान केलेल्या किंमतीच्या 36 टक्के) फरक पडला होता. किंमतीतील फरक धरून एकूण किंमत 22 हेक्टरसाठी ₹ 29.62 कोटी इतकी होती. रेखाचित्रातील, रेखांकनामधील व बिल ऑफ क्वॉन्टीटी हे मोठे बदल काम प्रदान करण्यापूर्वीच माहित होते, व पारदर्शकता व स्पर्धात्मक बोली यांची खात्री करून घेण्यासाठी नवीन निविदा मागवयास हव्या होत्या. लेखापरीक्षाच्या असे निदर्शनास आले की, नवीन निविदा मागविण्यात आल्या नव्हत्या व मूळ निविदेच्या आधारावरच कंत्राट प्रदान करण्यात आले होते.

सिडकोने उत्तर दिले होते की रेखांकन नियोजनात सतत बदल करण्यात आल्यामुळे फरक पडला होता व किंमतीत वाढ झाली होती. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण रेखांकनामध्ये निविदा मागविल्यानंतर सतत बदल करणे हे कामाचे खराब नियोजन व निविदा पूर्वी कामाच्या जागेचे अपर्याप्त सर्वेक्षण दर्शविते.

कामांची अंमलबजावणी

अंतर्गत नियंत्रण व संनियंत्रण

4.8.5 अंतर्गत नियंत्रण हे मूल्यांकन व जोखीम व्यवस्थापनाची परिणामकारकता सुधारणे, नियंत्रण व संघटनेतील शासन प्रक्रिया यासंबंधीत असते. अशारितीने, कामकाजाच्या प्रगतीचा नियतकालिक आढावा सिडकोने घेऊन सुधारात्मक कारवाई त्वरेने करणे अत्यावश्यक असते. त्याशिवाय, कंत्राटदारांना व सल्लागारांना देण्यात येणारे प्रदान सुध्दा काटेकोरपणे कंत्राटाच्या अटीनुसार प्रदान करावयास हवे होते, त्यामुळे कंत्राटदारांना व सल्लागारांना अदेय फायदा देणे टाळता आले असते.

सिडकोने माहिती तंत्रज्ञान (आयटी) वर आधारित अभियांत्रिकी कामे व प्रकल्पांसाठी संनियंत्रण प्रणालीची अंमलबजावणी केली नव्हती, ज्यामुळे प्रकल्प संबंधीची सर्व अद्यावत माहिती वेळेत व्यवस्थापनाला मिळण्याची सोय झाली असती ज्यामुळे गंभीर समस्यांवर वेळेवर सुयोग्य कारवाई करणे शक्य झाले असते.

सिडकोने सांगितले होते की, आयटी आधारित संनियंत्रण प्रणाली म्हणून अंमलबजावणी करण्याची प्रक्रिया चालू होती.

लेखापरीक्षांच्या निदर्शनास आलेल्या अंतर्गत नियंत्रण व संनियंत्रणाच्या अभावामुळे कामाच्या अंमलबजावणीत विलंब झालेल्या प्रकरणांची चर्चा खाली केलेली आहे.

एनएमएमआर प्रकल्पामधील विलंब

4.8.5.1 एनएमएमआर प्रकल्प डिसेंबर 2013 मध्ये पूर्ण करण्याचे नियोजित केले होते. कामे पूर्ण करण्यामध्ये विलंब झाला होता व सुधारित संभाव्य पूर्णत्व कालावधी मे 2019 निश्चित करण्यात आला होता. प्रदान केलेल्या कामाचा तपशील, कामे पूर्णत्वाची तारीख व एनएमएमआर प्रकल्पाची जानेवारी 2019 पर्यंतची कामे पूर्ण करण्याची सद्यःस्थिती खालीलप्रमाणे आहे:

अ. क्र.	कामाचे नाव	कंत्राटदाराचे नाव	प्रदान केलेली किंमत (₹ कोटीत)	प्रदान केल्याची तारीख	पूर्तता करायची तारीख	जानेवारी 2019 रोजी कामे पूर्ण झाल्याची स्थिती (टक्केवारीत)
1	एलीव्हेटेड सहा स्टेशन	सेन जोस-महावीर-सुप्रीम कॉन्सोर्टियम	179.17	31/08/2012	30/06/2014	56.70
2	एलीव्हेटेड पाच स्टेशन	सेन जोस-महावीर-सुप्रीम कॉन्सोर्टियम	141.99	06/07/2012	05/05/2014	64.78
3	एलीव्हेटेड सहा स्टेशन	प्रकाश कॉन्स्ट्रुक्शन	127.00	17/10/2017	16/07/2018	27.00
4	एलीव्हेटेड पाच स्टेशन	बिल्डर्राईट कन्स्ट्रक्शन, युनिवास्तु इंडिया लिमिटेड व जे. कुमार इन्फ्रा प्रोजेक्ट लिमिटेड	126.40	14/11/2018	13/08/2019	11.00
5	4.34 किलोमीटर व्हायडक्ट	एनसीसी लिमिटेड	158.96	01/07/2011	30/06/2013	95.00
6	4.91 किलोमीटर व्हायडक्ट	जे. कुमार इन्फ्रा प्रोजेक्ट लिमिटेड	145.96 69.73	22/06/2011	21/06/2013	88.00
7	व्हायडक्ट ते डेपो जोडणी	जे. कुमार इन्फ्रा प्रोजेक्ट लिमिटेड	67.99	02/05/2014	01/08/2015	100.00
8	डेपो काम	जे. कुमार-सीआरटीजी जेव्ही	139.21	20/02/2013	19/02/2015	100.00
9	रेल्वे पध्दती कंत्राट	अँटाकस् कॉन्सोर्टियम	1,327.75	01/08/2014	31/01/2017	45.00

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते की, एनएमएमआर प्रकल्पामधील विलंब हा मुख्यतः कंत्राटदाराच्या खराब आर्थिक स्थितीमुळे स्टेशनची कामे पूर्ण होण्यातील विलंबामुळे झाला होता. मे-जून 2014 या पूर्णत्वाच्या मूळ विनिर्दिष्टीत कालावधीनुसार, सहा एलीव्हेटेड स्टेशन्स (अ.क्र.1) व पाच एलीव्हेटेड स्टेशन्स (अ.क्र.2) यांच्या बाबतीत कंत्राटदार हे स्टेशनची फक्त 36 व 38.59 टक्के कामे पूर्ण करू शकले होते. मात्र सिडकोने त्यांचे कंत्राटे अनुक्रमे फेब्रुवारी 2017 व डिसेंबर 2017 मध्ये रद्द केली होती. या स्टेशन कामाचे कंत्राटे रद्द करण्यात अनुक्रमे 31 व 41 महिन्यांचा विलंब झाला होता व त्याचे सोपानन

परिणाम स्टेशन कामे व त्यासंबंधीची रेल्वे प्रणालीची कामे यावर झाले होते. त्याशिवाय, सिडकोने अ.क्र.2 च्या पाच एलीव्हेटेड स्टेशन्सची कामे विभागून तीन कंत्राटदारांना (अ.क्र.4) पुढे नोव्हेंबर 2018 मध्ये प्रदान केले होते व त्यामुळे प्रकल्प पूर्ततेत आणखी विलंब होणार होता.

रेल्वे प्रणाली कामाच्या कंत्राटदारांच्या (अ.क्र.9) कामगिरीची प्रगती नियोजित काळाप्रमाणे नव्हती त्यामुळे दोन रिसीव्हिंग सब स्टेशनच्या (आरएसएस) कामाची पूर्तता झाली नव्हती. पूर्ततेची नियोजित तारीख जानेवारी 2017 मध्येच समाप्त झाली तरीही प्रकल्पासाठी आवश्यक असलेला आवर्ती साठ्याचा पुरवठा रेल्वे प्रणाली कंत्राटदाराने पूर्ण केला नव्हता. सिडकोने कंत्राटदाराला मुदतवाढ प्रदान करतांना म्हटले (जुलै 2017) की रेल्वे प्रणाली कामामध्ये झालेला विलंब हा कंत्राटदाराने पर्याप्त साधनसामुग्री न लावणे, कॉन्सोर्टियम भागीदारांमध्ये समन्वय नसणे, आरएसएस इमारत बांधण्यामधील विलंब व साधनसामुग्री संस्थापित करण्यातील विलंब याकारणांमुळे झाला परिणामी वीज पुरवठ्यामध्ये विलंब झाला होता.

मेसर्स जे. कुमार इन्फ्रा प्रोजेक्ट लिमिटेड यांना (अ.क्र.6) कामाचे प्रदान करण्यात आलेल्या 4.91 किलोमीटर व्हायडक्टच्या बाबतीत, लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की तळोजा येथील रेल्वे क्रॉसिंग वरील व्हायडक्टचे काम पूर्ण न झाल्यामुळे विलंब झाला होता. त्यापुढे, रेल्वेने रेल्वे क्रॉसिंगसाठीचे रचनात्मक पोलादी स्पॅनला व सर्वसाधारण व्यवस्था रेखाचित्र (जीएडी) यांना मंजूरी मार्च 2015 ला दिली होती. परंतु, सल्लागाराने³ रेल्वे क्रॉसिंग वरील स्पॅन कामाच्या किंमतीला अंतिमरूप देण्यात 18 महिन्यांचा विलंब केल्यामुळे, कंत्राटदार केवळ डिसेंबर 2016 मध्येच काम हाती घेऊ शकला, परिणामस्वरूप रेल्वे स्पॅनचे काम पूर्ण होण्यास विलंब झाला होता.

बांधकाम पूर्ण करण्यातील व विविध समाशोधने मिळण्यामधील विलंब यामुळे प्रकल्प पूर्ण होण्यास विलंब झाल्याचे सिडकोने स्वीकारले होते.

इतर पायाभूत सुविधा कामे

4.8.5.2 4.5 किलोमीटर लांबी असलेले सागर किनारपट्टी रस्ता (60 मीटर रुंदीचा) याचे काम ₹ 50.94 कोटी खर्चून पूर्ण झाले (जून 2012) होते. रस्त्याच्या महत्त्वाचा भाग असलेल्या होल्डींग तलावांवरील तीन प्रीकास्ट आर्च पूलांचे बांधकाम पूर्ण न झाल्यामुळे सहा वर्षांपासून हा रस्ता विनावापर पडून होता. या कामासाठी मिळालेले पर्यावरण समाशोधन (ईसी) याची विधीग्राह्य फक्त फेब्रुवारी 2014 पर्यंतच असल्याने, सिडकोला ऑगस्ट 2014 मध्ये कामाचे प्रदान करतांना नवीन पर्यावरण समाशोधनसाठी अर्ज करावा (ऑगस्ट 2014) लागला होता. दुसऱ्या वेळचे पर्यावरण समाशोधन ऑगस्ट 2015 मध्ये मिळाले होते व कामासाठीची जागा ही खारफूटी काढून टाकल्यानंतरच नोव्हेंबर 2016 ला उपलब्ध करून देण्यात आली होती. होल्डींग तलावांवर प्रीकास्ट आर्च पूलांचे बांधकाम मात्र जानेवारी 2019 नंतरच पूर्ण करण्यात आले होते व किनारपट्टीचा रस्ता सहा वर्षांच्या विलंबानंतर वापरात आणला गेला.

वरील लेखापरीक्षण शेरा स्वीकारतांना, सिडकोने म्हटले होते की भविष्यांमध्ये योग्य ती काळजी घेण्यात येईल.

4.8.5.3 डांबरीकरण, स्टॉर्म वॉटर ड्रेन, मलनिस्सारण लाईन व पाणीपुरवठा लाईन यांचा समावेश असलेल्या सहा ते 36 मीटर रुंदीचा व 3.38 किलोमीटर लांबीचा द्रोणागिरी येथील रस्ता बांधण्याचे काम मेसर्स ठाकुर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेडला ₹ 16.31 कोटी

³ मेसर्स लुईस बर्गर आयएनसी.

किंमतीला प्रदान (डिसेंबर 2013) करण्यात आले होते. कंत्राटदार फक्त 74 टक्के रस्त्याचे काम व 71 टक्के स्टॉर्म वॉटर ड्रेनचे ₹ 10.27 कोटीचे काम पूर्ण करू शकले होते व उर्वरित क्षेत्र खारफूटी खाली होते व अतिक्रमित असल्यामुळे काम वेळेआधीच बंद करण्यात आले होते (डिसेंबर 2015).

सिडकोने स्वीकारले की अतिक्रमण व खारफूटीमुळे काम पूर्ण करणे शक्य झाले नव्हते.

अंमलबजावणी केल्या जाणाऱ्या कामाची प्रगती पाहण्यासाठी संनियंत्रण यंत्रणेचा अभाव असल्यामुळे, अधिक सतर्क संनियंत्रण एक तर काम आधीच थांबवू शकले असते किंवा ते पूर्ण होण्याची खात्री करू शकले असते.

4.8.5.4 सिडकोने प्रति दिन 20 दशलक्ष लिटर क्षमतेचे मलनिस्सारण प्रक्रिया संयंत्र (एसटीपी) करंजाडे येथे ₹ 34.35 कोटीला बांधण्याचे काम प्रदान (जुलै 2014) केले होते. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की जरी कंत्राटदाराने एसटीपीचे काम मे 2017 मध्ये पूर्ण केले होते तरीही विद्युत पुरवठा उपलब्ध नसल्यामुळे ऑक्टोबर 2018 पर्यंत एसटीपी कार्यरत झाले नव्हते. लेखापरीक्षणाच्या निदर्शनास आले की, डिसेंबर 2015 मध्ये केलेल्या अर्जावर महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादितने विद्युत पुरवठा फेब्रुवारी 2016 मध्ये जरी मंजूर केला होता, तरी सिडकोने सुरक्षा ठेवीची ₹ 15.52 लाख रक्कम प्रशासकीय कारणे देत पुढे डिसेंबर 2016 मध्ये भरली होती.

सिडकोने उत्तरात म्हटले होते की, हे संयंत्र ऑक्टोबर 2018 मध्ये कार्यान्वित झाले होते व विलंब विद्युत वितरण कंपनीमुळे झाला होता. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण त्या विद्युत पुरवठा जोडणीच्या अर्जासाठी भरणा करण्यातील विलंब (डिसेंबर 2016) झाल्यामुळे पुरवठा निकषांमध्ये बदल झाले जसे की अतिरिक्त भार मंजूर करणे व ₹ 9.02 लाखाचे अतिरिक्त सुरक्षा ठेव भरणे जी जून 2017 मध्ये भरण्यात आली व ज्यामुळे संयंत्र कार्यान्वित करण्यात (ऑक्टोबर 2018) अधिक विलंब झाला होता.

खारघर येथील सामुदायिक गृह योजना (एमएचएस)

4.8.5.5 महसूल मिळविण्यासाठी व निर्माण केलेल्या पायाभूत सुविधांचा न्हास टाळण्यासाठी पात्र जनतेला बांधण्यात आलेल्या सदनिका त्वरित विकणे आवश्यक असते.

‘व्हॅली शिल्प’ योजनेतील सामुदायिक गृह योजना खारघर येथील सदनिकांचे/दुकानांचे नियतवाटप व ‘स्वप्रपूर्ती’ योजनेतील सदनिका नियतवाटप करण्यासाठी सिडकोकडून अनुक्रमे जानेवारी व ऑगस्ट 2014 मध्ये अर्ज मागविण्यात आले होते व नियतवाटपासाठीची सोडत मार्च 2014 व नोव्हेंबर 2015 मध्ये काढण्यात आली होती.

या दोन गृहनिर्माण योजनांमधील विकण्या योग्य 4,814 सदनिकापैकी, 3,733 अर्जदारांना पत्रे जारी करण्यात आली होती व 3,317 अर्जदारांना घराचा प्रत्यक्ष ताबा देण्यात देण्यात आला होता. त्यामुळे, सोडती काढल्यानंतर चार वर्षांनी देखील, 1,081 सदनिका (22 टक्के) न विकता पडून राहिल्या. त्याचप्रमाणे, या दोन प्रकल्पांतील उपलब्ध 216 वाणिज्यिक परिसर (108 दुकाने व 108 कार्यालये) पैकी 199 (92 टक्के) वाणिज्यिक परिसर अद्याप (नोव्हेंबर 2018) विकले गेले नव्हते. सिडकोने सामुदायिक गृह योजनेतील बांधलेल्या सदनिकांची विल्हेवाट लावण्यासाठीचे कोणतेही धोरण व मार्गदर्शक तत्त्वे आखली नव्हती. सिडकोने कागदपत्रांची छाननी, इरादा पत्र/नियतवाटप पत्र जारी करण्यासाठी कोणतीही कालमर्यादा विहित केली नव्हती ज्यामुळे सदनिकांची विल्हेवाट लावण्यामध्ये अत्यंत विलंब झाला होता. असे निदर्शनास आले की, बांधकाम पूर्ण झाल्यानंतर दोन वर्षे उलटून गेल्यानंतरही, ‘स्वप्रपूर्ती’ योजनेमधील 66 दुकाने नियतवाटप करण्यासाठीचे अर्ज

मागविण्यात आले नव्हते. ₹ 634.08 कोटी इतके मूल्य असलेल्या विक्री न झालेल्या सदनिकांची/दुकानांची विल्हेवाटीची खात्रीकरण घेण्यासाठी सिडकोने कोणताही नियतकालिक आढावा घेतला नव्हता व त्यामुळे गृहनिर्माण सुविधा देण्याचे ठरविलेले नियोजित उद्दिष्ट विफल झाले होते. सिडकोने 'स्वप्रपूर्ती' योजनेतील विकल्या न गेलेल्या सदनिका प्रतिक्षा यादीत असलेल्या अर्जदारांना नियतवाटप करण्याचे (ऑक्टोबर 2016) ठरविले. कोणत्या प्रतिक्षा यादीच्या आधारावर नियतवाटप करण्यात आले त्यांची कागदोपत्री नोंद नव्हती.

सिडकोने लेखापरीक्षणाचे शेरे स्वीकारले होते व म्हटले की विकल्या न गेलेल्या/रद्द करण्यात आलेल्या सदनिका विल्हेवाटीची योजना तयार करण्यात येत होती.

प्रदाने व वसुली

4.8.6 कंत्राटदारांना करण्यात येणारी प्रदाने व त्यांच्याकडून होणारी वसुली कंत्राटाच्या अटीनुसार काटेकोरपणे शासित करण्यात येते. त्यापासून विचलन केल्यास कंत्राटदारांना विनाकारण अदेय फायदा होतो व त्या व्यतिरिक्त टाळता येण्याजोगा खर्चही होतो. अशा विचलनाची लेखापरीक्षणाच्या निदर्शनास आलेली उदाहरणे खाली चर्चिली आहेत.

पुरवठ्याच्या सुसज्जतेसाठी अतिरिक्त प्रदान

4.8.6.1 एनएमएमआर प्रकल्पाच्या रेल्वे प्रणाली कंत्राटानुसार साधनसामुग्री पुरवठा व कंत्राटी सुटेभाग यांच्या सुसज्जतेसाठी 10 टक्के दराइतके व्याजविरहीत प्रदान हे बीजक सादर केल्यावर देय करावयाचे होते. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, सिडकोने मेसर्स अँटाकस् कॉन्सोर्टियम यांना ₹ 1,239 कोटी इतके एकूण कंत्राट मूल्य ज्यामध्ये त्यांनी द्यावयाच्या अभियांत्रिकी सेवा यांचा समावेश होता याला विचारांत घेऊन पुरवठ्याच्या सुसज्जतेसाठी ₹ 123.88 कोटीचे प्रदान केले होते (नोव्हेंबर 2014). कंत्राट मूल्यातील साधनसामुग्री पुरवठ्याचा भाग फक्त ₹ 985.55 कोटी होता आणि म्हणूनच सिडकोने फक्त ₹ 98.55 कोटीचे प्रदान करावयास हवे होते. परिणामस्वरूप साधनसामुग्री पुरवठ्यासाठी ₹ 25.33 कोटी इतकी अतिरिक्त सुसज्जता रक्कम देण्यात आली होती. त्यापुढे, पुरवठा जानेवारी 2016 पासून सुरु झाला तरी कोणतेही बीजक सादर केलेले नसतानाही सिडकोने नोव्हेंबर 2014 मध्येच रक्कम प्रदान केली होती, परिणामस्वरूप अग्रीमाचे प्रदान अगोदरच केल्यामुळे ₹ 14.87 कोटी⁴ व्याजाचे नुकसान झाले होते.

सिडकोने म्हटले होते की कंत्राटाच्या अटीनुसारच संपूर्ण रेल्वे प्रणाली किंमतीच्या आधारावर 10 टक्के दराने सुसज्जतेसाठीचे प्रदान करण्यात आले होते. हे उत्तर स्वीकारण्या योग्य नव्हते कारण कंत्राट किंमतीचे द्विभाजन हे साधनसामुग्री व कंत्राटी सुटेभाग यांचा पुरवठा आणि सेवा भाग यामध्ये करण्यात आले होते आणि त्यामुळे कंत्राटाच्या विशेष अटीच्या कलम 1.2 अनुसुची 5 नुसार सेवा भाग वगळूनच प्रदान करावयास हवे होते.

अस्वीकार्य मालावर किंमत फरकाचे प्रदान

4.8.6.2 कंत्राटातील माल, इंधन व श्रमीक घटकांच्या किंमतीवर झालेल्या वाढीची भरपाई करण्यासाठी कंत्राटदाराला किंमतीतील फरक (पीव्ही) देय करण्यात येतो. एनएमआयए प्रकल्पाच्या ₹ 2,033.72 कोटी किंमतीच्या जमीन विकास कामाच्या तीन कंत्राटांमध्ये, जरी कामाच्या व्याप्तीनुसार टेकडी कापून व टेकडीतून मिळालेल्या दगडामधून खोलगट भागामध्ये भरणा करावयाचे होते, तरीही सिडकोने माल घटकांसाठी ₹ 22.08 कोटीचे

⁴ ₹ 123.88 कोटीवर प्रति वर्ष 12 टक्के या दराने .

किंमतीतील फरकाचे प्रदान करण्यात आले. जमीन विकास कामांसाठी प्रदान करण्यात आलेला कंत्राटनिहाय किंमत फरकाचा तपशील खालीलप्रमाणे होता:

अ. क्र.	कंत्राटदाराचे नाव	पॅकेज नंबर	प्रदान केलेले कंत्राट मूल्य (₹ कोटीत)	प्रदान केलेली किंमतीतील फरकाची रक्कम (₹ कोटीत)	ज्या कालावधी पर्यंत किंमतीतील फरक प्रदान केला गेला
1	ठाकूर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड व जे. एम. म्हात्रे प्रायव्हेट लिमिटेड (जेव्ही)	I व II	529.37	0.60	डिसेंबर 2017
2	गायत्री प्रोजेक्ट लिमिटेड	III	699.44	15.87	जून 2018
3	कॅन्स्ट्रक्टोरा सॅन जोस-जीव्हीके प्रोजेक्ट व टेक्नीकल सर्विस प्रायव्हेट लिमिटेड	IV	804.91	5.61	मार्च 2018
	एकूण		2,033.72	22.08	

कंत्राटदाराने बाह्य स्रोताकडून कोणतेही सामान खरेदी केले नसल्यामुळे, सिडकोचे मालाच्या किंमतीतील फरक देय करण्याचे कोणतेही दायित्व नव्हते. यापुढे, ज्या विशिष्ट कागदपत्रांच्या आधारावर किंमतीतील फरकाचा दावा मंजूर करण्यात आला ही कागदपत्रे मागविण्यात आली होती मात्र अशी कोणतीही कागदपत्रे लेखापरीक्षणाला सादर केली गेली नव्हती. त्यामुळे, अस्वीकार्य माल घटकावर किंमतीतील फरक म्हणून केलेले ₹ 22.08 कोटी इतके प्रदान हे अनियमित होते व त्यामुळे कंत्राटदाराला अदेय फायदा झाला होता.

सिडकोने निर्गमन बैठकीत (जानेवारी 2019) म्हटले होते की ही बाब तपासण्यात येईल.

विलंबासाठी/निर्धारित नुकसानासाठी भरपाई न आकारणे

4.8.6.3 कंत्राटाच्या अटीनुसार, जर कंत्राटदार/सल्लागार यांना वेळेवर संपूर्ण काम करण्यात किंवा कामाचा भाग पूर्ण करण्यात अपयश आले तर, त्यांना प्रत्येक आठवड्याला कंत्राट किंमतीच्या 0.25 टक्के या दराने पण कंत्राट किंमतीच्या जास्तीत जास्त 7.50 टक्के इतकी नुकसान भरपाई सिडकोला द्यावयाची होती. ही अट वित्तीय अटीनुसार 25 टक्के काम पूर्ण झाल्यानंतर किंवा कंत्राटाच्या कालावधीच्या 25 टक्के कालावधी संपल्यानंतर, यापैकी जे आधी असेल ते, तेव्हापासून कार्यान्वित होती. कंत्राटदार/सल्लागारामुळे झालेल्या विलंबासाठीची विलंब नुकसान भरपाई (सीएफडी)/निर्धारित नुकसान भरपाई (एलडी) आकारणे असल्यास, त्या कामामधील विलंब/व्यत्यय यांचे वेळेवर विश्लेषण करणे व सुयोग्य कागदपत्र नोंदीसोबत विलंबाची कारणे/स्पष्टीकरणे काढणे गरजेचे होते.

➤ लेखापरीक्षणाला आढळून आले की, ₹ 4,759.94 कोटी कंत्राट किंमतीच्या 22 कंत्राटांमध्ये, कामामधील विलंब किंवा माईल स्टोन साध्य न होणे याला कंत्राटदार/सल्लागार जबाबदार होते तरीही सिडकोने ₹ 185.97 कोटी रक्कमेची सीएफडी (जोडपत्र 9) वसूल केली नव्हती. कंत्राटदारांना जमीन विकासाच्या कामात जमीन उपलब्ध नव्हती हे कारण देऊन, मान्सुन, ग्रामस्थांकडून विरोध इत्यादि कारणांवर मुदतवाढ देण्यात आली होती. सीएफडी न आकारता जमीन विकास कामांमध्ये मुदतवाढ देणे समर्थनीय नव्हते, कारण की जमीन उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या क्षेत्रामध्ये देखील विनिर्दिष्टीत तारखेला कामे पूर्ण झाली नव्हती किंवा अंशतः पूर्ण झाली होती. त्यापुढे, अशा ह्या प्रकरणांमध्ये विकसित करण्याचे क्षेत्र जमीन उपलब्ध नसल्यामुळे कमी करण्यात आले तरीही, काम पूर्णत्वाचा अवधी प्रमाणानुसार कमी करण्यात आला नव्हता.

सिडकोने म्हटले होते की, कामे पूर्ण करण्यामधील विलंब प्रामुख्याने पर्यावरण समाशोधन/वन खात्याची परवानगी मिळवण्यामधील विलंब, ग्रामस्थांचा विरोध, कामाच्या व्याप्तीत वाढ व कंत्राटदारांना संचित्र सादर करण्यामधील विलंब हे होते. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण सिडकोने दिलेल्या घटकांना विचारात घेऊन देखील झालेल्या विलंबाला कंत्राटदारच जबाबदार होते. या प्रकरणांमध्ये ग्रामस्थांचा विरोध, मान्सूनचा कालावधी इत्यादी यांचा कंत्राट कालावधीत मान्सून कालावधीचा समावेश अंतर्भूत होता. कामामध्ये येणारे दररोजचे व्यत्यय यांची सुयोग्य कारणासह नोंदवही विभागांनी ठेवली नव्हती. अशारितीने, कामाच्या कालावधीतील वाढ एक नित्याची बाब म्हणून सीएफडी न आकारता देण्यात येत होती परिणामी कंत्राटदारांला अदेय फायदा होत होता.

➤ एनएमएमआर प्रकल्पाच्या सल्लागाराच्या (मेसर्स लुईस बर्गर आयएनसी) कामाच्या व्याप्तीनुसार, सल्लागाराला तपशीलवार प्रकल्प अहवालाचा आढावा घ्यायचा होता व विविध कंत्राट पॅकेजसाठीचे निविदा दस्तावेज तयार करायचे होते ज्यांत रेल्वे प्रणालीसह, बांधकाम पर्यावेक्षण, कंत्राट प्रशासन, सुरक्षा, गुणवत्ता व पर्यावरण विषयी भाग व संपूर्ण पध्दतीची चाचणी व कार्यचालन यांचा समावेश होता. कंत्राटाच्या अटीनुसार, कंत्राट मूल्याच्या प्रति दिन 0.05 टक्के दराने व जास्तीत जास्त कंत्राट मूल्याच्या पाच टक्के दराने विलंबासाठी सल्लागार जबाबदार असल्यास निर्धारित नुकसान भरपाई आकारावयाची होती. लेखापरीक्षांच्या असे निदर्शनास आले की, दोन व्हायडक्ट कंत्राटांमधील व्हायडक्ट जंक्शनच्या संरखनेतील चूक, क्रॉस ओव्हरसाठीच्या निर्णयातील विलंब, मेसर्स जे. कुमार यांना प्रदान करण्यात आलेल्या व्हायडक्टच्या कामातील डेपो जोडणीसाठी स्पॅनस् विलिन/विलग करणे ह्यामुळे 127 दिवसांचा विलंब झाला. त्याचप्रमाणे, तळोजा येथील रेल्वे स्पॅन कामाच्या किंमतीला अंतिमरूप देण्यात सल्लागाराकडून जवळजवळ 18 महिन्यांचा विलंब झाला होता, व त्यामुळे स्पॅन काम सुरु होण्यास विलंब झाला होता. वरती नमूद केलेले व्यपगत/विलंब ह्याला सल्लागार जबाबदार असल्यामुळे, सिडकोने कंत्राट अटीनुसार ₹ 3.72 कोटी⁵ रक्कमेचा दंड आकारावयास हवा होता.

सिडकोने हे स्वीकारले व म्हटले की, ₹ 1.10 कोटी इतकी रक्कम त्यांच्या बीलांमधून रोखून ठेवण्यात आली होती व कंत्राटाच्या कलमानुसार शेवटी त्याच्या व्यपगताच्या आधारावर निर्धारित नुकसान भरपाईला अंतिमरूप देण्यात येईल.

➤ नेरूळ-उरण रेल्वे (एनयूआर) प्रकल्पासाठी सल्लागार नेमणूकीच्या प्रस्ताव विनंतीच्या अटीनुसार, जर सल्लागाराला प्रकल्प वेळेवर पूर्ण करण्यासाठीचे निर्णायक मार्शलस्टोन साध्य करणे शक्य झाले नाही तर 25,000 प्रति दिन व जास्तीत जास्त एकूण शुल्काच्या पाच टक्के दराने निर्धारित नुकसान भरपाई आकारावयाची होती. लेखापरीक्षांच्या निदर्शनास आले की, सिडकोने दोन रेल्वे स्टेशनची कामे प्रदान केल्यानंतर, रेखाचित्र देण्यामध्ये खारकोपर रेल्वे स्टेशनबाबतीत 160 दिवसांचा व बामनडोंगरी रेल्वे स्टेशनसाठी 210 दिवसांचा सल्लागारामार्फत विलंब झाला होता व त्यामुळे रेल्वे स्टेशनची कामे पूर्ण होण्यास विलंब झाला होता. त्यापुढे असे दिसून आले की, पूर्ततापत्रांच्या प्रस्तुतीमध्ये व रेखाचित्र सादर करण्यात विलंब झालेला असतानाही, सिडकोने ₹ 14.90 लाख⁶ रक्कमेचा दंड हा विलंबास सल्लागार जबाबदार असतानाही वसूल केला नव्हता.

⁵ जुलै 2018 पर्यंत प्रदान केलेल्या ₹ 74.39 कोटी शुल्काच्या पाच टक्के दराने.

⁶ ₹ 2.98 कोटी (मूळ काम ₹ 1.31 कोटी व अतिरिक्त काम ₹ 1.67 कोटी) वर पाच टक्के.

सिडकोने स्वीकारले की रेखाचित्र सादर करण्यामधील झालेला विलंब हा सल्लागारामुळे झाला होता, परंतु निर्धारित नुकसान भरपाई न आकरण्याबाबत उत्तरात काहीही म्हटले नव्हते.

➤ त्याचप्रमाणे, नेरूळ-उरण रेल्वे प्रकल्पातील सीवूड रेल्वे स्टेशन विकास कामासाठी, प्रति दिन ₹ 1 लाख यादराने जास्तीत जास्त 90 दिवसांसाठी निर्धारित नुकसान भरपाई लार्सन अँड टुब्रो लिमिटेड (एलअँडटी) वर आकारायची होती. जरी सीवूड रेल्वे स्टेशनच्या टप्पा-I बांधकामाला 450 दिवसांपेक्षा जास्त विलंब झाला, तरीही सिडकोने कंत्राटदाराकडून ₹ 90 लाख दंडाची आकारणी व वसूली केली नव्हती.

सिडकोने स्वीकारले होते की, विलंबासाठी मेसर्स लार्सन अँड टुब्रो लिमिटेड जबाबदार होते व लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिल्यानंतर ₹ 90 लाखाची वसूली करण्यात आली होती.

कंत्राटदारांकडून विमांच्या संरक्षणाचे नुतनीकरण न करणे

4.8.6.4 कंत्राटाच्या अटीनुसार कामांसाठीच्या व कंत्राटदाराच्या साधनसामुग्रीसाठीच्या विमा पॉलीसींना कंत्राटदाराची सर्व जोखीम (सीएआर) विमा पॉलीसी म्हणून ओळखली जाते व विमा पॉलीसीमध्ये कामाच्या जागेवर काम सुरु झाल्यापासून ते काम ताब्यात घेतल्याचे प्रमाणपत्र जारी करण्यापर्यंतचा कालावधी समाविष्ट असतो. त्यापुढे, असेही विनिर्दिष्टीत केले होते की सर्व विमा पॉलीसी कंत्राटामध्ये विहित केलेल्या न्युटी दायित्व कालावधी समाप्ती पर्यंत कार्यरत ठेवायच्या असतात. लेखापरीक्षणाच्या निदर्शनास आले की, कंत्राट मूल्य ₹ 192.02 कोटी असलेल्या सात कंत्राटांमध्ये ₹ 204.30 कोटी विमा संरक्षण असलेल्या विमांच्या पॉलीसीचे कंत्राटदाराने नुतनीकरण केले नव्हते. विमांच्या पॉलीसीचे नुतनीकरण न केल्यामुळे कंत्राट संबंधीची विनाकारण जोखीम उघड झाली होती व निविदा अटीचे उल्लंघन झाले होते.

सिडकोने तथ्य स्वीकारत म्हटले होते की, भविष्यात अशा घटना टाळण्यासाठी योग्य ती काळजी घेण्यात येईल.

कामगिरी सुरक्षा वसूली/नुतनीकरण न करणे

4.8.6.5 स्वीकृती पत्रानुसार, यशस्वी बोलीदाराला कंत्राट किंमतीच्या पाच टक्के इतकी कामगिरी सुरक्षा ठेव करावयाची होती. त्यापैकी, 2.50 टक्के कंत्राट ठेवी (सीडी) राष्ट्रीयकृत बँकेने जारी केलेली बँक हमी स्वरूपात व उर्वरित 2.50 टक्के रोखून ठेवलेली रक्कम म्हणून कंत्राटदाराला केलेल्या प्रदानांमधून वसूल करावयाची होती. त्याशिवाय, बँक हमीच्या स्वरूपात मिळालेली कंत्राट ठेव कंत्राटदाराला ताब्यात घेतल्याचे प्रमाणपत्र देईपर्यंत वैध ठेवायची होती.

लेखापरीक्षणाच्या पुढे असे निदर्शनास आले की (ऑगस्ट 2018) पाच प्रकरणांमध्ये कंत्राटदारांना प्रदान केलेल्या ₹ 40.12 कोटी मुल्याच्या अतिरिक्त कामांवर ₹ 1 कोटीची बँक हमीची रक्कम सिडकोने घेतली नव्हती. सिडकोने स्वीकारले की अतिरिक्त कामांवर कंत्राटदारांकडून कंत्राट ठेवी घेतल्या नव्हत्या.

लेखापरीक्षणात पुढे असे निदर्शनास आले की, पाच प्रकरणांमध्ये, कंत्राट ठेवी साठी घेतलेल्या ₹ 2.64 कोटी रक्कमेच्या बँक हमीचे नुतनीकरण कंत्राटदाराने केले नव्हते (ऑगस्ट 2018) व जरी ताबा घेण्याचे प्रमाणपत्र अजून जारी करायचे बाकी असतानाही त्या व्यपगत झाल्या होत्या.

सिडकोने हे स्वीकारले होते व म्हटले की भविष्यात अशा घटना टाळण्याची काळजी घेण्यात येईल.

ताबा घेण्याचे प्रमाणपत्र जारी न करणे व काम पूर्तता अहवाल तयार न करणे

4.8.6.6 कंत्राटाच्या अटीनुसार, संबंधीत विभागीय अभियंत्याने सर्वार्थाने काम पूर्ण झाल्यानंतर कंत्राटदाराला ताबा घेण्याचे प्रमाणपत्र जारी करावयाचे होते. काम पूर्तता अहवाल (डब्ल्यूसीआर) तयार करणे अत्यावश्यक होते कारण की प्रत्यक्ष अंमलबजावणी केलेले काम, कंत्राटदाराला देण्यात आलेले प्रदान व मत्ता कार्यान्वित झाल्याची तारीख यांचे संपूर्ण चित्र त्यात देण्यात येते.

नमुना चाचणी केलेल्या 47 कंत्राटांपैकी, लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, 29 कंत्राटांमध्ये काम पूर्ण झाले होते, ज्यापैकी आठ प्रकरणांमध्ये ताबा घेतल्याचे प्रमाणपत्र जारी करण्यात आले नव्हते. त्यापुढे, सिडकोने कामे पूर्ण झालेल्या व अंतीम बीले प्रलंबित असलेल्या कामाची आकडेवारी संकलित केली नव्हती. 29 पूर्ण झालेल्या कामांपैकी, कोणत्याही कामाचा काम पूर्तता अहवाल सिडकोने तयार केला नव्हता.

सिडकोने हे स्वीकारले व असे म्हटले होते की भविष्यात काळजी घेण्यात येईल.

सुयोग्य मुद्रांक शुल्काचे भरणा न करणे

4.8.6.7 महाराष्ट्र मुद्रांक (सुधारित) अधिनियम, 2006 (कायदा) यानुसार ₹ 10 लाख मूल्यापर्यंत असलेल्या कामांच्या करारावर ₹ 100 मुद्रांक शुल्क आकारावयाचे होते. यापुढे, ₹ 10 लाख मूल्यापेक्षा जास्त किंमतीच्या कामांच्या करारावर ₹ 100 अधिक ₹ 10 लाखापेक्षा जास्त असलेल्या प्रत्येक लाखावर किंवा त्याचा भागावर ₹ 100 असे जास्तीत जास्त ₹ पाच लाख मुद्रांक शुल्क आकारावयाचे होते. हा अधिनियम सुधारित करण्यात आला (एप्रिल 2015) व ₹ 10 लाख किंमतीच्या करारावर आकारावयाचे मुद्रांक शुल्क ₹ 500 असे होते व ₹ 10 लाख किंमतीपेक्षा जास्त मूल्याच्या करारावर ₹ 500 अधिक ₹ 10 लाखापेक्षा जास्त किंमतीवर 0.1 टक्का दराने जास्तीत जास्त ₹ 25 लाख एवढे मुद्रांक शुल्क भरावयाचे होते. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की 11 प्रकरणांत, कंत्राटदाराने भरलेला मुद्रांक शुल्क विनिर्दिष्टित दराने भरला नव्हता, व परिणामी ₹ 14.99 लाखाचे शासनाला कमी प्रदान करण्यात आले होते. वरती नमूद केलेल्या 11 प्रकरणांपैकी, सात प्रकरणांमध्ये, कंत्राटदारांला मूळ कंत्राटासोबत अतिरिक्त कामेही प्रदान करण्यात आली होती ज्यासाठी कोणताही औपचारिक करार करण्यात आले नव्हते त्यामुळे मुद्रांक शुल्काचे प्रदान करण्यात आले नव्हते.

सिडकोने तथ्य स्वीकारले व म्हटले होते की भविष्यात योग्य ती काळजी घेण्यात येईल.

निष्कर्ष व शिफारस

सिडकोची संस्थापना ही मुख्यत्वे नवी मुंबई व त्यालगतच्या क्षेत्रामध्ये विकासाची कामे करण्यासाठी व सामाजिक व प्रत्यक्ष पायाभूत सुविधा पुरवण्यासाठी झाली होती. पायाभूत सुविधा कामावर केलेला खर्च 2013-14 मधील ₹ 706.04 कोटीवरून 2017-18 मध्ये ₹ 920.10 कोटी म्हणजे अंदाजे 30 टक्के वाढला होता व तो अंदाजपत्रकाच्या तुलनेत जवळजवळ 61 टक्के इतका होता.

सिडकोने केलेले पायाभूत सुविधांचे काम पध्दतशीर व व्यापक नियोजनामधून करण्यात आले नव्हते. सिडकोने पायाभूत सुविधांच्या कामासाठी कोणत्याही दीर्घ, मध्यम किंवा कमी

मुदतीच्या योजना तयार केल्या नव्हत्या परिणामी पायाभूत सुविधांच्या कामासाठीचे प्रस्ताव प्रकरण निहाय मंजूर करण्यात येत होते. सिडकोने नियोजन स्तरावरच विविध कामांचे संकालन करण्यासाठी पर्याप्त पाऊले उचलली नाहीत जेणेकरून कार्यचालनांत व प्रकल्प पूर्तता व कामात होणारा विलंब टाळता आला असता. निविदांना विस्तृत प्रमाणावर प्रसिध्दी देण्यात आली नव्हती व त्यामुळे कामे प्रदान करण्यामध्ये पारदर्शकतेचा अभाव होता व त्यामुळे अपात्र संस्थांना कामे प्रदान करण्याची प्रकरणे निदर्शनास आली होती. त्यापुढे, विद्यमान असलेल्या कंत्राटदारांना लक्षणीय कंत्राट मूल्य असणारी अतिरिक्त कामे नवीन निविदा न मागविताच प्रदान करण्यात आली होती.

सिडकोने माहिती तंत्रज्ञान (आयटी) वर आधारित अभियांत्रिकी कामे व प्रकल्पांसाठी संनियंत्रण प्रणालीची अंमलबजावणी केली नव्हती, ज्यामुळे प्रकल्प संबंधीची सर्व अद्यावत माहिती वेळेत व्यवस्थापनाला मिळाली असती त्यामुळे गंभीर समस्यांवर वेळेवर सुयोग्य कारवाई करणे शक्य झाले असते. कामे अंमलबजावणी मधील विलंबाची विविध प्रकरणे व अतिरिक्त प्रदानाचे व कंत्राटदाराकडून कमी वसुलीची अनेक प्रकरणे निदर्शनास आली होती.

सिडकोने हे मुद्दे तातडीने सोडविले पाहिजेत जेणेकरून त्यांचे प्रकल्प व्यवस्थापन व कार्यपध्दती सुव्यवस्थित होतील व पायाभूत सुविधा काटकसरीने, कार्यक्षमपणे व परिणामकारकरित्या करण्याचा त्यांचा उद्देश साध्य होईल.

असे शिफारसीत करण्यात येते:

- सिडकोने पर्याप्त नियोजन, योग्य सर्वेक्षण, सुसाध्यता अभ्यास व कामासाठी निविदा मागविण्यापूर्वी वास्तववादी अंदाज तयार करणे याची खात्री करावी जेणेकरून अंमलबजावणीमध्ये विलंब होणार नाही व विनिर्दिष्टित कालमर्यादेत व काटकसरीने कामे पूर्ण होतील.
- जेथे नियोजन स्तरावर इतर विभाग/संस्था सहभागी आहेत तेथे अंमलबजावणीच्या टप्प्यात विलंब टाळण्यासाठी समन्वयाबाबतची खात्रीकरणे घ्याव्यास हवी.
- स्पर्धात्मक सहभागाची खात्रीकरणे घेण्यासाठी सिडकोने धोरण म्हणून त्यांच्या निविदांची नेहमीच विस्तृत प्रमाणावर प्रसिध्दीची खात्रीकरणे घ्यावी. मोठ्या कंत्राटासाठी सिडकोने कंत्राटदारांचा डेटाबेस तयार करावा ज्यामध्ये आंतरराष्ट्रीय संस्थांचाही समावेश असावा.
- सिडकोने स्थापित धोरणानुसार निविदा मागविणे व कामे प्रदान करणे याबाबत काटेकोर अंमलबजावणी करून निविदा प्रक्रिया पारदर्शक होईल याबाबत खात्रीकरणे घ्यावी.
- कंत्राटदारांना केले जाणारे प्रदान काटेकोरपणे कंत्राट अटीनुसारच करण्यात यावे व कामाच्या अंमलबजावणीच्या कालावधीला मुदतवाढीची परवानगी ही समर्थनीय व उचित विश्लेषणासह विलंबाच्या कारणांची नोंद केल्यानंतरच देण्यात यावी.

ही बाब शासनाला (नोव्हेंबर 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

प्रकरण 5
राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे
(ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त)
अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद

प्रकरण - 5

राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) अनुपालन लेखापरीक्षा परिच्छेद

राज्य शासनाच्या शासकीय कंपनी व वैधानिक महामंडळांनी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) केलेल्या व्यवहारांच्या नमुना तपासणीत दृष्टोत्पत्तीस आलेले महत्त्वपूर्ण लेखापरीक्षण निष्कर्ष या प्रकरणात समाविष्ट केलेले आहेत:

शासकीय कंपनी

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासवर्ग कल्याण विभाग

महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित

5.1 सामाजिक क्षेत्रातील योजनांची अंमलबजावणी

प्रस्तावना

5.1.1 महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित (कंपनी) महाराष्ट्र शासनाने (जीओएम) कंपनी अधिनियम, 1956 अंतर्गत संस्थापित (एप्रिल 1999) केली होती. या कंपनीचा उद्देश महाराष्ट्र राज्यातील इतर मागास वर्गाची (ओबीसी) आर्थिक उन्नती व स्वयंरोजगार निर्मिती हे होते. कंपनी महाराष्ट्राच्या 29 जिल्ह्यांमध्ये वित्तीय सहाय्याच्या विविध योजना अंमलबजावित करते आणि शामराव पेजे कोकण इतर मागासवर्ग आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित (एसपीकेआयएमएव्हीएमएल)¹, जी कंपनीची दुय्यम कंपनी आहे, ती कोकण विभागांच्या सात जिल्ह्यांमध्ये² योजनांची अंमलबजावणी करते. कंपनी राज्य प्रणालन (चॅनेलायझिंग) संस्था (एससीए) म्हणून राष्ट्रीय मागासवर्ग वित्त आणि विकास महामंडळ (एनबीसीएफडीसी) व महाराष्ट्र शासनाद्वारा अर्थसहाय्य केलेल्या योजनांची एप्रिल 2000 पासून अंमलबजावणी करते. महाराष्ट्र शासन कंपनीचा प्रशासकीय खर्च भागविण्यासाठी स्वतंत्र अनुदानांची तरतूद करते.

5.1.2 कंपनी एनबीसीएफडीसी व महाराष्ट्र शासन यांनी पुरस्कृत केलेल्या खालील वित्तीय सहाय्याच्या आठ विविध योजना राबविते:

मुदत कर्ज योजना (टीएलएस): या योजने अंतर्गत, लाभधारक ₹ 3 लाखापर्यंत सहा टक्के दराने कर्ज मिळण्यास पात्र होते व त्याची परतफेड पाच वर्षांच्या कालावधीत करावयाची होती. या योजनेत प्रकल्प किंमतीच्या 95 टक्के रक्कम कर्ज म्हणून द्यावयाची तरतूद होती, त्यापैकी 85 टक्के कर्ज एनबीसीएफडीसी कडून व 10 टक्के कंपनीकडून द्यायचे होते. प्रकल्प किंमतीची उर्वरित पाच टक्के रक्कम लाभार्थींनी अंशदानित करावयाची होती.

मार्जिन मनी योजना (एमएमएस): या योजने अंतर्गत, लाभधारक ₹ 5 लाखापर्यंत (₹ 3 लाखांची मालमत्ता निर्मिती करण्याच्या अटीवर) सहा टक्के दराने कर्ज मिळण्यास

¹ एसपीकेआयएमएव्हीएमएल मधील 99.99 टक्के भांडवल कंपनी धारण करते.

² मुंबई शहर, मुंबई उपनगर, पालघर, रायगड, रत्नागिरी, सिंधुदुर्ग व ठाणे.

पात्र होते व त्याची परतफेड पाच वर्षांच्या कालावधीत करावयाची होती. या योजने अंतर्गत प्रकल्प किंमतीच्या 95 टक्के रक्कम कर्ज म्हणून देण्याची संकल्पना होती, त्यापैकी 50 टक्के रक्कमेचे कर्ज बँकेने त्यांच्या लागू असलेल्या व्याज दराने अंशदानित करावयाचे होते, 40 टक्के रक्कमेचे कर्ज एनबीसीएफडीसीने अंशदानित करावयाचे होते व पाच टक्के रक्कम कंपनीने द्यायची होती. कंपनी एकूण रक्कमेच्या पाच टक्के लाभार्थीकडून वसूल करते व त्याच्या 50 टक्के³ रक्कम बँकेला ती लाभार्थींना बँकेमार्फत देण्यासाठी देते.

स्वर्णिमा योजना (एसएस): ही योजना महिला लाभार्थींच्या आर्थिक उन्नतीसाठी व स्वयंरोजगार निर्मितीसाठी व ₹ 75,000 पर्यंत प्रकल्प किंमतीसाठी पाच टक्के व्याज दराने कर्जाची होती व कर्जाची परतफेड सात वर्षांच्या कालावधीत करावयाची होती. या योजने अंतर्गत 95 टक्के कर्ज एनबीसीएफडीसी व पाच टक्के कर्ज कंपनीने द्यायचे अशी संकल्पना होती.

शैक्षणिक कर्ज योजना (ईएलएस): या योजनेमध्ये व्यावसायिक व तांत्रिक शिक्षण पदवी व त्यापेक्षा उच्च पातळीवर द्यायचे होते. लाभार्थींना जास्तीत जास्त ₹ 10 लाख (प्रति वर्ष जास्तीत जास्त ₹ 2.50 लाख) कर्जासाठी पात्र होते पुरुष लाभार्थींना चार टक्के व्याज दराने व महिला लाभार्थींना 3.50 टक्के दराने कर्ज मिळणार होते. ह्या कर्जाची परतफेड शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर पाच वर्षांच्या कालावधीत करावयाची होती. या योजनेतील 95 टक्के कर्जापैकी 90 टक्के कर्ज एनबीसीएफडीसीने व पाच टक्के कंपनीने द्यायचे होते. उर्वरित पाच टक्के प्रकल्पांची किंमत लाभार्थींना अंशदानित करावयाची होती.

महिला समृद्धी योजना (एमएसएस): ही योजना ग्रामीण त्याचबरोबर शहरी क्षेत्रातील महिला सदस्य असलेल्या स्वयं सहाय्य गटांसाठी (एसएचजी) होती व त्यांत ₹ 5 लाखापर्यंत चार टक्के दराने कर्ज द्यावयाचे होते व त्याची परतफेड तीन वर्षांच्या कालावधीत करावयाची होती. या योजनेमध्ये 95 टक्के कर्ज एनबीसीएफडीसीने व पाच टक्के कंपनीने द्यावयाचे होते.

सुक्ष्म पत पुरवठा योजना (एमएफएस): ही योजना शासकीय नसलेल्या संघटनांकडे (एनजीओज) नोंद असलेल्या स्वयं सहाय्य गटांसाठी होती. लाभार्थी पाच टक्के दराने ₹ 5 लाखाच्या कर्जासाठी पात्र होते व त्याची परतफेड तीन वर्षांच्या कालावधीत करावयाची होती. या योजनेत 95 टक्के (90 टक्के कर्ज एनबीसीएफडीसी कडून व पाच टक्के कंपनीकडून) कर्ज मिळणार होते. उर्वरित पाच टक्के स्वयं सहाय्य गटाने अंशदानित करावयाचे होते.

थेट कर्ज योजना (डीएलएस): ही योजना महाराष्ट्र शासनाकडून मिळालेल्या भाग भांडवलामधून अंमलबजावित करावयाची होती. लाभार्थी दोन टक्के दराने ₹ 25,000 च्या कर्जासाठी पात्र होते व त्याची परतफेड तीन वर्षांच्या कालावधीत करावयाची होती. ही योजना 100 टक्के अंशदान कंपनीने देऊन अंमलबजावित करावयाची होती.

बीज भांडवल योजना (एसएमएस): या योजने अंतर्गत लाभार्थी ₹ 5 लाखापर्यंत सहा टक्के व्याज दराने कर्ज मिळण्यास पात्र होते व त्याची परतफेड पाच वर्षांच्या कालावधीत करावयाची होती. या योजनेत प्रकल्प किंमतीच्या 75 टक्के कर्ज बँकेकडून व 20 टक्के कंपनीकडून द्यावयाचे होते. उर्वरित पाच टक्के रक्कम लाभार्थींनी अंशदानित करावयाची होती.

³ चाळीस टक्के कर्ज एनबीसीएफडीसी, पाच टक्के कंपनीकडून व पाच टक्के लाभार्थींना अंशदान.

लेखापरीक्षणाची उद्दिष्टे व व्याप्ती

5.1.3 लेखापरीक्षणाने 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत कंपनीने अंमलबजावित केलेल्या सर्व आठ योजनांचा आढावा घेतला होता.

लेखापरीक्षणाची उद्दिष्टे खालील बाबींचे निर्धारण करण्यासाठी होती:

- कंपनीला इतर मागासवर्गाच्या आर्थिक उन्नतीचे ध्येय गाठण्यासाठी महत्त्वाची कामगिरी करणे शक्य झाले होते का;
- लाभार्थींना वित्तीय सहाय्य देण्यासाठी पर्याप्त निधी उपलब्ध होता का; व
- एनबीसीएफडीसी/महाराष्ट्र शासन अटीनुसार योजनांची अंमलबजावणी करण्यासाठी सुयोग्य पध्दती अस्तित्वात होती का.

लेखापरीक्षणाने मुख्यालयातील (एचओ) व कंपनीच्या 36 जिल्हा कार्यालयांपैकी (डीओ) 15 जिल्हा⁴ कार्यालयातील एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीतील कागदपत्रांचा आढावा घेतला होता. लेखापरीक्षण मार्च-जुलै 2018 या कालावधीत करण्यात आले.

लेखापरीक्षणाचे निष्कर्ष शासनाला व कंपनीला ऑक्टोबर 2018 ला कळविण्यात आले होते. कंपनीचे उत्तर मिळाले होते (डिसेंबर 2018) व शासनाने कंपनीच्या उत्तराचीच पुष्टी (डिसेंबर 2018) केली होती. ही उत्तरे विचारात घेऊनच लेखापरीक्षणाच्या निष्कर्षांना अंतिमरूप देण्यात आले होते.

लेखापरीक्षणाचे निकष

5.1.4 लेखापरीक्षणाचे निकष खालील दस्तावेजामधून घेण्यात आले:

- योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी एनबीसीएफडीसी व महाराष्ट्र शासनाने जारी केलेली मार्गदर्शक तत्वे;
- लाभार्थींना वित्तीय सहाय्याची तरतूद करण्यासाठी महाराष्ट्र शासन व एनबीसीएफडीसीने ठेवलेल्या अटी व शर्ती;
- कंपनीने जारी केलेले परिपत्रके/अधिसूचना; व
- संचालक मंडळाच्या बैठकीचे कार्यसूची व इतिवृत्त.

संघटनात्मक ढाचा

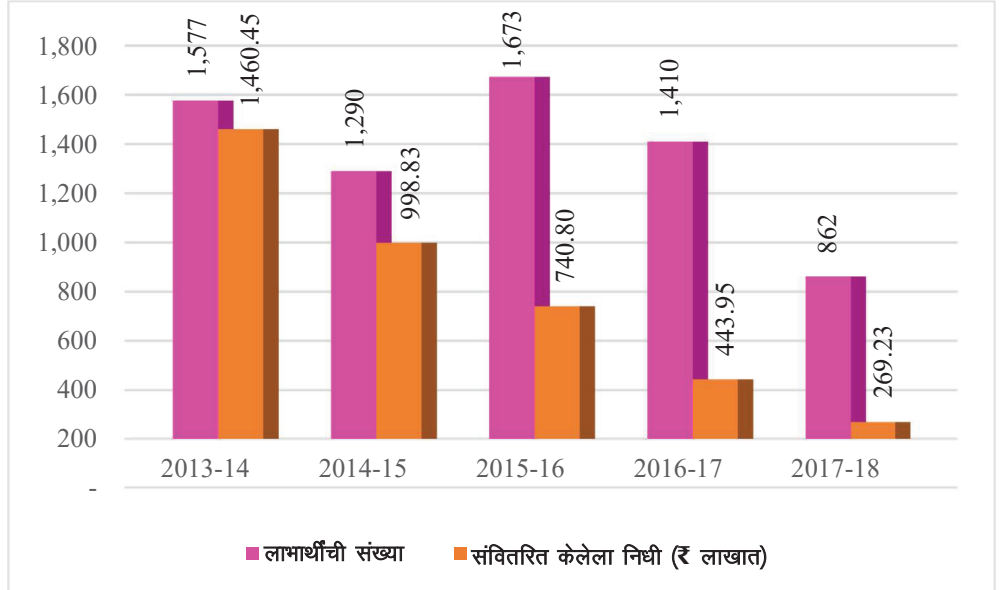
5.1.5 कंपनी महाराष्ट्र शासनाच्या विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, इतर मागासवर्ग व विशेष मागासवर्ग कल्याण विभाग याच्या प्रशासनिक नियंत्रणाखाली कार्य करते. कंपनीचे व्यवस्थापन संचालक मंडळाद्वारे (बीओडी) करण्यात येते ज्यामध्ये अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, व्यवस्थापकीय संचालक (एमडी) व पाच इतर संचालक यांचा समावेश होता. दैनंदिन कामकाज व्यवस्थापकीय संचालकाद्वारे पाहण्यात येते आणि त्याला दोन महाव्यवस्थापक व दोन उप महाव्यवस्थापक सहाय्य करतात. कंपनीची 36 जिल्हा कार्यालये आहेत, ज्यामध्ये एसपीकेआयएमएव्हीएमएलच्या सात कार्यालयांचा समावेश आहे, व त्यांचे प्रमुख जिल्हा व्यवस्थापक (डीएम) होते.

⁴ अहमदनगर, औरंगाबाद, बीड, बुलढाणा, धुळे, जळगांव, लातूर, नागपूर, नाशिक, पुणे, रायगड, सिंधुदुर्ग, सोलापूर, वर्धा व वाशिम.

लेखापरीक्षण निष्कर्ष

उद्दिष्टांची पूर्ति

5.1.6 कंपनी महाराष्ट्र राज्यातील इतर मागास वर्गाची आर्थिक उन्नती व त्यांच्यात स्वयंरोजगार निर्माण करण्याच्या उद्देशाने संस्थापित झाली होती. एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत वर्षानिहाय लाभार्थींची संख्या खालीलप्रमाणे होती:

(स्रोत: कंपनीने सादर केलेली माहिती)

वर दर्शविल्याप्रमाणे, कंपनीला एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत केवळ 6,812 लाभार्थींना वित्तीय सहाय्याची तरतूद करणे शक्य झाले होते. देण्यात आलेले वित्तीय सहाय्य केवळ ₹ 39.13 कोटी होते. योजनानिहाय वित्तीय सहाय्याचा तपशील खाली दिला आहे.

(रक्कम ₹ लाखात)

योजनेचे नाव	2013-14		2014-15		2015-16		2016-17		2017-18	
	लाभार्थींची संख्या	रक्कम	लाभार्थींची संख्या	रक्कम	लाभार्थींची संख्या	रक्कम	लाभार्थींची संख्या	रक्कम	लाभार्थींची संख्या	रक्कम
मुदत कर्ज	647	1,072.61	404	600.59	215	215.30	2	1.71	-	-
मार्जिन मनी	21	38.78	19	35.77	14	27.10	5	10.51	-	-
स्वर्णिमा	24	16.00	35	20.75	13	9.25	0	-	-	-
शैक्षणिक कर्ज	433	150.53	395	134.45	397	136.53	193	68.80	109	45.82
महिला समृद्धी	50	6.11	10	2.25	20	4.75	-	-	-	-
सुक्ष्म पत पुरवठा	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
थेट कर्ज	-	-	-	-	632	157.05	991	247.75	588	147.00
बीज भांडवल	402	176.42	427	205.02	382	190.82	219	115.18	165	76.41
एकूण	1,577	1,460.45	1,290	998.83	1,673	740.80	1,410	443.95	862	269.23

(स्रोत: कंपनीने सादर केलेली माहिती)

कंपनीने स्वीकारले (डिसेंबर 2018) की, लाभार्थींची व्याप्ती खराब होती कारण 2015-16 पासून कंपनीला एनबीसीएफडीसी कडून कोणताही निधी मिळाला नव्हता. कंपनीने असे देखील नमूद केले होते की, त्यांच्या योजना आकर्षक नव्हत्या कारण त्यामध्ये मागील

17 वर्षांच्या कालावधीत कोणत्याही सुधारणा करण्यात आल्या नव्हत्या. बँका त्यांच्या वाट्याच्या कर्जावर जास्त दराने व्याज आकारत असल्याने ते सुध्दा योजना यशस्वी न होण्याचे एक कारण होते. कंपनीने असेही नमूद केले होते की, कंपनीने योजनांचा आढावा घेऊन त्यामध्ये सुधारणा करण्यासाठी व नवीन योजना आणण्यासाठी शासनाकडे प्रस्ताव (ऑक्टोबर 2017-ऑगस्ट 2018) पाठविला होता.

5.1.6.1 कंपनीला तिचा वार्षिक प्रशासनिक वेतनावरील खर्च व व्यवस्थापकीय खर्च भागविण्यासाठी महाराष्ट्र शासन दरवर्षी प्रशासनिक अनुदानाची तरतूद करते. वर्षनिहाय प्रशासनिक खर्च व लाभार्थींना एकूण संवितरित केलेले अर्थसहाय्य यांची स्थिती खालीलप्रमाणे होती:

तपशील	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	एकूण
लाभार्थींना दिलेले संवितरण (₹ कोटीत)	14.60	9.99	7.41	4.44	2.69	39.13
प्रशासनिक खर्च (₹ कोटीत)	7.62	7.07	7.69	8.96	7.75	39.09
प्रशासनिक खर्चाची एकूण संवितरणाशी टक्केवारी	52.19	70.77	103.78	201.80	288.10	--

(स्रोत: कंपनीने सादर केलेली माहिती)

वरील तपशीलावरून असे दिसून येते की, 2013-14 ते 2017-18 या पाच वर्षांच्या कालावधीत कंपनीचा वार्षिक प्रशासनिक खर्च ₹ 7.07 कोटी ते ₹ 8.96 कोटी यादरम्यान होता. प्रशासनिक खर्चाची एकूण संवितरणाशी टक्केवारी जी 2013-14 मध्ये 52.19 टक्के होती ती 2017-18 यावर्षात 288.10 टक्के इतकी वाढली होती, व त्याचे मुख्य कारण 2015-16 ते 2017-18 या कालावधीत कोणत्याही योजना राबविण्यासाठी एनबीसीएफडीसी व महाराष्ट्र शासनाकडून कोणताही निधी मिळाला नव्हता.

कंपनीने म्हटले होते की, लाभार्थींची संख्या व संवितरण वाढविण्याचे प्रयत्न करण्यात येतील.

लक्ष्यांची निश्चिती

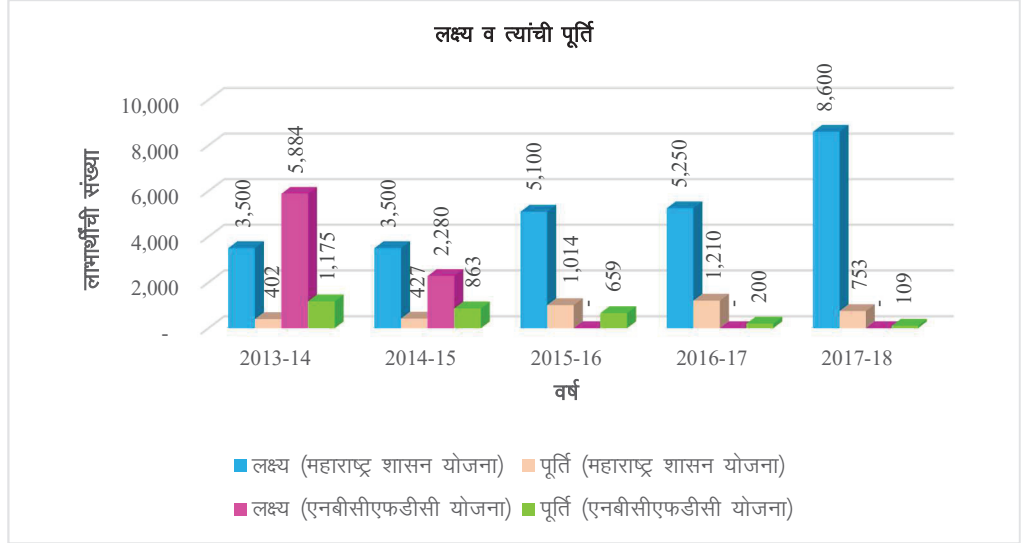
5.1.7 लायक लाभार्थींची अनकुलतम व्याप्ती असण्यासाठी, आवश्यकतेच्या आधारावर वित्तीय सहाय्य योजनांचे उद्देश विचारात घेऊन लक्ष्यांची निश्चिती करणे आवश्यक असते.

महाराष्ट्र शासनाकडील पत्र व्यवहाराच्या आधारावर (जानेवारी 2011) कंपनीने लक्ष्यांची निश्चिती केली होती, त्यानुसार वित्तीय सहाय्य सर्व जिल्ह्यांमध्ये सारखे वितरित करावयाचे होते. कंपनीने लाभार्थींची ओळख पटविण्यासाठी व कोणतेही गाव/ब्लॉक स्तरीय आकडेवारी तयार केली नव्हती. महाराष्ट्र शासनाच्या योजनांचे लक्ष्य विविध जिल्ह्यामधील लक्षित लोकसंख्येत केलेले प्रत्यक्ष संवितरण, मागील वर्षाची कामगिरी व भौतिक व वित्तीय लक्ष्ये यांचा परस्पर संबंध विचारात न घेता तदर्थ पध्दतीने निश्चित करण्यात येत होते. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत कोणत्याही वर्षासाठी एनबीसीएफडीसीच्या योजनांसाठी जिल्हानिहाय लक्ष्ये निश्चित करण्यात आली नव्हती.

कंपनीने म्हटले होते (डिसेंबर 2018) की, लाभार्थींच्या परिणामकारक व्याप्तीसाठी गरजेच्या आधारावर जिल्हानिहाय लक्ष्यांची निश्चिती करण्यात येईल व त्यांची वास्तववादी अर्थसंकल्पीय नियोजन व अंदाजाबरोबर त्यांची सांगड घालण्यात येईल.

लक्ष्यांची पूर्ति न होणे

5.1.8 एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत महाराष्ट्र शासन व एनबीसीएफडीसी यांच्या योजनांसंदर्भात कंपनीची लक्ष्य निश्चिती व पूर्ति खालील रेखाकृतीत दर्शविली आहे:

5.1.8.1 कंपनी एनबीसीएफडीसीच्या सहा योजनांची अंमलबजावणी करित होती. कर्जाच्या संवितरणाचे 2013-14 ते 2014-15 या कालावधीमध्ये कंपनीने केवळ 19.97 व 37.85 टक्के भौतिक लक्ष्य साध्य केले होते.

कंपनीने म्हटले होते की, एनबीसीएफडीसी कर्ज योजनांसाठी कोणतेही भौतिक व वित्तीय लक्ष्ये देण्यात आले नव्हते व असेही म्हटले होते की, एनबीसीएफडीसी योजनांसाठी मिळालेले सर्व अर्ज कंपनीने मंजूर केले होते.

5.1.8.2 कंपनी महाराष्ट्र शासनाच्या थेट कर्ज योजना (डीएलएस) व बीज भांडवल योजना (एसएमएस) या दोन योजनांची अंमलबजावणी करित होती. 2013-14 व 2014-15 यावर्षासाठी कंपनीने कर्जाच्या संवितरणासाठी योजनानिहाय प्रत्येक वर्षी 3,500 लाभार्थीची लक्ष्य निश्चित केले होते. 2015-16, 2016-17 व 2017-18 यावर्षासाठी अनुक्रमे 5,100, 5,250 व 8,600 एवढे लाभार्थी वाढविले होते. परंतु वरील, कालावधीत कंपनीला केवळ 8.76 ते 23.05 टक्के लक्ष्य साध्य करणे शक्य झाले होते.

बँकांनी जास्त दराने व्याज आकारणे, या योजनांमध्ये कोणत्याही अर्थसहाय्याचा अभाव, भारत सरकारने इतर योजना लागू करणे, महाराष्ट्र शासनाच्या बीज भांडवल योजनेत बँकांनी कर्ज मंजूर करण्यात विलंब यासारख्या विविध कारणांमुळे महाराष्ट्र शासन योजनांची लक्ष्य साध्यता कमी असल्याचे कंपनीने म्हटले होते. थेट कर्ज योजना संदर्भात, अधिकतम कर्जाची रक्कम खूपच कमी होती परिणामस्वरूप प्रतिसाद अत्यंत कमी होता.

योजनांचे मूल्यमापन न करणे

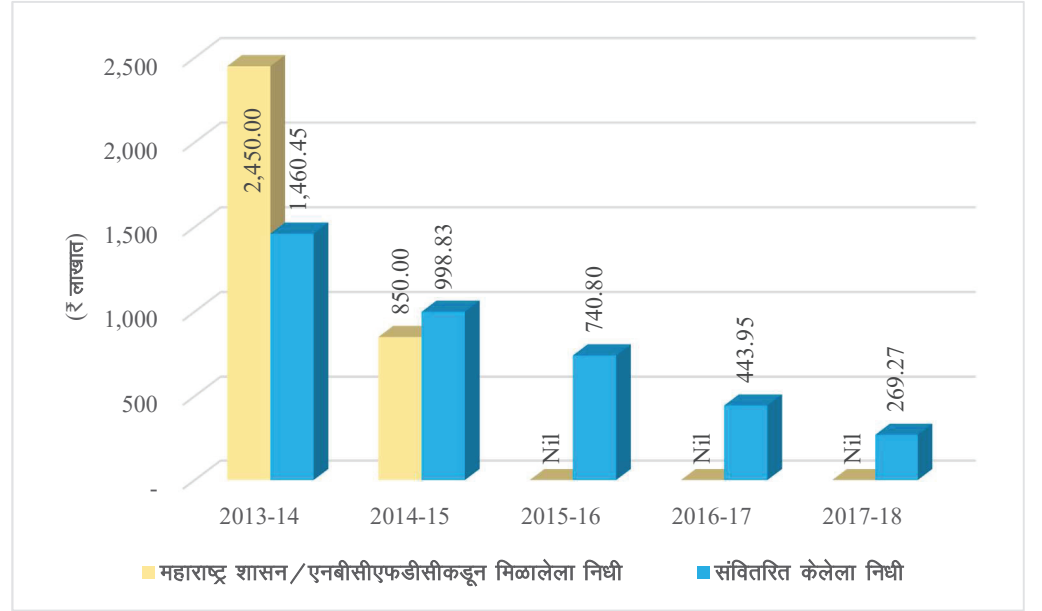
5.1.9 एनबीसीएफडीसीने त्यांच्या मंजूर वार्षिक कार्य योजना (एएपी) मध्ये असे विनिर्दिष्टित (एप्रिल 2015) केले होते की, कंपनीने योजनांचे मूल्यमापन महाराष्ट्र

शासनाचा विभाग जो शासकीय योजनांचे मूल्यमापन करण्यासाठी जबाबदार असतो त्यांच्याकडून करून घेतले पाहिजे. त्यापुढे, महत्व व धोका यांचा विचार करून कमीत कमी तीन ते पाच वर्षांतून एकदा मूल्यमापन अभ्यास सर्व कर्ज योजनांचा समावेश असल्याचे सुनिश्चित करण्यासाठी करायचा होता. कंपनीने महाराष्ट्र शासनाच्या विभागाकडे, कंपनीने अंमलबजावित केलेल्या योजनांचे मूल्यमापन करण्यासाठी आजपर्यंत (फेब्रुवारी 2019) संपर्क केला नव्हता. त्यामुळे योजनांची कामकाज प्रगती निर्धारित करणे शक्य झाले नव्हते.

महाराष्ट्र शासनाच्या विभागाने एनबीसीएफडीसी योजनांचे मूल्यमापन केले नव्हते हे तथ्य कंपनीने स्वीकारले होते, परंतु, असेही म्हटले होते की, एनबीसीएफडीसीने योजनांचे मूल्यमापन वेळोवेळी इतर विविध संस्थांमार्फत केले होते.

निधीची उपलब्धता

5.1.10 31 मार्च 2018 अखेर संपलेल्या पाच वर्षांच्या कालावधीतील महाराष्ट्र शासन/ एनबीसीएफडीसी कडून मिळालेला वर्षनिहाय निधी व कंपनीने केलेले संवितरण यांची स्थिती खालील रेखाकृतीत दर्शविली आहे:

(स्रोत: कंपनीने सादर केलेली माहिती)

कंपनीला महाराष्ट्र शासन व एनबीसीएफडीसी कडून 2013-14 मध्ये ₹ 24.50 कोटी व 2014-15 मध्ये ₹ 8.50 कोटीचा निधी मिळाला होता. त्यानंतर 2015-16 ते 2017-18 या तीन वर्षांमध्ये कंपनीला महाराष्ट्र शासन किंवा एनबीसीएफडीसी कडून कोणताही निधी मिळाला नव्हता. परिणामी, 2013-14 ते 2017-18 या पाच वर्षांच्या कालावधीत वित्तीय सहाय्याच्या स्वरूपात होणाऱ्या संवितरणामध्ये घट दिसते. सर्व योजनांमधील कंपनीने केलेले एकूण संवितरण 2013-14 मधील ₹ 14.60 कोटी वरून 2017-18 मध्ये ₹ 2.69 कोटी एवढे कमी झाले होते व लाभार्थींची संख्या 2013-14 मधील 1,577 वरून 2017-18 मध्ये 862 एवढी कमी झाली होती. एनबीसीएफडीसीच्या योजना संदर्भात, कंपनीने मागील वर्षाचा एनबीसीएफडीसी कडून मिळालेला निधी 2015-16 व 2017-18 यावर्षात योजना राबविण्यासाठी वापरला होता व कंपनीने 2017-18 मध्ये स्वतःचा ₹ 43.43 लाखाचा निधी महाराष्ट्र शासनाच्या मंजूरीनंतर एनबीसीएफडीसीची शैक्षणिक कर्ज योजना चालू ठेवण्यासाठी वापरला होता.

एनबीसीएफडीसी योजना

5.1.10.1 एनबीसीएफडीसी योजना⁵ संदर्भात, कंपनी योजनेनुसार भौतिक व वित्तीय लक्ष्य उल्लेखित करून एनबीसीएफडीसी कडून कल्पित वार्षिक नियतवाटप मिळाल्यानंतर वार्षिक कार्य योजना तयार करते. ही लक्ष्ये एनबीसीएफडीसीकडून देण्यात आलेल्या निधीच्या प्रत्यक्ष नियतवाटपाच्या आधारे नंतर सुधारित करण्यात येतात. एनबीसीएफडीसी 2013-14 व 2014-15, यावर्षात प्रत्येक वर्षी ₹ 25 कोटी, 2015-16 व 2016-17 यावर्षात प्रत्येक वर्षी ₹ 15 कोटी व 2017-18 या वर्षी ₹ 2 कोटी कल्पित नियतवाटप केले होते व त्याबदल्यात कंपनीला 2013-14 व 2014-15 वर्षात अनुक्रमे ₹ 12.50 कोटी व ₹ 5 कोटी मिळाले होते. त्यानंतर प्रलंबित देण्यामधून कोणतीही परतफेड न केल्यामुळे एनबीसीएफडीसी कडून 2015-16 पासून आजपर्यंत (फेब्रुवारी 2019) कोणताही निधी मिळाला नव्हता.

एनबीसीएफडीसीने प्रलंबित देणे परत करण्याबाबत कंपनीला नोटीस जारी केली होती (जून 2017). त्यानंतर, एनबीसीएफडीसीने देण्याची तडजोड करण्यासाठी कंपनी विरुद्ध लवादाकडे केस दाखल केली होती. लवादाने कंपनीला प्रलंबित रक्कम ₹ 27.82 कोटी एनबीसीएफडीसीला परतफेड करण्याचे निर्देश दिले होते (जून 2018) त्याचे प्रदान कंपनीने स्वतःच्या उपलब्ध निधीमधून केले होते (जून 2018).

कंपनीने हा निष्कर्ष स्वीकारतांना म्हटले होते की, आता लाभार्थीकडून वसुली केल्यानंतर एनबीसीएफडीसीला हप्ते वेळेवर भरण्यात येतात.

5.1.10.2 एनबीसीएफडीसीच्या कर्ज देण्याच्या धोरणानुसार, एनबीसीएफडीसीने कंपनीला दिलेले वित्तीय अर्थसहाय्य कंपनीने अग्रीम निधी (एएफ) म्हणून मानले होते. कंपनीकडून उपयोजन प्रमाणपत्र सादर केल्यानंतर अग्रीम निधी कर्ज खात्यामध्ये त्या योजनेवर लागू असलेल्या व्याज दराने रूपांतरित करावयाचे होते, कंपनीने हे प्रमाणपत्र लाभार्थींना प्रत्यक्ष संवितरण केल्यानंतर सादर करावयाचे होते. कंपनीने वापर केलेल्या (लाभार्थींना केलेले संवितरण) रकमेवर प्रति वर्ष एक व तीन टक्के व्याज आकारायचे होते. दुसऱ्या बाजूला, एनबीसीएफडीसी न वापरलेल्या अग्रीम निधी रकमेवर प्रति वर्ष तीन टक्के व्याज दर 90 दिवसांपर्यंत, 91 ते 180 दिवसांसाठी प्रति वर्ष सहा टक्के व 180 दिवसांपेक्षा जास्त मंजूर रकमेवर प्रति वर्ष आठ टक्के व्याज आकारते. लाभार्थींनी न वापरलेली रकम सहा महिन्यांनंतर एनबीसीएफडीसी कंपनीकडून परत मागवते. अशारितीने, कर्ज खात्यावर कमी व्याज दराचा उपभोग घेण्यासाठी अग्रीम निधी लाभार्थींना लवकरात लवकर वापर/संवितरित करणे आवश्यक होते.

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, कंपनी एनबीसीएफडीसीला उपयोजन प्रमाणपत्र जिल्हा कार्यालयांना निधी हस्तांतरित केल्याबरोबर जारी करण्यात येत होते. त्यापुढे, 15 जिल्हा कार्यालयांनी मुख्यालयाकडून निधी मिळालेल्या तारखेनंतर एक ते 2,388 दिवसांच्या विलंबाने लाभार्थींना निधी प्रत्यक्षपणे संवितरित करण्यात आला होता. कंपनीने लाभार्थींना कर्ज मंजूर केले होते या सबबीवर न वापरलेला निधी 180 दिवसांच्या आत परत केला नव्हता. अशारितीने, कंपनीने लाभार्थींना प्रत्यक्ष संवितरण न करताच एनबीसीएफडीसीला उपयोजन प्रमाणपत्रे जारी केली होती.

⁵मुदत कर्ज योजना, मार्जिन मनी योजना, स्वर्णिमा योजना, शैक्षणिक कर्ज योजना, महिला समृद्धी योजना व सुक्ष्म पत पुरवठा योजना.

कंपनीने लाभार्थींची ओळख पटल्यानंतर जिल्हा कार्यालयांना निधी हस्तांतरण करण्याच्या आधारावर उपयोजन प्रमाणपत्रे जारी केल्याची स्विकृती दिली. परंतु विविध घटकांमुळे लाभार्थींना प्रत्यक्ष संवितरण विलंबाने झाले होते व रकम एनबीसीएफडीसीला परत केली नव्हती.

महाराष्ट्र शासनाच्या योजना

5.1.10.3 महाराष्ट्र शासनाच्या दोन योजनांपैकी⁶ थेट कर्ज योजना प्रकरणात महाराष्ट्र शासनाने कंपनीला ही योजना अंमलबजावित करण्यासाठी नोव्हेंबर 2004 मध्ये निर्देश जारी केले होते, कंपनीने ही योजना अंमलबजावित केली नव्हती (एप्रिल 2007) कारण ही योजना राबविण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाकडून स्वतंत्र निधी मिळाला नव्हता. नंतर, 10 वर्षे गेल्यानंतर कंपनीने, ही योजना ऑगस्ट 2014 पासून महाराष्ट्र शासनाच्या निधीचा वापर करून अंमलबजावित (जुलै 2014) केली होती. अशारितीने, कंपनीकडे महाराष्ट्र शासनाचा निधी उपलब्ध असतानाही थेट कर्ज योजना अंमलबजावित करण्यात विलंब झाला होता.

महाराष्ट्र शासनाकडून स्वतंत्र निधीच्या अपेक्षेने थेट कर्ज योजना राबविण्यात झालेला विलंब कंपनीने स्वीकारला होता.

योजनांची अंमलबजावणी

योजना अंमलबजावित करण्यामधील विलंब

5.1.11 विहित केलेल्या पध्दतीनुसार, अर्जदाराने जात प्रमाणपत्र व राहण्याचा पुरावा यासंबंधीत कागदपत्रांसह कर्जासाठी कंपनीच्या जिल्हा कार्यालयात अर्ज करावयाचा होता. जिल्हा व्यवस्थापकाने (डीएम) प्राथमिक तपासणी करून प्रस्ताव जिल्हा स्तरीय समितीला⁷ (डीएलसी) सादर करावयाचा होता. जिल्हा स्तरीय समितीच्या मंजूरीनंतर, प्रस्ताव अंतिम मंजूरीसाठी कंपनीच्या मुख्य कार्यालयाला (एचओ) पाठवावयाचा होता. मुख्य कार्यालयाच्या मंजूरीची वैधता 170 दिवसांची होती म्हणजेच लाभार्थींना सर्व आवश्यक कागदपत्रे मुख्य कार्यालयाच्या मंजूरीपासून 170 दिवसांच्या आत सादर करावयाची होती. लाभार्थींकडून सर्व कागदपत्रांची प्राप्ती झाल्यानंतर, त्या जिल्हा व्यवस्थापकाने मुख्य कार्यालयाकडून निधीची मागणी करावयाची होती. त्यानंतर मुख्य कार्यालय, उपलब्ध निधीच्या आधारावर जिल्हा कार्यालयाला निधी संवितरित करते. मुख्य कार्यालयाकडून निधी प्राप्त झाल्यानंतर, जिल्हा कार्यालय लाभार्थींना निधी संवितरित करते.

5.1.11.1 जिल्हा कार्यालयांत प्राप्त झालेल्या अर्जावर प्रक्रिया करण्यासाठी कंपनीने कोणतीही कालमर्यादा निश्चित केली नव्हती. अर्ज मिळाल्यापासून अंतिमतः कर्ज संवितरित होईपर्यंत प्रत्येक टप्प्यावर परिचालनासाठी वेळ/पूर्ण करण्यासाठी वेळ याबाबत किती जास्तीत जास्त दिवसांची मुदत देण्यात यावी याबाबत कोणतेही मानक तयार केले नव्हते. लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, मिळालेल्या अर्जावर प्रक्रिया करण्यासाठी विलंब झाला होता. आढावा घेण्यात आलेल्या 3,110 लाभार्थींपैकी,

⁶ थेट कर्ज योजना व बीज भांडवल योजना.

⁷ जिल्हा स्तरीय समितीमध्ये जिल्हाधिकारी, उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी, कंपनीचा जिल्हा व्यवस्थापक, औद्योगिक प्रशिक्षण संस्थेचे प्रिन्सिपल यांचा समावेश होता.

1,091 लाभार्थींच्या बाबतीत (35 टक्के) अर्ज मिळाल्यापासून संवितरण तारखेपर्यंत विविध टप्प्यांवर झालेल्या विलंबाचा तपशील खालीलप्रमाणे:

अ.क्र.	जिल्हांची संख्या	वर्षे	रक्कम (₹ कोटीत)	लाभार्थींची संख्या
1	15	1 ते 2 वर्षांपेक्षा जास्त	10.01	871
2	15	2 ते 3 वर्षांपेक्षा जास्त	2.03	167
3	10	3 वर्षांपेक्षा जास्त	0.57	53
	एकूण		12.61	1,091

(स्रोत: कंपनीने सादर केलेली माहिती)

अर्ज प्राप्तीनंतर संवितरण होणाऱ्या तारखेपर्यंतचा विविध टप्प्यातील विलंब मुख्यतः खालील कारणांमुळे झाला होता:

- जिल्हा स्तरावर जिल्हा स्तरीय समितीची सभा घेण्यातील विलंब;
- जिल्हा स्तरीय समितीच्या मंजूरीनंतर मुख्य कार्यालयाद्वारा कर्ज मंजूर करण्यामधील विलंब;
- लाभार्थींना जिल्हा कार्यालयाला कागदपत्रे सादर करण्यामधील विलंब;
- मुख्य कार्यालयाने जिल्हा कार्यालयाला निधी हस्तांतरण करण्यात केलेला विलंब; व
- मुख्य कार्यालयाकडून निधी मिळाल्यानंतर जिल्हा कार्यालयांनी लाभार्थींना निधी संवितरित करण्यात केलेला विलंब.

जिल्हा स्तरीय समिती मासिक बैठक घेण्यात झालेला विलंब

5.1.11.2 लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, योजनेच्या अंमलबजावणीस विलंब होण्यास कारणीभूत ठरणान्या प्रमुख घटकांपैकी एक जिल्हा स्तरीय समिती मासिक बैठक घेण्यातील झालेला विलंब हा होता. शासन परिपत्रकानुसार (नोव्हेंबर 2004), लाभार्थींची निवड करण्यासाठी प्रत्येक महिन्यात किमान एक जिल्हा स्तरीय समितीची बैठक घ्यावयाची होती. असे निदर्शनास आले की, 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत कोणत्याही एका वर्षात 12 जिल्हा स्तरीय समितीच्या बैठका 15 जिल्हांपैकी, कोणीही घेतल्या नव्हत्या. 10 जिल्हांमध्ये⁸ केवळ एक ते दोन जिल्हा स्तरीय समितीच्या बैठका घेण्यात आल्या होत्या. परिणामस्वरूप लाभार्थींना वित्तीय सहाय्य देण्यामध्ये विलंब झाला होता.

3,110 लाभार्थींपैकी 1,694 लाभार्थींना ₹ 14.33 कोटीचे वित्तीय सहाय्य दिले होते त्या संदर्भात जिल्हा स्तरीय समितीच्या बैठका घेण्यात झालेला विलंब खालील तक्त्यांत दर्शविल्याप्रमाणे होत्या:

अ. क्र.	जिल्हांची संख्या	अर्ज मिळाल्यानंतर जिल्हा स्तरीय समिती बैठक घेण्यामधील कालावधी	रक्कम (₹ कोटीत)	लाभार्थींची संख्या
1	14	एक महिन्यापेक्षा जास्त ते एक वर्ष	13.18	1,611
2	8	एक वर्षापेक्षा जास्त ते दोन वर्षे	1.06	72
3	6	दोन वर्षांपेक्षा जास्त	0.09	11
	एकूण		14.33	1,694

(स्रोत: कंपनीने सादर केलेली माहिती)

⁸औरंगाबाद, बीड, बुलढाणा, धुळे, जळगांव, लातूर, रायगड, सिंधुदुर्ग, सोलापूर व वाशिम.

वैधता कालावधीनंतर लाभार्थीना कर्जाचे संवितरण

5.1.11.3 विहित पध्दतीनुसार, कंपनीने मंजूरीचे पत्र जारी केल्यानंतर अर्जदाराला सर्व कागदपत्रे जिल्हा कार्यालयाला सादर करण्यासाठी 170 दिवसांची (90 दिवस थेट कर्ज योजनेसाठी) मुभा देण्यात आली होती, व त्याना अपयश आले तर मंजूर केलेले कर्ज रद्द होत होते.

3,110 लाभार्थीपैकी 150 प्रकरणे ज्यात ₹ 88.17 लाखाचे कर्ज 170 दिवसानंतर (90 दिवस थेट कर्ज योजनासाठी) संवितरित करण्यात आले होते त्यांचा तपशील खालील तक्त्यात दर्शविला आहे.

अ. क्र	जिल्हांची संख्या	विनिर्दिष्टीत कालमर्यादेपेक्षा जास्त विलंब	रक्कम (₹ लाखात)	लाभार्थींची संख्या
I) प्रकरणे ज्यात कर्जाचे संवितरण 170 दिवसांनी केले होते				
1	11	171 दिवस ते 1 वर्ष	61.25	61
2	8	1 वर्ष ते 2 वर्षे	10.12	21
3	1	2 वर्षापेक्षा जास्त (934 दिवस)	0.20	1
एकूण अ			71.57	83
II) थेट कर्ज योजनेत कर्जाचे संवितरण 90 दिवसानंतर करण्यात आले होते अशी प्रकरणे				
1	7	91 दिवस ते 1 वर्ष	16.35	66
2	1	1 वर्षापेक्षा जास्त (376 दिवस)	0.25	1
एकूण ब			16.60	67
एकूण (अ+ब)			88.17	150

लेखापरीक्षणात असे आढळून आले की, कंपनीने ₹ 71.57 लाखाचे कर्ज 83 लाभार्थीना 170 दिवसांच्या वैधता कालावधीनंतर संवितरित केले होते. कंपनीने कर्ज मंजूरी पत्र जारी केल्यानंतर 171 ते 934 दिवसांच्या वैधता कालावधीनंतर कर्ज संवितरित केले होते. त्याचप्रमाणे जिल्हा स्तरीय समिती अंतर्गत 67 लाभार्थीना ₹ 16.60 लाखाचे कर्ज वैधता कालावधी 90 दिवसांच्या नंतर 91 ते 376 दिवसांपर्यंत संवितरित केले होते.

कंपनीने स्वीकारले होते की, विविध टप्प्यांवर विलंब झाला होता व म्हटले होते की, कंपनी प्रत्येक टप्प्यांसाठी कालावधी विहित करेल व त्यांची अंमलबजावणी संचालक मंडळाच्या मान्यतेनंतर करेल. त्यानी पुढे असेही म्हटले होते की, त्यांनी सर्व जिल्हाधिकाऱ्यांना मासिक जिल्हा स्तरीय समितीची बैठक घेण्याची विनंती केली होती (ऑक्टोबर 2018).

उत्पन्न निकषाची पूर्तता न करणे

5.1.12 लाभार्थीचा वार्षिक कौटुंबिक उत्पन्न हा वित्तीय सहाय्य देण्याचा महत्त्वाचा निकष आहे. अर्जदाराला अर्ज सादर करतांना वार्षिक कौटुंबिक उत्पन्नाबाबतचे सक्षम प्राधिकाऱ्यांचे प्रमाणपत्र सादर करणे आवश्यक होते. आमच्या असे निदर्शनास आले की, 12 जिल्ह्यांमध्ये ₹ 57.12 लाखाचे वित्तीय सहाय्य 63 लाभार्थीना कंपनीने संवितरित केले होते ज्यांनी गतवर्षाच्या आधिच्या वर्षाचे उत्पन्न प्रमाणपत्र सादर केले होते. अशारितीने, वित्तीय सहाय्य देण्यास चालू वर्षाच्या उत्पन्नाचा दाखला या अर्जाच्या निकषाची खात्रीकरून घेण्यात आली नव्हती.

कंपनीने म्हटले होते की, दुर्गम भागातील लाभार्थीना नवीन उत्पन्न प्रमाणपत्र मिळवण्यात येणाऱ्या अडचणी टाळण्यासाठी कांही प्रकरणात, मागील वर्षाचे उत्पन्न प्रमाणपत्र स्वीकारले होते.

संवितरणाच्या विविध स्तरावरील अनियमितता

5.1.13 लेखापरीक्षणात 15 जिल्ह्यातील 3,110 लाभार्थींच्या माहितीची छाननी केली असता अर्ज करणे ते लाभार्थींना अंतिम संवितरण करणे यामध्ये खालील अनियमितता आढळून आल्या:

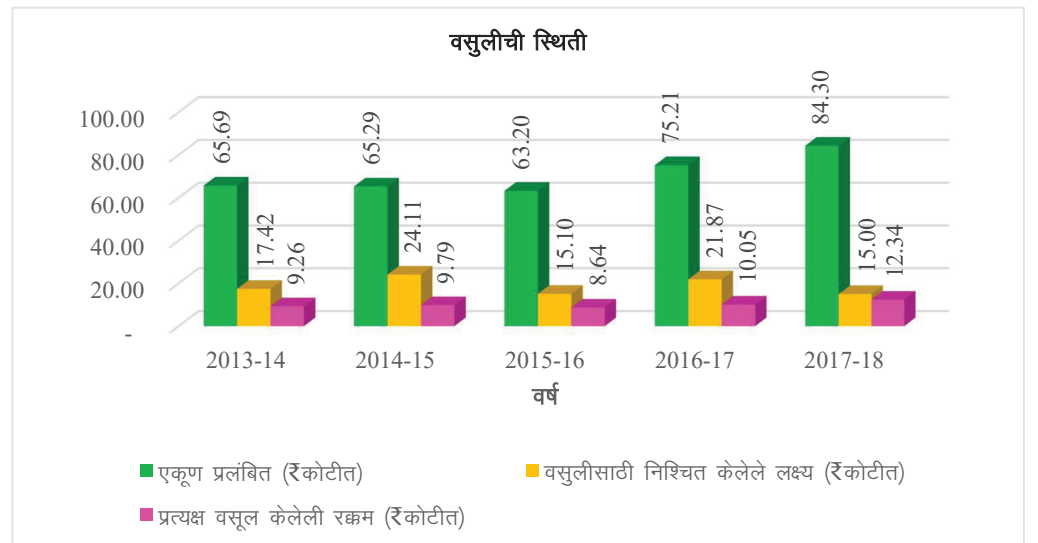
- आठ जिल्ह्यांमधील (अहमदनगर, बुलढाणा, धुळे, जळगांव, पुणे, सिंधुदुर्ग, सोलापूर व वाशिम) 81 लाभार्थींना ₹ 46.89 लाखाचे कर्ज त्याचा प्रस्ताव जिल्हा स्तरीय समिती व मुख्य कार्यालय यांची मंजूरी मिळविण्याआधीच मुख्य कार्यालयाने मंजूर केले होते.
- सात जिल्ह्यांमधील 75 लाभार्थींसाठी (बुलढाणा, धुळे, जळगांव, लातूर, रायगड, सोलापूर व वर्धा) मुख्य कार्यालयाने निधी हस्तांतरण करण्याची तारीख त्यांनी कर्जासाठी अर्ज करण्यापूर्वीची होती.
- दहा जिल्ह्यांमधील (अहमदनगर, बीड, बुलढाणा, धुळे, जळगांव, लातूर, नागपूर, रायगड, सोलापूर व वर्धा) 152 लाभार्थींसाठी मुख्य कार्यालयाने निधी हस्तांतरण करण्याची तारीख त्यांचे कर्ज मुख्य कार्यालयाने मंजूर करण्यापूर्वीची होती.
- मुख्य कार्यालयाने 11 जिल्हा कार्यालयांनी (अहमदनगर, बीड, बुलढाणा, धुळे, जळगांव, लातूर, नागपूर, रायगड, सोलापूर, वर्धा व वाशिम) 213 लाभार्थींसाठीचा ₹ 1.04 कोटीचा निधी त्यांची कायदेशीर कागदपत्रे सादर करण्यापूर्वी हस्तांतरित केला होता.

कंपनीने म्हटले होते की, अशी अनियमितता भविष्यात टाळण्यासाठी जिल्हा कार्यालयांना आवश्यक त्या सूचना जारी करण्यात येतील.

कर्जाची वसुली

वसुलीची खराब कामगिरी

5.1.14 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीमधील कर्जाच्या वसुलीची स्थिती खालील रेखाकृतीत दर्शविली आहे:

असे निदर्शनास आले की, कंपनीने 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीसाठी एकूण कर्जाच्या वसुलीचे लक्ष्य एकूण प्रलंबित कर्जाच्या 17.79 ते 36.93 टक्के असे निश्चित केले होते व या कालावधीत एकूण प्रलंबित कर्जाच्या वसुलीची टक्केवारी केवळ 14.99 ते 13.36 टक्के या दरम्यान होती. अशाप्रकारे, कंपनीची वसुलीची कामगिरी अत्यंत खराब होती. 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत 15 जिल्ह्यातील 10,854 लाभार्थींपैकी 1,602 लाभधारकांनी संस्थापनेपासून कोणतीही रक्कम कंपनीत भरली नव्हती ह्या महत्त्वाच्या बाबीची नोंद घेण्यात यावी. कंपनीने म्हटले होते की, त्यांनी वास्तववादी दृष्टीकोन स्वीकारला होता आणि वसुलीसाठी निश्चित लक्ष्ये ठरविली होती. परंतु, लेखापरीक्षणात असे निदर्शनास आले की, एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या पाच वर्षातील एकाही वर्षात कंपनीने वसुलीसाठी निश्चित केलेल्या लक्ष्याची पूर्तता केली नव्हती. दहा जिल्ह्यांमध्ये,⁹ नोटीसा जारी करणे, दावे दाखल करणे यासारखी कारवाई केवळ कसुरदार लाभार्थीविरुद्ध केवळ एका वर्षात (2017-18) करण्यात आली होती.

कंपनीने वर दिलेले तथ्य स्वीकारतांना म्हटले होते की, लाभधारकांना व हमीदारांना कायदेशीर नोटीसा जारी करणे, हमीदारांच्या पगारातून वसुली यासारखी कारवाई सुरु केली होती व वसुलीमध्ये कायदेशीर पाऊले उचलण्यासाठी वकीलांचे पॅनल गठीत केले होते.

लाभार्थींचे डिसहॉनर झालेल्या धनादेशावर दंड वसूल न करणे

5.1.14.1 कर्जाच्या अटीनुसार कंपनी लाभार्थींकडून नंतरच्या तारखाचे धनादेश (पोस्टडेटेड चेक्स) प्राप्त करते. ते धनादेश डिसहॉनर झाल्यामुळे 14 जिल्ह्यांतील 774 लाभार्थींकडून ₹ 1.23 लाखांचा दंड कंपनीने वसूल केला नव्हता. कंपनीने परक्राम्य संलेख अधिनियम, 1881 च्या कलम 138 अंतर्गत केवळ 18 प्रकरणांतच दावे दाखल केले होते. कंपनीने म्हटले होते की, याची वसुली करण्याबाबत संबंधित जिल्हा कार्यालयांना आता सूचना जारी करण्यात आल्या आहेत.

हमी शुल्कावर व्याजाचे प्रदान

5.1.15 महाराष्ट्र शासन 31 मार्च 2007 पर्यंत हमी दिलेल्या अर्धवार्षिक प्रलंबित कर्ज मुद्दलावर प्रति वर्ष 0.5 टक्के दराने हमी शुल्क आकारत होते व 31 मार्च 2007 नंतर हमी दिलेल्या अर्धवार्षिक प्रलंबित कर्ज मुद्दलावर प्रति वर्ष दोन टक्के यादराने हमी शुल्क आकारत होते. जर त्याचे प्रदान करण्यात अपयश आले तर, पहिल्या तीन महिन्यांसाठी प्रति वर्ष 16 टक्के दराने व तीन महिन्यांनंतरच्या कालावधीसाठी प्रति वर्ष 24 टक्के दराने व्याज प्रदान करावयाचे होते.

असे निदर्शनास आले की, कंपनीने ऑक्टोबर 2011 ते मार्च 2014 या कालावधीत महाराष्ट्र शासनाला हमी शुल्काचे प्रदान केले नव्हते व परिणामस्वरूप हमी शुल्क ₹ 3.37 कोटी व्याजासह ₹ 73.44 लाख प्रदान करावे लागणार होते (जून 2014).

कंपनीने वरील तथ्य स्वीकारतांना म्हटले होते की, त्यानंतर कंपनीने हमी शुल्काचे प्रदान नियमितपणे केले आहे.

⁹ औरंगाबाद, बीड, बुलढाणा, धुळे, जळगांव, लातूर, नाशिक, रायगड, सोलापूर व सिंधुदुर्ग.

निष्कर्ष व शिफारसी

कंपनीला एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत केवळ 6,812 लाभार्थींना वित्तीय सहाय्याची तरतूद करणे शक्य झाले होते. कंपनीचा एकूण प्रशासनिक खर्च ₹ 39.09 कोटी होता तर, कंपनीने इतर मागास वर्ग जमातीला ₹ 39.13 कोटी एकूण वित्तीय सहाय्याचा पुरवठा याच कालावधीत केला होता. यावरून हे स्पष्ट आहे की, योजनांचा लक्षित लोकसंख्येला मोठ्या प्रमाणावर फायदा होऊ शकला नाही. या योजनांचे पुनरुज्जीवन करण्यासाठी या योजनांचा मागील 17 वर्षांमध्ये आढावा घेण्यात आला नव्हता.

कंपनीला 2013-14 मध्ये ₹ 24.50 कोटी व 2014-15 मध्ये ₹ 8.50 कोटी महाराष्ट्र शासन व एनबीसीएफडीसी कडून मिळाले होते. त्यानंतर कंपनीला 2015-16 ते 2017-18 या कालावधीत महाराष्ट्र शासन व एनबीसीएफडीसी कडून कोणताही निधी मिळाला नव्हता. 2015-16 पासून आजपर्यंत (फेब्रुवारी 2019) प्रलंबित देण्याचे प्रदान न केल्यामुळे एनबीसीएफडीसी कडून कोणताही निधी मिळाला नव्हता. कंपनीमधील कर्ज वसुलीची पध्दत परिणामकारक नव्हती व कर्ज वसुली खूपच खराब होती.

जिल्हा कार्यालयांत प्राप्त झालेल्या अर्जावर प्रक्रिया करण्यासाठी कंपनीने कोणतीही कालमर्यादा निश्चित केली नव्हती. अर्जाच्या प्राप्ती नंतर संवितरणपर्यंत क्रिया करणे/टर्नअराऊंड साठीचा निकष कंपनीने ठरवला नव्हता, ज्याद्वारे प्रत्येक टप्प्यासाठी कालावधी निश्चित करता येऊ शकला असता.

आम्ही शिफारस करतो की:

- खराब कामकाज प्रगती असतांना, महाराष्ट्र शासनाने योजनांचा आढावा घेऊन त्या सुधारित करण्याचा विचार करावा, जेणेकरून त्या जास्त आकर्षक, सोईच्या व लक्षित लोकांच्या जास्त फायद्याच्या होतील.
- कंपनीने प्रक्रिया प्रत्येक टप्प्यासाठी आवश्यक ती कालमर्यादा विहित करावी व त्यांचे पालन केले जाईल याची खात्रीकरून घ्यावी.
- कंपनीने कर्जाच्या वसुलीचा पाठपुरावा मोठ्या जोमाने करण्यात यावा व प्रलंबित देयांची परतफेड एनबीसीएफडीसीला वेळेवर करण्याची खात्रीकरून घ्यावी जेणेकरून नवीन निधी एनबीसीएफडीसीकडून नियमितपणे उपलब्ध होईल.

कृषि विभाग

महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादित

5.2 सदोष निविदा मूल्यमापन निकषामुळे टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च

सदोष निविदा मूल्यमापन निकष स्वीकारण्याचा निर्णय घेतल्यामुळे कामाचे प्रदान जास्त दराने झाले होते व कंपनीला ₹ 3.25 कोटीचा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला होता.

महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादितने (कंपनी) त्यांच्या कार्यालयांमध्ये व उत्पादन युनिटमध्ये तैनात करावयाची मनुष्यबळाची¹⁰ तरतूद करण्यासाठी संस्थांचे नामिका प्रविष्ट करण्याच्या हेतुने निविदा मागविल्या (जुलै 2015) होत्या. कंपनीच्या एकंदर बिलींगवर सेवा आकाराच्या (एससी) टक्केवारीच्या आधारावर बोल्या सादर

¹⁰ उप व्यवस्थापक, डाटा एन्ट्री ऑपरेटर, क्लर्क, इलेक्ट्रीशियन, वेल्डर, ड्रायव्हर, चपराशी, हेलपर इत्यादि.

करावयाच्या होत्या. निविदेला प्रतिसाद म्हणून सहा बोलीदार पात्र होते व त्यांनी भरलेले सेवा आकार खालीलप्रमाणे होते:

बोलीदाराचे नाव	उद्धृत सेवा आकार (एकूण बिलींगच्या टक्केवारीत)	शेरे
मेसर्स एस2 इन्फोटेक प्रायव्हेट लिमिटेड	1.00	ए1
मेसर्स विशाल एन्टरप्रायझेज	2.95	ए2
मेसर्स व्ही.टी. पवार अँड कंपनी	7.00	ए3
मेसर्स बी.व्ही.जी इंडिया	8.00	ए4
मेसर्स जिनीअस इन्फोटेक	10.05	ए5
मेसर्स ब्रिस्क इंडिया प्रायव्हेट लिमिटेड	14.00	ए6

सेवा आकारासाठी ए1 व ए2 बोलीदारांनी उद्धृत केलेले दर अवाजवी होते या आधारावर कंपनीने पुर्ननिविदा मागविण्याचा निर्णय (22 सप्टेंबर 2015) घेतला होता व या दोन संस्थाकडून खुलासा मागविला होता. त्याला प्रतिसाद म्हणून ए1 व ए2 ने स्पष्टीकरण दिले (ऑक्टोबर 2015) होते की त्यांनी दिलेले सेवा आकाराचे दर वाजवी होते व त्यांच्या सेवा आकारामध्ये मनुष्यबळाची तरतूद करण्याची क्षमता असल्याचे खात्रीपूर्वक सांगितले होते. परंतु कंपनीने वित्तीय बोल्यांचे मूल्यमापन करण्याचे निकष सुधारून पुर्ननिविदा मागविण्याचे ठरविले (ऑक्टोबर 2015) व त्यानुसार ज्यांची बोली उघडल्या आहेत त्या सर्व बोल्यांचे सेवा आकाराचे सरासरी दर काढण्यात येईल व ज्यांचे सेवा आकाराच्या सरासरी दराच्या 50 टक्क्यांपेक्षा कमी आहेत त्या बोल्या नाकारल्यानंतर व नंतर सेवा आकार कमीत कमी किंमतीच्या आधारावर ठरविला जाईल. अशारितीने, वित्तीय बोलीनुसार ज्या संस्थांच्या सेवा आकाराचे टक्के सरासरी मूल्याच्या 50 टक्क्यांपेक्षा कमी आहे त्यांचा एल1 ठरवितांना विचार करण्यात येणार नव्हता. पुढे असेही म्हटले होते की जे बोलीदार गंभीर नाहीत त्यांना काळ्या यादीत टाकण्यात येईल व पुर्ननिविदा प्रक्रियेत सुध्दा दोन्ही ए1 व ए2 या बोलीदारांना काळ्या यादीत टाकण्यात येईल (ऑक्टोबर 2015).

पुर्ननिविदेला प्रतिसाद म्हणून पाच बोलीदार पात्र ठरले होते व त्यांनी नमूद केलेला सेवा आकार खालीलप्रमाणे होता:

बोलीदाराचे नाव	उद्धृत सेवा आकार (एकूण बिलींगच्या टक्केवारीत)	शेरे
मेसर्स जी.ए. डिजिटल वेब वर्ल्ड प्रायव्हेट लिमिटेड	3.98	एल1
मेसर्स थर्ड आय सिक्युरिटी सर्विस	4.81	एल2
मेसर्स जिनीअस इन्फोटेक	17.00	एल3
मेसर्स व्ही.टी. पवार अँड कंपनी	17.00	एल4
मेसर्स ब्रिस्क इंडिया प्रायव्हेट लिमिटेड	17.71	एल5

कंपनीने एल1 व एल2 या दोघांचेही दर सर्व बोलीदारांच्या सेवा आकाराच्या सरासरी दराच्या¹¹ 50 टक्क्यांपेक्षा कमी होते या आधारावर त्यांना अपात्र ठरवून मनुष्यबळ पुरवण्याचे काम कंपनीने नोव्हेंबर 2015 ते नोव्हेंबर 2018 या तीन वर्षांच्या कालावधीसाठी एल3, एल4 व एल5 यांना कंपनीच्या एकूण बिलाच्या 17 टक्के सेवा आकार या दराने प्रदान केले होते (नोव्हेंबर 2015).

¹¹ बोलीदारांचा सरासरी दर 12.10 टक्के व सरासरी दराच्या 50 टक्के दर 6.05 टक्के होता.

आमच्या असे निदर्शनास आले की:

- पुर्ननिविदा मधील वित्तीय बोल्यांचे मूल्यमापन करण्याचा निकष, ज्यामध्ये ज्या बोल्यांचे सेवा आकाराचे सरासरी दर 50 टक्क्यांपेक्षा कमी होते त्यांना नाकारणे हे कंपनीच्या वित्तीय हिताचे नव्हते कारण एल1 व एल2 ज्यांनी 3.98 व 4.81 टक्के असे दर भरले होते त्यांना वगळण्यात आले होते.
- पुर्ननिविदेमध्ये यशस्वी बोलीदार ठरविण्यासाठी वापरण्यात आलेला निकष अन्यायिक होता कारण कमी दर देणाऱ्यांऐवजी जास्त दर भरणारे निवडण्यात आले होते. पैशाचे योग्य मूल्य मिळविण्याच्या निविदा प्रक्रियेच्या मूळ तत्वाच्या विरुद्ध होते. परिणामस्वरूप, नोव्हेंबर 2015 ते जून 2018 या कालावधीत जास्त दराने काम प्रदान करण्याच्या अन्यायिक निर्णयामुळे कंपनीला ₹ 3.25 कोटीचा¹² टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला होता.
- याबाबत नोंद घेण्यासारखे आहे की पुर्ननिविदा मागविल्यानंतर कंपनीने एल3, एल4 व एल5 यांना एकूण बिलींगवर 17 टक्के सेवा आकार या दराने काम प्रदान केले होते व हे दर पहिल्या निविदेमध्ये त्याच बोलीदारांनी दिलेल्या दरांपेक्षा 70, 143 व 21 टक्के जास्त होते व कामाच्या व्याप्तीमध्ये कोणतीही अतिरिक्त वाढ झालेली नव्हती.

कंपनीने म्हटले (ऑगस्ट 2018) होते की, महाराष्ट्र शासनाने जून 2014 मध्ये जारी केलेल्या शासन निर्णयानुसार मनुष्यबळाची आवश्यकता बाहेरील पॅनलवरील दोन कंत्राटदाराकडून 14 टक्के सेवा आकार या दराने करण्यास परवानगी होती व कंपनीने पारदर्शकतेसाठी व मत्केदारी टाळण्यासाठी निविदा प्रक्रियेची निवड केली होती. देण्यात आलेले दर त्यावेळेच्या व्यवस्थापनेला अवाजवी वाटले व त्यामुळे अवाजवी बोली असणाऱ्या बोलीदारांना रोखण्यासाठी शर्ती सुधारून पुर्ननिविदा मागविण्यात आल्या होत्या.

हे उत्तर व्यवहार्य नव्हते कारण नामिका प्रविष्ट संस्थेसाठी 14 टक्के सेवा आकार दराने देण्याचा शासन निर्णय (जून 2014) असतानाही संस्था निश्चित करण्यासाठी खुल्या निविदा जुलै 2015 मध्ये कंपनीने मागविल्या होत्या व असे करणे आवश्यक नव्हते. त्याशिवाय कंपनीने दोन्ही ए1 व ए2 या बोलीदारांना अपात्र ठरविले होते ज्यांनी स्पष्टीकरण दिले (ऑक्टोबर 2015) होते की त्यांचे सेवा आकाराचे दर वाजवी होते व त्यांनी दिलेल्या सेवा आकाराच्या दराने मनुष्यबळ पूर्वण्याची त्यांचा क्षमतेची पुष्टी (ऑक्टोबर 2015) केली होती. परिणामस्वरूप एका शासकीय नामिका प्रविष्ट संस्थेला (मेसर्स ब्रिस्क इंडिया प्रायव्हेट लिमिटेड) त्यांच्या नामिका प्रविष्ट 14 टक्के दराऐवजी 17 टक्के सेवा आकार दराने कामाचे प्रदान करण्यात आले.

कंपनीने ₹ 3.25 कोटीचे टाळण्याजोगे अतिरिक्त प्रदान केले होते हे तथ्य शासनाने सुध्दा स्वीकारले होते (ऑक्टोबर 2018) व म्हटले होते की संबंधित कर्मचाऱ्यांवर जबाबदारी निश्चित करण्यासाठी कारवाई सुरु करण्यात येईल.

¹² पहिल्या निविदेमध्ये प्राप्त ए1 च्या दरावर आधारित व कंपनीने एल3, एल4 व एल5 यांना केलेले प्रत्यक्ष प्रदान.

उद्योग विभाग (उद्योग, ऊर्जा व कामगार)

औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादित

5.3 व्याजाचे टाळता येण्याजोगे प्रदान

कंपनीने टाळता येण्याजोगे दंडात्मक व्याज ₹ 1.25 कोटीचे प्रदान केले होते.

आयकर अधिनियम, 1961 च्या कलम 208 व 210 नुसार, करपात्र उत्पन्न असलेल्या कंपन्यांना अंदाजित उत्पन्नावर अग्रीम कर (एटी) प्रत्येक तिमाहीला (15 जून, सप्टेंबर, डिसेंबर व मार्च) विहित दराने (अनुक्रमे 15, 45, 75 व 100 टक्के) भरावा लागतो, जर त्यात अपयश आले, तर कमी भरलेल्या रकमेवर कलम 234सी अन्वये व्याज भरणे देय असते. त्यापुढे एकूण अग्रीम कराचे प्रदान निर्धारित कराच्या 90 टक्क्यांपेक्षा कमी भरले असेल तर कलम 234बी अंतर्गत अशा कमी भरलेल्या रकमेवर व्याज भरावे लागते.

आमच्या असे निदर्शनास आले की (जून 2018), औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादितचे (कंपनी) 2015-16 या वित्तीय वर्षासाठी एकूण करपात्र उत्पन्न ₹ 36.13 कोटी होते व म्हणून कंपनीला निर्धारित वर्ष 2016-17 साठी प्रत्येक तिमाहीला अग्रीम कर देण्याचे दायित्व होते. कंपनीने कोणताही अग्रीम कर भरला नव्हता परिणामस्वरूप आयकर अधिनियम, कलम 234बी व 234सी अंतर्गत ₹ 1.25 कोटी टाळता येण्याजोगे व्याजाचे प्रदान करावे लागले होते.

कंपनीने म्हटले (ऑगस्ट/नोव्हेंबर 2018) होते की, त्यांनी अग्रीम कर भरला नव्हता कारण उपाजित व्याजासह सर्व निधी नियत ठेवी रिसीट (एफडीआर) मध्ये गुंतविलेला होता व अग्रीम कर भरण्यासाठी कंपनीकडे कोणताही निधी उपलब्ध नव्हता. त्याशिवाय, असेही म्हटले होते की कर तज्ञाची नेमणूक करण्याच्या प्रक्रियेतही विलंब झाला होता.

हे उत्तर व्यवहार्य नव्हते कारण वैधानिक देणी प्रदान करणे हे एक बंधन असते व आयकर अधिनियमांच्या तरतुदीनुसार त्यांचे अनुपालन करावे लागते. परंतु, कंपनीने 2016-17 पासून अग्रीम कराचे प्रदान केले होते.

ही बाब शासनाला (सप्टेंबर 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग

हाफकिन बायो-फार्मास्युटीकल महामंडळ मर्यादित

5.4 अग्रीम कर व एकूण कर दायित्वाचे चुकीचे निर्धारण

कंपनीने आपला अग्रीम कर व एकूण कर दायित्वाचे अचूक निर्धारण केले नव्हते परिणामस्वरूप एका बाजूला ₹ 89.11 लाखाचे टाळता येण्याजोग्या व्याजाचे प्रदान केले होते व दोन वर्षासाठी एकूण ₹ 30.21 कोटी कराचे अतिरिक्त प्रदान केले होते.

आयकर अधिनियम, 1961 च्या कलम 208 व 210 नुसार, करपात्र उत्पन्न असलेल्या कंपन्यांना अंदाजित उत्पन्नावर अग्रीम कर (एटी) प्रत्येक तिमाहीला (15 जून, सप्टेंबर, डिसेंबर व मार्च) विहित दराने (अनुक्रमे 15, 45, 75 व 100 टक्के) भरावा लागतो जर त्यात अपयश आले तर कमी भरलेल्या रकमेवर कलम 234सी अन्वये व्याज भरणे देय असते. त्यापुढे एकूण अग्रीम कराचे प्रदान निर्धारित कराच्या 90 टक्क्यांपेक्षा कमी भरले असेल तर कलम 234बी अंतर्गत कमी भरलेल्या रकमेवर व्याज भरावे लागते.

आमच्या असे निदर्शनास आले की, हाफकिन बायो-फार्मास्युटीकल महामंडळ मर्यादितने (कंपनी) निर्धारित वर्ष (एवाय) 2014-15 व 2016-17 या कालावधीसाठी त्यांचा अग्रीम कर काढण्यात तसेच वार्षिक कर दायित्व काढण्यात कार्यतत्परता दाखविली नव्हती त्याचा तपशील खालीलप्रमाणे:

- निर्धारित वर्ष 2014-15 मध्ये, अग्रीम कराचे प्रदान करण्यामध्ये प्रत्येक तिमाहीला तुटवडा होता परिणामस्वरूप कलम 234सी व कलम 234बी अंतर्गत अनुक्रमे ₹ 50.06 लाख व ₹ 21.79 लाख व्याजाचे प्रदान केले होते.
- जरी कंपनीचे एकूण कर दायित्व (कलम 234सी व कलम 234बी अंतर्गतचे व्याज धरून) ₹ 19.33 कोटी असतांना व निर्धारित वर्ष 2014-15 साठी ₹ 14.50 कोटी अग्रीम कराचे प्रदान केलेले असतानाही कंपनीने स्वयं निर्धारित कर म्हणून अतिरिक्त ₹ 19 कोटी भरले होते (सप्टेंबर 2014) व हे करतांना ₹ 14.50 कोटी अग्रीम कराचे प्रदान व ₹ 48 लाख उत्पन्न स्रोताच्या ठिकाणीच कपात केलेला कर (टीडीएस) भरल्याचे दुर्लक्षित करण्यात आले होते. परिणामस्वरूप, कंपनीने एकूण कर दायित्व ₹ 19.33 कोटी असतांना ₹ 33.98 कोटी आयकर प्रदान केले, त्यामुळे ₹ 14.65 कोटीचा परतावा मिळणार होता.
- त्याचप्रमाणे, निर्धारित वर्ष 2016-17 मध्ये अग्रीम कर प्रदान करण्यात प्रत्येक तिमाहीला तुटवडा होता त्यामुळे कलम 234सी अंतर्गत ₹ 17.26 लाखाचे व्याजाचे प्रदान करण्यात आले होते.
- जरी कंपनीने एकूण कर दायित्व ₹ 5.18 कोटी (कलम 234सी अंतर्गतचे व्याज धरून) होते, तरी कंपनीने ₹ 20 कोटीचा अग्रीम कर भरला (18 डिसेंबर 2015 व 15 मार्च 2016) होता. ₹ 74 लाखाचा स्रोताच्या ठिकाणी कपात केलेला कर विचारात घेऊन, निर्धारित वर्ष 2016-17 चा एकूण परतावा ₹ 15.56 कोटी एवढा होता.

अशारितीने, निर्धारित वर्ष 2014-15 व 2016-17 या कालावधीत कंपनीने भरलेला एकूण कर, कर दायित्वापेक्षा ₹ 30.21 कोटीने जास्त होता परिणामी कंपनीचा निधी अडकून पडला होता. त्यापुढे, निर्धारित वर्ष 2014-15 चा ₹ 14.65 कोटीचा परतावा फेब्रुवारी 2017 मध्ये मिळाला होता तर निर्धारित वर्ष 2016-17 चा ₹ 15.56 कोटीचा परतावा अद्याप (फेब्रुवारी 2019) मिळालेला नव्हता.

कंपनीने म्हटले (सप्टेंबर 2018) होते की, त्यांची पूर्वीची कर आकारण्याची प्रणाली तदर्थ आधारावर होती व त्यामुळे अग्रीम कराचे प्रदान करण्यामध्ये त्यांच्या बाजूने काही त्रुटी राहिल्या होत्या. त्यांनी पुढे असेही म्हटले होते या त्रुटी वगळून जास्त भक्कम यंत्रणा आता उभारली आहे.

ही बाब शासनाला (जुलै 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग

महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित

5.5 अतिरिक्त शुल्काचे टाळता येण्याजोगे प्रदान

कंपनीने कंपनी निबंधकाकडे प्राधिकृत भांडवलातील वाढीसाठी नोटीस दाखल करण्यात विलंब केल्यामुळे ₹ 1.22 कोटीचे अतिरिक्त शुल्क प्रदान केले.

महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित (कंपनी) ₹ 2.50 कोटी प्राधिकृत भाग भांडवलासह (एएससी) महाराष्ट्र शासनाने जुलै 1978 मध्ये संस्थापित केली होती.

कंपनीला भाग भांडवल (एससी) महाराष्ट्र शासन व केंद्र शासनाकडून मिळले होते. कंपनीचे प्राधिकृत भाग भांडवल ₹ 200 कोटीवरून सप्टेंबर 2012 मध्ये ₹ 500 कोटी वाढविण्यात आले होते. कंपनी अधिनियम, 2013, कलम 64(1) अन्वये कंपनीने नोटीस विहित फॉर्म (फॉर्म नंबर एसएच-7) मध्ये प्राधिकृत भाग भांडवलात वाढ केल्यानंतर 30 दिवसांच्या आत कंपनी प्रबंधकांकडे (आरओसी) आवश्यक त्या शुल्कासह दाखल करावयाचा असतो. त्याशिवाय, फॉर्म नंबर एसएच-7 दाखल करण्यात विलंब झाला तर फॉर्म नंबर एसएच-7 दाखल करण्याच्या दिनांकापर्यंत विलंबासाठी 2.50 टक्के प्रति महिना सहा महिन्यांपर्यंतच्या विलंबासाठी व तीन टक्के प्रति महिना सहा महिन्यांनंतरच्या विलंबासाठी अतिरिक्त शुल्क भरावयाचे होते.

आमच्या असे निदर्शनास आले की, कंपनीने वरील तरतुदींचे अनुपालन केले नाही व नोटीस (फॉर्म नंबर एसएच-7) प्राधिकृत भाग भांडवल ₹ 500 कोटीपर्यंत वाढविण्यासाठी जून 2016 म्हणजेच भाग भांडवल वाढीनंतर 44 महिन्यांच्या विलंबाने आरओसीकडे दाखल केला होता. जरी, कंपनीच्या सर्वसाधारण सभा सप्टेंबर 2012 व सप्टेंबर 2013 मध्ये घेण्यात आल्या होत्या, तरी प्राधिकृत भाग भांडवल वाढीचा ठराव उशीराने म्हणजे अतिरिक्त सर्वसाधारण सभा (ईजीएम) प्राधिकृत भाग भांडवल वाढीसाठी मार्च 2016 मध्ये घेण्यात आला. परिणामस्वरूप, कंपनीला प्राधिकृत भाग भांडवल वाढविण्याच्या सामान्य नोंदणी शुल्क ₹ 98.69 लाखाऐवजी फॉर्म उशीरा दाखल केल्यामुळे ₹ 1.22 कोटी अतिरिक्त शुल्क कंपनी प्रबंधकाला प्रदान (जून 2016) करावे लागले होते. परिणामस्वरूप, कंपनी अधिनियम, 2013 च्या तरतुदींचे उल्लंघन केल्यामुळे ₹ 1.22 कोटी चे टाळता येण्याजोगे प्रदान करावे लागले होते.

उत्तरामध्ये कंपनीने म्हटले (ऑगस्ट 2018) होते की, दाखल करण्यामधील विलंब मुख्यतः कंपनी प्रबंधक पध्दतीची माहिती नसल्यामुळे झाला होता. त्याशिवाय, उच्च व्यवस्थापनामधील वारंवार होणाऱ्या बदलांमुळे व फॉर्म नंबर एसएच-7 दाखल करण्यासाठी त्यांची डिजिटल सही व संचालक ओळख क्रमांक (डीआयएन) मिळवणे कठीण झाले होते. कंपनीने असेही म्हटले होते की नियमित व्यवस्थापकीय संचालक आता नेमण्यात आला होता व कंपनी प्रबंधकांचे अनुपालन वेळेवर होण्याची खात्री करण्यासाठी काळजी घेण्यात येईल.

ही बाब शासनाला (ऑगस्ट 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

संत रोहिदास चर्मोद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित

5.6 आयकराचे टाळता येण्याजोगे प्रदान

आयकर प्रदान करण्याची सूट न उपभोगल्यामुळे कंपनीने ₹ 13.12 कोटी आयकराचे टाळता येण्याजोगे प्रदानावर खर्च केला होता.

आयकर अधिनियम (आयटी), 1961 च्या कलम 10(26बी) नुसार महामंडळाचे किंवा इतर संस्थेचे, संस्था किंवा संघ (शासनाने या पूर्ण वित्तीय सहाय्य दिलेली संस्था, संस्था किंवा संघ) जेथे हे महामंडळ किंवा इतर संस्था किंवा संस्था किंवा संघ जे अनुसूचित जाती किंवा अनुसूचित जमाती किंवा इतर मागासवर्ग किंवा कोणतेही दोन किंवा सर्व यांच्या हितासाठी संस्थापित वा गठीत झाले असतील तर त्यांना आयकर भरण्यापासून सूट होती.

संत रोहिदास चर्मद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित (कंपनी), ही महाराष्ट्र शासनाच्या संपूर्ण मालकीची कंपनी अनुसुचित जाती चर्मकार जमात यांना वित्तीय सहाय्य पुरवण्यासाठी संस्थापित झाली होती.

आमच्या असे निदर्शनास आले की, जरी कंपनी अनुसुचित जाती, अनुसुचित जमाती व इतर मागासवर्गाच्या उन्नतीसाठी संस्थापित करण्यात आली होती तरी कंपनीने आयकर अधिनियमाच्या कलम 10(26बी) अंतर्गत आयकर प्रदान करण्याची सूट उपभोगली नव्हती. कंपनीने निर्धारण वर्ष (एवाय) 2014-15, 2015-16 व 2016-17 साठी अनुक्रमे ₹ 2.88 कोटी, ₹ 4.34 कोटी व ₹ 5.90 कोटीचा आयकर भरला होता. लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिल्यानंतर (सप्टेंबर 2017), कंपनीने आयकर प्राधिकार्यांना आयकर अधिनियमाच्या कलम 10(26बी) अंतर्गत आयकर सूट देण्याची व वरील वर्षासाठी भरलेल्या आयकराचा परतावा देण्याची विनंती (ऑक्टोबर 2017) केली होती. आयकर विभागाने हा दावा फेटाळून लावला (ऑक्टोबर 2017) व म्हटले होते की कंपनी केवळ सुधारित विवरणपत्र भरूनच त्याचा दावा करू शकते. कंपनीने याबाबत अपील दाखल केले होते (नोव्हेंबर 2017) ते अद्याप प्रलंबित होते (फेब्रुवारी 2019).

याबाबतीत ही नोंद घेणे महत्वाचे आहे की अधिनियमाच्या कलम 139(5), मूळ आयकर विवरणपत्र संबंधित निर्धारण वर्षाच्या समाप्तीनंतर एका वर्षाच्या कालावधीच्या आत सुधारित करता येऊ शकते. सुधारित विवरणपत्र दाखल करण्याची कालमर्यादा निघून गेली, ₹ 13.12 कोटीचे आयकराचे टाळता येण्याजोगे प्रदान केले, परिणामी सूट न उपभोगल्यामुळे कंपनीचे नुकसान झाले होते.

कंपनीने म्हटले (सप्टेंबर 2018) होते त्यांनी निर्धारण वर्ष 2017-18 नंतरच्या आयकर विवरणपत्रात आयकर सूटीचा दावा केला होता.

ही बाब शासनाला (जुलै 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग

महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादित

5.7 निविदा मूल्यमापनात एका संस्थेला अदेय फायदा

कंपनीने निविदा मूल्यमापनात एका संस्थेला अदेय फायदा दिला व ते काम सर्वाधिक बोली लावणाऱ्याला दिल्यामुळे ₹ 2.33 कोटीचा टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला होता.

महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादितने (कंपनी) फिल्म सिटी परिसराची दैनंदिन साफसफाई व स्वच्छता करण्यासाठी दोन वर्षांच्या कालावधीसाठी निविदा मागविल्या (मे 2015) होत्या. पात्रता निकषांमध्ये अशा कामाचा अनुभव पाच वर्षांपेक्षा कमी नसणे, मागील पाच वर्षांमध्ये कमीत कमी एका वर्षात ₹ 60 लाखाचे काम पूर्ण करणे व मागील तीन वर्षांच्या कालावधीत कमीत कमी वित्तीय उलाढाल ₹ एक कोटी असणे यांचा समावेश होता.

कंपनीने चार बोलीदारांचे¹³ मूल्यमापन (जून-जुलै 2015) केले होते व मेसर्स एसएमएसपीएलला प्रति महा ₹ 16.83 लाख या वाटाघाटीत केलेल्या दराने कामाचे

¹³ प्रति महा मेसर्स ओरियन्टल फॅसिलिटी ₹ 9.31 लाख, मेसर्स डी.एम. तावडे आणि कंपनी ₹ 9.93 लाख, मेसर्स अमेय एन्टरप्रायजेस ₹ 9.98 लाख व मेसर्स संजय मेन्टेनन्स सर्व्हिसेस प्रायव्हेट लिमिटेड (एसएमएसपीएल) ₹ 17.20 लाख.

प्रदान केले होते (डिसेंबर 2015). सर्व चार बोलीदारांमध्ये मेसर्स एसएमएसपीएलने सर्वाधिक दर भरले होते.

या संदर्भात आम्हाला खालील बाबी आढळून आल्या:

- सीव्हीसीच्या मार्गदर्शक तत्वांनुसार (सप्टेंबर 2003) मूल्यमापन निकष हे बोली कागदपत्रांमध्येच स्पष्ट आणि असंदिग्ध अटींमध्ये समाविष्ट करण्यात यावेत कारण ते बोलीचे पारदर्शकपणे मूल्यमापन करण्यासाठी अत्यंत महत्वाचे असते. तथापि कंपनीच्या निविदा कागदपत्रांमध्ये, तांत्रिक बोल्यांचे मूल्यमापन करतेवेळी गुण प्रदान करण्याचे टेबल अंतर्भूत करण्यात आले नव्हते. तांत्रिक मूल्यमापन करतेवेळी टेबल लागू केले गेले व अशी पध्दती मेसर्स एसएमएसपीएलला लाभ देणारी होती:
- कमीत कमी वित्तीय उलाढाल निकष बोली कागदपत्रांनुसार ₹ एक कोटी होता. तथापि त्याचे निर्धारण ₹ 5 कोटी पटीच्या प्रमाणात करण्यात आले. परिणामस्वरूप, बाकीच्या सर्व पात्र बोलीदारांना ₹ 1 कोटी ते ₹ 5 कोटी उलाढालीवर प्रत्येकी पाच गुण देण्यात आले असताना, मेसर्स एसएमएसपीएलला त्यांची उलाढाल ₹ 25 कोटी पेक्षा जास्त असल्याने अतिरिक्त 25 गुण देण्यात आले होते.
- बोलीदारांचा त्याच कामाच्या अनुभवासाठी (हारुसकीपींग) 20 भारांक गुण देण्यात आले. परंतु कंपनीने, मेसर्स एसएमएसपीएलला केवळ इतर संलग्न कामाचा अनुभव होता यासाठी अतिरिक्त 10 गुण दिले होते. हे समर्थनीय नव्हते कारण तशी आवश्यकता बोली कागदपत्रांमध्ये विनिर्दिष्ट केली नव्हती.
- बोली कागदपत्रांनुसार अशा कामांचा अनुभव पाच वर्षांपेक्षा कमी नसणे ही आवश्यकता होती. परंतु त्याचे निर्धारण 10 वर्षांच्या कालावधीसाठी करण्यात आले होते. त्याशिवाय, मेसर्स एसएमएसपीएलला अतिरिक्त पाच वर्षांच्या अनुभवासाठी पाच अतिरिक्त गुण दिले होते ते विनाकारण होते.
- आयएसओ प्रमाणपत्राची आवश्यकता ही बोली कागदपत्रात अट नव्हती. परंतु कंपनीने, सर्व बोलीदारांना आयएसओ 9001 प्रमाणपत्रासाठी नऊ गुण प्रदान केले होते व मेसर्स एसएमएसपीएलला आयएसओ 14001 साठी अतिरिक्त सहा गुण प्रदान केले होते.
- मेसर्स एसएमएसपीएलला तांत्रिक बोलीच्या मूल्यामापनात अतिरिक्त गुण प्रदान केल्यामुळे व त्यांचे 80 टक्के भारांक दिल्यामुळे, मेसर्स एसएमएसपीएल यांना ₹ 16.83 लाख प्रति महा यादराने काम प्रदान करण्यात आले होते, जरी त्यांचे दर एल1 (मेसर्स ओरियन्टल फॅसिलिटीने ₹ 9.31 लाख प्रति महा यादराने दिला होता) दरापेक्षा 85 टक्के जास्त होते. मेसर्स एसएमएसपीएलने भरलेले दर हे एल2 व एल3 बोलीदारांपेक्षा अनुक्रमे 73 व 72 टक्के जास्त होते.

अशारितीने, तांत्रिक मूल्यमापनाच्या वेळी नवीन निकष लागू करून व एकाच संस्थेला विनाकारण गुण प्रदान करून, कंपनीने न केवळ निविदा प्रक्रिया निष्फळ केली होती तर शिवाय एकाच कंपनीला लाभ दिला होता, जे कमीत कमी दर मिळविणे या निविदा काढण्याच्या मूलभूत उद्देशाच्या विरुद्ध होते. परिणामस्वरूप, मेसर्स एसएमएसपीएलला काम प्रदान करून कंपनीला ₹ 2.33 कोटीचा¹⁴ टाळता येण्याजोगा अतिरिक्त खर्च झाला होता. हे नोंद घेणे महत्वाचे आहे की निविदा प्रक्रिया शास्त्र शुध्द पध्दतीने होण्यासाठी

¹⁴ प्रदान केलेला दर ₹ 16.83 लाख मेसर्स एसएमएसपीएल (-) एल1 दर ₹ 9.31 लाख = ₹ 7.52 लाख प्रति महा 31 महिने डिसेंबर 2015 ते जून 2018 (देण्यात आलेली वाढधरून).

कंपनीकडे कोणतीही खरेदी/निविदा/कार्य नियम पुस्तिका नव्हती ज्यानुसार कंपनीला पारदर्शक पध्दतीने निर्णय घेणे शक्य झाले असते.

कंपनीने म्हटले (ऑगस्ट 2018) होते की, मेसर्स एसएमएसपीएल यांना काम त्यांना मिळालेल्या सर्वाधिक संयुक्त गुणांच्या आधारावर प्रदान केले होते व कंपनीच्या वकीलाच्या सल्ल्याच्या आधारावर हा निर्णय होता. हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण कंपनीने तांत्रिक मूल्यमापन करताना आवश्यक नसलेले अतिरिक्त गुण दिल्यामुळे निविदा प्रक्रियाच निष्फळ झाली होती व मेसर्स एसएमएसपीएलला अदेय फायदा देण्यात आला होता, कारण निविदेमध्ये मूल्यमापन सारणी अंतर्भूत करण्यात आली नव्हती व ती कंपनीने नंतरच्या टप्प्यावर तयार केली होती.

शासनाने कंपनीच्या उत्तराची पुष्टी केली होती (ऑक्टोबर 2018).

नगर विकास विभाग

शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित

5.8 अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्याची वसुली न करणे

जमीन संपादन करतांना दिलेल्या अतिरिक्त नुकसान भरपाईवर कंपनीने ₹ 18.81 कोटीचे अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य वसूल केले नव्हते.

शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित (कंपनी) ही नवी मुंबई प्रकल्पासाठी विशेष नियोजन प्राधिकरण आहे. महाराष्ट्र शासनाने संपादित केलेल्या जागेपैकी 12.50 टक्के जमीन प्रकल्प बाधित व्यक्तींना (पीएपीस) नियतवाटप करण्याचे ठरविले होते (मार्च 1990). प्रकल्प बाधित व्यक्तींच्या संपादित केलेल्या जमिनीपैकी 3.75 टक्के सामान्य सोईसाठी वजा करून 8.75 टक्के जमिनीच्या नियतवाटपासाठी पात्र होते. या योजने अंतर्गत प्रकल्प बाधित व्यक्तींना नियतवाटप केलेल्या जमिनीसाठी वसूल करावयाचे भाडेपट्टा अधिमूल्य हे नुकसान भरपाई (व्याजासह) भरलेल्या दराचा दुप्पट प्रति चौरस मीटर अधिक विकास आकार ₹ पाच प्रति चौरस मीटर एवढे होते. कंपनीने प्रकल्प बाधित व्यक्तींबरोबर अंमलबजावित केलेल्या भाडेपट्टा करारामध्ये एक सक्षम कलम अंतर्भूत केले होते (नोव्हेंबर 2009) ज्यामुळे जर प्रकल्प बाधित व्यक्तींना योग्य प्राधिकरणे/कोर्टाच्या निर्णयामुळे नुकसान भरपाईच्या रकमेत वाढ झाली तर अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य (एएलपी) प्रकल्प बाधित व्यक्तींकडून वसूल करणे शक्य होणार होते. करारानुसार, प्रकल्प बाधित व्यक्तींना अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य कंपनीची मागणी नोटीस मिळाल्याच्या तारखेपासून 15 दिवसांच्या आत भरावयाचे होते व त्यांना अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य भरण्यात अपयश आले तर, कंपनी त्यांचा करार रद्द करून जमिनीवर असलेल्या स्थायी रचनेसह जमीन परत घेण्यास पात्र होती.

कंपनीने 25,600 चौरस मीटर¹⁵ जमीन (12.50 टक्के योजने अंतर्गत) उरण येथे एका पार्टीला¹⁶ नियतवाटप (ऑक्टोबर 2008) केली होती व नियतवाटप केलेल्या जागेसाठी ₹ 4.35 लाखाचे अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य वसूल केले (ऑक्टोबर/नोव्हेंबर 2009) होते. कंपनीने त्याच्याकडून पंजे/चंजे (द्रोणागिरी नोड) येथे (सप्टेंबर 1986) 3,05,400 चौरस मीटरची जमीन संपादित केली होती व ₹ 8.32 लाखाची नुकसान भरपाई दिली होती. या पार्टीने नंतर कंपनी व नवीन अनुज्ञप्ती धारकांबरोबर म्हणजे मेसर्स निलकंठ असोसिएट एलएलपी (13,500 चौरस मीटरसाठी) व मेसर्स प्रजापती डेव्हलपर्स (12,100 चौरस मीटरसाठी) त्रिपक्षीय करार (मे 2010) केला होता. त्यानंतर,

¹⁵ 12,100 चौरस मीटर व 13,500 चौरस मीटरचे दोन भूखंड.

¹⁶ श्री परसिवल जोसेफ परेरा.

कंपनीने कोर्टाच्या आदेशानुसार (एप्रिल 2015) ₹ 107.57 कोटीची वाढिव नुकसान भरपाई त्या पार्टीला प्रदान केली होती (जानेवारी 2016).

आमच्या असे निदर्शनास आले की, कंपनीने ₹ 107.57 कोटीची वाढिव नुकसान भरपाई प्रदान केल्याच्या आधारावर 25,600 चौरस मीटरसाठी अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य त्या पार्टीकडून वसूल केले नव्हते. त्यामुळे अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्याची ₹ 18.81 कोटीची¹⁷ कमी वसुली झाली होती. लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिल्यानंतर, कंपनीने (जून 2016, जुलै 2018 व सप्टेंबर 2018) मध्ये नवीन अनुज्ञप्ती धारकांकडून ₹ 18.81 कोटीची मागणी केली होती. आतापर्यंत (फेब्रुवारी 2019) कंपनीने त्या पार्टी किंवा दोन अनुज्ञप्ती धारकांकडून वसुली केली नव्हती.

कंपनीने म्हटले (डिसेंबर 2018) होते की, मूळ अनुज्ञप्ती धारकांची सर्व बंधने व दायित्वे नवीन अनुज्ञप्ती धारकांकडे हस्तांतरित केल्यामुळे सद्यः अनुज्ञप्ती धारकांकडून ₹ 18.81 कोटीची मागणी केली होती. आजपर्यंत (फेब्रुवारी 2019) अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्याची वसुली न झाल्यामुळे, कंपनीने नवीन अनुज्ञप्ती धारकांना कालमर्यादा वाढीची परवानगी/मंजूरी दिली नव्हती. त्यांनी असेही म्हटले होते की, नवीन अनुज्ञप्ती धारकाने (मेसर्स प्रजापती डेव्हलपर्स) अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य मूळ अनुज्ञप्ती धारकांकडून (पार्टी) वसूल करण्याची विनंती नामंजूर केली होती.

अशारितीने, कंपनीला ₹18.81 कोटीची वाढिव नुकसान भरपाईसाठीची अतिरिक्त भाडेपट्टा अधिमूल्य पार्टीकडून वसूल केली नव्हती व करार रद्द केला नव्हता व जमीन अजूनही परत घेतली नव्हती (फेब्रुवारी 2019).

ही बाब शासनाला (ऑगस्ट 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

5.9 महसुलाचे नुकसान

कंपनीने त्रयस्थ संस्थेला भाडे वसुलीची परवानगी दिल्यामुळे ₹ 3.85 कोटी महसुलाचे नुकसान झाले होते.

कंपनीने वाशी व बेलापूर रेल्वे स्टेशन वाणिज्यिक संकुले (आरएससीसीएस) व या रेल्वे स्टेशन वाणिज्यिक संकुलांमधील जागा विविध अनुज्ञप्ती धारकांना भाडेपट्टाने दिल्या होत्या. अनुज्ञप्ती धारकांबरोबर केलेल्या भाडेपट्टा विलेखानुसार कंपनीने रेल्वे स्टेशन वाणिज्यिक संकुलामधील दुकानदार/कार्यालय मालक यांच्यावर कर आकारणे, त्या जागा व्यवस्थित ठेवणे, त्यांची परिरक्षा, कार्यचालन व इस्टेट कार्यासाठी परिरक्षा कंपनी प्रचालित करावयाची होती. त्यानुसार, कंपनीने वाशी व बेलापूर रेल्वे स्टेशन वाणिज्यिक संकुल अनुक्रमे वाशी रेल्वे स्टेशन वाणिज्यिक संकुल कंपनी लिमिटेड (व्हीआरएससीसीएस) यांना ऑगस्ट 2009 व बेलापूर रेल्वे स्टेशन वाणिज्यिक संकुल कंपनी लिमिटेड (बीआरएससीसीएस) यांना फेब्रुवारी 2010 मध्ये हस्तांतरित करण्यात आले होते. व्हीआरएससीसीएस व बीआरएससीसीएस यांच्या निर्मितीपूर्वी कंपनीने सामान्य क्षेत्र भाड्याने देणे व टेरेसेस सारख्या मोकळ्या जागा सामुग्री स्थापन करण्यासाठी, ॲन्टेना इत्यादी यासाठी टेलीकॉम ऑपरेटर¹⁸ सोबत करार केला होता व त्यांच्याकडून भाडे वसुली केली जात होती.

¹⁷ 13,500 चौरस मीटरसाठी (₹ 7,363.30 प्रति चौरस मीटर दराने) ₹ 9.94 कोटी व 12,100 चौरस मीटरसाठी (₹ 7,363.30 प्रति चौरस मीटर दराने) ₹ 8.91 कोटी = ₹ 18.85 कोटी - वसूल केलेले ₹ 4.35 लाख.

¹⁸ भारती एअरटेल लिमिटेड, रिलायन्स कम्युनिकेशन्स कंपनी लिमिटेड, रिलायन्स इन्फ्राटेल लिमिटेड व वडाफोन इन्फ्रास्ट्रक्चर लिमिटेड.

आमच्या असे निदर्शनास आले की, टेलीकॉम ऑपरेटर बरोबर अस्तित्वात असलेले भाडे वसुलीचे करार संपल्यानंतर, व्हीआरएससीसीएल व बीआरएससीसीएल यांनी टेलीकॉम ऑपरेटर बरोबर पुढील कालावधीसाठी करार केले होते व त्यांच्याकडून भाडे वसूल करत होते. फेब्रुवारी 2010 ते मार्च 2018 या कालावधीत व्हीआरएससीसीएल व बीआरएससीसीएलने टेलीकॉम ऑपरेटरकडून ₹ 3.85 कोटीचे भाडे वसूल केले होते. व्हीआरएससीसीएल व बीआरएससीसीएल यांनी गोळा केलेले भाडे कंपनीला अग्रेषित केले नव्हते किंवा कंपनीने त्याबद्दल दावा देखील केला नव्हता. लेखापरीक्षणाच्या पुढे असेही निदर्शनास आले की, वाशी व बेलापूर रेल्वे स्टेशन वाणिज्यिक संकुले यासाठी अनुक्रमे व्हीआरएससीसीएल व बीआरएससीसीएल यांना हस्तांतरित करतेवेळी या परिरक्षा कंपनी संबंधीचे सर्व प्रश्न व त्यांचे कार्य विनिर्दिष्टित केले नव्हते किंवा कंपनीचे वित्तीय हित लक्षात घेऊन रितसर करारही करण्यात आले नव्हते.

लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिल्यानंतर (जुलै 2018), कंपनीने स्वीकारले की (डिसेंबर 2018) व्हीआरएससीसीएल व बीआरएससीसीएलने कंपनीची परवानगी न घेताच टेलीकॉम ऑपरेटर बरोबर नव्याने भाडे करार करून भाडे गोळा केले होते व ते भाडे कंपनीकडे अग्रेषित केले नव्हते. कंपनीने असेही म्हटले की, व्हीआरएससीसीएल व बीआरएससीसीएल यांचे टेलीकॉम ऑपरेटरस बरोबरचे करार रद्द करून त्यांनी वसूल केलेला सर्व महसूल कंपनीकडे भरण्यास सांगण्यात आले होते.

कंपनीने पुढे असेही म्हटले होते की, व्हीआरएससीसीएल व बीआरएससीसीएल यांचे परिरक्षा आकाराचे प्रदान रोखून धरण्यात आले होते. तिने बीआरएससीसीएलकडून ₹ 81 लाख वसूल केले होते व व्हीआरएससीसीएल कडून वसुली प्रक्रियेमध्ये होती. परंतु, हे तथ्य तसेच राहते की उर्वरित भाडे ₹ 3.04 कोटी (मार्च 2018 पर्यंत) अद्याप वसूल करण्यात आले नव्हते व व्हीआरएससीसीएल व बीआरएससीसीएल यांनी टेलीकॉम ऑपरेटरस बरोबरचे करार रद्द केले नव्हते व फेब्रुवारी 2019 पर्यंत त्यांनी भाडे वसूल करणे चालूच ठेवले होते.

ही बाब शासनाला (जुलै 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

उद्योग विभाग (उद्योग, ऊर्जा व कामगार) व सामान्य प्रशासन विभाग

औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादित व महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित

5.10 लेखापरीक्षणाच्या सांगण्यावरून वसुली

दोन कंपन्यांनी ₹ 75.33 लाखाचे मुद्रांक शुल्काची कमी आकारणी केली व लेखापरीक्षणाचा सांगण्यावरून कंपन्यांनी त्याचा स्वीकार/वसुली केली होती.

महाराष्ट्र मुद्रांक अधिनियम, 2015 (अधिनियम) नुसार करारावर ₹ 10 लाखाच्या करारावर ₹ 500 व ₹ 10 लाखापेक्षा जास्त किंमतीच्या करारावर ₹ 500 अधिक ₹ 10 लाखापेक्षा जास्तीच्या किंमतीवर 0.1 टक्का यानुसार कमाल ₹ 25 लाख एवढे मुद्रांक शुल्क (एसडी) आकारावयाचे होते. आमच्या असे निदर्शनास आले की, वरील तरतुदीचे खालील दोन कंपन्यांनी अनुपालन केले नव्हते.

आम्हाला असे आढळून आले की, औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादितने (एआयटीएल) ₹ 656.90 कोटी, ₹ 69.45 कोटी व ₹ 129 कोटी मूल्यांची तीन कामे¹⁹ प्रदान केली होती व कंत्राटदाराबरोबर मुद्रांक दस्तऐवज अनुक्रमे ₹ 500, ₹ 100 व ₹ 500 वर करार कार्यान्वीत (फेब्रुवारी 2016 ते जानेवारी 2017) केले होते. एआयटीएलला अधिनियमाच्या तरतुदीचे पालन करण्यात अपयश आल्यामुळे ₹ 44.82 लाख मुद्रांक शुल्काची कमी आकारणी करण्यात आली होती.

लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिल्यानंतर, एआयटीएलने कंत्राटदाराकडून सर्व मुद्रांक शुल्क रक्कम वसूल केली होती (ऑगस्ट 2018).

त्याचप्रमाणे महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादितने (एमआयटीसीएल) मेसर्स लार्सन अँड टुब्रो लिमिटेड (एलअॅन्डटी) यांसोबत ₹ 520.64 कोटीची 'नागपूर स्मार्ट सिटी सोल्यूशनसची अंमलबजावणी व कार्यान्वयन व परिरक्षा' व मेसर्स इनोव्हेव आयटी इन्फ्रास्ट्रक्चर लिमिटेड (आयआयआयएल) यांसोबत ₹ 55.25 कोटीची 'महाराष्ट्र राज्य डीबीटी अँड सर्व्हिस पोर्टलची अंमलबजावणी, पाठबळ व परिरक्षा बाबतची दोन कामे प्रदान केली होती व अनुक्रमे ₹ 500 व ₹ 100 च्या मुद्रांक दस्ताऐवजावर करार कार्यान्वीत केले होते (ऑक्टोबर 2016 व डिसेंबर 2016). एमआयटीसीएल यांना अधिनियमाच्या तरतुदीचे पालन करण्यात अपयश आल्यामुळे ₹ 30.51 लाख मुद्रांक शुल्काची कमी आकारणी करण्यात आली होती.

लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिल्यानंतर, एमआयटीसीएलने दोन्ही संस्थाना मुद्रांक शुल्क भरण्याची विनंती (जून 2018) केली होती त्यापैकी मेसर्स लार्सन अँड टुब्रो लिमिटेडने ₹ 25 लाख मुद्रांक शुल्क जमा केले होते (जुलै 2018) व ₹ 5.50 लाख इतके उर्वरित मुद्रांक शुल्क मेसर्स इनोव्हेव आयटी इन्फ्रास्ट्रक्चर लिमिटेडकडून वसूल केले जाणार होते.

ही बाब शासनाला (ऑगस्ट 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

वैधानिक महामंडळ

उद्योग विभाग (उद्योग, ऊर्जा व कामगार)

महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ

5.11 पाण्याचे बिलींग करण्याची प्रणाली (वॉटर बिलींग सिस्टिम)

प्रस्तावना

5.11.1 महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळाची (महामंडळ) स्थापना 1962 मध्ये महाराष्ट्र औद्योगिक विकास अधिनियम, 1961 च्या अंतर्गत महाराष्ट्रामध्ये औद्योगिक क्षेत्राचा जलद सुनियोजित पायाभूत सोईसुविधाचा विकास निर्माण करण्याच्या उद्देशाने करण्यात आली होती. महामंडळ त्यांना नियतवाटप केलेल्या क्षेत्रासाठी विशेष नियोजन प्राधिकरण म्हणून देखील काम करते. महामंडळ महाराष्ट्र राज्यातील, त्यांचा औद्योगिक क्षेत्रामधील व लगतच्या क्षेत्रामधील (औद्योगिक क्षेत्राच्या बाहेरील) ग्राहकांना व स्थानिक संस्थांना त्यांच्या पाणीपुरवठा योजनांमधून पाणीपुरवठा करते. रस्ते, रस्त्यावरील पथदिवे

¹⁹शेंद्रा औद्योगिक वसाहत (पॅकेज-1) येथे पायाभूत सुविधाचे संचित्र व बांधणी ₹ 656.90 कोटी, शेंद्रा औद्योगिक वसाहत (पॅकेज-II) रस्त्यावरील पूलांचे संचित्र व बांधकाम ₹ 69.45 कोटी व ऑरिंक हॉल (पॅकेज-IV) यांचे संचित्र व बांधकाम व परिरक्षा ₹ 129 कोटी.

व गटारे यासारख्या इतर पायाभूत सोईसुविधा देखील महामंडळ पुरविते. 31 मार्च 2018 रोजी महामंडळाच्या 66,273.82 हेक्टर जमीन असलेले 289 औद्योगिक क्षेत्र होते.

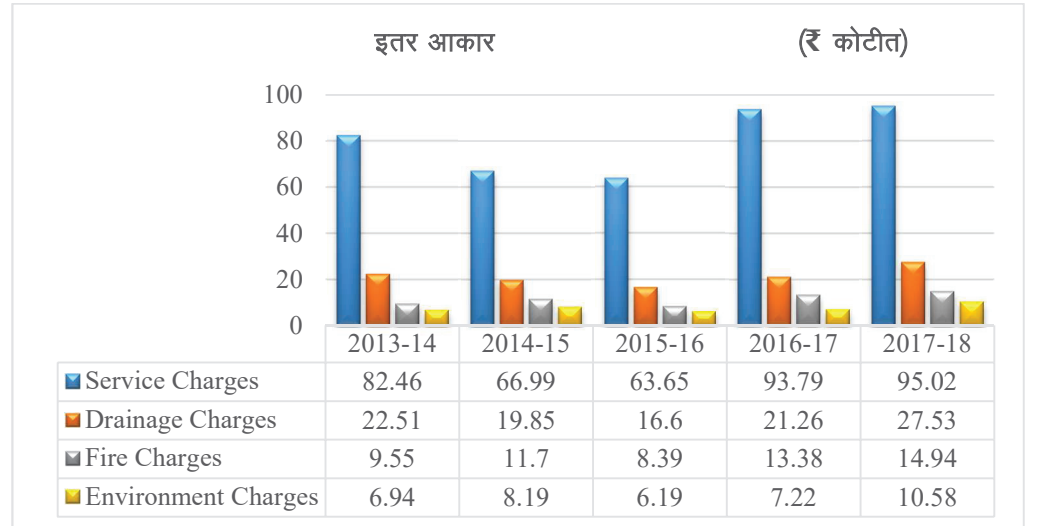
5.11.2 महामंडळाची पाण्याचे बिलींग करण्याची प्रणाली (वॉटर बिलींग सिस्टिम) (डब्ल्युबीएस) मार्फत पाणीपुरवठा, सेवा आकार, अग्नि आकार, गटार आकार, पर्यावरण आकार इत्यादिसाठीची बिले ग्राहकांसाठी तयार केली जातात. पाणीपुरवठ्याचा महसूल हा महामंडळाच्या उत्पन्नाचा महत्त्वाचा स्रोत आहे व त्याचा वर्षनिहाय तपशील खालील रेखाकृतीत दर्शविला आहे:

(स्रोत: महामंडळाने सादर केलेली माहिती)

वरील तक्त्यांवरून असे दिसून येते की, 2013-14 पासून 2014-15 मध्ये पाणीपुरवठा आकाराच्या महसूलात वाढ झाली, जी पाणी शुल्क दरात वाढ केल्यामुळे (नोव्हेंबर 2013) होती. परंतु, नोव्हेंबर 2014 या कालावधीत, ही दरवाढ मागे घेण्यात आली. त्यामुळे 2015-16 मध्ये महसूल वसुलीत घट झाली होती. पाणीपुरवठा महसूल पुन्हा: 2016-17 व 2017-18 यावर्षात वाढला होता.

एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत इतर आकार वसुलीच्या महसूलाचा तपशील खालीलप्रमाणे होते:

(स्रोत: 2013-14 ते 2015-16 यावर्षाचे लेखे व 2016-17 व 2017-18 चे तात्पुरते आकडे)

वॉटर बिलींग सिस्टिम (डब्ल्युबीएस) ही एन्टरप्राईज रिसोर्स प्लॅनिंग (ईआरपी) प्रणालीतील एक मॉड्युल आहे, ज्याची अंमलबजावणी ही बिलींग युनिट मानल्या जाणाऱ्या उपविभागीय स्तरावर टप्प्याटप्प्याने जुलै 2012 ते मे 2016 दरम्यान करण्यात आली. ईआरपी प्रणाली मार्फत अंमलबजावणी करण्यापूर्वी 2003 पासून पाण्याची बिलींग

प्रणाली ओरॅकलद्वारा व्यवस्थापित करण्यात येत होती. महामंडळाच्या उपविभागीय स्तरावरील कर्मचाऱ्यांमार्फत डब्ल्युबीएसचे कार्यचालन केले जात होते.

ईआरपी प्रणालीमध्ये कार्यक्रम तयार करणे (प्रोग्रामिंग), अंमलबजावणी, त्याच्या सॉफ्टवेअर अप्लिकेशनमध्ये सुधारणा व सवलत व्यवस्थापन पाठबळ हे बाहेरील संस्थांना (ऑरुटसोर्स)²⁰ मेसर्स एनव्ही इन्फोटेक प्रायव्हेट लिमिटेड (एनव्ही) यांना दिला होता.

लेखापरीक्षण उद्दिष्ट्ये व व्याप्ती

5.11.3 लेखापरीक्षणाने एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत पाणीपुरवठा आकार, सेवा आकार, गटार आकार, अग्नि आकार व पर्यावरण संरक्षण आकार यांच्यासह देयके व वसुलीशी संबंधित असलेल्या डब्ल्युबीएसचा आढावा घेतला होता.

लेखापरीक्षण उद्दिष्ट्ये खालील बाबींच्या निर्धारण करण्यासाठी होते:

- केलेल्या पाणीपुरवठा व इतर संबंधित आकाराची देयके निर्मित करणे व ते तत्परतेने जारी होतात;
- त्यामध्ये लागू करण्यात आलेले दर बरोबर असतात; व
- बिलींगच्या प्रत्येक स्तरावर अप्लिकेशन नियंत्रणे तपासणे व विधीग्राह्यता नियंत्रणे प्रर्याप्त होती.

लेखापरीक्षण नाईम²¹ आकडेमोड विश्लेषण साधन वापरून करण्यात आले होते. ओरॅकल प्रणालीमधील (एप्रिल 2013 ते डिसेंबर 2016) व ईआरपी प्रणालीमधील²² (फेब्रुवारी 2016 ते मार्च 2018) वर्षाचा सर्व बिलींग आकडेवारीचे विश्लेषण करण्यात आले व अप्लिकेशन नियंत्रणे (निविष्ठा, कार्यप्रणाली व उपत्पादन नियंत्रण) वैधता तपासण्यात आल्या.

लेखापरीक्षणाचे शेरे शासनाला व महामंडळाला नोव्हेंबर 2018 मध्ये जारी करण्यात आले; व महामंडळाकडून जानेवारी 2019 मध्ये मिळालेली उत्तरे लेखापरीक्षण शेऱ्यांना अंतिमरूप देण्यापूर्वी विचारात घेण्यात आले होते. शासनाचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

लेखापरीक्षण निकष

5.11.4 लेखापरीक्षणाचे निकष खालील दस्तऐवजामधून घेण्यात आले होते:

- एमआयडीसी पाणीपुरवठा नियमावली, 1973;
- महामंडळाने वेळोवेळी जारी केलेली परिपत्रके;
- संचालक मंडळाच्या (बीओडी) बैठकांची कार्यसूची व इतिवृत्त; व
- महाराष्ट्र शासनाची ई-गव्हर्नन्स धोरण, 2011.

संघटनात्मक संरचना

5.11.5 महामंडळ महाराष्ट्र शासनाच्या उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली आहे. महामंडळाचे व्यवस्थापन अध्यक्ष, उपाध्यक्ष व सहा इतर संचालक असलेला संचालक मंडळाद्वारे करण्यात येते. दैनंदिन कार्य मुख्य कार्यकारी

²⁰ ऑक्टोबर 2014 पासून आजपर्यंत.

²¹ नाईम – कोन्स्तान्झ माहिती माईनर, हा आकडेवारी विश्लेषणाची मुक्त व खुला-स्रोत, अहवालीत करायचा व इन्टीग्रेशन प्लॅटफॉर्म आहे.

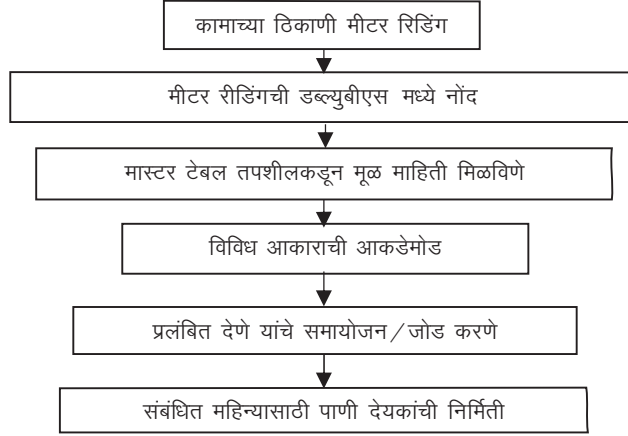
²² टप्प्याटप्प्याने अंमलबजावित.

अधिकारी (सीईओ) बघतात व त्यांना तीन संयुक्त मुख्य कार्यकारी अधिकारी व पाच उप मुख्य कार्यकारी अधिकारी मदत करतात. मुख्यालय स्तरावर आयटी विभागाचा महा व्यवस्थापक (आयटी) प्रमुख असतो.

लेखापरीक्षण निष्कर्ष

पाणीपुरवठा आकाराचे बिलींग

5.11.6 वॉटर बिलींग सिस्टिम (डब्ल्युबीएस) मध्ये असलेल्या विविध टप्प्यांची माहिती खालील फ्लोचार्टमध्ये दिल्या आहेत:

मीटर रिडिंग

5.11.7 पाणीपुरवठा व दिलेल्या इतर सेवांसाठी, महामंडळ मासिक देयके तयार करते. मीटर रीडर संस्थापित केलेल्या मीटरचे रिडिंग करतो व पुढे प्रत्येक मीटर मधील चालु मीटर रिडिंगची नोंद 'रिडिंग बुक' मध्ये नोंदवितो. संबंधित उपविभागाचा/युनिटचा बिलींग कारकून 'रिडिंग बुक' मधील चालु मीटर रिडिंग डब्ल्युबीएसमध्ये बिल निर्मित करण्यासाठी टाकतो. एमआयडीसीच्या पाणीपुरवठा नियमानुसार, 1973, प्रत्येक महिन्याचे मीटर रिडिंग पुढील महिन्याच्या 1 ते 5 तारखेपर्यंत पूर्ण करावयाचे होते.

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, फेब्रुवारी 2016 ते मार्च 2018 या कालावधीत 14.33 लाख पाण्याच्या बिलांपैकी, 44,695 बिले 'मीटर रिडिंग दिनांक' मध्ये विलंब खाली दिल्याप्रमाणे होता:

पाच दिवसानंतरचा विलंब (दिवसात)	बिलांची संख्या	बिलांची रक्कम (₹ कोटीत)
1-10	44,397	8.56
11-30	298	0.06
एकूण	44,695	8.62

वरील तक्त्यावरून असे दिसून येते की, 44,397 बिलांमध्ये एक ते 10 दिवसांचा दरम्यान विलंब झाला होता. परंतु, लेखापरीक्षणाच्या असेही निदर्शनास आले की बिलींग कर्मचाऱ्यांना 'मीटर रिडिंग दिनांक' हाताने प्रविष्ट करण्याची परवानगी होती व नोंद केलेल्या तारखेसंबंधी कोणतीही विधीग्राह्यता नव्हती. लेखापरीक्षणाच्या असे सुध्दा निदर्शनास आले की, 383 इतर प्रकरणांमध्ये आकडेवारीत, 'मीटर रिडिंग दिनांक' बिले 'जारी दिनांक' करण्याच्या नंतरची होती जे अपर्याप्त निविष्ट नियंत्रणे दर्शविते. त्याशिवाय, दोन प्रकरणांमध्ये 'मीटर रिडिंग दिनांक' फक्त बिल 'जारी दिनांक' करण्याच्या

नंतरचीच नव्हे तर ती चालु दिनांकाच्या (मार्च 2019) नंतरची होती. उदाहरणार्थ, ग्राहक क्रमांक 170टीटीसी व 2621टीटीसी, ऑगस्ट 2016 च्या महिनातील बिलांमध्ये 'मीटर रिडिंग दिनांक' 16 सप्टेंबर 2019 दाखविण्यात आली होती. अशा चुकाचा आकडेवारीच्या उदाहरणामुळे डब्ल्युबीएस मॉड्युलची विश्वासार्हता कमी होते. बिले जारी करण्यामधील विलंब टाळण्यासाठी यांची तपासणीची आवश्यकता आहे.

महामंडळाने म्हटले (जानेवारी 2019) होते की, मीटर रिडिंग महिन्याच्या 5 तारखेला करणे व महिन्याच्या 10 तारखेला बीले जारी करणे हे 'स्वयंचलित मीटर रीडर' (एएमआर) पध्दतीची अंमलबजावणी केल्यानंतरच करणे शक्य होणार होते व सध्या ती फक्त दोन बिलींग ठिकाणी प्रायोगिक तत्वावर करण्यात येत होती. त्यांनी पुढे असेही म्हटले होते की त्याच्या परिणाम व सुसाध्यतेच्या आधारावर त्याची पूर्णपणे अंमलबजावणी करण्यात येईल. महामंडळाने असेही म्हटले होते की बिलाची 'जारी दिनांक' हे 'मीटर रिडिंग दिनांक' इतके किंवा त्यानंतरचे ठेवणे व चालु 'मीटर रिडिंग दिनांक' हे मागील 'मीटर रिडिंग दिनांक' नंतरचे ठेवणे यासारख्या विधीग्राह्यता तपासण्यांची अंमलबजावणी आता केली होती.

बिले 'जारी करण्याचे दिनांक'

5.11.8 एमआयडीसी पाणीपुरवठा नियमावली, 1973, नुसार बिले ग्राहकांना पुढील महिन्याच्या 10 व्या दिवसापर्यंत जारी करावयाची असतात.

लेखापरीक्षणाच्या निदर्शनास आले की 2013-14 ते 2017-18 या कालावधीत एकूण 29.68 लाख बिलांपैकी 9,18,940 बिले 'जारी करण्याच्या दिनांक' मध्ये खाली दर्शविल्याप्रमाणे विलंब झाला होता:

पाच दिवसानंतरचा विलंब (दिवसात)	बिलांची संख्या	बिलांची रक्कम (₹ कोटीत)
1-15	9,11,140	1,001.97
16-30	3,568	2.17
31-60	1,107	0.18
61-90	454	0.06
91 व त्यापेक्षा जास्त	2,671	0.13
एकूण	9,18,940	1,004.51

लेखापरीक्षणाच्या पुढे असेही निदर्शनास आले की वरील दर्शविलेला बिले जारी करण्यातील विलंबा व्यतिरिक्त, डेटाबेसमधील 29.68 लाख बिलांपैकी 52,617 बिलांचे 'जारी करण्याचे दिनांक' हे नियोजित दिनांकापेक्षा आधिचे होते, ज्यामध्ये बिलींग महिन्याच्या पूर्वीच 'जारी करण्याचे दिनांक' असल्याचे समोर आले होते. उदाहरणार्थ, ग्राहक क्रमांक 1555एएमबीच्या फेब्रुवारी 2016 महिन्याच्या बिलामध्ये 'जारी करण्याचे दिनांक' मार्च 2016 ऐवजी 7 फेब्रुवारी 2016 दर्शविली होती. दुसऱ्या प्रकरणात, ग्राहक क्रमांक 639पीयूएन यांची जून 2013 महिन्याच्या बिलामध्ये 'जारी करण्याचे दिनांक' 5 जुलै 2019 दाखविली होती ती सद्यःच्या चालु तारखेनंतरची (नोव्हेंबर 2018) होती. बिल 'जारी करण्याचे दिनांक' प्रणालीमधून निर्मित होण्याऐवजी बिलींग कर्मचाऱ्यांनी स्वतः प्रविष्ट केल्यामुळे असे झाले होते.

महामंडळाने वरील तथ्ये स्विकारली व म्हटले होते की डब्ल्युबीएस मध्ये 'जारी करण्याचे दिनांक' अंतिम बील तयार करण्याचा दिनांकानुसार स्वयंचलित निर्मित करण्यासाठीचे बदल अंमलबजावित करण्यात येतील.

मास्टर टेबलचे कोडिंग

5.11.9 महामंडळ औद्योगिक क्षेत्रामधील ग्राहक व औद्योगिक क्षेत्रा बाहेरचे ग्राहक यांना पाणीपुरवठा करते. महामंडळ पाणीपुरवठ्याचे दर निश्चित करते व त्यामध्ये वेळोवेळी सुधारणा करण्यात येते.

ग्राहकांना करण्यात आलेला पाणीपुरवठा बील खालील आधारावर आकारण्यात येते;

- पाण्याचा वापराचे उद्देश (औद्योगिक वापर, कच्चा मालासारखे, कच्चे पाणी, घरगुती वापर);
- ग्राहकांचे स्थान (उपविभाग, औद्योगिक क्षेत्रात किंवा बाहेर);
- इमारत पूर्णत्व प्रमाणपत्राची स्थिती;
- लाईन नुकसान/टँकर इत्यादिसाठी ग्राहकाबरोबर केलेला विशेष करार.

पाण्याच्या वापराचे दर हे वरील घटकांवर आधारित असल्यामुळे ग्राहक मास्टर टेबलमध्ये वेगवेगळे फील्ड्स/कॉलमस् असणे गरजेचे होते जेणेकरून ह्या सर्व बाबींनुसार बिले अचूकपणे दिली जातील.

लेखापरीक्षणाला मास्टर टेबलमध्ये खालील त्रुटी आढळून आल्या:

- महामंडळाने जारी केलेल्या (ऑक्टोबर 2011) परिपत्रकानुसार पाण्याचा वापर कच्चा माल म्हणून करण्यासंदर्भात उत्पादनाचा प्रकारानुसार म्हणजे मिनरल पाणी, पेयजल व दारू यानुसार तीन वेगवेगळे दर विनिर्दिष्टित केले होते. आमच्या असे निदर्शनास आले की वाळूज (औरंगाबाद जिल्हा) येथील तीन वेगवेगळ्या प्रकारांऐवजी, चार विविध दर चार प्रकारांसाठी उपलब्ध होते (9झेड1, 9झेड2, 9झेड3 व 9झेड4).
- महामंडळाने दर सुधारणांसाठी जारी केलेल्या (फेब्रुवारी 2013) परिपत्रकानुसार, 'डोबिंवली-बाहेरील' बिलींग युनिटमध्ये औद्योगिक वापरासाठीचा दर ₹ 33.75 प्रति सीयुएम लागू करायचा होता. परंतु असे निदर्शनास आले की पाण्याचा आकारासाठी तेथे पाच वेगवेगळे दराचे 'ग्राहक प्रकार' कोड (2ए1, 2ए5, 2सी2, 2डी1 व 4ए2) एकाच प्रकारच्या ग्राहकांसाठी होते (म्हणजे बाहेरील औद्योगिक) व त्यानुसार एका महिन्यामध्ये त्याच बिलींग युनिटमध्ये त्याच 'ग्राहक प्रकार' साठी ₹ 22.50 ते ₹ 45 प्रति सीयुएम या दरम्यान पाणी आकारासाठी व बिलांसाठी विविध दर निदर्शनास आले.
- एक विशिष्ट 'ग्राहक प्रकार' कोड विविध बिलींग युनिटमध्ये ग्राहकांचे वेगवेगळे प्रकार दर्शवित होता. उदाहरणार्थ '1ए1' हा 'ग्राहक प्रकार' कोड एका बिलींग युनिटमध्ये 'बाहेरील औद्योगिक' पाणीपुरवठ्यासाठी होता तर दुसऱ्या बिलींग युनिटमध्ये 'अंतर्गत-औद्योगिक' पाण्याचा वापर दर्शवित होता.

अशारितीने, एकच प्रकारच्या ग्राहकांसाठी विविध कोड त्याच बिलींग युनिटमध्ये किंवा विविध बिलींग युनिटमध्ये वेगवेगळा कोड वापरण्यात येत होता, त्यासाठी स्वयंचलितपणे पाण्याचे दर योग्य लागू करण्यात आले की नाही याची खात्री करून घेता येत नव्हती. या परिस्थितीमध्ये योग्य दर लागू केले की नाही याची खात्री करून घेण्यासाठी मानवीय हस्तक्षेप करण्यात येत होता, त्यामुळे डब्ल्युबीएसचे संगणकीकरण शून्यवत होत होते.

महामंडळाने म्हटले होते की 'ग्राहक प्रकार' केंद्रीय प्रशुल्क कोड पध्दतीसोबत प्रमाणीकरण करण्याचे काम अंमलबजावणीच्या टप्प्यात आहे.

‘मागील रिडिंग’ फील्डमधील विसंगती

5.11.10 चालु मीटर रिडिंग व मागील मीटर रिडिंग यामधील फरक हा बिलामधील वापरण्यात आलेल्या पाण्याचे मापन असतो. त्यामुळे मागील मीटर रिडिंग व त्यानुसारची तारीख स्वयंचलीत पध्दतीने दिसायला हवी व त्यामुळे चालू पाण्याचा वापर अचूकपणे निर्मित होण्याची खात्रीकरून घेता येईल. एमआयडीसी पाणीपुरवठा नियमावली, 1973 मध्ये म्हटले होते की बिलांमध्ये बाबीसोबत आवश्यकपणे, मागील महिन्याचे रिडिंग व दिनांक त्यात नमूद करायला हवी.

लेखापरीक्षणाने ओरॅकल प्रणालीमधील (15.34 लाख बिले) व उपक्रम संसाधन नियोजन (ईआरपी) प्रणालीमधील (14.33 लाख बिले) डेटाबेसची छाननी केल्यावर खालील बाबी निदर्शनास आल्या:

- एप्रिल 2013 ते डिसेंबर 2016 (ओरॅकल प्रणाली) या कालावधीत 1,171 बिले ज्यामध्ये पाण्याचे आकार ₹ 11.06 कोटी होते त्यामध्ये चालू महिन्यातील ‘मागील रिडिंग’ चे आकडे मागील महिन्याच्या ‘चालू रिडिंग’ सोबत जुळत नव्हते. त्याशिवाय, ₹ 1.86 कोटीच्या पाणी आकारासह 5,494 बिलांमध्ये ‘मागील रिडिंग’ रकान्यामध्ये मूल्य भरलेले नव्हते.
- ईआरपी प्रणालीमधील काढलेल्या बिलांमध्ये देखील अशाच त्रुटी आढळून आल्या. फेब्रुवारी 2016 ते मार्च 2018 या कालावधीत पाणीपुरवठा आकार ₹ 61.09 कोटी असलेल्या 17,820 बिलांमधील चालू महिन्याचे ‘मागील रिडिंग’ व मागील महिन्यातील ‘चालू रिडिंग’ जुळत नव्हते. त्याशिवाय, ₹ 181.20 कोटी असलेल्या 3,256 बिलांमधील ‘मागील रिडिंग’ च्या रकान्यामध्ये कोणतेही मूल्य दाखविण्यात आले नव्हते.
- चालू महिन्याच्या बिलाच्या च्या रकान्यात अचूक ‘मागील रिडिंग’ नसल्यामुळे, बिलींग कर्मचाऱ्यांनी स्वतःच प्रविष्ट केलेल्या मूल्यांच्या आधारावर बिले निर्मित करण्यात येत होती.
- हे पर्याप्त निविष्ट विधीग्राहतेचा अभाव दर्शविते व त्यामुळे बिलींग प्रणालीचे संगणकीकरण करण्याच्या प्रयत्नाला शुन्यवत करते.

महामंडळाने म्हटले होते की लेखापरीक्षणाने दर्शविलेली प्रकरणे अशी आहे जेथे मीटर रिडिंग एक किंवा दोन महिन्यांसाठी सुधारण्यात आले होते व तात्पुरते बिले मागील महिन्यात जारी करण्यात आली होती व मीटर रिडिंग एमएस एक्सेल आयात सुविधेवर अपलोड करण्यात आले होते. त्यापुढे, त्यांनी असेही म्हटले होते की डब्ल्युबीएस मध्ये योग्य ती विधीग्राहता तपासणीची अंमलबजावणी करण्यात येत आहेत.

हे उत्तर समर्थनीय नव्हते कारण सर्व बिले डब्ल्युबीएस द्वारा निर्मित करणे आवश्यक होते व त्यामुळे आकडेवारीत मानवीय फेरफारीचा धोका होता व त्याचप्रमाणे बिलांसाठी जोखीम होती.

दर लागू करणे

5.11.11.1 वापरलेल्या पाण्यासाठीचे लागू असलेले दर दिलेल्या उपविभागांमध्ये विशिष्ट प्रकारामधील ग्राहकांसाठी विशिष्ट असणे आवश्यक होते.

एका विशिष्ट प्रकारच्या ग्राहकाला विशिष्ट उपविभागांमध्ये विनिर्दिष्टीत दर फक्त त्या ग्राहकाला त्या महिन्यासाठी लागू करावयाचे होते.

लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की, महामंडळाने एप्रिल 2013 ते डिसेंबर 2016 या कालावधीत 2,172 बिलांमध्ये (15.34 लाख बिलांपैकी) ज्यात चालु पाणी आकार ₹ 265.01 कोटी होता त्यात एका दराऐवजी दोन ते चार वेगवेगळे पाणी दर त्याच प्रकारच्या ग्राहकासाठी संबंधित उपविभागाने लागू केले होते. उदाहरणार्थ, बारामती उपविभागाने 'अंतर्गत-औद्योगिक' या प्रकारच्या ग्राहकासाठी ओरॅकलमधील एकाच कोड '1सी1' साठी, चार वेगवेगळे दर एप्रिल 2013 मध्ये लागू केले होते.

ईआरपी प्रणालीमध्ये देखील, महामंडळाने फेब्रुवारी 2016 ते मार्च 2018 या कालावधीत 1,562 बिलांमध्ये (14.33 लाख बिलांपैकी) ज्यात चालु पाणी आकार ₹ 246.34 कोटी होता त्यात एका दराऐवजी दोन ते चार वेगवेगळे पाणी दर त्याच प्रकारच्या ग्राहकासाठी संबंधित उपविभागाने लागू केले होते. उदाहरणार्थ, राजनगांव उपविभागाने 'अंतर्गत-औद्योगिक' या प्रकारच्या ग्राहकासाठी असलेला कोड '1बी1' साठी, जुलै 2016 मध्ये तीन वेगवेगळे दर लागू केले होते.

महामंडळाने म्हटले होते की 'ग्राहक प्रकार' केंद्रीय प्रशुल्क कोड प्रणालीशी प्रमाणीकरणाची अंमलबजावणी करण्याच्या स्तरावर होते.

5.11.11.2 एमआयडीसी पाणीपुरवठा नियमावली, 1973, नुसार जर मीटर 'नादुरुस्त' (आऊट ऑफ ऑर्डर) असेल तर मीटर नादुरुस्त झाल्यापासून पहिल्या दोन महिन्यांसाठी तर ग्राहकाला सरासरी वापरावर²³ पाण्याचा आकार लागू करावयाचा होता. त्यानंतर पाण्याच्या आकाराच्या 50 टक्के दंड पुढील दोन महिन्यांसाठी आकारायचा होता व पाचव्या व सहाव्या महिन्यांसाठी पाणी आकाराच्या 100 टक्के दंड आकारायचा होता. जर सहा महिन्यांनंतरही मीटर 'नादुरुस्त' राहिले असेल तर, सात दिवसांची नोटीस देऊन पाणीपुरवठा बंद करायचा होता.

फेब्रुवारी 2016 ते मार्च 2018 या कालावधीत, असे निदर्शनास आले की 10,806 ग्राहकांच्या ₹ 49.60 कोटी मूल्याच्या 43,866 बिलांवर (14.33 लाख बिलांपैकी), संबंधित बिलांवर 'नादुरुस्त' हा 'शेरा' मारण्यात आला होता. परंतु, ह्या 43,866 बिलांची 'मीटरची स्थिती' 'कार्यरत' अशी दाखविण्यात आली होती आणि त्यांना बिले सरासरी पाणी वापराच्या आधारावर देण्यात आली होती. त्याशिवाय, 1,706 ग्राहकांच्या बाबतीत 'शेऱ्या' मध्ये मीटर सहा महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी 'नादुरुस्त' असे म्हटले होते, परंतु 'मीटरच्या स्थितीत' ते 'कार्यरत' दाखविले होते व पाणीपुरवठा बंद करण्यात आला नव्हता.

महामंडळाने म्हटले होते की संबंधित विधीग्राह्यता तपासण्याची आता डब्ल्युबीएस मध्ये अंमलबजावणी करण्यात आली.

सुरक्षा ठेवींवरील व्याज

5.11.11.3 एमआयडीसी पाणीपुरवठा नियमावली, 1973, नुसार पाणीपुरवठा जोडणी देतेवेळी, त्यावेळच्या प्रस्तावित दरानुसार, तीन महिन्यांच्या पाणी आकाराइतकी सुरक्षा ठेव (एसडी) ग्राहकांकडून वसूल करावयाची होती. त्यापुढे, प्रत्येक वर्षी सुरक्षा ठेवीचा आढावा घेण्यात यावा व मागील वर्षाच्या 10 महिन्यांच्या सरासरी वापराच्या (एप्रिल ते जानेवारी) तीन महिन्यां इतकी ठेव घ्यायची होती व त्यानुसार त्यांत वाढ किंवा घट करायची होती. ग्राहकाला सरळ व्याजाने चार टक्के प्रति वर्ष दराने व्याज देय होते. ग्राहकांकडून देय

²³(अ) मागील तीन महिन्यांची सरासरी (ब) मागील महिन्यांचा पाणीवापर व (क) त्याच महिन्यातील मागील वर्षाचा पाण्याचा वापर यात जे जास्त असेल ते.

थकिताची रक्कम महामंडळाकडे असलेल्या सुरक्षा ठेवी इतकी ठेवण्याबाबत खात्रीकरण घ्यायची होती व जर थकिताची रक्कम ठेवीपेक्षा जास्त होत असेल तर त्याची त्वरीत वसूल करण्याचे सर्व प्रयत्न करायचे होते. जर थकित सहा महिन्यांपेक्षा जास्त कालावधीसाठी प्रलंबित असेल तर, ही बाब जमीन महसुलाचा थकित म्हणून वसूल करण्याच्या विनंतीसह जिल्हाधिकाऱ्याकडे न्यायची होती.

आमच्या असे निदर्शनास आले की, एप्रिल 2013 ते डिसेंबर 2016 या कालावधीत, 964 जोडणी तोडलेल्या ग्राहकांकडून 3,350 बिलांचा ₹ 8.26 कोटीचा नक्त थकित शिल्लक होता व तरीही महामंडळाने ₹ 24.30 लाखाचा महामंडळाकडे असलेल्या सुरक्षा ठेवीवर व्याज त्यांच्या खात्यात जमा केले होते.

महामंडळाने तथ्य स्वीकारले होते व म्हटले होते की सर्व कसूरदार प्रकरणांचा आढावा घेण्यात येईल व अदेय व्याज जमा झाले असेल तर, ते वसूल करण्यात येईल.

मिलेनियम बिझनेस पार्कमधील पाणी आकाराचे बिलींग

5.11.11.4 महामंडळाने मिलेनियम बिझनेस पार्क (एमबीपी) महापे, नवी मुंबई येथे विकसित केला होता. नऊ स्वतंत्र पाणी जोडणीसाठी पाण्याची बिले 'कार्यकारी अभियंता, एमआयडीसी एमबीपी, महापे' (ईई, एमबीपी) यांच्या नांवावर डब्ल्युबीएस अंतर्गत देण्यात येतात जे एमबीपीमधील इमारतींसाठी होते, व जे भाडेपट्टाने/भाड्याने विविध भाडेपट्टाधारकांना दिली होती.

डब्ल्युबीएस द्वारा वरील नऊ इमारतीमधील पाणी वापरासाठी मासिक आधारावर बिले ईई, एमबीपीने जारी केली होती. ईई, एमबीपी स्वतः अर्धवार्षिक अग्रिम बिले वैयक्तिक भाडेपट्टाधारकांना पाणी आकार व परिरक्षेचे देते. भाडेपट्टाधारक त्यांची बिले थेट महामंडळाच्या बँक खात्यात जमा करतात व ईई, एमबीपी बिले मिळाल्याची पावती देते व भाडेपट्टाधारकांसाठी प्रदत्त तपशील²⁴ दिल्यानंतर त्याचे फक्त लेखांकन करते. ईई, एमबीपी प्रत्येक पावतीसाठी स्वतः नोंदवही त्यांच्या कार्यालयात ठेवतात.

5.11.11.5 लेखापरीक्षणाच्या असे निदर्शनास आले की सध्याच्या बिलींग प्रणालीत ईई, एमबीपी नऊ वैयक्तिक भाडेपट्टाधारकांना स्वतंत्र पाणी जोडण्यासाठी डब्ल्युबीएस बाहेर बिलींग करत होते. त्याशिवाय, ईई, एमबीपी यांच्या नावावर निर्मित केलेली बिले वापर केलेल्या पाण्याच्या आधारावर केले जाते व ईई, एमबीपी वैयक्तिक भाडेपट्टाधारकांना एमबीपीमध्ये प्रत्यक्ष पाण्याचा वापर विचारात न घेता भाडेपट्टाधारकांनी घेतलेल्या जागेच्या क्षेत्राचा आधारावर बिले करत होते.

5.11.11.6 असे निदर्शनास आले की ईई, एमबीपीने दिलेली पाण्याची बिले भाडेपट्टाधारक थेट महामंडळाच्या बँक खात्यात अर्धवार्षिक आधारावर जमा करत व याचा महामंडळामार्फत ईई, एमबीपी यांच्या मासिक बिलांशी ताळमेळ घालण्यात आला नव्हता. त्याशिवाय, ह्या ग्राहकांचे तपशील डब्ल्युबीएस मध्ये समाविष्ट नव्हते.

5.11.11.7 दोन इतर जोडणीमध्ये पाण्याचा वापर बगीचा (ईई, एमबीपी क्रमांक 2658टीटीसी) व सार्वजनिक शौचालयासाठी (ईई, एमबीपी क्रमांक 2764टीटीसी) होता, त्यात लेखापरीक्षणाला खालील बाबी आढळून आल्या:

²⁴ विशिष्ट व्यवहाराची नोंद (यूटीआर).

ग्राहक क्रमांक 2658टीटीसी याची जोडणी मार्च 2008 मध्ये खंडीत करण्यात आली होती, तरी त्यांना नियमितपणे बिले देण्यात येत होती व त्यांचा 31 मार्च 2018 रोजी थकित ₹ 1.97 कोटी इतके होते, त्यात ₹ 1.26 कोटी विलंब प्रदान आकार (डीपीसी) अंतर्भूत होते. त्याचप्रमाणे, ग्राहक क्रमांक 2764टीटीसी यांचे 31 मार्च 2018 रोजी ₹ 4.29 कोटीचे थकित प्रलंबित होते त्यात ₹ 2.43 कोटी विलंब प्रदान आकार अंतर्भूत होता व त्याचे मार्च 2018 रोजी पाण्याचे चालू आकार बिल केवळ ₹ 747 होते.

ह्या वरील दोन जोडण्या महामंडळाच्या अंतर्गत वापरासाठी होत्या म्हणून त्यावर विलंब प्रदान आकारल्यामुळे बिले केवळ वाढवून दिसत होती व महामंडळाच्या महसुलाची व प्राप्य ची अयोग्य स्थिती दर्शविली होती.

लेखापरीक्षण शेरा स्विकारतांना महामंडळाने म्हटले होते की, ह्या जोडण्या अंतर्गत वापरासाठी होत्या व त्यांचे थकित मूलतः विलंब प्रदान आकार लागू केल्यामुळे होता. महामंडळाने असेही म्हटले होते की असे सर्व अंतर्गत ग्राहक डब्ल्युबीसी मध्ये अंतर्भूत करण्यावर विचार करण्यात येईल.

5.11.11.8. एमबीपीमधील एका ग्राहकांचा बाबतीत (ईई, एमबीपी क्रमांक 2602टीटीसी) असे आढळून आले की जून 2017 या महिन्यात, मागील रिडिंग व 'चालू रिडिंग' हे सारखेच असतांनाही 'मीटरची स्थिती' 'कार्यरत' म्हणून दाखविली होती व बिल सरासरी मात्रेऐवजी कमीत कमी मात्रेवर तयार करण्यात आले होते. त्यानंतर, त्या ग्राहकाला जुलै 2017 ते सप्टेंबर 2018 या कालावधीसाठी बिलच तयार करण्यात आले नव्हते. लेखापरीक्षणाने निदर्शनास आणून दिल्यानंतर, महामंडळाने वरील ग्राहकाला जुलै 2017 ते सप्टेंबर 2018 या कालावधीसाठीचे ₹ 20.83 लाखाचे बिल (सप्टेंबर-ऑक्टोबर 2018) दिले होते.

महामंडळाने म्हटले होते सद्यःस्थितीत ही जोडणी कार्यरत होती व त्यांना बिल देण्यात आले होते, परंतु त्याची वसुली मात्र थकित होती (जानेवारी 2019).

सेवा आकाराचे बिलींग

5.11.12 महामंडळाच्या परिपत्रकानुसार (जानेवारी 2013), वाटप केलेल्या जमिनीवर औद्योगिक क्षेत्रात भूखंड नियतवाटप केल्याच्या तारखेपासून किंवा प्राथमिक पायाभूत सुविधा²⁵ पुरविल्याच्या तारखेपासून जे नंतर असेल त्या तारखेपासून सेवा आकार (एससी) आकारावयाचा होता. इमारत रचना/भूखंड क्षेत्र यांच्या कारपेट क्षेत्राच्या आधारावर, जरी पाण्याची जोडणी नसेल परंतु महामंडळाने प्राथमिक पायाभूत सुविधा दिल्या असतील, तरी सेवा आकार आकारावयाचे होते.

जमीन नियतवाटपाची आकडेवारी जमीन व्यवस्थापन प्रणाली (एलएमएस) मध्ये ठेवण्यात येते. ग्राहकाला सेवा आकार डब्ल्युबीएसद्वारे आकारण्यात येते. आमच्या असे निदर्शनास आले की एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत जमीन नियतवाटपाची आकडेवारी डब्ल्युबीएस मध्ये उपलब्ध नव्हती. दोन्ही प्रणाली स्वतंत्र होत्या व आपसात जोडण्यात आल्या नव्हत्या. बिनचूक सेवा आकाराची खात्रीकरून घेण्यासाठी डब्ल्युबीएस जमीन व्यवस्थापन प्रणालीशी जोडणे आवश्यक होते.

²⁵प्राथमिक पायाभूत सुविधांमध्ये खालील बाबी अंतर्भूत आहे (i) जाण्याचा रस्ता पथदिव्यासह किंवा व्यतिरिक्त (ii) पाणीपुरवठा पायाभूत सुविधा ज्यांत स्थायी त्याचप्रमाणे तात्पुरत्या पाणीपुरवठा योजनेद्वारा किंवा बोअरवेल/उघडी विहीर/ट्यूब वेल याद्वारे.

एप्रिल 2013 ते मार्च 2018 या कालावधीत 8,343 जमीन नियतवाटपाचा तपशील महामंडळाने एक्सेल नमुन्यात स्वतंत्र सादर केला होता. लेखापरीक्षणाने जास्तीत जास्त क्षेत्र नियतवाटप केलेल्या 42 प्रकरणांचे ज्यामध्ये एकूण नियतवाटपाचा 22.04 टक्के वाटप समाविष्ट होता त्याचे विश्लेषण केले होते व त्यात खालील बाबी आढळून आल्या:

- डब्ल्युबीएस मध्ये स्वतंत्र तारीख फील्ड नसल्याने नियतवाटपाची तारीख/मूळ पायाभूत सुविधा पुरविल्याची तारीख उपलब्ध नव्हती जी सेवा आकार आकारणीसाठी अत्यंत महत्वाची होती.
- डब्ल्युबीएस नुसार, 18 नियतवाटपदारांना ज्यांना नियतवाटप झालेल्या तारखेपासून मार्च 2018 पर्यंत जमीन वाटप केली होती त्यांना सेवा आकार आकारण्यात आले नव्हते, परिणामस्वरूप ₹ 2.45 कोटीच्या सेवा आकाराची आकारणी झाली नव्हती.
- नऊ प्रकरणांमध्ये जमीन नियतवाटप केल्याची तारीख व प्रथम सेवा आकार बिले जारी करण्याची तारीख यामधील कालावधीत सेवा आकार वसूल करण्यात आला नव्हता, त्यामुळे ₹ 58.44 लाखाची वसुली झाली नव्हती.

महामंडळाने तथ्य स्विकारले होते व म्हटले होते की जमीन व्यवस्थापन प्रणाली व डब्ल्युबीएस यांची अंतर्गत जोडणीचे काम हाती घेण्यात आले व ते काम प्रगतीपथावर आहे.

आवेदन नियंत्रणांची पर्याप्तता

5.11.13 आवेदन नियंत्रणे ही संरोधन व समतोल असतात जी विकसित आवेदनाची आकडेवारीत एकात्मता राखण्यासाठी संस्थापित केलेली असतात. यामध्ये निविष्टी नियंत्रणे, संस्करण नियंत्रणे व उत्पादन नियंत्रणे यांचा समावेश असतो. या नियंत्रणाचा अभावामुळे डाटाबेस एकात्मता व विश्वासनीयतेवर परिणाम होतो. वरील निदर्शनास आलेल्या बहुतांश त्रुटी हा अपर्याप्त विधीग्राह्यता नियंत्रणाचा परिणाम होता. वरील दाखविण्यात आलेल्या नियंत्रणामधील त्रुटी व्यतिरिक्त इतर त्रुटी खालीलप्रमाणे होत्या:

मास्टर टेबल

- लेखापरीक्षणाच्या निदर्शनास आले की भूखंडाचे क्षेत्र कमीत कमी पाण्याचा वापर इत्यादी सारखे प्राथमिक फिल्ड हे मास्टर टेबलमध्ये 965 प्रकरणांत कोरे सोडण्यात आले किंवा '0' असे प्रवेशीत करण्यात आले होते. प्रणाली मध्ये असे फिल्ड मास्टर टेबल मध्ये वापर करण्याच्याला कोरे सोडण्यास परवानगी द्यायला नको होती.
- ज्यावेळी नवा ग्राहक मास्टर टेबल मध्ये जोडला जातो, त्यावेळी ग्राहक क्रमांक स्वयंचलित पध्दतीने निर्मित होत नव्हता. बिलींग कारकून उपविभागातील मागील ग्राहक क्रमांकाच्या आधारावर पुढील सर्व ग्राहक क्रमांक स्वतः देत होता.
- पाण्याचे दर, सेवा आकार दर, भूखंडाचे हस्तांतरण, नियतवाटपदाराच्या कार्यामध्ये झालेले बदल इत्यादी दर्शविणासाठी तारखेनुसार बदल/इतिहास ठेवण्याबाबत डब्ल्युबीएस मध्ये कोणतीही तरतूद नव्हती.

ईआरपी व डब्ल्युबीएस मध्ये तारीखनिहाय बदल ठेवण्याची कोणतीही तरतूद नव्हती हे महामंडळाने स्विकारले होते. त्यांनी पुढे असेही म्हटले होते की 'या तारखेपासून त्या तारखेपर्यंत' (फ्रॉम डेट-टू डेट) ची संकल्पना ईआरपी डेटाबेस मध्ये लागू करून त्यामध्ये सुधारणा करण्याचे प्रस्तावित केले व त्यामुळे विविध बदल प्रणाली मध्ये उपलब्ध

होतील. महामंडळाने असेही म्हटले होते की नवीन ग्राहकांची क्रमवारी मालिका योग्य त्या सुधारणीसह डब्ल्युबीएस मध्ये डेटाबेस मध्ये अंमलबजावणी करण्यात येईल.

निविष्टी व संस्कारण नियंत्रणे

- कार्यप्रवाह (वर्क फ्लो) स्वयंचलित नव्हता व मानवीय संस्कारण करण्याची मुभा होती. उदाहरणार्थ, एमएस एक्सेल मधील आयात सवलत वापरून रिडींग डब्ल्युबीएस मध्ये अपलोड करणे शक्य होते. पाण्याच्या वापरासंबंधीची आकडेवारी पाण्याचे/सेवा आकाराचे दर, भूखंडाचे क्षेत्र इत्यादि यांचा प्रवेशही करत होते व मानविय पध्दतीने सुध्दा ते काढण्यात येत होते.
- प्रणालीत प्रविष्ट केलेल्या आकडेवारीची विधीग्राह्यताची सक्ती नव्हती. परिणामस्वरूप, प्रणाली चालू महिन्याचे मूल्य 'मागील रिडींगच्या' कमी असतांनाही प्रणाली स्वीकारत होती परिणामस्वरूप महिन्याचा उणे वापर दाखविला जात होता.
- जरी सेवा आकार केवळ भूखंडाच्या क्षेत्राच्या किंवा बांधकाम केलेल्या क्षेत्राच्या आधारावर आकारावयाचा होता, तरी सेवा आकार मानविय पध्दतीने आकडेवारी भरून त्या आधारावर काढण्यात येत होती असे दिसून आले. त्याशिवाय, जे फिल्डचे क्षेत्र भरले नव्हते अशा प्रकरणात देखील सेवा आकार आकारले गेले होते. विविध स्तरावर मानविय ढवळाढवळ व विविध फिल्ड हस्तक्षेपामुळे चुकीच्या बिलिंगची जोखीम वाढत होती.

निष्कर्ष व शिफारसी

महामंडळाची पाण्याचे बिलिंग करण्याची प्रणाली (वॉटर बिलिंग सिस्टिम) (डब्ल्युबीएस) अंदाजे ₹ 800 कोटी वार्षिक महसुलाला आधार देते. वर निदर्शनास आणून दिल्याप्रमाणे, मास्टर टेबल मध्ये कोडिंग करण्यात, दर लागू करण्यात व दुसऱ्या प्रणालीसोबत अपूरी जोडणी यासारख्या विविध त्रुटी बिलिंग मध्ये निदर्शनास आल्या. ह्या त्रुटी मुख्यतः अपर्याप्त निविष्टी नियंत्रण व विधीग्राह्यता तपासण्या यामुळे होत्या. डब्ल्युबीएस मध्ये मानविय हस्तक्षेप करून विविध फिल्ड क्षेत्रांमध्ये प्रवेशाची मुभा देण्यात आली होती त्यामुळे आकडेवारीची पूर्णता व विश्वासार्हता याबाबत कमी खात्री दिली जात होती. मास्टर टेबल मध्ये त्रुटी होत्या कारण 'ग्राहक प्रकार' बिलिंग युनिटमध्ये त्याचप्रमाणे इतर बिलिंग युनिट्स मध्ये बदलत होते. वापरलेल्या पाण्यासाठीचे लागू असलेले दर दिलेल्या उपविभागांमध्ये विशिष्ट प्रकारामधील ग्राहकांसाठी विशिष्ट नव्हते. त्याचप्रमाणे 'मीटर स्थिती' प्रत्यक्ष मीटरची अचूक स्थिती दर्शवत नव्हती. डब्ल्युबीएस मध्ये समाविष्ट न करता ग्राहकांचे स्वतंत्र बिलिंग केल्याचे निदर्शनास आले होते. प्रणालीच्या संचित्रामध्ये कमतरता होती कारण जमीन व्यवस्थापन प्रणाली मधील जमीन नियतवाटपाच्या तपशीलाच्या आधारावर डब्ल्युबीएस मार्फत सेवा आकाराची आकारणी केली जात असली तरीही जमीन व्यवस्थापन प्रणालीची जोडणी डब्ल्युबीएस सोबत केलेली नव्हती.

महामंडळाने उत्तर दिले होते की ते या त्रुटींमध्ये लक्ष घालत होते व प्रणालीत सुधारणा करण्याची प्रक्रिया सुरु झाली होती.

आम्ही शिफारस करतो की:

- अनुपालन लेखापरीक्षणात निदर्शनास आणून दिलेल्या सर्व त्रुटींची काळजी घेऊन प्रणालीत सुधारणा करण्याची खात्री महामंडळाने करून घ्यावी. अचूक बिलिंगसाठी आकडेवारीची पूर्णता व विश्वासार्हता याची खात्री करून घेण्यासाठी पर्याप्त निविष्टी व संस्कारण नियंत्रणे व विधीग्राह्यता तपासणी करण्यात यावी.

- प्रणालीत सुधारणा करतांना प्रत्येक 'ग्राहक प्रकाराला' विशिष्ट कोड देण्याची खात्रीकरून घेण्यात यावी व त्यांच्याशी पाण्याचे दर जोडण्यात यावेत.
- डब्ल्युबीएस मध्ये राज्यातील सर्व ग्राहकांची पाण्याची बिले निर्मित करण्यात यावी व ग्राहकांना ईआरपी प्रणालीच्या बाहेर स्वतंत्र बिलिंग टाळण्यात यावे यासाठीची खात्री प्रणालीच्या सुधारणेत करण्यात यावी.
- महामंडळाने अस्तित्वात असलेली जमीन व्यवस्थापन प्रणाली व डब्ल्युबीएस जोडण्याचा प्रयत्न करावा जेणेकरून सेवा आकाराची बिले अचूक व बिले त्वरीत जारी करण्याबाबत खात्री मिळेल.

5.12 खाजगी संस्थेला अदेय फायदा

महामंडळाने भूखंड 'जेथे आहे जसे आहे' या तत्वावर ₹ 17.94 कोटीला नियतवाटप केला व त्यानंतर अतिरिक्त भूखंड नियतवाटप करून खाजगी संस्थेला अदेय फायदा प्रदान केला होता. संस्थेने प्रदान करण्यात विलंब केला तरीही ₹ 84.41 लाखाचे व्याज महामंडळाने वसूल केले नव्हते.

महामंडळाने मरोळ औद्योगिक वसाहतीत 'जेथे आहे जसे आहे' या तत्वावर 2,607.45 चौरस मीटरचा भूखंड भाडेपट्ट्यावर देण्यासाठी देकार (एप्रिल 2016) मागविले होते. एका संस्थेचे (नवनीत मोटर्स प्रायव्हेट लिमिटेड) ₹ 56,666 प्रति चौरस मीटरची सर्वाधिक देकार महामंडळाने स्वीकारली व देकार पत्र (20 मे 2016) जारी केले होते. नियतवाटपाच्या शर्ती व अटीनुसार, संस्थेला शिल्लक अधिमूल्य (बीपी) ₹ 14.12 कोटी (₹ 65.11 लाखाची बयाणा रक्कम समायोजित केल्यानंतर) देकार पत्राच्या दिनांकापासून 30 दिवसांच्या आत म्हणजे 20 जून 2016 पर्यंत भरायची होती. संस्थेने महामंडळाला शिल्लक अधिमूल्याचा भरणा हा सहा महिन्यांच्या मुदतीत चार समान हप्त्यांमध्ये करण्यासाठीची व मूळ नियतवाटप केलेला भूखंड चौरस आकारात करण्यासाठी अतिरिक्त भूखंड प्रदान करण्याची विनंती (23 मे 2016) केली. महामंडळाने बोलीदाराच्या विनंतीला मान्यता (नोव्हेंबर 2016) देऊन 557.31 चौरस मीटरचा अतिरिक्त भूखंड त्याच दराने नियतवाटप केला. संस्थेने जून 2016 मध्ये ₹ 3.04 कोटी भरले व मूळ भूखंडाचे शिल्लक अधिमूल्य (₹ 11.08 कोटी) व त्याचप्रमाणे अतिरिक्त भूखंडाचे ₹ 3.16 कोटी डिसेंबर 2016 मध्ये भरले. संस्थेला भूखंडाचा ताबा 23 मे 2017 रोजी देण्यात आला होता.

यासंदर्भात लेखापरीक्षणाला खालील बाबी निदर्शनास आल्या:

- मूळ भूखंड 'जेथे आहे जसे आहे' या तत्वावर देण्यात आले होते व त्यानुसार दर प्राप्त झाले होते. परंतु, नियतवाटप केल्यानंतर, महामंडळाने तो भूखंड संस्थेच्या विनंतीनुसार चौरस बनविण्यासाठी अतिरिक्त भूखंड संस्थेच्या फायद्यासाठी नियतवाटप केला. अशारितीने भूखंड चौरस करण्यासाठी नंतरचे नियतवाटप हे देकार मागवितानाच्या 'जेथे आहे जसे आहे' या तत्वाशी सुसंगत नव्हते व त्यामुळे बोली प्रक्रिया दूषित झाली.
- जमीन नियतवाटपाच्या शर्ती व अटीनुसार, जर संस्थेला शिल्लक अधिमूल्य नियतवाटपाच्या 30 दिवसात भरण्यास विलंब झाला तर केलेले नियतवाटप रद्द करण्यास पात्र होते. परंतु, महामंडळाने संस्थेच्या विशिष्ट विनंतीनुसार उर्वरित रकमेवर लागू असणारे व्याज आकारून पुढील मुदतवाढ (150 दिवसापर्यंत) दिली होती. आमच्या निदर्शनास आले की, संस्थेने दिलेल्या मुदतवाढ कालावधी संपेपर्यंत शिल्लक अधिमूल्य भरले नव्हते (19 नोव्हेंबर 2016 पर्यंत) व महामंडळाने शिल्लक अधिमूल्य भरण्यासाठी संस्थेच्या विनंतीनुसार (नोव्हेंबर 2016) अतिरिक्त 15 दिवसांची मुदतवाढ दिली होती. महामंडळाने, 15 दिवसांची पुढील मुदतवाढ देताना संस्थेला

कळविले होते की संस्थेकडून शिल्लक अधिमूल्यावर प्रचलित दराप्रमाणे व्याज वसूल करण्यात येईल. परंतु, महामंडळाने अतिरिक्त जमीन नियतवाटपासाठी घेतलेल्या वेळामुळे विलंब झाल्याचे सांगून विलंब कालावधीसाठीचे ₹ 84.41 लाखाचे व्याज अधित्यागित केले (मार्च 2017), जे आधी नमूद केल्याप्रमाणे चूकीचे होते. मूळ भूखंड वाटपाच्या शिल्लक अधिमूल्य भरण्यातील विलंबासाठी ₹ 84.41 लाख व्याजाचे वसूल करावयास हवे होते.

अशारितीने 'जेथे आहे जसे आहे' या तत्वावर बाधा पोहचवून अतिरिक्त भूखंड नियतवाटप करून व विलंबासाठी ₹ 84.41 लाख व्याज वसूल न करून महामंडळाने खाजगी संस्थेला अदेय फायदा करून दिला होता.

ही बाब शासनाला/व्यवस्थापनाला (जुलै 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

5.13 भूखंड धारकांना अदेय फायदा

आधीच्या संस्थेने भूखंड परत करण्यापूर्वी जमिनीचे नियतवाटप पूर्व-सुधारित दराने केल्यामुळे महामंडळाला ₹ 1.55 कोटी महसुलाचे नुकसान झाले होते.

महामंडळाने 1,00,054 चौरस मीटर क्षेत्रफळाचा भूखंड अतिरिक्त महाड औद्योगिक वसाहतीत (एएमआयए) मेसर्स ऐल्सवेडी केबलस् प्रायव्हेट लिमिटेड (ईसीपीएल) यांना नियतवाटप केले होते (नोव्हेंबर 2008). परंतु, ईसीपीएलने महामंडळाकडे संपर्क साधला व भूखंड परत करण्याची विनंती (ऑगस्ट 2014) केली. ईसीपीएलकडून भूखंडाचा पुनःताबा जून 2016 मध्ये मिळविण्यात आला होता.

त्यादरम्यान, महामंडळाला विनंती ऑर्गेनिक लिमिटेड (व्हीओएल) कडून तोच भूखंड नियतवाटप करण्याची विनंती (मार्च 2015) प्राप्त झाली. त्यानुसार, महामंडळाच्या जमीन वाटप समितीने (एलएसी) हा भूखंड व्हीओएलला नियतवाटप करण्याचा निर्णय घेतला (एप्रिल 2015) होता. व्हीओएलला देकार पत्र जारी करण्यात आले (16 नोव्हेंबर 2015) व भूखंडाचा ताबा व्हीओएलला जुलै 2016 मध्ये देण्यात आला. त्यादरम्यान महामंडळाने अतिरिक्त महाड औद्योगिक वसाहतीचे दर ₹ 295 प्रति चौरस मीटर वरून ₹ 450 प्रति चौरस मीटर सुधारित केले (30 नोव्हेंबर 2015) होते.

यासंदर्भात, आमच्या निदर्शनास खालील बाबी आल्या:

- महामंडळाच्या जमीन वाटप समितीने स्पष्ट निर्देश (एप्रिल 2015) दिले होते की ईसीपीएल यांनी भूखंड परत करण्याची प्रक्रिया पूर्ण केल्यानंतरच व्हीओएलला भूखंड नियतवाटप करण्यात यावे. महामंडळाने ईसीपीएलकडून भूखंडाचा पुनःताबा जून 2016 मध्ये घेतला होता. परंतु, महामंडळाने भूखंड परत करण्याची प्रक्रिया पूर्ण होण्यापूर्वी घाईघाईने व्हीओएलला पूर्व-सुधारित कमी दराने देकार पत्र जारी (16 नोव्हेंबर 2015) केले व ते संचालक मंडळाने दर वाढीच्या निर्णयाच्या केवळ 15 दिवस आधी होते. यामुळे महामंडळाला ₹ 1.55 कोटी²⁶ इतक्या महसुलाचे नुकसान झाले होते. यासंदर्भात हे लक्षात घेणे महत्वाचे होते की महामंडळाच्या जमीन विभागात विविध औद्योगिक वसाहतीत नियतवाटप केलेल्या भूखंडाचे दर 30 ते 100 टक्के वाढविण्यासाठी प्रस्ताव प्रारंभीत (सप्टेंबर 2015) केला होता व त्याला संचालक मंडळाने 30 नोव्हेंबर 2015 च्या बैठकीमध्ये मान्यता दिली होती.

²⁶ (₹ 450 प्रति चौरस मीटर - ₹ 295 प्रति चौरस मीटर) x 1,00,054 चौरस मीटर.

महामंडळाने म्हटले (जुलै 2017) होते की व्हीओएलला देकार पत्र जमीन वाटप समितीच्या निर्णयानुसार भूखंड नियतवाटप केला होता व देकार पत्र व्हीओएलला दराची सुधारणा करण्यापूर्वीच जारी करण्यात आल्यामुळे सुधारित केलेले दर त्यास लागू नव्हते.

हे उत्तर स्वीकारण्यायोग्य नव्हते कारण जमीन वाटप समितीने स्पष्टपणे निर्देश दिले होते की ईसीपीएलचा भूखंड परत करण्याची प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतरच भूखंडाचे नियतवाटप करावयाचे होते. भूखंड परत करण्याची प्रक्रिया जून 2016 ला पूर्ण झाली होती व भूखंड ताब्यात न घेताच संस्थेला पूर्व-सुधारित कमी दराने भूखंड (नोव्हेंबर 2015) नियतवाटप करण्यात आले होते व त्यामुळे जमीन वाटप समितीच्या निर्देशांचे उल्लंघन झाले होते. यामुळे महामंडळाला भूखंड संस्थेला पूर्व-सुधारित दराने केल्यामुळे ₹ 1.55 कोटीचे नुकसान झाले होते.

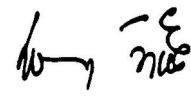
ही बाब शासनाला/व्यवस्थापनाला (जून 2018) कळविण्यात आली होती; त्यांचे उत्तर प्रलंबित होते (मार्च 2019).

मुंबई
दिनांक 19 डिसेंबर 2019

(संदीप रॉय)
महालेखाकार
(लेखापरीक्षा)-III, महाराष्ट्र

प्रतिहस्ताक्षरित

नवी दिल्ली
दिनांक 26 डिसेंबर 2019

(राजीव महर्षि)
भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक

जोडपत्रे

जोडपत्र 1
राज्यातील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांमधील 31 मार्च 2018 रोजी असलेल्या भांडवल व प्रलंबित कर्जे यांची स्थिती दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 1.3 व 1.7)

(₹ कोटीत)

अ. क्र.	क्षेत्र व सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव	विभागांचे नाव	संस्थापनेचे वर्ष व महिना	2017-18 या वर्षा अखेर भांडवल				2017-18 या वर्षा अखेर प्रलंबित असलेले दीर्घमुदतीचे कर्जे			
				राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण	राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
1	औरंगाबाद विद्युत कंपनी मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	जून 2007	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
2	धोपावे समुद्रतट विद्युत मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मार्च 2007	-	-	0.05	0.05	-	-	14.84	14.84
3	महाजनको अॅश मॅनेजमेंट सेवा मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	ऑगस्ट 2007	-	-	0.05	0.05	-	-	0.20	0.20
4	एम.एस.ई.बी. सुत्रधार कंपनी मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मे 2005	88,086.54	-	-	88,086.54	-	-	-	-
5	महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	डिसेंबर 1997	0.45	-	-	0.45	-	-	1,017.82	1,017.82
6	महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मे 2005	-	-	47,245.25	47,245.25	33.59	-	14,912.17	14,945.76
7	महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मे 2005	-	-	8,984.97	8,984.97	-	-	6,405.61	6,405.61
8	महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मे 2005	-	-	25,284.13	25,284.13	-	-	26,763.68	26,763.68
एकूण क्षेत्रनिहाय				88,086.99	-	81,514.50	1,69,601.49	33.59	-	49,114.32	49,147.91

नोट: महाराष्ट्र शासन (जीओएम) यांनी ₹ 88,120.58 कोटीची गुंतवणूक केलेली आहे (भांडवल ₹ 88,086.54 कोटी एम.एस.ई.बी. सुत्रधार कंपनी मर्यादित मध्ये व ₹ 0.45 कोटी महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित मध्ये व दीर्घमुदतीचे कर्जे ₹ 33.59 कोटी महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित मध्ये)

जोडपत्र 2

लेख्यांना अंतिमरूप देण्यात आलेल्या अद्ययावत वर्षामधील ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांची संक्षिप्त वित्तीय फलिते दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 1.7 व 1.8)

(₹ कोटीत)

अ.क्र.	क्षेत्र, प्रकार व सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांचा कालावधी	अंतिमरूप देण्यात आलेले वर्ष	व्याज व करपूर्व मिळकत (ईबीआयटी)	लाभांश व करपूर्व निव्वळ नफा/तोटा(-)	व्याज व करानंतरची निव्वळ नफा/तोटा(-)	उलाढाल	भरणा झालेले भांडवल ¹	वर्षा ² अखेर प्रलंबित कर्जे	उपयोजित ³ भांडवल	निव्वळ मत्ता	संचित नफा (+)/तोटा (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
1	औरंगाबाद विद्युत कंपनी मर्यादित	2016-17	2017-18	0.004	0.00	0.00	-	0.05	-	0.07	0.07	0.02
2	धोपावे समुद्रतट विद्युत मर्यादित	2017-18	2018-19	(0.00)	(0.00)	0.00	-	0.05	8.34	0.09	(8.25)	(8.30)
3	महाजनको अॅश मॅनेजमेंट सेवा मर्यादित	2017-18	2018-19	(0.82)	(0.82)	(0.82)	-	0.05	1.03	0.09	(0.94)	(0.99)
4	एम.एस.ई.बी. सुत्रधार कंपनी मर्यादित	2016-17	2017-18	(35.41)	(35.41)	(32.01)	-	88,086.54	-	85,984.83	85,984.83	(2,101.71)
5	महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित	2017-18	2018-19	(0.21)	(0.21)	(0.21)	-	0.45	1,017.82	5.02	(1,012.80)	(1,013.25)
6	महाराष्ट्र राज्य विद्युत वितरण कंपनी मर्यादित	2016-17	2017-18	49.59	(3,176.49)	(3,176.49)	57,601.46	46,797.63	18,727.76	35,994.54	17,951.78	(29,530.85)
7	महाराष्ट्र राज्य विद्युत पारेषण कंपनी मर्यादित	2017-18	2018-19	1,510.87	814.51	512.57	3,778.10	8,984.97	5,444.22	15,404.69	9,960.47	975.50
8	महाराष्ट्र राज्य वीज निर्मिती कंपनी मर्यादित	2016-17	2017-18	1,976.90	(929.71)	(587.97)	18,163.95	25,247.13	24,497.95	42,672.70	18,174.75	(7,072.38)
	एकूण			3,500.92	(3,328.13)	(3,284.93)	79,543.51	1,69,116.87	49,697.12	1,80,062.03	1,31,049.91	(38,751.96)

1 भरणा झालेल्या भांडवलामध्ये समभाग आवेदन रक्कम अंतर्भूत आहे.

2 वर्ष अखेर प्रलंबित असलेली कर्जे सर्व स्त्रोतामधून मिळालेली दिर्घमुदतीची कर्जे दर्शवितात.

3 उपयोजित भांडवल भागधारकांचा निधी (+) दिर्घमुदतीचे कर्जे दर्शविते.

जोडपत्र 3

स्थापनेपासून 31 मार्च 2018 पर्यंत दोन ऊर्जा क्षेत्रातील उपक्रमांमधील राज्य शासनाने गुंतविलेला निधी यांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 1.11)

(₹ कोटीत)

वर्ष	महाराष्ट्र विद्युत विकास महामंडळ मर्यादित			एम.एस.ई.बी. सुत्रधार कंपनी मर्यादित			एकूण		
	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज (आयएफएल)	भांडवलामध्ये रूपांतरित केलेले व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज (आयएफएल)	भांडवलामध्ये रूपांतरित केलेले व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज (आयएफएल)	भांडवलामध्ये रूपांतरित केलेले व्याज मुक्त कर्ज
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
स्थापनेपासून 1999-2000 पर्यंत	0.45	-	-	-	-	-	0.45	-	-
2000-01	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2001-02	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2002-03	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2003-04	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2004-05	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2005-06	-	-	-	2.00	5,632.00	-	2.00	5,632.00	-
2006-07	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2007-08	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2008-09	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2009-10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2010-11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011-12	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2012-13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2013-14	-	-	-	2,502.72	-	-	2,502.72	-	-
2014-15	-	-	-	5,880.58	-	-	5,880.58	-	-
2015-16	-	-	-	77,914.47	-	5,632.00	77,914.47	-	5,632.00
2016-17	-	-	-	1,092.98	-	-	1,092.98	-	-
2017-18	-	-	-	693.79	-	-	693.79	-	-
एकूण	0.45	-	-	88,086.54	5,632.00	5,632.00	88,086.99	5,632.00	5,632.00

जोडपत्र 4

31 मार्च 2018 रोजी राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमासंबंधी (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) भांडवल व प्रलंबित कर्जे यांचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 3.3)

(₹ कोटीत)

अ. क्र.	सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव व क्षेत्र	विभागांचे नाव	संस्थापनेचे वर्ष व महिना	2017-18 या वर्षा अखेर भांडवल				2017-18 या वर्षा अखेर प्रलंबित असलेले दीर्घमुदतीचे कर्जे			
				राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण	राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
कार्यरत शासकीय कंपन्या											
कृषि व तत्सम											
1	महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ मर्यादित	महसूल व वन	फेब्रुवारी 1974	323.12	-	-	323.12	-	-	-	-
2	महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादित	कृषी, पशुसंवर्धन दुग्ध व मत्स्य व्यवसाय	डिसेंबर 1965	3.00	2.50	-	5.50	-	-	-	-
3	महाराष्ट्र कीटकनाशके मर्यादित	कृषी, पशुसंवर्धन दुग्ध व मत्स्य व्यवसाय	मे 1984	-	-	1.00	1.00	-	-	-	-
4	महाराष्ट्र राज्य शेती महामंडळ मर्यादित	महसूल व वन	मार्च 1963	2.75	-	-	2.75	107.90	-	-	107.90
5	महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ मर्यादित	कृषी	एप्रिल 1976	2.05	1.48	0.65	4.18	-	-	-	-
6	पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मॅडी व शेळी विकास महामंडळ मर्यादित	कृषी, पशुसंवर्धन दुग्ध व मत्स्य व्यवसाय	ऑगस्ट 1978	3.84	2.13	-	5.97	-	-	-	-
7	महाराष्ट्र मत्स्य विकास महामंडळ मर्यादित	कृषी, पशुसंवर्धन दुग्ध व मत्स्य व्यवसाय	फेब्रुवारी 1973	4.04	-	-	4.04	1.10	-	-	1.10
एकूण क्षेत्रनिहाय				338.80	6.11	1.65	346.56	109.00	0.00	0.00	109.00
वित्त											
8	अण्णासाहेब पाटील आर्थिक मागास विकास महामंडळ मर्यादित	कौशल्य विकास व उदयोजकता	नोव्हेंबर 1998	50.00	-	-	50.00	-	-	-	-
9	कोल्हापूर चित्रनगरी महामंडळ मर्यादित	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य	मार्च 1985	3.24	-	-	3.24	-	-	-	-
10	साहित्य रत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळ मर्यादित	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य	जुलै 1985	394.26	0.34	-	394.60	0.23	-	155.35	155.58
11	महाराष्ट्र सहकार विकास महामंडळ मर्यादित	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	ऑगस्ट 2001	7.54	-	1.41	8.95	101.70	-	-	101.70
12	महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादित	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य	सप्टेंबर 1977	12.30	-	-	12.30	0.56	-	-	0.56
13	महाराष्ट्र पाटबंधारे वित्तीय कंपनी मर्यादित	नियोजन	डिसेंबर 2002	0.05	-	-	0.05	-	-	50.50	50.50

अ. क्र.	सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव व क्षेत्र	विभागांचे नाव	संस्थापनेचे वर्ष व महिना	2017-18 या वर्षा अखेर भांडवल				2017-18 या वर्षा अखेर प्रलंबित असलेले दीर्घमुदतीचे कर्ज			
				राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण	राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
14	महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य	एप्रिल 1999	134.95	-	-	134.95	-	-	50.42	50.42
15	महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	ऑक्टोबर 1962	14.50	-	-	14.50	1.95	-	-	1.95
16	महाराष्ट्र राज्य अपंग वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य	मार्च 2002	47.51	-	-	47.51	-	-	47.09	47.09
17	महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्यादित	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	ऑक्टोबर 1971	88.71	1.89	-	90.60	23.29	-	3.24	26.53
18	महाराष्ट्र विक्रीकर रोखे प्राधिकरण मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	जून 2001	0.05	-	-	0.05	-	-	-	-
19	महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य	जुलै 1978	568.58	64.07	-	632.65	40.99	178.66	-	219.65
20	मौलाना आझाद अल्पसंख्यांक आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित	अल्पसंख्यांक विकास	ऑक्टोबर 2000	400.70	-	-	400.70	-	-	23.08	23.08
21	संत रोहिदास चर्मोद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य	मे 1974	306.21	-	-	306.21	-	-	29.41	29.41
22	शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित	आदिवासी विकास	जानेवारी 1999	73.59	3.52	-	77.11	-	-	24.63	24.63
23	शामराव पेजे कोकण इतर मागासवर्ग आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य	जून 2010	-	-	15.00	15.00	-	-	1.19	1.19
24	वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ मर्यादित	सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य	फेब्रुवारी 1984	195.45	-	-	195.45	1.02	-	6.86	7.88
एकूण क्षेत्रनिहाय				2,297.64	69.82	16.41	2,383.87	169.74	178.66	391.77	740.17
पायाभूत सुविधा											
25	औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	डिसेंबर 2014	-	-	2,964.69	2,964.69	-	-	-	-
26	शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित	नगर विकास	मार्च 1970	3.95	-	-	3.95	4.00	-	7.87	11.87
27	कोकण विकास महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	डिसेंबर 1970	8.81	-	-	8.81	5.92	-	-	5.92
28	महाराष्ट्र विमानतळ विकास कंपनी मर्यादित	सामान्य प्रशासन (नागरी उड्डाण)	ऑगस्ट 2002	-	-	17.05	17.05	-	-	187.40	187.40
29	महाराष्ट्र सातारा कागल इन्फ्रास्ट्रक्चर मर्यादित	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	डिसेंबर 2016	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
30	महाराष्ट्र राज्य पोलिस गृहनिर्माण व कल्याण महामंडळ मर्यादित	गृह	मार्च 1974	7.96	-	-	7.96	-	-	-	-

अ. क्र.	सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव व क्षेत्र	विभागांचे नाव	संस्थापनेचे वर्ष व महिना	2017-18 या वर्षा अखेर भांडवल				2017-18 या वर्षा अखेर प्रलंबित असलेले दीर्घमुदतीचे कर्ज			
				राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण	राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
31	महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	ऑगस्ट 1996	773.56	-	-	773.56	179.02	-	5,610.44	5,789.46
32	महाराष्ट्र नागरी पायाभूत सुविधा विकास कंपनी मर्यादित	नगर विकास	ऑगस्ट 2002	0.25	-	0.24	0.49	-	-	-	-
33	महाराष्ट्र नागरी पायाभूत सुविधा निधी विश्वस्थ कंपनी मर्यादित	नगर विकास	ऑगस्ट 2002	0.05	-	0.05	0.10	-	-	-	-
34	मिहान इंडिया मर्यादित	सामान्य प्रशासन (नागरी उड्डाण)	जून 2009	-	9.80	10.20	20.00	-	-	36.25	36.25
35	शिवशाही पुनर्वसन प्रकल्प मर्यादित	गृहनिर्माण	सप्टेंबर 1998	115.00	-	-	115.00	-	-	-	-
36	पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	डिसेंबर 1970	3.06	-	-	3.06	26.51	-	-	26.51
37	ठाणे क्रीक ब्रिज पायाभूत सुविधा मर्यादित	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	जानेवारी 2018	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
38	नागपूर मुंबई सुपर कम्युनिकेशन द्रुतगती महामार्ग मर्यादित	सार्वजनिक बांधकाम विभाग	मे 2017	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय				912.64	9.80	2,992.38	3,914.82	215.45	0.00	5,841.96	6,057.41
उत्पादन											
39	हाफकिन अंजिठा औषधनिर्माण मर्यादित	वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये	एप्रिल 1977	-	-	0.18	0.18	-	-	18.44	18.44
40	हाफकिन बायो-फार्मास्युटीकल महामंडळ मर्यादित	वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये	एप्रिल 1974	8.71	-	-	8.71	3.99	-	-	3.99
41	महागुंज कोलॅअरीज मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	नोव्हेंबर 2006	-	-	0.05	0.05	-	-	57.88	57.88
42	महाराष्ट्र पेट्रोकेमीकल्स महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	एप्रिल 1981	8.96	-	-	8.96	-	-	-	-
43	महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	नोव्हेंबर 1973	2.07	-	-	2.07	4.57	-	-	4.57
44	महाराष्ट्र राज्य यंत्रमाग महामंडळ मर्यादित	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	फेब्रुवारी 1972	14.39	-	-	14.39	0.20	-	-	0.20
45	महा तामिळ कोलॅअरीज मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	ऑगस्ट 2009	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
46	एमएसएमसी अडकोली नैसर्गिक संसाधने मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	फेब्रुवारी 2010	-	-	0.01	0.01	-	-	3.26	3.26
47	एमएसएमसी वरोरा कोलॅअरीज मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	जुलै 2010	-	-	0.01	0.01	-	-	2.98	2.98
एकूण क्षेत्रनिहाय				34.13	0.00	0.30	34.43	8.76	0.00	82.56	91.32

अ. क्र.	सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव व क्षेत्र	विभागांचे नाव	संस्थापनेचे वर्ष व महिना	2017-18 या वर्षा अखेर भांडवल				2017-18 या वर्षा अखेर प्रलंबित असलेले दीर्घमुदतीचे कर्ज			
				राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण	राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
सेवा											
48	महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ मर्यादित	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य	जानेवारी 1975	15.39	-	-	15.39	4.40	-	-	4.40
49	महापर्यटन महामंडळ मर्यादित	पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य	मे 2009	-	-	0.05	0.05			0.03	0.03
50	नागपूर मास परिवहन कंपनी प्रायव्हेट मर्यादित	परिवहन	जून 2008	-	-	2.00	2.00	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय				15.39	0.00	2.05	17.44	4.40	0.00	0.03	4.43
संकीर्ण											
51	कृपानिधी मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	डिसेंबर 1964	-	-	0.01	0.01	-	-	-	-
52	महाराष्ट्र माजीसैनिक महामंडळ मर्यादित	सामान्य प्रशासन	मार्च 2002	14.95	-	-	14.95	-	-	-	-
53	महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित	माहिती तंत्रज्ञान	ऑक्टोबर 2017	10.00	-	-	10.00				-
54	महिला आर्थिक विकास महामंडळ	महिला व बाल विकास	फेब्रुवारी 1975	2.84	0.46	0.01	3.31	-	-	-	-
55	नागपूर फ्लाइंग क्लब प्रायव्हेट मर्यादित	नागरी उड्डाण	मार्च 2007	0.85	-	-	0.85	-	-	-	-
56	व्हिलेज सोशल ट्रान्सफॉर्मेशन फाउंडेशन	ग्राम विकास	जानेवारी 2017	0.01	-	-	0.01	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय				28.65	0.46	0.02	29.13	-	-	-	-
एकूण अ (सर्व क्षेत्रनिहाय कार्यरत शासकीय कंपन्या)				3,627.25	86.19	3,012.81	6,726.25	507.35	178.66	6,316.32	7,002.33
कार्यरत वैधानिक महामंडळे											
कृषि व तत्सम											
1	महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	ऑगस्ट 1957	4.36	-	4.35	8.71	-	-	19.83	19.83
2	महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ	जलसंपदा	एप्रिल 1996	35,862.16	3,339.30	-	39,201.46	-	-	180.00	180.00
3	कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ	जलसंपदा	जानेवारी 1998	8,027.66	-	-	8,027.66	-	-	-	-
4	विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ	जलसंपदा	मे 1997	42,562.67	-	-	42,562.67	-	-	-	-
5	तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ	जलसंपदा	जानेवारी 1998	10,819.17	-	-	10,819.17	-	-	-	-
6	महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ	जलसंपदा	ऑगस्ट 2000	2,063.26			2,063.26				
7	गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ	जलसंपदा	ऑक्टोबर 1998	16,535.23	-	-	16,535.23	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय				1,15,874.51	3,339.30	4.35	1,19,218.16	-	-	199.83	199.83

अ. क्र.	सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव व क्षेत्र	विभागांचे नाव	संस्थापनेचे वर्ष व महिना	2017-18 या वर्षा अखेर भांडवल				2017-18 या वर्षा अखेर प्रलंबित असलेले दीर्घमुदतीचे कर्ज			
				राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण	राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
वित्त											
8	महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	ऑगस्ट 1962	34.28	-	28.36	62.64	136.31	-	135.86	272.17
एकूण क्षेत्रनिहाय				34.28	-	28.36	62.64	136.31	-	135.86	272.17
पायाभूत सुविधा											
9	महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	ऑगस्ट 1962	-	-	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय				-	-	-	-	-	-	-	-
सेवा											
10	महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ	परिवहन	जुलै 1961	4,131.49	56.77	-	4,188.26	200.00	-	-	200.00
एकूण क्षेत्रनिहाय				4,131.49	56.77	-	4,188.26	200.00	-	-	200.00
एकूण ब (सर्व क्षेत्रनिहाय कार्यरत वैधानिक महामंडळे)				1,20,040.28	3,396.07	32.71	1,23,469.06	336.31	-	335.69	672.00
एकूण बेरीज (अ+ब)				1,23,667.53	3,482.26	3,045.52	1,30,195.31	843.66	178.66	6,652.01	7,674.33
निष्क्रिय शासकीय कंपन्या											
कृषि व तत्सम											
1	मराठवाडा दुग्ध व्यवसाय विकास महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मार्च 1974	-	-	0.18	0.18	-	-	2.79	2.79
2	एलोरा मिल्क प्रॉडक्ट्स मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	फेब्रुवारी 1985	-	-	0.05	0.05	-	-	1.44	1.44
3	मॅफको मर्यादित	वित्त	डिसेंबर 1970	5.04	-	-	5.04	-	-	-	-
4	परभणी कृषि गोसंवर्धन मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मार्च 1977	-	-	0.19	0.19	-	-	0.96	0.96
5	विदर्भ क्वालिटी सीड्स मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	फेब्रुवारी 1973	-	-	0.10	0.10	-	-	0.34	0.34
एकूण क्षेत्रनिहाय				5.04	0.00	0.52	5.56	0.00	0.00	5.53	5.53
पायाभूत सुविधा											
6	विदर्भ विकास महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	डिसेंबर 1970	7.17	-	-	7.17	7.96	-	0.41	8.37
7	महाराष्ट्र औद्योगिक गॅस पारेषण कंपनी मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	जानेवारी 2007	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
8	महाराष्ट्र भूविकास महामंडळ मर्यादित	सिंचन (जलसंपदा)	जुलै 1973	3.00	1.00	-	4.00	46.89	-	-	46.89
9	महाराष्ट्र ग्रामीण विकास महामंडळ मर्यादित	ग्राम विकास	सप्टेंबर 1982	0.05	-	-	0.05	-	-	-	-

अ. क्र.	सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव व क्षेत्र	विभागांचे नाव	संस्थापनेचे वर्ष व महिना	2017-18 या वर्षा अखेर भांडवल				2017-18 या वर्षा अखेर प्रलंबित असलेले दीर्घमुदतीचे कर्ज			
				राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण	राज्य सरकार	केंद्र सरकार	इतर	एकूण
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
10	महाराष्ट्र राज्य गृहनिर्माण महामंडळ मर्यादित	गृहनिर्माण	ऑक्टोबर 1974	0.01	-	-	0.01				-
11	मराठवाडा विकास महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	ऑगस्ट 1967	10.17	-	-	10.17	48.16	-	-	48.16
एकूण क्षेत्रनिहाय				20.40	1.00	0.05	21.45	103.01	0.00	0.41	103.42
उत्पादन											
12	गोदावरी गारमेंट्स मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मार्च 1977	-	-	0.24	0.24	-	-	7.73	7.73
13	किनवट रूफिंग टाईल्स मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मार्च 1977	-	-	0.19	0.19	-	-	0.96	0.96
14	महाराष्ट्र इलेक्ट्रॉनिक महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	जानेवारी 1978	9.69	-	-	9.69	57.72	-	12.19	69.91
15	महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	सप्टेंबर 1966	236.16	-	-	236.16	173.91	-	-	173.91
16	मराठवाडा सिरॅमीक कॉम्प्लेक्स मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	डिसेंबर 1977	-	-	0.68	0.68	-	-	6.55	6.55
17	सह्याद्री ग्लास वर्क्स मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	नोव्हेंबर 1974	-	-	0.45	0.45	-	-	-	-
18	दि गोंडवाना पेन्ट्स अँड मिनरल्स मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	जुलै 1946	-	-	0.10	0.10	-	-	1.29	1.29
19	दि प्रताप स्पिनिंग, विव्हींग अँड मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी मर्यादित	सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग	ऑगस्ट 1966	-	-	23.17	23.17	-	-	23.12	23.12
एकूण क्षेत्रनिहाय				245.85	0.00	24.83	270.68	231.63	0.00	51.84	283.47
संकीर्ण											
20	मराठवाडा चर्मोद्योग महामंडळ मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मार्च 1974	-	-	0.64	0.64	-	-	6.13	6.13
21	विदर्भ टॅनरीज मर्यादित	उद्योग, ऊर्जा व कामगार	मे 1979	-	-	0.10	0.10	-	-	1.03	1.03
एकूण क्षेत्रनिहाय				0.00	0.00	0.74	0.74	0.00	0.00	7.16	7.16
एकूण क (सर्व क्षेत्रनिहाय निष्क्रिय शासकीय कंपन्या)				271.29	1.00	26.14	298.43	334.64	0.00	64.94	399.58
एकूण बेरीज (अ+ब+क)				1,23,938.82	3,483.26	3,071.66	1,30,493.74	1,178.30	178.66	6,716.95	8,073.91

*भांडवलामध्ये समभाग आवेदन रक्कम अंतर्भूत आहे.

जोडपत्र 5

31 मार्च 2018 रोजी भांडवल, कर्ज व हमी यांच्या शिल्लकीबाबत महाराष्ट्र शासनाचे वित्तीय लेखे व राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांचे (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) लेखे यामधील तफावत दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 3.6)

(₹ कोटीत)

अ.क्र.	कंपनीचे नाव	भांडवल			कर्ज			प्रलंबित हमी		
		वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
कार्यरत शासकीय कंपनी										
कृषि व तत्सम										
1	महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ मर्यादित	323.12	323.12	-	-	-	-	-	-	-
2	महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादित	3.00	3.00	-	0.04	-	0.04	-	-	-
3	महाराष्ट्र कीटकनाशके मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	महाराष्ट्र राज्य शेती महामंडळ मर्यादित	2.75	2.75	-	47.72	107.90	(60.18)	-	-	-
5	महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ मर्यादित	2.05	2.05	-	1.89	-	1.89	-	-	-
6	पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ मर्यादित	-	3.84	(3.84)	-	-	-	-	-	-
7	महाराष्ट्र मत्स्य विकास महामंडळ मर्यादित	5.81	4.04	1.77	8.04	1.10	6.94	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		336.73	338.80	(2.07)	57.69	109.00	(51.31)	-	-	-
वित्त										
8	अण्णासाहेब पाटील आर्थिक मागास विकास महामंडळ मर्यादित	50.00	50.00	-	-	-	-	-	-	-
9	कोल्हापूर चित्रनगरी महामंडळ मर्यादित	20.90	3.24	17.66	0.82	-	0.82	-	-	-
10	साहित्य रत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळ मर्यादित	396.13	394.26	1.87	0.23	0.23	-	56.60	8.44	48.16
11	महाराष्ट्र सहकार विकास महामंडळ मर्यादित	8.00	7.54	0.46	-	101.70	(101.70)	-	-	-

अ.क्र.	कंपनीचे नाव	भांडवल			कर्ज			प्रलंबित हमी		
		वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
12	महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादित	12.30	12.30	-	0.55	0.56	(0.01)	-	-	-
13	महाराष्ट्र पाटबंधारे वित्तीय कंपनी मर्यादित	-	0.05	(0.05)	-	-	-	-	50.50	(50.50)
14	महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित	134.95	134.95	(0.00)	-	-	-	120.92	70.50	50.42
15	महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित	14.40	14.50	(0.10)	1.76	1.95	(0.19)	-	-	-
16	महाराष्ट्र राज्य अपंग वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित	47.52	47.51	0.01	-	-	-	70.30	70.30	-
17	महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्यादित	33.11	88.71	(55.60)	53.03	23.29	29.74	-	-	-
18	महाराष्ट्र विक्रीकर रोखे प्राधिकरण मर्यादित	-	0.05	(0.05)	-	-	-	-	-	-
19	महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित	574.89	568.58	6.31	-	40.99	(40.99)	63.30	184.09	(120.79)
20	मौलाना आझाद अल्पसंख्यांक आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित	425.19	400.70	24.49	-	-	-	38.67	30.00	8.67
21	संत रोहिदास चर्मोद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित	306.21	306.21	-	-	-	-	46.15	29.41	16.74
22	शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित	58.59	73.59	(15.00)	-	-	-	24.10	24.63	(0.53)
23	शामराव पेजे कोकण इतर मागासवर्ग आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24	वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ मर्यादित	195.95	195.45	0.50	1.02	1.02	-	18.72	20.38	(1.66)
एकूण क्षेत्रनिहाय		2,278.14	2,297.64	(19.50)	57.41	169.74	(112.33)	438.76	488.25	(49.49)

अ.क्र.	कंपनीचे नाव	भांडवल			कर्ज			प्रलंबित हमी		
		वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
पायाभूत सुविधा										
25	औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26	शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित	3.95	3.95	-	2.17	4.00	(1.83)	-	-	-
27	कोकण विकास महामंडळ मर्यादित	8.81	8.81	-	-	5.92	(5.92)	-	-	-
28	महाराष्ट्र विमानतळ विकास कंपनी मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29	महाराष्ट्र सातारा कागल इन्फ्रास्ट्रक्चर मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30	महाराष्ट्र राज्य पोलिस गृहनिर्माण व कल्याण महामंडळ मर्यादित	7.95	7.96	(0.01)	578.17	-	578.17	-	-	-
31	महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित	773.83	773.56	0.27	179.02	179.02	-	1,157.15	1,157.15	-
32	महाराष्ट्र नागरी पायाभूत सुविधा विकास कंपनी मर्यादित	0.49	0.25	0.24	-	-	-	-	-	-
33	महाराष्ट्र नागरी पायाभूत सुविधा निधी विश्वस्थ कंपनी मर्यादित	0.10	0.05	0.05	-	-	-	-	-	-
34	मिहान इंडिया मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
35	शिवशाही पुनर्वसन प्रकल्प मर्यादित	115.00	115.00	-	-	-	-	-	-	-
36	पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित	3.06	3.06	-	-	26.51	(26.51)	-	-	-
37	ठाणे क्रीक ब्रिज पायाभूत सुविधा मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38	नागपूर मुंबई सुपर कम्युनिकेशन द्रुतगती महामार्ग मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		913.19	912.64	0.55	759.36	215.45	543.91	1,157.15	1,157.15	-
उत्पादन										
39	हाफकिन अंजिठा औषधनिर्माण मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40	हाफकिन बायो-फार्मास्युटीकल महामंडळ मर्यादित	8.71	8.71	-	-	3.99	(3.99)	-	-	-

अ.क्र.	कंपनीचे नाव	भांडवल			कर्ज			प्रलंबित हमी		
		वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
41	महागुंज कोलॅअरीज मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42	महाराष्ट्र पेट्रोकेमीकल्स महामंडळ मर्यादित	8.96	8.96	-	-	-	-	-	-	-
43	महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळ मर्यादित	2.07	2.07	-	3.72	4.57	(0.85)	-	-	-
44	महाराष्ट्र राज्य यंत्रमाग महामंडळ मर्यादित	14.57	14.39	0.18	0.20	0.20	-	-	-	-
45	महा तामिळ कोलॅअरीज मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
46	एमएसएमसी अडकोली नैसर्गिक संसाधने मर्यादित	0.01	-	0.01	-	-	-	-	-	-
47	एमएसएमसी वरोरा कोलॅअरीज मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		34.32	34.13	0.19	3.92	8.76	(4.84)	-	-	-
सेवा										
48	महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ मर्यादित	15.89	15.39	0.50	3.72	4.40	(0.68)	-	-	-
49	महापर्यटन महामंडळ मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
50	नागपूर मास परिवहन कंपनी प्रायव्हेट मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		15.89	15.39	0.50	3.72	4.40	(0.68)	-	-	-
संकीर्ण										
51	कृपानिधी मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
52	महाराष्ट्र माजीसैनिक महामंडळ मर्यादित	10.05	14.95	(4.90)	-	-	-	-	-	-
53	महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित	-	10.00	(10.00)	-	-	-	-	-	-
54	महिला आर्थिक विकास महामंडळ	3.38	2.84	0.54	-	-	-	-	-	-
55	नागपूर फलाईंग क्लब प्रायव्हेट मर्यादित	0.85	0.85	-	-	-	-	-	-	-
56	व्हिलेज सोशल ट्रान्सफॉर्मेशन फाउंडेशन	-	0.01	(0.01)	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		14.28	28.65	(14.37)	-	-	-	-	-	-
एकूण अ (सर्व क्षेत्रनिहाय कार्यरत शासकीय कंपन्या)		3,592.55	3,627.25	(34.70)	882.10	507.35	374.75	1,595.91	1,645.40	(49.49)

अ.क्र.	कंपनीचे नाव	भांडवल			कर्ज			प्रलंबित हमी		
		वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
कार्यरत वैधानिक महामंडळे										
कृषि व तत्सम										
1	महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ	4.36	4.36	-	-	-	-	-	-	-
2	महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ	31,694.60	35,862.16	(4,167.56)	-	-	-	-	-	-
3	कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ	7,448.69	8,027.66	(578.97)	-	-	-	-	-	-
4	विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ	42,919.97	42,562.67	357.30	-	-	-	-	-	-
5	तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ	9,484.33	10,819.17	(1,334.84)	-	-	-	-	-	-
6	गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ	22,583.28	16,535.23	6,048.05	-	-	-	-	59.98	(59.98)
7	महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ	2,481.62	2,063.26	418.36	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		1,16,616.85	1,15,874.51	742.34	-	-	-	-	59.98	(59.98)
वित्त										
8	महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ	34.28	34.28	(0.00)	117.35	136.31	(18.96)	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		34.28	34.28	(0.00)	117.35	136.31	(18.96)	-	-	-
पायाभूत सुविधा										
9	महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		-	-	-	-	-	-	-	-	-
सेवा										
10	महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ	4,018.41	4,131.49	(113.08)	200.00	200.00	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		4,018.41	4,131.49	(113.08)	200.00	200.00	-	-	-	-
एकूण ब (सर्व क्षेत्रनिहाय कार्यरत वैधानिक महामंडळे)		1,20,669.54	1,20,040.28	629.26	317.35	336.31	(18.96)	-	59.98	(59.98)
एकूण बेरीज (अ+ब)		1,24,262.09	1,23,667.53	594.56	1,199.45	843.66	355.79	1,595.91	1,705.38	(109.47)

अ.क्र.	कंपनीचे नाव	भांडवल			कर्ज			प्रलंबित हमी		
		वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
निष्क्रिय शासकीय कंपन्या										
कृषि व तत्सम										
1	मराठवाडा दुग्ध व्यवसाय विकास महामंडळ मर्यादित	0.20	-	0.20	-	-	-	-	-	-
2	एलोरा मिल्क प्रॉडक्ट्स मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	मॅफको मर्यादित	5.04	5.04	(0.00)	8.56	-	8.56	-	-	-
4	परभणी कृषि गोसंवर्धन मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	विदर्भ क्वालिटी सीड्स मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		5.24	5.04	0.20	8.56	-	8.56	-	-	-
पायाभूत सुविधा										
6	विदर्भ विकास महामंडळ मर्यादित	7.17	7.17	-	-	7.96	(7.96)	-	-	-
7	महाराष्ट्र भूविकास महामंडळ मर्यादित	3.00	3.00	-	23.33	46.89	(23.56)	-	-	-
8	महाराष्ट्र औद्योगिक गॅस पारेषण कंपनी मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	महाराष्ट्र ग्रामीण विकास महामंडळ मर्यादित	0.05	0.05	-	-	-	-	-	-	-
10	महाराष्ट्र राज्य गृहनिर्माण महामंडळ मर्यादित	0.01	0.01	-	-	-	-	-	-	-
11	मराठवाडा विकास महामंडळ मर्यादित	10.17	10.17	-	0.50	48.16	(47.66)	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		20.40	20.40	-	23.83	103.01	(79.18)	-	-	-
उत्पादन										
12	गोदावरी गारमेंट्स मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	किनवट रूफिंग टाईल्स मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	महाराष्ट्र इलेक्ट्रॉनिक महामंडळ मर्यादित	9.69	9.69	-	85.96	57.72	28.24	-	-	-
15	महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित	234.79	236.16	(1.37)	184.29	173.91	10.38	-	-	-
16	मराठवाडा सिरॅमीक कॉम्प्लेक्स मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	सह्याद्री ग्लास वर्क्स मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-

अ.क्र.	कंपनीचे नाव	भांडवल			कर्ज			प्रलंबित हमी		
		वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत	वित्तीय लेखे	सार्वजनिक उपक्रमाने सादर केल्याप्रमाणे	तफावत
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
18	दि गोंडवाना पेन्ट्स अँड मिनरल्स मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	दि प्रताप स्पिनिंग, विव्हींग अँड मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय		244.48	245.85	(1.37)	270.25	231.63	38.62	-	-	-
संकीर्ण										
20	मराठवाडा चर्मोद्योग महामंडळ मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	विदर्भ टॅनरीज मर्यादित	-	-	-	-	-	-	-	-	-
एकूण क्षेत्रनिहाय										
एकूण क (सर्व क्षेत्रनिहाय निष्क्रिय शासकीय कंपन्या)		270.12	271.29	(1.17)	302.64	334.64	(32.00)	-	-	-
एकूण बेरीज (अ+ब+क)		1,24,532.21	1,23,938.82	593.39	1,502.09	1,178.30	323.79	1,595.91	1,705.38	(109.47)

जोडपत्र 6

ज्यांचे लेखे प्रलंबित आहेत अशा कार्यरत राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त)
राज्य शासनाने केलेल्या गुंतवणूकीचा तपशील दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 3.7.1)

(रकाने क्रमांक 4 व 6 ते 8 मधील आकडे रकोटीत)

अ. क्र.	सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांना अंतिमरूप दिलेले वर्ष	अद्ययावत अंतिमरूप दिलेल्या लेख्यानुसार भांडवल	अंतिमरूप देणे प्रलंबित असलेल्या लेख्यांचा कालावधी	ज्या वर्षांचे लेखे थकित आहेत त्या कालावधीतील राज्य शासनाने केलेली गुंतवणूक		
					भांडवल	कर्जे	अनुदान
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
अ	कार्यरत शासकीय कंपन्या						
1	महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ मर्यादित	2016-17	4.18	2017-18	-	-	1.90
2	पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	5.97	2016-17 ते 2017-18	-	-	26.64
3	कोल्हापूर चित्रनगरी महामंडळ मर्यादित	1998-99	2.89	1999-2000 ते 2017-18	0.35	-	17.30
4	साहित्य रत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळ मर्यादित	2009-10	118.35	2010-11 ते 2017-18	276.25	0.23	50.99
5	महाराष्ट्र पाटबंधारे वित्तीय कंपनी मर्यादित	2011-12	0.06	2012-13 ते 2017-18	-	-	5.37
6	महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	85.46	2016-17 ते 2017-18	49.49	-	18.14
7	महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	14.50	2016-17 ते 2017-18	-	-	3.00
8	महाराष्ट्र राज्य अपंग वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित	2010-11	14.23	2011-12 ते 2017-18	33.28	-	11.04
9	मौलाना आझाद अल्पसंख्यांक आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित	2012-13	206.39	2013-14 ते 2017-18	194.31	-	-
10	संत रोहिदास चर्मोद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	306.21	2016-17 ते 2017-18	-	-	8.52
11	वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ मर्यादित	2013-14	169.01	2014-15 ते 2017-18	26.44	3.06	25.00
12	महाराष्ट्र विमानतळ विकास कंपनी मर्यादित	2015-16	17.05	2016-17 ते 2017-18	-	-	121.15
13	महाराष्ट्र राज्य पोलिस गृहनिर्माण व कल्याण महामंडळ मर्यादित	2016-17	7.96	2017-18	-	-	294.40
14	महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	773.56	2016-17 ते 2017-18	-	-	217.62
15	हाफकिन बायो-फार्मास्युटिकल महामंडळ मर्यादित	2016-17	8.71	2017-18	-	3.99	-
16	महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळ मर्यादित	2016-17	2.07	2017-18	-	4.57	-
17	महाराष्ट्र राज्य यंत्रमाग महामंडळ मर्यादित	2016-17	13.77	2017-18	0.62	0.20	-
18	महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ मर्यादित	2013-14	15.39	2014-15 ते 2017-18	-	-	461.77

अ. क्र.	सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांना अंतिमरूप दिलेले वर्ष	अद्ययावत अंतिमरूप दिलेल्या लेख्यानुसार भांडवल	अंतिमरूप देणे प्रलंबित असलेल्या लेख्यांचा कालावधी	ज्या वर्षाचे लेखे थकित आहेत त्या कालावधीतील राज्य शासनाने केलेली गूंतवणूक		
					भांडवल		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
19	महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित	स्थापनेपासून	10.00	2016-17 ते 2017-18	10.00	-	-
20	महिला आर्थिक विकास महामंडळ	2016-17	3.32	2017-18	-	-	40.78
21	नागपूर पलाईंग कल्ब प्रायव्हेट मर्यादित	2016-17	0.85	2017-18	-	-	1.48
22	व्हिलेज सोशल ट्रान्सफॉर्मेशन फाउंडेशन	स्थापनेपासून	0.01	2016-17 ते 2017-18	-	-	-
	एकूण अ (कार्यरत शासकीय कंपन्या)		1,779.94		590.74	12.05	1,305.10
B	कार्यरत वैधानिक महामंडळे						
1	महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ	2016-17	3,689.97	2017-18	498.29	-	32.00
2	महाराष्ट्र कृष्या खोरे विकास महामंडळ	2016-17	34,580.52	2017-18	4,620.94	-	-
3	कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ	2016-17	7,644.99	2017-18	382.67	-	-
4	विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ	2016-17	37,625.80	2017-18	4,936.87	-	253.45
5	तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ	2016-17	10,236.06	2017-18	583.11	-	-
6	गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ	2015-16	15,923.32	2016-17 ते 2017-18	611.91	-	1,243.50
7	महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ	2015-16	1,512.23	2016-17 ते 2017-18	551.03	-	-
	एकूण ब (कार्यरत वैधानिक महामंडळे)		1,11,212.89		12,184.82	-	1,528.95
	एकूण बेरीज (अ + ब)		1,12,992.83		12,775.56	12.05	2,834.05

जोडपत्र 7

लेख्यांना अंतिमरूप देण्यात आलेल्या अद्ययावत वर्षामधील सार्वजनिक उपक्रमांची (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) संक्षिप्त वित्तीय फलिते दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 3.10, 3.11 व 3.16)

(₹ कोटीत)

अ.क्र.	क्षेत्र, प्रकार व सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांचा कालावधी	अंतिमरूप देण्यात आलेले वर्ष	व्याज व करपूर्व मिळकत (ईबीआयटी)	लाभांश व करपूर्व निव्वळ नफा/तोटा(-)	व्याज व करानंतरचा निव्वळ नफा/तोटा(-)	उलाढाल	भरणा झालेले भांडवल ¹	वर्षा ² अखेर प्रलंबित कर्जे	उपयोजित ³ भांडवल	निव्वळ मत्ता	संचित नफा (+)/तोटा (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
कार्यरत शासकीय कंपन्या												
कृषि व तत्सम												
1	महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	113.89	113.89	93.34	171.57	323.12	-	1,009.08	1,009.08	685.96
2	महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादित	2016-17	2018-19	26.06	25.86	16.81	988.80	5.50	-	195.30	195.30	189.80
3	महाराष्ट्र कीटकनाशके मर्यादित	2016-17	2017-18	0.32	0.32	0.14	22.13	1.00	-	11.45	11.45	10.45
4	महाराष्ट्र राज्य शेती महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	0.95	0.95	0.46	15.54	2.75	-	(231.67)	(231.67)	(234.42)
5	महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	70.54	70.19	45.89	720.08	4.18	5.00	286.41	281.41	277.23
6	पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	2017-18	0.56	0.28	0.19	17.66	5.97	-	6.62	6.62	0.65
7	महाराष्ट्र मत्स्य विकास महामंडळ मर्यादित	2014-15	2017-18	1.50	1.36	0.41	8.48	4.04	1.09	2.57	1.48	(2.56)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			213.82	212.85	157.24	1,944.26	346.56	6.09	1,279.76	1,273.67	927.11
वित्त												
8	अण्णासाहेब पाटील आर्थिक मागास विकास महामंडळ मर्यादित	2010-11	2012-13	2.37	2.37	2.37	3.43	50.00	-	59.10	58.85	8.85
9	कोल्हापूर चित्रनगरी महामंडळ मर्यादित	1998-99	2013-14	(0.14)	(0.14)	(0.14)	0.17	2.89	-	1.41	1.28	(1.61)
10	साहित्य रत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळ मर्यादित	2009-10	2014-15	2.92	2.19	2.19	1.55	118.35	25.94	107.69	81.75	(36.60)
11	महाराष्ट्र सहकार विकास महामंडळ मर्यादित	2016-17	2018-19	13.88	2.24	2.26	14.01	9.40	101.70	117.97	16.27	6.87
12	महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादित	2017-18	2018-19	36.15	36.15	23.39	68.91	12.30	0.56	159.14	158.58	146.28
13	महाराष्ट्र पाटबंधारे वित्तीय कंपनी मर्यादित (*)	2011-12	2016-17	82.66	-	0.00	-	0.06	690.13	690.18	0.01	(0.01)
14	महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	2017-18	10.74	8.75	8.75	5.73	85.46	28.53	193.53	165.00	79.54
15	महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	2018-19	5.86	5.86	(0.82)	62.78	14.50	0.77	53.81	53.04	38.54

अ.क्र.	क्षेत्र, प्रकार व सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांचा कालावधी	अंतिमरूप देण्यात आलेले वर्ष	व्याज व करपूर्व मिळकत (ईबीआयटी)	लाभांश व करपूर्व निव्वळ नफा/तोटा(-)	व्याज व करानंतरचा निव्वळ नफा/तोटा(-)	उलाढाल	भरणा झालेले भांडवल ¹	वर्ष ² अखेर प्रलंबित कर्जे	उपयोजित ³ भांडवल	निव्वळ मत्ता	संचित नफा (+)/तोटा (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
16	महाराष्ट्र राज्य अपंग वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित फ़	2010-11	2014-15	0.80	(0.11)	(0.11)	1.21	14.23	36.41	54.28	17.87	3.64
17	महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्यादित	2017-18	2018-19	(1.00)	(3.73)	(3.73)	9.38	90.61	26.53	(18.70)	(45.23)	(135.84)
18	महाराष्ट्र विक्रीकर रोखे प्राधिकरण मर्यादित(•)फ़	2015-16	2016-17	0.65	-	0.00	-	0.05	-	0.45	0.45	0.40
19	महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	2017-18	46.03	41.55	41.55	14.86	632.64	167.79	871.05	703.26	70.62
20	मौलाना आझाद अल्पसंख्यांक आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित	2012-13	2018-19	9.99	9.34	9.34	8.72	206.39	28.13	265.83	237.70	31.31
21	संत रोहिदास चर्मोद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	2017-18	17.79	16.58	9.08	10.97	306.21	22.74	355.36	332.62	26.41
22	शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित	2014-15	2018-19	6.69	5.60	5.60	0.38	77.11	32.54	123.27	90.73	13.62
23	शामराव पेजे कोकण इतर मागासवर्ग आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	2017-18	1.39	1.30	1.30	0.14	15.00	0.94	19.38	18.44	3.44
24	वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ मर्यादित फ़	2013-14	2016-17	7.04	6.25	6.25	6.56	169.01	26.54	164.85	138.31	(30.70)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			243.82	134.20	107.28	208.80	1,804.21	1,189.25	3,218.60	2,028.93	224.76
पायाभूत सुविधा												
25	औरंगाबाद औद्योगिक वसाहत मर्यादित	2016-17	2018-19	44.48	44.48	29.86	-	1,229.52	-	1,282.92	1,282.92	53.40
26	शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित फ़	2015-16	2017-18	0.05	0.05	0.03	0.05	3.95	10.26	16.45	6.19	2.24
27	कोकण विकास महामंडळ मर्यादित	2017-18	2018-19	0.42	0.42	0.35	0.37	8.81	5.92	(0.30)	(6.22)	(15.03)
28	महाराष्ट्र विमानतळ विकास कंपनी मर्यादित फ़	2015-16	2017-18	(37.55)	(37.55)	(23.83)	39.66	17.05	186.15	224.14	37.99	20.94
29	महाराष्ट्र सातारा कागल इन्फ्रास्ट्रक्चर मर्यादित	21.12.2016 to 31.03.2017	2018-19	(0.03)	(0.03)	(0.03)	-	0.05	-	0.02	0.02	(0.03)
30	महाराष्ट्र राज्य पोलिस गृहनिर्माण व कल्याण महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	4.57	4.56	2.50	12.23	7.96	-	11.42	11.42	3.46
31	महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	2018-19	78.64	(224.61)	(224.61)	571.14	773.56	1,439.49	(1,439.72)	(2,879.21)	(3,652.77)
32	महाराष्ट्र नागरी पायाभूत सुविधा विकास कंपनी मर्यादित	2016-17	2017-18	1.29	1.29	0.88	1.40	0.49	-	7.07	7.07	6.58

अ.क्र.	क्षेत्र, प्रकार व सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांचा कालावधी	अंतिमरूप देण्यात आलेले वर्ष	व्याज व करपूर्व मिळकत (ईबीआयटी)	लाभांश व करपूर्व निव्वळ नफा/तोटा(-)	व्याज व करानंतरचा निव्वळ नफा/तोटा(-)	उलाढाल	भरणा झालेले भांडवल ¹	वर्षा ² अखेर प्रलंबित कर्जे	उपयोजित ³ भांडवल	निव्वळ मत्ता	संचित नफा (+)/तोटा (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
33	महाराष्ट्र नागरी पायाभूत सुविधा निधी विश्वस्थ कंपनी मर्यादित	2016-17	2017-18	0.003	-	0.00	-	0.10	-	0.11	0.11	0.01
34	मिहान इंडिया मर्यादित	2016-17	2017-18	(10.21)	(12.71)	(9.60)	48.98	20.00	36.25	(10.27)	(46.52)	(66.52)
35	शिवशाही पुनर्वसन प्रकल्प मर्यादित	2016-17	2018-19	40.49	40.49	19.01	-	115.00	500.00	866.84	366.84	251.84
36	पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित	2017-18	2018-19	13.41	12.97	12.02	3.55	3.06	26.51	59.01	32.50	29.44
37	ठाणे क्रीक ब्रिज पायाभूत सुविधा मर्यादित [^]	FAA										
38	नागपूर मुंबई सुपर कम्युनिकेशन द्रुतगती महामार्ग मर्यादित [^]	31.05.2017 to 31.03.2018	2018-19	(0.01)	(0.01)		-	0.05	-	0.04	0.04	(0.01)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			135.55	(170.65)	(193.42)	677.38	2,179.60	2,204.58	1,017.73	(1,186.85)	(3,366.45)
उत्पादन												
39	हाफकिन अंजिता औषधनिर्माण मर्यादित	2017-18	2018-19	(3.49)	(3.49)	(3.49)	0.05	0.18	18.44	2.07	(16.01)	(16.55)
40	हाफकिन बायो-फार्मास्युटिकल महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	28.99	28.99	17.36	224.21	8.71	3.99	165.46	161.47	152.76
41	महागुंज कोलॅअरीज मर्यादित	2017-18	2018-19	(1.66)	(1.66)	(1.66)	-	0.05	57.89	54.20	(3.69)	(3.74)
42	महाराष्ट्र पेट्रोकेमीकल्स महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	0.52	0.52	0.34	-	8.96	-	21.55	21.55	12.59
43	महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	3.90	3.90	2.20	2.44	2.07	4.57	50.91	46.34	44.27
44	महाराष्ट्र राज्य यंत्रमाग महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	(3.06)	(3.16)	(3.16)	3.51	13.77	-	(2.77)	(2.77)	(16.54)
45	महा तामिळ कोलॅअरीज मर्यादित	2016-17	2017-18	(0.51)	(0.51)	(0.51)	-	0.05	-	4.15	4.15	4.10
46	एमएसएमसी अडकोली नैसर्गिक संसाधने मर्यादित	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.01	3.25	3.26	0.01	-
47	एमएसएमसी वरोरा कोलॅअरीज मर्यादित ϕ	2010-11	2013-14	-	-	-	-	0.01	2.96	2.97	0.01	-
	एकूण क्षेत्रनिहाय			24.69	24.59	11.08	230.21	33.81	91.10	301.80	211.06	176.89
सेवा												
48	महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ मर्यादित	2013-14	2017-18	(2.99)	(3.15)	(3.74)	28.24	15.39	9.56	46.34	36.78	21.39
49	महापर्यटन महामंडळ मर्यादित	2017-18	2018-19	(0.01)	(0.01)	(0.01)	-	0.05	-	(0.02)	(0.02)	(0.07)
50	नागपूर मास परिवहन कंपनी प्रायव्हेट मर्यादित ϕ	2015-16	2016-17	0.15	0.15	0.10	-	2.00	-	2.23	2.23	0.23
	एकूण क्षेत्रनिहाय			(2.85)	(3.01)	(3.65)	28.24	17.44	9.56	48.55	38.99	21.55
संकीर्ण												
51	कृपानिधी मर्यादित \diamond	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.01	-	0.01	-	-
52	महाराष्ट्र माजीसैनिक महामंडळ मर्यादित ϕ	2014-15	2017-18	9.37	9.10	9.10	202.03	14.95	-	79.30	79.30	64.35

अ.क्र.	क्षेत्र, प्रकार व सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांचा कालावधी	अंतिमरूप देण्यात आलेले वर्ष	व्याज व करपूर्व मिळकत (ईबीआयटी)	लाभांश व करपूर्व निव्वळ नफा/तोटा(-)	व्याज व करानंतरचा निव्वळ नफा/तोटा(-)	उलाढाल	भरणा झालेले भांडवल ¹	वर्षा ² अखेर प्रलंबित कर्जे	उपयोजित ³ भांडवल	निव्वळ मत्ता	संचित नफा (+)/तोटा (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
53	महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित	FAA				-					-	
54	महिला आर्थिक विकास महामंडळ	2016-17	2018-19	0.63	0.63	0.63	-	3.32	-	6.97	6.97	3.65
55	नागपूर पलाईंग कल्ब प्रायव्हेट मर्यादित	2016-17	2018-19	0.18	0.18	0.18	0.25	0.85	-	2.72	2.72	1.87
56	व्हिलेज सोशल ट्रान्सफॉर्मेशन फाउंडेशन	FAA				-					-	
	एकूण क्षेत्रनिहाय			10.18	9.91	9.91	202.28	19.13	-	89.00	88.99	69.87
	एकूण अ (सर्व क्षेत्रनिहाय कार्यरत शासकीय कंपन्या)			625.21	207.89	88.44	3,291.17	4,400.75	3,500.58	5,955.44	2,454.79	(1,946.27)
कार्यरत वैधानिक महामंडळे												
कृषि व तत्सम												
1	महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ	2016-17	2018-19	52.71	48.75	0.00	294.67	8.71	58.71	67.42	8.71	-
2	महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ	2016-17	2017-18	-	-	-	-	34,580.52	236.85	34,817.37	34,580.52	-
3	कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ	2016-17	2017-18	-	-	-	25.31	7,644.99	-	7,644.99	7,644.99	-
4	विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ	2016-17	2017-18	106.59	106.59	106.59	33.28	37,625.80	-	37,623.87	37,623.87	(1.93)
5	तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ	2016-17	2017-18	-	-	-	-	10,236.06	-	10,236.06	10,236.06	-
6	गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ	2015-16	-	-	-	-	-	15,923.32	-	15,923.32	15,923.32	-
7	महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ	2015-16	2017-18	(35.81)	(35.81)	(35.81)	-	1,512.23	-	1,512.23	1,512.23	-
	एकूण क्षेत्रनिहाय			123.49	119.53	70.78	353.26	1,07,531.63	295.56	1,07,825.26	1,07,529.70	(1.93)
वित्त												
8	महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ	2014-15	2015-16	(13.78)	(13.78)	(13.78)	9.29	62.64	350.17	(224.76)	(625.26)	(687.90)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			(13.78)	(13.78)	(13.78)	9.29	62.64	350.17	(224.76)	(625.26)	(687.90)
पायाभूत सुविधा												
9	महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ	2015-16	2017-18	6.57	0.34	0.25	346.61	-	-	38.39	38.56	38.56
	एकूण क्षेत्रनिहाय			6.57	0.34	0.25	346.61	-	-	38.39	38.56	38.56
सेवा												
10	महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ	2016-17	2018-19	(520.63)	(522.78)	(121.88)	6,790.85	3,689.97	200.00	1,032.85	1,359.96	(2,330.01)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			(520.63)	(522.78)	(121.88)	6,790.85	3,689.97	200.00	1,032.85	1,359.96	(2,330.01)
	एकूण ब (सर्व क्षेत्रनिहाय कार्यरत वैधानिक महामंडळे)			(404.35)	(416.69)	(64.63)	7,500.01	1,11,284.24	845.73	1,08,671.74	1,08,302.96	(2,981.28)
	एकूण बेरीज (अ+ब)			220.86	(208.80)	23.81	10,791.18	1,15,684.99	4,346.31	1,14,627.18	1,10,757.75	(4,927.55)

अ.क्र.	क्षेत्र, प्रकार व सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांचा कालावधी	अंतिमरूप देण्यात आलेले वर्ष	व्याज व करपूर्व मिळकत (ईबीआयटी)	लाभांश व करपूर्व निव्वळ नफा/तोटा(-)	व्याज व करानंतरचा निव्वळ नफा/तोटा(-)	उलाढाल	भरणा झालेले भांडवल ¹	वर्षा ² अखेर प्रलंबित कर्जे	उपयोजित ³ भांडवल	निव्वळ मत्ता	संचित नफा (+)/तोटा (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
निष्क्रिय शासकीय कंपन्या												
कृषि व तत्सम												
1	मराठवाडा दुग्ध व्यवसाय विकास महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	0.04	0.04	0.04	-	0.38	-	(2.75)	(2.75)	(3.13)
2	एलोरा मिल्क प्रॉडक्ट्स मर्यादित	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.05	1.35	(0.13)	(1.48)	(1.53)
3	मॅफको मर्यादित	2016-17	2017-18	(1.79)	(1.79)	(1.79)	-	5.04	-	5.60	5.60	0.56
4	परभणी कृषि गोसंवर्धन मर्यादित	2016-17	2017-18	(0.08)	(0.08)	(0.08)	-	0.19	-	(0.93)	(0.93)	(1.12)
5	विदर्भ क्वालिटी सीड्स मर्यादित	2016-17	2017-18	(0.00)	(0.00)	(0.00)	-	0.10	-	(0.30)	0.50	(0.40)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			(1.83)	(1.83)	(1.83)	-	5.76	1.35	1.49	0.94	(5.62)
पायाभूत सुविधा												
6	विदर्भ विकास महामंडळ मर्यादित	2017-18	2018-19	(0.27)	(0.27)	(0.27)	-	7.17	8.06	0.39	(7.67)	(14.84)
7	महाराष्ट्र भूविकास महामंडळ मर्यादित	2015-16	2018-19	-	-	-	-	4.00	46.89	30.88	(16.01)	(20.01)
8	महाराष्ट्र औद्योगिक गॅस पारेषण कंपनी मर्यादित	FAA									-	
9	महाराष्ट्र ग्रामीण विकास महामंडळ मर्यादित	2012-13	2014-15	-	-	-	-	0.05	-	-	0.00	(0.05)
10	महाराष्ट्र राज्य गृहनिर्माण महामंडळ मर्यादित	2015-16	2016-17	0.02	0.02	0.02	-	0.01	-	0.54	0.54	0.53
11	मराठवाडा विकास महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	0.54	0.54	0.48	-	10.17	48.17	46.60	(1.57)	(11.74)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			0.29	0.29	0.23	-	21.40	103.12	78.41	(24.71)	(46.11)
उत्पादन												
12	गोदावरी गारमॅट्स मर्यादित	2016-17	2017-18	(0.00)	(0.00)	(0.00)	-	0.24	7.73	(0.20)	(7.93)	(8.17)
13	किनवट रूफिंग टाईल्स मर्यादित	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.19	0.97	(0.05)	(1.02)	(1.21)
14	महाराष्ट्र इलेक्ट्रॉनिक महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	(22.04)	(42.71)	(42.71)	-	9.69	56.72	(311.66)	(368.38)	(378.07)
15	महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	(1.87)	(41.14)	(41.14)	-	236.16	-	(809.01)	(809.01)	(1,045.17)
16	मराठवाडा सिरॅमीक कॉम्प्लेक्स मर्यादित	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.68	6.30	(0.25)	(6.55)	(7.23)
17	सह्याद्री ग्लास वर्क्स मर्यादित	1993-94	1995-96	(0.37)	(0.41)	(0.41)	-	0.45	-	(2.48)	(8.77)	(9.22)
18	दि गोंडवाना पेन्ट्स अँड मिनरल्स मर्यादित	2017-18	2018-19	(0.01)	(0.01)	(0.01)	-	0.10	-	(1.33)	(1.33)	(1.43)
19	दि प्रताप स्पिनिंग, विव्हींग अँड मॅन्युफॅक्चरिंग कंपनी मर्यादित	2017-18	2018-19	(0.01)	(0.01)	(0.01)	-	23.17	-	(40.72)	(40.72)	(63.89)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			(24.30)	(84.28)	(84.28)	-	270.68	71.72	(1,165.70)	(1,243.71)	(1,514.39)

अ.क्र.	क्षेत्र, प्रकार व सार्वजनिक उपक्रमाचे नाव	लेख्यांचा कालावधी	अंतिमरूप देण्यात आलेले वर्ष	व्याज व करपूर्व मिळकत (ईबीआयटी)	लाभांश व करपूर्व निव्वळ नफा/तोटा(-)	व्याज व करानंतरचा निव्वळ नफा/तोटा(-)	उलाढाल	भरणा झालेले भांडवल ¹	वर्ष ² अखेर प्रलंबित कर्जे	उपयोजित ³ भांडवल	निव्वळ मत्ता	संचित नफा (+)/तोटा (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
संकीर्ण												
20	मराठवाडा चर्मोद्योग महामंडळ मर्यादित	2016-17	2017-18	-	-		-	0.64	6.13	0.06	(6.07)	(6.71)
21	विदर्भ टॅनरीज मर्यादित	2017-18	2018-19	(0.01)	(0.01)	(0.01)	-	0.10	1.03	(0.09)	(1.12)	(1.22)
	एकूण क्षेत्रनिहाय			(0.01)	(0.01)	(84.29)	-	0.74	7.16	(0.03)	(7.19)	(7.93)
	एकूण क (सर्व क्षेत्रनिहाय निष्क्रिय शासकीय कंपन्या)			(25.85)	(85.83)	(85.89)	-	298.58	183.35	(1,085.83)	(1,274.67)	(1,574.05)
	एकूण बेरीज (अ+ब+क)			195.01	(294.63)	(62.08)	10,791.18	1,15,983.57	4,529.66	1,13,541.35	1,09,483.08	(6,501.60)

1 भरणा झालेल्या भांडवलामध्ये समभाग आवेदन रक्कम अंतर्भूत आहे.

2 वर्ष अखेर प्रलंबित असलेली कर्जे सर्व स्त्रोतामधून मिळालेली दिर्घमुदतीची कर्जे दर्शवितात.

3 उपयोजित भांडवलामध्ये भागधारकांचा निधी (+) दिर्घमुदतीचा कर्जाच्या समावेश आहे.

φ एकाही लेख्याना अंतिमरूप दिले नव्हते.

(•) अनुक्रमांक अ-13 व अ-18 या कंपन्यांचा खर्च शासनाकडून मिळणाऱ्या अनुदानातून प्रतिपूर्तीत केला जात असल्यामुळे नफा/तोटा "निरंक" आहे.

♦ तुटवडा भागधारकांकडून वसूल करावयाचा असतो म्हणून कोणताही तोटा/संचित तोटा नाही (अनुक्रमांक अ-51).

^ नवीन कंपनी अनुक्रमांक अ-37 व अ-38.

\$ कंपनीने नफा/तोटा लेखा तयार केला नव्हता व सादर केले नव्हते.

जोडपत्र 8
राज्यातील सार्वजनिक उपक्रमांमध्ये (ऊर्जा क्षेत्रा व्यतिरिक्त) राज्य शासनाने दिलेला निधी दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 3.14)

(₹ कोटीत)

अ कृषि व तत्सम क्षेत्र (1 ते 6) व वित्त क्षेत्र (7 ते 10)																				
अ.क्र.	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10	
सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव	FDCML		MAIDCL		MSFCL		MSSCL		PAMMVSVM		MFDCL		APAMVMM		KCML		SRLASDCL		MCDCL	
वर्ष	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज
पर्यंत 1999-00	27.66	0.00	3.00	0.00	2.75	21.60	2.05	0.00	2.05	0.00	1.41	0.00	5.00	0.00	3.24	0.00	10.15	0.00	0.00	0.00
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.47	0.00	0.30	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2001-02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.75	0.00	0.00	0.00
2002-03	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.00	0.00	0.00	0.00	2.00	0.00	0.00	0.00
2003-04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7.00	0.00	0.00	0.00	8.00	0.00	0.00	0.00
2004-05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	12.11	0.00	3.19	0.00
2005-06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.71	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00	20.00	0.00	0.00	0.00
2006-07	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.05	0.00	1.50	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2007-08	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.65	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2008-09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.28	0.00	26.60	0.00	0.00	0.00	60.00	0.00	0.00	0.00
2009-10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.25	0.00	0.00	0.00	3.00	0.00	0.00	0.00
2010-11	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.29	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	32.00	0.00	4.35	0.00
2011-12	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	68.00	0.00	0.00	0.00
2012-13	0.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.85	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	60.00	0.00	0.00	0.00
2013-14	0.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.29	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	60.00	0.00	0.00	0.00
2014-15	0.19	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	56.25	0.00	0.00	0.00
2015-16	0.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2016-17	0.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2017-18	294.54	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
एकूण	323.12	0.00	3.00	0.00	2.75	21.60	2.05	0.00	3.84	0.00	4.04	0.00	50.00	0.00	3.24	0.00	394.26	0.00	7.54	0.00

(1-महाराष्ट्र वन विकास महामंडळ मर्यादित, 2-महाराष्ट्र कृषि उद्योग विकास महामंडळ मर्यादित, 3-महाराष्ट्र राज्य शेती महामंडळ मर्यादित, 4-महाराष्ट्र राज्य बियाणे महामंडळ मर्यादित, 5-पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी महाराष्ट्र मेंढी व शेळी विकास महामंडळ मर्यादित, 6-महाराष्ट्र मत्स्य विकास महामंडळ मर्यादित, 7-अण्णासाहेब पाटील आर्थिक मागास विकास महामंडळ मर्यादित, 8-कोल्हापूर चित्रनगरी महामंडळ मर्यादित, 9-साहित्य रत्न लोकशाहीर अण्णाभाऊ साठे विकास महामंडळ मर्यादित, 10-महाराष्ट्र सहकार विकास महामंडळ मर्यादित).

अ वित्त क्षेत्र (11 ते 20)																				
अ.क्र.	11		12		13		14		15		16		17		18		19		20	
सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव	MFS&CDCL		MPVCL		MRIMVVAVML		MSSIDCL		MSHF&DCL		MSHCL		MVRPL		MPBCDCL		MAAAVML		SRLI&CDCL	
वर्ष	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज
पर्यंत 1999-00	4.63	0.56	0.00	0.00	4.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	12.37	0.00	0.00	0.00	40.36	0.00	0.00	0.00	20.21	0.00
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	1.59	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.40	0.00	0.00	0.00	15.00	0.00	5.00	0.00	1.00	0.00
2001-02	0.00	0.00	0.00	0.00	1.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.25	0.00	0.05	0.00	0.00	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00
2002-03	0.00	0.00	0.05	0.00	4.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.57	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.50	0.00	2.00	0.00
2003-04	0.00	0.00	0.00	0.00	2.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	55.79	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.50	0.00	0.00	0.00
2004-05	0.00	0.00	0.00	0.00	11.00	0.00	9.79	0.00	3.10	0.00	0.42	0.00	0.00	0.00	9.25	0.00	5.00	0.00	5.00	0.00
2005-06	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	0.20	0.00	2.00	0.00	0.00	0.00	55.23	0.00	19.20	0.00	15.00	0.00
2006-07	6.00	0.00	0.00	0.00	5.00	0.00	0.75	0.00	0.75	0.00	2.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.40	0.00	0.00	0.00
2007-08	1.67	0.00	0.00	0.00	7.00	0.00	3.96	0.00	0.88	0.00	2.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.54	0.00	0.00	0.00
2008-09	0.00	0.00	0.00	0.00	4.00	0.00	0.00	0.00	1.50	0.00	2.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	50.00	0.00	30.00	0.00
2009-10	0.00	0.00	0.00	0.00	3.20	0.00	0.00	0.00	2.40	0.00	1.76	0.00	0.00	0.00	100.00	0.00	60.50	0.00	10.00	0.00
2010-11	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	5.40	0.00	0.09	0.00	0.00	0.00	42.33	0.00	18.37	0.00	10.00	0.00
2011-12	0.00	0.00	0.00	0.00	44.37	0.00	0.00	0.00	9.00	0.00	3.40	0.00	0.00	0.00	147.00	0.00	7.50	0.00	68.00	0.00
2012-13	0.00	0.00	0.00	0.00	12.00	0.00	0.00	0.00	7.20	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00	120.00	0.00	30.69	0.00	60.00	0.00
2013-14	0.00	0.00	0.00	0.00	12.00	0.00	0.00	0.00	8.00	0.00	1.82	0.00	0.00	0.00	3.84	0.00	60.00	0.00	60.00	0.00
2014-15	0.00	0.00	0.00	0.00	3.50	0.00	0.00	0.00	2.08	0.00	0.74	0.00	0.00	0.00	35.57	0.00	0.00	0.00	25.00	0.00
2015-16	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7.00	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	69.25	0.00	0.00	0.00
2016-17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.70	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	38.25	0.00	0.00	0.00
2017-18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	25.00	0.00	0.00	0.00
एकूण	12.30	0.56	0.05	0.00	134.95	0.00	14.50	0.00	47.51	0.00	88.71	0.00	0.05	0.00	568.58	0.00	400.70	0.00	306.21	0.00

(11-महाराष्ट्र चित्रपट, रंगभूमी व सांस्कृतिक विकास महामंडळ मर्यादित, 12-महाराष्ट्र पाटबंधारे वित्तीय कंपनी मर्यादित, 13-महाराष्ट्र राज्य इतर मागास वर्गीय वित्त आणि विकास महामंडळ मर्यादित, 14-महाराष्ट्र लघुउद्योग विकास महामंडळ मर्यादित, 15-महाराष्ट्र राज्य अपंग वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित, 16-महाराष्ट्र राज्य हातमाग महामंडळ मर्यादित, 17-महाराष्ट्र विक्रीकर रोखे प्राधिकरण मर्यादित, 18-महात्मा फुले मागासवर्ग विकास महामंडळ मर्यादित, 19-मौलाना आझाद अल्पसंख्यांक आर्थिक विकास महामंडळ मर्यादित, 20-संत रोहिदास चर्मोद्योग आणि चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित).

अ वित्त क्षेत्र (21 ते 22) व पायाभूत सुविधा क्षेत्र (23 ते 30)

अ.क्र.	21		22		23		24		25		26		27		28		29		30	
सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव	SAVVMM		VNVJ&NTDCL		CIDCO		DCKL		MSPH&WCL		MSRDCL		MUIDCL		MUIFTCL		SPPL		WMDCL	
वर्ष	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज
पर्यंत 1999-00	15.00	0.00	19.50	0.00	3.95	0.00	8.81	0.00	7.96	0.00	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	115.00	0.00	3.06	0.00
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2001-02	0.00	0.00	1.75	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2002-03	0.00	0.00	0.80	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.25	0.00	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2003-04	7.17	0.00	4.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2004-05	1.10	0.00	13.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2005-06	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	138.60	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2006-07	0.50	0.00	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2007-08	4.00	0.00	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(138.60)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2008-09	0.46	0.00	32.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2009-10	4.00	0.00	12.80	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	454.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2010-11	15.00	0.00	9.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	314.56	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2011-12	8.50	0.00	17.93	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2012-13	8.00	0.00	32.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	179.02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2013-14	4.11	0.00	14.40	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2014-15	5.75	0.00	9.45	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2015-16	0.00	0.00	8.82	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2016-17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2017-18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
एकूण	73.59	0.00	195.45	0.00	3.95	0.00	8.81	0.00	7.96	0.00	773.56	179.02	0.25	0.00	0.05	0.00	115.00	0.00	3.06	0.00

(21-शबरी आदिवासी वित्त व विकास महामंडळ मर्यादित, 22-वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती विकास महामंडळ मर्यादित, 23-शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादित, 24-कोकण विकास महामंडळ मर्यादित, 25-महाराष्ट्र राज्य पोलिस गृहनिर्माण व कल्याण महामंडळ मर्यादित, 26-महाराष्ट्र राज्य रस्ते विकास महामंडळ मर्यादित, 27-महाराष्ट्र नागरी पायाभूत सुविधा विकास कंपनी मर्यादित, 28-महाराष्ट्र नागरी पायाभूत सुविधा निधी विश्वस्थ कंपनी मर्यादित, 29-शिवशाही पुनर्वसन प्रकल्प मर्यादित, 30-पश्चिम महाराष्ट्र विकास महामंडळ मर्यादित).

अ उत्पादन क्षेत्र (31 ते 34) सेवा क्षेत्र (35) व संकीर्ण क्षेत्र (36 ते 40)																				
अ.क्र.	31		32		33		34		35		36		37		38		39		40	
सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव	HBPCL		MPCL		MSMCL		MSPCL		MTDCL		MESCL		MITCL		MAVIM		NFCPL		VSTF	
वर्ष	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज
पर्यंत 1999-00	8.71	0.00	8.96	0.00	2.07	4.57	11.05	0.00	14.33	3.01	0.00	0.00	0.00	0.00	1.66	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.29	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2001-02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.30	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2002-03	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.55	0.00	0.00	0.00	0.15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2003-04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.20	0.17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2004-05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2005-06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.70	0.00	0.30	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2006-07	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.40	0.00	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2007-08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.10	0.00	0.85	0.00	0.00	0.00
2008-09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.75	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2009-10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2010-11	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2011-12	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.07	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2012-13	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2013-14	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2014-15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.58	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2015-16	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2016-17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00
2017-18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.80	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.21	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
एकूण	8.71	0.00	8.96	0.00	2.07	4.57	14.39	0.20	15.39	3.01	14.95	0.00	10.00	0.21	2.84	0.00	0.85	0.00	0.01	0.00

(31-हाफकिन बायो-फार्मास्युटीकल महामंडळ मर्यादित, 32-महाराष्ट्र पेट्रोकेमीकल्स महामंडळ मर्यादित, 33-महाराष्ट्र राज्य खनिकर्म महामंडळ मर्यादित, 34-महाराष्ट्र राज्य यंत्रमाग महामंडळ मर्यादित, 35-महाराष्ट्र पर्यटन विकास महामंडळ मर्यादित, 36-महाराष्ट्र माजीसैनिक महामंडळ मर्यादित, 37-महाराष्ट्र माहिती तंत्रज्ञान महामंडळ मर्यादित, 38-महिला आर्थिक विकास महामंडळ, 39-नागपूर पलाईंग क्लब प्रायव्हेट मर्यादित, 40-व्हिलेज सोशल ट्रान्सफॉर्मेशन फाउंडेशन).

ब कृषि व तत्सम क्षेत्र (41 ते 47), वित्त क्षेत्र (48), पायाभूत सुविधा क्षेत्र (49) व सेवा क्षेत्र (50)

अ.क्र.	41		42		43		44		45		46		47		48		49		50	
सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव	MSWC		MKVDC		KIDC		VIDC		TIDC		GMIDC		MWCC		MSFC		MIDC		MSRTC	
वर्ष	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज
पर्यंत 1999-00	4.36	0.00	5,168.05	0.00	52.51	0.00	418.24	0.00	2,188.31	0.00	3,685.16	0.00	0.00	0.00	32.83	0.00	0.00	0.00	143.40	0.00
2000-01	0.00	0.00	413.18	0.00	29.52	0.00	104.55	0.00	51.90	0.00	0.00	0.00	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	100.75	0.00
2001-02	0.00	0.00	648.42	0.00	20.94	0.00	179.72	0.00	5.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.45	0.00	0.00	0.00	114.36	0.00
2002-03	0.00	0.00	1,523.98	0.00	75.48	0.00	254.35	0.00	19.28	0.00	127.50	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	120.87	0.00
2003-04	0.00	0.00	1,594.22	0.00	228.85	0.00	855.25	0.00	511.73	0.00	267.02	0.00	50.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	121.29	0.00
2004-05	0.00	0.00	2,344.10	0.00	178.37	0.00	1,126.27	0.00	273.17	0.00	214.32	0.00	37.56	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	127.80	0.00
2005-06	0.00	0.00	2,638.36	0.00	222.12	0.00	1,661.55	0.00	960.99	0.00	962.79	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	138.57	0.00
2006-07	0.00	0.00	2,864.38	0.00	385.36	0.00	1,771.62	0.00	417.82	0.00	1,059.71	0.00	74.27	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	148.76	0.00
2007-08	0.00	0.00	1,175.02	0.00	443.12	0.00	2,626.19	0.00	735.94	0.00	1,034.40	0.00	155.35	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	159.20	0.00
2008-09	0.00	0.00	3,962.89	0.00	572.90	0.00	2,952.24	0.00	1,041.36	0.00	727.30	0.00	85.96	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	171.60	0.00
2009-10	0.00	0.00	1,835.46	0.00	756.00	0.00	2,472.05	0.00	646.32	0.00	876.31	0.00	40.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	175.82	0.00
2010-11	0.00	0.00	1,308.45	0.00	594.16	0.00	3,951.98	0.00	456.55	0.00	1,203.97	0.00	151.15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	199.33	0.00
2011-12	0.00	0.00	2,063.57	0.00	685.50	0.00	3,134.56	0.00	496.27	0.00	938.47	0.00	195.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	223.72	200.00
2012-13	0.00	0.00	1,391.56	0.00	698.36	0.00	3,541.58	0.00	444.37	0.00	963.50	0.00	158.08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	238.64	0.00
2013-14	0.00	0.00	1,617.42	0.00	625.56	0.00	3,398.66	0.00	130.24	0.00	1,269.28	0.00	230.99	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	256.54	0.00
2014-15	0.00	0.00	1,167.94	0.00	552.24	0.00	2,986.16	0.00	432.85	0.00	1,092.46	0.00	221.17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	286.05	0.00
2015-16	0.00	0.00	1,072.17	0.00	580.50	0.00	3,809.47	0.00	567.08	0.00	1,260.82	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	419.49	0.00
2016-17	0.00	0.00	1,316.02	0.00	554.52	0.00	3,766.57	0.00	870.09	0.00	852.22	0.00	285.47	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	486.98	0.00
2017-18	0.00	0.00	1,756.97	0.00	771.65	0.00	3,551.66	0.00	569.65	0.00	0.00	0.00	373.26	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	498.32	0.00
एकूण	4.36	0.00	35,862.16	0.00	8,027.66	0.00	42,562.67	0.00	10,819.17	0.00	16,535.23	0.00	2,063.26	0.00	34.28	0.00	0.00	0.00	4,131.49	200.00

(41-महाराष्ट्र राज्य वखार महामंडळ, 42-महाराष्ट्र कृष्णा खोरे विकास महामंडळ, 43-कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ, 44-विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ, 45-तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, 46-गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ, 47-महाराष्ट्र जलसंधारण महामंडळ, 48-महाराष्ट्र राज्य वित्तीय महामंडळ, 49-महाराष्ट्र औद्योगिक विकास महामंडळ, 50-महाराष्ट्र राज्य मार्ग परिवहन महामंडळ).

क कृषि व तत्सम क्षेत्र (51), पायाभूत सुविधा क्षेत्र (52 ते 56) व उत्पादन क्षेत्र (57 ते 58)																		
अ.क्र.	51		52		53		54		55		56		57		58		एकूण बेरीज	
सार्वजनिक उपक्रमांचे नाव	MAFCO		DCVL		MLDCL		MRDCL		MSHCL		MDCL		MECL		MSTCL		(अ.क्र. 1 ते 58)	
वर्ष	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज	भांडवल	व्याज मुक्त कर्ज
पर्यंत 1999-00	5.04	0.00	7.17	2.52	3.00	0.00	0.05	0.00	0.01	0.00	10.17	36.67	9.69	0.00	231.56	0.00	12,323.48	68.93
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.50	0.00	0.00	0.00	0.00	728.96	1.50
2001-02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.48	0.00	0.00	0.00	0.00	977.46	1.48
2002-03	0.00	0.00	0.00	1.51	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.51	0.00	0.00	0.00	0.00	2,142.63	2.02
2003-04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.42	0.00	0.00	4.60	0.00	3,723.59	2.62
2004-05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.38	0.00	0.00	0.00	0.00	4,374.55	6.38
2005-06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6,718.82	138.60
2006-07	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6,746.37	0.00
2007-08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6,358.12	(138.60)
2008-09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	9,722.05	0.00
2009-10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7,454.87	0.00
2010-11	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.68)	0.00	0.00	0.00	0.00	8,328.12	(0.68)
2011-12	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.05)	0.00	0.00	0.00	0.00	8,110.91	199.95
2012-13	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.01)	0.00	0.00	0.00	0.00	7,767.94	179.01
2013-14	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.01)	0.00	0.00	0.00	0.00	7,763.19	(0.01)
2014-15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.04)	0.00	0.00	0.00	0.00	6,877.98	(0.04)
2015-16	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7,795.85	0.00
2016-17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.01)	0.00	0.00	0.00	0.00	8,182.08	(0.01)
2017-18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.01)	0.00	0.00	0.00	0.00	7,841.85	0.20
एकूण	5.04	0.00	7.17	4.03	3.00	0.00	0.05	0.00	0.01	0.00	10.17	48.15	9.69	0.00	236.16	0.00	123,938.82	461.35

(51-मॅफको मर्यादित, 52-विदर्भ विकास महामंडळ मर्यादित, 53-महाराष्ट्र भूविकास महामंडळ मर्यादित, 54-महाराष्ट्र ग्रामीण विकास महामंडळ मर्यादित, 55-महाराष्ट्र राज्य गृहनिर्माण महामंडळ मर्यादित, 56-मराठवाडा विकास महामंडळ मर्यादित, 57-महाराष्ट्र इलेक्ट्रॉनिक महामंडळ मर्यादित, 58-महाराष्ट्र राज्य वस्त्रोद्योग महामंडळ मर्यादित).

जोडपत्र 9
शहर व औद्योगिक विकास महामंडळ महाराष्ट्र मर्यादितने वसूल न केलेली विलंबासाठीची
नुकसान भरपाई दर्शविणारे विवरणपत्र
(संदर्भ: परिच्छेद क्रमांक 4.8.6.3)

अ. क्र.	कंत्राटदाराचे नाव	कंत्राट कराराचा नंबर (सीए)	कंत्राट प्रदानाची किंमत (₹कोटीत)	कार्य आदेशावर 7.50 टक्के दराने वसूल करावयाची सीएफडी (₹कोटीत)
1	ठाकुर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.01/CIDCO/EE (Dronagiri-II)/2012-13	16.31	0.88 [#]
2	पी.पी. खारपाटील कन्स्ट्रक्शन प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.02/CIDCO/EE(AP.R/R-2)/2016-17	11.78	0.88
3	पी.डी. अर्थमुव्हर्स	CA-03/CIDCO/SE(AP-R/R)EE(AP-R/R-II)/ 2014-15	45.61	3.42
4	पी.डी. अर्थमुव्हर्स	CA-02/CIDCO/SE(AP-R/R)EE(AP-R/R-II)/ 2014-15	21.79	1.63
5	जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.05/CIDCO/EE(AP-Pushpak-II)/2016-17	107.85	0.76 [§]
6	जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.1/CIDCO/SE(Airport)/EE(Airport-III)/ 2013-14	51.18	3.84
7	श्री व्यंकटेश्वरा इन्फ्रास्ट्रक्चर प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.01/CIDCO/SE(HSG)/EE(HSG-1)/ 2012-13	20.89	1.57
8	पी.डी. अर्थमुव्हर्स	CA No.06/CIDCO/EE(PNL-II)/2013-14	23.31	1.74
9	जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.08/CIDCO/EE(PNL-II)/2013-14	17.17	1.29
10	ठाकुर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.07/CIDCO/EE(AP-3)/2016-17	6.69	0.50
11.	ठाकुर इन्फ्राप्रोजेक्ट प्रायव्हेट लिमिटेड व जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड (जेव्ही)	CA No.06/CIDCO/SE (AP)-I/EE(AP-IV)/	529.37	0.46 [*]
12.	गायत्री प्रोजेक्ट लिमिटेड	CA No.03/CIDCO/SE (AP-R&R)/2015-16	699.43	4.55 [*]
13.	कॅन्स्ट्रक्टोरा सॅन जोस एसए-जीव्हीके प्रोजेक्ट जेव्ही	CA No.04/CIDCO/SE (AP- R&R)/2015-16	804.91	1.05 [*]
14.	विशाल कन्स्ट्रक्शन	CA No.05/CIDCO/EE(PNL-I)/2014-15	15.86	0.95 [*]
15.	सॅन जोस-महावीर-सुप्रीम कॉन्सोर्टियम	CA No.12/CIDCO/RP/SE(TP-III& HQ)/2010-11	179.17	11.68
16.	सॅन जोस-महावीर-सुप्रीम कॉन्सोर्टियम	CA No.13/CIDCO/RP/SE(TP-III& HQ)/2010-11	141.99	10.39
17.	अँटाकस् कॉन्सोर्टियम	CA No.02/CIDCO/RP/SE(TP-III)/2012-13	1,327.75	92.92 [¥]
18.	जे. एम. म्हात्रे इन्फ्रा प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.02/CIDCO/CE(SP)//SE(TP-II& HQ)/ 2016-17	61.53	4.61
19.	गिरीष एंटरप्रायजेस	CA No.02/CIDCO/RP/SE(TP-II)/EE(NUR-I)/ 2014-15	8.61	0.65
20.	कल्पना स्ट्रक्चर प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.03/CIDCO/CE(SP)/SE(TP-II& HQ)/ 2016-17	67.43	5.06
21.	डी.जी. बेल्हेकर अँड कंपनी	CA No.01/CIDCO/CE(SP)/SE(TP-II& HQ)/ 2017-18	112.12	0.45 [*]
22.	बी.जी. शिर्के कन्स्ट्रक्शन टेक्नोलॉजी प्रायव्हेट लिमिटेड	CA No.01/CIDCO/CE&GM (T)/SE(HSG)/KHR/ 2011-12	489.22	36.69
	एकूण		4,759.94	185.97

[#] प्रत्यक्ष अंमलबजावित केलेल्या कामानुसार काढलेले (₹ 11.75 कोटी अ.क्र.1 व ₹ 13.50 कोटी अ.क्र.14).

[§] अतिरिक्त कामानुसार काढलेले ₹ 10.26 कोटी x 7.50 टक्के.

^{*} माईलस्टोन आधारावर 0.25 टक्के प्रति आठवडा यादराने काढलेले.

[¥] रेल्वे कार्यप्रणाली कामावर ₹ 1,238.88 कोटी x 7.50 टक्के यादराने काढलेले

© भारताचे नियंत्रक व महालेखापरीक्षक
www.cag.gov.in

www.agmaha.cag.gov.in

सत्यमेव जयते

**Report of the
Comptroller and Auditor General of India
on
Public Sector Undertakings
for the year ended 31 March 2018**

लोकहितार्थं सत्यनिष्ठा
Dedicated to Truth in Public Interest

Government of Maharashtra

Report No. 5 of the year 2019

TABLE OF CONTENTS		
Particulars	Reference to	
	Paragraph	Page
Preface		v-vi
Overview		vii-xiii
Introduction		
Functioning of State Public Sector Undertakings		
General	1-2	1-2
Accountability framework	3-4	2-3
Submission of accounts by PSUs	5-6	3-4
Investment by Government of Maharashtra in State Public Sector Undertakings	7-9	4-5
PART-I		
Chapter – I		
Functioning of State Power Sector Undertakings	1.1-1.24	7-25
Chapter – II		
Compliance Audit Paragraphs relating to State Power Sector Undertakings		
Energy Department (Industries, Energy and Labour)		
Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited		
Implementation of Engineering, Procurement and Construction Contracts	2.1-2.1.16.4	27-41
Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited		
Excess payment due to incorrect application of energy tariff	2.2	41-42
Part-II		
Chapter – III		
Functioning of State Public Sector Undertakings (other than Power Sector)	3.1-3.30	43-63
Chapter – IV		
Performance Audit of Government Company (other than Power Sector)		
Urban Development Department		
Performance Audit on Infrastructure Development by City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited	4.1-4.8.6.7	65-89
Chapter – V		
Compliance Audit Paragraphs relating to State Public Sector Undertakings (other than Power Sector)		
Vimukta Jatis, Nomedic Tribes, Other Backward Classes and Special Backward Classes Welfare Department		
Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited		
Implementation of social sector schemes	5.1-5.1.15	91-103

Particulars	Reference to	
	Paragraph	Page
Agriculture Department		
Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited		
Avoidable extra expenditure due to flawed tender evaluation criteria	5.2	104-105
Industries Department (Industries, Energy and Labour)		
Aurangabad Industrial Township Limited		
Avoidable payment of interest	5.3	106
Medical Education and Drugs Department		
Haffkine Bio-Pharmaceuticals Corporation Limited		
Incorrect assessment of advance tax and total tax liability	5.4	106-107
Social Justice and Special Assistance Department		
Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited		
Avoidable payment of additional fee	5.5	107-108
Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited		
Avoidable payment of income tax	5.6	108-109
Tourism and Cultural Affairs Department		
Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited		
Undue favour to a party in tender evaluation	5.7	109-111
Urban Development Department		
City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited		
Non-recovery of additional lease premium	5.8	111-112
Loss of revenue	5.9	112-113
Industries Department (Industries, Energy and Labour) and General Administration Department		
Aurangabad Industrial Township Limited and Maharashtra Information Technology Corporation Limited		
Recovery at the instance of audit	5.10	113-114
Statutory Corporation		
Industries Department (Industries, Energy and Labour)		
Maharashtra Industrial Development Corporation		
Water billing system	5.11-5.11.13	114-125
Undue benefit to a private party	5.12	125-126
Undue benefit to a plot holder	5.13	126-127

Particulars		Reference to	
Annexures		Paragraph	Page
1	Statement showing position of equity and outstanding loans relating to State Power Sector Undertakings as on 31 March 2018.	1.3 and 1.7	129
2	Summarised financial results of Power Sector Undertakings for the latest year for which accounts were finalised.	1.7 and 1.8	130
3	Statement showing State Government funds infused in the two Power Sector Undertakings since inception till 31 March 2018.	1.11	131
4	Statement showing position of equity and outstanding loans relating to State PSUs (other than Power Sector) as on 31 March 2018.	3.3	132-137
5	Statement showing difference between Finance Accounts of Government of Maharashtra and Accounts of the State PSUs (other than Power Sector) in respect of balances of Equity, Loans and Guarantee as on 31 March 2018.	3.6	138-144
6	Statement showing position of State Government investment in working State PSUs (other than Power Sector) accounts of which are in arrears.	3.7.1	145-146
7	Summarised financial results of State PSUs (other than Power Sector) for the latest year for which accounts were finalised.	3.10, 3.11 and 3.16	147-152
8	Statement showing State Government funds infused in State PSUs (other than Power Sector).	3.14	153-158
9	Statement showing unrecovered compensation for delay by City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited.	4.8.6.3	159

Preface

This Report deals with the results of audit of Government Companies and Statutory Corporations and has been prepared for submission to the Government of Maharashtra under Section 19A of the Comptroller and Auditor General's (Duties, Powers and Conditions of Service) Act, 1971, as amended from time to time.

2. Audit of accounts of Government Companies is conducted by the Comptroller and Auditor General of India (CAG) under the provisions of Section 619 of the Companies Act, 1956 and Sections 139 and 143 of the Companies Act, 2013. According to Section 2(45) of the Companies Act, 2013, a Government Company means any company in which not less than fifty one *per cent* of the paid-up share capital is held by the Central Government or by any State Government or Governments or partly by the Central Government and partly by one or more State Governments, and includes a company which is a subsidiary company of such a Government Company. Besides, any other company owned or controlled, directly or indirectly, by the Central Government, or by any State Government or Governments, or partly by the Central Government and partly by one or more State Governments, are referred as Government controlled other Companies¹. The audit arrangements of Statutory Corporations are prescribed under the respective acts through which the corporations are established.

3. This report deals with performance of 95 State Public Sector Undertakings (PSUs) consisting of 85 Government Companies and 10 Statutory Corporations in the State of Maharashtra, the audit of which has been entrusted to the CAG. The Report includes an Introductory Chapter on the functioning of all the 95 State PSUs. Thereafter, the report has been divided in two parts: **Part I** deals with the analysis of the performance of the eight Power Sector companies. The Government of Maharashtra (GoM) has high financial stakes in the Power Sector PSUs as the total investment in these companies stood at ₹ 88,120.58 crore as on 31st March 2018. The power sector received 59.32 *per cent* (₹ 7,853.62 crore) of the total budgetary outgo during the year 2017-18. During the year, the power sector companies incurred loss of ₹ 3,328.13 crore. One power sector company earned a profit of ₹ 814.51 crore, five companies incurred loss of ₹ 4,142.64 crore and two companies had marginal profit/losses during the year. Keeping in view the importance of the sector we have presented the details of the performance of the Power Sector PSUs and results of our audit of these companies (two compliance audit paragraphs) in **Part I** of the Report.

4. **Part II** of the report deals with the details of the performance of 87 State PSUs (other than Power Sector) including 10 Statutory Corporations. These PSUs incurred loss of ₹ 294.63 crore during 2017-18. This Part includes one Performance Audit and 13 compliance audit paragraphs.

¹ Ministry of Corporate Affairs - Companies (Removal of Difficulties) Seventh Order 2014 dated 4 September 2014.

5. The audit observations featured in this Report are those which came to notice in the course of audit during the year 2017-18 as well as those which came to notice in earlier years, but were not dealt with in the previous Audit Reports. Matters relating to the period after 31 March 2018 have also been included, wherever necessary.

6. The audit has been conducted in conformity with the Auditing Standards issued by the Comptroller and Auditor General of India.

Overview

Functioning of State Public Sector Undertakings

Audit of Government Companies is governed by Sections 139 and 143 of the Companies Act, 2013. The financial statements of the Government Companies are audited by the Statutory Auditors who are appointed by the Comptroller and Auditor General of India (CAG). These financial statements are also subject to supplementary audit conducted by the CAG.

As on 31 March 2018, there were 95 State Public Sector Undertakings (PSUs) in Maharashtra, including 10 Statutory Corporations and 85 Government Companies (including 21 inactive Government Companies) under the audit jurisdiction of the CAG. The working PSUs registered an annual turnover of ₹ 90,334.69 crore as per their latest finalised accounts as on 30 September 2018. This turnover was equal to 3.62 *per cent* of the State Gross Domestic Product (GDP) of Maharashtra. As on 31 March 2018, the investment (equity and long term loans) in 95 State PSUs was ₹ 3,57,317.05 crore. The power sector received 77.04 *per cent* of total investment (₹ 1,72,309.70 crore) made during the period from 2013-14 to 2017-18.

1. Functioning of State Power Sector Undertakings

The turnover of eight Power sector PSUs was ₹ 79,543.51 crore in 2017-18 as per their latest finalised accounts. This turnover was equal to 3.19 *per cent* of the State GDP. The power sector PSUs incurred an overall net loss of ₹ 3,328.13 crore as per their latest finalised accounts.

(Paragraph 1.8)

As on 31 March 2018, the investment (capital and long term loans) in eight Power sector PSUs was ₹ 2,18,749.40 crore. Out of this, Government of Maharashtra (GoM) has investment of ₹ 88,120.58 crore consisting of ₹ 88,086.99 crore towards equity and ₹ 33.59 crore towards long term loans. The GoM contributed ₹ 7,853.62 crore towards equity, loans and grants/subsidies during 2017-18.

(Paragraphs 1.4 and 1.7)

During the year 2017-18, out of eight working PSUs, one PSU earned profit of ₹ 814.51 crore, five PSUs incurred loss of ₹ 4,142.64 crore and two PSUs earned marginal profit/loss. The profit making PSU was Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited (₹ 814.51 crore) whereas major losses were incurred by Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited (₹ 3,176.49 crore) and Maharashtra State Power Generation Company Limited (₹ 929.71 crore). Four PSUs had arrears of four accounts as of September 2018.

(Paragraphs 1.6 and 1.8)

The balance of investment of the State Government in the share capital of the power sector PSUs increased to ₹ 88,086.99 crore in 2017-18 from ₹ 0.45 crore in 1999-2000. The present value of investments of the State Government upto 31 March 2018 worked out to ₹ 1,18,570.22 crore.

(Paragraph 1.11)

During the year, the Statutory Auditors had given qualified certificates for five accounts.

(Paragraph 1.20)

2. Compliance Audit Paragraphs relating to State Power Sector Undertakings

Gist of some of the important audit observations is given below:

Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited executed Engineering, Procurement and Construction contracts to construct 52 sub-stations at a total cost of ₹ 1,835.69 crore. The Company in its agreements with the two parties, included a firm commitment clause for awarding 60 *per cent* of the cumulative works. Later, the Company did not revise the agreements for limiting the packages to the number of sub-stations approved by Maharashtra Electricity Regulatory Commission, inviting the risk of work loss compensation charges as per the agreement with the contractors.

The Company granted interest free mobilisation advance. However, the completion of the projects was delayed. In the absence of any clause for time based recovery of the advance, they could not adjust the advance in time, leading to loss of interest for the delay beyond the scheduled date of completion. The Company also did not strictly implement the price variation and liquidated damages clauses as per the terms of agreement, resulting in unwarranted benefit to the contractors.

Out of 24 sub-stations which were commissioned, 16 sub-stations were being utilised with load ranging from 10 to 40 *per cent* since their commissioning.

(Paragraph 2.1)

Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited made excess payment of ₹ 1.94 crore for purchase of power from a bagasse based co-generation project due to incorrect application of energy tariff.

(Paragraph 2.2)

3. Functioning of State Public Sector Undertakings (other than Power Sector)

The turnover of 87 State PSUs (other than Power Sector) was ₹ 10,791.18 crore in 2017-18 as per their latest finalised accounts. This turnover was equal to 0.43 *per cent* of the State GDP. The PSUs incurred an overall net loss of ₹ 294.63 crore as per their latest finalised accounts.

(Paragraphs 3.1, 3.2 and 3.12)

As on 31 March 2018, the investment (capital and long term loans) in 87 PSUs was ₹ 1,38,567.65 crore. Out of this, GoM has investment of

₹ 1,25,117.12 crore consisting of ₹ 1,23,938.82 crore towards equity and ₹ 1,178.30 crore towards long term loans. The GoM contributed ₹ 5,386.86 crore towards equity, loans and grants/subsidies during 2017-18.

(Paragraphs 3.4, 3.5 and 3.10)

Fifty seven working PSUs had arrears of 137 accounts as of September 2018. The extent of arrears was one to 19 years. There are 21 inactive companies of which one is under liquidation.

(Paragraphs 3.7.1 and 3.7.2)

During 2017-18, out of 66 working PSUs, 36 PSUs earned profit of ₹ 654.44 crore and 17 PSUs incurred losses of ₹ 863.24 crore. Ten working PSUs prepared their accounts on a 'no profit no loss' basis and three companies had not yet submitted their first financial statements. The major contributors to profit were Forest Development Corporation Limited (₹ 113.89 crore) and Vidarbha Irrigation Development Corporation (₹ 106.59 crore) whereas major losses were incurred by Maharashtra State Road Transport Corporation (₹ 522.78 crore) and Maharashtra State Road Development Corporation Limited (₹ 224.61 crore).

(Paragraph 3.11)

The balance of investment of the State Government in these PSUs increased to ₹ 1,24,400.17 crore in 2017-18 from ₹ 12,392.41 crore in 1999-2000. The present value of investments of the State Government upto 31 March 2018 worked out to ₹ 2,62,637.08 crore.

(Paragraph 3.14)

During the year, the Statutory Auditors had given qualified certificates for 28 accounts and adverse/disclaimer certificates (which mean that accounts do not reflect a true and fair view) for four accounts.

(Paragraph 3.24)

4. Performance Audit of Government Company (other than Power Sector)

Performance Audit on **Infrastructure Development by City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited** was conducted. Highlights of the Audit findings are given below:

4.1 City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited

Executive Summary

Introduction

City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited (CIDCO) was incorporated in March 1970 under the Companies Act, 1956 as a wholly owned company of Government of Maharashtra (GoM) to undertake development works and provide social and physical infrastructure, mainly in

Navi Mumbai and adjoining areas. The major projects undertaken by CIDCO were Navi Mumbai Metro Rail (NMMR) project, Nerul-Uran Railway (NUR) project and Mass Housing Scheme (MHS) at Kharghar. Apart from these three major projects, various other contracts related to development of infrastructure projects were also awarded by CIDCO.

Planning

Strategic planning

The infrastructure works carried out by CIDCO did not emerge out of a systematic and comprehensive plan. CIDCO did not prepare any long, medium or short-term plans for the infrastructure works with the result that the proposals for infrastructure works were sanctioned on a case to case basis.

Inadequate planning for execution of individual projects

Nerul-Uran Railway (NUR) project

Due to delay in appointment of consultant and lack of synchronisation in various activities, the completion of Phase-I of the project was delayed from December 2015 to November 2018. The station works are yet to be completed and Phase-II is still in progress (November 2018). CIDCO had to terminate (May 2016) the work awarded for construction of a Rail Over Bridge (ROB) at Dronagiri to avoid the gas pipelines passing under the foundation after incurring expenditure of ₹ 67 lakh. Another work of ROB near proposed Uran station was held up due to Bharat Petroleum Corporation Limited (BPCL) not granting permission for the work of approach road as underground gas pipeline was passing below the approach road. Although, the work of ROB was completed (February 2019) at a cost of ₹ 38.20 crore, the ROB is yet (August 2019) to be opened for traffic.

Navi Mumbai Metro Rail (NMMR) project

CIDCO decided (May 2010) to invite tender for viaduct work even before receipt and review of final Detailed Project Report (DPR) which was submitted (October 2011) by Delhi Metro Rail Corporation. As the specification of rolling stock was revised after submission of DPR, there was delay in commencing the viaduct work till finalisation of the specifications (December 2012). The approvals required such as permission from Railways for crossing over rail lines, shifting of utilities *etc.* in the alignment of the line was not timely assessed and planned accordingly. Although the project was scheduled to be completed by December 2013, major works like Rail System contracts and approach viaduct works were awarded only in the year 2014 and are yet to be completed (November 2018).

Award of works

Following deficiencies were observed in award of works in respect of the three major projects and other infrastructure development works.

- Advertisements in respect of 16 tenders with estimated tender cost of ₹ 50 crore and above were not released in leading newspapers at the national level in violation of the laid down guidelines. Global tenders for projects like NMMR and Navi Mumbai International Airport (NMIA) projects were not published in any international publication.
- In six contracts with estimated cost of ₹ 890.42 crore, the contractors did not possess the minimum prescribed value of work experience, but were awarded the work.
- In seven contracts with estimated cost above ₹ 15 crore each, the bidders were technically evaluated by dispensing with the marking system for technical qualification of the bidders.
- In ten contracts with a total contract value of ₹ 429.89 crore, the existing contractors were awarded additional works valuing ₹ 69.38 crore at different work sites without inviting tenders in violation of the existing guidelines on tendering and lacked transparency.

Execution of works

Internal control and monitoring

CIDCO had not implemented Information Technology (IT) based monitoring system for engineering works and projects, which would have enabled the Management to receive all the project related information in real time to enable timely and appropriate action on critical issues. Various instances of delay in execution of works due to lack of internal control and monitoring were noticed. The coastal road constructed at a cost of ₹ 50.94 crore in June 2012 could not be utilised for more than six years as the construction of precast arch bridges on holding ponds was completed only in January 2019. The work of construction of road of 3.38 km length at Dronagiri including asphaltting, storm water drain, sewer lines and water supply line was short closed (December 2015) as the remaining area was covered under mangroves and encroachments.

Payments and Recoveries

In one contract valuing ₹ 1,328 crore pertaining to NMMR project, excess mobilisation advance amounting to ₹ 25.33 crore was paid in violation of the contract conditions. In three contracts valuing ₹ 2,033.72 crore pertaining to land developments works for NMIA project, CIDCO paid ₹ 22.08 crore as price variation on material component, although these works were carried out by cutting the hill and filling the same with rock obtained from the said hill.

In 22 contracts with a contract value of ₹ 4,759.94 crore, CIDCO had not recovered compensation for delay amounting to ₹ 185.97 crore even though the delay in completion of work or not achieving the milestones were attributable to the contractors. CIDCO did not recover liquidated damages from the consultants for NMMR and NUR projects, although delay in issuance of drawings was attributable to the consultants.

CIDCO should address these issues urgently so that their project management and procedures are streamlined to achieve their objective of infrastructure development more economically, efficiently and effectively.

5. Compliance Audit Paragraphs relating to State Public Sector Undertakings (other than Power Sector)

Gist of some of the important audit observations is given below:

Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited could provide financial assistance of ₹ 39.13 crore to only 6,812 beneficiaries during April 2013 to March 2018. It is evident that the schemes have not been able to benefit the targeted population substantially. The schemes have not been reviewed for last 17 years to revitalise them. The Company neither received any funds from GoM nor from NBCFDC during the three years from 2015-16 to 2017-18. The Company had not formulated any standard operating time/turnaround time fixing the maximum number of days to be allowed at each stage from the receipt of application till the disbursement of loan. The percentage of recovery was ranging between 14.99 to 13.36 *per cent* only during the period April 2013 to March 2018.

(Paragraph 5.1)

Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited incurred avoidable extra expenditure of ₹ 3.25 crore due to its decision to adopt flawed tender evaluation criteria, which resulted in award of work at higher rates.

(Paragraph 5.2)

Haffkine Bio-Pharmaceuticals Corporation Limited did not assess its advance tax and total tax liability correctly resulting in avoidable payment of interest of ₹ 89.11 lakh on shortfall in advance tax on one hand and excess payment of ₹ 30.21 crore of total tax for two years.

(Paragraph 5.4)

Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited paid avoidable additional fee of ₹ 1.22 crore due to its delay in filing of notice with the Registrar of Companies for increase in authorised share capital.

(Paragraph 5.5)

Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited incurred avoidable payment of income tax of ₹ 13.12 crore due to non-availing of exemption from payment of income tax.

(Paragraph 5.6)

Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited granted undue favour to a party in tender evaluation and consequently incurred avoidable extra expenditure of ₹ 2.33 crore as the work got awarded to the highest bidder.

(Paragraph 5.7)

City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited did not recover additional lease premium of ₹ 18.81 crore on the additional compensation paid for land acquisition.

(Paragraph 5.8)

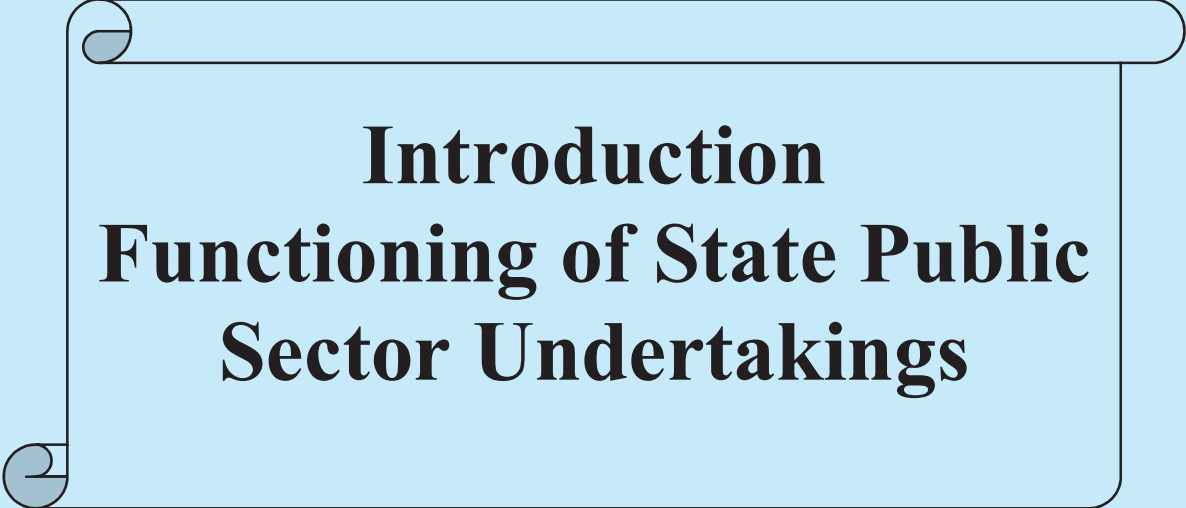
Water Billing System (WBS) of the **Maharashtra Industrial Development Corporation** supports approximately an annual revenue of ₹ 800 crore. There were deficiencies in billing with regard to coding of master tables, application of rates and insufficient linkages between different systems. These were mainly due to lack of adequate input controls and validation checks. Manual data entry was allowed in various fields in the WBS resulting in low assurance regarding completeness and reliability of data. Also, the 'meter status' did not correctly represent the actual status of meter. Separate billing of consumers outside the WBS was observed. The system design was deficient as the Land Management System (LMS) was not inter-linked with the WBS although service charges were charged through the WBS based on land allotment details maintained in LMS.

(Paragraph 5.11)

Maharashtra Industrial Development Corporation granted undue favour to a private party in allotment of plot on 'as is where is basis' at a total cost of ₹ 17.94 crore by allotting additional plot. The Corporation also did not recover interest of ₹ 84.41 lakh for delayed payment by the party.

Allotment of land at pre-revised rates prior to surrender by earlier party resulted in loss of revenue of ₹ 1.55 crore to the Corporation

(Paragraphs 5.12 and 5.13)

Introduction
Functioning of State Public
Sector Undertakings

Introduction

Functioning of State Public Sector Undertakings

General

1 State Public Sector Undertakings (PSUs) consist of State Government Companies and Statutory Corporations. State PSUs are established to carry out activities of commercial nature keeping in view the welfare of people and occupy an important place in the State economy. As on 31 March 2018, there were 95 State PSUs in Maharashtra, including 10 Statutory Corporations¹ and 85 Government Companies (including 21 inactive Government Companies²) under the audit jurisdiction of the Comptroller & Auditor General of India. None of these Government Companies were listed on the stock exchange. In September 2018, Irrigation Development Corporation of Maharashtra Limited, an inactive company, was wound up under the provisions of the erstwhile Companies Act, 1956.

2 The financial performance of the PSUs on the basis of latest finalised accounts as on 30 September 2018 is covered in this report. The nature of PSUs and the position of accounts are indicated in table below:

Table 1: Nature of PSUs covered in the Report

Nature of PSUs	Total	Number of PSUs of which accounts were received during the reporting period ³			Total	Number of PSUs of which accounts are in arrear (total accounts in arrear) as on 30 September 2018
		Accounts up to 2017-18	Accounts up to 2014-15 to 2016-17	Accounts up to 2013-14		
Working Government Companies ⁴	64	12	33	2	47	51 (126)
Statutory Corporations	10	0	8	0	8	10 (15)
Total working PSUs	74	12	41	2	55	61 (141)
Inactive Government Companies	21	4	11	0	15	17 (33)
Total	95	16	52	2	70	78 (174)

(Source: Information received from PSUs)

The working PSUs registered an annual turnover of ₹ 90,334.69 crore as per their latest finalised accounts as on 30 September 2018. This turnover was equal to 3.62 per cent of State Gross Domestic Product (GDP) for the year 2017-18

¹ Maharashtra State Warehousing Corporation (MSWC), Maharashtra Industrial Development Corporation (MIDC), Maharashtra State Road Transport Corporation (MSRTC), Maharashtra State Financial Corporation (MSFC) and six Corporations - Maharashtra Krishna Valley Development Corporation (MKVDC), Konkan Irrigation Development Corporation (KIDC), Vidarbha Irrigation Development Corporation (VIDC), Tapi Irrigation Development Corporation (TIDC), Godavari Marathwada Irrigation Development Corporation (GMIDC) and Maharashtra Water Conservation Corporation (MWCC) which have been included for the first time.

² Inactive PSUs are those which have ceased to carry out their operations.

³ From October 2017 to September 2018.

⁴ Government PSUs include other Companies referred to in Section 139(5) and 139(7) of the Companies Act 2013.

(₹ 24,96,505 crore). The working PSUs incurred loss of ₹ 3,536.93 crore as per their latest finalised accounts. As on March 2018, the State PSUs had employed around 2,10,379 employees.

There are 21 inactive PSUs having an investment⁵ of ₹ 698.01 crore (capital: ₹ 298.43 crore and long term loans: ₹ 399.58 crore). This is a critical area as the investment in inactive PSUs does not contribute to the economic growth of the State.

Accountability framework

3 The procedure for audit of Government Companies are laid down in Sections 139 and 143 of the Companies Act, 2013 (Act 2013). According to Section 2(45) of the Act 2013, a Government Company means any company in which not less than fifty one *per cent* of the paid-up share capital is held by the Central Government or by any State Government or Governments or partly by the Central Government and partly by one or more State Governments, and includes a company which is a subsidiary company of such a Government Company. Besides, any other company⁶ owned or controlled, directly or indirectly, by the Central Government, or by any State Government or Governments, or partly by the Central Government and partly by one or more State Governments are referred to in this Report as Government Controlled other Companies.

Comptroller & Auditor General of India (CAG) appoints the Statutory Auditors of a Government Company and Government Controlled Other Company under Section 139(5) and (7) of the Companies Act, 2013. Section 139(5) of the Companies Act, 2013 provides that the Statutory Auditors in case of a Government Company or Government Controlled Other Company are to be appointed by the CAG within a period of one hundred and eighty days from the commencement of the financial year. Section 139(7) of the Companies Act, 2013 provides that in case of a Government Company or Government Controlled Other Company, the first auditors are to be appointed by the CAG within sixty days from the date of registration of the company and in case CAG does not appoint such auditor within the said period, the Board of Directors of the Company or the members of the Company have to appoint such auditor.

Further, as per sub-Section 7 of Section 143 of the Act 2013, the Comptroller and Auditor General of India (CAG) may, in case of any company covered under sub-Section (5) or sub-Section (7) of Section 139, if considered necessary, by an order, cause test audit to be conducted of the accounts of such Company and the provisions of Section 19A of the Comptroller and Auditor General's (Duties, Powers and Conditions of Service) Act, 1971 shall apply to the report of such test Audit. Thus, a Government Company or any other Company owned or controlled, directly or indirectly, by the Central Government, or by any State Government or Governments or partly by Central

⁵ For details refer Annexure - 4.

⁶ Ministry of Corporate Affairs-(Removal of Difficulties) Seventh Order 2014 dated 4 September 2014.

Government and partly by one or more State Governments is subject to audit by the CAG. An audit of the financial statements of a Company in respect of the financial years that commenced on or before 31 March 2014 shall continue to be governed by the provisions of the Companies Act, 1956.

Statutory audit

4 The financial statements of the Government Companies (as defined in Section 2(45) of the Act 2013) are audited by the Statutory Auditors, who are appointed by the CAG as per the provisions of Section 139(5) or 139(7) of the Act, 2013. The Statutory Auditors submit a copy of the Audit Report to the CAG including, among other things, financial statements of the Company under Section 143(5) of the Act, 2013. These financial statements are also subject to supplementary audit by the CAG within sixty days from the date of receipt of the audit report under the provisions of Section 143(6) of the Act, 2013.

Audit of Statutory Corporations is governed by their respective legislations. Out of 10 Statutory Corporations, the CAG is sole auditor for two Statutory Corporations viz. MIDC and MSRTC. The audit of MKVDC, KIDC, VIDC, TIDC, GMIDC and MWCC is conducted under Section 19(3) of the C&AG's (Duties, Powers and Conditions of Service (DPC) Act, 1971. In respect of MSWC and MSFC, the audit is conducted by Chartered Accountants and supplementary audit is conducted by the CAG.

Submission of accounts by PSUs

Need for timely finalisation and submission

5 According to Section 394 and 395 of the Companies Act, 2013, Annual Report on the working and affairs of a Government Company is to be prepared within three months of its Annual General Meeting (AGM) and as soon as may be after such preparation laid before the Houses or both the Houses of State Legislature together with a copy of the Audit Report and any comments upon or supplement to the Audit Report, made by the CAG. Almost similar provisions exist in the respective Acts regulating Statutory Corporations. This mechanism provides the necessary legislative control over the utilisation of public funds invested in the companies from the Consolidated Fund of the State.

Section 96 of the Act requires every company to hold AGM of the shareholders once in every calendar year. It is also stated that not more than 15 months shall elapse between the date of one AGM and that of the next. Further, Section 129 of the Act stipulates that the audited Financial Statement for the financial year has to be placed in the said AGM for their consideration. Section 129(7) of the Act provides for levy of penalty like fine and imprisonment on the persons including directors of the company responsible for non-compliance with the provisions of Section 129 of the Act.

Role of Government and Legislature

6 The State Government exercises control over the affairs of these PSUs through its administrative departments. The Chief Executive and Directors to the Board are appointed by the State Government.

The State Legislature also monitors the accounting and utilisation of Government investment in the PSUs. For this, the Annual Reports together with the Statutory Auditors' Reports and comments of the CAG, in respect of State Government Companies and Separate Audit Reports in case of Statutory Corporations are to be placed before the State Legislature under Section 394 of the Act, 2013 or as stipulated in the respective Acts. The Audit Reports of the CAG are submitted to the Government under Section 19A of the CAG's (DPC) Act, 1971.

Investment by Government of Maharashtra in State Public Sector Undertakings (PSUs)

7 The Government of Maharashtra (GoM) has high financial stake in the PSUs. This is mainly of three types:

- **Share capital and loans** – In addition to the share capital contribution, GoM also provides financial assistance by way of loans to the PSUs from time to time.
- **Special financial support** – GoM provides budgetary support by way of grants and subsidies to the PSUs as and when required.
- **Guarantees** – GoM also guarantees the repayment of loans with interest availed by the PSUs from Financial Institutions.

8 The sector-wise summary of investment⁷ in the PSUs as on 31 March 2018 is given below.

Table 2: Sector-wise investment in PSUs

Name of sector	Government Companies		Statutory Corporations	Total	Investment ⁸ (₹ in crore)			Percentage to total investment
	Working	Inactive	Working		Capital	Loans	Total	
					Power	8	--	
Agriculture and Allied	7	5	7	19	1,19,570.28	314.36	1,19,884.64	33.55
Infrastructure	14	6	1	21	3,936.27	6,160.83	10,097.10	2.83
Service	3	--	1	4	4,205.70	204.43	4,410.13	1.23
Finance	17	--	1	18	2,446.51	1,012.34	3,458.85	0.97
Manufacturing	9	8	--	17	305.11	374.79	679.90	0.19
Miscellaneous	6	2	--	8	29.87	7.16	37.03	0.01
Total	64	21	10	95	3,00,095.23	57,221.82	3,57,317.05	100.00

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

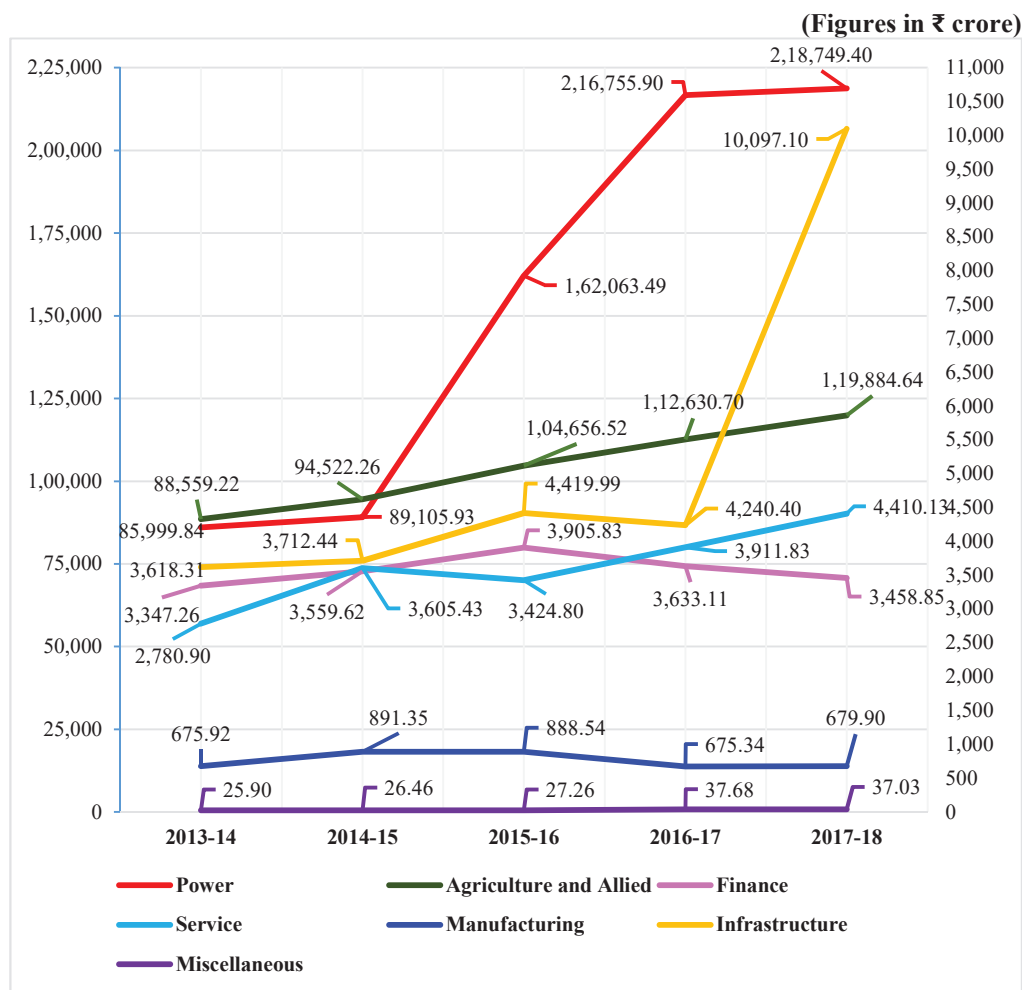
The thrust of PSU investment was mainly in power sector which increased from ₹ 85,999.84 crore to ₹ 2,18,749.40 crore during 2013-14 to 2017-18. The power sector received investment of ₹ 1,32,749.56 crore (77.04 per cent) out of total investment of ₹ 1,72,309.70 crore made during the period 2013-14 to 2017-18.

⁷ For details refer Annexure 1 and Annexure 4

⁸ Investment include equity and long term loans.

9 The investment in various important sectors at the end of 31 March of each year from 2014 to 2018 is indicated in the chart below:

Chart 1: Sector-wise investment in Public Sector Undertakings

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

Keeping in view the high level of investment in Power Sector, we are presenting the results of audit of eight State Power Sector PSUs in Part I⁹ of this report and of 87 State PSUs (other than Power Sector) in Part II¹⁰ of the report.

⁹ Part I includes Chapter-I (Functioning of State Power Sector Undertakings) and Chapter-II (Compliance Audit Paragraphs relating to State Power Sector Undertakings).

¹⁰ Part II includes Chapter-III (Functioning of State PSUs other than Power Sector), Chapter-IV (Performance Audit of Government Company (Other than Power Sector) and Chapter-V (Compliance Audit Paragraphs relating to State PSUs other than Power Sector).

Part I
Chapter I
Functioning of State Power
Sector Undertakings

Part-I

Chapter-I

Functioning of State Power Sector Undertakings

Introduction

1.1 The power sector companies play an important role in the economy of the State. Apart from providing a critical infrastructure required for development of the State's economy, the power sector also adds significantly to the GDP of the State. A *ratio* of power sector PSUs' turnover to State Gross Domestic Product (GDP) shows the extent of activities of PSUs in the economy of the State. The table below provides the details of turnover of the power sector undertakings and GDP of Maharashtra for a period of five years ending March 2018.

**Table 1.1: Details of turnover of power sector undertakings
vis-a-vis GDP of Maharashtra**

Particulars	₹ in crore)				
	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Turnover	67,390.78	74,759.11	79,995.61	75,186.17	79,543.51
Percentage change in turnover as compared to turnover of preceding year	13.52	10.93	7.00	(6.01)	5.80
GDP of Maharashtra	16,47,506	17,92,122	20,01,223	22,57,032 ¹	24,96,505 ²
Percentage change in State GDP as compared to State GDP of preceding year	13.74	8.78	11.67	12.78	10.61
Percentage of Turnover to GDP of Maharashtra	4.09	4.17	4.00	3.33	3.19

(Source: The figures of turnover have been compiled based on the latest finalised financial statements of the respective Power Sector Companies and GDP figures are taken from the State Finances Audit Report of Maharashtra)

The turnover of power sector undertakings has recorded continuous increase except for the year 2016-17 and it ranged between 5.80 *per cent* and 13.52 *per cent* during the period 2013-18, whereas the increase in GDP of Maharashtra ranged between 8.78 *per cent* and 13.74 *per cent* during the same period. The compounded annual growth is a useful method to measure growth rate over multiple time periods. During last five years, the compounded annual growth³ of State GDP was 11.50 *per cent* and the turnover of power sector undertakings recorded lower compounded annual growth of 6.02 *per cent*. This resulted in decrease in the share of turnover of these power sector undertakings to the State GDP from 4.09 *per cent* in 2013-14 to 3.19 *per cent* in 2017-18.

¹ Actuals.

² Advance estimates.

³ Rate of Compounded Annual Growth $[\{(Value\ of\ 2017-18 / Value\ of\ 2012-13) ^{(1/5\ years)} - 1\} * 100]$ where turnover and State GDP for the year 2012-13 were ₹ 59,365.84 crore and ₹ 14,48,466 crore respectively.

Formation of Power Sector Undertakings

1.2 The State Government in exercise of the power conferred by the Electricity Act, 2003 notified (June 2005) the Maharashtra Electricity Reforms Transfer Scheme, 2005 providing and giving effect to the transfer of properties, interests, rights, liabilities, obligations, proceeding and personnel of Maharashtra State Electricity Board to the Transferees. The Transfer Scheme resulted in the creation of the following four successor Companies out of the erstwhile Maharashtra State Electricity Board (MSEB), namely, MSEB Holding Company Limited; Maharashtra State Power Generation Company Limited (MSPGCL); Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited (MSETCL); and Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited (MSEDCL). These four power sector companies came into existence with effect from 06 June 2005 and all the assets and liabilities of MSEB (including Net Fixed Assets of ₹ 11,703 crore⁴ which were revalued to ₹ 74,303 crore and loan/liabilities of erstwhile MSEB of ₹ 5,632 crore were taken over by Government of Maharashtra (GoM) against equity share capital of the MSEB Holding Company Limited) were distributed among these companies according to the provisions of the Transfer Scheme. MSEB Holding Company Limited was notified to be the holding company of MSPGCL, MSETCL and MSEDCL as per the GoM's decision to reorganize the Board under the provisions of Part XIII of the Electricity Act, 2003. Besides these four companies, there are four other power sector companies⁵ which are subsidiary companies of MSPGCL, MSEDCL and the residuary Board as per Schedule E to the Transfer Scheme. Thus, there were eight power sector companies in the State as on 31 March 2018.

Investment in State Power Sector Undertakings

1.3 The activity-wise summary of investment in the power sector (refer Annexure 1) undertakings as on **31 March 2018** is given below:

Table 1.2: Activity-wise investment in power sector undertakings

Name of the Company	Activity	Number of Government undertakings	Investment (₹ in crore)		
			Equity	Long term loans	Total
MSEB Holding Company Limited	Investment company	1	88,086.54	-	88,086.54
MSPGCL	Generation of Power	1	25,284.13	26,763.68	52,047.81
MSETCL	Transmission of Power	1	8,984.97	6,405.61	15,390.58
MSEDCL	Distribution of Power	1	47,245.25	14,945.76	62,191.01
Others	Power related	4	0.60	1,032.86	1,033.46
Total		8	1,69,601.49	49,147.91	2,18,749.40

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

⁴ MSPGCL: ₹ 3,566 crore, MSETCL: ₹ 4,504 crore, MSEDCL: ₹ 3,585 crore and MSEB Holding Company Limited: ₹ 48 crore.

⁵ Aurangabad Power Company Limited (subsidiary of MSEDCL), Dhopave Coastal Power Limited and Mahagenco Ash Management Services Limited (subsidiaries of MSPGCL) and Maharashtra Power Development Corporation Limited (subsidiary of erstwhile MSEB).

As on 31 March 2018, the total investment (equity and long term loans) in eight power sector undertakings was ₹ 2,18,749.40 crore. The investment consisted of 77.53 per cent towards equity and 22.47 per cent in long-term loans.

The State Government, as on 31 March 2018, had advanced ₹ 33.59 crore towards the long term loans, which constituted 0.07 per cent of the total long term loans (₹ 49,147.91 crore). These power sector undertakings had availed ₹ 49,114.32 crore (99.93 per cent) of the total long term loans from other financial institutions. During 2016-17, the State Government has taken over ₹ 4,959.75 crore (75 per cent) of the outstanding short and medium term debts (₹ 6,613 crore) of MSEDCL as on 30 September 2015 under Ujwal DISCOM Assurance Yojana⁶ (UDAY) scheme.

Budgetary Support to Power Sector Undertakings

1.4 The Government of Maharashtra (GoM) provides financial support to State PSUs in various forms through annual budget. The summarised details of budgetary outgo towards equity, loans, grants/subsidies, loans written off and loans converted into equity during the year in respect of power sector undertakings for the last three years ending March 2018 are as follows:

Table 1.3: Details of budgetary support to power sector undertakings during the years
(₹ in crore)

Particulars ⁷	2015-16		2016-17		2017-18	
	Number of PSUs	Amount	Number of PSUs	Amount	Number of PSUs	Amount
Equity Capital (i)	2	1,092.98	2	1,086.57	1	37.00
Loans given (ii)	1	206.82	-	-	-	-
Grants/Subsidy provided (iii)	1	1,269.26	1	5.35	2	7,816.62
Total Outgo⁸ (i + ii + iii)	2	2,569.06	3	1,091.92	3	7,853.62
Loan repayment written off	-	-	-	-	-	-
Loans converted into equity	1	5,632.00	-	-	-	-
Guarantees issued	-	-	-	-	-	-
Guarantee Commitment	3	212.3	2	3.95	1	0.13

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

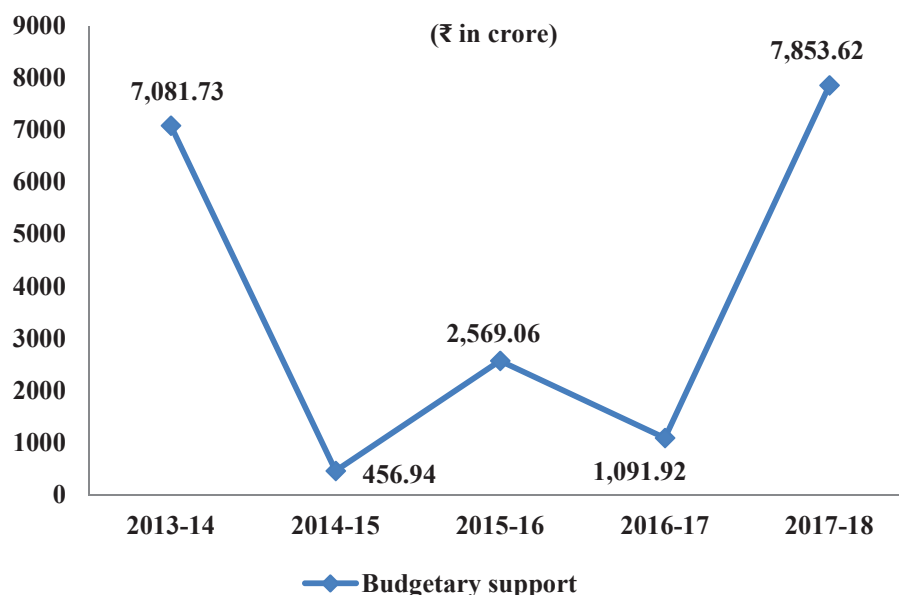
⁶ Scheme launched by Ministry of Power and GoI for financial and operational turnaround of DISCOMs.

⁷ Amount represents outgo from State Budget only.

⁸ The figure represents number of PSUs which have received outgo from budget under one or more heads i.e. equity, loans, grants/subsidy.

The details of budgetary support towards equity, loans and grants/subsidies for the last five years ending March 2018 are given in a graph below:

Chart 1.1: Budgetary support towards Equity, Loans and Grants/Subsidies

The budgetary assistance extended to these power sector undertakings ranged between ₹ 456.94 crore and ₹ 7,853.62 crore during the period 2013-14 to 2017-18. The budgetary assistance of ₹ 7,853.62 crore received during the year 2017-18 included ₹ 37 crore to MSPGCL in the form of equity and grants/subsidy of ₹ 7,816.62 crore to MSEDCL (₹ 7,802.05 crore) and MSETCL (₹ 14.57 crore) respectively for carrying out various projects.

Besides, the Ministry of Power (MoP), Government of India also launched (20 November 2015) a Scheme (Ujwal Discom Assurance Yojana-UDAY) for operational and financial turnaround of State owned Power Distribution Companies (DISCOMs). The provisions of UDAY and status of implementation of the scheme by MSEDCL are discussed under **Para 1.19** of this Chapter.

In order to enable PSUs to obtain financial assistance from banks and financial institutions, State Government gives guarantee for which the guarantee fee is being charged. This fee varies from 0.50 *per cent* to two *per cent*, as decided by the State Government, depending upon the loanees. The guarantee commitment of State Government decreased to ₹ 0.13 crore during 2017-18 from ₹ 3.95 crore in 2016-17. Further, two power sector companies (MSEDCL and MSETCL) paid guarantee fees to the tune of ₹ 0.59 crore during 2017-18, whereas MSPGCL did not pay guarantee fees/commission during the year. The accumulated/outstanding guarantee fees/commission there against was ₹ 0.54 crore as on 31 March 2018.

Reconciliation with Finance Accounts of Government of Maharashtra

1.5 The figures in respect of equity, loans and guarantees outstanding as per records of State PSUs should agree with that of the figures appearing in the Finance Accounts of the Government of Maharashtra. In case the figures do not agree, the concerned PSUs and the Finance Department should carry out reconciliation of the differences. The position in this regard as on 31 March 2018 with respect to four PSUs is stated below:

Table 1.4: Equity, loans, guarantees outstanding as per Finance Accounts *vis-a-vis* records of power sector PSUs

(₹ in crore)

Sl. No.	Name of the Company	Equity			Loan			Guarantee outstanding		
		Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
1	M.S.E.B. Holding Company Limited	-	88,086.54	(88,086.54)	-	-	-	-	-	-
2	Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited	-	-	-	3,511.94	33.59	3,478.35	-	-	-
3	Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited	-	-	-	-	-	-	0.12	0.13	(0.01)
4	Maharashtra State Power Generation Company Limited	2,480.80	-	2,480.80	194.76	-	194.76	-	-	-
Total		2,480.80	88,086.54	(85,605.74)	3,706.70	33.59	3,673.11	0.12	0.13	(0.01)

(Source: Compiled based on information received from PSUs and Finance Accounts of Government of Maharashtra)

The matter is regularly taken up with the Chief Secretary/Additional Chief Secretary (Finance) the latest being in January 2019. During the year, three meetings have also been held with the officials of GoM and PSUs. The Government and the PSUs should take concrete steps to reconcile the differences in a time-bound manner.

Submission of accounts by Power Sector Undertakings

Timeliness in preparation of accounts by Power Sector Undertakings

1.6 The accounts of eight power sector undertakings are being audited by the CAG. As of 30 September 2018, four of these power sector PSUs submitted their accounts for the year 2017-18. Details of arrears in submission of accounts

of power sector undertakings as on 30th September of each financial year for the last five years ending 31 March 2018 are given below:

Table 1.5: Position relating to submission of accounts of Power Sector Undertakings

Sl. No.	Particulars	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
1	Number of working PSUs	10	9	8	8	8
2	Number of accounts finalised during the year	13	9	5	10	9
3	Number of accounts in arrears	5	5	7	5	4
4	Number of working PSUs with arrears in accounts	5	5	7	5	4
5	Extent of arrears (numbers in years)	1	1	1	1	1

(Source: Compiled based on accounts of working PSUs received during the period October 2017 to September 2018)

Of these eight power sector PSUs, four PSUs had finalised nine annual accounts during the period 1 October 2017 to 30 September 2018 which included four annual accounts for the year 2017-18 and five annual accounts for previous years. Further, four annual accounts were in arrears which pertain to four PSUs. However, all four PSUs finalised and submitted these four accounts by March 2019.

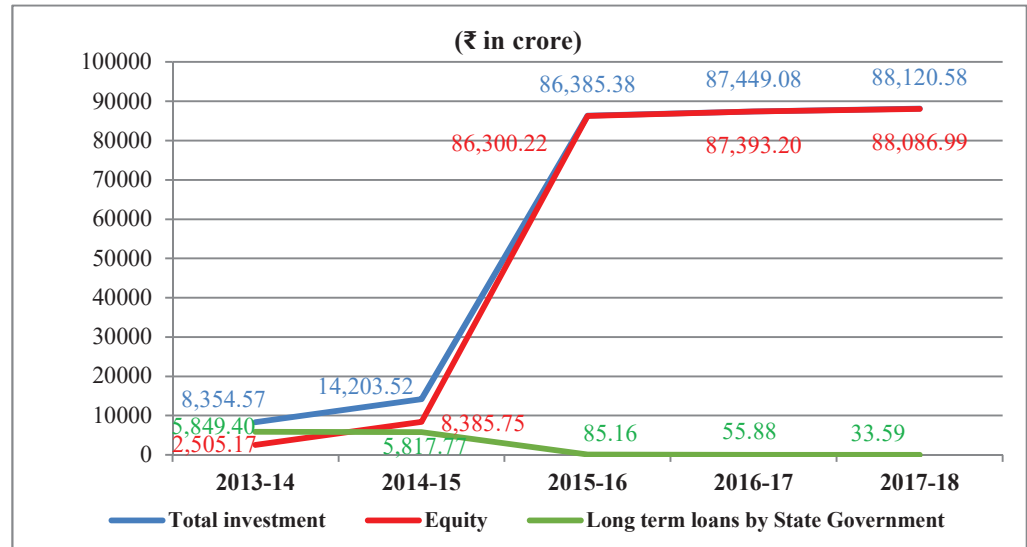
Performance of Power Sector Undertakings

1.7 The financial position and working results of eight power sector companies are detailed in **Annexure 2** as per their latest finalised accounts as of 30 September 2018.

The Public Sector Undertakings are expected to yield reasonable return on investment made by Government in the undertakings. As on 31 March 2018, the total investment of State Government and others in the power sector PSUs was ₹ 2,18,749.40 crore consisting of ₹ 1,69,601.49 crore as equity and ₹ 49,147.91 crore as long term loans (**refer Annexure 1**). Of this, GoM has investment of ₹ 88,120.58 crore consisting of equity ₹ 88,086.99 crore in MSEB Holding Company Limited and Maharashtra Power Development Corporation Limited and long term loans of ₹ 33.59 crore in MSEDCL (**refer Annexure 1**).

The year wise status of investment of GoM in the form of equity and long term loans in the power sector undertakings during the five years 2013-14 to 2017-18 is as follows:

Chart 1.2: Total investment of GoM in power sector undertakings

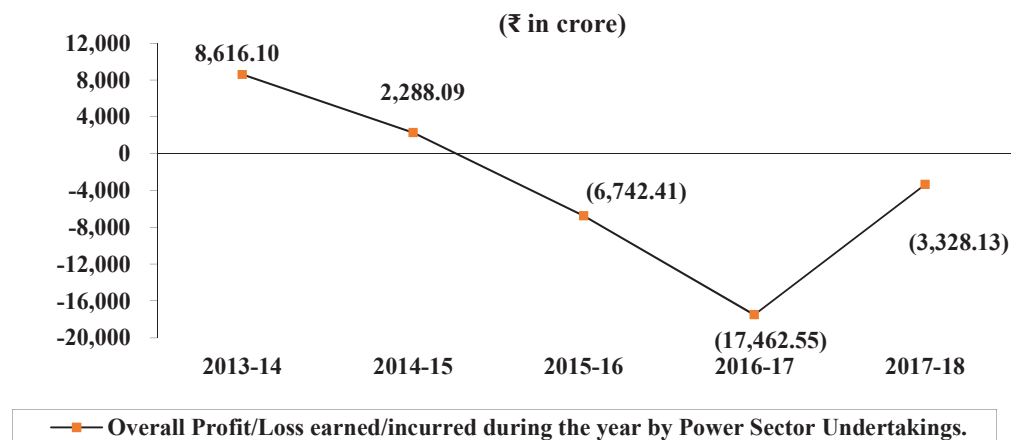

The profitability of a company is traditionally assessed through return on investment and return on capital employed. Return on investment measures the profit or loss made in a fixed year relating to the amount of money invested and is expressed as a percentage of net profit to total investment. Return on capital employed is a financial *ratio* that measures the company's profitability and the efficiency with which its capital is used.

Return on Investment

1.8 Return on investment is the percentage of profit/loss to the total investment. The overall position of profit/loss⁹ earned/incurred as per the finalised accounts as of 30 September 2018 by all the power sector undertakings during 2013-14 to 2017-18 is depicted below in a chart.

Chart 1.3: Profit/Loss earned/incurred by Power Sector Undertakings

⁹ Figures are as per the latest finalised accounts during the respective years.

The loss incurred by these power sector undertakings was ₹ 3,328.13 crore in 2017-18 against loss of ₹ 17,462.55 crore incurred in 2016-17. As per the latest finalised financial statements of eight PSUs, one PSU earned profit of ₹ 814.51 crore, five PSUs incurred loss of ₹ 4,142.64 crore and two PSUs earned marginal profit/loss (**Annexure 2**). Major losses were incurred by MSEDCL (₹ 3,176.49 crore) and MSPGCL (₹ 929.71 crore).

Position of power sector undertakings which earned/incurred profit/loss during 2013-14 to 2017-18 is given below:

Table 1.6: Power Sector Undertakings which earned/incurred profit/loss

Financial year	Total PSUs in power sector	Number of PSUs which earned profits during the year	Number of PSUs which incurred loss during the year	Number of PSUs which had marginal profit/loss during the year
2013-14	10	5	2	3
2014-15	9	4	4	1
2015-16	8	3	5	-
2016-17	8	3	4	1
2017-18	8	1	5	2

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

(a) Return on the basis of historical cost of investment

1.9 Out of eight power sector undertakings of the State, the State Government infused funds in the form of equity, loans and grants/subsidies only in three power sector undertakings¹⁰ during the year 2017-18. The State Government did not infuse any direct funds in the other five power sector companies. Out of the eight power sector undertakings of the State, the State Government has infused funds in the form of equity share capital only in two PSUs (MSEB Holding Company Limited and MPDCL) while the equity of the remaining six companies was contributed by the concerned holding companies.

Out of the total long term loans, only interest free loans have been considered as investment of the Government in these PSUs as the interest free loans given to the PSUs are akin to equity since they have not been repaid and parts of the loans have been converted into equity subsequent to sanctions of the loans. Further, the funds made available in the form of the grants/subsidy have not been reckoned as investment since they do not qualify to be considered as investment.

The investment of State Government in these two power sector undertakings, as on 31 March 2018 was ₹ 88,086.99 crore consisting entirely of equity. Out of the released long term loans, ₹ 5,632 crore (2005-06) (**Annexure-3**) were interest free loans to MSEB Holding Company Limited which were later (2015-16) converted into equity. Thus, the investment of the Government of Maharashtra on the basis of historical cost stood at ₹ 88,086.99 crore.

¹⁰ MSEB Holding Company Limited, MPDCL and MSEDCL.

The return on investment on historical cost basis for the period 2013-14 to 2017-18 is as given below:

Table 1.7: Return on State Government Investment on historical cost basis

Financial year	Equity and Interest Free Loans on historical cost basis (₹ in crore)	Total Earnings/Losses (₹ in crore)	Return on Investment (in per cent)
2013-14	8,137.17	8,616.10	105.89
2014-15	14,017.75	2,288.09	16.32
2015-16	86,300.22	(6,742.41)	Σ ¹¹
2016-17	87,393.20	(17,462.55)	Σ
2017-18	88,086.99	(3,328.13)	Σ

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

The return on investment of the power sector PSUs was positive in the years 2013-14 and 2014-15. Subsequently, there was a negative return on investment in the years 2015-16, 2016-17 and 2017-18.

(b) On the basis of Present Value of Investment

1.10 In view of the significant investment by Government in the power sector companies, return on such investment is essential from the perspective of State Government. Traditional calculation of return based only on historical cost of investment may not be a correct indicator of the adequacy of the return on the investment since such calculations ignore the Present Value (PV) of money. Therefore in addition to the calculation of return on funds invested by GoM in power sector companies on historical cost basis, the return on investment has also been calculated after considering the PV of money. PV of the State Government investment was computed where funds had been infused by the State Government in the form of equity and interest free loans since inception of these companies till 31 March 2018. The subsidy under UDAY scheme has been granted to MSEDCL in which there is no direct infusion of funds by the State Government in the form of equity share capital or interest free loans. Hence, the information pertaining to UDAY scheme has been given separately in **Para 1.19**.

The PV of the State Government investment in power sector undertakings was computed on the basis of following assumptions:

- Interest free loans have been considered as investment infusion by the State Government as no amount of interest free loans have been repaid by the power sector undertakings. Further, in those cases where interest free loans given to the PSUs were later converted into equity, the amount of loan converted into equity has been deducted from the amount of interest free loans and added to the equity of that year. The funds made available in the form of grant/subsidies have not been reckoned as investment.

¹¹ The return is denoted by Σ since there is a negative return on investment.

- The average rate of interest on Government borrowings for the concerned financial year¹² was adopted as discount rate for arriving at PV since they represent the cost incurred by the Government towards investment of funds for the year and, therefore, considered as minimum expected rate of return on investments made by Government.

For the years 2015-16, 2016-17 and 2017-18 when the power sector companies incurred net losses, a more appropriate measure of performance is the erosion of net worth due to the losses which is commented upon in **Para 1.12**.

1.11 The Company wise position of State Government investment in the two power sector companies viz. MSEB Holding Company Limited and Maharashtra Power Development Corporation Limited wherein the State Government had direct investment in the form of equity and interest free loans since inception till 31 March 2018 is indicated in **Annexure 3**.

The consolidated position of the PV of the State Government investment relating to these two power sector companies since inception till 31 March 2018 is indicated in table below:

Table 1.8: Year wise details of investment by the State Government and present value (PV) of Government funds since inception to 2017-18

(₹ in crore)

Financial year	Present value of total investment at the beginning of the year	Equity infused by the State Government during the year	Interest free loans given by the State Government during the year	Interest free loans converted during the year ¹³	Total investment during the year	Average rate of interest on Government borrowings (in per cent)	Total investment at the end of the year	Present value of total investment at the end of the year
(a)	(b)	(c)	(d)	(e)	(f) = c + d - e	(g)	(h) = (b+f)	(i) = $\frac{h \times 100}{100+g}$
Since inception to 2000	0.00	0.45	0.00	0.00	0.45	10.30	0.45	0.50
2000-01	0.50	0.00	0.00	0.00	0.00	9.10	0.50	0.54
2001-02	0.54	0.00	0.00	0.00	0.00	9.40	0.54	0.59
2002-03	0.59	0.00	0.00	0.00	0.00	8.90	0.59	0.65
2003-04	0.65	0.00	0.00	0.00	0.00	8.80	0.65	0.70
2004-05	0.70	0.00	0.00	0.00	0.00	8.00	0.70	0.76
2005-06	0.76	2.00	5,632.00	0.00	5,634.00	7.10	5,634.76	6,034.83
2006-07	6,034.83	0.00	0.00	0.00	0.00	7.80	6,034.83	6,505.54
2007-08	6,505.54	0.00	0.00	0.00	0.00	7.70	6,505.54	7,006.47
2008-09	7,006.47	0.00	0.00	0.00	0.00	7.30	7,006.47	7,517.94
2009-10	7,517.94	0.00	0.00	0.00	0.00	7.40	7,517.94	8,074.27
2010-11	8,074.27	0.00	0.00	0.00	0.00	7.40	8,074.27	8,671.76
2011-12	8,671.76	0.00	0.00	0.00	0.00	7.50	8,671.76	9,322.15
2012-13	9,322.15	0.00	0.00	0.00	0.00	7.40	9,322.15	10,011.99
2013-14	10,011.99	2,502.72	0.00	0.00	2,502.72	7.50	12,514.71	13,453.31
2014-15	13,453.31	5,880.58	0.00	0.00	5,880.58	7.80	19,333.89	20,841.93
2015-16	20,841.93	77,914.47	0.00	5,632.00	72,282.47	7.70	93,124.40	1,00,294.98
2016-17	1,00,294.98	1,092.98	0.00	0.00	1,092.98	7.60	1,01,387.96	1,09,093.45
2017-18	1,09,093.45	693.79	0.00	0.00	693.79	8.00	1,09,787.24	1,18,570.22
Total		88,086.99	5,632.00	5,632.00	88,086.99			

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

¹² The average rate of interest on Government borrowings was adopted from the Audit Reports of the C&AG of India on State Finances (Government of Maharashtra) for the concerned year wherein the calculation for the average rate for interest paid = Interest Payment/[(Amount of previous year's Fiscal Liabilities + Current year's Fiscal Liabilities)/2]*100.

¹³ Interest free loans of ₹ 5,632 crore received in 2005-06 converted into equity in 2015-16.

The balance of investment of the State Government in the power sector companies at the end of the year 2017-18 increased to ₹ 88,086.99 crore from ₹ 0.45 crore in 1999-2000. The State Government re-organised (June 2005) the erstwhile MSEB by transferring its assets and liabilities to four power sector companies of which one (MSEB Holding Company Limited) was the holding company and three (MSPGCL, MSETCL and MSEDCL) were its subsidiaries. After re-organisation, the State Government made further investments in the form of equity share capital of ₹ 88,084.54 crore. The PV of investments of the State Government upto 31 March 2018 worked out to ₹ 1,18,570.22 crore.

Further, the position of total earnings relating to these PSUs as against the minimum expected return to recover the cost of funds for the years 2013-14 to 2017-18 is indicated in the table below:

Table 1.9: Position of total earnings relating as against the minimum expected return
(₹ in crore)

Financial year	Total investment at the end of the year	Present value of total investment at the end of the year	Minimum expected return to recover the cost of funds for the year	Total earnings for the year
2013-14	12,514.71	13,453.31	938.60	8,616.10
2014-15	19,333.89	20,841.93	1,508.04	2,288.09
2015-16	93,124.40	1,00,294.98	7,170.58	(6,742.41)
2016-17	1,01,387.96	1,09,093.45	7,705.49	(17,462.55)
2017-18	1,09,787.24	1,18,570.22	8,782.98	(3,328.13)

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

During 2015-16 to 2017-18, total earnings for the year remained below the minimum expected return to recover cost of funds infused in these PSUs due to heavy losses being incurred by MSEDCL and MSETCL in those years. As has been stated, the reason attributed for the same was the revaluation of assets and consequent effect on depreciation considering the Transfer Scheme in 2015-16.

Besides, the GoM, under UDAY scheme, has also given loan of ₹ 4,959.75 crore in 2016-17 to MSEDCL which is to be converted into grant in five annual instalments. If we consider this loan also as investment of the State Government, the return on investment as per Historic cost and Present Value (PV) of such investment during 2017-18 after considering such funds given under UDAY scheme and without considering such funds is given below:

Table 1.10: Return on State Government Funds

(₹ in crore)

Particulars	Total Earnings/ Loss (-)	Investment by the GoM in form of Equity and Interest free Loans	Return on State Government investment on the basis of historical value (per cent)	Present value of the State Government investment at end of the year	Return on State Government investment considering the present value of the investments (per cent)
Without UDAY	(3,328.13)	88,086.99	Σ	1,18,570.22	Σ ¹⁴
With UDAY	(3,328.13)	93,046.74	Σ	1,24,333.84	Σ

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

¹⁴ The return is denoted by Σ since there is a negative return on investment.

The returns based on PV as well as the returns based on historic cost were negative.

Erosion of Net worth

1.12 Net worth of a Company indicates a measure of what an entity is worth to the owners. Net worth means the sum total of the paid-up capital and free reserves and surplus *minus* accumulated losses and deferred revenue expenditure. A negative net worth indicates that the entire investment by the owners has been wiped out by accumulated losses and deferred revenue expenditure. As per latest finalised accounts as of 30 September 2018 of power sector undertakings, the net accumulated losses of the eight power sector undertakings were ₹ 38,751.96 crore as against the share capital¹⁵ of ₹ 88,086.99 crore of the State Government resulting in positive net worth of ₹ 49,335.03 crore. However, the net worth was eroded completely in Maharashtra Power Development Corporation Limited (MPDCL) (- ₹ 1,012.80 crore).

The following table indicates paid up capital, accumulated profit/loss and net worth of MPDCL during the period 2013-14 to 2017-18:

Table 1.11: Net worth of MPDCL during 2013-14 to 2017-18

(₹ in crore)

Year	Paid up capital at end of the year	Accumulated Profit (+)/(Loss) (-) at end of the year	Deferred revenue Expenditure	Net worth
2013-14	0.45	(1,012.41)	-	(1,011.96)
2014-15	0.45	(1,012.47)	-	(1,012.02)
2015-16	0.45	(1,012.73)	-	(1,012.28)
2016-17	0.45	(1,013.04)	-	(1,012.59)
2017-18	0.45	(1,013.25)	-	(1,012.80)

(Source: Compiled based on latest finalised financial statements of MPDCL)

Dividend Payout

1.13 The State Government had formulated (October 2003) a dividend policy under which all profit making PSUs are required to pay a minimum return of five *per cent* on the paid up share capital contributed by the State Government. None of the power sector undertakings where equity was directly infused by GoM declared a dividend during 2013-14 to 2017-18.

Return on Equity

1.14 Return on Equity (ROE) is a measure of financial performance to assess how effectively management is using company's assets to create profits and is calculated by dividing net income (*i.e.* net profit after taxes) by shareholders' fund. It is expressed as a percentage and can be calculated for any company if net income and shareholders' fund are both positive numbers.

¹⁵ Includes Share application money pending allotment of the State Government.

Shareholders' fund of a Company is calculated by adding paid up capital and free reserves net of accumulated losses and deferred revenue expenditure and reveals how much would be left for a company's stakeholders if all assets were sold and all debts paid. A positive shareholders fund reveals that the company has enough assets to cover its liabilities while negative shareholder equity means that liabilities exceed assets.

There were two power sector undertakings (MSEB Holding Company Limited and Maharashtra Power Development Corporation Limited) where equity share capital had been infused directly by the State Government. The details of ROE in these two power sector undertakings for the years 2016-17 and 2017-18 are given in table below:

Table 1.12: Return on Equity

Year	NPAT (₹ in crore)	Shareholders' fund (₹ in crore)	ROE (per cent)
2016-17	2,571.86	84,846.64	3.03
2017-18	(32.22)	84,972.03	Σ ¹⁶

(Source: Compiled based on latest finalised financial statements)

The ROE of these PSUs for 2016-17 was 3.03 per cent whereas it was negative in 2017-18.

Return on Capital Employed

1.15 Return on Capital Employed (ROCE) is a *ratio* that measures a company's profitability and the efficiency with which its capital is employed.

ROCE is calculated by dividing a company's earnings before interest and taxes (EBIT) by the capital employed¹⁷. The details of ROCE of all the eight power sector undertakings during the period from 2013-14 to 2017-18 are given in table below:

Table 1.13: Return on Capital Employed

Year	EBIT (₹ in crore)	Capital Employed (₹ in crore)	ROCE (per cent)
2013-14	8,616.10	80,146.87	10.75
2014-15	7,877.12	82,953.85	9.50
2015-16	(1,257.67)	3,12,530.06	Σ ¹⁸
2016-17	(10,848.75)	1,82,466.68	Σ
2017-18	3,500.92	1,80,062.03	1.94

(Source: Compiled based on latest finalised financial statements)

The ROCE of the power sector undertakings was 10.75 per cent and 9.50 per cent during the years 2013-14 and 2014-15. However, there was a negative ROCE during the years 2015-16 and 2016-17. The ROCE turned positive during 2017-18 and was at 1.94 per cent.

¹⁶ The return is denoted by Σ since there is a negative return on equity.

¹⁷ Capital employed = Paid up share capital + free reserves and surplus + long term loans – accumulated losses - deferred revenue expenditure. Figures are as per the latest year for which accounts of the PSUs are finalised.

¹⁸ The return is denoted by Σ since there is a negative return on capital employed.

Analysis of Long term loans of the Companies

1.16 The analysis of the long term loans of the companies which had leverage during 2013-14 to 2017-18 was carried out to assess the ability of the companies to service the debt owed by the companies to Government, banks and other financial institutions. This is assessed through the Interest coverage *ratio* and Debt Turnover *ratio*.

Interest Coverage Ratio

1.17 Interest coverage *ratio* is used to determine the ability of a company to pay interest on outstanding debt and is calculated by dividing a company's earnings before interest and taxes (EBIT) by interest expenses of the same period. The lower the *ratio*, the lessor the ability of the company to pay interest on debt. An interest coverage *ratio* of below one indicates that the company was not generating sufficient revenues to meet its expenses on interest. The details of interest coverage *ratio* in those power sector companies which had interest burden during the period from 2013-14 to 2017-18 are given in table below:

Table 1.14: Interest coverage ratio

Year	Interest (₹ in crore)	Net earnings before interest and tax (₹ in crore)	Number of PSUs having liability of loans from Government and Banks and other financial institutions	Number of companies having interest coverage <i>ratio</i> more than 1	Number of companies having interest coverage <i>ratio</i> less than 1
2013-14	6,491.95	8,615.15	4	2	2
2014-15	5,589.03	7,876.00	4	2	2
2015-16	5,484.72	(1,257.44)	4	1	3
2016-17	6,613.80	(13,419.08)	3	0	3
2017-18	6,829.05	3,537.36	3	1	2

(Source: Compiled based on latest finalised financial statements)

It was observed that interest coverage *ratio* was more than one in only two power sector companies (MSETCL and MSPGCL) during 2013-14 and 2014-15 and in only one company (MSETCL) in 2015-16 and 2017-18.

Debt-Turnover Ratio

1.18 During the last five years, the turnover of power sector undertakings recorded compounded annual growth of 6.02 *per cent*. The debt reduced at a compounded annual rate of (-)3.05 *per cent* due to which the Debt-Turnover

Ratio improved from 0.81 in 2013-14 to 0.62 in 2017-18 as given in table below:

Table 1.15: Debt Turnover *ratio* relating to the power sector undertakings

Particulars	<i>(₹ in crore)</i>				
	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Debt from Government and others (Banks and Financial Institutions)	54,487.70	51,489.24	50,341.50	45,072.48	49,697.12
Turnover	67,390.78	74,759.11	79,995.61	75,186.17	79,543.51
Debt-Turnover <i>Ratio</i>	0.81:1	0.69:1	0.63:1	0.60:1	0.62:1

(Source: Compiled based on latest audited financial statements)

Assistance under Ujwal DISCOM Assurance Yojana (UDAY)

1.19 The Ministry of Power (MoP), Government of India launched (20 November 2015) Ujwal DISCOM Assurance Yojana (UDAY Scheme) for operational and financial turnaround of State owned Power Distribution Companies (DISCOMs). As per provisions of UDAY Scheme, the participating States were required to undertake following measures for operational and financial turnaround of DISCOMs:

Scheme for improving operational efficiency

1.19.1 The participating States were required to undertake various targeted activities like compulsory feeder and distribution transformer (DT) metering, consumer indexing and GIS mapping of losses, upgrading or changing transformers and meters, smart metering of all consumers consuming above 200 units per month, Demand Side Management (DSM) through energy efficient equipments, quarterly revision of tariff, comprehensive IEC campaign to check theft of power, assure increased power supply in areas where the aggregate technical and commercial (AT&C) losses have been reduced for improving the operational efficiencies. The timeline prescribed for these targeted activities were also required to be followed so to ensure achievement of the targeted benefits *viz.* ability to track losses at feeder and DT level, identification of loss making areas, reduce technical losses and minimise outages, reduce power theft and enhance public participation for reducing the theft, reduce peak load and energy consumption *etc.* The outcomes of operational improvements were to be measured through indicators *viz.* reduction of AT&C loss to 14.98 *per cent* in 2018-19 as per loss reduction trajectory finalised by the MoP and States, reduction in gap between average cost of supply and average revenue realised to zero by 2018-19.

Scheme for financial turnaround

1.19.2 The GoM was required to take over 75 *per cent* of MSEDCL short and medium term debts as on 30 September 2015. The scheme for financial turnaround *inter alia* provided that:

- State will issue non-SLR bonds and the proceeds realised from issue of such bonds shall be transferred to the DISCOM which in turn shall discharge the

corresponding amount of Banks/FIs short and medium term debt. The bonds so issued will have a maturity period of 10-15 years with a moratorium on repayment of principal upto five years.

- Debt of DISCOM will be taken over in the priority of debt already due, followed by debt with higher cost.
- The transfer to MSEDCL by the State Government in 2016-17 will be as a loan.

Implementation of the UDAY Scheme

1.19.3 The status of implementation of the UDAY Scheme is detailed below:

A. Achievement of operational parameters

The achievements *vis-a-vis* targets under UDAY Scheme regarding different operational parameters relating to the State DISCOM were as under:

Table 1.16: Parameter wise achievements *vis-a-vis* targets of operational performance upto March 2019

Parameter of UDAY Scheme	Target under UDAY Scheme	Progress under UDAY Scheme	Achievement (in per cent)
Feeder metering (in Nos.)	80	2,819	100
Metering at Distribution Transformers (in Nos.)			
Urban	16,748	3,577	21.36
Rural	10,341	1,612	15.59
Feeder Segregation (in Nos.)	612	3,155	100
Rural Feeder Audit (in Nos.)	189	1,590	100
Electricity to unconnected household (in lakh Nos.)	9.49	27.38	100
Smart metering (in Nos.)	80,065	-	-
Distribution of LED UJALA (in lakh Nos.)	83	102.18	100
AT&C Losses (in per cent)	14.98	17.34	-
ACS-ARR Gap (₹ per unit)	(0.39)	(0.04)	
Net Income or Profit/Loss including subsidy (₹ in crore)	6,109	472.04	7.73

(Source: State Health Card under UDAY Scheme as per website of the MoP, GoI)

The State has not initiated action for the Smart metering, it has performed poorly in the area of metering at Distribution Transformers, whereas the performance has been excellent in terms of feeder metering, feeder segregation, rural feeder audit, providing electricity to unconnected households and distribution of LEDs. Further, the State has not achieved the most important target of reduction of AT&C loss to 15 per cent by 2018-19. According to the Ministry of Power, the Government of India, the State of Maharashtra stood fifth amongst all the states on the basis of overall achievements made by the State DISCOM under UDAY Scheme upto 31 March 2019.

B. Implementation of Financial Turnaround

1.19.4 The Government of Maharashtra (GoM) conveyed (14 September 2016) its '*in principle*' consent to MSEDCL to take benefit of the UDAY Scheme. Thereafter, tripartite Memorandum of Understanding (MoU) was signed (7 October 2016 between the MoP, the GoM and MSEDCL. As per provisions of the UDAY Scheme and tripartite MoU, out of total outstanding debts

(₹ 22,097 crore) pertaining to MSEDCL as on 30 September 2015, the GoM took over 75 per cent (₹ 4,959.75 crore) of the total short and medium term debts of ₹ 6,613 crore in 2016-17 by raising Non-SLR/SDL bonds.

The amount of loan under UDAY Scheme was to be converted into grant over a period of five years *i.e.* 2016-17, 2017-18, 2018-19, 2019-20 and 2020-21. The GoM also charged interest of ₹ 301.77 crore during the years 2016-17 and 2017-18 on the loan given to MSEDCL under the scheme.

Comments on Accounts of State Power Sector Undertakings

1.20 Seven power sector companies forwarded their nine audited accounts to the Principal Accountant General during the period from 1 October 2017 to 30 September 2018. Of these, five accounts were selected for supplementary audit. The Audit Reports of Statutory Auditors and supplementary audit conducted by the CAG indicated that the quality of accounts needs to be improved. The details of aggregate money value of the comments of Statutory Auditors and the CAG for the accounts of 2015-18 are as follows:

Table 1.17: Impact of audit comments on power sector companies

(₹ in crore)

Sl. No.	Particulars	2015-16		2016-17		2017-18	
		No. of accounts	Amount	No. of accounts	Amount	No. of accounts	Amount
1.	Decrease in profit	-	-	-	-	1	858.80
2.	Increase in profit	-	-	-	-	1	154.99
3.	Increase in loss	2	2,000.61	3	11,732.30	1	13,940.63
4.	Decrease in loss	1	75.89	3	707.80	1	5.77
5.	Non-disclosure of material facts	2	7,297.29	-	-	1	45.24
6.	Errors of classification	1	37.73	2	92.20	-	-

(Source: Compiled from comments of the Statutory Auditors/C&AG in respect of power sector companies)

During the year 2017-18, the Statutory Auditors had issued qualified certificates on five accounts. Compliance to the Indian Accounting Standards (Ind-AS) by the PSUs remained average as the Statutory Auditors pointed out 10 instances of non-compliance to the Ind-AS in two accounts.

Compliance Audit Paragraphs

1.21 For Part-I of the Report of the Comptroller and Auditor General of India for the year ended 31 March 2018, two compliance audit paragraphs relating to power sector undertakings were issued to the Principal Secretary of Energy Department, GoM with request to furnish replies within six weeks. Replies on one compliance audit paragraph has been received (February 2019) and suitably incorporated in this report and reply to one compliance audit paragraph was awaited from the State Government (March 2019). The total financial impact of the compliance audit paragraphs is ₹ 111.01 crore.

Follow up action on Audit Reports

Replies Outstanding

1.22 The Report of the Comptroller and Auditor General of India is the product of audit scrutiny. It is, therefore, necessary that they elicit appropriate and timely response from the executive. The Finance Department, Government of Maharashtra issued (January 2001) instructions to all Administrative Departments to submit replies/explanatory notes to paragraphs/performance audits included in the Reports of the CAG of India within a period of three months after their presentation to the Legislature, in the prescribed format, without waiting for any questionnaires from the Committee on Public Undertakings (COPU).

Table 1.18: Explanatory notes not received (as on 30 June 2019)

Year of the Audit Report PSUs	Date of placement of Audit Report in the State Legislature	Total Performance Audit and Paragraphs in the Audit Report		Number of Performance Audit/Paragraphs for which explanatory notes were not received	
		Performance Audit	Paragraphs	Performance Audit	Paragraphs
2016-17	20 July 2018	1	6	1	6
Total		1	6	1	6

As on 30 June 2019, explanatory notes to one performance audit and six paragraphs of Audit Report 2016-17 in respect of PSUs on Power Sector were awaited (June 2019).

Discussion of Audit Reports by COPU

1.23 The status of discussion of Performance Audits and paragraphs that appeared in Audit Reports (PSUs) by the COPU as on 30 June 2019 was as under:

Table 1.19: Performance Audits/Paragraphs appeared in Audit Reports vis-a-vi discussed as on 30 June 2019

Period of Audit Report	Number of Performance Audits/Paragraphs			
	Appeared in Audit Report		Paragraphs discussed	
	Performance Audit	Paragraphs	Performance Audit	Paragraphs
2008-09	-	4	-	4
2009-10	1	5	1	5
2010-11	1	1	-	1
2011-12	1	3	-	3
2012-13	2	10	-	3
2013-14	-	4	-	4
2014-15	2	3	-	1
2015-16	-	5	-	-
2016-17	1	6	-	-
Total	8	41	1	21

(Source: Compiled based on the discussions of COPU on the Audit Reports)

The discussion on Audit Reports (PSUs) upto 2009-10 has been completed.

Compliance to Reports of COPU

1.24 Action Taken Notes (ATN) on 10 Reports of the COPU presented to the State Legislature between 2005-06 and 2017-18 had not been received (as on 30 June 2019) relating to the State PSUs in Power Sector as indicated in the following table:

Table 1.20: Compliance to COPU Reports

Year of the COPU Report	Total number of Reports of COPU	Total no. of recommendations in COPU Reports	No. of recommendations where ATNs not received
2005-06	1	5	5
2007-08	1	8	8
2010-11	1	6	6
2012-13	2	28	21
2015-16	3	11	11
2017-18	2	2	2
Total	10	60	53

(Source: Compiled based on ATNs received on recommendations of COPU from the respective Departments of GoM.

These Reports of COPU contained recommendations which appeared in the Reports of the Comptroller and Auditor General of India for the years 2001-02 to 2014-15.

Chapter II
Compliance Audit
Paragraphs relating to State
Power Sector Undertakings

Chapter-II

Compliance Audit Paragraphs relating to State Power Sector Undertakings

Important Audit findings emerging from test-check of transactions of the State Power Sector Companies are included in this Chapter.

Government Companies

Energy Department (Industries, Energy and Labour)

Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited

2.1 Implementation of Engineering, Procurement and Construction Contracts

Introduction

2.1.1 Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited (Company) manages transmission of electricity and grid operations in Maharashtra.

The transmission system includes Extra High Voltage (EHV)¹ sub-stations, towers and transmission lines required to transmit electricity at EHV and make available electricity at specific voltages for distribution. EHV transmission sub-stations facilitate stepping up of low voltage power to EHV and transmitting it through transmission lines to EHV step down sub-stations. The step down transmission sub-stations decrease the voltage to sub-transmission voltage levels (33 KV and 11 KV) for distribution to distribution companies and other consumers.

The transmission infrastructure of the Company as on 31 March 2013 and 31 March 2018 was as under:

Sl. No.	Particulars	As of March 2013	As of March 2018	Actual increase	Increase (per cent)
1.	No. of Sub-stations	584	660	76	13.01
2.	Capacity (Million Volt Ampere in lakh)	1.00	1.24	0.24	24.00
3.	Transmission lines (circuit kilometre in lakh)	0.41	0.46	0.05	12.20

(Source: Information furnished by Company)

Organisational structure

2.1.2 The Management of the Company is vested with the Board of Directors comprising seven Directors appointed by the Government of Maharashtra (GoM). The day-to-day operations are carried out by the Chairman and Managing Director (CMD) who is the Chief Executive Officer of the Company.

¹ 66 Kilo Volt (KV) and above.

The Company has seven Zonal Offices and 37 Circle Offices headed by Chief Engineers and Superintending Engineers respectively. The construction and augmentation of sub-stations and transmission lines are supervised and monitored by the Projects Circles (PCs). The civil construction portion of the projects and its maintenance are managed by the Civil Construction cum Maintenance (CCCM) Circles of the respective zones. Completed sub-stations and transmission lines are handed over to the Operation and Maintenance (O&M) Circles of the respective zones for O&M.

Engineering, Procurement and Construction (EPC) Contracts

2.1.3 The Company generally undertakes the construction of sub-stations on turnkey basis. In October 2008, the Company, however, approved a scheme for construction of 66 sub-stations along with 3,037 kilometres (Kms) of Associate Lines² and 5,216 Kms of link lines³ (LL) on Engineering, Procurement and Construction (EPC) basis. Besides the above 66 sub-stations, the Company also approved 12 more sub-stations during March 2007 to June 2011. The scheme was to be financed with 20 *per cent* equity participation by the Company and 80 *per cent* borrowings from Rural Electrification Corporation (REC)/Power Finance Corporation (PFC) or other financial institutions.

Audit objectives and Scope

2.1.4 Audit reviewed sub-station sub-packages executed on EPC basis by the Company during the period 2013-14 to 2017-18. Audit process involved examination of records at Corporate Office and field units. Out of seven PCs and seven CCCM Circles of the Company, four PCs and four CCCM Circles under four zones⁴ with all its 38 sub-stations were selected for audit on the basis of highest number of sub-stations taken up on EPC basis. Besides, the records of O&M Circles were also examined to assess the performance and utilisation of the commissioned sub-stations.

Audit objectives were to assess whether:

- the execution of the sub-station works was done with due economy, efficiency and effectiveness; and
- utilisation of the sub-stations was as per the norms and plans prescribed.

The audit was conducted during April 2018 to October 2018. The audit findings were issued to the Government of Maharashtra and Company in November 2018. Reply of the Company was received (January 2019) and the same was endorsed (February 2019) by the Government. The audit findings have been finalised after considering the replies of the Company/Government.

² EHV lines from an existing sub-station to the new sub-station.

³ EHV line from an existing sub-station to another existing sub-station.

⁴ Amravati, Aurangabad, Nagpur and Nashik Zones.

Audit criteria

2.1.5 The audit criteria adopted were derived from the following:

- Procurement policy/manual of the Company,
- Request for Proposal and Contract agreements;
- Agenda notes and minutes of the meetings of the Board of Directors;
- Feasibility reports/Detailed Project Reports; and
- Project progress reports; Minutes of project review meetings and Operational performance reports.

Audit findings

Project implementation

2.1.6 The Board of Directors (BoD) of the Company approved (October 2008) construction of 66 sub-stations on EPC basis. The Company, in anticipation of constructing 78 sub-stations (including 12 additional sub-stations), invited two tenders in October 2008 and March 2009 respectively. The Company approached (October 2008) Maharashtra Electricity Regulatory Commission (MERC) for approval of 57 (out of 66) sub-stations, of which MERC approved (August 2009) 55 sub-stations. The Company subsequently requested (September 2010) MERC to delete 11 approved sub-stations and revised approval was accorded (December 2010) for 44 sub-stations. The approval for other 12 sub-stations of the Company was obtained separately from MERC during the period March 2007 to June 2011. Thus, 56 sub-stations were approved by the MERC.

The Company, however, allocated⁵ (August 2009) 78 sub-stations to the following two contractors and Implementation Agreements were entered into in August 2009:

(₹ in crore)

Sl. No.	Package	Name of the contractors				Total	
		SECI ⁶		ATDIL-JSL ⁷		No. of sub-stations	Amount
		No. of sub-stations	Amount	No. of sub-stations	Amount		
1	SS 1	21	799.76	18	845.98	39	1,645.74
2	SS 2	21	803.50	18	873.03	39	1,676.53
	Total	42	1,603.26	36	1,719.01	78	3,322.27

(Source: Information furnished by Company)

Against these 78 sub-stations, the Company issued work orders for 52 sub-stations during August 2009 to March 2012 at a total cost of ₹ 1,835.69 crore.

⁵ On L1 basis.

⁶ Shanghai Power Transmission and Transformation Engineering Company and ECI Engineering and Construction Company Limited.

⁷ Areva T&D India Limited and Jyoti Structures Limited.

Out of 52 sub-stations, 35 were commissioned, seven were completed but not commissioned for want of associate lines, four were work-in-progress and six were cancelled⁸ as at the end of December 2018.

Of the above 52 sub-stations, 38 sub-stations were under the four selected zones of which four sub-stations⁹ were cancelled, 24 sub-stations were completed and commissioned till December 2018, six sub-stations were awaiting commissioning for want of associate lines and four sub-stations were in progress (December 2018).

Firm commitment clause

2.1.7 As per Clause 3.5 of the Implementation Agreement (August 2009), the Company assured a firm commitment for 60 *per cent* of the cumulative works to be carried out under each package by the contractors. In case the cumulative amounts of actual works awarded at the end of the third year was less than the firm quantum of projects, compensation towards work loss equal to 10 *per cent* of the difference between firm/assured quantum and actual quantum, was payable to the contractors, subject to a maximum of three *per cent* of the contract cost.

Audit noticed that as against the 78 sub-stations allocated to the two contractors, the Company did not revise their Implementation Agreements with the two parties for limiting the packages to 56 (*i.e.* 44 *plus* 12) sub-stations, as approved by MERC. The Company issued work orders for ₹ 1,085.92 crore to ATDIL-JSL which was more than 60 *per cent* of the commitments (₹ 1,719.01 crore) made. However, in respect of SECI, the Company issued work orders for ₹ 749.77 crore till March 2012 against the total cost of the projects (₹ 1,603.26 crore) which was 46.77 *per cent* of the commitments given to them.

In reply, the Company stated (January 2019) that the commitment was in respect of the number of cumulative works and not on the value of the works. The reply was not convincing in view of Clause 3.5 of the Implementation Agreement which clearly mentioned that the work loss compensation would be worked out based on firm/assured quantum of works to be awarded *minus* the actual quantum of works awarded by the end of third year in Rupees crore based on the contractor's bid.

Though the SECI did not claim (March 2018) any work loss compensation, the possibility of work loss compensation under firm commitment clause in other similar infrastructure works cannot be ruled out.

Mobilisation advance

2.1.8 As per Clause 8.1 of Implementation Agreement, the contractors were eligible for 10 *per cent* of the cost of supply of materials and equipment as

⁸ Narsi under Aurangabad zone, Buttibori II, Mankapur and Sahuli under Nagpur zone, Kondhwa under Pune zone and Bhivandi under Vashi zone.

⁹ Buttibori II, Mankapur, Narsi and Sahuli.

mobilisation advance within 45 days of the date of the work orders issued against bank guarantee of the equivalent amount. The said agreement however did not incorporate any clause for its time based recovery.

Non-recovery of mobilisation advance within scheduled completion period

2.1.8.1 We observed that out of the mobilisation advance of ₹ 112.91 crore released to the two contractors under the four selected zones,¹⁰ the Company adjusted only ₹ 12.26 crore within the scheduled date of completion (August 2010 to March 2013) of sub-stations; ₹ 90.22 crore was adjusted after the scheduled date of completion (from April 2013 to December 2018) and ₹ 10.43 crore had remained unrecovered from the contractors (January 2019).

The Central Vigilance Commission guidelines on ‘Mobilisation Advance’ stated (April 2007) that the provision of mobilisation advance should essentially be need based and discouraged interest free mobilisation advance. In cases where interest free mobilisation advance was granted, its recovery should be time based and not linked with the progress of work in order to ensure that even if the contractor was not executing the work or executing at a slow pace, the recovery of advance could commence.

The Company, however, not only granted interest free mobilisation advance but also did not incorporate any clause for its time based recovery in the Implementation Agreement resulting in unadjusted mobilisation advance lying with the contractors although the completion of projects was delayed beyond the scheduled date of completion. Thus, the Company has suffered the loss of interest of ₹ 33.49 crore¹¹ itself for the period from the scheduled date of completion up to March 2018 under the selected zones as the advances were released out of borrowed funds.

The Company accepted the facts and issued instructions (January 2019) to the field offices to recover interest on the mobilisation advances for the period beyond the scheduled date of completion of the projects. The Company also stated that they had stopped the practice of granting mobilisation advance in the contracts being issued.

Release of mobilisation advance before MERC approval to projects

2.1.8.2 The Company issued work orders for construction of five sub-stations¹² prior to the approval of MERC and also released mobilisation advances of ₹ 15.72 crore during September/October 2009. However, these sub-stations were approved only in October/November 2010. Though, the Company decided (June 2010) to recover the advances, the same was recovered only in October 2010. Thus, release of advances prior to approval of MERC resulted in loss of interest of ₹ 1.73 crore on the funds released.

¹⁰ Amravati, Aurangabad, Nagpur and Nashik zones.

¹¹ ₹ 20.10 crore on advances recovered after scheduled date and ₹ 13.39 crore on pending advances worked out on the basis of five years’ weighted average rate of interest on borrowings.

¹² 220 KV at Butibori-III, Mankapur, 132 KV at Murtizapur, New Pardi and Uppalwadi.

The Company accepted the facts and issued instructions (January 2019) to recover the loss of interest.

Delay in adjustment of mobilisation advance for reduction in scope

2.1.8.3 The Company revised and reduced the scope of six sub-stations¹³ under four selected zones in January and May 2010 with consequent reduction in contract value by ₹ 66.13 crore. Though, the Company decided (May 2010) to recover/adjust the excess mobilisation advance of ₹ 5.61 crore released initially (September/October 2009), the recovery was effected only in March 2012 resulting in loss of interest of ₹ 1.49 crore.

The Company issued instructions (January 2019) to recover the loss of interest.

Release of mobilisation advance without tying up site

2.1.8.4 Clause 5.6.1 of the Implementation Agreement stipulated that the possession of the site was to be handed over within 45 days from the date of issuance of the work order for the sub-station. Therefore, it was essential for the Company to ensure readiness of the site prior to issuance of the work orders and subsequently release mobilisation advance. Audit noticed that although an advance of ₹ 35.13 crore was released in respect of 14 sub-stations under the four selected zones, the actual date of handing over of site was delayed by two to 14 months. Thus, release of advance prior to handing over of site resulted in loss of interest of ₹ 1.41 crore on the advances released.

The Company accepted the facts and issued instructions (January 2019) to recover the loss of interest.

Price variation

2.1.9 As per Clause 8.2 of terms of the Implementation Agreement, contractors were eligible for price variation as per formula of IEEMA¹⁴.

Excess payment of PV

2.1.9.1 The price variation (PV) on input cost of raw materials/components are governed by the circulars issued by IEEMA from time to time and all taxes/duties were to be excluded. It was observed that the contractors claimed PV on their quoted rates which were inclusive of taxes/duties and the Company paid PV on these rates resulting in excess payment of PV of ₹ 6.35 crore on 56 power transformers under the four selected zones.

The Company accepted the facts. Further, in cases where PV was paid on value including taxes, recovery of ₹ 5.19 crore on transformers and other materials was effected in Nashik zone. The recovery effected in other selected zones was awaited (December 2018).

¹³ Anjangaon, Krishnoor, Nandgaonpeth, Phulambri, Sayne and Seloo.

¹⁴ Indian Electrical and Electronics Manufacturers Association.

Release of PV without deducting 30 per cent against erection certificate and Project Commissioning Certificate)

2.1.9.2 As per Clause 8.1 of Implementation Agreement, 10 per cent of the cost of supply of equipment and materials was payable as mobilisation advance; 60 per cent against Material Receipt Certificates (MRC); 20 per cent against Erection Certificates (EC) and balance 10 per cent against Project Commissioning Certificates (PCC). Audit, however, noticed that the Company issued (September 2014) directions to release the entire amount towards PV payments stating that it was over and above the work order amount. Consequently, the Company released an amount of ₹ 146.16 crore as PV without deducting at least 30 per cent against EC and PCC resulting in loss of interest of ₹ 4.37 crore.

The Company stated that PV could either be positive or negative and PV amounts were over and above the work order value. As such, guidelines were issued to release PV in full without keeping any retention.

The reply was not convincing as the Implementation Agreement had clearly defined project cost as the total cost for carrying out all the works as modified from time to time. Thus, the project cost included PV and as such retention was required to be made on this portion also.

Time limit extension and Liquidated damages

2.1.10 The Company approves delay in completion of the projects beyond the scheduled date by granting Time Limit Extension (TLE). The TLE is with/without Liquidated Damages (LD) and with/without PV depending upon the reasons and the party responsible for the delay in completion of the works. As per the Clause 7.11 of the terms of the Implementation Agreement, LD for the delayed completion of the projects beyond the stipulated period or extended period was to be levied at 0.5 per cent of the project cost per week or part thereof subject to a maximum of five per cent of the project cost.

Out of 24 sub-stations completed and commissioned under the four selected zones, the TLEs in respect of 13 sub-stations were finalised and LD to the extent of ₹ 12.57 crore was recovered from the contractors up to December 2018. In respect of the balance 11 sub-stations commissioned during February 2012 to December 2018, TLEs had not been finalised till December 2018. Delay in finalisation of the TLE resulted in delay in recovery of the LD.

2.1.10.1 Audit noticed that the Company deferred imposition of LD and allowed the contractors to continue the works beyond the scheduled date of completion of the projects. As all the projects were completed/under completion even after scheduled date of completion, the maximum LD of ₹ 72.79 crore at the rate of five per cent on work orders of ₹ 1,456 crore under four selected zones was to be recovered. As against this, the Company had recovered/retained LD to the extent of ₹ 40.10 crore. The Company stated that a committee had been constituted to review the cases where LD was yet (December 2018) to be levied/partly levied.

Non-levy of LD for sub-station portion

2.1.10.2 As per the Implementation Agreement, the project cost shall mean the total cost for carrying out all works as defined in the scope of the contract and all members of the consortium under sub-station packages were jointly and severally liable for the execution of the project. Thus, in case a sub-station project was delayed due to non-completion of either sub-station or associate lines or both and the contractors were responsible for the delays, LD was to be imposed on the total cost of the project. Audit, however, noticed that TLE in respect of associate lines falling under two sub-station projects (Bhokar and Degaonrangari sub-stations) was granted with imposition of LDs, whereas the TLE for the sub-station under the same projects were granted without imposition of LDs. As a result, LD of ₹ 5.76 crore was not levied on sub-station projects as sub-station and associate lines of the same projects were reckoned separately for TLE.

The Company stated that a committee has been constituted for reviewing these cases and necessary action would be taken after the review.

Additional expenditure left out of LD calculation

2.1.10.3 Project cost is defined as the total cost for carrying out all works as defined in the scope of the work for the project to be performed under the agreement and is calculated based on the contractor's bid. Audit noticed that in selected zones, the Company made additional payment of ₹ 318.94 crore to the contractors towards extra quantities and other charges incurred. The Company, however, did not reckon additional expenditure of ₹ 318.94 crore towards PV, extra quantities and other charges incurred while arriving at LDs. The short recovery/retention of LD on this account worked out to ₹ 15.95 crore which resulted in unwarranted benefit to the contractors on account of early payments from borrowed funds.

The Company stated that LD was levied on the project cost for which work order was issued and PV and extra items were not included, as the Implementation Agreement was not modified to that effect. The reply was not convincing as the Clause 1.1 of the Implementation Agreement had clearly defined project cost as the total cost for carrying out all the works as modified from time to time and as such LD was to be recovered on this portion also.

Non-maintenance of Hindrance Register

2.1.10.4 As per Clause 7.11.5 of the Implementation Agreement, a Hindrance Register was to be maintained by both the contractors and the Company for each ongoing project to record the various hindrances encountered during the course of execution of the projects.

Audit observed that Hindrance Register was not maintained in any of the selected zones and TLE of the projects was done without the Hindrance Register.

The Company stated that during regular review meetings all hindrances were discussed and recorded in the minutes of the monthly meetings held at Corporate office as well as letters/e-mails/correspondence done from time to time and was considered at the time of finalisation of TLE.

The reply was not convincing as all the hindrances of a project would have been available in one Hindrance Register, which was convenient to monitor, compare and consolidate hindrances recorded at various stages for finalisation of TLE and enabling the Company to extend the time limit for completing the projects.

Payments and recoveries from contractors

Excess payment of Works Contract Tax

2.1.11 Construction of sub-stations under EPC is a works contract (composite contract) consisting of material components and service portion. For valuation of the services for Service Tax (ST) determination, there are two options available to the service providers under the provisions of the ST (Determination of Value) Rules, 2006:

- Calculate the value of services as per Rules 2A of the Rules *ibid* and pay ST on the service portion of the contract at 10.30 *per cent* till March 2012 (rate is inclusive of education cess); or
- Pay ST as per Rule 3(1) of Works Contract (Composition Scheme for Payment of Service Tax) Rules, 2007 at a composite rate of two *per cent* up to 28 February 2008, four *per cent* during 1 March 2008 to 31 March 2012 and 4.8 *per cent* from 1 April 2012 to 30 June 2016 on the total contract value.

The rates quoted by SECI were inclusive of STs at 10.30 *per cent* on the entire portion of civil work of sub-station including materials. The Company paid ST at 10.30 *per cent* on the entire civil works without excluding the material cost. Thus, in the absence of the Company to restrict ST either on the service portion at 10.30 *per cent* or at the composite rate of four *per cent* on the total cost of civil works resulted in excess payment of Works Contract Tax of ₹ 3.51 crore¹⁵ to SECI.

The Company stated that they had issued directions (January 2019) to recover the excess amount paid to SECI.

Non-recovery of Labour Welfare Cess

2.1.12 Government of Maharashtra framed (April 2008) Maharashtra Building and Other Construction Workers' Rules, 2007 under the Building and Other Construction Workers' Welfare Cess Act, 1996. Accordingly, Labour Welfare Cess (LWC) at the rate of one *per cent* on the building and other construction works was to be recovered from the contractors and remitted to the Government with effect from 1 January 2008. There was inordinate delay in implementing

¹⁵ ₹ 5.74 crore at 10.30 *per cent* - ₹ 2.23 crore at four *per cent* = ₹ 3.51 crore.

these Rules by the Company on the plea that the provisions of the Rules *ibid* were not applicable as they were under Factories Act, 1948. The same was, however, belatedly implemented by the Company from June 2016¹⁶ with retrospective effect for contracts entered into after 1 July 2010. The Company subsequently (January 2019) made it applicable for effecting the LWC from 1 January 2008.

The Company, however, did not recover any cess from the EPC contractors stating that the agreements were entered prior to 1 July 2010. The unrecovered LWC under the four selected zones alone was ₹ 11.03 crore from the EPC contractors.

The Company accepted the audit findings and issued (January 2019) directions to its field office to effect the recovery of LWC from 1 January 2008. The Company also directed to identify all ongoing/closed contracts where final/balance payments were pending and recover the LWC from the contractors and deposit the same on priority.

Release of money without completion of all works

2.1.13 Clause 8.1 of the Implementation Agreement stipulated that project completion certificate was to be issued after successful commissioning of the project *i.e.* on completion of all works. A sub-station project consisted of both sub-station and associate line. Audit, however, noticed that although the Company had deducted (May 2010 to June 2017) ₹ 11.98 crore against project completion certificate from ATDIL-JSL, it later refunded ₹ 3.48 crore, in respect of four sub-station¹⁷ projects under Nashik zone, without completion of the associate lines of the project resulting in unwarranted benefits to ATDIL-JSL.

The Company replied that retention money in respect of sub-stations was released as the sub-stations were commissioned using other lines. The reply was not convincing as the provisions of the Implementation Agreement clearly stated that the sub-station project consisted of sub-station and associate lines and the retention money for the project as a whole was to be retained till the completion of the projects. Further, the Company was using borrowed funds and, therefore, to the extent the retention money was held by the Company, the loan liability would not have been crystalised.

Non-exercising of option to procure items at lower rates

2.1.14 As per Clause 8.1 of the Implementation Agreement, if quantities of a particular item exceeded by more than 20 *per cent* of the estimated quantity during the execution of the work and contractor quoted unreasonably higher rate as compared to the rate quoted by the second lowest bidder under the same package, the Company was to either consider the quoted rate of the second lowest bidder or to procure that item from other sources. Audit, however,

¹⁶ Circular of the Company No.71199 dated 30 June 2016.

¹⁷ Bhose, Gargoan, Pimpalgaon and Wadjire.

noticed that though the percentage of variations in quantities ranged from 20 to 450, the Company did not exercise the option to either restrict the rates or to procure from other sources.

The Company while accepting the audit observation stated that instructions had been issued to work out the financial impact for all such cases and recover the same.

Termination of agreement with SECI

2.1.15 The Company entered into an agreement and issued (August 2009-May 2010) work orders to Shanghai Power Transmission and Transformation Engineering Company and ECI Engineering and Construction Company Limited (SECI) for 26 sub-stations. The Company subsequently withdrew/cancelled three sub-stations¹⁸.

2.1.15.1 The progress of all the works was not satisfactory and, therefore, the Company terminated (May 2012) the contract with SECI for all the 23 sub-stations. SECI filed an arbitration petition against the termination in September 2012.

The arbitration award (October 2012) classified these 23 sub-stations into the following four groups:

Group	No. of sub-stations	Name of sub-stations	Arbitration award
A1	2	Bharsingi and Kagal	SECI was to complete the work by March 2013, failing which the Company will execute the balance work at the risk and cost of SECI.
A	9	Ballarshah, Bhosari, Butibori II, Butibori III, Deolgaon, Karaigi, Nandangaonpeth, Pangri and Selu.	
B	4	Lonand MIDC, Phulambri, Sayne and Waghdari	The Company should takeover immediately and execute the work at the risk and cost of SECI.
C	8	Anjangaon, Jamod, Krishnoor, Malegaon, Moregaon, Narsi, Sengaon and Wadjire.	These works were to be executed by SECI on completion of A and A1 works by March 2013, else the Company would execute the work at the risk and cost of SECI.
Total	23		

As SECI failed to complete the 11 sub-stations under Group A1 and A by March 2013, the Company withdrew eight sub-stations under Group C and entrusted the balance work of 12 sub-stations (including four from Group B) to other agencies at the risk and cost of SECI. Out of these, nine sub-stations were commissioned, one sub-station was cancelled and the work of two sub-stations were in progress¹⁹ (December 2018). The 11 works under A and A1 were subsequently completed by SECI.

¹⁸ Kondhawa, Nanded city and Sahuli sub-stations.

¹⁹ Narsi was cancelled and Moregaon and Wadjire were in progress.

Audit observed that the Company had not finalised the risk and cost amount of SECI till March 2019. Two committees (including SECI's representative as member) were constituted in February 2018 for reviewing the risk and cost amount recoverable from SECI and their findings/recommendations were awaited (March 2019).

The Company stated that the refloated works were in progress and the risk and cost amount would be finalised after completion and settlement of final bills and the recoveries would be made accordingly.

Non-accounting of inventory

2.1.15.2 As per the Arbitration award, a joint measurement of material was to be taken at site for terminated sub-stations and the Company was to utilise the inventory for executing the balance works. Accordingly, the Company issued (April 2013) directions to its field offices to take over the sites.

Audit noticed that while placing the work orders for balance works of 11 sub-stations at the risk and cost of SECI, the available inventory at site was not considered. Further, audit noticed that five transformers²⁰ costing ₹ 17.83 crore were at the site of Krishnoor and Narsi sub-stations. Out of these, four transformers were diverted to other sub-stations during July 2017. Later, it was noticed that these transformers were damaged and copper windings inside the transformers were found missing and police complaints in this regard were filed belatedly (January 2018).

The Company stated that they have decided to reject the damaged transformers and the payment already made was being recovered from SECI.

Non-encashment of Bank Guarantee

2.1.15.3 As per the Arbitration award, a fresh security deposit bank guarantee (BG) of ₹ 29.20 crore was collected from SECI. The Company, however, did not encash the BG although SECI did not successfully complete the 11 works (Group A and A1) awarded to them by March 2013. Though, the performance of SECI was not satisfactory, the Company released payment of ₹ 241.28 crore after the schedule date of completion without deducting LD of ₹ 19.29 crore.

The Company stated that they had valid bank guarantees of ₹ 45.20 crore and the same would be encashed and adjusted from the amount recoverable from SECI. The reply was not convincing as the release of payment without deducting LD was not justified since the final LD was still to be reviewed by the Company.

Utilisation of sub-stations

2.1.16 Of the 38 sub-stations under the four selected zones for which work orders were placed, four sub-stations²¹ were cancelled subsequently. Out of the remaining 34 sub-stations, 24 sub-stations were completed and commissioned

²⁰ (3 x 100 MVA and 2 x 50 MVA).

²¹ Buttibori II, Mankapur, Narsi and Sahuli.

till December 2018, six sub-stations were awaiting commissioning pending completion of associate lines and work of remaining four sub-stations was in progress (December 2018).

Under-utilisation of sub-stations

2.1.16.1 Audit noticed that out of 24 sub-stations commissioned, 16 sub-stations having total installed capacity of 1,875 MVA, constructed at a cost of ₹ 537.81 crore, were being utilised with load ranging from 10 to 40 *per cent* since their commissioning.

The Company stated that the sub-stations were constructed considering the future demands of industrialisation and urbanisation and the capacity would be utilised in future.

Non-completion of sub-station pending completion of associate lines

2.1.16.2 Out of six sub-stations²² awaiting commissioning pending completion of associated lines, three sub-stations (Bhose, Ghatodi and Pulgaon) were commissioned by the Company on an *ad hoc* basis during December 2012 to April 2014. The associated lines of these three sub-stations were not completed as of December 2018 although an expenditure of ₹ 94.76 crore had been incurred (December 2018) on associated lines works. The Company issued reminders to ATDIL-JSL to complete these works, however, the works were not resumed resulting in blocking up of funds (₹ 94.76 crore).

Further, remaining three sub-stations (Ghargaon, Pimpalgaon and Warud) were also awaiting commissioning, pending completion of its associated lines. These three sub-stations were constructed in February/March 2014 at a cost of ₹ 202.14 crore and were lying idle (December 2018) resulting in blocking of funds of the Company.

The Company stated that the risk and cost amount along with liquidated damages would be recovered from the contractors.

Unfruitful expenditure on cancelled works

2.1.16.3 The Company cancelled/foreclosed four projects under the four selected zones due to right of way problems. Out of these, the Company incurred ₹ 5.98 crore on civil works at Buttibori II and Narsi sub-stations which were rendered unfruitful. In respect of Mankapur and Sahuli sub-stations, the Company did not incur any expenditure on civil works.

Audit further noticed that in respect of Mankapur sub-station, the contractor did not resume the work even after a lapse of seven years. As per the agreement, the dependency of each activity was to be completed before the said activity could commence and payments for the said activity were not to be made until the dependency condition was satisfied. Based on the request of ATDIL-JSL, the Company waived the dependency clause and released (March 2013) payment

²² Bhose, Ghargaon, Ghatodi, Pimpalgaon, Pulgaon and Warud.

of ₹ 9.47 crore towards supply of materials resulting in unwarranted benefits to contractor. Further, the Company decided (April 2017) to cancel the work after incurring ₹ 21.53 crore towards supply of material. Audit observed that the material was lying idle at the site (September 2018).

The Company stated that the Narsi sub-station would be converted into 132 KV switching sub-station and the infrastructure would be utilised.

Maintenance of sub-stations under guarantee period

2.1.16.4 As per the agreement, the cost of the repair/replacement of equipment and material within the guarantee period²³ was to be recovered from the contractors and monitored separately against each work order. Audit, however, noticed that in three zones,²⁴ Annual Maintenance Contract (AMC) work orders were issued for sub-stations under the guarantee period.

The Company stated that instructions have been issued (December 2018) to hand over the performance bank guarantee to Operation and Maintenance (O&M) Wings and adhere to the performance guarantee clause.

Conclusion and recommendations

The Company executed Engineering, Procurement and Construction contracts to construct 52 sub-stations at a total cost of ₹ 1,835.69 crore. The Company in its agreements with the two parties, included a firm commitment clause for awarding 60 *per cent* of the cumulative works. Later, the Company did not revise the agreements for limiting the packages to the number of sub-stations approved by Maharashtra Electricity Regulatory Commission, inviting the risk of work loss compensation charges as per the agreement with the contractors.

The Company granted interest free mobilisation advance. However, the completion of the projects was delayed. In the absence of any clause for time based recovery of the advance, they could not adjust the advance in time, leading to loss of interest for the delay beyond the scheduled date of completion. The Company also did not strictly implement the price variation and liquidated damages clauses as per the terms of agreement, resulting in unwarranted benefit to the contractors.

Of the 38 sub-stations under four selected zones for which work orders were placed, 24 sub-stations were commissioned, six were awaiting commissioning, four were cancelled and work of remaining four sub-stations was in progress (December 2018). Out of 24 sub-stations which were commissioned, 16 sub-stations were being utilised with load ranging from 10 to 40 *per cent* since their commissioning.

²³ Two years from the date of commission of the project.

²⁴ Aurangabad, Nagpur and Nashik.

We recommend that the Company:

- ***may review firm commitment clause which may lead to substantial outflow of funds in other major infrastructure works which take long time to complete.***
- ***should strictly implement the clauses as per the terms of agreement and expedite recovery of excess price variation paid.***
- ***needs to reckon the additional expenditure towards price variation, extra quantities and other charges in the project costs and ensure that the liquidated damages are recovered as per the revised project costs.***
- ***should expedite finalisation of time limit extension as well as risk and cost amounts in respect of works completed.***

Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited

2.2 Excess payment due to incorrect application of energy tariff

The Company made excess payment of ₹ 1.94 crore for purchase of power from a bagasse based co-generation project due to incorrect application of energy tariff.

Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited (Company) executed (September 2014) Energy Purchase Agreement (EPA) with Green Power Sugars Limited (party), Satara for the procurement of surplus electricity from its bagasse based co-generation power plant. The EPA was effective for a period of 13 years and purchase of electricity was governed by Maharashtra Electricity Regulatory Commission (MERC) Regulations/tariff orders from time to time.

The tariff payable was Net Levellised Tariff (NLT), after adjusting for Accelerated Depreciation (AD) benefit, if availed, from the Levellised Tariff²⁵ (LT). In case AD was not availed by the party, the party was to submit an undertaking at the time of execution of EPA that he was not going to avail the AD. After the end of the Financial Year (FY), the party was to submit a certificate from the Chartered Accountant (CA)/copy of Income Tax returns, confirming that the benefit of AD was not availed and thereafter LT was to be made applicable. The Company issued (August 2016 and July 2017) commercial circulars in this regard in which LT rates and NLT rates after adjusting AD were mentioned based on MERC orders. As per the commercial circulars issued by the Company, the tariff determined for a particular year was to be continued for the entire duration of EPA.

We observed that the co-generation power plant of the party had commissioned in April 2015. The Company procured energy by applying the NLT during FY 2015-16 as the party had availed AD benefit as per the CA's certificate. During FY 2016-17 to FY 2018-19 (up to April 2018), the Company procured energy

²⁵ Levellised Tariff is calculated by carrying out levelisation over useful life considering the discount factor equivalent to the weighted average cost of capital, to represent the time value of money.

(69.42 Million Units (MUs)) from the party at LT instead of NLT, without adjusting the benefit of AD which the party had already claimed and its block of assets had fully been depreciated. This resulted in an excess payment of ₹ 1.94 crore²⁶ to the party due to incorrect application of tariff. The Company stated (April 2018) that the LT was made applicable as the party had not claimed AD during FY 2016-17 to FY 2018-19.

The reply was not acceptable as NLT once made applicable during FY 2015-16 was to be charged for the entire life of the project/EPA as the AD benefit and levelisation was calculated over useful life after considering the discount factor to represent the time value of money. Thus, the application of LT instead of NLT resulted in excess payment of ₹ 1.94 crore by the Company.

The matter was reported to the Government (August 2018); their reply was awaited (March 2019).

²⁶ 69.42 MUs x ₹ 0.28 per unit (AD benefit as per MERC order) = ₹ 1.94 crore.

Part II
Chapter III
Functioning of State Public
Sector Undertakings
(other than Power Sector)

Part-II

Chapter-III

Functioning of State Public Sector Undertakings (other than Power Sector)

Introduction

3.1 There were 87 State Public Sector Undertakings (PSUs) as on 31 March 2018 which were related to sectors other than Power Sector. These State PSUs were incorporated between 1957-58 and 2017-18 and included 77 Government Companies and 10 Statutory Corporations¹. These Government Companies further included 56 working companies (40 held directly by State Government and 16 subsidiaries of other Government Companies) and 21 inactive companies (eight held directly by State Government and 13 subsidiaries of other Government Companies).

The State Government provides financial support to the State PSUs in the form of equity, loans and grants/subsidy from time to time. Of the 87 State PSUs (other than Power Sector), the State Government invested funds in 58 State PSUs only as the State Government did not infuse any funds in 29 Government Companies which were incorporated as joint venture/subsidiary of other Government Companies. Equity of these 29 joint venture/subsidiary companies was contributed by the respective Co-partner/Holding Companies.

Contribution to Economy of the State

3.2 A ratio of turnover of the PSUs to the State Gross Domestic Product (GDP) shows the extent of activities of the PSUs in the economy of the State. The table below provides the details of turnover of State PSUs (other than Power Sector) and GDP of Maharashtra for a period of five years ending March 2018:

Table 3.1: Details of turnover of PSUs (other than Power Sector) vis-a-vis GDP of Maharashtra
(₹ in crore)

Particulars	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Turnover	10,071.78	10,880.28	11,402.08	11,191.67	10,791.18
Percentage change in turnover as compared to turnover of preceding year	25.63	8.03	4.80	(1.85)	(3.58)
GDP of Maharashtra	16,47,506	17,92,122	20,01,223	22,57,032 ²	24,96,505 ³
Percentage change in State GDP as compared to State GDP of preceding year	13.74	8.78	11.67	12.78	10.61
Percentage of Turnover to GDP of Maharashtra	0.61	0.61	0.57	0.50	0.43

(Source: The figures of turnover have been compiled based on the latest finalised financial statements of the respective PSUs and GDP figures are taken from the State Finances Audit Report of Maharashtra)

¹ Maharashtra State Warehousing Corporation (MSWC), Maharashtra Industrial Development Corporation (MIDC), Maharashtra State Road Transport Corporation (MSRTC), Maharashtra State Financial Corporation (MSFC) and six Corporations - Maharashtra Krishna Valley Development Corporation (MKVDC), Konkan Irrigation Development Corporation (KIDC), Vidarbha Irrigation Development Corporation (VIDC), Tapi Irrigation Development Corporation (TIDC), Godavari Marathwada Irrigation Development Corporation (GMIDC) and Maharashtra Water Conservation Corporation (MWCC) which have been included for the first time.

² Actuals.

³ Advance estimates.

The turnover of these PSUs has recorded increase during the three years 2013-14 to 2015-16 whereas it decreased over the next two years *i.e.* 2016-17 and 2017-18. The change in turnover ranged between (-) 3.58 *per cent* and 25.63 *per cent* during the period 2013-18, whereas increase in GDP of the State ranged between 8.78 *per cent* and 13.74 *per cent* during the same period.

The compounded annual growth is a useful method to measure growth rate over multiple time periods. The compounded annual growth⁴ rate of the State GDP was 11.50 *per cent* during the last five years. Against the compounded annual growth rate of 11.50 *per cent* in the State GDP, the turnover of public sector undertakings (other than Power Sector) recorded lower compounded annual growth rate of 6.12 *per cent* during the last five years. This resulted in marginal decrease in the share of turnover of these PSUs to the State GDP from 0.61 *per cent* in 2013-14 to 0.43 *per cent* in 2017-18.

Investment in State PSUs (other than Power Sector)

3.3 In Maharashtra, the PSUs are classified in different sectors according to their activities and the administrative department of the Government of Maharashtra (GoM) under which they function. The details of investment made in the 87 State PSUs in the shape of equity and long term loans upto 31 March 2018 are detailed in **Annexure 4**.

3.4 The sector-wise summary of total investment in these State PSUs as on 31 March 2018 is given below:

Table 3.2: Sector-wise investment in State PSUs (other than Power Sector)

Name of sector	Government Companies		Statutory Corporations	Total	Investment (₹ in crore)			Percentage to total investment
	Working	Inactive	Working		Capital	Loans	Total	
Agriculture and Allied	7	5	7	19	1,19,570.28	314.36	1,19,884.64	86.52
Infrastructure	14	6	1	21	3,936.27	6,160.83	10,097.10	7.29
Service	3	--	1	4	4,205.70	204.43	4,410.13	3.18
Finance	17	--	1	18	2,446.51	1,012.34	3,458.85	2.50
Manufacturing	9	8	--	17	305.11	374.79	679.90	0.49
Miscellaneous	6	2	0	8	29.87	7.16	37.03	0.02
Total	56	21	10	87	1,30,493.74	8,073.91	1,38,567.65	100.00

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

As on 31 March 2018, the total investment (equity and long term loans) in these 87 PSUs was ₹ 1,38,567.65 crore (**refer Annexure 4**). The investment consisted of 94.17 *per cent* towards equity and 5.83 *per cent* in long-term loans. The long term loans advanced by the State Government constituted 14.59 *per cent* (₹ 1,178.30 crore) of the total long term loans whereas 85.41 *per cent* (₹ 6,895.61 crore) of the total long term loans were availed from Central Government and other financial institutions. The investment has grown by 17.85 *per cent* from ₹ 1,17,574.94 crore in 2015-16 to ₹ 1,38,567.65 crore in 2017-18.

⁴ Rate of Compounded Annual Growth $[(\text{Value of 2017-18} / \text{Value of 2012-13})^{(1/5 \text{ years})} - 1] * 100$ where turnover and State GDP for the year 2012-13 were ₹ 8,017.06 crore and ₹ 14,48,466 crore respectively.

Budgetary Support to State PSUs (other than Power Sector)

3.5 The GoM provides financial support to public sector undertakings in various forms through annual budget. The summarised details of budgetary outgo towards equity, loans, grants/subsidies, loans written off and loans converted into equity during the year in respect of public sector undertakings for the last three years ending March 2018 are as follows:

Table 3.3: Details regarding budgetary support to State PSUs (other than Power Sector) during the years

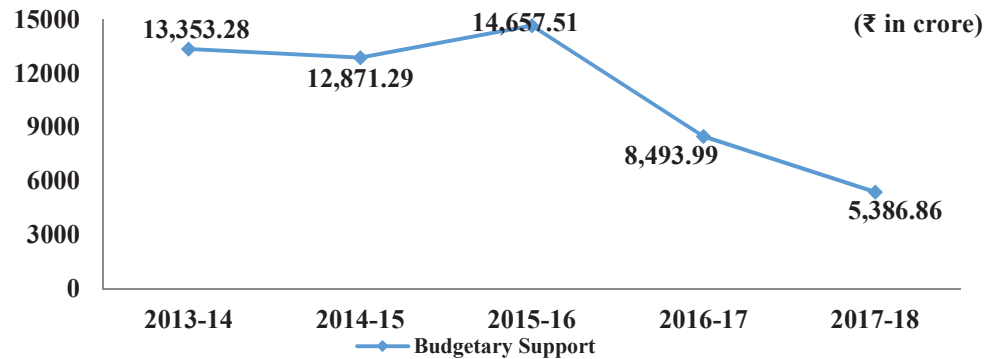
Particulars ⁵	2015-16		2016-17		2017-18	
	Number of PSUs	Amount	Number of PSUs	Amount	Number of PSUs	Amount
Equity Capital outgo (i)	6	4,476.84	6	4,586.2	3	3,733.33
Loans given (ii)	-	-	7	253.63	-	-
Grants/Subsidy provided (iii)	21	10,180.67	22	3,654.16	13	1,653.53
Total Outgo⁶ (i + ii + iii)	21	14,657.51	27	8,493.99	14	5,386.86
Loan repayment written off	-	-	-	-	-	-
Loans converted into equity	-	-	-	-	-	-
Guarantees issued	3	12.52	3	7.29	2	6.51
Guarantee Commitment	9	2,037.3	11	1,759.39	7	1,462.47

(₹ in crore)

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

The details regarding budgetary outgo towards equity, loans and grants/subsidies for the last five years ending March 2018 are given in a graph below:

Chart 3.1: Budgetary outgo towards Equity, Loans and Grants/Subsidies

The annual budgetary assistance to these PSUs ranged between ₹ 5,386.86 crore and ₹ 14,657.51 crore during the period 2013-14 to 2017-18. The budgetary assistance of ₹ 5,386.86 crore given during the year 2017-18 included ₹ 3,733.33 crore and ₹ 1,653.53 crore in the form of equity and grants/subsidy respectively. The State Government did not provide any loans to these PSUs during 2017-18. The State Government provided significant assistance to VIDC (₹ 3,317.77) and MSRTC (₹ 414.76 crore). Similarly, Grants/Subsidy were also provided to TIDC (₹ 667.87 crore) and VIDC (₹ 253.45 crore) for different irrigation projects and Maharashtra State Police Housing and Welfare

⁵ Amount represents outgo from State Budget only.

⁶ The figure represents number of PSUs which have received outgo from budget under one or more heads *i.e.* equity, loans, grants/subsidy.

Corporation Limited (₹ 294.40) for the purpose of construction of police quarters and administrative buildings.

In order to enable PSUs to obtain financial assistance from banks and financial institutions, State Government gives guarantee for which the guarantee fee is being charged. This fee varies from 0.50 per cent to two per cent, as decided by the State Government, depending upon the loanees. The guarantee commitment of State Government decreased to ₹ 1,462.47 crore during 2017-18 from ₹ 1,759.39 crore in 2016-17. Further, two PSUs paid guarantee fees to the tune of ₹ 1.63 crore during 2017-18 whereas eight PSUs did not pay guarantee fees/commission during the year. The accumulated/outstanding guarantee fees/commission there against was ₹ 429.96 crore as on 31 March 2018.

Reconciliation with Finance Accounts of Government of Maharashtra

3.6 The figures in respect of equity, loans and guarantees outstanding as per records of State PSUs (other than Power Sector) should agree with that of the figures appearing in the Finance Accounts of the Government of Maharashtra. In case the figures do not agree, the concerned PSUs and the Finance Department should carry out reconciliation of the differences. The position in this regard as on 31 March 2018 is stated below:

Table 3.4: Equity, loans, guarantees outstanding as per Finance Accounts vis-a-vis records of State PSUs (other than Power Sector)

(₹ in crore)			
Outstanding in respect of	Amount as per Finance Accounts	Amount as per records of State PSUs	Difference
Equity	1,24,532.21	1,23,938.82	593.39
Loans	1,502.09	1,178.30	323.79
Guarantees	1,595.91	1,705.38	109.47

(Source: Compiled based on information received from PSUs and Finance Accounts)

Audit observed that out of 87 State PSUs, such differences occurred in respect of 51 PSUs as shown in **Annexure 5**. The matter is regularly taken up with the Chief Secretary/Additional Chief Secretary (Finance) the latest being in January 2019, During the year, three meetings have also been held with the officials of GoM and PSUs. The Government and the PSUs should take concrete steps to reconcile the differences in a time-bound manner.

Submission of accounts by State PSUs (other than Power Sector)

3.7 Of the total 87 State PSUs (other than Power Sector), there were 66 working PSUs *i.e.* 56 Government Companies and 10 Statutory Corporations and 21 inactive PSUs under the purview of CAG as of 31 March 2018. The status of timelines followed by the State PSUs in preparation of accounts is as detailed under:

Timeliness in preparation of accounts by the working State PSUs

3.7.1 Accounts for the year 2017-18 were required to be submitted by all the working PSUs by 30 September 2018. However, out of 56 working Government

Companies, nine Government Companies submitted their accounts for the year 2017-18 for audit by CAG on or before 30 September 2018 whereas accounts of 47 Government Companies were in arrears. Out of 10 Statutory Corporations, the CAG is the sole auditor in eight Statutory Corporations⁷. None of the 10 Statutory Corporations presented their accounts for the year 2017-18 for audit in time.

Details of arrears in submission of accounts of working PSUs (other than Power Sector) as on 30 September 2018 are given below:

Table 3.5: Position relating to submission of accounts by the working State PSUs (other than Power Sector)

Sl. No.	Particulars	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
1	Number of working PSUs	55	56	57	58	66*
2	Number of accounts finalised during the year	65	55	52	45	68
3	Number of accounts in arrears	111	120	122	132	137 ^Δ
4	Number of working PSUs with arrears in accounts	46	49	50	48	57
5	Extent of arrears (numbers in years)	1 to 8 years	1 to 16 years	1 to 17 years	1 to 18 years	1 to 19 years

(Source: Compiled based on accounts of PSUs received during the period October 2017 to September 2018)

Of these 66 working State PSUs, 49 PSUs had finalised 68 annual accounts during the period 1 October 2017 to 30 September 2018 which included nine annual accounts for the year 2017-18 and 59 annual accounts for previous years. Further, 137 annual accounts were in arrears which pertain to 57 working PSUs. The Administrative Departments have the responsibility to oversee the activities of these entities and to ensure that the accounts are finalised and adopted by these PSUs within the stipulated period. The PSUs and their concerned Departments were informed regularly and meetings were also held for liquidating the arrears of accounts.

The GoM had provided ₹ 15,621.66 crore (Equity: ₹ 12,775.56 crore, Loan: ₹ 12.05 crore, Grant: ₹ 2,834.05 crore) to 29 working State PSUs, accounts of which were in arrears as on 30 September 2018 whereas no investment was made in the remaining 28 working PSUs during the period for which accounts were in arrears. Details of investment made by State Government in 29 working State PSUs during the years for which accounts were in arrears are shown in **Annexure 6**. However, accounts of 22 of these working State PSUs for the period 2017-18 and nine accounts of eight working PSUs for earlier periods were finalised and submitted for audit during the period from October 2018 to March 2019 whereas 106 accounts pertaining to 35 working PSUs were awaited till March 2019.

⁷ MIDC, MSRTC, MKVDC, KIDC, TIDC, VIDC, GMIDC and MWCC.

* The data pertaining to MKVDC, KIDC, TIDC, VIDC, GMIDC and MWCC is included from the year 2017-18. Two companies (Thane Creek Bridge Infrastructure Limited and Nagpur Mumbai Super Communication Expressway Limited) were newly incorporated

^Δ After including seven accounts pertaining to MKVDC, KIDC, TIDC, VIDC, GMIDC and MWCC which were in arrears as on 01 April 2017 and included from the year 2017-18.

In the absence of finalisation of accounts and their subsequent audit in 35 PSUs, it could not be ensured whether the investment and expenditure incurred had been properly accounted for and the purpose for which the amount was invested was achieved. The GoM may also consider availing external assistance relating to preparation of accounts wherever there is lack of expertise.

Timeliness in preparation of accounts by inactive State PSUs

3.7.2 In addition to above, as on 30 September 2018, there were arrears in finalisation of accounts by inactive PSUs. Out of 21 inactive PSUs, one was in the process of liquidation⁸. Of the remaining 20 inactive PSUs, 16 PSUs had arrears of 32 accounts.

Table 3.6: Position relating to arrears of accounts in respect of inactive PSUs

No. of inactive companies	Period for which accounts were in arrears	No. of years for which accounts were in arrears
12	2017-18	1
2	2016-17 to 2017-18	2
1	2013-14 to 2017-18	5
1	2007-08 to 2017-18	11

(Source: Compiled based on accounts of PSUs received during the period October 2017 to September 2018)

Six PSUs⁹ (including one under liquidation) did not finalise even one account during 2017-18.

Placement of Separate Audit Reports of Statutory Corporations

3.8 Out of 10 working Statutory Corporations, none of the Corporations had forwarded their accounts of 2017-18 by 30 September 2018.

Separate Audit Reports (SARs) are audit reports of the CAG on the accounts of Statutory Corporations. These reports are to be laid before the Legislature as per the provisions of the respective Acts. Status of annual accounts of Statutory Corporations and placement of their SARs in legislature is detailed below:

Table 3.7: Status of placement of SARs of the Statutory Corporations

Sl. No.	Name of Statutory Corporations	Year of Accounts	Month of placement of SAR
1.	Maharashtra State Warehousing Corporation	2016-17	November 2018
2.	Maharashtra Industrial Development Corporation	2013-14	July 2018
3.	Maharashtra State Financial Corporation	2014-15	-
4.	Maharashtra State Road Transport Corporation	2015-16	December 2017
5.	Maharashtra Krishna Valley Development Corporation	2016-17	March 2018
6.	Konkan Irrigation Development Corporation	2014-15	August 2017
7.	Vidarbha Irrigation Development Corporation	2014-15	March 2018
8.	Tapi Irrigation Development Corporation	2014-15	December 2017
9.	Godavari Marathwada Irrigation Development Corporation	2012-13	December 2016
10.	Maharashtra Water Conservation Corporation	-	-

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

⁸ Sahyadri Glass Works Limited.

⁹ Vidarbha Quality Seeds Limited, Maharashtra Industrial Gas Transmission Company Limited, Maharashtra Rural Development Corporation Limited, Maharashtra State Housing Corporation Limited, Maharashtra State Textile Corporation Limited and Sahyadri Glass Works Limited.

Impact of non-finalisation of accounts of State PSUs (other than Power Sector)

3.9 As pointed in **Para 3.7**, the delay in finalisation of accounts may also result in risk of fraud and leakage of public money apart from violation of the provisions of the relevant statutes. In view of the above state of arrears of accounts, the actual contribution of the State PSUs (other than Power Sector) to State GDP for the year 2017-18 could not be ascertained and their contribution to State exchequer was also not reported to the State Legislature.

It is, therefore, recommended that the Administrative Department should strictly monitor and issue necessary directions to liquidate the arrears in accounts. The Government may also look into the constraints in preparing the accounts of the PSUs and take necessary steps to liquidate the arrears in accounts.

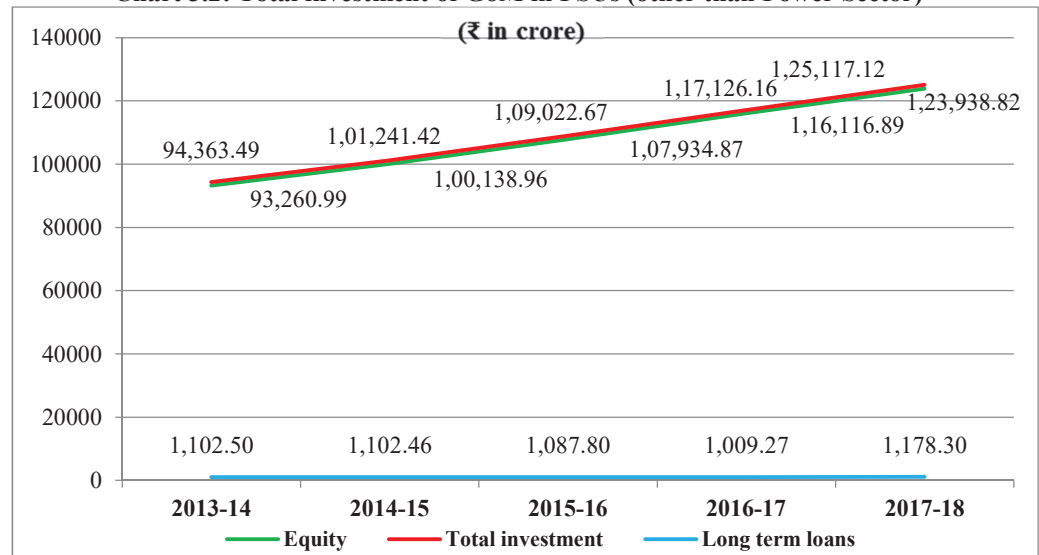
Performance of State PSUs (other than Power Sector)

3.10 The financial position and working results of the 87 State PSUs (other than Power Sector) as per their latest finalised accounts as of 30 September 2018 are detailed in **Annexure 7**.

The Public Sector Undertakings are expected to yield reasonable return on investment made by Government in the undertakings. The amount of investment as on 31 March 2018 in the PSUs other than Power Sector was ₹ 1,38,567.65 crore consisting of ₹ 1,30,493.74 crore as equity and ₹ 8,073.91 crore as long term loans (**refer Annexure 4**). Out of this, Government of Maharashtra has investment of ₹ 1,25,117.12 crore in the 58 PSUs other than Power Sector consisting of equity of ₹ 1,23,938.82 crore and long term loans of ₹ 1,178.30 crore.

The year wise investment of GoM in the PSUs other than Power Sector during the period 2013-14 to 2017-18 was as follows:

Chart 3.2: Total investment of GoM in PSUs (other than Power Sector)

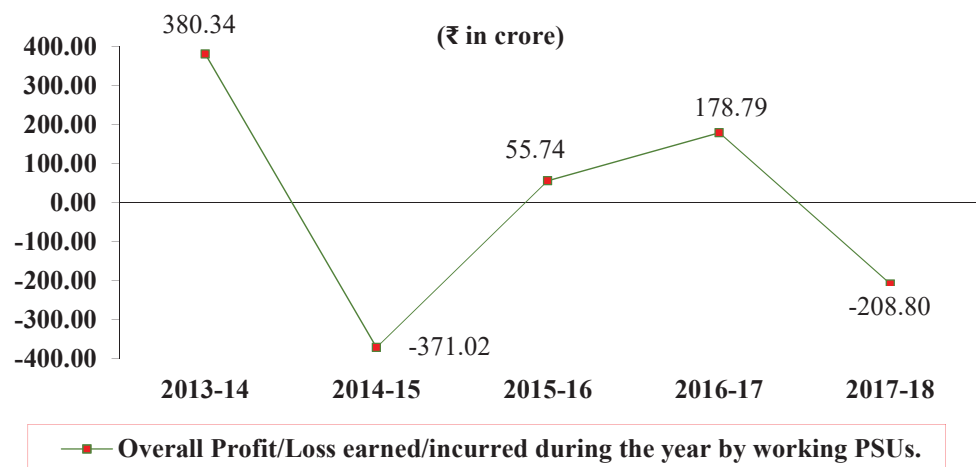

The profitability of a company is traditionally assessed through return on investment, return on equity and return on capital employed. Return on investment measures the profit or loss made in a fixed year relating to the amount of money invested in the form of equity and long term loans and is expressed as a percentage of profit to total investment. Return on capital employed is a financial ratio that measures the company's profitability and the efficiency with which its capital is used and is calculated by dividing company's earnings before interest and taxes by capital employed. Return on Equity is a measure of performance calculated by dividing net profit after tax by shareholders' fund.

Return on Investment

3.11 The return on investment (RoI) is the percentage of profit/loss to the total investment. The overall position of profit/loss¹⁰ earned/incurred by the working State PSUs (other than Power Sector) during 2013-14 to 2017-18 is depicted below in a chart:

Chart 3.3: Profit/Loss earned/incurred by working PSUs (other than Power Sector) during the years 2013-14 to 2017-18

These working PSUs incurred profit in the year 2013-14 (₹ 380.34 crore) but incurred loss in 2014-15 (₹ 371.02 crore) before transforming into profits of ₹ 55.74 crore in 2015-16 and ₹ 178.79 crore in 2016-17 and once again incurred losses of ₹ 208.80 crore in 2017-18. As per latest finalised accounts for the year 2017-18, out of 66 working State PSUs, 36 PSUs earned profit of ₹ 654.44 crore and 17 PSUs incurred losses of ₹ 863.24 crore as detailed in **Annexure 7**. Ten working PSUs did not incur either profit or loss and three companies had not yet submitted their first financial statements.

Of the 36 PSUs which are profit earning, as many as 16 Companies were operating in monopoly environment and earned a profit before tax of ₹ 340.82 crore. Of these, ₹ 220.48 crore (64.69 per cent) was contributed by only two PSUs¹¹ which functioned in Agriculture and Allied sector.

¹⁰ Figures are as per the latest finalised accounts of the respective years.

¹¹ Forest Development Corporation of Maharashtra Limited ₹ 113.89 crore and VIDC ₹ 106.59 crore

Only 10 PSUs were operating in the competitive environment and earned a profit before tax of ₹ 219.06 crore. However, a further analysis of these 10 profit-making PSUs in the competitive environment revealed that these PSUs were mainly dependent on Government for their operations and earnings. For instance, two PSUs viz., Maharashtra State Warehousing Corporation (MSWC) and Maharashtra State Seeds Corporation Limited (MSSCL) aggregated a profit before tax of ₹ 118.94 crore (54.30 per cent). MSWC is the only entity which is entrusted with the task of warehousing food grains and other products on behalf of the State Government and in turn, it gets warehousing charges from the State Government as well as Food Corporation of India. MSSCL receives money from the State Government in the nature of reimbursements of expenses for carrying out activities on behalf of the State Government, as also grants from the State Government.

There were 10 companies in the Social sector which were formed with a social objective to cater to a specific section of the society/population and hence did not fall either in competitive or monopoly environment. They are dependent on Government funding and registered a profit before tax of ₹ 94.56 crore. However, the profit in these 10 companies in the social sector was mainly out of non-operating income (68.18 per cent) such as interest on deposits with banks. These deposits were unutilised funds received from GoI and GoM, which should have been used for implementation of various social sector schemes rather than earning interest thereon.

Of the 66 working PSUs (other than Power Sector) as on 31 March 2018, position of working PSUs (other than Power Sector) which earned/incurred profit/loss during 2013-14 to 2017-18 is given below:

Table 3.8: Details of working Public Sector Undertakings (other than Power Sector) which earned/incurred profit/loss during 2013-14 to 2017-18

Financial year	Total number of PSUs (other than Power Sector)	Number of PSUs which earned profits during the year	Number of PSUs which incurred loss during the year	Number of PSUs which either did not incur profit/loss during the year or had not submitted their first accounts
2013-14	60	42	12	6
2014-15	62	37	19	6
2015-16	63	34	18	11
2016-17	64	37	13	14
2017-18	66	36	17	13

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

(a) Return on Investment on the basis of historical cost of investment

3.12 Out of 87 Public Sector Undertakings (other than Power Sector) of the State, the State Government infused funds in the form of equity and long term loans in 58 PSUs only (refer Annexure-4). The Government has invested ₹ 1,25,117.12 crore in these 58 PSUs including equity of ₹ 1,23,938.82 crore and long term loans of ₹ 1,178.30 crore.

The Return on Investment from the PSUs has been calculated on the investment made by the Government of Maharashtra in the PSUs in the form of equity and loans. In the case of loans, only interest free loans are considered as investment since the Government does not receive any interest on such loans and are therefore of the nature of equity investment by Government except to the extent that the loans are liable to be repaid as per terms and conditions of repayment. Thus, investment of State Government in these 58 other than Power Sector PSUs has been arrived at by considering the equity and the interest free loans. In cases where interest free loans have been repaid by the PSUs or have been converted into equity, the value of investment based on historic cost and present value (PV) was calculated on the reduced balances of interest free loans over the period as detailed in **Table 3.9**. The funds made available in the forms of the grants/subsidy have not been reckoned as investment since they do not qualify to be considered as investment except in the case of four Statutory Corporations¹² which account for Government grants as a part of capital contribution of the Government.

As on 31 March 2018, the equity of the State Government in these 58 PSUs was ₹ 1,23,938.82 crore. Out of the released long term loans of ₹ 1,178.30 crore, ₹ 461.35 crore were interest free loans (refer **Annexure 8**) based on the reduced balances of interest free loans over the period. Thus, the investment of the State Government in these 58 PSUs on the basis of historical cost stood at ₹ 1,24,400.17 crore (₹ 1,23,938.82 crore + ₹ 461.35 crore).

The sector-wise return on investment on the basis of historical cost of investment for the period 2015-16 to 2017-18 is as given below:

Table 3.9: Return on State Government Funds on the basis of historical cost of investment
(₹ in crore)

Year wise Sector-wise break-up	Total Earnings ¹³ for the year	Equity and Interest Free Loans on historical cost	Return on State Government investment on historical cost basis (Per cent)
2013-14			
Agriculture & Allied Sector	271.56	87,553.71	0.31
Finance Sector	76.84	2,044.12	3.76
Infrastructure Sector	412.39	1,164.30	35.42
Manufacturing Sector	24.57	282.95	8.68
Service Sector	(419.93)	2,659.05	(15.79)
Miscellaneous Sector	14.74	18.07	81.57
Total	380.17	93,722.19	0.41
2014-15			
Agriculture & Allied Sector	244.40	94,006.72	0.26
Finance Sector	(83.04)	2,182.46	(3.80)
Infrastructure Sector	(32.49)	1,164.26	(2.79)
Manufacturing Sector	(2.73)	282.95	(0.96)
Service Sector	(566.70)	2,945.10	(19.24)
Miscellaneous Sector	14.62	18.64	78.43
Total	(425.94)	1,00,600.13	(0.42)

¹² MKVDC, KIDC, TIDC and MWCC.

¹³ Earnings represents Net profit before interest and tax.

Year wise Sector-wise break-up	Total Earnings for the year	Equity and Interest Free Loans on historical cost	Return on State Government investment on historical cost basis (Per cent)
2015-16			
Agriculture & Allied Sector	248.33	1,01,277.07	0.25
Finance Sector	40.06	2,268.53	1.77
Infrastructure Sector	65.89	1,164.26	5.66
Manufacturing Sector	19.94	282.95	7.05
Service Sector	(387.13)	3,364.59	(11.51)
Miscellaneous Sector	8.77	18.64	47.05
Total	(4.14)	1,08,376.04	0.00
2016-17			
Agriculture & Allied Sector	263.31	1,08,922.21	0.24
Finance Sector	102.62	2,307.48	4.45
Infrastructure Sector	(93.98)	1,164.25	(8.07)
Manufacturing Sector	(45.69)	283.95	(16.09)
Service Sector	(118.03)	3,851.57	(3.06)
Miscellaneous Sector	9.60	28.65	33.51
Total	117.83	1,16,558.11	0.10
2017-18			
Agriculture & Allied Sector	330.55	1,16,239.95	0.28
Finance Sector	120.42	2,332.48	5.16
Infrastructure Sector	(170.02)	1,164.24	(14.60)
Manufacturing Sector	(59.69)	284.75	(20.96)
Service Sector	(525.79)	4,349.89	(12.09)
Miscellaneous Sector	9.90	28.86	34.30
Total	(294.63)	1,24,400.17	(0.24)

(Source: Compiled based on latest finalised Financial Statements and information received from PSUs)

The return on State Government investment is worked out by dividing the total earnings¹⁴ of these PSUs by the cost of the State Government investment. The return earned on State Government investment ranged between (-) 0.42 per cent and 0.41 per cent during the period 2013-14 to 2017-18. The overall return on State Government investment was negative during 2017-18 which was mainly due to heavy losses incurred by MSRTC in service sector (₹ 522.78 crore) and Maharashtra State Road Development Corporation Limited (MSRDC) in infrastructure sector (₹ 224.61 crore). Further analysis revealed that returns from Infrastructure and Manufacturing sector reduced substantially from 35.42 per cent and 8.68 per cent respectively in 2013-14 to (-) 8.07 per cent and (-) 16.09 per cent in 2016-17 and further to (-) 14.60 per cent and (-) 20.96 per cent in 2017-18 mainly due to increase in losses of MSRDC (Infrastructure) and Maharashtra State Powerlooms Corporation Limited (Manufacturing).

Return on Investment on the basis of Present Value of Investment

3.13 An analysis of the earnings *vis-a-vis* investments in respect of those 58 State PSUs (other than Power Sector) where funds had been infused by the State Government was carried out to assess the profitability of these PSUs. Traditional calculation of return based only on the historical cost of investment may not be a correct indicator of the adequacy of the return on the investment since such calculations ignore the present value of money. The present value of the Government investments has been computed to assess the rate of return on

¹⁴ This includes net profit/losses for the concerned year relating to those State PSUs where the investment has been made by the State Government.

the present value of investments of GoM in the State PSUs as compared to historical value of investments. In order to bring the historical cost of investments to its present value at the end of each year upto 31 March 2018, the past investments/year-wise funds infused by the GoM in the State PSUs have been compounded at the year-wise average rate of interest on Government borrowings which is considered as the minimum cost of funds to the Government for the concerned year. Therefore, Present Value (PV) of the State Government investment was computed in respect of those 58 State PSUs (other than Power Sector) where funds had been infused by the State Government in the shape of equity and interest free loan since inception of these companies till 31 March 2018. During the period from 2013-14 to 2017-18, these 58 PSUs had a positive return on investment during the years 2013-14 and 2016-17. The return on investment for these years has, therefore, been calculated and depicted on the basis of PV.

The PV of the State Government investment in the 58 PSUs was computed on the following assumptions:

- Interest free loans have been considered as fund infusion by the State Government. However, in case of repayment of loans by the PSUs or conversion of loan into equity, the PV was calculated on the reduced balances of interest free loans over the period. The funds made available in the form of grant/subsidy have not been reckoned as investment since they do not qualify to be considered as investment as indicated by the nature of subsidy indicated in **Para 3.5** except in the case of four Statutory Corporations¹⁵ which account for Government grants as a part of capital contribution of the Government.
- The average rate of interest on Government borrowings for the concerned financial year¹⁶ was adopted as compounded rate for arriving at present value since they represent the cost incurred by the Government towards investment of funds for the year and therefore considered as the minimum expected rate of return on investments made by the Government.

For the year 2017-18 when these 58 companies incurred losses, a more appropriate measure of performance is the erosion of net worth due to the losses. The erosion of net worth of the companies is commented upon in **Para 3.16**.

3.14 PSU wise position of State Government investment in these 58 State PSUs in the form of equity and loans on historical cost basis for the period from 2000-01 to 2017-18 is indicated in **Annexure 8**. Further, consolidated position

¹⁵ MKVDC, KIDC, TIDC and MWCC.

¹⁶ The average rate of interest on Government borrowings was adopted from the Reports of the C&AG of India on State Finances (Government of Maharashtra) for the concerned year wherein the average rate for interest paid = Interest Payment/ [(Amount of previous year's Fiscal Liabilities + Current year's Fiscal Liabilities)/2]*100.

of present value of the State Government investment relating to these PSUs for the period 2000-01 to 2017-18 is indicated in the table below:

Table 3.10: Year wise details of investment by the State Government and present value (PV) of Government investment for the period from 2000-01 to 2017-18

(₹ in crore)

Financial year	Present value of total investment at the beginning of the year	Equity infused by the State Government during the year	Interest free loans given by the State Government during the year ¹⁷	Interest free loans repaid during the year	Interest free loans converted during the year	Total investment during the year	Average rate of interest on Government borrowing (in per cent)	Total investment at the end of the year	Present value of total investment at the end of the year
i	ii	iii	iv	v	vi	vii=iii+iv-v-vi	viii	ix=ii + vii	x={ix*(100+viii)/100}
Since inception to 2000	0.00	12,323.48	68.98	0.05	0.00	12,392.41	10.30	12,392.41	13,668.83
2000-01	13,668.83	728.96	1.50	0.00	0.00	730.46	9.10	14,399.28	15,709.62
2001-02	15,709.62	977.46	1.48	0.00	0.00	978.94	9.40	16,688.56	18,257.28
2002-03	18,257.28	2,142.63	2.02	0.00	0.00	2,144.65	8.90	20,401.93	22,217.71
2003-04	22,217.71	3,723.59	2.62	0.00	0.00	3,726.21	8.80	25,943.91	28,226.98
2004-05	28,226.98	4,374.55	6.78	0.00	0.40	4,380.93	8.00	32,607.91	35,216.54
2005-06	35,216.54	6,718.82	138.60	0.00	0.00	6,857.42	7.10	42,073.96	45,061.21
2006-07	45,061.21	6,746.37	0.00	0.00	0.00	6,746.37	7.80	51,807.58	55,848.57
2007-08	55,848.57	6,358.12	0.00	138.60	0.00	6,219.52	7.70	62,068.09	66,847.33
2008-09	66,847.33	9,722.05	0.00	0.00	0.00	9,722.05	7.30	76,569.38	82,158.95
2009-10	82,158.95	7,454.87	0.00	0.00	0.00	7,454.87	7.40	89,613.82	96,245.24
2010-11	96,245.24	8,328.12	0.00	0.68	0.00	8,327.44	7.40	1,04,572.68	1,12,311.06
2011-12	1,12,311.06	8,110.91	200.00	0.05	0.00	8,310.86	7.50	1,20,621.92	1,29,668.56
2012-13	1,29,668.56	7,767.94	179.02	0.01	0.00	7,946.95	7.40	1,37,615.52	1,47,799.06
2013-14	1,47,799.06	7,763.19	0.00	0.01	0.00	7,763.18	7.50	1,55,562.25	1,67,229.41
2014-15	1,67,229.41	6,877.98	0.00	0.04	0.00	6,877.94	7.80	1,74,107.35	1,87,687.72
2015-16	1,87,687.72	7,795.85	0.00	0.00	0.00	7,795.85	7.70	1,95,483.57	2,10,535.81
2016-17	2,10,535.81	8,182.08	0.00	0.01	0.00	8,182.07	7.60	2,18,717.88	2,35,340.44
2017-18	2,35,340.44	7,841.85	0.21	0.01	0.00	7,842.05	8.00	2,43,182.49	2,62,637.08
		1,23,938.82	601.21	139.46	0.40	1,24,400.17			

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

Further, the position of total earnings relating to these PSUs as against the minimum expected return to recover the cost of funds for the years 2013-14 to 2017-18 is indicated in the table below:

Table 3.11: Position of total earnings relating as against the minimum expected return

(₹ in crore)

Financial year	Total investment at the end of the year	Present value of total investment at the end of the year	Minimum expected return to recover the cost of funds for the year	Total earnings for the year
2013-14	1,55,562.25	1,67,229.41	11,667.16	380.17
2014-15	1,74,107.35	1,87,687.72	13,580.37	(425.94)
2015-16	1,95,483.57	2,10,535.81	15,052.24	(4.14)
2016-17	2,18,717.88	2,35,340.44	16,622.56	117.83
2017-18	2,43,182.49	2,62,637.08	19,454.59	(294.63)

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

The balance of investment by the State Government in these PSUs at the end of the year increased to ₹ 1,24,400.17 crore in 2017-18 from ₹ 12,392.41 crore in 1999-2000 as the State Government made further investments in the shape of equity (₹ 1,11,615.34 crore) and interest free loans (₹ 392.42 crore) during the

¹⁷ Negative figures of Interest free loans shown in this column represent repayment of loans by the PSUs to the State Government during the concerned year.

period 2000-2001 to 2017-2018. The present value of funds infused by the State Government up to 31 March 2018 amounted to ₹ 2,62,637.08 crore. During 2013-14 to 2017-18, total earnings for the year remained below the minimum expected return to recover cost of funds infused in these PSUs due to substantial capital investment in irrigation development corporations which do not earn corresponding profit.

3.15 As during 2013-14 and 2016-17, the Government had positive returns on investments made in these PSUs the comparison of returns on State Government funds at historical cost and at present value for these years is given in the table below:

Table 3.12: Return on State Government Funds

(₹ in crore)

Year	Total Earnings for the year	Equity and Interest Free Loans on historical cost	Return on State Government investment on historical cost basis (per cent)	PV of the State Government investment at end of the year	Return on State Government investment considering the present value of the investments (per cent)
2013-14	380.17	93,722.19	0.41	1,67,229.41	0.23
2016-17	117.83	1,16,558.11	0.10	2,35,340.44	0.05

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

The return earned on State Government investment on historical cost basis was 0.41 per cent and 0.10 per cent in 2013-14 and 2016-17 respectively whereas the return earned on State Government funds considering the present value of the investments was 0.23 per cent and 0.05 per cent during the same periods.

Erosion of Net worth

3.16 Net worth means the sum total of the paid-up capital and free reserves and surplus minus accumulated losses and deferred revenue expenditure. Essentially it is a measure of what an entity is worth to the owners. A negative net worth indicates that the entire investment by the owners has been wiped out by accumulated losses and deferred revenue expenditure.

The net accumulated losses in respect of the PSUs (other than Power Sector) as per their latest finalised financial statements as of 30 September 2018 were ₹ 6,501.60 crore as detailed in **Annexure 7**. Of these PSUs, net worth was eroded in 11 PSUs¹⁸ of which three PSUs had made profit as per their latest finalised accounts. The paid up share capital of the State Government in these 11 PSUs was ₹ 1,188.07 crore. The net worth was eroded primarily in Maharashtra State Road Development Corporation Limited (₹ 2,879.21 crore),

¹⁸ Development Corporation of Vidarbha Limited ₹ 7.67 crore, Maharashtra State Handlooms Corporation Limited ₹ 45.23 crore, Maharashtra Electronics Corporation Limited ₹ 368.38 crore, Maharashtra State Road Development Corporation Limited ₹ 2,879.21 crore, Maharashtra State Powerlooms Corporation Limited ₹ 2.77 crore, Maharashtra State Textile Corporation Limited ₹ 809.01 crore, Maharashtra State Financial Corporation ₹ 625.26 crore, Development Corporation of Konkan Limited ₹ 6.22 crore, The Maharashtra State Farming Corporation Limited ₹ 231.67 crore, Marathwada Development Corporation Limited ₹ 1.57 crore and The Maharashtra Land Development Corporation Limited and ₹ 16.01 crore.

Maharashtra State Textile Corporation Limited (₹ 809.01 crore), Maharashtra State Financial Corporation (₹ 625.26 crore) and Maharashtra Electronics Corporation Limited (₹ 368.38 crore) as detailed in **Annexure 7**.

Dividend Payout

3.17 The State Government had formulated (October 2003) a dividend policy under which all profit making PSUs are required to pay a minimum return of five *per cent* on the paid up share capital contributed by the State Government.

Dividend Payout relating to PSUs (other than Power Sector) where equity was infused by GoM during the period 2013-14 to 2017-18 is shown in table below:

Table 3.13: Dividend Payout of PSUs (other than Power Sector) during 2013-14 to 2017-18

(₹ in crore)

Year	Total PSUs where equity infused by GoM		PSUs which earned profit during the year		PSUs which declared/paid dividend during the year		Dividend Payout Ratio (<i>per cent</i>)
	Number of PSUs	Equity infused by GoM	Number of PSUs	Equity infused by GoM	Number of PSUs	Dividend declared/paid by PSUs	
2013-14	57	93,260.99	31	44,146.27	6	4.62	0.01
2014-15	57	1,00,138.96	31	64,311.00	5	12.94	0.02
2015-16	57	1,07,934.87	30	38,151.33	6	49.61	0.13
2016-17	59	1,16,116.89	34	41,391.92	6	4.53	0.01
2017-18	58	1,23,938.82	33	45,251.50	4	2.94	0.006

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

During the period 2013-14 to 2017-18, the number of PSUs which earned profits ranged between 30 and 34 PSUs. During this period, number of PSUs which declared/paid dividend to GoM ranged between four and six PSUs. The Dividend Payout Ratio during 2013-14 to 2017-18 ranged between 0.006 *per cent* and 0.13 *per cent* only.

Of the four PSUs which declared/paid dividend during 2017-18, two PSUs¹⁹ declared dividend higher than the prescribed limit and two PSUs²⁰ declared dividend lower than the prescribed limit.

Return on Equity

3.18 Return on Equity (ROE) is a measure of financial performance to assess how effectively management is using shareholders' fund to create profits and is calculated by dividing net income (*i.e.* net profit after taxes) by shareholders' fund. It is expressed as a percentage and can be calculated for any company if net income and shareholders' fund are both positive numbers.

Shareholders' fund of a Company is calculated by adding paid up capital and free reserves net of accumulated losses and deferred revenue expenditure and reveals how much would be left for a company's stakeholders if all assets were

¹⁹ Western Maharashtra Development Corporation and MSWC.

²⁰ Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited and Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited.

sold and all debts paid. A positive shareholders fund reveals that the company has enough assets to cover its liabilities while negative shareholder equity means that liabilities exceed assets.

Return on Equity has been computed in respect of 58 PSUs other than Power Sector undertakings where funds had been infused by the State Government. The details of Shareholders' fund and ROE relating to 58 PSUs (other than Power Sector) during the period from 2015-16 to 2017-18 as per their latest finalised accounts as of 30 September 2018 are given in table below:

Table 3.14: Return on Equity relating to PSUs (other than Power Sector) where funds were infused by the GoM

Year	Net Income ²¹ (₹ in crore)	Shareholders' Fund (₹ in crore)	ROE (per cent)
2015-16	(144.56)	91,700.49	Σ ²²
2016-17	(41.14)	1,00,437.68	Σ
2017-18	(53.87)	1,06,421.58 ²³	Σ

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

During the last three years ended March 2018, the Net Income was negative in all the years. Due to this, ROE in respect of these PSUs could not be worked out for this period.

Return on Capital Employed

3.19 Return on Capital Employed (ROCE) is a *ratio* that measures a company's profitability and the efficiency with which its capital is employed. ROCE is calculated by dividing a company's earnings before interest and taxes (EBIT) by the capital employed²⁴. The details of total ROCE of all the 87 State PSUs (other than Power Sector) together during the period from 2013-14 to 2017-18 are given in table below:

Table 3.15: Return on Capital Employed

Year	EBIT (₹ in crore)	Capital Employed (₹ in crore)	ROCE (per cent)
2013-14	96.62	92,457.81	0.10
2014-15	81.24	97,541.27	0.08
2015-16	371.60	1,07,158.32	0.35
2016-17	404.19	1,13,778.94	0.36
2017-18	(84.23)	1,13,541.35	\$ ²⁵

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

The ROCE of these State PSUs ranged between 0.08 *per cent* and 0.36 *per cent* during 2013-14 and 2016-17. The EBIT for 2017-18 was negative.

²¹ Net Income refers to Net Profit after tax (-) Preference dividend.

²² Since the return on equity is negative, it has been denoted by Σ

²³ Share capital ₹ 1,14,672.24 crore - Accumulated losses ₹ 8,615.77 crore + Free reserves ₹ 365.11 crore of 58 companies.

²⁴ Capital employed = Paid up share capital + free reserves and surplus + long term loans - accumulated losses - deferred revenue expenditure. Figures are as per the latest year for which accounts of the PSUs are finalised.

²⁵ The return is denoted by \$ since there is a negative return on capital employed.

Analysis of Long Term Loans of the PSUs (other than Power Sector)

3.20 Analysis of the Long Term Loans of the PSUs which had leverage during 2015-16 to 2017-18 was carried out to assess the ability of the companies to serve the debt owed by the companies to the Government, banks and other financial institutions. This is assessed through the interest coverage *ratio* and debt turnover *ratio*.

Interest Coverage Ratio

3.21 Interest coverage *ratio* is used to determine the ability of a PSU to pay interest on outstanding debt and is calculated by dividing earnings before interest and taxes (EBIT) of a PSU by interest expenses of the same period. The lower the *ratio*, the lesser the ability of the PSU to pay interest on debt. An interest coverage *ratio* below one indicated that the PSU was not generating sufficient revenues to meet its expenses on interest. The details of positive and negative interest coverage *ratio* in respect of PSUs which had interest burden during the period from 2013-14 to 2017-18 are given in table below:

Table 3.16: Interest Coverage Ratio relating to State PSUs (other than Power Sector)

Year	Interest (₹ in crore)	Earnings before interest and tax (EBIT) (₹ in crore)	Number of PSUs having liability of loan/interest from Government and Banks and other financial institutions	Number of PSUs having interest coverage <i>ratio</i> more than 1	Number of PSUs having interest coverage <i>ratio</i> less than 1
2013-14	535.99	96.62	31	22	9
2014-15	535.74	81.24	28	21	7
2015-16	502.70	371.60	31	23	8
2016-17	495.73	404.19	32	22	10
2017-18	489.65	(84.23)	34	22	12

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

There were 34 State PSUs (other than Power Sector) having liability of loans from Government as well as banks and other financial institutions during 2017-18. Of these, 22 PSUs had interest coverage *ratio* of more than one whereas remaining 12 PSUs had interest coverage *ratio* below one which indicates that these 12 PSUs could not generate sufficient revenues to meet their expenses on interest during the year.

Debt Turnover Ratio

3.22 During the last five years, the turnover of the 87 PSUs recorded compounded annual growth of 6.12 *per cent*. The debt reduced at a compounded annual rate of (-)12.12 *per cent* due to which the Debt turnover *ratio* improved from 0.59 in 2013-14 to 0.42 in 2017-18 as given in table below:

Table 3.17: Debt Turnover Ratio relating to the State PSUs (other than Power Sector)

Particulars	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
Debt from Government and others (Banks and Financial Institutions)	5,968.99	2,988.42	4,915.64	4,555.82	4,529.66
Turnover	10,071.78	10,880.28	11,402.08	11,191.67	10,791.18
Debt-Turnover Ratio	0.59:1	0.27:1	0.43:1	0.41:1	0.42:1

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

The debt-turnover *ratio* ranged between 0.27 and 0.59 during this period.

Winding up of inactive State PSUs

3.23 Twenty one of the 87 State PSUs (other than Power Sector) were inactive companies having a total investment of ₹ 698.01 crore towards capital (₹ 298.43 crore) and long term loans (₹ 399.58 crore) as on 31 March 2018. The number of inactive PSUs at the end of each year during last five years ended 31 March 2018 are given below:

Table 3.18: Inactive State PSUs

Particulars	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18
No. of inactive companies	22	22	22	22	21

(Source: Compiled based on information received from PSUs)

Of these, one PSU (Sahyadri Glass Works Limited) has commenced liquidation process. In September 2018, one inactive company (Irrigation Development Corporation of Maharashtra Limited) was finally wound up. The Government may take a decision regarding winding up of 20 inactive PSUs.

Comments on Accounts of State PSUs (other than Power Sector)

3.24 Forty working companies forwarded their 60 audited accounts to the Principal Accountant General during the period 1 October 2017 to 30 September 2018. Of these, 30 accounts of 22 companies were selected for supplementary audit. The Audit Reports of Statutory Auditors and supplementary audit conducted by the CAG indicated that the quality of accounts needs to be improved substantially. The details of aggregate money value of the comments of Statutory Auditors and the CAG are as follows:

Table 3.19: Impact of audit comments on Working Companies (other than Power Sector)
(₹ in crore)

Sl. No.	Particulars	2015-16		2016-17		2017-18	
		Number of accounts	Amount	Number of accounts	Amount	Number of accounts	Amount
1.	Decrease in profit	7	26.10	8	66.18	4	22.56
2.	Increase in profit	6	14.27	3	7.33	2	4.99
3.	Increase in loss	4	80.04	3	18.99	5	65.26
4.	Decrease in loss	--	--	2	126.40	--	--
5.	Non-disclosure of material facts	2	10.06	--	--	--	--
6.	Errors of classification	14	606.36	2	0.59	--	--

(Source: Compiled from comments of the Statutory Auditors/C&AG in respect of Government Companies)

During the year 2017-18, the Statutory Auditors had issued qualified certificates on 28 and adverse certificate / disclaimer (which means that accounts do not reflect a true and fair position) for four accounts. Compliance to the Accounting Standards by the PSUs remained poor as the Statutory Auditors pointed out 42 instances of non-compliance to the Accounting Standards in 15 accounts.

3.25 Similarly, eight working Statutory Corporations²⁶ forwarded their eight accounts to PAG during the year 2017-18.

The details of aggregate money value of the comments of Statutory Auditors and supplementary audit by the CAG in respect of Statutory Corporations are given below:

Table 3.20: Impact of audit comments on Statutory Corporations

(₹ in crore)

Sl. No.	Particulars	2015-16		2016-17		2017-18	
		Number of accounts	Amount	Number of accounts	Amount	Number of accounts	Amount
1.	Decrease in profit	1	2.54	-	-	1	0.55
2.	Increase in profit	-	-	1	1.3	1	0.4
3.	Increase in loss	-	-	1	40.83	-	-
4.	Decrease in loss	1	102.75	1	1.62	-	-
5.	Non-disclosure of material facts	2	4.26	1	7.88	-	-
6.	Errors of classification	1	2.94	-	-	-	-

(Source: Compiled from comments of the Statutory Auditors/C&AG in respect of Statutory Corporations)

During the year, one account pertaining to Maharashtra State Warehousing Corporation received qualified certificate from the Statutory Auditors.

Performance Audit and Compliance Audit Report

3.26 For Part-II of the Report of the Comptroller and Auditor General of India (Public Sector Undertakings) for the year ended 31 March 2018, a Performance Audit on 'Infrastructure Development by City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited' and 13 compliance audit paragraphs related to Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited, Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited, Aurangabad Industrial Township Limited, Haffkine Bio-Pharmaceuticals Corporation Limited, Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited, Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited, Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited, City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited, Maharashtra Information Technology Corporation Limited and Maharashtra Industrial Development Corporation were issued to the Additional Chief Secretaries/Principal Secretaries/Secretaries of the respective Administrative Departments with request to furnish replies. Replies on three compliance audit paragraphs have been received (October and December 2018) from the State Government and taken into account while finalising this report and replies on one Performance Audit and 10 compliance audit paragraphs were awaited from the State Government (March 2019). The total financial impact of the Performance Audit and the compliance audit paragraphs is ₹ 1,449.84 crore.

²⁶ MSWC, MKVDC, KIDC, VIDC, TIDC, MWCC, MIDC and MSRTC.

Follow up action on Audit Reports

Replies Outstanding

3.27 The Report of the Comptroller and Auditor General of India (CAG) is the product of audit scrutiny. It is, therefore, necessary that they elicit appropriate and timely response from the executive. The Finance Department, Government of Maharashtra issued (January 2001) instructions to all Administrative Departments to submit replies/explanatory notes to paragraphs/performance audits included in the Reports of the CAG of India within a period of three months after their presentation to the Legislature, in the prescribed format, without waiting for any questionnaires from the Committee on Public Undertakings (COPU).

Table 3.21: Position of explanatory notes on Audit Reports related to PSUs other than Power Sector (as on 30 June 2019)

Year of the Audit Report (PSUs)	Date of placement of Audit Report in the State Legislature	Total Performance Audits (PAs) and Paragraphs related to Non Power Sector in the Audit Report		Number of PAs/Paragraphs for which explanatory notes were not received	
		PAs	Paragraphs	PAs	Paragraphs
2015-16	07 April 2017	1	9	--	2
2016-17	20 July 2018	--	5	--	4
Total		1	14	--	6

(Source: Compiled based on explanatory notes received from respective Departments of GoM)

Explanatory notes on two compliance audit paragraphs were pending with four departments as on 30 June 2019.

Discussion of Audit Reports by COPU

3.28 The status of discussion of Performance Audits and paragraphs related to PSUs (other than Power Sector) that appeared in Audit Reports (PSUs) by the COPU as on 30 June 2019 was as under:

Table 3.22: Performance Audits/Paragraphs appeared in Audit Reports vis-a-vis discussed as on 30 June 2019

Year of Audit Report	Number of Performance Audits/Paragraphs			
	Appeared in Audit Report		Paragraphs discussed	
	Performance Audit	Paragraphs	Performance Audit	Paragraphs
2008-09	2	15	1	15
2009-10	1	16	1	16
2010-11	1	18	--	17
2011-12	1	18	1	15
2012-13	1	4	1	3
2013-14	2	2	2	2
2014-15	2	9	--	8
2015-16	1	9	--	1
2017-18	--	5	--	--
Total	11	96	6	77

(Source: Compiled based on the discussions of COPU on the Audit Reports)

The discussion on Audit Reports (PSUs) up to 2007-08 has been completed.

Compliance to Reports of COPU

3.29 Action Taken Notes (ATNs) on 23 Reports of the COPU presented to the State Legislature between 2005-06 and 2017-18 had not been received (as on 30 June 2019) relating to the State PSUs (other than Power Sector) as indicated below:

Table 3.23: Compliance to COPU Reports

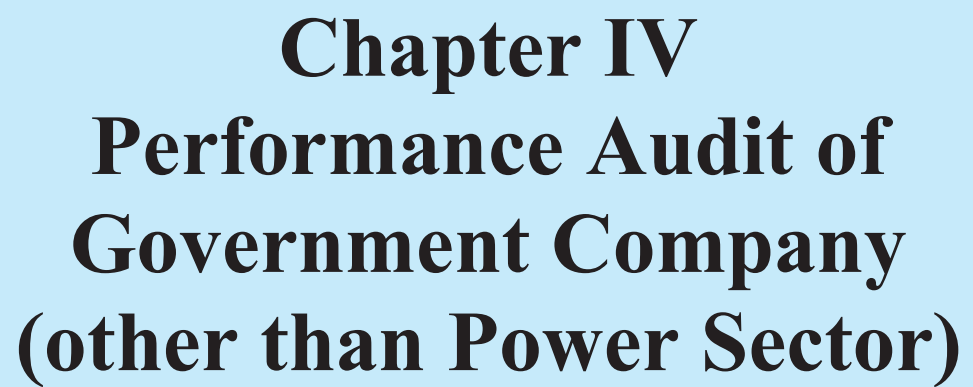
Year of the COPU Report	Total number of Reports of COPU	Total number of recommendation in COPU Reports	Number of recommendations where ATNs not received
2007-08	1	8	8
2010-11	4	27	19
2012-13	1	17	3
2013-14	2	20	14
2015-16	10	48	32
2017-18	5	32	23
Total	23	152	99

(Source: Compiled based on ATNs received on recommendations of COPU from the respective Departments of GoM)

These Reports COPU contained recommendations in respect of paragraphs pertaining to 12 departments, which appeared in the Reports of the CAG of India for the year 2004-05 to 2014-15.

Disinvestment, Restructuring and Privatisation of State PSUs (other than Power Sector)

3.30 During the year 2017-18, no disinvestment, restructuring or privatisation was done by the State Government in State PSUs (other than Power Sector).

Chapter IV
Performance Audit of
Government Company
(other than Power Sector)

Chapter IV

4. Performance Audit on Infrastructure Development by City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited

Executive Summary

Introduction

City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited (CIDCO) was incorporated in March 1970 under the Companies Act, 1956 as a wholly owned company of Government of Maharashtra (GoM) to undertake development works and provide social and physical infrastructure, mainly in Navi Mumbai and adjoining areas. The major projects undertaken by CIDCO were Navi Mumbai Metro Rail (NMMR) project, Nerul-Uran Railway (NUR) project and Mass Housing Scheme (MHS) at Kharghar. Apart from these three major projects, various other contracts related to development of infrastructure projects were also awarded by CIDCO.

Planning

Strategic planning

The infrastructure works carried out by CIDCO did not emerge out of a systematic and comprehensive plan. CIDCO did not prepare any long, medium or short-term plans for the infrastructure works with the result that the proposals for infrastructure works were sanctioned on a case to case basis.

Inadequate planning for execution of individual projects

Nerul-Uran Railway (NUR) project

Due to delay in appointment of consultant and lack of synchronisation in various activities, the completion of Phase-I of the project was delayed from December 2015 to November 2018. The station works are yet to be completed and Phase-II is still in progress (November 2018). CIDCO had to terminate (May 2016) the work awarded for construction of a Rail Over Bridge (ROB) at Dronagiri to avoid the gas pipelines passing under the foundation after incurring expenditure of ₹ 67 lakh. Another work of ROB near proposed Uran station was held up due to Bharat Petroleum Corporation Limited (BPCL) not granting permission for the work of approach road as underground gas pipeline was passing below the approach road. Although, the work of ROB was completed (February 2019) at a cost of ₹ 38.20 crore, the ROB is yet (August 2019) to be opened for traffic.

Navi Mumbai Metro Rail (NMMR) project

CIDCO decided (May 2010) to invite tender for viaduct work even before receipt and review of final Detailed Project Report (DPR) which was submitted (October 2011) by Delhi Metro Rail Corporation. As the specification of rolling stock was revised after submission of DPR, there was delay in commencing the viaduct work till finalisation of the specifications (December 2012). The approvals required such as permission from Railways for crossing over rail lines, shifting of utilities *etc.* in the alignment of the line was not timely assessed and planned accordingly. Although the project was scheduled to be completed by December 2013, major works like Rail System contracts and approach viaduct works were awarded only in the year 2014 and are yet to be completed (November 2018).

Award of works

Following deficiencies were observed in award of works in respect of the three major projects and other infrastructure development works.

- Advertisements in respect of 16 tenders with estimated tender cost of ₹ 50 crore and above were not released in leading newspapers at the national level in violation of the laid down guidelines. Global tenders for projects like NMMR and Navi Mumbai International Airport (NMIA) projects were not published in any international publication.
- In six contracts with estimated cost of ₹ 890.42 crore, the contractors did not possess the minimum prescribed value of work experience, but were awarded the work.
- In seven contracts with estimated cost above ₹ 15 crore each, the bidders were technically evaluated by dispensing with the marking system for technical qualification of the bidders.
- In ten contracts with a total contract value of ₹ 429.89 crore, the existing contractors were awarded additional works valuing ₹ 69.38 crore at different work sites without inviting tenders in violation of the existing guidelines on tendering and lacked transparency.

Execution of works

Internal control and monitoring

CIDCO had not implemented Information Technology (IT) based monitoring system for engineering works and projects, which would have enabled the Management to receive all the project related information in real time to enable timely and appropriate action on critical issues. Various instances of delay in execution of works due to lack of internal control and monitoring were noticed. The coastal road constructed at a cost of ₹ 50.94 crore in June 2012 could not be utilised for more than six years as the construction of precast arch bridges on holding ponds was completed only in January 2019. The work of construction of road of 3.38 km length at Dronagiri including asphaltting, storm water drain,

sewer lines and water supply line was short closed (December 2015) as the remaining area was covered under mangroves and encroachments.

Payments and Recoveries

In one contract valuing ₹ 1,328 crore pertaining to NMMR project, excess mobilisation advance amounting to ₹ 25.33 crore was paid in violation of the contract conditions. In three contracts valuing ₹ 2,033.72 crore pertaining to land developments works for NMIA project, CIDCO paid ₹ 22.08 crore as price variation on material component, although these works were carried out by cutting the hill and filling the same with rock obtained from the said hill.

In 22 contracts with a contract value of ₹ 4,759.94 crore, CIDCO had not recovered compensation for delay amounting to ₹ 185.97 crore even though the delay in completion of work or not achieving the milestones were attributable to the contractors. CIDCO did not recover liquidated damages from the consultants for NMMR and NUR projects, although delay in issuance of drawings was attributable to the consultants.

CIDCO should address these issues urgently so that their project management and procedures are streamlined to achieve their objective of infrastructure development more economically, efficiently and effectively.

Introduction

4.1 City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited (CIDCO) was incorporated (March 1970) under the Companies Act, 1956 as a wholly owned company of Government of Maharashtra (GoM). The GoM, with a view to decongest the industrial and office concentration in Mumbai city, decided (March 1970) to develop the trans-Thane, trans-Harbour areas in Thane and Raigad districts and to speed up industrial development in Konkan Region by acquiring land which would be entrusted to CIDCO. The GoM directed (January 1972) CIDCO to undertake development works and provide social and physical infrastructure, mainly in Navi Mumbai and adjoining areas.

Organisational set up

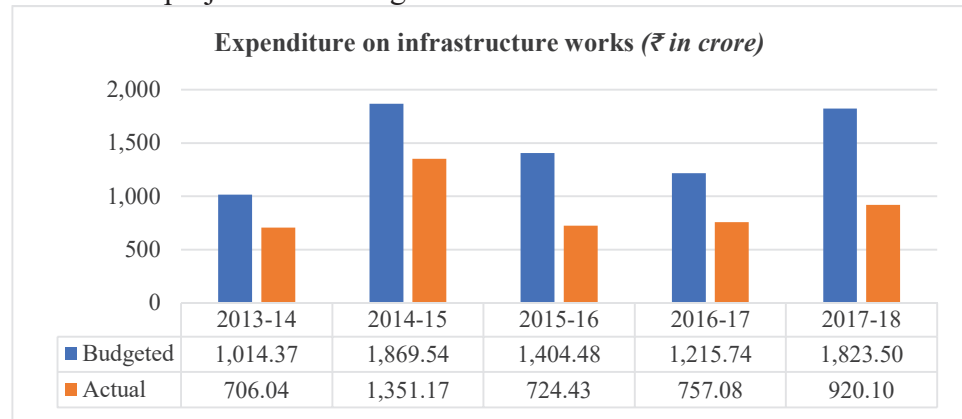
4.2 CIDCO is under the administrative control of the Urban Development Department, GoM. The Management of CIDCO is vested with a Board of Directors (BoD) comprising of 11 members appointed by the GoM. The day to day affairs of CIDCO is managed by the Vice-Chairman and Managing Director (VC&MD) who is assisted by two Joint Managing Directors, Chief Administrator (New Towns), three Chief Engineers, Chief Accounts Officer and Heads of various sections.

Expenditure on infrastructure projects/works by CIDCO

4.3 During the review period (April 2013 to March 2018), CIDCO had undertaken three major projects *i.e.* Navi Mumbai Metro Rail (NMMR) project, Nerul-Uran Railway (NUR) project and Mass Housing Scheme (MHS) at Kharghar. Apart from these projects, various other contracts for infrastructure

developmental works were awarded by CIDCO. CIDCO had incurred an expenditure of ₹ 4,459 crore on various infrastructure projects/works. CIDCO, being a PSU established to act as an agent for GoM to undertake all development work and to provide social and physical infrastructure, revenue generated from disposal of land vested by GoM with them was the major source of revenue for funding the expenditure on the above infrastructure projects/works.

The year-wise position of its budgeted and actual expenditure on various infrastructure projects/works is given below:

(Source: CIDCO Annual Budget documents)

It could be seen from the table above that there was approximately 30 per cent increase in expenditure incurred on infrastructural works from ₹ 706.04 crore in 2013-14 to ₹ 920.10 crore in 2017-18. The average expenditure incurred against the budget during the five-year period 2013-2018 was approximately 61 per cent¹.

Scope of Audit

4.4 The present Performance Audit (PA) of CIDCO on infrastructure development for the period April 2013 to March 2018 was conducted between June 2018 and October 2018. Audit scrutiny included all 19 contracts/works relating to the three projects viz. (i) Navi Mumbai Metro Rail project (ii) Nerul-Uran Railway project and (iii) Mass Housing Schemes at Kharghar undertaken during this period. Further, out of 95 other infrastructure development contracts having total contract value of ₹ 3,485 crore awarded by CIDCO, 47 contracts of ₹ 3,200 crore value were selected on stratified sampling basis for scrutiny by audit.

Audit objectives

4.5 The objectives of the Performance Audit were to assess whether:

- the projects and the contracts awarded for infrastructure works were evaluated, planned and executed in an economical, efficient and effective manner to ensure fulfilment of the objectives; and
- there existed an adequate internal control and monitoring system to ensure timely completion of the projects.

¹Except in 2014-15 which included payment of ₹ 463 crore for deposit work of Balganga dam

Audit criteria and methodology

4.6 The audit criteria were adopted from the following:

- Government Resolutions, Notifications and statutory compliance requirements;
- Feasibility Reports/Detailed Project Reports of projects;
- Agenda notes and minutes of Board meetings, Memorandum and Articles of Association of CIDCO;
- Tender documents and conditions of contract/agreements; and
- Schedule of Rates, circulars/notifications of CIDCO, e-Tendering Manual, Engineering Process Manual of CIDCO and Schedule of Rates of Maharashtra Public Works Department/Maharashtra Jeevan Pradhikaran.

The audit process involved examination of records at the Head office where records were maintained as well as at Engineering and Marketing Sections of CIDCO. Entry Conference was held in July 2018, followed by analysis of data/records with reference to audit criteria, interaction with Management of CIDCO. The draft PA report on the subject matter was issued to the Management/GoM in November 2018 for their comments. The Exit Conference was held in January 2019 and the views expressed by CIDCO during the Exit Conference and their replies (January 2019) have been considered while finalising this report. Reply of the GoM was awaited (March 2019).

Acknowledgment

4.7 Audit acknowledges the co-operation and assistance extended by CIDCO at various stages of conducting the Performance Audit.

Audit findings

Planning

Strategic planning

4.8.1 CIDCO was entrusted (January 1972) by GoM with developmental works and to provide the social and physical infrastructure to attain the objectives of integrated development in Navi Mumbai. In order to achieve the above objectives and to provide adequate infrastructure within CIDCO area, a comprehensive plan for infrastructure projects/works was essential for systematic development of infrastructure.

Audit scrutiny revealed that the infrastructure works carried out by CIDCO did not emerge out of a systematic and comprehensive plan. CIDCO did not prepare any long, medium or short-term plans for the infrastructure works with the result that the proposals for infrastructure works were sanctioned on a case to case basis. CIDCO did not maintain any database on the existing infrastructure as well as future infrastructure works to be taken up to facilitate systematic and objective planning.

CIDCO stated (January 2019) that whole to part approach for development was adopted. Detailed Project Report (DPR) for Navi Mumbai project was prepared and phase wise development was proposed as per pace of development/requirements. The reply of CIDCO was not convincing as the DPR prepared for Navi Mumbai only exhibited price fixation of land in various nodes/zones of Navi Mumbai. However, it did not have any project/activity wise, phase wise development programme of infrastructural activities which had to be undertaken by CIDCO in short term/long term for overall development. CIDCO, however, agreed to the need for having short/long term/perspective plans in line with the objectives of the Company.

Planning for execution of individual projects

4.8.2 In order to execute any project in an efficient, economical and effective manner, the steps involved in the project process should have been identified and synchronised. Audit observed deficiencies in planning in the following individual cases which led to delays and avoidable expenditure:

Lack of synchronisation in various activities

- ***Nerul-Uran Railway project***

The Nerul-Uran Railway (NUR) project line with length of 23 km was approved (October 1996) at a cost of ₹ 402 crore by the Railway Board to provide direct access to Ulwe, Dronagiri, Uran Nodes and Jawaharlal Nehru Port Trust (JNPT) forming part of the southern portion of Navi Mumbai. The work was to be executed on cost sharing basis in the *ratio* of 67:33 between CIDCO and Railways respectively. Tripartite agreement among Railways, CIDCO and GoM along with commercial agreement between Central Railway and CIDCO was executed in July 2011. The cost was revised (2013) to ₹ 1,814 crore by CIDCO. The scheduled date of completion of Phase-I from Seawoods/Belapur to Kharkopar station was December 2015 and Phase-II from Kharkopar to Uran was June 2017.

4.8.2.1 CIDCO granted (June 2013) administrative approval for taking up the works in respect of Phase-I of the NUR project. The Request for Proposal for appointment of the consultant was floated in August 2014 and the work order was issued in June 2015. It was observed that CIDCO did not prepare the DPRs for works to be undertaken for NUR project such as station works, Rail over bridge *etc.* The activity wise schedule of works to be completed was to be submitted by the contractors. The delay in appointment of consultant by CIDCO and subsequent delay on the part of consultant in initiating the tender process had a cascading effect on completion of the station works.

- The work for providing RCC L-blocks and earth filling for platform, which was a basic work to be taken up prior to the railway station works, was floated in February 2015, after lapse of almost two years from the date of administrative approval (June 2013).

- The consultant was required to prepare the drawings, estimates and tender documents for three railway stations (Kharkopar, Bamandongari and

Targhar) works by February 2016. However, even after appointment of consultants, tenders for Bamandongari and Kharkopar Railway stations were floated only in December 2016 *i.e.* after three years from the administrative approval.

- Tender for Targhar Railway station was floated only in June 2017 after lapse of almost four years from the administrative approval and awarded in October 2017.
- The total forest area under Phase-II (from Kharkopar to Uran) of the project was 4.0673 hectare. CIDCO belatedly applied for Forest Clearance (FC) from Central Government only in December 2016 though the Phase-II was planned to be completed by June 2017.

Thus, the delay in appointment of consultant and lack of synchronisation in various activities, the completion of Phase-I of the project was delayed from December 2015 to November 2018.

CIDCO accepted that delay had occurred in appointment of consultant and stated that due care would be taken to avoid such delays in future projects. The fact, however, remained that the total expenditure incurred by CIDCO on the NUR project up to August 2019 was ₹ 1,282 crore due to these delays as against the overall cost of ₹ 1,814 crore. Further, the station works and allied works for Phase-II were yet to be taken up (February 2019) by CIDCO.

Alignment of Rail Over Bridge

4.8.2.2 The NUR project line involved construction of a Rail Over Bridge (ROB) at Dronagiri. The foundation of the proposed ROB was to be laid over the underground gas pipelines of five parties. Based on the report of the consultant², a proposal was floated (August 2010) to change the original alignment of the ROB in order to avoid the gas pipelines passing under the foundation. CIDCO, however, decided (August 2011) to proceed with the original alignment, ignoring the practical difficulties of construction of ROB over the gas pipelines. The work was awarded (May 2014) to M/s Supreme Infrastructure India Limited (SIIL) for a contract value of ₹ 43.69 crore. During the survey and geotechnical investigations carried out by SIIL, it was found that the construction of ROB as per the original alignment was not feasible. CIDCO had to terminate (May 2016) the work awarded to SIIL after incurring an expenditure of ₹ 67 lakh which proved unfruitful. CIDCO further awarded (August 2018) the work to M/s J. M. Mhatre Infra Private Limited (JMMIPL) with changed alignment at a higher contract value of ₹ 63.76 crore.

CIDCO accepted the facts and stated that in future due care would be taken to tackle such eventuality.

4.8.2.3 Another work for construction of ROB near proposed Uran Railway Station was awarded (September 2014) to M/s JMMIPL for ₹ 41.84 crore with completion period of 24 months. Audit observed that the work was held up due

² M/s Wilbur Smith Associates Private Limited.

to Bharat Petroleum Corporation Limited (BPCL) not granting permission for the work of approach road at the location as underground gas pipeline of BPCL was passing below the approach road of ROB. The existence of gas pipeline was visible and CIDCO was aware of the same while awarding the work and should have addressed the concerns of BPCL prior to floating the tender. Although, the work of ROB was completed (February 2019) at a cost of ₹ 38.20 crore, the ROB is yet (August 2019) to be opened for traffic.

CIDCO accepted and stated that due care would be taken in future to tackle such eventuality. They also stated that in future projects, where other departments/agencies are involved, a co-ordination committee would be formed.

- ***Navi Mumbai Metro Rail (NMMR) project***

CIDCO decided (January 2010) to implement NMMR project Line 1 from Belapur to Pendhar (11.10 km) at a cost of ₹ 1,694 crore with scheduled completion in December 2013. CIDCO appointed (July 2011) M/s Louis Berger Inc. as the consultant to supervise the implementation of the work. The cost of the project was revised (August 2017) to ₹ 3,064 crore with revised schedule for completion as May 2019. The expenditure incurred on the project up to August 2019 was ₹ 1,759 crore.

4.8.2.4 In the instant case, Audit observed that CIDCO decided (May 2010) to invite tender for viaduct work for NMMR Project based on draft Detailed Project Report (DPR) even before the receipt and review of the final DPR which was submitted (October 2011) by Delhi Metro Rail Corporation. As the specification of rolling stock was revised after submission of DPR, there was delay in commencing the viaduct work till finalisation of the specifications (December 2012). The approvals required such as permission from the Railways for crossing over rail lines and shifting of utilities in the alignment of the line were not properly assessed and planned accordingly. Although, the project was scheduled to be completed by December 2013, major works like rail system contracts and approach viaduct works were awarded only in the year 2014 and were yet to be completed (November 2018). As of August 2019, CIDCO had incurred an expenditure of ₹ 1,759 crore on partly completed facilities such as viaducts and elevated stations, which could be put to use only when the entire project is completed.

CIDCO accepted that the project got delayed due to delay in completion of civil works and receipt of various clearances.

- ***Other infrastructure works***

4.8.2.5 The work of replacing existing 1,200 mm dia prestressed concrete (PSC) pipeline with 1,500 mm dia mild steel (MS) pipeline from Hamrapur Phata to Tarankhop was awarded (September 2014) to M/s SMC Infrastructure Private Limited for ₹ 69.26 crore. The work *inter alia* included laying of 1,500 mm dia MS pipeline from Hamrapur Phata to Water Treatment Plant (WTP) at Jite costing ₹ 34.38 crore. Subsequently, CIDCO decided (March 2016) to change the route alignment of this work citing cross alignment of new pipe with the

existing PSC pipe and encroachments by the villagers and the new route included tunnel boring work. Meanwhile, the contractor laid the pipeline for 4.12 km at a cost of ₹ 23.15 crore leaving the tunnel boring work. CIDCO later proposed (April 2016) to take up the tunnel boring as a separate work through tendering. The work for the tunnel boring was awarded only in November 2018 at a cost of ₹ 27.35 crore after a delay of more than 31 months and only 15 *per cent* of the work was completed (July 2019), thereby resulting in non-commissioning of the pipeline.

CIDCO stated that subsequent to award of work, alternative route was planned due to limitation of existing alignment on account of encroachments. The reply was not convincing as the work should have been awarded only after ensuring the availability of the proposed alignment, after taking into cognisance the ground situations which was not done.

4.8.2.6 The work of construction of 11 metre wide road of 1,000 metre length including storm water drain around Panje village at Dronagiri was awarded (February 2014) to M/s K.N. Gharat at a cost of ₹ 3.15 crore. Audit observed that immediately after the award of the work, Oil and Natural Gas Corporation Limited (ONGC) informed (March 2014) CIDCO regarding existence of its gas pipeline adjoining the proposed peripheral road and requested to stop the work. The contract was short closed (May 2016) after construction of road of 600 metre length at a cost of ₹ 1.59 crore. Audit observed that CIDCO did not cancel the contract immediately and went ahead with the work even after intimation by ONGC, which resulted in avoidable expenditure of ₹ 1.59 crore.

CIDCO stated that the partly constructed road has established connectivity to arterial road and is now used by villagers, bird watchers *etc.*

Deficiencies in preparation of estimates

4.8.3 Estimates are integral part of tendering. It is, therefore, essential that the estimates are realistic to the extent possible. Inaccurate estimates will have bearing on the technical and financial parameters of the bids and may vitiate competitiveness of the bids.

Audit scrutiny revealed that there were significant variations in the quantities of structural steel in respect of works executed at Bamandongari and Kharkopar stations under NUR project. As against tendered quantity of 1,654.41 MT of structural steel, the quantity as per drawing during execution was 2,445.32 MT in Kharkopar railway station resulting in variation of around 48 *per cent* amounting to ₹ 6.24 crore. In Bamandongari station, as against tendered quantity of 1,763.99 MT, the executed quantity was 2,580.88 MT, resulting in variation of 46.31 *per cent* amounting to ₹ 6.23 crore. Similarly, the cost of retaining wall increased from ₹ 1.67 crore to ₹ 3.31 crore (variation of 98.20 *per cent*) and from ₹ 47.47 lakh to ₹ 99.96 lakh (variation of 111 *per cent*) in Bamandongari and Kharkopar railway stations respectively. This indicated that the work was tendered without preparing adequate and proper cost estimates.

CIDCO accepted that the detailed designs were not prepared by the consultant at the initial stage, but was done subsequently when additional work of detailed design consultancy was awarded to them.

Award of works

4.8.4 In order to ensure transparency in tendering and award of work, prescribed rules, policies and guidelines are to be adhered to ensure fairness and competitiveness in the award of contracts. In the following cases, Audit observed that the laid down policies were not followed:

Lack of wide publicity to notice inviting tenders

4.8.4.1 The GoM directed (October 2013) that for proper publicity of tenders, advertisements for tenders should be published in leading newspapers with highest circulation to enable good response to the tenders. CIDCO adopted (May 2015) the revised policy for advertisement of tenders, wherein, tenders with project cost above ₹ 1 crore had to be released in three newspapers, out of which, one should be in a leading newspaper at the national level. CIDCO also decided that in the case of major projects like NMIA project and NMMR project, advertisements had to be published in leading national as well as in international publications.

Audit observed that in 16 tenders with estimated tender cost of ₹ 50 crore and above, advertisements were not released in leading newspapers at the national level in violation of the laid down guidelines. The advertisements were released in Mumbai edition of English and in vernacular newspapers. Further, global tenders for projects like NMMR and NMIA projects were not published in any international publication. This resulted in poor response to the tenders and lack of competition as only two or three offers were received against 10 tenders.

CIDCO stated that the advertisements were published in leading English and regional newspapers and were also uploaded on their website. CIDCO further stated that e-bid notice would henceforth be published in newspaper having international circulation.

In the following three contracts (out of the above 16) with a total contract value of ₹ 1,581.11 crore, the works were awarded without sufficient competition as observed below.

➤ The contracts for land development works for packages III and IV relating to airport were awarded to M/s GPL for ₹ 699.44 crore at 18 *per cent* above estimated cost and M/s CSJ-GVK for ₹ 804.91 crore at 28.50 *per cent* above the estimated cost.

The quotes of both the parties in packages III and IV were as below.

Package No.	Estimated cost (₹ in crore)	Bid of M/s GPL	Bid of M/s CSJ-GVK
III	592.74	18.20 <i>per cent</i> above	29.50 <i>per cent</i> above
IV	626.39	32.00 <i>per cent</i> above	29.00 <i>per cent</i> above

Audit observed that as only two parties quoted for the aforesaid two packages, there was lack of competition. Both parties got one of the two packages.

➤ In other instance, the work of power supply infrastructure development was awarded (June 2017) to M/s Leena Powertech Engineers Private Limited (LPEPL) for ₹ 76.76 crore at seven *per cent* above estimated cost of ₹ 71.74 crore. It was observed that LPEPL had quoted 29 *per cent* above the estimated cost. During the 2nd call and on negotiation, reduced their quote to 16 *per cent* above the estimated cost. As the negotiated rate of LPEPL was very high, CIDCO decided to invite 3rd call. In the 3rd call, LPEPL quoted 13 *per cent* above the estimated cost and on negotiation, reduced their offer to seven *per cent* above estimated cost though the estimated cost remained same in 2nd and 3rd call. Besides, in view of the limited response, the Tender Evaluation Committee (TEC), which included MSEDCL official, had recommended (April 2017) to re-invite the tender. The Company, however, did not retender stating (April 2017) that it would further delay the work. Therefore, due to only two bidders (LPEPL and M/s Polycab Wires Private Limited) being in the fray in both 2nd and 3rd calls, the offer of LPEPL was accepted due to lack of competition.

CIDCO replied that the negotiated offer received from L1 bidder of seven *per cent* above was lower than their earlier offer. The reply is not convincing as despite the TEC recommendation to re-invite the tender, the offer of LPEPL was accepted in the absence of other competitive bidder.

Award of work to L2 bidder without matching with L1 price

4.8.4.2 The tenders for viaduct works for NMMR project comprising length of 9.25 km was invited (May 2010) in two parts *viz.* first part for 4.34 km length and second part for 4.91 km length. The estimated cost of work under the first part was ₹ 167.41 crore and ₹ 184.24 crore for the second part. The offers of M/s J. Kumar Infra projects Limited (JKIL) were the lowest for both the parts. M/s JKIL had quoted 16.19 *per cent* below the estimated cost for the first part and 20.77 *per cent* below the estimated cost for the second part. M/s JKIL was awarded (June 2011) work for only one contract (second part) for ₹ 145.96 crore as the tender contained a clause, as per which, if the L1 bidder was the same in both the contracts, only one work would be awarded to the L1 bidder. Audit observed that CIDCO awarded (July 2011) the first part to M/s NCC Limited (NCC), the L2 bidder for ₹ 158.96 crore (5.05 *per cent* below tender), which was ₹ 18.66 crore more than the L1 bid in the absence of a clause in the tender for matching the L1 bid.

CIDCO in its reply stated that they had followed the standard practice of not awarding more than one/two contracts to the same party to deploy more

competent agencies. The reply was silent on awarding work to L2 bidder without matching the L1 bid.

Incorrect award of marks for technical evaluation

4.8.4.3 As per the tender conditions, the bidders were required to possess work experience of minimum value prior to being technically eligible for opening of price bids. Further, if the prior work was not executed for Central or State Government, only 50 per cent of the value of past work was to be considered for the purpose of technical qualification. Audit observed that in six cases with estimated cost of ₹ 890.42 crore, the contractors did not possess the minimum prescribed value of work experience, but were awarded the work as detailed below.

(₹ in crore)

Sl. No.	Name of the contractor	Details of the work	Estimated cost	Required minimum amount of work executed as per tender condition	Actual work executed earlier
1	Constructora San Jose-GVK Projects and Technical Services Private Limited	NMIA Land development package IV	626.39	187.92	123.72
2	D. G. Belhekar & Co.	Targhar Railway Station	103.08	51.54	41.04
3	Kalpana Struct-Con Private Limited	Kharkopar Railway Station	56.74	28.37	24.57
4	P D Earthmovers	Land development at R&R site in Sector 25 and 25 A at Vahal	55.17	28	8.42
5	P.P. Kharpatil Construction Private Limited	Integrated Development of R&R Pocket-I (North) up to stage-I at Vadghar (Part-A)	32.97	16.49	12.87
6	Vishal Construction	Construction of RCC bridges across Taloja river	16.07	12.86	12.06
	Total		890.42		

In respect of work pertaining to land development (package IV) of NMIA awarded (September 2016) to M/s Constructora San Jose-GVK Projects and Technical Services Private Limited (CSJ-GVK), the lead JV viz. M/s CSJ-GVK was required to possess a minimum work experience of ₹ 187.92 crore against which, the lead JV possessed work experience of ₹ 123.72 crore (50 per cent of previous work executed of ₹ 247.43 crore, as the work was not executed for Central or State Government).

Audit observed that in the case of works awarded to M/s D.G. Belhelkar & Co. (DGBC) and M/s Kalpana Struct-Con Private Limited (KSCPL) relating to construction of Targhar and Kharkopar Railway Stations respectively, to make the contractors eligible for the work, the value of work was brought to current costing level by enhancing the executed value of work at simple rate of seven per cent per annum. As per tender conditions for station works, enhancing the executed value of work at the rate of seven per cent per annum was applicable only for annual turnover purpose and not for executed value of work. The reason for awarding the other three works (at Sl. No. 4, 5 and 6) to the contractors who

did not possess the minimum prescribed value of work experience was not on record.

Thus, award of contracts by making the contractor eligible by way of enhancing the executed value of work resulted in violation of tender conditions and extension of undue favour to the contractors.

CIDCO replied that M/s CSJ-GVK had executed works for autonomous body of Spain. In case of work awarded to M/s P.P. Kharpatil Construction Private Limited (PPKCPL), CIDCO stated that the contractor had carried out the work of ₹ 32.76 crore earlier. In case of works awarded to M/s DGBC and M/s KSCPL relating to construction of Targhar and Kharkopar Railway Stations respectively, it was stated that the cost was escalated and brought to current cost level by enhancing the value of work at the rate of seven *per cent* per annum. The reply was not tenable as in the above cases, the marks were awarded in deviation from the criteria laid down, which resulted in award of contracts to ineligible bidders.

Award of contract by waiving marking criteria for technical qualification

4.8.4.4 As per the criteria for eligibility of qualification of bidders, contracts with cost of ₹ 15 crore and above have to be technically evaluated by awarding marks for selected parameters and technical qualification was to be based on the total marks awarded subject to a minimum of 75 marks. Marking criteria would help CIDCO in proper evaluation of the technical experience and financial capacity of the contractor in executing the work. Audit observed that in seven contracts with estimated cost above ₹ 15 crore, the bidders were technically evaluated by dispensing with the marking system for technical qualification of the bidders as shown in the table below:

<i>(₹ in crore)</i>			
Sl. No.	Name of the contractor	Details of the work	Estimated cost of the work
1	Thakur Infraprojects Private Limited and J. M. Mhatre Infra Private Limited (JV)	Land development (package I and II)	544.89
2	P. P. Kharpatil Constructions Private Limited	Integrated development of R&R pocket Vadghar	32.97
3	J.M. Mhatre Infra Private Limited	Integrated development in Sector 4 to 10 Pushpak Nagar	157.95
4	Thakur Infraprojects Private Limited	Integrated infrastructure development Sector 27	19.08
5	P.P. Kharpatil Constructions Private Limited	Integrated works in Sector 24 of Vahal	16.55
6	P. D. Earthmovers	Integrated development works in Sector 25 and 25A of Vahal	62.40
7	P.P. Kharpatil Constructions Private Limited	Development of infrastructure work stage II in 20, 21 and 23	17.12
	Total		850.96

CIDCO stated that in the physical infrastructure works, marking system was not applicable. The reply was not tenable as the guidelines for notice inviting tenders with estimated cost of ₹ 15 crore and above had two bid system with mandatory eligibility criteria and scoring minimum stipulated marks which were not adhered to.

Changes in conditions after floating Request for Proposal

4.8.4.5 A transparent tendering process should ensure that the tender conditions are not changed after floating of tender/Request for Proposal (RFP). In case the tender conditions are changed subsequent to floating of tender/RFP, the tender/RFP should be floated afresh to ensure transparency and competitiveness. As per e-tendering manual of CIDCO, in case of changes in the tender conditions, fresh tender was to be issued.

Audit observed that against the RFP floated (January 2013) for rail system contract, nine parties had purchased the RFP documents. Based on the queries from the parties, CIDCO subsequently changed (October 2013) the original conditions regarding period of contract from 18 months to 30 months and regarding payment from Indian Rupee (INR) to multiple currencies. Subsequently, three bidders (consortium) submitted (October 2013) their bids. The rail system contract was awarded (August 2014) to M/s AnTaCs Consortium (Ansaldo STS SpA, TATA Projects Limited and CSR Zhuzhou Electric Loco. Co. Limited), the L1 bidder for ₹ 1,328 crore (30.17 *per cent* above estimated cost). As critical tender parameters like period of contract and terms of payment were changed subsequent to invitation of RFP, CIDCO should have published fresh advertisement calling for RFP to ensure transparency and competitiveness in the bids.

CIDCO replied that the modifications were made in the bid documents as per request of the bidders and was done before submission of the offer. The reply was not convincing as the changes were incorporated after purchase of RFP by the bidders which limited participation by other parties.

Irregular withdrawal of letter of acceptance to L1 bidder

4.8.4.6 CIDCO issued (June 2016) Letter of Acceptance (LoA) to the L1 bidder M/s Associated Soap Stone Distributing Company Private Limited-Supreme Infrastructure India Limited (JV) (ASDCPL-SIIL) for Land Development (package I) for NMIA project at their quoted rate of ₹ 203.53 crore (9.81 *per cent* below the estimated cost of ₹ 225.67 crore). Similarly, for package II, ASDCPL-SIIL was the L1 bidder for ₹ 194.15 crore (14.71 *per cent* below the estimated cost of ₹ 227.63 crore). CIDCO, while issuing the LoA to ASDCPL-SIIL for package I, demanded additional security deposit (ASD) equivalent to five *per cent* of the contract value (₹ 10.18 crore), citing that their offer was 9.81 *per cent* below the estimated cost put to tender. As per the tender conditions, ASD was to be demanded on account of unbalanced bids only when the offer received was below 15 *per cent* of the estimated cost.

Audit observed that CIDCO in contravention of the tender conditions, withdrew (August 2016) the LoA issued for package I, citing delay in submitting contract deposit and non-furnishing of ASD and also cancelled the bid received for package II. The two works under package I and II along with Ulwe river diversion were later clubbed and awarded (June 2017) to M/s Thakur Infraprojects Private Limited-J.M. Mhatre Infra Private Limited (JV) for ₹ 529.37 crore (2.85 *per cent* below the estimated cost of ₹ 544.89 crore).

CIDCO replied that the withdrawal of work from ASDCPL-SIIL was on account of non-submission of contract deposit as well as ASD within the stipulated time. The reply was not tenable as the ASD was to be demanded only when the offer received was below 15 *per cent* of the estimated cost, while in the instant case, CIDCO had received offer which was only 9.81 *per cent* below the estimated cost put to tender. The legal counsel of CIDCO had also opined (August 2016) that ASD was not to be insisted as the rate for package I was 9.81 *per cent* below the estimated cost.

Award of additional works to existing contractors without tendering

4.8.4.7 As per the GoM resolution (August 2010), works valuing ₹ 50 lakh and above had to be awarded only after calling for tender. Further, as per the e-tendering manual of CIDCO, any work/purchase having value of ₹ 3 lakh and above should be awarded only after calling for tender. Audit observed in 10 cases with a total contract value of ₹ 429.89 crore, the existing contractors were awarded additional works valuing ₹ 69.38 crore at different work sites without inviting tenders, violating the extant guidelines, as shown in the table below.

(₹ in crore)

Sl. No.	Name of Contactor	Name of the work	Value of original work awarded	Value of additional work awarded at a different site
1	P. D. Earthmovers	Integrated work for R&R Sector 25 and 25A	45.18	3.14
2	P. D. Earthmovers	Land development for R&R Sector 25 and 25A at Vahal	45.61	17.19
3	P. D. Earthmovers	Land development Sector 24 at Vahal	21.79	1.25
4	J.M. Mhatre Infra Private Limited	Integrated development Sector 4 to 10 Puspak Nagar	107.85	10.26
5	Thakur Infraprojects Private Limited	Land development near Dapoli (part II)	50.98	4.87
6	J.M. Mhatre Infra Private Limited	Land development near Dapoli (part I)	51.18	16.93
7	Shree Venkateshwara Infrastructures Private Limited	Integrated development of road from Pandavmarg	14.76	0.59
8	P. D. Earthmovers	Area reclamation of Sector 5A and 6 at Karanjade	23.31	12.97
9	Kalpana Struct-con Private Limited	Construction of S&T rooms at Targhar railway station	67.43	0.50
10	Hiten Sethi & Associates	Preparation of detailed structural design for three railway stations	1.80	1.68
	Total		429.89	69.38

CIDCO replied that in case of integrated infrastructure works, land development works, construction of rooms at Targhar railway station and preparation of detailed structural design for railway stations, the contractors were awarded additional works to compensate them for non-availability of work sites in the originally awarded scope and due to urgency of work.

The reply was not convincing as award of works to compensate the contractors for reduction in scope of original work was contrary to the laid down guidelines.

Non-invitation of fresh tenders despite revision in bill of quantity

4.8.4.8 A transparent and competitive tendering system requires that the layout and drawings of the work to be tendered has been firmed up and bill of quantity of the work estimated before the tendering process commences. Audit observed that in the work of development of land for Rehabilitation and Resettlement (R&R) site at Vahal awarded (February 2015) to M/s P.D Earthmovers for ₹ 21.79 crore, the bill of quantity was revised upwards due to revision in layout and drawing after opening of bids and prior to award of the work.

Audit observed that the layout was modified by CIDCO in January 2015 prior to the issue of work order. The revised layout resulted in additional filling of 57,240 cum and change in reclamation level leading to additional quantity of 2,11,139 cum resulting in variation of ₹ 7.83 crore (36 per cent of the awarded cost). The total cost of work including variation was ₹ 29.62 crore for 22 hectare. As these major changes in drawing, layout and bill of quantities were known prior to the award of work, fresh tender should have been invited for ensuring competitive bidding and transparency. Audit, however, observed that fresh tenders were not invited and contract was awarded on the basis of original tender.

CIDCO replied that due to frequent modifications in the layout plan, the variations had cropped up which increased the cost. The reply was not convincing as the frequent modifications in layout after tendering the work indicates poor planning and inadequate survey of the work site prior to tendering the work.

Execution of works

Internal control and monitoring

4.8.5 Internal control is concerned with evaluating and improving the effectiveness of risk management, control and governance processes in an organisation. It is, thus, imperative that the progress of the works is reviewed periodically by CIDCO and corrective actions are taken promptly. Besides, payments to contractors and consultants also need to be strictly governed as per the contract conditions to avoid granting of any undue favour to the contractors and consultants.

CIDCO had not implemented Information Technology (IT) based monitoring system for engineering works and projects, which would have facilitated the Management to receive real time project related information to enable them to take timely and appropriate action on critical issues.

CIDCO appraised that it was in the process of implementing IT based monitoring system.

The instances of delay in execution of works due to lack of internal control and monitoring, as observed by Audit, are discussed below.

Delays in NMMR project

4.8.5.1 The NMMR project was scheduled to be completed in December 2013. There was delay in completion of the works and revised probable completion period had been fixed as May 2019. The details of works awarded, due date of completion of works and the status of completion of works as at January 2019 for the NMMR project is as under:

Sl. No.	Name of work	Name of the contractor	Awarded cost (₹ in crore)	Date of award	Due date of completion	Completion of work as at January 2019 (in per cent)
1	Elevated six stations	Sanjose-Mahavir-Supreme consortium	179.17	31/08/2012	30/06/2014	56.70
2	Elevated five stations	Sanjose-Mahavir-Supreme consortium	141.99	06/07/2012	05/05/2014	64.78
3	Elevated six stations	Prakash Constrowell	127.00	17/10/2017	16/07/2018	27.00
4	Elevated five stations	Buildrite Construction, Univastu India Limited and J. Kumar Infraprojects Limited	126.40	14/11/2018	13/08/2019	11.00
5	Viaduct for 4.34 Km	NCC Limited	158.96	01/07/2011	30/06/2013	95.00
6	Viaduct 4.91 Km	J. Kumar Infraprojects Limited	145.96 69.73	22/06/2011	21/06/2013	88.00
7	Approach Viaduct to Depot	J. Kumar Infraprojects Limited	67.99	02/05/2014	01/08/2015	100.00
8	Depot work	J. Kumar-CRTG JV	139.21	20/02/2013	19/02/2015	100.00
9	Rail system contract	AnTaCs Consortium	1,327.75	01/08/2014	31/01/2017	45.00

It could be seen from the above table, the NMMR project has been delayed mainly on account of delay in completion of station works attributed to the poor financial condition of the contractor. According to the original stipulated period of completion of May-June 2014, the contractor could complete only 36 and 38.59 per cent of the station works in respect of six elevated stations (Sl.No.1) and five elevated stations (Sl.No.2) respectively. CIDCO, however, terminated the works in February 2017 and December 2017 respectively. The delay in termination of station works by more than 31 and 41 months respectively had a cascading effect on the completion of station work and related rail systems work also. Further, the balance works for elevated five stations for the terminated work at Sl.No.2 were split and awarded to three contractors (Sl.No.4) by CIDCO only in November 2018 which would further delay the completion of the project.

The progress of work by the rail system contractor (Sl.No.9) was also behind schedule resulting in non-completion of two Receiving Sub Station (RSS) works. The delivery of rolling stocks required for the project was also not completed by the rail system contractor, even though the scheduled date of completion of work elapsed in January 2017. CIDCO while granting extension to the contractor stated (July 2017) that the rail system works were delayed on

account of deployment of inadequate resources by the contractor, lack of co-ordination among the consortium partners, delay in construction of RSS building and installation of equipments resulting in delay in supply of power.

In the case of the Viaduct work of 4.91 km (Sl.No.6) awarded to M/s J. Kumar Infraprojects Limited, Audit observed that the work was delayed due to non-completion of the viaduct over the railway crossing at Taloja. Further, the Railways had approved structural steel span for railway crossing and approved the General Arrangement Drawings (GAD) in March 2015. However, due to delay of 18 months on the part of the consultant³ in finalising the cost of the railway crossing span work, the work could be taken up by the contractor only in December 2016, resulting in delay in completion of the railway span work.

CIDCO accepted that the project got delayed due to delay in completion of civil works and receipt of various clearances.

Other infrastructure works

4.8.5.2 The work of coastal road (60 metre wide) work having 4.5 km length was completed (June 2012) at a cost of ₹ 50.94 crore. The road was lying unutilised for more than six years as the three precast arch bridges on holding ponds, essential part of the road, were not constructed. As the Environment Clearance (EC) for the above work was valid only up to February 2014, CIDCO had to apply for EC afresh (August 2014) while awarding the work in August 2014. EC for the second time was obtained in August 2015 and the site was made available for work only in November 2016 after clearing the mangroves. The construction of precast arch bridges on holding ponds was completed only in January 2019 after which the coastal road was put to use after a delay of more than six years.

While accepting the audit observation, CIDCO stated that due care would be taken in the future.

4.8.5.3 The work of construction of six to 36 metre wide road of 3.38 km length at Dronagiri including asphaltting, storm water drain, sewer lines and water supply line was awarded (December 2013) to M/s Thakur Infraprojects Private Limited for ₹ 16.31 crore. The contractor could complete only 74 *per cent* of the road work and 71 *per cent* of storm water drain amounting to ₹ 10.27 crore and the work was short closed (December 2015) as the remaining area was covered under mangroves and encroachments.

CIDCO accepted that the work could not be completed due to encroachment and mangroves.

In the absence of monitoring mechanism to watch the progress of the works being executed, a more vigilant monitoring could have either stopped the work earlier or ensured its completion.

³ M/s. Louis Berger Inc.

4.8.5.4 CIDCO awarded (July 2014) the work for construction of 20 million litre per day Sewage Treatment Plant (STP) at Karanjade for ₹ 34.35 crore. Audit observed that though the work of STP was completed by the contractor in May 2017, the same could not be made functional till October 2018 due to non-availability of power supply. Audit observed that although Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited had sanctioned the power supply in February 2016 against the application made in December 2015, CIDCO deposited the security deposit of ₹ 15.52 lakh only in December 2016 stating administrative reasons.

CIDCO replied that the plant was commissioned in October 2018 and the delay was attributable to the electricity distribution company. The reply was not convincing as the delay in payment (December 2016) towards application for power supply connection resulted in change in supply parameters such as sanctioning of load and additional security deposit of ₹ 9.02 lakh, which was paid in June 2017 and further delay in commissioning (October 2018) of the plant.

Mass Housing Scheme (MHS) at Kharghar

4.8.5.5 The tenements constructed are required to be sold of expeditiously to the eligible public in order to earn revenue and to avoid deterioration of infrastructure created.

Applications for allotment of tenements/shops of the MHS at Kharghar in 'Valley Shilp' scheme and for allotment of tenements in 'Swapnapurti' scheme were invited by CIDCO in January and August 2014 respectively and draw for allotment was conducted in March 2014 and November 2015.

As against 4,814 saleable tenements in the two housing schemes, allotment letters were issued to 3,733 applicants and possession was handed over to 3,317 applicants. Therefore, even after four years from draw of lots, 1,081 tenements (22 *per cent*) remained unsold. Similarly, out of 216 commercial premises (108 shops and 108 offices) available in these two projects, 199 (92 *per cent*) commercial premises were left unsold till date (November 2018). CIDCO has not framed guidelines/policy relating to the disposal of tenements constructed in MHS. CIDCO had also not prescribed time limits for scrutiny of documents, issue of letter of intent/allotment letters which resulted in inordinate delay in disposal of tenements. It was observed that even after lapse of two years from completion of construction, applications for allotment of 66 number of shops in 'Swapnapurti' scheme were not invited. There was no periodic review by CIDCO of unsold tenements/shops valuing ₹ 634.08 crore to ensure disposal of unsold tenements, thereby defeating the intended objective of providing housing facilities. CIDCO decided (October 2016) to allot unsold tenements in 'Swapnapurti' scheme to waitlisted applicants. The waiting list based on which allotments were made was, however, not on record.

CIDCO accepted the audit observation and stated that the scheme for disposal of unsold/cancelled tenements was underway.

Payments and recoveries

4.8.6 The payments to and recoveries from the contractors should be strictly governed as per the contract conditions. Deviations therefrom result in unwarranted favour to the contractors, besides avoidable expenditure. Instances of such deviations observed by Audit are discussed below.

Excess payment of mobilisation towards supply

4.8.6.1 As per the Rail System contract for NMMR project, interest free payment against mobilisation for supply of equipment and contract spares at the rate of 10 per cent was payable on submission of invoice. Audit observed that CIDCO paid (November 2014) ₹ 123.88 crore to M/s AnTaCs Consortium towards mobilisation for supply considering the total contract value of ₹ 1,239 crore which included engineering services to be provided by them. The contract value towards supply portion of equipment was only ₹ 985.55 crore and therefore CIDCO should have paid ₹ 98.55 crore only. This resulted in excess payment towards mobilisation for supply of equipments amounting to ₹ 25.33 crore. Further, CIDCO released the amount in November 2014 without submission of any invoice whereas the supply commenced from January 2016 onwards, resulting in loss of interest of ₹ 14.87 crore⁴ due to early release of advance.

CIDCO stated that the payment against mobilisation at 10 per cent of the entire rail system price was made as per the contract condition. The reply was not acceptable as the contract price had bifurcated the amount towards supply of equipment and contract spares and service portion, and as such the payment towards service portion should have been excluded as per clause 1.2 of schedule 5 of special conditions of contract.

Payment of price variation on inadmissible material

4.8.6.2 Price variation (PV) is payable to compensate the contractors against increase in the cost of material, fuel and labour components in the contract. In three contracts valuing ₹ 2,033.72 crore pertaining to land developments works for NMIA project, CIDCO paid ₹ 22.08 crore as PV towards material component, although these works were carried out by cutting the hill and filling the low lying area with the rock obtained from the hill as per the scope of the work. The contract wise details of the PV paid in respect of the land developments works are given below:

Sl. No.	Name of the Contractor	Package No.	Awarded contract value (₹ in crore)	Amount of PV paid (₹ in crore)	Period up to which PV paid
1	Thakur Infraproject Private Limited-M/s J.M. Mhatre Private Limited (JV)	I and II	529.37	0.60	December 2017
2	Gayatri Project Limited	III	699.44	15.87	June 2018
3	Constructora San Jose-GVK Projects and Technical Services Private Limited	IV	804.91	5.61	March 2018
	Total		2,033.72	22.08	

⁴ At the rate of 12 per cent per annum on ₹ 123.88 crore.

As no material was purchased by the contractors from outside source, CIDCO was not liable to pay PV on material. Further the specific documents indicating the basis on which PV was claimed and approved were called for, however, no such documents produced to Audit. Therefore, payment of ₹ 22.08 crore as PV on inadmissible material component was irregular, resulting in undue benefit to the contractors.

CIDCO stated during the Exit Conference (January 2019) that the issue would be examined.

Non-levy of compensation for delay/liquidated damages

4.8.6.3 As per the contract conditions, if the contractor/consultant failed to comply with the time for completion of whole or part of the work, the contractor was to pay to CIDCO, compensation amount calculated at 0.25 *per cent* per week of the contract price up to a maximum of 7.50 *per cent* of the contract price. The condition was to become operative after completion of 25 *per cent* of the work in financial terms or after elapse of 25 *per cent* of stipulated time period of contract, whichever was earlier. In order to levy compensation for delay (CFD)/liquidated damages (LD) for the delays attributable to the contractors/consultants, it was necessary that the delays/disruption in works were analysed in time and reasons/justification for delay worked out with proper documentation.

➤ Audit observed that in 22 contracts with a contract value of ₹ 4,759.94 crore, CIDCO had not recovered CFD amounting to ₹ 185.97 crore (**Annexure 9**), even though the delay in completion of work or not achieving the milestones were attributable to the contractors/consultants. The extensions were granted to the contractors citing non availability of land in case of land development works, monsoon, protest by villagers *etc.* The extension granted without levy of CFD were not justified in case of land development works, as the works in the area in which, land was made available was also not completed/ partly completed on the stipulated dates. Further, in such cases, the completion time was not proportionately reduced as the area to be developed decreased due to non-availability of land.

CIDCO stated that the delays in completion of works were mainly due to delay in receipt of EC/FC, resistance from villagers, increase in scope of work and delay in furnishing drawings to the contractors. The reply was not tenable as the delays were attributable to the contractors even after considering the factors stated by CIDCO. In cases, such as protest by villagers, monsoon period *etc.*, the contract duration was inclusive of monsoon period. No register was maintained by the Divisions showing daily disruption of work with proper documented reasons. Thus, the extension of time was granted as a routine without levy of CFD resulting in undue benefit to the contractors.

➤ As per the scope of work of consultant (M/s Louis Berger Inc) for NMMR project, the consultant had to review DPR and prepare tender documents for various contract packages including rail system, construction supervision including contract administration, safety, quality and environment

aspects and testing and commissioning of entire system. As per contract conditions, LD at the rate of 0.05 *per cent* of the contract value per day subject to a maximum of five *per cent* of the contract value was to be levied for delay on the part of consultant. Audit observed that there was delay of 127 days due to error in alignment of viaduct at junction of two viaduct contracts, delay in decision for cross over and merging/demerging spans for depot approach viaduct work awarded to M/s J. Kumar. Similarly, there was delay of almost 18 months in finalisation of the cost of railway span work at Taloja by the consultant, resulting in delay in commencing the span work. As the aforementioned lapses/delays were attributable to the consultant, CIDCO should have levied penalty amounting to ₹ 3.72 crore⁵ as per the contract conditions.

CIDCO accepted and stated that an amount of ₹ 1.10 crore has been retained from their payment and the LD as per contract clause will be finalised towards end of their contract based on lapses attributable to them.

➤ As per the conditions of Request for Proposal for appointment of consultant for Nerul-Uran Railway (NUR) project, if the consultant could not achieve the critical milestone for timely execution of the project, LD at the rate of ₹ 25,000 for each day subject to maximum of five *per cent* of the total fees payable should be levied. Audit observed that subsequent to the award of two railway station works by CIDCO, there was delay in issuance of drawing by 160 days for Kharkopar railway station and 210 days for Bamandongari railway station by the consultant, resulting in delay in completion of railway station works. Further, it was observed that inspite of delay in submission of the deliverables and submission of drawings, CIDCO did not recover penalty amounting to ₹ 14.90 lakh⁶ for delays on the part of consultant.

CIDCO accepted that there was delay in submission of drawings by the consultant, however, the reply was silent in respect of non-levy of LD.

➤ Similarly, in respect of work of development of Seawoods railway station in NUR project, LD at the rate of ₹ 1 lakh per day up to a maximum of 90 days was to be levied on M/s Larsen & Toubro Limited (L&T). Though, the delay in construction of Phase-I of Seawoods railway station itself was more than 450 days, CIDCO did not levy and recover penalty of ₹ 90 lakh from the contractor.

CIDCO accepted that the delay was attributable to M/s L&T Limited and stated that ₹ 90 lakh has been recovered from them after being pointed out by audit.

Non-renewal of insurance cover by the contractors

4.8.6.4 As per the contract conditions, the insurance policies for works and contractor's equipment known as Contractor's All Risk (CAR) insurance policy was to cover the period from then date of commencement of work at the site

⁵ Five *per cent* of fees of ₹ 74.39 crore paid till July 2018.

⁶ Five *per cent* of ₹ 2.98 crore (original work ₹ 1.31 crore and additional work ₹ 1.67 crore).

until the date of issue of the taking over certificate. Further, it was also prescribed that all the insurance policies were to be kept alive till expiry of defect liability period prescribed in the contract. Audit observed that in seven contracts with a contract value of ₹ 192.02 crore, insurance policies covering an amount of ₹ 204.30 crore were not renewed by the contractors. Non-renewal of the insurance policies by the contractors resulted in unwarranted exposure to risks related to the contracts and violation of the tender conditions.

CIDCO accepted and stated that due care would be taken in future to avoid such eventuality.

Non-recovery/renewal of performance security

4.8.6.5 As per the letter of acceptance, the successful bidder was to pay performance security at five *per cent* of the contract price. Of this, 2.50 *per cent* was contract deposit (CD) in the form of bank guarantee (BG) issued by nationalised bank and remaining 2.50 *per cent* was to be recovered as retention money from the payments made to the contractor. Further, the CD obtained in the form of BG was to be kept valid till the issue of taking over certificates to the contractor.

Audit observed (August 2018) that CIDCO did not obtain BG amounting to ₹ 1 crore in five cases as CD on additional works of ₹ 40.12 crore awarded to contractors. CIDCO accepted that CD on additional work was not obtained from the contractor.

Audit further observed that in five cases, the BG amounting to ₹ 2.64 crore obtained for CD was not renewed (August 2018) by the contractor and had lapsed even though the taking over certificate was not yet issued.

CIDCO accepted and stated that due care would be taken in future to avoid such eventuality.

Non-issue of taking over certificate and non-preparation of work completion report

4.8.6.6 As per the conditions of contract, the concerned engineers of the Division would issue taking over certificate to the contractor after completion of works in all respects. Preparation of work completion report (WCR) was essential as it gives a complete picture of the actual work executed, amount paid to the contractors and date of commissioning of the asset.

Out of the 47 contracts test checked, Audit observed that works in respect of 29 contracts were completed out of which, the taking over certificate were not issued in eight cases. Further, CIDCO had not compiled the data on pending final bills in case of completed works. In none of the 29 completed works, WCR was prepared by CIDCO.

CIDCO accepted and stated that due care would be taken in future.

Non-payment of appropriate stamp duty

4.8.6.7 As per the Maharashtra Stamp (Amendment) Act, 2006 (Act) the Stamp Duty (SD) to be levied on the agreements for works contracts up to ₹ 10 lakh was ₹ 100. Further, SD to be levied for agreements for works contracts exceeding ₹ 10 lakh was ₹ 100 *plus* ₹ 100 for every one lakh in excess of ₹ 10 lakh or part thereof, subject to maximum of ₹ five lakh. The Act was amended (April 2015) and the SD to be levied was ₹ 500 for agreements up to ₹ 10 lakh and for agreements exceeding ₹ 10 lakh was ₹ 500 *plus* 0.1 *per cent* of the amount above ₹ 10 lakh subject to maximum of ₹ 25 lakh. Audit observed that in 11 cases, the SD paid by the contractors was not as per the prescribed rate, resulting in short-payment of ₹ 14.99 lakh to the exchequer. Out of the 11 cases mentioned above, in seven cases, the contractors were awarded additional works over and above the original contract for which no formal agreement was entered into resulting in non-payment of SD.

CIDCO accepted and stated that due care would be taken in future.

Conclusion and Recommendations

CIDCO was incorporated to undertake development works and provide social and physical infrastructure, mainly in Navi Mumbai and adjoining areas. There was approximately 30 *per cent* increase in expenditure incurred on infrastructural works from ₹ 706.04 crore in 2013-14 to ₹ 920.10 crore in 2017-18 and was approximately 61 *per cent* against the budget.

The infrastructure works carried out by CIDCO did not emerge out of a systematic and comprehensive plan. CIDCO did not prepare any long, medium or short-term plans for the infrastructure works with the result that the proposals for infrastructure works were sanctioned on a case to case basis. CIDCO did not take adequate steps at the planning stage itself to synchronise various works so as to avoid delays in commencement and completion of projects and works. Wide publicity was not given to the tenders and there was lack of transparency in award of work as cases of award of work to ineligible parties were noticed. Further, additional works of significant contract value were awarded to the existing contractors without inviting fresh tenders.

CIDCO had not implemented Information Technology (IT) based monitoring system for engineering works and projects, which would have facilitated the Management to receive real time project related information to enable them to take timely and appropriate action on critical issues. Various instances of delay in execution of works and excess payments to and short recoveries from the contractors were noticed.

CIDCO should address these issues urgently so that their project management and procedures are streamlined to achieve their objective of infrastructure development more economically, efficiently and effectively.

It is recommended that:

- ***CIDCO may ensure adequate planning, proper survey, feasibility study and preparation of realistic estimates prior to tendering the works in order to ensure that there is no delay during execution and the work is completed within the stipulated timeframe and on economic cost.***
- ***Proper co-ordination may be ensured where other departments/agencies are involved at the planning stage itself to avoid delays at the execution stage.***
- ***CIDCO should invariably ensure wide publicity to their tenders as per their policy to ensure competitive participation. CIDCO may also prepare a comprehensive database of contractors including global players for disseminating tenders for major works.***
- ***CIDCO should strictly implement its laid down policy for tendering and award of work to ensure transparency in the tendering process.***
- ***Payments to the contractors may be made strictly as per the terms of contract and extension of time limit for execution of work may be allowed only after recording grounds for delay with justifiable and documented analysis.***

The matter was reported to the Government (November 2018); their reply was awaited (March 2019).

Chapter V
Compliance Audit
Paragraphs relating to State
Public Sector Undertakings
(other than Power Sector)

Chapter-V

Compliance Audit Paragraphs relating to State Public Sector Undertakings (other than Power Sector)

Important Audit findings emerging from test-check of transactions of the State Government Companies and Statutory Corporation (other than Power Sector) are included in this Chapter.

Government companies

Vimukta Jatis, Nomadic Tribes, Other Backward Classes and Special Backward Classes Welfare Department

Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited

5.1 Implementation of social sector schemes

Introduction

5.1.1 Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited (Company) was set up (April 1999) by the Government of Maharashtra (GoM) under the Companies Act, 1956. The objective of the Company is economic upliftment and generation of self-employment among Other Backward Classes (OBCs) in the State of Maharashtra. The Company is implementing the different schemes of financial assistance in 29 districts of Maharashtra and Shamrao Peje Kokan Itar Magasvarg Aarthik Vikas Mahamandal Limited (SPKIMAVML)¹, which is a subsidiary of Company, is implementing the schemes in seven districts² of Konkan region. The Company being a State Channelising Agency (SCA), implemented schemes financed by the National Backward Classes Finance and Development Corporation (NBCFDC) and GoM since April 2000. GoM also provided separate grants for meeting administrative expenses of the Company.

5.1.2 The Company implemented eight different schemes of financial assistance sponsored by NBCFDC and GoM as under:

Term Loan Scheme (TLS): Under this scheme, beneficiaries were eligible for loan up to ₹ 3 lakh at the rate of six *per cent* and repayment was to be made in period up to five years. The Scheme provided up to 95 *per cent* of the project cost as loan, of which 85 *per cent* loan was from NBCFDC and 10 *per cent* was from the Company. The balance five *per cent* of the project cost was to be contributed by the beneficiaries.

¹ The Company holds 99.99 *per cent* equity in SPKIMAVML.

² Mumbai city, Mumbai Suburban, Palghar, Raigad, Ratnagiri, Sindhudurg and Thane.

Margin Money Scheme (MMS): Under this scheme, beneficiaries were eligible for loan up to ₹ 5 lakh (with a condition to create assets of ₹ 3 lakh) at the rate of six *per cent* and repayment was to be made in period up to five years. The Scheme envisaged 95 *per cent* of the project cost as loan, of which 50 *per cent* was to be contributed by banks at their applicable rate of interest, 40 *per cent* loan was to be contributed by NBCFDC and five *per cent* by the Company. The Company collects five *per cent* of the total amount from the beneficiary and releases 50 *per cent*³ to the bank for further release to the beneficiary from the bank.

Swarnima Scheme (SS): This scheme was for economic upliftment and generation of self-employment amongst women beneficiaries with a project cost of up to ₹ 75,000 at the rate of five *per cent* and repayment was to be made in period up to seven years. The Scheme envisaged 95 *per cent* loan from NBCFDC and five *per cent* from the Company.

Education Loan Scheme (ELS): This scheme was for pursuing professional or technical education at graduate and higher level. Beneficiaries were eligible for loan up to ₹ 10 lakh (maximum ₹ 2.50 lakh per annum) at the interest rate of four *per cent* for male and 3.50 *per cent* for female beneficiaries. Repayment was to be made in period up to five years after completion of education. The Scheme envisaged 95 *per cent* loan which included 90 *per cent* loan from NBCFDC and five *per cent* from the Company. The balance five *per cent* of the project cost was to be contributed by the beneficiaries.

Mahila Samrudhi Scheme (MSS): This scheme was for Self Help Groups (SHG) of women members from rural as well as urban area for loan up to ₹ 5 lakh at the rate of four *per cent* and repayment was to be made in period up to three years. The Scheme envisaged 95 *per cent* loan from NBCFDC and five *per cent* from the Company.

Micro Finance Scheme (MFS): This scheme was for SHGs registered with Non-Government Organisations (NGOs). Beneficiaries were eligible for loan up to ₹ 5 lakh at the rate of five *per cent* and repayment was to be made in period up to three years. The Scheme envisaged 95 *per cent* as loan (90 *per cent* loan from NBCFDC and five *per cent* from the Company). The balance five *per cent* contribution was from SHGs.

Direct Loan Scheme (DLS): This scheme was to be implemented from the amount received as share capital from the GoM. Beneficiaries were eligible for loan up to ₹ 25,000 at the rate of two *per cent* and repayment was to be made in period up to three years. The Scheme was to be implemented with 100 *per cent* contribution from the Company.

Seed Money Scheme (SMS): Under this scheme, beneficiaries were eligible for loan up to ₹ 5 lakh at the rate of six *per cent* and repayment was to be made in period up to five years. The Scheme envisaged loan of 75 *per cent* of the

³ Forty *per cent* loan from NBCFDC, five *per cent* from the Company and five *per cent* contribution from beneficiaries.

project cost from the bank and 20 *per cent* from the Company. The balance five *per cent* was to be contributed by the beneficiaries.

Audit objectives and Scope

5.1.3 Audit reviewed implementation of all the eight schemes of the Company during the period 2013-14 to 2017-18.

Audit objectives were to ascertain whether:

- the Company could make significant achievements in realizing its goal of economic upliftment of OBCs;
- adequate funds were available for financial assistance to beneficiaries; and
- proper system for implementation of schemes existed as per NBCFDC/GoM conditions.

Audit reviewed records at Head Office (HO) and 15⁴ out of 36 District Offices (DOs) of the Company for the period April 2013 to March 2018. Audit was conducted during March-July 2018.

The audit findings were issued to the Government and to the Company in October 2018. Reply of the Company was received (December 2018) and the Government endorsed (December 2018) the reply of the Company. The audit findings have been finalised after considering the replies.

Audit criteria

5.1.4 The Audit criteria adopted were derived from the following:

- Guidelines issued by GoM and NBCFDC for implementation of schemes;
- Terms and conditions of GoM and NBCFDC for providing financial assistance to beneficiaries;
- Circulars/notifications issued by the Company; and
- Agenda and minutes of the meetings of the Board of Directors.

Organisational set up

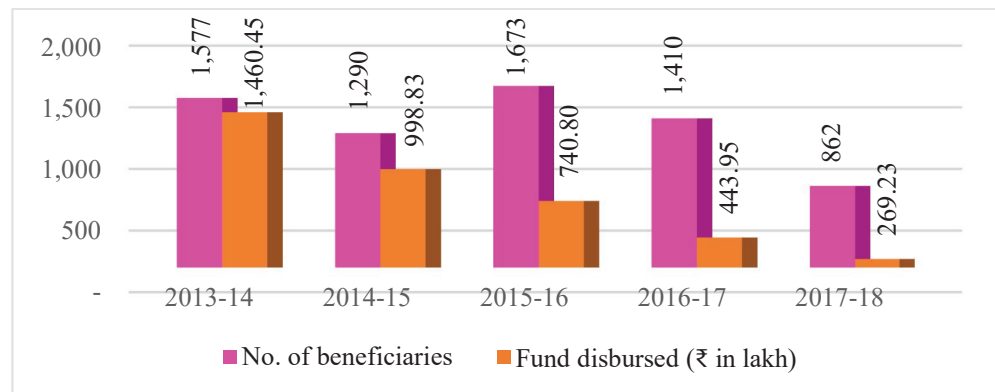
5.1.5 The Company is under the administrative control of the Vimukta Jatis, Nomadic Tribes, Other Backward Classes and Special Backward Classes Welfare Department of the GoM. The Management of the Company is vested with a Board of Directors (BoD) comprising of the Chairman, Vice-Chairman, Managing Director (MD) and five other Directors. The day-to-day operations are carried out by the MD and are assisted by a General Manager and two Deputy General Managers. The Company has 36 District Offices, including seven under SPKIMAVML, headed by District Managers (DMs).

⁴ Ahmednagar, Aurangabad, Beed, Buldhana, Dhule, Jalgaon, Latur, Nagpur, Nashik, Pune, Raigad, Sindhudurg, Solapur, Wardha and Washim.

Audit findings

Achievement of objectives

5.1.6 The Company was set up with an objective of economic upliftment and generation of self-employment amongst OBCs in the State of Maharashtra. The year-wise number of beneficiaries during the period April 2013 to March 2018 were as under:

(Source: Information furnished by Company)

As would be seen from the above, the Company could provide financial assistance to only 6,812 beneficiaries during April 2013 to March 2018. The financial assistance provided was only ₹ 39.13 crore. The scheme wise details of financial assistances are given below.

(Amount ₹ in lakh)

Name of the scheme	2013-14		2014-15		2015-16		2016-17		2017-18	
	No. of beneficiaries	Amount	No. of beneficiaries	Amount	No. of beneficiaries	Amount	No. of beneficiaries	Amount	No. of beneficiaries	Amount
Term Loan	647	1,072.61	404	600.59	215	215.30	2	1.71	-	-
Margin Money	21	38.78	19	35.77	14	27.10	5	10.51	-	-
Swarnima	24	16.00	35	20.75	13	9.25	0	-	-	-
Education Loan	433	150.53	395	134.45	397	136.53	193	68.80	109	45.82
Mahila Samrudhi	50	6.11	10	2.25	20	4.75	-	-	-	-
Micro Finance	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Direct Loan	-	-	-	-	632	157.05	991	247.75	588	147.00
Seed Money	402	176.42	427	205.02	382	190.82	219	115.18	165	76.41
Total	1,577	1,460.45	1,290	998.83	1,673	740.80	1,410	443.95	862	269.23

(Source: Information furnished by Company)

The Company accepted (December 2018) that the beneficiary coverage was poor as the Company had not received funds from NBCFDC since 2015-16. The Company also stated that its schemes were not attractive as they were not revised for past 17 years. Higher rate of interest applied by the banks on their

portion of the loan was also another reason for the schemes not taking off. The Company also stated that they had approached (October 2017-August 2018) the GoM with a proposal for reviewing and revamping the existing schemes and introducing new schemes.

5.1.6.1 The GoM provided administrative grants to the Company every year to cover their annual administrative expenses on salaries and managerial expenses. The year-wise position of administrative expenses and the total disbursements made to beneficiaries are as follows:

Particulars	2013-14	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	Total
Disbursement to beneficiaries (in ₹ crore)	14.60	9.99	7.41	4.44	2.69	39.13
Administrative expenses (in ₹ crore)	7.62	7.07	7.69	8.96	7.75	39.09
Per cent of administrative expenses to total disbursement	52.19	70.77	103.78	201.80	288.10	--

(Source: Information furnished by Company)

It can be seen from the above that the annual administrative expenses of the Company ranged between ₹ 7.07 crore to ₹ 8.96 crore during the five-year period from 2013-14 to 2017-18. The *per cent* of administrative expenses to the total disbursements increased from 52.19 *per cent* in 2013-14 to 288.10 *per cent* in 2017-18, mainly because no funds were received from NBCFDC and GoM towards implementing any of the schemes during 2015-16 to 2017-18.

The Company stated that efforts will be made to increase the number of beneficiaries and disbursements.

Fixing of targets

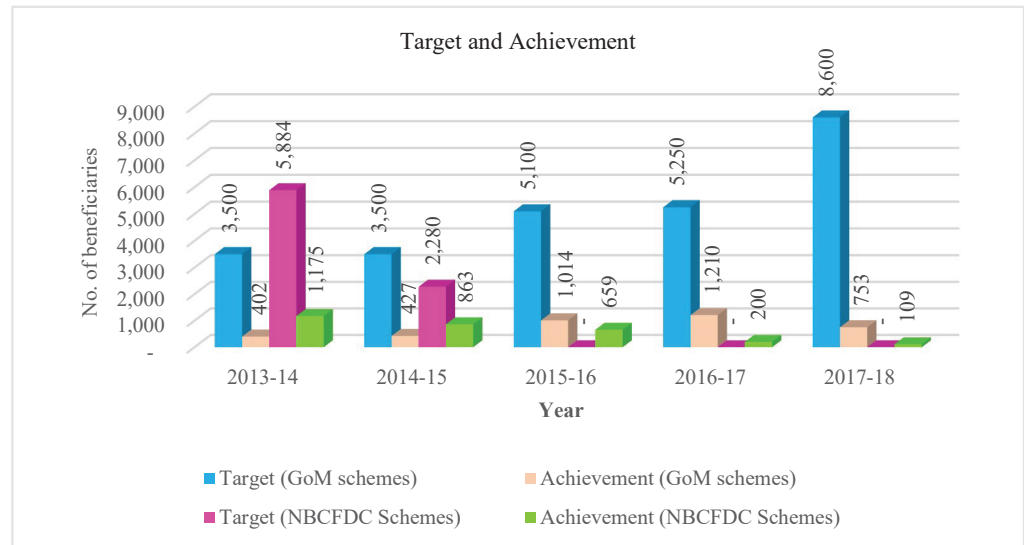
5.1.7 In order to have optimum coverage of deserving beneficiaries, need based targets are required to be fixed considering the objectives of the financial assistance schemes.

Targets were fixed by the Company on the basis of a communication (January 2011) from GoM, according to which the financial assistance was to be equally distributed among all districts. There was no village/block level database created by the Company for identification and selection of beneficiaries. The targets for GoM schemes were fixed in an *ad hoc* manner ignoring the actual dispersion of targeted population in different districts, previous year's achievements and without any correlation between physical and financial targets. The district-wise targets for NBCFDC schemes were not fixed for any year during 2013-14 to 2017-18.

The Company stated (December 2018) that it would prepare district-wise need-based targets for effective coverage of beneficiaries and alignment of the same with realistic budgetary planning and estimation.

Non-achievement of targets

5.1.8 The physical targets and achievements of the Company in respect of GoM and NBCFDC schemes during April 2013 to March 2018 is indicated in the following diagram:

(Source: Information furnished by Company)

5.1.8.1 There were six NBCFDC schemes being implemented by the Company. The Company could achieve only 19.97 and 37.85 per cent of the physical targets for disbursement of loan during 2013-14 and 2014-15 respectively.

The Company stated that the physical and financial targets were not given for NBCFDC loan schemes and stated that all applications received for NBCFDC schemes were sanctioned by the Company.

5.1.8.2 There were two GoM schemes viz. Direct Loan Scheme (DLS) and Seed Money Scheme (SMS), being implemented by the Company. The Company fixed scheme wise target of 3,500 beneficiaries each for disbursement of loan in 2013-14 and 2014-15. It was further increased to 5,100, 5,250 and 8,600 beneficiaries for 2015-16, 2016-17 and 2017-18 respectively. The Company, however, could achieve targets ranging from 8.76 to 23.05 per cent only during the above period.

The achievement of targets for GoM schemes was poor due to various reasons as attributed by the Company, such as higher rate of interest charged by banks, lack of any subsidy on the scheme, introduction of other schemes by Government of India (GoI) and delay in sanction of loan by the banks in respect of SMS of GoM. In respect of DLS, the maximum amount of loan under this scheme was very less resulting in poor response.

Non-evaluation of schemes

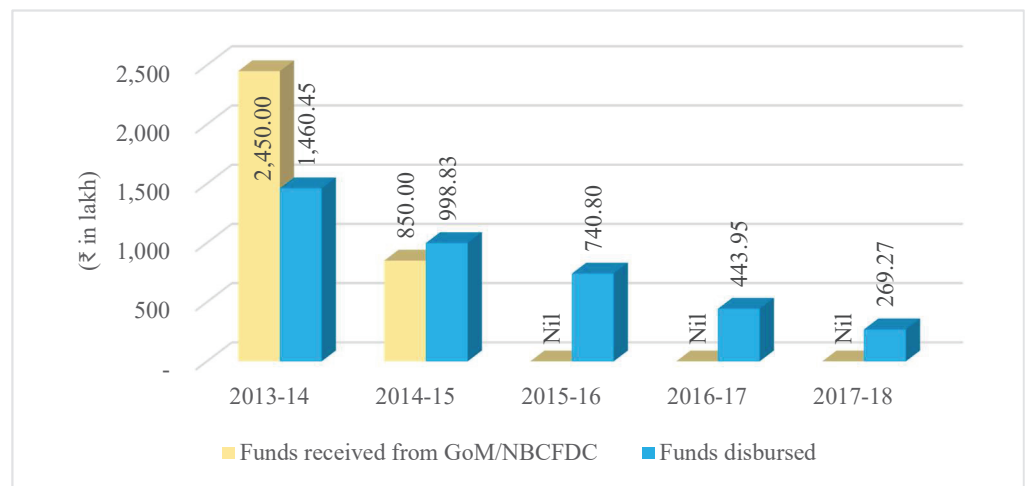
5.1.9 NBCFDC had stipulated (April 2015) in their approved Annual Action Plan (AAP) that the Company should get its schemes evaluated by the Department of GoM responsible to evaluate the Government scheme. Further,

evaluation studies on consideration of materiality and risk profile were to be conducted at least once in three to five years to ensure that all loan schemes were covered. The Company did not approach the GoM department till date (February 2019) to conduct any such evaluation of the schemes implemented by the Company, thereby the performance of the schemes could not be assessed.

The Company also accepted the fact that the NBCFDC schemes were not evaluated by the GoM department, however, stated that the schemes were evaluated by NBCFDC through various other institutions from time to time.

Availability of funds

5.1.10 The year-wise position of total funds received from GoM/NBCFDC and disbursed by the Company during the five-year period ending 31 March 2018 is depicted in the following diagram:

(Source: Information furnished by Company)

The Company received ₹ 24.50 crore in 2013-14 and ₹ 8.50 crore in 2014-15 from GoM and NBCFDC. Later, the Company did not receive any funds from GoM or from NBCFDC during the three years from 2015-16 to 2017-18. As a result, the disbursements in the form of financial assistance showed a decreasing trend during the five-year period from 2013-14 to 2017-18. The total disbursements under all the schemes of the Company decreased from ₹ 14.60 crore in 2013-14 to ₹ 2.69 crore in 2017-18 and the number of beneficiaries also decreased from 1,577 in 2013-14 to 862 in 2017-18. In respect of NBCFDC schemes, the Company utilised undisbursed NBCFDC funds of previous years to implement schemes during 2015-16 and 2017-18 and the Company had to utilise its own funds of ₹ 43.43 lakh during 2017-18 for continuing the NBCFDC Education Loan scheme after approval of GoM.

NBCFDC Schemes

5.1.10.1 In respect of NBCFDC schemes,⁵ the Company prepares an Annual Action Plan specifying the scheme wise physical and financial targets after

⁵ TLS, MMS, SS, ELS, MSS and MFS.

receiving notional annual allocation from NBCFDC. These targets are revised later based on the actual allocation of funds by NBCFDC. NBCFDC had notionally allocated ₹ 25 crore each for 2013-14 and 2014-15, ₹ 15 crore each for 2015-16 and 2016-17 and ₹ 2 crore for 2017-18 against which the Company received only ₹ 12.50 crore and ₹ 5 crore for 2013-14 and 2014-15 respectively. Thereafter, no funds were received from NBCFDC from 2015-16 till date (February 2019) due to non-repayment of outstanding dues.

NBCFDC issued (June 2017) a notice to the Company for payment of outstanding dues. Later, NBCFDC filed a case with the arbitrator against the Company for settlement of the dues. The arbitrator directed (June 2018) the Company to repay the outstanding amount of ₹ 27.82 crore to NBCFDC which was paid (June 2018) by the Company from its own available funds.

The Company while accepting the observations stated that instalments are now being paid timely to NBCFDC from the recoveries made from beneficiaries.

5.1.10.2 As per the lending policy of NBCFDC, financial assistance released by NBCFDC to the Company was treated as Advance Fund (AF). AF would be converted into Loan Account at applicable rate of interest of the particular scheme after receipt of utilisation certificate from the Company, which was to be submitted by the Company after actual disbursement to beneficiary. Interest ranging between one and three *per cent* per annum was charged on utilisation (disbursement to beneficiary) by the Company. On the other hand, NBCFDC charged an interest of three *per cent* per annum on unutilised AF up to 90 days, six *per cent* per annum from 91 to 180 days and eight *per cent* per annum above 180 days. The unutilised fund was to be recalled from the Company by NBCFDC after six months. Thus, it was necessary to utilise/disburse to AF to beneficiary at the earliest to enable them to avail lower rates on Loan Account.

Audit observed that the Company had issued utilisation certificates to NBCFDC simply on the basis of funds transferred to the District Offices. Further, 15 District Offices had actually disbursed these funds to the beneficiaries after a period ranging from one to 2,388 days from the date of receipt of funds from HO. The Company had not refunded any amount which was not utilised for 180 days stating that the loan amount was sanctioned to beneficiaries. Thus, the Company issued utilisation certificates to NBCFDC without actual disbursement to beneficiaries.

The Company accepted that the utilisation certificates were submitted on the basis of funds transferred to District Offices as these funds were transferred after identifying the beneficiary. However, disbursement to beneficiaries was delayed due to various factors and the amount was not refunded to NBCFDC.

GoM Schemes

5.1.10.3 Out of the two GoM Schemes⁶, in the case of Direct Loan Scheme (DLS), although GoM had directed the Company to implement the Scheme in November 2004, the Company did not implement the Scheme, stating

⁶ Director Loan Scheme (DLS) and Seed Money Scheme (SMS).

(April 2007) that no separate funds were received from GoM for implementing this scheme. Later, the Company after a lapse of 10 years, implemented (July 2014) the scheme from August 2014 by utilising GoM funds. Thus, there was delay in implementing DLS in spite of GoM funds being available with the Company.

The Company accepted the delay in implementing the DLS in anticipation of separate funds from GoM.

Implementation of schemes

Delay in implementation of schemes

5.1.11 As per the prescribed procedure, the applicants for loan should apply along with the relevant documents such as caste certificate and proof of residence to the District Offices of the Company. The District Manager (DM) after initial scrutiny would submit the proposal to the District Level Committee⁷ (DLC). After approval by the DLC, the proposals were sent to the HO of the Company for final approval. The validity of the final approval of the HO was 170 days *i.e.* beneficiaries had to submit all required documents within 170 days from the approval of HO. After receipts of all documents from beneficiary, the concerned DM should demand funds from the HO. The HO, subsequently disbursed funds to the District Office on the basis of availability of funds. After receipts of funds from HO, the DM would distribute the funds to the beneficiaries.

5.1.11.1 No time limit has been prescribed by the Company for processing the applications received at District Offices. The Company had not formulated any standard operating time/turnaround time fixing the maximum number of days to be allowed at each stage from the receipt of application till the disbursement of loan. Audit observed that there were substantial delays in processing the applications. Out of 3,110 beneficiaries reviewed, there were delays in the case of 1,091 beneficiaries (35 *per cent*) at various levels from the receipt of application till the date of disbursement as under:

Sl. No.	No. of districts	No. of years	Amount (₹ in crore)	No. of beneficiaries
1	15	More than 1 to 2 years	10.01	871
2	15	More than 2 to 3 years	2.03	167
3	10	More than 3 years	0.57	53
	Total		12.61	1,091

(Source: Information furnished by Company)

The delay from the receipt of application till the date of disbursement at various stages were mainly due to reasons such as:

- delay in holding the DLC meetings at district level;
- delay in sanction of loan by HO after approval of DLC;
- delay of submission of documents by beneficiaries to District Offices;
- delay in transfer of funds by HO to District Offices; and

⁷ DLC comprising of District Collector, Deputy Chief Executive Officer, District Manager of the Company, Principal of Industrial Training Institute *etc.*

- delay in disbursement of loan by District Offices to beneficiaries after receipt of funds from HO.

Delay in holding of monthly meeting of district level committee

5.1.11.2 Audit observed that one of the major factors responsible for delays in implementation of scheme was the delay in holding monthly meeting of DLC. As per Government Resolution (November 2004), DLC meeting should be held at least once every month for selection of beneficiaries. It was observed that in none of the 15 districts, DLC meeting was held on 12 occasions in any year during 2013-14 to 2017-18. Only one to two DLC meetings were held in 10 districts⁸. This resulted in delay in providing financial assistance to beneficiaries.

The table below shows the delay in holding DLC in respect of 1,694 out of 3,110 beneficiaries to whom financial assistance of ₹ 14.33 crore was provided.

Sl. No.	No. of districts	Period of holding a DLC after receipt of application	Amount (₹ in crore)	No. of beneficiaries
1	14	More than one month to one year	13.18	1,611
2	8	More than one year to two years	1.06	72
3	6	More than two years	0.09	11
	Total		14.33	1,694

(Source: Information furnished by Company)

Disbursement of loan to beneficiaries after the validity period

5.1.11.3 As per the prescribed procedures, a period of 170 days was allowed (90 days for DLS) from the date of approval letter issued by the Company for submission of all documents by the applicant to the District Offices, failing which the approved loan case stood cancelled.

The table below shows the details in respect of 150 cases out of 3,110 beneficiaries where disbursement of loan of ₹ 88.17 lakh was done after 170 days (90 days for DLS).

Sl. No.	No. of districts	Delay beyond the stipulated time limit	Amount (₹ in lakh)	No. of beneficiaries
I) Cases where disbursement of loan was made after 170 days				
1	11	171 days to 1 years	61.25	61
2	8	1 year to 2 years	10.12	21
3	1	More than 2 years (934 days)	0.20	1
		Total A	71.57	83
II) Cases where disbursement of loan was made after 90 days in Direct Loan scheme				
1	7	91 days to 1 year	16.35	66
2	1	More than 1 year (376 days)	0.25	1
		Total B	16.60	67
		Total (A+B)	88.17	150

⁸Aurangabad, Beed, Buldhana, Dhule, Jalgaon, Latur, Raigad, Sindhudurg, Solapur and Washim.

Audit observed that the Company disbursed loan of ₹ 71.57 lakh to 83 beneficiaries after validity period of 170 days. The loan was disbursed after a period ranging from 171 to 934 days from the date of approval letter issued by the Company. Similarly, an amount of ₹ 16.60 lakh was disbursed to 67 under DLS after the validity period of 90 days ranging from 91 to 376 days.

The Company accepted that there were delays at various stages and stated that the Company would prescribe time limits for each stage and the same will be implemented after approval of the Board. It further stated that they have requested (October 2018) to all District Collectors to hold monthly DLC meetings.

Non-fulfillment of income criteria

5.1.12 Annual family income of a beneficiary is a major criterion for granting financial assistance. An applicant was required to furnish a certificate issued by the competent authority showing the annual family income at the time of submission of application. We observed that financial assistance of ₹ 57.12 lakh was disbursed to 63 beneficiaries in 12 districts by the Company who had submitted income certificates for years previous to the preceding year. Thus, the criteria to provide financial assistance based on current income profile of the applicants was not ensured.

The Company stated that in few cases, income certificates of previous year were accepted to avoid difficulties to the beneficiaries from remote areas to obtain fresh income certificate.

Irregularities at different stages of disbursement

5.1.13 Following irregularities were observed on scrutiny of the data furnished to Audit in respect of 3,110 beneficiaries of 15 districts from the stage of application to final disbursement to beneficiary:

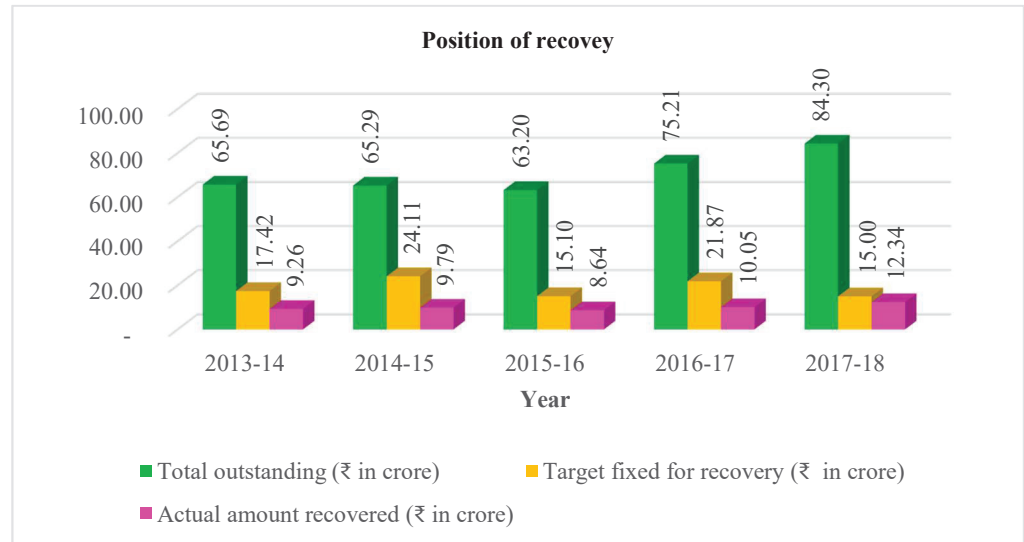
- The sanction of loan of ₹ 46.89 lakh by HO in respect of 81 beneficiaries of eight districts (Ahmadnagar, Buldhana, Dhule, Jalgaon, Pune, Sindhudurg, Solapur and Washim) was before the approval of their proposal by DLC and HO.
- The date of transfer of funds by HO to seven districts (Buldhana, Dhule, Jalgaon, Latur, Raigad, Solapur and Wardha) in respect of 75 beneficiaries was before the date of their application for loan.
- The date of transfer of funds by HO to 10 districts (Ahmadnagar, Beed, Buldhana, Dhule, Jalgaon, Latur, Nagpur, Raigad, Solapur and Wardha) in respect of 152 beneficiaries was before their loan was sanctioned by HO.
- The HO transferred funds of ₹ 1.04 crore to 11 District Offices (Ahmadnagar, Beed, Buldhana, Dhule, Jalgaon, Latur, Nagpur, Raigad, Solapur, Wardha and Washim) pertaining to 213 beneficiaries before submission of their legal documents for loan.

The Company stated that necessary instructions would be given to the District Offices to avoid such irregularities in future.

Recovery of loans

Poor recovery performance

5.1.14 The bar diagram below depicts the position of recovery of loans during the period 2013-14 to 2017-18:

(Source: Information furnished by Company)

It was observed that the Company during 2013-14 to 2017-18 had fixed a target for recovery of loan ranging between 17.79 to 36.93 *per cent* of the total outstanding and the percentage of recovery of total outstanding ranged between 14.99 to 13.36 *per cent* only during the same period. The recovery position of the Company was thus very poor. It is pertinent to note that 1,602 out of 10,854 beneficiaries since inception in the 15 districts had not paid any amount to the Company during the period 2013-14 to 2017-18. The Company stated that it had adopted a realistic approach and had fixed achievable targets for recovery. Audit, however, observed that even this target set for recovery by the Company was not achieved in any of the five years from April 2013 to March 2018. In 10 districts,⁹ action such as issuing notices, filing suits *etc.* was taken against the defaulting beneficiaries only in a year (2017-18).

The Company while accepting the above stated that they have taken steps such as initiating action for recovery by issuing legal notices to beneficiaries and guarantors, initiating recovery from the salary of guarantors and have formed panel of advocates for taking up legal steps for recovery.

Non-collection of penalty for dishonoured cheques from beneficiaries

5.1.14.1 The Company obtained post-dated cheques from the beneficiaries as per the loan conditions. The Company did not recover penalty of ₹ 1.23 lakh in 14 districts from 774 beneficiaries for the cheques dishonoured. The Company had filed only 18 cases under Section 138 of Negotiable Instruments Act, 1881. The Company stated that instructions have now been issued to concerned District Offices to recover the same.

⁹Aurangabad, Beed, Buldhana, Dhule, Jalgaon, Latur, Nashik, Raigad, Solapur and Sindhudurg.

Payment of interest on Guarantee fees

5.1.15 GoM charged guarantee fee at the rate of 0.5 per cent on half yearly outstanding principal of loan guaranteed up to 31 March 2007 and two per cent on half yearly outstanding principal loan guaranteed after 31 March 2007 per annum. In case of failure to pay the same, interest was to be paid at the rate of 16 per cent for first three months and at the rate of 24 per cent for period beyond three months.

It was observed that the Company did not pay the guarantee fees to GoM timely during October 2011 to March 2014 and as a result had to pay guarantee fees of ₹ 3.37 crore along with interest of ₹ 73.44 lakh (June 2014).

The Company while accepting the above facts stated that subsequently the Company has regularly paid the guarantee fees.

Conclusion and recommendations

The Company could provide financial assistance to only 6,812 beneficiaries during April 2013 to March 2018. The total administrative expenses of the Company was ₹ 39.09 crore, while the total financial assistance provided by the Company to the OBC community was ₹ 39.13 crore during the same period. It is evident that the schemes have not been able to benefit the targeted population substantially. The schemes have not been reviewed for last 17 years to revitalise them.

The Company received ₹ 24.50 crore in 2013-14 and ₹ 8.50 crore in 2014-15 from GoM and NBCFDC. Later, the Company neither received any funds from GoM nor from NBCFDC during the three years from 2015-16 to 2017-18. No funds were received from NBCFDC from 2015-16 till date (February 2019) due to non-repayment of outstanding dues. The system for recovery of loan in the Company was not effective and recovery was very poor.

No overall time limit has been prescribed by the Company for processing the applications received at District Offices. The Company had not formulated any standard operating time/turnaround time fixing the maximum number of days to be allowed at each stage from the receipt of application till the disbursement of loan.

We recommend that:

- ***given the poor performance, GoM should consider reviewing and revamping the schemes so that they are more attractive, convenient and more beneficial to the target population.***
- ***the Company should prescribe time limits required for each stage of processing and ensure that they are adhered to.***
- ***the Company should pursue recovery of loans more vigorously and ensure timely repayment of outstanding dues to NBCFDC so that fresh funds are regularly made available to them from NBCFDC.***

Agriculture Department

Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited

5.2 Avoidable extra expenditure due to flawed tender evaluation criteria

The Company incurred avoidable extra expenditure of ₹ 3.25 crore due to its decision to adopt flawed tender evaluation criteria, which resulted in award of work at higher rates.

Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited (Company) invited (July 2015) tender for empanelment of agencies for providing manpower¹⁰ to be deployed at its offices and production units. Bids were to be submitted on percentage basis of Service Charge (SC) on the overall billing of the Company. In response to the tender, six bidders qualified and the SCs quoted by them were as under:

Name of the bidders	SCs quoted (in per cent on the overall billing)	Remarks
M/s S2 Infotech Private Limited	1.00	A1
M/s Vishal Enterprises	2.95	A2
M/s V.T. Pawar & Company	7.00	A3
M/s B.V.G India	8.00	A4
M/s Genius Infotech	10.05	A5
M/s Brisk India Private Limited	14.00	A6

The Company decided (22 September 2015) to re-tender the above on the ground that SCs quoted by the A1 and A2 bidders were unrealistic and sought clarification from these two agencies. In response, A1 and A2 clarified (October 2015) that their quoted SCs were realistic and re-affirmed their capability to provide manpower at their quoted SC. The Company, however, re-tendered (October 2015) after revising their criteria for evaluation of financial bids according to which SCs would be decided on lowest basis after calculating the average rate of all SCs of bidders whose bids have been opened and after rejecting the bids which were below 50 per cent of the average rate of SCs. Thus, the agency whose percentage of SC as per financial bid was below 50 per cent of the average value would not be considered for deciding L1. It further stated that non serious bidders would be black-listed and also black-listed (October 2015) both A1 and A2 from the re-tender process.

In response to the re-tender, five bidders qualified and the SCs quoted by them were as under:

Name of the bidders	SCs quoted (in per cent on the overall billing)	Remarks
M/s G.A. Digital Web Word Private Limited	3.98	L1
M/s Third Eye Security Services	4.81	L2
M/s Genius Infotech	17.00	L3
M/s V.T. Pawar & Company	17.00	L4
M/s Brisk India Private Limited	17.71	L5

¹⁰ Assistant Manager, Data Entry Operator, Clerk, Electrician, Welder, Driver, Peon, Helper etc.

The Company awarded (November 2015) the work of providing manpower to L3, L4 and L5 at the rate of 17 *per cent* SCs on the overall billing of the Company for a period of three years from November 2015 to November 2018 as the Company disqualified L1 and L2 as their rates were lower than 50 *per cent* of the average rate¹¹ of SCs of all bidders.

We observed that:

- The criteria for evaluation of financial bids on re-tendering, stipulating rejection of bids which were below 50 *per cent* of the average rate of SCs, was not in the best financial interest of the Company as both L1 and L2 who had quoted 3.98 and 4.81 *per cent* were eliminated.
- The criteria used in re-tendering for arriving of the successful bidder was injudicious as higher quotes were selected instead of lower quotes. This was contrary to the basic principle of the tender process to obtain the best value for money. As a result, the Company incurred avoidable extra expenditure of ₹ 3.25 crore¹² due to its injudicious decision to award work at higher rates during the period November 2015 to June 2018.
- It is pertinent to note that after re-tendering, the work was awarded at the rate of 17 *per cent* SCs on the overall billing of the Company to L3, L4 and L5 which was 70, 143 and 21 *per cent* higher than the rates quoted by the same bidders in the first tender without any additional scope of work.

The Company stated (August 2018) that GoM in June 2014 had issued a GR allowing outsourcing of manpower requirement from the two empanelled contractors at SC of 14 *per cent* and the Company had chosen tender process for transparency and to avoid monopoly. The rates offered were felt unrealistic by the then Management and hence was re-tendered with revised condition to restrain bidders to offer unrealistic bids.

The reply was not tenable as despite the GR (June 2014) regarding empanelment of agencies at 14 *per cent* SC, the Company had invited open tender in July 2015 to finalise the agency, which was not required. Further, the Company disqualified both A1 and A2 who had clarified (October 2015) that their quoted SCs were realistic and had re-affirmed (October 2015) their capability to provide manpower at their quoted SCs. This resulted in one of the Government empanelled agency (M/s Brisk India Private Limited) being awarded the work at SC of 17 *per cent* instead of the empanelled rate of 14 *per cent*.

The Government also accepted (October 2018) the facts that an avoidable extra expenditure of ₹ 3.25 crore was incurred by the Company and stated that an enquiry would be initiated for fixing of responsibility on concerned officials in this matter.

¹¹ Average of rates quoted was 12.10 and 50 *per cent* of average rate was 6.05 *per cent*.

¹² Based on A1 rates received in the first tender and actual payment made by the Company to L3, L4 and L5.

Industries Department (Industries, Energy and Labour)

Aurangabad Industrial Township Limited

5.3 Avoidable payment of interest

The Company incurred avoidable payment of penal interest of ₹ 1.25 crore.

As per Section 208 and 210 of the Income Tax (IT) Act, 1961, Companies having taxable income had to pay Advance Tax (AT) every quarter (15th of June, September, December and March) at prescribed rates (15, 45, 75 and 100 *per cent* respectively) on the estimated income, failing which, interest was payable under Section 234C on short paid amount. Further, if the total AT paid was less than 90 *per cent* of the assessed tax, interest was payable under Section 234B, on such short paid amount.

We observed (June 2018) that the total taxable income of Aurangabad Industrial Township Limited (Company) was ₹ 36.13 crore for the financial year 2015-16 and therefore the Company was liable to pay AT every quarter at the prescribed rates for assessment year 2016-17. However, the Company did not remit any AT which resulted in avoidable payment of interest amounting to ₹ 1.25 crore under Section 234B and 234C of the IT Act.

The Company stated (August/November 2018) that it did not pay AT tax as all funds along with accrued interest thereon were invested in Fixed Deposit Receipts (FDRs) and there were no funds available with the Company to pay AT. Further, it also stated that there was delay in the process of appointment of tax expert.

The reply was not tenable as payment of statutory dues was an obligation and to be complied with as per the provisions of Income Tax Act. However, the Company paid AT from 2016-17.

The matter was reported to the Government (September 2018); their reply was awaited (March 2019).

Medical Education and Drugs Department

Haffkine Bio-Pharmaceuticals Corporation Limited

5.4 Incorrect assessment of advance tax and total tax liability

The Company did not assess its advance tax and total tax liability correctly resulting in avoidable payment of interest of ₹ 89.11 lakh on shortfall in advance tax on one hand and excess payment of ₹ 30.21 crore of total tax for two years.

As per Section 208 and 210 of the Income Tax (IT) Act, 1961, companies having taxable income have to pay Advance Tax (AT) every quarter (15th of June, September, December and March) at prescribed rates (15, 45, 75 and 100 *per cent* respectively) on the estimated income failing which interest is payable under Section 234C on the short paid amount. Further, if the total AT

paid was less than 90 per cent of the assessed tax, interest is payable under Section 234B, on such short paid amount.

We observed that Haffkine Bio-Pharmaceutical Corporation Limited (Company) was not diligent in working out its AT as well as annual tax liability for Assessment Year (AY) 2014-15 and 2016-17 as under:

- During AY 2014-15, there was a shortfall in payment of AT in every quarter resulting in payment of interest under Section 234C and Section 234B of ₹ 50.06 lakh and ₹ 21.79 lakh respectively.
- Although, the total tax liability of the Company was ₹ 19.33 crore (including interest under Section 234C and Section 234B) and an AT of ₹ 14.50 crore was deposited in the AY 2014-15, the Company additionally paid (September 2014) ₹ 19 crore as Self-Assessment (SA) Tax ignoring the payment of ₹ 14.50 crore as AT and Tax Deducted at Source (TDS) of ₹ 48 lakh. As a result, the Company paid ₹ 33.98 crore towards IT against total tax liability of ₹ 19.33 crore, resulting in refund of ₹ 14.65 crore.
- Similarly, in AY 2016-17 there was a shortfall in payment of AT in every quarter resulting in payment of interest under Section 234C of ₹ 17.26 lakh.
- Though the total tax liability of the Company was ₹ 5.18 crore (including interest under Section 234C), the Company paid ₹ 20 crore as AT (18 December 2015 and 15 March 2016). Considering TDS of ₹ 74 lakh, the total refund for AY 2016-17 was ₹ 15.56 crore.

Thus, the total tax paid by the Company exceeded the tax liability by ₹ 30.21 crore during AY 2014-15 and 2016-17 resulting in blocking of funds of the Company. Further, the refund for AY 2014-15 of ₹ 14.65 crore was refunded in February 2017 while the refund for AY 2016-17 of ₹ 15.56 crore has not been received so far (February 2019).

The Company stated (September 2018) that their earlier system of estimation of tax was on an *ad hoc* basis and there were lapses on their part in paying AT. It further stated that they have now put a more robust mechanism to plug the shortcomings.

The matter was reported to the Government (July 2018); their reply was awaited (March 2019).

Social Justice and Special Assistance Department

Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited

5.5 Avoidable payment of additional fee

The Company paid avoidable additional fee of ₹ 1.22 crore due to its delay in filing of notice with the Registrar of Companies for increase in authorised share capital.

Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited (Company) was established by the Government of Maharashtra (GoM) in July 1978 with an Authorised Share Capital (ASC) of ₹ 2.50 crore. The Company received Share Capital (SC) from GoM and the Central Government. The ASC of the Company

was increased from ₹ 200 crore to ₹ 500 crore in September 2012. According to Section 64(1) of the Companies Act, 2013, the Company should file a notice in the prescribed form (Form No.SH-7) with the Registrar of Companies (RoC) within 30 days of increase in ASC along with the requisite fees. Further, additional fees for delay in filing Form No.SH-7 was to be paid at the rate of 2.50 *per cent* per month for delay up to six months and three *per cent* per month for delay beyond six months on the fee amount, till the date of filing of Form No.SH-7.

We observed that the Company did not comply with the above provisions and filed the notice (Form No.SH-7) with RoC for increase in ASC to ₹ 500 crore only in June 2016 after a delay of 44 months subsequent to increase in share capital. Although, the Company held General Meetings in September 2012 and September 2013, the resolution to increase the ASC was belatedly taken in the Extra-ordinary General Meeting (EGM) held for increasing the ASC in March 2016. As a result, the Company, in addition to normal registration fee of ₹ 98.69 lakh for increase in ASC, paid (June 2016) an additional fee of ₹ 1.22 crore to RoC for delay in filing. Thus, violation of the provisions of the Companies Act, 2013 resulted in avoidable payment of ₹ 1.22 crore.

In reply, the Company stated (August 2018) that the delay in filing was mainly due to their lack of knowledge about RoC procedures. Further, the delay also occurred due to frequent changes in top management and it became difficult to obtain their digital signatures and Director Identification Number (DIN) for filing Form No.SH-7. The Company also stated that a regular Managing Director has now been appointed and precautions will be taken to ensure that RoC compliances are timely fulfilled.

The matter was reported to the Government (August 2018); their reply was awaited (March 2019).

Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited

5.6 Avoidable payment of income tax

The Company incurred avoidable payment of income tax of ₹ 13.12 crore due to non-availing of exemption from payment of income tax.

As per Section 10(26B) of the Income Tax (IT) Act, 1961, any income of a corporation or of any other body, institution or association (being a body, institution or association wholly financed by Government) where such corporation or other body or institution or association has been established or formed for promoting the interests of the members of the Scheduled Castes or the Scheduled Tribes or Backward Classes or of any two or all of them are exempted from the payment of IT.

Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited (Company), a wholly owned Company of Government of Maharashtra, was formed to provide financial assistance to the Scheduled Caste Charmakar Community.

We observed that although the Company was formed for upliftment of Scheduled Castes, Schedule Tribes and Backward Classes, it did not avail exemption from payment of IT under Section 10(26B) of the IT Act. The Company paid IT of ₹ 2.88 crore, ₹ 4.34 crore and ₹ 5.90 crore for the Assessment Years (AY) 2014-15, 2015-16 and 2016-17 respectively. On being pointed out by Audit (September 2017), the Company requested (October 2017) exemption from IT under Section 10(26B) from the IT Authorities and for refund of IT paid for the above years. The IT Department rejected (October 2017) the claim stating that the Company could claim the same only by way of revised return. The Company filed an appeal (November 2017) which was still pending (February 2019).

It is pertinent to note that as per Section 139(5) of the Act, original returns can be revised within a period of one year from the end of relevant AY. As the time limit for filing the revised returns has elapsed, non-availing of exemption has resulted in loss due to avoidable payment of income tax of ₹ 13.12 crore.

The Company stated (September 2018) that they had claimed exemption in their income tax returns from AY 2017-18 onwards.

The matter was reported to the Government (July 2018); their reply was awaited (March 2019).

Tourism and Cultural Affairs Department

Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited

5.7 Undue favour to a party in tender evaluation

The Company granted undue favour to a party in tender evaluation and consequently incurred avoidable extra expenditure of ₹ 2.33 crore as the work got awarded to the highest bidder.

Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited (Company) invited (May 2015) tender for daily sweeping and cleaning of Film City premises for a period of two years. The qualifying criteria included experience of similar work of not less than five years, completion of at least one annual work of ₹ 60 lakh during last five years and minimum financial turnover of more than ₹ one crore for last three years.

The Company evaluated (June-July 2015) four bidders¹³ and the work was awarded (December 2015) to M/s SMSPL at a negotiated rate of ₹ 16.83 lakh per month. M/s SMSPL had quoted the highest rate amongst the four bidders.

In this connection, we observed the following:

- As per CVC guidelines (September 2003) the evaluation criteria should be incorporated in the bid document in clear and unambiguous terms as these

¹³ M/s Oriental Facility ₹ 9.31 lakh, M/s D.M. Tawade and Company ₹ 9.93 lakh, M/s Ameya Enterprises ₹ 9.98 lakh and M/s Sanjay Maintenance Services Private Limited (SMSPL) ₹ 17.20 lakh per month.

criteria are very important to evaluate bids in a transparent manner. The tender document of the Company, however, did not contain the table for awarding points during evaluation of technical bids. The table was introduced at the time of technical evaluation in a manner that favoured M/s SMSPL as under:

- The minimum financial turnover criteria as per the bid document was ₹ one crore. The same was, however, assessed on a scale of multiples of ₹ 5 crore. As a result, while all the other qualified bidders were granted five marks each for a turnover of ₹ 1 to ₹ 5 crore, M/s SMSPL was granted additional 25 marks as their turnover was above ₹ 25 crore.
 - The experience of the bidder in similar works (Housekeeping) carried a weightage of 20 marks. The Company, however, awarded additional 10 marks exclusively to M/s SMSPL for experience of other allied work. This was not justified as this requirement was not specified in the bid document.
 - The minimum experience of similar work of not less than five years was required as per the bid documents. The same was, however, assessed for a period of 10 years. Further five marks were awarded to M/s SMSPL for additional five years of experience which was unwarranted.
 - The requirement of ISO certification was not a condition in the bid document. The Company, however, awarded nine marks to all the bidders for ISO 9001 certification and granted additional six marks to M/s SMSPL for ISO 14001.
- As a result of awarding additional marks to M/s SMSPL during evaluation of technical bids and a weightage of 80 *per cent* thereto, M/s SMSPL was awarded the work at ₹ 16.83 lakh per month, although their rates were 85 *per cent* higher than the rates quoted by L1 (₹ 9.31 lakh per month quoted by M/s Oriental Facility). The rates quoted by M/s SMSPL were 73 and 72 *per cent* higher than even the rates of L2 and L3 bidders, respectively.

Thus, by introducing new criteria at the time of technical evaluation and awarding unwarranted marks to one party, the Company not only vitiated the tender process but also favoured a single party, which was against the basic objective of tendering for getting lower quotes. As a result, the Company incurred avoidable extra expenditure of ₹ 2.33 crore¹⁴ by awarding work to M/s SMSPL. It is pertinent to note that the Company has no procurement/tender/works manual for rationalising the tendering process which would enable the Company to objectively take decision in a transparent manner.

The Company stated (August 2018) that the work was awarded to M/s SMSPL on the basis of maximum combined score and the decision was based on the opinion of the Company's advocate. The reply was not tenable as the Company by awarding unwarranted marks during technical evaluation had not only vitiated the tender process but also extended undue benefit to M/s SMSPL as

¹⁴ Awarded rate of ₹ 16.83 lakh of M/s SMSPL (-) L1 Rate of ₹ 9.31 lakh = ₹ 7.52 lakh per month for 31 months from December 2015 to June 2018 (including extension).

the tender did not include evaluation matrix and was designed by the Company at a later stage.

The Government endorsed (October 2018) the reply of the Company.

Urban Development Department

City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited

5.8 Non-recovery of additional lease premium

The Company did not recover additional lease premium of ₹ 18.81 crore on the additional compensation paid for land acquisition.

City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited (Company), is the Special Planning Authority for the Navi Mumbai Project. The State Government decided (March 1990) to allot 12.50 *per cent* of the land acquired to the Project Affected Persons (PAPs). PAPs were entitled to allotment of land equivalent to 8.75 *per cent* of the land acquired, after deducting 3.75 *per cent* for common facilities. The lease premium to be collected from the PAPs for allotment of land under this scheme was double the rate of compensation paid (including interest) per square metre (sqm) *plus* development charges of ₹ five per sqm. The Company incorporated an enabling clause in the lease agreement executed (November 2009) with PAP to recover the Additional Lease Premium (ALP) in respect of the land allotted, in the event of enhancement in the amount of compensation paid to the PAP by the appropriate authority/Court. As per the agreement, ALP was to be remitted by PAP within 15 days from the date of receipt of demand notice of the Company and on his failure to pay the ALP, the Company was entitled to terminate the agreement and resume the land alongwith standing structure, if any.

The Company allotted (October 2008) land measuring 25,600 sqm¹⁵ (under the 12.50 *per cent* Scheme) at Uran to a party¹⁶ and collected (October/November 2009) an amount of ₹ 4.35 lakh towards ALP for the land allotted. The Company acquired (September 1986) 3,05,400 sqm of land at Village Panje/Chanje (Dronagiri node) from him at a compensation of ₹ 8.32 lakh. The party subsequently executed tripartite agreements (May 2010) with the Company and new licensees *viz*: M/s Neelkanth Associates LLP (for 13,500 sqm) and M/s Prajapati Developers (for 12,100 sqm). Further, the Company paid (January 2016) enhanced compensation of ₹ 107.57 crore to the party as per orders (April 2015) of the Court.

We observed that the Company did not collect the ALP on the basis of enhanced compensation of ₹ 107.57 crore paid to the party for 25,600 sqm. This resulted in short recovery of ALP amounting to ₹ 18.81 crore¹⁷. On this being pointed out by Audit, the Company demanded (June 2016, July 2018 and

¹⁵ Two plots admeasuring 12,100 sqm and 13,500 sqm.

¹⁶ Shri Percival Joseph Pereira.

¹⁷ ₹ 9.94 crore for 13,500 sqm (at ₹ 7,363.30 per sqm) and ₹ 8.91 crore for 12,100 sqm (at ₹ 7,363.30 per sqm) = ₹ 18.85 crore - ₹ 4.35 lakh recovered.

September 2018) ALP of ₹ 18.81 crore from the new licensees. No recovery has been made from either the two new licensees or the party till date (February 2019).

The Company stated (December 2018) that they have demanded ₹ 18.81 crore from the present licensees as all the obligations and liabilities of the original licensee are transferred to the new licensees. As the recovery of ALP has not been made till date (February 2019), the Company has not granted permissions/approvals to the new licensees for time extension. It also stated that it has rejected the request of the new licensee (M/s Prajapati Developers) to recover ALP from the original licensee (party).

Thus, the Company failed to recover ALP of ₹ 18.81 crore from the enhanced compensation paid to the party and also did not terminate the agreement and resume possession of the land so far (February 2019).

The matter was reported to the Government (August 2018); their reply was awaited (March 2019).

5.9 Loss of revenue

The Company allowed collection of rent of ₹ 3.85 crore by third party resulting in loss of revenue.

The Company developed Vashi and Belapur Railway Station Commercial Complexes (RSCCs) and the premises in RSCCs were leased to various lessees. As per the lease deeds with lessees, the Company was to promote a maintenance company to upkeep, maintain, operate, levy charges on shop/office owners of RSCCs and carry out the estate functions. Accordingly, the Company handed over Vashi and Belapur RSCCs to Vashi Railway Station Commercial Complex Company Limited (VRSCCL) in August 2009 and Belapur Railway Station Commercial Complex Limited (BRSCCL) in February 2010 respectively. Prior to the formation of VRSCCL and BRSCCL, the Company had executed agreements with telecom operators¹⁸ for letting out common areas and open spaces such as terraces for installation of equipment, antennas *etc.* and collected rent from them.

We observed that after expiry of the then existing agreements with telecom operators for collection of rent, VRSCCL and BRSCCL entered into agreements with the telecom operators for subsequent period and started collecting rent from them. The amount collected by VRSCCL and BRSCCL as rent from the telecom operators during February 2010 to March 2018 amounted to ₹ 3.85 crore. This rent collected by VRSCCL and BRSCCL was neither remitted to the Company nor had the Company claimed the same from them. Audit further observed that while handing over Vashi and Belapur RSCCs to VRSCCL and BRSCCL respectively, all issues relating to the functioning of these maintenance companies were neither specified nor formalised through an agreement keeping the financial interests of the Company.

¹⁸ Bharti Airtel Limited, Reliance Communications Company Limited, Reliance Infratel Limited and Vodafone Infrastructure Limited.

On being pointed out by Audit (July 2018), the Company accepted (December 2018) that VRSCCL and BRSCCL had executed fresh rental agreements and collected rent from telecom operators without seeking permission from the Company and did not remit the rent to the Company. It was also stated that it was proposed to direct both VRSCCL and BRSCCL to terminate their agreements with telecom operators and hand over all revenue received by them.

The Company further stated that it had withheld the maintenance charges payable to VRSCCL and BRSCCL. It had recovered ₹ 81 lakh from BRSCCL and recovery from VRSCCL was under process. However, the fact remains that the balance rent of ₹ 3.04 crore (up to March 2018) has not been recovered and VRSCCL and BRSCCL have not terminated their agreements with the telecom operators and continue to collect rent as of February 2019.

The matter was reported to the Government (July 2018); their reply was awaited (March 2019).

Industries Department (Industries, Energy and Labour) and General Administrative Department

Aurangabad Industrial Township Limited and Maharashtra Information Technology Corporation Limited

5.10 Recovery at the instance of audit

Short levy of Stamp Duty of ₹ 75.33 lakh by two companies pointed out in Audit was recovered/accepted by the Companies.

As per the Maharashtra Stamp Act, 2015 (Act), the Stamp Duty (SD) to be levied for agreements up to ₹ 10 lakh was ₹ 500 and for agreements exceeding ₹ 10 lakh was ₹ 500 plus 0.1 per cent of the amount above ₹ 10 lakh subject to a maximum of ₹ 25 lakh. We observed that the above provisions were not complied with by the following two Companies.

We observed that **Aurangabad Industrial Township Limited (AITL)** awarded three works¹⁹ valuing ₹ 656.90 crore, ₹ 69.45 crore and ₹ 129 crore and executed agreements (February 2016 to January 2017) with the contractors on Stamp paper valuing ₹ 500, ₹ 100 and ₹ 500, respectively. Failure of AITL to follow the provisions of the Act resulted in short levy of SD of ₹ 44.82 lakh.

On being pointed out by Audit, AITL recovered (August 2018) the entire amount of SD from the contractors.

Similarly, **Maharashtra Information Technology Corporation Limited (MITCL)** awarded two works to M/s Larsen and Toubro Limited (L&T) for 'implementation and operation & maintenance of Nagpur Smart City Solutions'

¹⁹Design and build infrastructure works at Shendra Industrial Area (Package-I) ₹ 656.90 crore, design and build Road Over Bridges for Shendra Industrial Area (Package-II) ₹ 69.45 crore and design, construction and maintenance of AURIC Hall (Package-IV) ₹ 129 crore.

valuing ₹ 520.64 crore and another to M/s Innowave IT Infrastructure Limited (IIIL) for 'implementation, support and maintenance of Maharashtra State DBT & Service Portal' valuing ₹ 55.25 crore and executed agreements (October 2016 and December 2016) with them on stamp paper of ₹ 500 and ₹ 100 respectively. Failure of MITCL to follow the provisions of the Act resulted in short levy of SD of ₹ 30.51 lakh.

On being pointed out by Audit, MITCL requested (June 2018) both the parties to pay the SD of which M/s L&T has deposited (July 2018) ₹ 25 lakh towards SD and the remaining SD of ₹ 5.50 lakh would be recovered from M/s IIIL.

The matter was reported to the Government (August 2018); their reply was awaited (March 2019).

Statutory Corporation

Industries Department (Industries, Energy and Labour)

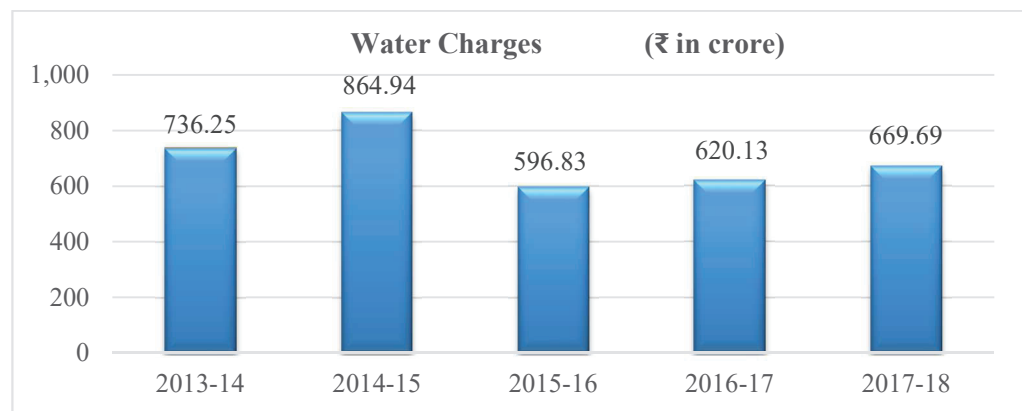
Maharashtra Industrial Development Corporation

5.11 Water billing system

Introduction

5.11.1 Maharashtra Industrial Development Corporation (Corporation) was established in 1962, under the Maharashtra Industrial Development Act, 1961 with the objective of setting up industrial areas for planned and systematic infrastructure development of Maharashtra. The Corporation also functions as the Special Planning Authority in the areas allotted to it. The Corporation supplies water through its Water Supply Scheme to its consumers within the Corporation industrial areas and in the adjoining areas (outside the industrial area), including local bodies, in the State of Maharashtra. It also provides other infrastructure facilities like roads, street lights and drainage. The Corporation had 289 industrial areas with 66,273.82 hectares of land as on 31 March 2018.

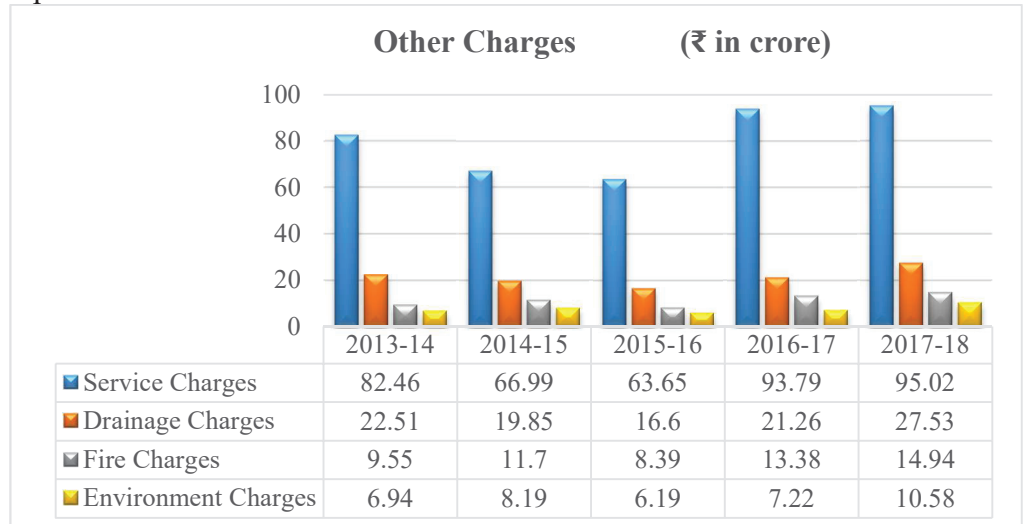
5.11.2 The Water Billing System of the Corporation generates bills for water supply, service charges, fire charges, drainage charges, environment charges, etc. for its consumers. Revenue from supply of water is the major source of income of the Corporation and the year-wise details are shown in the bar diagram below:

(Source: Information furnished by the Corporation)

As would be seen from the chart above, the revenue from water charges increased from 2013-14 to 2014-15 due to upward revision (November 2013) in tariff. However, during November 2014, the increase in tariff was rolled back. This led to decline in the revenue collection in 2015-16. The revenue from water charges again increased in 2016-17 and 2017-18.

The details of revenue pertaining to other charges collected for the period April 2013 to March 2018 were as under:

(Source: Annual accounts for 2013-14 to 2015-16 and provisional figures for 2016-17 and 2017-18)

The Water Billing System (WBS) one of the modules of the Enterprise Resource Planning (ERP) system, was implemented in a phased manner from July 2012 to May 2016 at the sub-division level, which is the billing unit. Prior to implementation of ERP system, the WBS was maintained in Oracle since 2003. The WBS was operated by the staff of the Corporation at the sub-division level.

Programming, implementation, modifications in application software and facilities management support for ERP system was outsourced²⁰ to M/s EnVee Infotech Private Limited (EnVee).

Audit objectives and Scope

5.11.3 Audit reviewed the WBS of the Corporation pertaining to the billing and recovery of water charges, service charges, drainage charges, fire charges and environment protection charges during the period April 2013 to March 2018.

Audit objectives were to assess whether:

- the bills for water supplied and other related charges were generated and issued promptly;
- the rates were applied correctly; and
- the application controls and validation checks were adequate at each stage of billing.

²⁰ From October 2014 till date.

The audit was conducted using data analytic tool, KNIME²¹. The entire billing data pertaining to the Oracle system (April 2013 to December 2016) and ERP system²² (February 2016 to March 2018) were analysed and validation checks for application controls (input, process and output controls) were verified.

The audit findings were issued to the Government and Corporation in November 2018; and replies received from the Corporation in January 2019 have been considered while finalising the audit findings. Government's reply was awaited (March 2019).

Audit criteria

5.11.4 The Audit criteria adopted were derived from the following:

- MIDC Water Supply Regulations, 1973;
- Circulars issued by Corporation from time to time;
- Agenda and minutes of the Board of Directors (BoD) meetings; and
- E-governance policy of Government of Maharashtra, 2011.

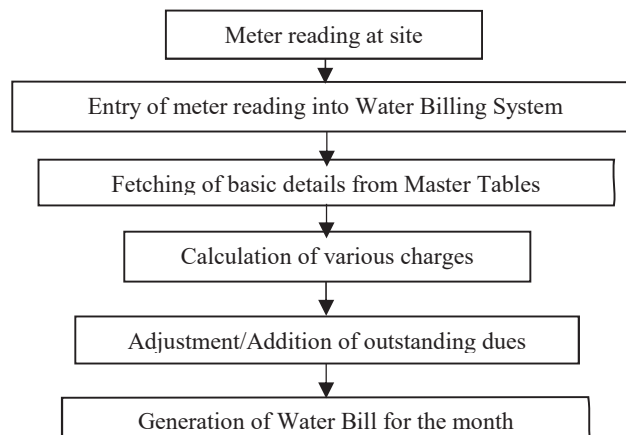
Organisational set up

5.11.5 The Corporation is under the administrative control of the Industries, Energy and Labour Department of the Government of Maharashtra (GoM). The management of the Corporation is vested with the BoD comprising of the Chairman, Vice-Chairman and six other Directors. The day-to-day operations are carried out by the Chief Executive Officer (CEO) and is assisted by three Joint CEOs and five Deputy CEOs. The IT Department is headed by the General Manager (IT) at the Head office level.

Audit findings

Billing of water charges

5.11.6 The steps involved in WBS have been depicted in the flowchart below:

²¹ KNIME – Konstanz Information Miner, is a free and open-source data analytics, reporting and integration platform.

²² Implemented in a phased manner.

Meter reading

5.11.7 The Corporation raises bills for water and other services rendered, on monthly basis. The reading of meters installed to check the water consumption is done by the meter reader who then records the current meter reading of each meter in the 'Reading Book'. The billing clerk of the respective sub-division/unit enters the current meter reading from the 'Reading Book' to the WBS for the generation of the bills. As per MIDC Water Supply Regulations (WSR), 1973, the meter reading for every month should be completed during 1st to 5th of the next calendar month.

Audit observed that out of 14.33 lakh water bills for the period February 2016 to March 2018, in 44,695 bills the 'meter reading date' showed delays as under:

Delay beyond 5th day (in days)	No. of bills	Bill Amount (₹ in crore)
1-10	44,397	8.56
11-30	298	0.06
Total	44,695	8.62

As can be seen from the table above, the delay ranged from one to 10 days in 44,397 bills. Audit, however, observed that this was because the billing staff was allowed to manually enter the 'meter reading date' and there was no validation of the date entered. Audit also observed that in 383 other cases in the database, the 'meter reading date' was after the 'issue date' of the bills indicating lack of adequate input controls. Further, there were two instances where the 'meter reading date' was not just after the bill 'issue date' but also beyond the current date (March 2019). For instance, in the case of consumer Nos.170TTC and 2621TTC, the bills for the month of August 2016 had 'meter reading date' as 16 September 2019. Such instances of incorrect dates reduce the reliability on WBS module. This needs to be checked to prevent the delays in issue of bills.

The Corporation stated (January 2019) that meter reading by the 5th of the month and issuance of bill by the 10th of the month would be possible only after implementation of 'Automated Meter Reader' (AMR) system which was presently being done at two billing locations on trial basis. They further stated that based on its results and feasibility, it would be fully implemented. The Corporation also stated that they have now implemented validation checks such as 'issue date' of bill to be equal or ahead of 'meter reading date' and current 'meter reading date' to be greater than last 'meter reading date'.

'Issue date' of bills

5.11.8 As per the MIDC WSR, 1973, the bills are to be issued to consumers latest by the 10th day of the following month.

Audit observed that the 'issue date' in 9,18,940 bills out of 29.68 lakh bills generated during 2013-14 to 2017-18 indicated delays as under:

Delay beyond 10 th day (in days)	No. of bills	₹ in crore
1-15	9,11,140	1,001.97
16-30	3,568	2.17
31-60	1,107	0.18
61-90	454	0.06
91 and above	2,671	0.13
Total	9,18,940	1,004.51

Audit further noticed that besides above delays in issuing the bills, in 52,617 bills out of 29.68 lakh bills in the database, the 'issue date' of bill was prior to the scheduled 'issue date' of bills depicting an 'issue date' prior to the billing month itself. For instance, the bill for the month of February 2016 of consumer No.1555AMB showed the 'issue date' of the bill as 7 February 2016 instead of March 2016. In another instance, the bill for the month of June 2013 of consumer No.639PUN showed 'issue date' of bill as 5 July 2019 which was even beyond the current date (November 2018). This was due to manual entry of 'issue date' by the billing staff instead of the issue date being system generated.

The Corporation accepted the facts and stated that changes were being implemented in the WBS to make the 'issue date' auto generated in line with the date of generation of final bill.

Coding of master tables

5.11.9 The Corporation supplies water to consumers located in industrial areas as well as to those who are outside the industrial area. The Corporation fixes the rates for water supplied which are subject to revision from time to time.

The water supplied to the consumers is charged on the basis of;

- purpose of water usage (industrial use, as raw material, raw water, domestic use);
- location of the consumer (sub-division, inside industrial area or outside);
- status of Building Completion Certificate;
- special agreement entered into with the consumer for line loss/tanker, etc.

As the rates for water consumption were decided on the above factors, it was imperative that the consumer master tables contained distinct fields/columns for the same so that all these points were correctly factored in the bills.

Audit observed the following discrepancies in the master tables:

- As per Circular issued (October 2011) by the Corporation regarding usage of water as raw material, three distinct rates were specified based on category of production viz., mineral water, beverages and liquor. We observed that in

Waluj (Aurangabad district) against these three distinct categories, four different rates were available with four codes (9Z1, 9Z2, 9Z3 and 9Z4).

- As per Circular issued (February 2013) by the Corporation regarding revision in tariff, a rate of ₹ 33.75 per cum was to be applied in ‘Dombivli-Outside’ billing unit for industrial usage. It was observed that there were five different ‘Customertype’ codes (2A1, 2A5, 2C2, 2D1 and 4A2) for the same description of consumer (*i.e.* Outside-Industrial) with different rates for water charges and bills were issued at rates ranging from ₹ 22.50 to ₹ 45 per cum in the same billing unit for same ‘Customertype’ in a month.
- A particular ‘Customertype’ code was used to denote different categories of customers in different billing units. For instance, ‘1A1’ was a ‘Customertype’ code to denote ‘outside industrial’ water consumption in one billing unit and was used to denote ‘Inside-Industrial’ water consumption in another billing unit.

Thus, multiple codes for the same type of consumers in the same billing unit or across different billing units does not ensure correct application of water rates automatically. In the present scenario, manual intervention is being resorted to, to ensure application of correct rates, which nullifies the computerisation of WBS to that extent.

The Corporation stated that the standardisation of the ‘Customertype’ with centralised tariff code system was in the implementation stage.

Inconsistencies in the ‘previous reading’ field

5.11.10 The consumption quantity to be billed is the difference between the current meter reading and the previous meter reading. Therefore, the previous meter reading and the corresponding date should be captured by the system automatically to ensure that the current consumption quantity generated is accurate. MIDC WSR, 1973, also states that the bill should invariably contain among other things, the previous month’s reading and date.

While scrutinising the database of Oracle system (15.34 lakh bills) and the ERP system (14.33 lakh bills), audit observed that:

- During the period from April 2013 to December 2016 (Oracle system) the figures of ‘previous reading’ of the current month did not match with the ‘current reading’ of previous month in 1,171 bills involving water charges of ₹ 11.06 crore. Further, there were no values in the ‘previous reading’ column in 5,494 bills involving water charges of ₹ 1.86 crore.
- Even in the ERP system, similar discrepancies were noticed in the bills raised. During February 2016 to March 2018, in 17,820 bills involving current charges of ₹ 61.09 crore, the ‘previous reading’ of the current month did not match with the ‘current reading’ of the previous month. Further, there were no values in the ‘previous reading’ column in 3,256 bills involving ₹ 181.20 crore.

- In the absence of correct 'previous reading' in the relevant column of current month, the bills were generated on the basis of values manually entered into by the billing staff.
- This points towards lack of adequate input validation, nullifying the efforts to computerise the billing system.

The Corporation stated that the cases highlighted by audit were those where meter readings were revised for one or two months and provisional bills were issued in the previous months and readings were uploaded using MS excel import facility. Further, they also stated that relevant validation checks were now implemented in the WBS.

The reply was not tenable as all the bills should necessarily be generated through the WBS to avoid any risk of manual tampering of the data and consequently the bill.

Application of rates

5.11.11.1 The applicable rate for water consumed by consumers of a particular category in a given sub-division should be unique.

A consumer of a particular category in a particular sub-division should be applied only a specific rate applicable to that consumer for that month.

Audit observed that the Corporation applied two to four different water rates instead of one rate in 2,172 bills (out of 15.34 lakh bills) involving current water charges of ₹ 265.01 crore during the period from April 2013 to December 2016 for the same type of consumers in the respective sub-division. For instance, in Baramati sub-division, for customer type 'Inside-Industrial' with the same code '1C1' in Oracle, four different rates were applied in April 2013.

Even in the ERP system, the Corporation during the period from February 2016 to March 2018, applied two to four different water rates instead of one rate in 1,562 bills (out of 14.33 lakh bills) involving current water charges of ₹ 246.34 crore for the same type of consumers in the same sub-division. For instance, in Ranjangaon sub-division, for customer type 'Inside-Industrial' with same code '1B1', three different rates were applied in July 2016.

The Corporation stated that the standardisation of the 'Customertype' with centralised tariff code system was in the implementation stage.

5.11.11.2 As per the MIDC WSR, 1973, in case the meter was 'Out of Order', the consumer was to be levied water charges on the basis of average consumption²³, for the first two months of the meter going out of order. Thereafter, a penalty of 50 *per cent* of water charges was to be levied for next two months and at 100 *per cent* of water charges for the fifth and sixth months.

²³ Higher of (a) average of last three months consumption (b) consumption of previous month and (c) consumption of same month in previous year.

If the meter remained 'Out of Order' even after six months, the water supply was to be disconnected after giving notice of seven days.

During February 2016 to March 2018, it was observed that in 43,866 bills (out of 14.33 lakh bills) of 10,806 consumers amounting to ₹ 49.60 crore, the 'remarks' mentioned on the respective bills stated 'Out of Order'. However, the 'meter status' was shown as 'working' in these 43,866 bills and were billed on average consumption basis. Further, in the case of 1,706 consumers, though the 'remarks' on the respective bills mentioned that the meter was 'Out of Order' for more than six months, the 'meter status' was shown as 'working' and the water supply was not disconnected.

The Corporation stated that relevant validation checks were now implemented in the WBS.

Interest on Security Deposit

5.11.11.3 As per the MIDC WSR, 1973, at the time of granting water connection, Security Deposit (SD) equal to water charges for three months for the quantity applied at the prevailing rates was to be collected from the consumers. Further, the SD should be reviewed every year and deposit equal to three months' average consumption of 10 months (April to January) of the preceding year was to be increased or decreased. A simple interest of four *per cent* per annum was payable to the consumer. It was to be ensured that the amount of arrears due from the consumers were kept within the amount of SD with the Corporation and all efforts were to be made to effect prompt recovery in case the arrears exceeded the deposit amount. If the arrears were outstanding for a period of more than six months, the matter was to be taken up with the Collector of the District, requesting him to recover the dues as arrears of land revenue.

We observed that during the period from April 2013 to December 2016, 3,350 bills of 964 disconnected consumers were having net arrears of ₹ 8.26 crore and the Corporation had credited interest of ₹ 24.30 lakh on the SD held by the Corporation.

The Corporation accepted the facts and stated that all the defaulter cases will be reviewed and if undue interest is credited, the same will be recovered.

Billing of water charges in Millennium Business Park

5.11.11.4 The Corporation developed Millennium Business Park (MBP) at Mahape, Navi Mumbai. Water bills for nine separate water connections in the name of 'Executive Engineer, MIDC MBP, Mahape' (EE, MBP) were being raised in WBS towards buildings which were rented/leased out to various lessees in MBP.

EE, MBP was billed through WBS for water consumption of above nine buildings on monthly basis. EE, MBP manually raised half yearly bills in advance on the individual lessees towards water and maintenance. The lessees paid their bills directly to the bank account of the Corporation and receipt

against each bill issued by EE, MBP was booked only after the lessees furnished the payment details²⁴ to him. EE, MBP manually maintained a register for each receipt at his office.

5.11.11.5 Audit observed that the present system of billing the individual lessees of the above nine separate water connections by EE, MBP was carried out outside the WBS. Further, the bills generated in the name of EE, MBP were based on the water consumption while the individual bills raised by EE, MBP on lessees were on the basis of area covered by the lessees in the MBP irrespective of the actual usage of water.

5.11.11.6 It was observed that as the lessees paid directly into the bank account of the Corporation against the bills raised by EE, MBP on half yearly basis, the monthly bills raised by the Corporation towards EE, MBP were not reconciled. Further, the details of these consumers were outside the WBS.

5.11.11.7 In two other connections which were meant for usage of water for gardening (EE, MBP No.2658TTC) and for public toilet (EE, MBP No.2764TTC), Audit observed that:

Although Consumer No.2658TTC was disconnected in March 2008, bills were raised regularly and outstanding arrears as on 31 March 2018 was ₹ 1.97 crore, including ₹ 1.26 crore towards delayed payment charges (DPC). Similarly, consumer No.2764TTC had outstanding arrears of ₹ 4.29 crore as on 31 March 2018 including ₹ 2.43 crore towards DPC although its current charges for water for March 2018 was only ₹ 747.

The above two connections were for internal consumption of the Corporation and hence levying DPC only inflated the bills and gave improper position of revenue and receivables of the Corporation.

While accepting the audit observation, the Corporation stated that the said connections were for internal consumption and that the arrears were basically due to levy of DPC. The Corporation also stated that inclusion of all such internal consumers in the WBS would be considered.

5.11.11.8 In the case of a consumer (EE, MBP No.2602TTC) in MBP, it was observed that for the month of June 2017, the previous meter reading and 'current reading' were the same even though the 'meter status' was shown as 'working' and the bill was generated for minimum quantity instead of average quantity. Subsequently, the consumer was not billed for the period July 2017 to September 2018. On being pointed out by Audit, the Corporation raised (September-October 2018) bills on the above consumer for the period July 2017 to September 2018 of ₹ 20.83 lakh.

The Corporation stated that the said connection was currently in working condition and that the bill had since been raised, but recovery was pending (January 2019).

²⁴ Unique Transaction Record (UTR).

Billing of service charges

5.11.12 As per circular (January 2013) of the Corporation, Service Charges (SCs) are levied on land allotments from the date of allotment of plot in the Industrial areas or the date of providing basic infrastructure,²⁵ whichever was later. The SCs were to be levied on the basis of carpet area of the building structure/plot area even though the water connection was not obtained from the Corporation and basic infrastructure were in place.

The data pertaining to land allotment was maintained in Land Management System (LMS). The consumers were charged SCs through WBS. We observed that the data for land allotted during the period April 2013 to March 2018 were not available in WBS. Both the systems were stand alone and not interlinked. In order to ensure the accurate collection of SCs it was essential to interlink the WBS and LMS.

The details of 8,343 land allotment cases during the period April 2013 to March 2018 was furnished by the Corporation in Excel format separately. Audit analysed 42 cases with the highest area allotted covering 22.04 *per cent* of total area allotted and observed the following:

- No separate date field was available in WBS to enter the date of allotment/date of providing basic infrastructure which was crucial for levying of SCs.
- As per the WBS, SCs were not levied to 18 allottees from the date of land allotted to them up to March 2018, which resulted in non-levy of SCs of ₹ 2.45 crore.
- The arrears in SCs have not been collected in nine cases for the interim period from the date of allotment to the date of issuing first SCs bill, which resulted in non-recovery of ₹ 58.44 lakh.

The Corporation accepted the facts and stated that integration of LMS and WBS was being taken up and the linkage is in progress.

Adequacy of application controls

5.11.13 Application controls are those checks and balances that are incorporated in the developed application for maintaining data integrity. These include input controls, processing controls and output controls. Lack of any of these controls would impact the integrity and reliability of the database. Most of the deficiencies pointed out above were the result of inadequate validation controls. Inadequacies in controls, other than those pointed out above, are as follows:

Master table

- Audit observed that the basic fields such as plot area, minimum water consumption *etc.* were left blank or entered as '0' in 965 cases in the master

²⁵Basic infrastructure included (i) an approach road with or without streetlights (ii) water supply infrastructure including water supply from permanent as well as temporary water supply scheme or through bore well/open well/tube well.

table. The system should not allow the user to leave such fields in master tables as blank.

- When a new consumer was added in the master table, the consumer number was not auto-generated. The billing clerk on the basis of the last consumer number of that sub-division created the subsequent consumer number manually.
- There was no provision in the WBS to maintain the history/date wise changes for reflecting the water rate, service charge rate, transfer of plots, change in activity of allottee *etc.*

The Corporation accepted that there was no provision in ERP WBS to maintain the date wise changes. It further stated that it was proposing modifications in the ERP database by introducing the concept of 'from date-to date' so that different changes would be available in the system. The Corporation also stated that a new consumer number sequence with suitable modifications would be implemented in the WBS database.

Input and processing controls

- The workflows were not automated and manual processing was allowed. For instance, readings could be uploaded in WBS using MS Excel import facility. The data regarding water consumption, rates of water/service charge, plot area *etc.* were being allowed to be entered as well as calculated manually.
- The system did not enforce validation of the data entered. As a result, the system accepted lower values for the current month reading than the 'previous reading' resulting in negative consumption for the month.
- Although, Service Charges (SCs) were to be levied only on the basis of the area of the plot or the built-up area, instances where SCs were calculated based on manually entered data were noticed. Further, SCs were also levied in cases where the area field was left blank. Manual intervention at various levels and in various fields increased the risk of inaccurate billing.

Conclusion and Recommendations

The Water Billing System (WBS) of the Corporation supports approximately an annual revenue of ₹ 800 crore. As pointed out above, there were deficiencies in billing with regard to coding of master tables, application of rates and insufficient linkages between different systems. These were mainly due to lack of adequate input controls and validation checks. Manual data entry was allowed in various fields in the WBS resulting in low assurance regarding completeness and reliability of data. There were discrepancies in master table as the 'Customertype' varied within a billing unit as well as amongst the billing units. The applicable rate for water consumed by consumers of a particular category in a given sub-division was not unique. Also, the 'meter status' did not correctly represent the actual status of meter. Separate billing of consumers outside the WBS was observed. The system design was deficient as the Land Management System (LMS) was not inter-linked with the WBS although service charges were charged through the WBS based on land allotment details maintained in LMS.

The Corporation replied that they were looking into these deficiencies and have begun the process of upgrading the system.

We recommend that the:

- *Corporation should ensure that upgradation of system takes care of all the deficiencies pointed out in the compliance audit. There should be adequate input and processing controls and validation checks to ensure completeness and reliability of data for accurate billing.*
- *upgradation of system should ensure that there should be a unique code assigned for each 'Customertype' and water rates should be linked to it;*
- *upgradation of system should ensure that WBS generates water bills for all the consumers across the State and separate billing of consumers outside the ERP system should be avoided.*
- *Corporation should attempt to link the existing Land Management System with the WBS to ensure that the Service Charges are billed correctly and the bills are issued promptly.*

5.12 Undue benefit to a private party

The Corporation granted undue favour to a private party in allotment of plot on 'as is where is basis' at a total cost of ₹ 17.94 crore by allotting additional plot. The Corporation also did not recover interest of ₹ 84.41 lakh for delayed payment by the party.

The Corporation invited (April 2016) offers for leasing a plot admeasuring 2,607.45 square metre (sqm) in Marol industrial area on 'as is where is basis'. The highest offer of a party (Navnit Motors Private Limited) of ₹ 56,666 per sqm was accepted by the Corporation and offer letter was issued (20 May 2016). As per the terms and conditions for allotment, the party was required to pay the balance premium (BP) of ₹ 14.12 crore (after adjusting the Earnest Money Deposit (EMD) of ₹ 65.11 lakh) within 30 days from the date of offer letter *i.e.* by 20 June 2016. The party requested (23 May 2016) the Corporation to accept the BP in four equal installments within six months and also demanded additional plot for making the originally allotted plot rectangular in shape. The Corporation acceded (November 2016) to the request of the bidder and allotted additional land admeasuring 557.31 sqm at the same rate. The party paid ₹ 3.04 crore in June 2016 while the BP (₹ 11.08 crore) of the original plot as well as ₹ 3.16 crore for additional plot was paid in December 2016. The possession was handed over to party on 23 May 2017.

In this connection, we observed the following:

- The original plot was offered on 'as is where is basis' and the rates were obtained accordingly. However, after the allotment, the Corporation allotted additional area to make the plot rectangular at the request of the party and for his advantage. Such subsequent allotment of additional land to make the plot rectangular was not in conformity with the principle of 'as is where is basis' employed while inviting the offer and thus vitiated the bidding process.

- As per the terms and conditions for allotment of land, in case the party failed to pay the BP within 30 days of allotment, the allotment was liable to be cancelled. However, upon specific request of the party, the Corporation granted further extension (up to 150 days) by charging applicable interest on balance payment. We observed that the party did not make payment of BP up to the expiry of the above extension period (up to 19 November 2016) and the Corporation upon request of the party (November 2016) granted further extension of 15 days for payment of BP. The Corporation, while granting further extension of 15 days had communicated to the party that interest on BP as per rules would be recovered from the party. However, the Corporation waived (March 2017) the interest of ₹ 84.41 lakh for the delayed period stating that the delay was due to the time taken for allotment of additional land, which itself was incorrect as pointed out earlier. The interest of ₹ 84.41 lakh should have been recovered from allottee for delayed payment of BP of original plot.

The Corporation thus granted undue favour to the private party by allotting additional plot vitiating the process of 'as is where is basis' and by not recovering interest of ₹ 84.41 lakh for delayed payment.

The matter was reported to the Government/Management (July 2018); their reply was awaited (March 2019).

5.13 Undue benefit to a plot holder

Allotment of land at pre-revised rates prior to surrender by earlier party resulted in loss of revenue of ₹ 1.55 crore to the Corporation.

The Corporation allotted (November 2008) plot admeasuring 1,00,054 square metre (sqm) in Additional Mahad Industrial Area (AMIA) to M/s Elsewedy Cables Private Limited (ECPL). However, ECPL approached the Corporation and requested (August 2014) for surrender of the plot. Repossession of the plot was obtained from ECPL in June 2016.

The Corporation, meanwhile, received a request (March 2015) from M/s Vinati Organics Limited (VOL) for allotment of the same plot. Accordingly, the Land Allotment Committee (LAC) of the Corporation decided (April 2015) to allot the plot to VOL. An offer letter was issued (16 November 2015) to VOL and possession of the plot was handed over to VOL in July 2016. The Corporation in between, had revised (30 November 2015) the rate in AMIA from ₹ 295 per sqm to ₹ 450 per sqm.

In this connection, we observed the following:

- The LAC of the Corporation had clearly directed (April 2015) that the plot was to be allotted to VOL after the procedure of surrender from ECPL was completed. The Corporation had repossessed the plot from ECPL in June 2016. However, the offer letter to VOL was issued (16 November 2015) at pre-revised lower rates prior to completion of the surrender process by the Corporation in a hurried manner and just 15 days before the decision of the Board to increase the rates. This resulted in loss of revenue of ₹ 1.55 crore²⁶ to

²⁶ (₹ 450 per sqm - ₹ 295 per sqm) x 1,00,054 sqm.

the Corporation. It is pertinent to note that the Land section of the Corporation had itself initiated a proposal (September 2015) for increase in the rates in the range of 30 to 100 per cent for allotment in various industrial areas which was approved in the Board meeting of 30 November 2015.

The Corporation stated (July 2017) that the offer letter was issued to VOL following the decision of LAC to allot the plot and revised rate was not applied as the offer letter was issued to VOL prior to revision of rates.

The reply was not acceptable, as the LAC had clearly directed to allot the plot after the procedure of surrender from ECPL was completed. The process of surrender of land was completed by June 2016 and the plot was allotted (November 2015) at pre-revised lower rates to the party without having the land in possession and thereby violating the directions of the LAC. This also resulted in loss of ₹ 1.55 crore to the Corporation by allotting the plot to the party at pre-revised rate.

The matter was reported to the Government/Management (June 2018); their reply was awaited (March 2019).

MUMBAI
The 19 December 2019

(SANDIP ROY)
Accountant General
(Audit)-III, Maharashtra

Countersigned

NEW DELHI
The 26 December 2019

(RAJIV MEHRISHI)
Comptroller and Auditor General of India

ANNEXURES

Annexure 1
Statement showing position of equity and outstanding loans relating to State Power Sector Undertakings as on 31 March 2018
(Referred to in paragraph 1.3 and 1.7)

(₹ in crore)

Sl. No.	Sector and Name of the PSU	Name of the Department	Month and year of incorporation	Equity at close of the year 2017-18				Long term loans outstanding at close of the year 2017-18			
				GoM	GoI	Others	Total	GoM	GoI	Others	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
1	Aurangabad Power Company Limited	Industries, Energy and Labour	June 2007	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
2	Dhopave Coastal Power Limited	Industries, Energy and Labour	March 2007	-	-	0.05	0.05	-	-	14.84	14.84
3	Mahagenco Ash Management Services Limited	Industries, Energy and Labour	August 2007	-	-	0.05	0.05	-	-	0.20	0.20
4	M.S.E.B. Holding Company Limited	Industries, Energy and Labour	May 2005	88,086.54	-	-	88,086.54	-	-	-	-
5	Maharashtra Power Development Corporation Limited	Industries, Energy and Labour	December 1997	0.45	-	-	0.45	-	-	1,017.82	1,017.82
6	Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited	Industries, Energy and Labour	May 2005	-	-	47,245.25	47,245.25	33.59	-	14,912.17	14,945.76
7	Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited	Industries, Energy and Labour	May 2005	-	-	8,984.97	8,984.97	-	-	6,405.61	6,405.61
8	Maharashtra State Power Generation Company Limited	Industries, Energy and Labour	May 2005	-	-	25,284.13	25,284.13	-	-	26,763.68	26,763.68
Sector Wise Total				88,086.99	-	81,514.50	1,69,601.49	33.59	-	49,114.32	49,147.91

Note : GoM has investment of ₹ 88,120.58 crore (Equity ₹ 88,086.54 crore in M.S.E.B. Holding Company Limited and ₹ 0.45 crore in Maharashtra Power Development Corporation Limited and long term loans ₹ 33.59 crore in Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited)

Annexure 2
Summarised financial results of Power Sector Undertakings for the latest year for which accounts were finalised
(Referred to in paragraph 1.7 and 1.8)

(₹ in crore)

Sl. No.	Sector, Type and Name of the PSU	Period of accounts	Year in which finalised	Earnings before interest and tax (EBIT)	Net profit/ loss (-) before dividend and tax	Net profit/loss (-) after interest and tax	Turnover	Paid-up capital ¹	Loans outstanding at the end of year ²	Capital employed ³	Net worth	Accumulated profit (+)/ Loss (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
1	Aurangabad Power Company Limited	2016-17	2017-18	0.004	0.00	0.00	-	0.05	-	0.07	0.07	0.02
2	Dhopave Coastal Power Limited	2017-18	2018-19	(0.00)	(0.00)	0.00	-	0.05	8.34	0.09	(8.25)	(8.30)
3	Mahagenco Ash Management Services Limited	2017-18	2018-19	(0.82)	(0.82)	(0.82)	-	0.05	1.03	0.09	(0.94)	(0.99)
4	M.S.E.B. Holding Company Limited	2016-17	2017-18	(35.41)	(35.41)	(32.01)	-	88,086.54	-	85,984.83	85,984.83	(2,101.71)
5	Maharashtra Power Development Corporation Limited	2017-18	2018-19	(0.21)	(0.21)	(0.21)	-	0.45	1,017.82	5.02	(1,012.80)	(1,013.25)
6	Maharashtra State Electricity Distribution Company Limited	2016-17	2017-18	49.59	(3,176.49)	(3,176.49)	57,601.46	46,797.63	18,727.76	35,994.54	17,951.78	(29,530.85)
7	Maharashtra State Electricity Transmission Company Limited	2017-18	2018-19	1,510.87	814.51	512.57	3,778.10	8,984.97	5,444.22	15,404.69	9,960.47	975.50
8	Maharashtra State Power Generation Company Limited	2016-17	2017-18	1,976.90	(929.71)	(587.97)	18,163.95	25,247.13	24,497.95	42,672.70	18,174.75	(7,072.38)
	Total			3,500.92	(3,328.13)	(3,284.93)	79,543.51	1,69,116.87	49,697.12	1,80,062.03	1,31,049.91	(38,751.96)

1 Paid-up capital includes share application money.

2 Loans outstanding at the end of the year represents long term loans from all sources

3 Capital employed represents Shareholding funds (+) Long term Borrowings

Annexure 3
Statement showing State Government funds infused in the two Power Sector Undertakings since inception till 31 March 2018
(Referred to in paragraph 1.11)

(₹ in crore)

Year	Maharashtra Power Development Corporation Limited			M.S.E.B. Holding Company Limited			Total		
	Equity	Interest Free Loan (IFL)	IFL converted into equity	Equity	Interest Free Loan (IFL)	IFL converted into equity	Equity	Interest Free Loan (IFL)	IFL converted into equity
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Since inception to 1999-2000	0.45	-	-	-	-	-	0.45	-	-
2000-01	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2001-02	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2002-03	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2003-04	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2004-05	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2005-06	-	-	-	2.00	5,632.00	-	2.00	5,632.00	-
2006-07	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2007-08	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2008-09	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2009-10	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2010-11	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2011-12	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2012-13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2013-14	-	-	-	2,502.72	-	-	2,502.72	-	-
2014-15	-	-	-	5,880.58	-	-	5,880.58	-	-
2015-16	-	-	-	77,914.47	-	5,632.00	77,914.47	-	5,632.00
2016-17	-	-	-	1,092.98	-	-	1,092.98	-	-
2017-18	-	-	-	693.79	-	-	693.79	-	-
Total	0.45	-	-	88,086.54	5,632.00	5,632.00	88,086.99	5,632.00	5,632.00

Annexure 4

**Statement showing position of equity and outstanding loans relating to State PSUs (other than Power Sector) as on 31 March 2018
(Referred to in paragraph 3.3)**

(₹ in crore)

Sl. No.	Sector and Name of the PSU	Name of the Department	Month and year of incorporation	Equity at close of the year 2017-18				Long term loans outstanding at close of the year 2017-18			
				GoM	GoI	Others	Total	GoM	GoI	Others	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
WORKING GOVERNMENT COMPANIES											
AGRICULTURE AND ALLIED											
1	Forest Development Corporation of Maharashtra Limited	Revenue and Forest	February 1974	323.12	-	-	323.12	-	-	-	-
2	Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited	Agriculture, Dairy Development, Animal Husbandry and Fisheries	December 1965	3.00	2.50	-	5.50	-	-	-	-
3	Maharashtra Insecticides Limited	Agriculture, Dairy Development, Animal Husbandry and Fisheries	May 1984	-	-	1.00	1.00	-	-	-	-
4	The Maharashtra State Farming Corporation Limited	Revenue and Forest	March 1963	2.75	-	-	2.75	107.90	-	-	107.90
5	Maharashtra State Seeds Corporation Limited	Agriculture	April 1976	2.05	1.48	0.65	4.18	-	-	-	-
6	Punyashloka Ahilyadevi Maharashtra Mendi Va Sheli Vikas Mahamandal Limited	Agriculture, Dairy Development, Animal Husbandry and Fisheries	August 1978	3.84	2.13	-	5.97	-	-	-	-
7	Maharashtra Fisheries Development Corporation Limited	Agriculture, Dairy Development, Animal Husbandry and Fisheries	February 1973	4.04	-	-	4.04	1.10	-	-	1.10
Sector Wise Total				338.80	6.11	1.65	346.56	109.00	0.00	0.00	109.00
FINANCE											
8	Annasaheb Patil Arthik Magas Vikas Mahamandal Maryadit	Skill Development and Entrepreneurship	November 1998	50.00	-	-	50.00	-	-	-	-
9	Kolhapur Chitranagri Mahamandal Limited	Tourism and Cultural Affairs	March 1985	3.24	-	-	3.24	-	-	-	-
10	Sahitya Ratna Lokshahir Annabhau Sathe Development Corporation Limited	Social Justice and Special Assistance	July 1985	394.26	0.34	-	394.60	0.23	-	155.35	155.58
11	Maharashtra Co-operative Development Corporation Limited	Co-operation, Marketing and Textile	August 2001	7.54	-	1.41	8.95	101.70	-	-	101.70
12	Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited	Tourism and Cultural Affairs	September 1977	12.30	-	-	12.30	0.56	-	-	0.56
13	Maharashtra Patbandhare Vittiya Company Limited	Planning	December 2002	0.05	-	-	0.05	-	-	50.50	50.50

Sl. No.	Sector and Name of the PSU	Name of the Department	Month and year of incorporation	Equity at close of the year 2017-18				Long term loans outstanding at close of the year 2017-18			
				GoM	GoI	Others	Total	GoM	GoI	Others	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
14	Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited	Social Justice and Special Assistance	April 1999	134.95	-	-	134.95	-	-	50.42	50.42
15	Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation Limited	Industries, Energy and Labour	October 1962	14.50	-	-	14.50	1.95	-	-	1.95
16	Maharashtra State Handicapped Finance & Development Corporation Limited	Social Justice and Special Assistance	March 2002	47.51	-	-	47.51	-	-	47.09	47.09
17	Maharashtra State Handlooms Corporation Limited	Co-operation, Marketing and Textile	October 1971	88.71	1.89	-	90.60	23.29	-	3.24	26.53
18	Maharashtra Vikrikar Rokhe Pradhikaran Limited	Industries, Energy and Labour	June 2001	0.05	-	-	0.05	-	-	-	-
19	Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited	Social Justice and Special Assistance	July 1978	568.58	64.07	-	632.65	40.99	178.66	-	219.65
20	Maulana Azad Alpasankyak Arthik Vikas Mahamandal Limited	Minority Development	October 2000	400.70	-	-	400.70	-	-	23.08	23.08
21	Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited	Social Justice and Special Assistance	May 1974	306.21	-	-	306.21	-	-	29.41	29.41
22	Shabari Adivasi Vitta Va Vikas Mahamandal Maryadit	Tribal Development	January 1999	73.59	3.52	-	77.11	-	-	24.63	24.63
23	Shamrao Peje Kokan Itar Magasvarg Aarthik Vikas Mahamandal Limited	Social Justice and Special Assistance	June 2010	-	-	15.00	15.00	-	-	1.19	1.19
24	Vasandrao Naik Vimukta Jatis & Nomadic Tribes Development Corporation Limited	Social Justice and Special Assistance	February 1984	195.45	-	-	195.45	1.02	-	6.86	7.88
Sector Wise Total				2,297.64	69.82	16.41	2,383.87	169.74	178.66	391.77	740.17
INFRASTRUCTURE											
25	Aurangabad Industrial Township Limited	Industries, Energy and Labour	December 2014	-	-	2,964.69	2,964.69	-	-	-	-
26	City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited	Urban Development	March 1970	3.95	-	-	3.95	4.00	-	7.87	11.87
27	Development Corporation of Konkan Limited	Industries, Energy and Labour	December 1970	8.81	-	-	8.81	5.92	-	-	5.92
28	Maharashtra Airport Development Company Limited	General Administration (Civil Aviation)	August 2002	-	-	17.05	17.05	-	-	187.40	187.40
29	Maharashtra Satara Kagal Infrastructure Limited	Public Works Department	December 2016	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
30	Maharashtra State Police Housing and Welfare Corporation Limited	Home	March 1974	7.96	-	-	7.96	-	-	-	-

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

Sl. No.	Sector and Name of the PSU	Name of the Department	Month and year of incorporation	Equity at close of the year 2017-18				Long term loans outstanding at close of the year 2017-18			
				GoM	GoI	Others	Total	GoM	GoI	Others	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
31	Maharashtra State Road Development Corporation Limited	Public Works Department	August 1996	773.56	-	-	773.56	179.02	-	5,610.44	5,789.46
32	Maharashtra Urban Infrastructure Development Company Limited	Urban Development	August 2002	0.25	-	0.24	0.49	-	-	-	-
33	Maharashtra Urban Infrastructure Fund Trustee Company Limited	Urban Development	August 2002	0.05	-	0.05	0.10	-	-	-	-
34	Mihan India Limited	General Administration (Civil Aviation)	June 2009	-	9.80	10.20	20.00	-	-	36.25	36.25
35	Shivshahi Punarvasan Prkalp Limited	Housing	September 1998	115.00	-	-	115.00	-	-	-	-
36	Western Maharashtra Development Corporation Limited	Industries, Energy and Labour	December 1970	3.06	-	-	3.06	26.51	-	-	26.51
37	Thane Creek Bridge Infrastructure Limited	Public Works Department	January 2018	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
38	Nagpur Mumbai Super Communication Expressway Limited	Public Works Department	May 2017	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
Sector Wise Total				912.64	9.80	2,992.38	3,914.82	215.45	0.00	5,841.96	6,057.41
MANUFACTURING											
39	Haffkine Ajintha Pharmaceuticals Limited	Medical Education and Drugs	April 1977	-	-	0.18	0.18	-	-	18.44	18.44
40	Haffkine Bio-Pharmaceutical Corporation Limited	Medical Education and Drugs	April 1974	8.71	-	-	8.71	3.99	-	-	3.99
41	Mahaguj Collieries Limited	Industries, Energy and Labour	November 2006	-	-	0.05	0.05	-	-	57.88	57.88
42	Maharashtra Petrochemicals Corporation Limited	Industries, Energy and Labour	April 1981	8.96	-	-	8.96	-	-	-	-
43	Maharashtra State Mining Corporation Limited	Industries, Energy and Labour	November 1973	2.07	-	-	2.07	4.57	-	-	4.57
44	Maharashtra State Powerlooms Corporation Limited	Co-operation, Marketing and Textile	February 1972	14.39	-	-	14.39	0.20	-	-	0.20
45	Maha Tamil Collieries Limited	Industries, Energy and Labour	August 2009	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
46	MSMC Adkoli Natural Resources Limited	Industries, Energy and Labour	February 2010	-	-	0.01	0.01	-	-	3.26	3.26
47	MSMC Warora Collieries Limited	Industries, Energy and Labour	July 2010	-	-	0.01	0.01	-	-	2.98	2.98
Sector Wise Total				34.13	0.00	0.30	34.43	8.76	0.00	82.56	91.32

Sl. No.	Sector and Name of the PSU	Name of the Department	Month and year of incorporation	Equity at close of the year 2017-18				Long term loans outstanding at close of the year 2017-18			
				GoM	GoI	Others	Total	GoM	GoI	Others	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
SERVICE											
48	Maharashtra Tourism Development Corporation Limited	Tourism and Cultural Affairs	January 1975	15.39	-	-	15.39	4.40	-	-	4.40
49	Mahatourism Corporation Limited	Tourism and Cultural Affairs	May 2009	-	-	0.05	0.05			0.03	0.03
50	Nagpur Mass Transport Company Private Limited	Transport	June 2008	-	-	2.00	2.00	-	-	-	-
Sector Wise Total				15.39	0.00	2.05	17.44	4.40	0.00	0.03	4.43
MISCELLANEOUS											
51	Krupanidhi Limited	Industries, Energy and Labour	December 1964	-	-	0.01	0.01	-	-	-	-
52	Maharashtra Ex-Servicemen Corporation Limited	General Administration	March 2002	14.95	-	-	14.95	-	-	-	-
53	Maharashtra Information Technology Corporation Limited	Information Technology	October 2017	10.00	-	-	10.00				-
54	Mahila Arthik Vikas Mahamandal	Women and Child Development	February 1975	2.84	0.46	0.01	3.31	-	-	-	-
55	Nagpur Flying Club Private Limited	Civil Aviation	March 2007	0.85	-	-	0.85	-	-	-	-
56	Village Social Transformation Foundation	Rural Development	January 2017	0.01	-	-	0.01	-	-	-	-
Sector Wise Total				28.65	0.46	0.02	29.13	-	-	-	-
Total A (All sector wise working Government Companies)				3,627.25	86.19	3,012.81	6,726.25	507.35	178.66	6,316.32	7,002.33
WORKING STATUTORY CORPORATIONS											
AGRICULTURE AND ALLIED											
1	Maharashtra State Warehousing Corporation	Co-operation, Marketing and Textile	August 1957	4.36	-	4.35	8.71	-	-	19.83	19.83
2	Maharashtra Krishna Valley Development Corporation	Water Resources	April 1996	35,862.16	3,339.30	-	39,201.46	-	-	180.00	180.00
3	Konkan Irrigation Development Corporation	Water Resources	January 1998	8,027.66	-	-	8,027.66	-	-	-	-
4	Vidarbha Irrigation Development Corporation	Water Resources	May 1997	42,562.67	-	-	42,562.67	-	-	-	-
5	Tapi Irrigation Development Corporation	Water Resources	January 1998	10,819.17	-	-	10,819.17	-	-	-	-
6	Maharashtra Water Conservation Corporation	Water Resources	August 2000	2,063.26	-	-	2,063.26				
7	Godavari Marathwada Irrigation Development Corporation	Water Resources	October 1998	16,535.23	-	-	16,535.23	-	-	-	-
Sector Wise Total				1,15,874.51	3,339.30	4.35	1,19,218.16	-	-	199.83	199.83

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

Sl. No.	Sector and Name of the PSU	Name of the Department	Month and year of incorporation	Equity at close of the year 2017-18				Long term loans outstanding at close of the year 2017-18			
				GoM	GoI	Others	Total	GoM	GoI	Others	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
FINANCE											
8	Maharashtra State Financial Corporation	Industries, Energy and Labour	August 1962	34.28	-	28.36	62.64	136.31	-	135.86	272.17
Sector Wise Total				34.28	-	28.36	62.64	136.31	-	135.86	272.17
INFRASTRUCTURE											
9	Maharashtra Industrial Development Corporation	Industries, Energy and Labour	August 1962	-	-	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total				-	-	-	-	-	-	-	-
SERVICE											
10	Maharashtra State Road Transport Corporation	Transport	July 1961	4,131.49	56.77	-	4,188.26	200.00	-	-	200.00
Sector Wise Total				4,131.49	56.77	-	4,188.26	200.00	-	-	200.00
Total B (All sector wise working Statutory Corporations)				1,20,040.28	3,396.07	32.71	1,23,469.06	336.31	-	335.69	672.00
Grand Total (A+B)				1,23,667.53	3,482.26	3,045.52	1,30,195.31	843.66	178.66	6,652.01	7,674.33
INACTIVE GOVERNMENT COMPANIES											
AGRICULTURE AND ALLIED											
1	Dairy Development Corporation of Marathwada Limited	Industries, Energy and Labour	March 1974	-	-	0.18	0.18	-	-	2.79	2.79
2	Ellora Milk Products Limited	Industries, Energy and Labour	February 1985	-	-	0.05	0.05	-	-	1.44	1.44
3	MAFCO Limited	Finance	December 1970	5.04	-	-	5.04	-	-	-	-
4	Parbhani Krishi Go-sanvardhan Limited	Industries, Energy and Labour	March 1977	-	-	0.19	0.19	-	-	0.96	0.96
5	Vidarbha Quality Seeds Limited	Industries, Energy and Labour	February 1973	-	-	0.10	0.10	-	-	0.34	0.34
Sector Wise Total				5.04	0.00	0.52	5.56	0.00	0.00	5.53	5.53
INFRASTRUCTURE											
6	Development Corporation of Vidarbha Limited	Industries, Energy and Labour	December 1970	7.17	-	-	7.17	7.96	-	0.41	8.37
7	Maharashtra Industrial Gas Transmission Company Limited	Industries, Energy and Labour	January 2007	-	-	0.05	0.05	-	-	-	-
8	The Maharashtra Land Development Corporation Limited	Irrigation (Water resources)	July 1973	3.00	1.00	-	4.00	46.89	-	-	46.89
9	Maharashtra Rural Development Corporation Limited	Rural Development	September 1982	0.05	-	-	0.05	-	-	-	-

Sl. No.	Sector and Name of the PSU	Name of the Department	Month and year of incorporation	Equity at close of the year 2017-18				Long term loans outstanding at close of the year 2017-18			
				GoM	GoI	Others	Total	GoM	GoI	Others	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
10	Maharashtra State Housing Corporation Limited	Housing	October 1974	0.01	-	-	0.01				-
11	Marathwada Development Corporation Limited	Industries, Energy and Labour	August 1967	10.17	-	-	10.17	48.16	-	-	48.16
Sector Wise Total				20.40	1.00	0.05	21.45	103.01	0.00	0.41	103.42
MANUFACTURING											
12	Godavari Garments Limited	Industries, Energy and Labour	March 1977	-	-	0.24	0.24	-	-	7.73	7.73
13	Kinwat Roofing Tiles Limited	Industries, Energy and Labour	March 1977	-	-	0.19	0.19	-	-	0.96	0.96
14	Maharashtra Electronics Corporation Limited	Industries, Energy and Labour	January 1978	9.69	-	-	9.69	57.72	-	12.19	69.91
15	Maharashtra State Textile Corporation Limited	Co-operation, Marketing and Textile	September 1966	236.16	-	-	236.16	173.91	-	-	173.91
16	Marathwada Ceramic Complex Limited	Industries, Energy and Labour	December 1977	-	-	0.68	0.68	-	-	6.55	6.55
17	Sahyadri Glass Works Limited	Industries, Energy and Labour	November 1974	-	-	0.45	0.45	-	-	-	-
18	The Gondwana Paints and Minerals Limited	Industries, Energy and Labour	July 1946	-	-	0.10	0.10	-	-	1.29	1.29
19	The Pratap Spinning, Weaving and Manufacturing Company Limited	Co-operation, Marketing and Textile	August 1966	-	-	23.17	23.17	-	-	23.12	23.12
Sector Wise Total				245.85	0.00	24.83	270.68	231.63	0.00	51.84	283.47
MISCELLANEOUS											
20	Leather Industries Corporation of Marathwada Limited	Industries, Energy and Labour	March 1974	-	-	0.64	0.64	-	-	6.13	6.13
21	Vidarbha Tanneries Limited	Industries, Energy and Labour	May 1979	-	-	0.10	0.10	-	-	1.03	1.03
Sector Wise Total				0.00	0.00	0.74	0.74	0.00	0.00	7.16	7.16
Total C (All sector wise Inactive Government Companies)				271.29	1.00	26.14	298.43	334.64	0.00	64.94	399.58
Grand Total (A+B+C)				1,23,938.82	3,483.26	3,071.66	1,30,493.74	1,178.30	178.66	6,716.95	8,073.91

*Equity includes share application money

Annexure 5

**Statement showing difference between Finance Accounts of Government of Maharashtra and Accounts of the State PSUs (other than Power Sector) in respect of balances of Equity, Loans and Guarantee as on 31 March 2018
(Referred to in paragraph 3.6)**

(₹ in crore)

Sl. No.	Name of the Company	Equity			Loan			Guarantee outstanding		
		Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
WORKING GOVERNMENT COMPANIES										
AGRICULTURE AND ALLIED										
1	Forest Development Corporation of Maharashtra Limited	323.12	323.12	-	-	-	-	-	-	-
2	Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited	3.00	3.00	-	0.04	-	0.04	-	-	-
3	Maharashtra Insecticides Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4	The Maharashtra State Farming Corporation Limited	2.75	2.75	-	47.72	107.90	(60.18)	-	-	-
5	Maharashtra State Seeds Corporation Limited	2.05	2.05	-	1.89	-	1.89	-	-	-
6	Punyashloka Ahilyadevi Maharashtra Mendi Va Sheli Vikas Mahamandal Limited	-	3.84	(3.84)	-	-	-	-	-	-
7	Maharashtra Fisheries Development Corporation Limited	5.81	4.04	1.77	8.04	1.10	6.94	-	-	-
Sector Wise Total		336.73	338.80	(2.07)	57.69	109.00	(51.31)	-	-	-
FINANCE										
8	Annasaheb Patil Arthik Magas Vikas Mahamandal Maryadit	50.00	50.00	-	-	-	-	-	-	-
9	Kolhapur Chitranagri Mahamandal Limited	20.90	3.24	17.66	0.82	-	0.82	-	-	-
10	Sahitya Ratna Lokshahir Annabhau Sathe Development Corporation Limited	396.13	394.26	1.87	0.23	0.23	-	56.60	8.44	48.16
11	Maharashtra Co-operative Development Corporation Limited	8.00	7.54	0.46	-	101.70	(101.70)	-	-	-

Sl. No.	Name of the Company	Equity			Loan			Guarantee outstanding		
		Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
12	Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited	12.30	12.30	-	0.55	0.56	(0.01)	-	-	-
13	Maharashtra Patbandhare Vittiya Company Limited	-	0.05	(0.05)	-	-	-	-	50.50	(50.50)
14	Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited	134.95	134.95	(0.00)	-	-	-	120.92	70.50	50.42
15	Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation Limited	14.40	14.50	(0.10)	1.76	1.95	(0.19)	-	-	-
16	Maharashtra State Handicapped Finance & Development Corporation Limited	47.52	47.51	0.01	-	-	-	70.30	70.30	-
17	Maharashtra State Handlooms Corporation Limited	33.11	88.71	(55.60)	53.03	23.29	29.74	-	-	-
18	Maharashtra Vikrikar Rokhe Pradhikaran Limited	-	0.05	(0.05)	-	-	-	-	-	-
19	Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited	574.89	568.58	6.31	-	40.99	(40.99)	63.30	184.09	(120.79)
20	Maulana Azad Alpasankyak Arthik Vikas Mahamandal Limited	425.19	400.70	24.49	-	-	-	38.67	30.00	8.67
21	Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited	306.21	306.21	-	-	-	-	46.15	29.41	16.74
22	Shabari Adivasi Vitta Va Vikas Mahamandal Maryadit	58.59	73.59	(15.00)	-	-	-	24.10	24.63	(0.53)
23	Shamrao Peje Kokan Itar Magasvarg Aarthik Vikas Mahamandal Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
24	Vasantrao Naik Vimukta Jatis & Nomadic Tribes Development Corporation Limited	195.95	195.45	0.50	1.02	1.02	-	18.72	20.38	(1.66)
Sector Wise Total		2,278.14	2,297.64	(19.50)	57.41	169.74	(112.33)	438.76	488.25	(49.49)

Sl. No.	Name of the Company	Equity			Loan			Guarantee outstanding		
		Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
INFRASTRUCTURE										
25	Aurangabad Industrial Township Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
26	City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited	3.95	3.95	-	2.17	4.00	(1.83)	-	-	-
27	Development Corporation of Konkan Limited	8.81	8.81	-	-	5.92	(5.92)	-	-	-
28	Maharashtra Airport Development Company Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
29	Maharashtra Satara Kagal Infrastructure Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30	Maharashtra State Police Housing and Welfare Corporation Limited	7.95	7.96	(0.01)	578.17	-	578.17	-	-	-
31	Maharashtra State Road Development Corporation Limited	773.83	773.56	0.27	179.02	179.02	-	1,157.15	1,157.15	-
32	Maharashtra Urban Infrastructure Development Company Limited	0.49	0.25	0.24	-	-	-	-	-	-
33	Maharashtra Urban Infrastructure Fund Trustee Company Limited	0.10	0.05	0.05	-	-	-	-	-	-
34	Mihan India Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
35	Shivshahi Punarvasan Prakalp Limited	115.00	115.00	-	-	-	-	-	-	-
36	Western Maharashtra Development Corporation Limited	3.06	3.06	-	-	26.51	(26.51)	-	-	-
37	Thane Creek Bridge Infrastructure Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
38	Nagpur Mumbai Super Communication Expressway Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total		913.19	912.64	0.55	759.36	215.45	543.91	1,157.15	1,157.15	-
MANUFACTURING										
39	Haffkine Ajintha Pharmaceuticals Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
40	Haffkine Bio-Pharmaceutical Corporation Limited	8.71	8.71	-	-	3.99	(3.99)	-	-	-

Sl. No.	Name of the Company	Equity			Loan			Guarantee outstanding		
		Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
41	Mahaguj Collieries Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
42	Maharashtra Petrochemicals Corporation Limited	8.96	8.96	-	-	-	-	-	-	-
43	Maharashtra State Mining Corporation Limited	2.07	2.07	-	3.72	4.57	(0.85)	-	-	-
44	Maharashtra State Powerlooms Corporation Limited	14.57	14.39	0.18	0.20	0.20	-	-	-	-
45	Maha Tamil Collieries Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
46	MSMC Adkoli Natural Resources Limited	0.01	-	0.01	-	-	-	-	-	-
47	MSMC Warora Collieries Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total		34.32	34.13	0.19	3.92	8.76	(4.84)	-	-	-
SERVICE										
48	Maharashtra Tourism Development Corporation Limited	15.89	15.39	0.50	3.72	4.40	(0.68)	-	-	-
49	Mahatourism Corporation Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
50	Nagpur Mass Transport Company Private Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total		15.89	15.39	0.50	3.72	4.40	(0.68)	-	-	-
MISCELLANEOUS										
51	Krupanidhi Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
52	Maharashtra Ex-Servicemen Corporation Limited	10.05	14.95	(4.90)	-	-	-	-	-	-
53	Maharashtra Information Technology Corporation Limited	-	10.00	(10.00)	-	-	-	-	-	-
54	Mahila Arthik Vikas Mahamandal	3.38	2.84	0.54	-	-	-	-	-	-
55	Nagpur Flying Club Private Limited	0.85	0.85	-	-	-	-	-	-	-
56	Village Social Transformation Foundation	-	0.01	(0.01)	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total		14.28	28.65	(14.37)	-	-	-	-	-	-
Total A (All sector wise working Government Companies)		3,592.55	3,627.25	(34.70)	882.10	507.35	374.75	1,595.91	1,645.40	(49.49)

Sl. No.	Name of the Company	Equity			Loan			Guarantee outstanding		
		Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
WORKING STATUTORY CORPORATIONS										
AGRICULTURE AND ALLIED										
1	Maharashtra State Warehousing Corporation	4.36	4.36	-	-	-	-	-	-	-
2	Maharashtra Krishna Valley Development Corporation	31,694.60	35,862.16	(4,167.56)	-	-	-	-	-	-
3	Konkan Irrigation Development Corporation	7,448.69	8,027.66	(578.97)	-	-	-	-	-	-
4	Vidarbha Irrigation Development Corporation	42,919.97	42,562.67	357.30	-	-	-	-	-	-
5	Tapi Irrigation Development Corporation	9,484.33	10,819.17	(1,334.84)	-	-	-	-	-	-
6	Godavari Marathwada Irrigation Development Corporation	22,583.28	16,535.23	6,048.05	-	-	-	-	59.98	(59.98)
7	Maharashtra Water Conservation Corporation	2,481.62	2,063.26	418.36	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total		1,16,616.85	1,15,874.51	742.34	-	-	-	-	59.98	(59.98)
FINANCE										
8	Maharashtra State Financial Corporation	34.28	34.28	(0.00)	117.35	136.31	(18.96)	-	-	-
Sector Wise Total		34.28	34.28	(0.00)	117.35	136.31	(18.96)	-	-	-
INFRASTRUCTURE										
9	Maharashtra Industrial Development Corporation	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total		-	-	-	-	-	-	-	-	-
SERVICE										
10	Maharashtra State Road Transport Corporation	4,018.41	4,131.49	(113.08)	200.00	200.00	-	-	-	-
Sector Wise Total		4,018.41	4,131.49	(113.08)	200.00	200.00	-	-	-	-
Total B (All sector wise working Statutory Corporations)		1,20,669.54	1,20,040.28	629.26	317.35	336.31	(18.96)	-	59.98	(59.98)
Grand Total (A+B)		1,24,262.09	1,23,667.53	594.56	1,199.45	843.66	355.79	1,595.91	1,705.38	(109.47)

Sl. No.	Name of the Company	Equity			Loan			Guarantee outstanding		
		Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
INACTIVE GOVERNMENT COMPANIES										
AGRICULTURE AND ALLIED										
1	Dairy Development Corporation of Marathwada Limited	0.20	-	0.20	-	-	-	-	-	-
2	Ellora Milk Products Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	MAFCO Limited	5.04	5.04	(0.00)	8.56	-	8.56	-	-	-
4	Parbhani Krishi Go-sanvardhan Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Vidarbha Quality Seeds Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total		5.24	5.04	0.20	8.56	-	8.56	-	-	-
INFRASTRUCTURE										
6	Development Corporation of Vidarbha Limited	7.17	7.17	-	-	7.96	(7.96)	-	-	-
7	The Maharashtra Land Development Corporation Limited	3.00	3.00	-	23.33	46.89	(23.56)	-	-	-
8	Maharashtra Industrial Gas Transmission Company Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9	Maharashtra Rural Development Corporation Limited	0.05	0.05	-	-	-	-	-	-	-
10	Maharashtra State Housing Corporation Limited	0.01	0.01	-	-	-	-	-	-	-
11	Marathwada Development Corporation Limited	10.17	10.17	-	0.50	48.16	(47.66)	-	-	-
Sector Wise Total		20.40	20.40	-	23.83	103.01	(79.18)	-	-	-
MANUFACTURING										
12	Godavari Garments Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
13	Kinwat Roofing Tiles Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
14	Maharashtra Electronics Corporation Limited	9.69	9.69	-	85.96	57.72	28.24	-	-	-
15	Maharashtra State Textile Corporation Limited	234.79	236.16	(1.37)	184.29	173.91	10.38	-	-	-
16	Marathwada Ceramic Complex Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
17	Sahyadri Glass Works Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

Sl. No.	Name of the Company	Equity			Loan			Guarantee outstanding		
		Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference	Finance account	As furnished by PSU	Difference
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)
18	The Gondwana Paints and Minerals Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	The Pratap Spinning, Weaving and Manufacturing Company Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total		244.48	245.85	(1.37)	270.25	231.63	38.62	-	-	-
MISCELLANEOUS										
20	Leather Industries Corporation of Marathwada Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
21	Vidarbha Tanneries Limited	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sector Wise Total										
Total C (All sector wise Inactive Government Companies)		270.12	271.29	(1.17)	302.64	334.64	(32.00)	-	-	-
Grand Total (A+B+C)		1,24,532.21	1,23,938.82	593.39	1,502.09	1,178.30	323.79	1,595.91	1,705.38	(109.47)

Annexure 6
Statement showing position of State Government investment in
working State PSUs (other than Power Sector) accounts of which are in arrears
(Referred to in paragraph 3.7.1)

(Figures in columns 4 and 6 to 8 are ₹ in crore)

Sl. No.	Name of the Public Sector Undertaking	Year up to which accounts finalised	Paid up capital as per last finalised accounts	Period of accounts pending finalisation	Investment made by State Government during the year of which accounts are in arrears		
					Equity	Loans	Grants
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
A	Working Government Companies						
1	Maharashtra State Seeds Corporation Limited	2016-17	4.18	2017-18	-	-	1.90
2	Punyashloka Ahilyadevi Maharashtra Mendi Va Sheli Vikas Mahamandal Limited	2015-16	5.97	2016-17 to 2017-18	-	-	26.64
3	Kolhapur Chitranagri Mahamandal Limited	1998-99	2.89	1999-2000 to 2017-18	0.35	-	17.30
4	Sahitya Ratna Lokshahir Annabhau Sathe Development Corporation Limited	2009-10	118.35	2010-11 to 2017-18	276.25	0.23	50.99
5	Maharashtra Patbandhare Vittiya Company Limited	2011-12	0.06	2012-13 to 2017-18	-	-	5.37
6	Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited	2015-16	85.46	2016-17 to 2017-18	49.49	-	18.14
7	Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation Limited	2015-16	14.50	2016-17 to 2017-18	-	-	3.00
8	Maharashtra State Handicapped Finance & Development Corporation Limited	2010-11	14.23	2011-12 to 2017-18	33.28	-	11.04
9	Maulana Azad Alpasankyak Arthik Vikas Mahamandal Limited	2012-13	206.39	2013-14 to 2017-18	194.31	-	-
10	Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited	2015-16	306.21	2016-17 to 2017-18	-	-	8.52
11	Vasantrya Naik Vimukta Jatis & Nomadic Tribes Development Corporation Limited	2013-14	169.01	2014-15 to 2017-18	26.44	3.06	25.00
12	Maharashtra Airport Development Company Limited	2015-16	17.05	2016-17 to 2017-18	-	-	121.15
13	Maharashtra State Police Housing and Welfare Corporation Limited	2016-17	7.96	2017-18	-	-	294.40
14	Maharashtra State Road Development Corporation Limited	2015-16	773.56	2016-17 to 2017-18	-	-	217.62
15	Haffkine Bio-Pharmaceutical Corporation Limited	2016-17	8.71	2017-18	-	3.99	-
16	Maharashtra State Mining Corporation Limited	2016-17	2.07	2017-18	-	4.57	-
17	Maharashtra State Powerlooms Corporation Limited	2016-17	13.77	2017-18	0.62	0.20	-
18	Maharashtra Tourism Development Corporation Limited	2013-14	15.39	2014-15 to 2017-18	-	-	461.77

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

Sl. No.	Name of the Public Sector Undertaking	Year up to which accounts finalised	Paid up capital as per last finalised accounts	Period of accounts pending finalisation	Investment made by State Government during the year of which accounts are in arrears		
					Equity	Loans	Grants
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
19	Maharashtra Information Technology Limited	Since inception	10.00	2016-17 to 2017-18	10.00	-	-
20	Mahila Arthik Vikas Mahamandal	2016-17	3.32	2017-18	-	-	40.78
21	Nagpur Flying Club Private Limited	2016-17	0.85	2017-18	-	-	1.48
22	Village Social Transformation Foundation	Since inception	0.01	2016-17 to 2017-18	-	-	-
Total A (Working Government Companies)			1,779.94		590.74	12.05	1,305.10
B	Working Statutory Corporations						
1	Maharashtra State Road Transport Corporation	2016-17	3,689.97	2017-18	498.29	-	32.00
2	Maharashtra Krishna Valley Development Corporation	2016-17	34,580.52	2017-18	4,620.94	-	-
3	Konkan Irrigation Development Corporation	2016-17	7,644.99	2017-18	382.67	-	-
4	Vidarbha Irrigation Development Corporation	2016-17	37,625.80	2017-18	4,936.87	-	253.45
5	Tapi Irrigation Development Corporation	2016-17	10,236.06	2017-18	583.11	-	-
6	Godavari Marathwada Irrigation Development Corporation	2015-16	15,923.32	2016-17 to 2017-18	611.91	-	1,243.50
7	Maharashtra Water Conservation Corporation	2015-16	1,512.23	2016-17 to 2017-18	551.03	-	-
Total B (Working Statutory Corporations)			1,11,212.89		12,184.82	-	1,528.95
Grand Total (A + B)			1,12,992.83		12,775.56	12.05	2,834.05

Annexure 7
Summarised financial results of State PSUs (other than Power Sector) for the latest year for which accounts were finalised
(Referred to in paragraph 3.10, 3.11 and 3.16)

(₹ in crore)

Sl. No.	Sector, Type and Name of the PSU	Period of accounts	Year in which finalised	Earnings before interest and tax (EBIT)	Net profit/ loss (-) before dividend and tax	Net profit/ loss (-) after interest and tax	Turnover	Paid-up capital ¹	Loans outstanding at the end of year ²	Capital employed ³	Net worth	Accumulated profit (+)/ Loss (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
WORKING GOVERNMENT COMPANIES												
AGRICULTURE AND ALLIED												
1	Forest Development Corporation of Maharashtra Limited	2016-17	2017-18	113.89	113.89	93.34	171.57	323.12	-	1,009.08	1,009.08	685.96
2	Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited	2016-17	2018-19	26.06	25.86	16.81	988.80	5.50	-	195.30	195.30	189.80
3	Maharashtra Insecticides Limited	2016-17	2017-18	0.32	0.32	0.14	22.13	1.00	-	11.45	11.45	10.45
4	The Maharashtra State Farming Corporation Limited	2016-17	2017-18	0.95	0.95	0.46	15.54	2.75	-	(231.67)	(231.67)	(234.42)
5	Maharashtra State Seeds Corporation Limited φ	2016-17	2017-18	70.54	70.19	45.89	720.08	4.18	5.00	286.41	281.41	277.23
6	Punyashloka Ahilyadevi Maharashtra Mendi Va Sheli Vikas Mahamandal Limited	2015-16	2017-18	0.56	0.28	0.19	17.66	5.97	-	6.62	6.62	0.65
7	Maharashtra Fisheries Development Corporation Limited	2014-15	2017-18	1.50	1.36	0.41	8.48	4.04	1.09	2.57	1.48	(2.56)
	Sector Wise Total			213.82	212.85	157.24	1,944.26	346.56	6.09	1,279.76	1,273.67	927.11
FINANCE												
8	Annasaheb Patil Arthik Magas Vikas Mahamandal Maryadit φ	2010-11	2012-13	2.37	2.37	2.37	3.43	50.00	-	59.10	58.85	8.85
9	Kolhapur Chitranagri Mahamandal Limited φ	1998-99	2013-14	(0.14)	(0.14)	(0.14)	0.17	2.89	-	1.41	1.28	(1.61)
10	Sahitya Ratna Lokshahir Annabhau Sathe Development Corporation Limited φ	2009-10	2014-15	2.92	2.19	2.19	1.55	118.35	25.94	107.69	81.75	(36.60)
11	Maharashtra Co-operative Development Corporation Limited	2016-17	2018-19	13.88	2.24	2.26	14.01	9.40	101.70	117.97	16.27	6.87
12	Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited	2017-18	2018-19	36.15	36.15	23.39	68.91	12.30	0.56	159.14	158.58	146.28
13	Maharashtra Patbandhare Vittiya Company Limited (•) φ	2011-12	2016-17	82.66	-	0.00	-	0.06	690.13	690.18	0.01	(0.01)
14	Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited	2015-16	2017-18	10.74	8.75	8.75	5.73	85.46	28.53	193.53	165.00	79.54
15	Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation Limited	2015-16	2018-19	5.86	5.86	(0.82)	62.78	14.50	0.77	53.81	53.04	38.54

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

Sl. No.	Sector, Type and Name of the PSU	Period of accounts	Year in which finalised	Earnings before interest and tax (EBIT)	Net profit/ loss (-) before dividend and tax	Net profit/ loss (-) after interest and tax	Turnover	Paid-up capital ¹	Loans outstanding at the end of year ²	Capital employed ³	Net worth	Accumulated profit (+)/ Loss (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
16	Maharashtra State Handicapped Finance & Development Corporation Limited ϕ	2010-11	2014-15	0.80	(0.11)	(0.11)	1.21	14.23	36.41	54.28	17.87	3.64
17	Maharashtra State Handlooms Corporation Limited	2017-18	2018-19	(1.00)	(3.73)	(3.73)	9.38	90.61	26.53	(18.70)	(45.23)	(135.84)
18	Maharashtra Vikrikar Rokhe Pradhikaran Limited (•)ϕ	2015-16	2016-17	0.65	-	0.00	-	0.05	-	0.45	0.45	0.40
19	Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited	2015-16	2017-18	46.03	41.55	41.55	14.86	632.64	167.79	871.05	703.26	70.62
20	Maulana Azad Alpasankyak Arthik Vikas Mahamandal Limited	2012-13	2018-19	9.99	9.34	9.34	8.72	206.39	28.13	265.83	237.70	31.31
21	Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited	2015-16	2017-18	17.79	16.58	9.08	10.97	306.21	22.74	355.36	332.62	26.41
22	Shabari Adivasi Vitta Va Vikas Mahamandal Maryadit	2014-15	2018-19	6.69	5.60	5.60	0.38	77.11	32.54	123.27	90.73	13.62
23	Shamrao Peje Kokan Itar Magasvarg Aarthik Vikas Mahamandal Limited	2015-16	2017-18	1.39	1.30	1.30	0.14	15.00	0.94	19.38	18.44	3.44
24	Vasantao Naik Vimukta Jatis & Nomadic Tribes Development Corporation Limited ϕ	2013-14	2016-17	7.04	6.25	6.25	6.56	169.01	26.54	164.85	138.31	(30.70)
Sector Wise Total				243.82	134.20	107.28	208.80	1,804.21	1,189.25	3,218.60	2,028.93	224.76
INFRASTRUCTURE												
25	Aurangabad Industrial Township Limited	2016-17	2018-19	44.48	44.48	29.86	-	1,229.52	-	1,282.92	1,282.92	53.40
26	City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited ϕ	2015-16	2017-18	0.05	0.05	0.03	0.05	3.95	10.26	16.45	6.19	2.24
27	Development Corporation of Konkan Limited	2017-18	2018-19	0.42	0.42	0.35	0.37	8.81	5.92	(0.30)	(6.22)	(15.03)
28	Maharashtra Airport Development Company Limited ϕ	2015-16	2017-18	(37.55)	(37.55)	(23.83)	39.66	17.05	186.15	224.14	37.99	20.94
29	Maharashtra Satara Kagal Infrastructure Limited	21.12.2016 to 31.03.2017	2018-19	(0.03)	(0.03)	(0.03)	-	0.05	-	0.02	0.02	(0.03)
30	Maharashtra State Police Housing and Welfare Corporation Limited	2016-17	2017-18	4.57	4.56	2.50	12.23	7.96	-	11.42	11.42	3.46
31	Maharashtra State Road Development Corporation Limited	2015-16	2018-19	78.64	(224.61)	(224.61)	571.14	773.56	1,439.49	(1,439.72)	(2,879.21)	(3,652.77)
32	Maharashtra Urban Infrastructure Development Company Limited	2016-17	2017-18	1.29	1.29	0.88	1.40	0.49	-	7.07	7.07	6.58

Sl. No.	Sector, Type and Name of the PSU	Period of accounts	Year in which finalised	Earnings before interest and tax (EBIT)	Net profit/ loss (-) before dividend and tax	Net profit/ loss (-) after interest and tax	Turnover	Paid-up capital ¹	Loans outstanding at the end of year ²	Capital employed ³	Net worth	Accumulated profit (+)/ Loss (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
33	Maharashtra Urban Infrastructure Fund Trustee Company Limited	2016-17	2017-18	0.003	-	0.00	-	0.10	-	0.11	0.11	0.01
34	Mihan India Limited	2016-17	2017-18	(10.21)	(12.71)	(9.60)	48.98	20.00	36.25	(10.27)	(46.52)	(66.52)
35	Shivshahi Punarvasan Prakalp Limited	2016-17	2018-19	40.49	40.49	19.01	-	115.00	500.00	866.84	366.84	251.84
36	Western Maharashtra Development Corporation Limited	2017-18	2018-19	13.41	12.97	12.02	3.55	3.06	26.51	59.01	32.50	29.44
37	Thane Creek Bridge Infrastructure Limited ^	FAA										
38	Nagpur Mumbai Super Communication Expressway Limited^	31.05.2017 to 31.03.2018	2018-19	(0.01)	(0.01)		-	0.05	-	0.04	0.04	(0.01)
	Sector Wise Total			135.55	(170.65)	(193.42)	677.38	2,179.60	2,204.58	1,017.73	(1,186.85)	(3,366.45)
MANUFACTURING												
39	Haffkine Ajintha Pharmaceuticals Limited	2017-18	2018-19	(3.49)	(3.49)	(3.49)	0.05	0.18	18.44	2.07	(16.01)	(16.55)
40	Haffkine Bio-Pharmaceutical Corporation Limited	2016-17	2017-18	28.99	28.99	17.36	224.21	8.71	3.99	165.46	161.47	152.76
41	Mahaguj Collieries Limited	2017-18	2018-19	(1.66)	(1.66)	(1.66)	-	0.05	57.89	54.20	(3.69)	(3.74)
42	Maharashtra Petrochemicals Corporation Limited	2016-17	2017-18	0.52	0.52	0.34	-	8.96	-	21.55	21.55	12.59
43	Maharashtra State Mining Corporation Limited	2016-17	2017-18	3.90	3.90	2.20	2.44	2.07	4.57	50.91	46.34	44.27
44	Maharashtra State Powerlooms Corporation Limited	2016-17	2017-18	(3.06)	(3.16)	(3.16)	3.51	13.77	-	(2.77)	(2.77)	(16.54)
45	Maha Tamil Collieries Limited	2016-17	2017-18	(0.51)	(0.51)	(0.51)	-	0.05	-	4.15	4.15	4.10
46	MSMC Adkoli Natural Resources Limited	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.01	3.25	3.26	0.01	-
47	MSMC Warora Collieries Limited φ	2010-11	2013-14	-	-	-	-	0.01	2.96	2.97	0.01	-
	Sector Wise Total			24.69	24.59	11.08	230.21	33.81	91.10	301.80	211.06	176.89
SERVICE												
48	Maharashtra Tourism Development Corporation Limited	2013-14	2017-18	(2.99)	(3.15)	(3.74)	28.24	15.39	9.56	46.34	36.78	21.39
49	Mahatourism Corporation Limited	2017-18	2018-19	(0.01)	(0.01)	(0.01)	-	0.05	-	(0.02)	(0.02)	(0.07)
50	Nagpur Mass Transport Company Private Limited φ	2015-16	2016-17	0.15	0.15	0.10	-	2.00	-	2.23	2.23	0.23
	Sector Wise Total			(2.85)	(3.01)	(3.65)	28.24	17.44	9.56	48.55	38.99	21.55
MISCELLANEOUS												
51	Krupanidhi Limited ♦	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.01	-	0.01	-	-
52	Maharashtra Ex-Servicemen Corporation Limited φ	2014-15	2017-18	9.37	9.10	9.10	202.03	14.95	-	79.30	79.30	64.35

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

Sl. No.	Sector, Type and Name of the PSU	Period of accounts	Year in which finalised	Earnings before interest and tax (EBIT)	Net profit/ loss (-) before dividend and tax	Net profit/ loss (-) after interest and tax	Turnover	Paid-up capital ¹	Loans outstanding at the end of year ²	Capital employed ³	Net worth	Accumulated profit (+)/ Loss (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
53	Maharashtra Information Technology Corporation Limited φ\$	FAA				-					-	
54	Mahila Arthik Vikas Mahamandal	2016-17	2018-19	0.63	0.63	0.63	-	3.32	-	6.97	6.97	3.65
55	Nagpur Flying Club Private Limited	2016-17	2018-19	0.18	0.18	0.18	0.25	0.85	-	2.72	2.72	1.87
56	Village Social Transformation Foundationφ\$	FAA				-					-	
	Sector Wise Total			10.18	9.91	9.91	202.28	19.13	-	89.00	88.99	69.87
	Total A (All sector wise working Government Companies)			625.21	207.89	88.44	3,291.17	4,400.75	3,500.58	5,955.44	2,454.79	(1,946.27)
WORKING STATUTORY CORPORATIONS												
AGRICULTURE AND ALLIED												
1	Maharashtra State Warehousing Corporation	2016-17	2018-19	52.71	48.75	0.00	294.67	8.71	58.71	67.42	8.71	-
2	Maharashtra Krishna Valley Development Corporation	2016-17	2017-18	-	-	-	-	34,580.52	236.85	34,817.37	34,580.52	-
3	Konkan Irrigation Development Corporation	2016-17	2017-18	-	-	-	25.31	7,644.99	-	7,644.99	7,644.99	-
4	Vidarbha Irrigation Development Corporation	2016-17	2017-18	106.59	106.59	106.59	33.28	37,625.80	-	37,623.87	37,623.87	(1.93)
5	Tapi Irrigation Development Corporation	2016-17	2017-18	-	-	-	-	10,236.06	-	10,236.06	10,236.06	-
6	Godavari Marathwada Irrigation Development Corporation φ	2015-16	-	-	-	-	-	15,923.32	-	15,923.32	15,923.32	-
7	Maharashtra Water Conservation Corporation	2015-16	2017-18	(35.81)	(35.81)	(35.81)	-	1,512.23	-	1,512.23	1,512.23	-
	Sector Wise Total			123.49	119.53	70.78	353.26	1,07,531.63	295.56	1,07,825.26	1,07,529.70	(1.93)
FINANCE												
8	Maharashtra State Financial Corporation φ	2014-15	2015-16	(13.78)	(13.78)	(13.78)	9.29	62.64	350.17	(224.76)	(625.26)	(687.90)
	Sector Wise Total			(13.78)	(13.78)	(13.78)	9.29	62.64	350.17	(224.76)	(625.26)	(687.90)
INFRASTRUCTURE												
9	Maharashtra Industrial Development Corporation	2015-16	2017-18	6.57	0.34	0.25	346.61	-	-	38.39	38.56	38.56
	Sector Wise Total			6.57	0.34	0.25	346.61	-	-	38.39	38.56	38.56
SERVICE												
10	Maharashtra State Road Transport Corporation	2016-17	2018-19	(520.63)	(522.78)	(121.88)	6,790.85	3,689.97	200.00	1,032.85	1,359.96	(2,330.01)
	Sector Wise Total			(520.63)	(522.78)	(121.88)	6,790.85	3,689.97	200.00	1,032.85	1,359.96	(2,330.01)
	Total B (All sector wise working Statutory Corporations)			(404.35)	(416.69)	(64.63)	7,500.01	1,11,284.24	845.73	1,08,671.74	1,08,302.96	(2,981.28)
	Grand Total (A+B)			220.86	(208.80)	23.81	10,791.18	1,15,684.99	4,346.31	1,14,627.18	1,10,757.75	(4,927.55)

Sl. No.	Sector, Type and Name of the PSU	Period of accounts	Year in which finalised	Earnings before interest and tax (EBIT)	Net profit/ loss (-) before dividend and tax	Net profit/ loss (-) after interest and tax	Turnover	Paid-up capital ¹	Loans outstanding at the end of year ²	Capital employed ³	Net worth	Accumulated profit (+)/ Loss (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
INACTIVE GOVERNMENT COMPANIES												
AGRICULTURE AND ALLIED												
1	Dairy Development Corporation of Marathwada Limited	2016-17	2017-18	0.04	0.04	0.04	-	0.38	-	(2.75)	(2.75)	(3.13)
2	Ellora Milk Products Limited	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.05	1.35	(0.13)	(1.48)	(1.53)
3	MAFCO Limited	2016-17	2017-18	(1.79)	(1.79)	(1.79)	-	5.04	-	5.60	5.60	0.56
4	Parbhani Krishi Go-sanvardhan Limited	2016-17	2017-18	(0.08)	(0.08)	(0.08)	-	0.19	-	(0.93)	(0.93)	(1.12)
5	Vidarbha Quality Seeds Limited φ	2016-17	2017-18	(0.00)	(0.00)	(0.00)	-	0.10	-	(0.30)	0.50	(0.40)
	Sector Wise Total			(1.83)	(1.83)	(1.83)	-	5.76	1.35	1.49	0.94	(5.62)
INFRASTRUCTURE												
6	Development Corporation of Vidarbha Limited	2017-18	2018-19	(0.27)	(0.27)	(0.27)	-	7.17	8.06	0.39	(7.67)	(14.84)
7	The Maharashtra Land Development Corporation Limited	2015-16	2018-19	-	-	-	-	4.00	46.89	30.88	(16.01)	(20.01)
8	Maharashtra Industrial Gas Transmission Company Limited φ \$	FAA									-	
9	Maharashtra Rural Development Corporation Limited φ	2012-13	2014-15	-	-	-	-	0.05	-	-	0.00	(0.05)
10	Maharashtra State Housing Corporation Limited φ	2015-16	2016-17	0.02	0.02	0.02	-	0.01	-	0.54	0.54	0.53
11	Marathwada Development Corporation Limited	2016-17	2017-18	0.54	0.54	0.48	-	10.17	48.17	46.60	(1.57)	(11.74)
	Sector Wise Total			0.29	0.29	0.23	-	21.40	103.12	78.41	(24.71)	(46.11)
MANUFACTURING												
12	Godavari Garments Limited	2016-17	2017-18	(0.00)	(0.00)	(0.00)	-	0.24	7.73	(0.20)	(7.93)	(8.17)
13	Kinwat Roofing Tiles Limited	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.19	0.97	(0.05)	(1.02)	(1.21)
14	Maharashtra Electronics Corporation Limited	2016-17	2017-18	(22.04)	(42.71)	(42.71)	-	9.69	56.72	(311.66)	(368.38)	(378.07)
15	Maharashtra State Textile Corporation Limited φ	2016-17	2017-18	(1.87)	(41.14)	(41.14)	-	236.16	-	(809.01)	(809.01)	(1,045.17)
16	Marathwada Ceramic Complex Limited	2016-17	2017-18	-	-	-	-	0.68	6.30	(0.25)	(6.55)	(7.23)
17	Sahyadri Glass Works Limited φ	1993-94	1995-96	(0.37)	(0.41)	(0.41)	-	0.45	-	(2.48)	(8.77)	(9.22)
18	The Gondwana Paints and Minerals Limited	2017-18	2018-19	(0.01)	(0.01)	(0.01)	-	0.10	-	(1.33)	(1.33)	(1.43)
19	The Pratap Spinning, Weaving and Manufacturing Company Limited	2017-18	2018-19	(0.01)	(0.01)	(0.01)	-	23.17	-	(40.72)	(40.72)	(63.89)
	Sector Wise Total			(24.30)	(84.28)	(84.28)	-	270.68	71.72	(1,165.70)	(1,243.71)	(1,514.39)

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

Sl. No.	Sector, Type and Name of the PSU	Period of accounts	Year in which finalised	Earnings before interest and tax (EBIT)	Net profit/ loss (-) before dividend and tax	Net profit/ loss (-) after interest and tax	Turnover	Paid-up capital ¹	Loans outstanding at the end of year ²	Capital employed ³	Net worth	Accumulated profit (+)/ Loss (-)
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)
MISCELLANEOUS												
20	Leather Industries Corporation of Marathwada Limited	2016-17	2017-18	-	-		-	0.64	6.13	0.06	(6.07)	(6.71)
21	Vidarbha Tanneries Limited	2017-18	2018-19	(0.01)	(0.01)	(0.01)	-	0.10	1.03	(0.09)	(1.12)	(1.22)
	Sector Wise Total			(0.01)	(0.01)	(84.29)	-	0.74	7.16	(0.03)	(7.19)	(7.93)
	Total C (All sector wise Inactive Government Companies)			(25.85)	(85.83)	(85.89)	-	298.58	183.35	(1,085.83)	(1,274.67)	(1,574.05)
	Grand Total (A+B+C)			195.01	(294.63)	(62.08)	10,791.18	1,15,983.57	4,529.66	1,13,541.35	1,09,483.08	(6,501.60)

1 Paid-up capital includes share application money.

2 Loans outstanding at the end of the year represents long term loans from all sources

3 Capital employed represents Shareholding funds (+) Long term Borrowings

φ Did not finalise even a single account.

(•) Expenditure in respect of companies at Sl.No. A-13 and A-18 is recouped from Government hence the figure under profit/loss is 'Nil'.

♦ Deficit is recoverable from shareholders hence there is no loss/accumulated loss (Sl.No. A-51).

^New Company Sl. No A-37 and A-38.

\$ Company has not prepared/submitted profit and loss account.

Annexure 8
Statement showing State Government funds infused in State PSUs (other than Power Sector)
(Referred to in paragraph 3.14)

(₹ in crore)

A Agriculture and Allied Sector (1 to 6) and Finance Sector (7 to 10)																				
Sl. No.	1		2		3		4		5		6		7		8		9		10	
Name of the PSUs	FDCML		MAIDCL		MSFCL		MSSCL		PAMMVSVML		MFDCL		APAMVMM		KCML		SRLASDCL		MCDCL	
Year	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL
Up to 1999-00	27.66	0.00	3.00	0.00	2.75	21.60	2.05	0.00	2.05	0.00	1.41	0.00	5.00	0.00	3.24	0.00	10.15	0.00	0.00	0.00
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.47	0.00	0.30	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2001-02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.75	0.00	0.00	0.00
2002-03	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.00	0.00	0.00	0.00	2.00	0.00	0.00	0.00
2003-04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7.00	0.00	0.00	0.00	8.00	0.00	0.00	0.00
2004-05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	12.11	0.00	3.19	0.00
2005-06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.71	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00	20.00	0.00	0.00	0.00
2006-07	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.05	0.00	1.50	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2007-08	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.65	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2008-09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.28	0.00	26.60	0.00	0.00	0.00	60.00	0.00	0.00	0.00
2009-10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.25	0.00	0.00	0.00	3.00	0.00	0.00	0.00
2010-11	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.29	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	32.00	0.00	4.35	0.00
2011-12	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	68.00	0.00	0.00	0.00
2012-13	0.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.85	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	60.00	0.00	0.00	0.00
2013-14	0.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.29	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	60.00	0.00	0.00	0.00
2014-15	0.19	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	56.25	0.00	0.00	0.00
2015-16	0.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2016-17	0.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2017-18	294.54	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Total	323.12	0.00	3.00	0.00	2.75	21.60	2.05	0.00	3.84	0.00	4.04	0.00	50.00	0.00	3.24	0.00	394.26	0.00	7.54	0.00

(1-Forest Development Corporation of Maharashtra Limited, 2-Maharashtra Agro Industries Development Corporation Limited, 3-Maharashtra State Farming Corporation Limited, 4-Maharashtra State Seeds Corporation Limited, 5-Punyashloka Ahilyadevi Maharashtra Mendi Va Sheli Vikas Mahamandal Limited, 6-Maharashtra Fisheries Development Corporation Limited, 7-Annasaheb Patil Arthik Magas Vikas Mahamandal Maryadit, 8-Kolhapur Chitranagri Mahamandal Limited, 9-Sahitya Ratna Lokshahir Annabhau Sathe Development Corporation Limited. 10-Maharashtra Co-operative Development Corporation Limited).

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

A Finance Sector (11 to 20)																				
Sl. No.	11		12		13		14		15		16		17		18		19		20	
Name of the PSUs	MFS&CDCL		MPVCL		MRIMVVAVML		MSSIDCL		MSHF&DCL		MSHCL		MVRPL		MPBCDCL		MAAAVML		SRLI&CDCL	
Year	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL
Up to 1999-00	4.63	0.56	0.00	0.00	4.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	12.37	0.00	0.00	0.00	40.36	0.00	0.00	0.00	20.21	0.00
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	1.59	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.40	0.00	0.00	0.00	15.00	0.00	5.00	0.00	1.00	0.00
2001-02	0.00	0.00	0.00	0.00	1.04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.25	0.00	0.05	0.00	0.00	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00
2002-03	0.00	0.00	0.05	0.00	4.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.57	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.50	0.00	2.00	0.00
2003-04	0.00	0.00	0.00	0.00	2.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	55.79	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.50	0.00	0.00	0.00
2004-05	0.00	0.00	0.00	0.00	11.00	0.00	9.79	0.00	3.10	0.00	0.42	0.00	0.00	0.00	9.25	0.00	5.00	0.00	5.00	0.00
2005-06	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	0.20	0.00	2.00	0.00	0.00	0.00	55.23	0.00	19.20	0.00	15.00	0.00
2006-07	6.00	0.00	0.00	0.00	5.00	0.00	0.75	0.00	0.75	0.00	2.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.40	0.00	0.00	0.00
2007-08	1.67	0.00	0.00	0.00	7.00	0.00	3.96	0.00	0.88	0.00	2.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.54	0.00	0.00	0.00
2008-09	0.00	0.00	0.00	0.00	4.00	0.00	0.00	0.00	1.50	0.00	2.20	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	50.00	0.00	30.00	0.00
2009-10	0.00	0.00	0.00	0.00	3.20	0.00	0.00	0.00	2.40	0.00	1.76	0.00	0.00	0.00	100.00	0.00	60.50	0.00	10.00	0.00
2010-11	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	5.40	0.00	0.09	0.00	0.00	0.00	42.33	0.00	18.37	0.00	10.00	0.00
2011-12	0.00	0.00	0.00	0.00	44.37	0.00	0.00	0.00	9.00	0.00	3.40	0.00	0.00	0.00	147.00	0.00	7.50	0.00	68.00	0.00
2012-13	0.00	0.00	0.00	0.00	12.00	0.00	0.00	0.00	7.20	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00	120.00	0.00	30.69	0.00	60.00	0.00
2013-14	0.00	0.00	0.00	0.00	12.00	0.00	0.00	0.00	8.00	0.00	1.82	0.00	0.00	0.00	3.84	0.00	60.00	0.00	60.00	0.00
2014-15	0.00	0.00	0.00	0.00	3.50	0.00	0.00	0.00	2.08	0.00	0.74	0.00	0.00	0.00	35.57	0.00	0.00	0.00	25.00	0.00
2015-16	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7.00	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	69.25	0.00	0.00	0.00
2016-17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.70	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	38.25	0.00	0.00	0.00
2017-18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	25.00	0.00	0.00	0.00
Total	12.30	0.56	0.05	0.00	134.95	0.00	14.50	0.00	47.51	0.00	88.71	0.00	0.05	0.00	568.58	0.00	400.70	0.00	306.21	0.00

(11-Maharashtra Film, Stage and Cultural Development Corporation Limited, 12-Maharashtra Patbandhare Vittiya Company Limited, 13-Maharashtra Rajya Itar Magas Vargiya Vitta Ani Vikas Mahamandal Limited, 14-Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation Limited, 15-Maharashtra State Handicapped Finance & Development Corporation Limited, 16-Maharashtra State Handlooms Corporation Limited, 17-Maharashtra Vikrikar Rokhe Pradhikaran Limited, 18-Mahatma Phule Backward Class Development Corporation Limited, 19-Maulana Azad Alpasankyak Arthik Vikas Mahamandal Limited, 20-Sant Rohidas Leather Industries and Charmakar Development Corporation Limited).

A Finance Sector (21 to 22) and Infrastructure Sector (23 to 30)																				
Sl. No.	21		22		23		24		25		26		27		28		29		30	
Name of the PSUs	SAVVMM		VNVJ&NTDCL		CIDCO		DCKL		MSPH&WCL		MSRDCL		MUIDCL		MUIFTCL		SPPL		WMDCL	
Year	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL
Up to 1999-00	15.00	0.00	19.50	0.00	3.95	0.00	8.81	0.00	7.96	0.00	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	115.00	0.00	3.06	0.00
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2001-02	0.00	0.00	1.75	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2002-03	0.00	0.00	0.80	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.25	0.00	0.05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2003-04	7.17	0.00	4.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2004-05	1.10	0.00	13.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2005-06	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	138.60	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2006-07	0.50	0.00	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2007-08	4.00	0.00	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(138.60)	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2008-09	0.46	0.00	32.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2009-10	4.00	0.00	12.80	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	454.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2010-11	15.00	0.00	9.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	314.56	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2011-12	8.50	0.00	17.93	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2012-13	8.00	0.00	32.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	179.02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2013-14	4.11	0.00	14.40	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2014-15	5.75	0.00	9.45	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2015-16	0.00	0.00	8.82	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2016-17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2017-18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Total	73.59	0.00	195.45	0.00	3.95	0.00	8.81	0.00	7.96	0.00	773.56	179.02	0.25	0.00	0.05	0.00	115.00	0.00	3.06	0.00

(21-Shabari Adivasi Vitta Va Vikas Mahamandal Maryadit, 22-Vasantrao Naik Vimukta Jatis & Nomadic Tribes Development Corporation Limited, 23-City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited, 24-Development Corporation of Konkan Limited, 25-Maharashtra State Police Housing and Welfare Corporation Limited, 26-Maharashtra State Road Development Corporation Limited, 27-Maharashtra Urban Infrastructure Development Company Limited, 28-Maharashtra Urban Infrastructure Fund Trustee Company Limited, 29-Shivshahi Punarvasan Prakalp Limited, 30-Western Maharashtra Development Corporation Limited).

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

A Manufacturing Sector (31 to 34), Service Sector (35) and Miscellaneous Sector (36 to 40)																				
Sl. No.	31		32		33		34		35		36		37		38		39		40	
Name of the PSUs	HBPCL		MPCL		MSMCL		MSPCL		MTDCL		MESCL		MITCL		MAVIM		NFCPL		VSTF	
Year	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL
Up to 1999-00	8.71	0.00	8.96	0.00	2.07	4.57	11.05	0.00	14.33	3.01	0.00	0.00	0.00	0.00	1.66	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.29	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2001-02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.30	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2002-03	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.55	0.00	0.00	0.00	0.15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2003-04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.20	0.17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2004-05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2005-06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.70	0.00	0.30	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2006-07	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.40	0.00	0.00	0.00	0.10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2007-08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.10	0.00	0.85	0.00	0.00	0.00
2008-09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.75	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2009-10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2010-11	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2011-12	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.07	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2012-13	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2013-14	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2014-15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.58	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2015-16	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
2016-17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	10.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.01	0.00
2017-18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.80	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.21	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
Total	8.71	0.00	8.96	0.00	2.07	4.57	14.39	0.20	15.39	3.01	14.95	0.00	10.00	0.21	2.84	0.00	0.85	0.00	0.01	0.00

(31-Haffkine Bio-Pharmaceutical Corporation Limited, 32-Maharashtra Petrochemicals Corporation Limited, 33-Maharashtra State Mining Corporation Limited, 34-Maharashtra State Powerlooms Corporation Limited, 35-Maharashtra Tourism Development Corporation Limited, 36-Maharashtra Ex-Servicemen Corporation Limited, 37-Maharashtra Information Technology Corporation Limited, 38-Mahila Arthik Vikas Mahamandal, 39-Nagpur Flying Club Private Limited, 40-Village Social Transformation Foundation).

B Agriculture and Allied Sector (41 to 47), Finance Sector (48), Infrastructure Sector (49) and Service Sector (50)																				
Sl. No.	41		42		43		44		45		46		47		48		49		50	
Name of the PSUs	MSWC		MKVDC		KIDC		VIDC		TIDC		GMIDC		MWCC		MSFC		MIDC		MSRTC	
Year	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL
Up to 1999-00	4.36	0.00	5,168.05	0.00	52.51	0.00	418.24	0.00	2,188.31	0.00	3,685.16	0.00	0.00	0.00	32.83	0.00	0.00	0.00	143.40	0.00
2000-01	0.00	0.00	413.18	0.00	29.52	0.00	104.55	0.00	51.90	0.00	0.00	0.00	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	100.75	0.00
2001-02	0.00	0.00	648.42	0.00	20.94	0.00	179.72	0.00	5.25	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.45	0.00	0.00	0.00	114.36	0.00
2002-03	0.00	0.00	1,523.98	0.00	75.48	0.00	254.35	0.00	19.28	0.00	127.50	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	120.87	0.00
2003-04	0.00	0.00	1,594.22	0.00	228.85	0.00	855.25	0.00	511.73	0.00	267.02	0.00	50.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	121.29	0.00
2004-05	0.00	0.00	2,344.10	0.00	178.37	0.00	1,126.27	0.00	273.17	0.00	214.32	0.00	37.56	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	127.80	0.00
2005-06	0.00	0.00	2,638.36	0.00	222.12	0.00	1,661.55	0.00	960.99	0.00	962.79	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	138.57	0.00
2006-07	0.00	0.00	2,864.38	0.00	385.36	0.00	1,771.62	0.00	417.82	0.00	1,059.71	0.00	74.27	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	148.76	0.00
2007-08	0.00	0.00	1,175.02	0.00	443.12	0.00	2,626.19	0.00	735.94	0.00	1,034.40	0.00	155.35	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	159.20	0.00
2008-09	0.00	0.00	3,962.89	0.00	572.90	0.00	2,952.24	0.00	1,041.36	0.00	727.30	0.00	85.96	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	171.60	0.00
2009-10	0.00	0.00	1,835.46	0.00	756.00	0.00	2,472.05	0.00	646.32	0.00	876.31	0.00	40.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	175.82	0.00
2010-11	0.00	0.00	1,308.45	0.00	594.16	0.00	3,951.98	0.00	456.55	0.00	1,203.97	0.00	151.15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	199.33	0.00
2011-12	0.00	0.00	2,063.57	0.00	685.50	0.00	3,134.56	0.00	496.27	0.00	938.47	0.00	195.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	223.72	200.00
2012-13	0.00	0.00	1,391.56	0.00	698.36	0.00	3,541.58	0.00	444.37	0.00	963.50	0.00	158.08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	238.64	0.00
2013-14	0.00	0.00	1,617.42	0.00	625.56	0.00	3,398.66	0.00	130.24	0.00	1,269.28	0.00	230.99	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	256.54	0.00
2014-15	0.00	0.00	1,167.94	0.00	552.24	0.00	2,986.16	0.00	432.85	0.00	1,092.46	0.00	221.17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	286.05	0.00
2015-16	0.00	0.00	1,072.17	0.00	580.50	0.00	3,809.47	0.00	567.08	0.00	1,260.82	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	419.49	0.00
2016-17	0.00	0.00	1,316.02	0.00	554.52	0.00	3,766.57	0.00	870.09	0.00	852.22	0.00	285.47	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	486.98	0.00
2017-18	0.00	0.00	1,756.97	0.00	771.65	0.00	3,551.66	0.00	569.65	0.00	0.00	0.00	373.26	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	498.32	0.00
Total	4.36	0.00	35,862.16	0.00	8,027.66	0.00	42,562.67	0.00	10,819.17	0.00	16,535.23	0.00	2,063.26	0.00	34.28	0.00	0.00	0.00	4,131.49	200.00

41-Maharashtra State Warehousing Corporation, 42-Maharashtra Krishna Valley Development Corporation, 43-Konkan Irrigation Development Corporation, 44-Vidarbha Irrigation Development Corporation, 45-Tapi Irrigation Development Corporation, 46-Godavari Marathwada Irrigation Development Corporation, 47-Maharashtra Water Conservation Corporation, 48-Maharashtra State Financial Corporation, 49-Maharashtra Industrial Development Corporation, 50-Maharashtra State Road Transport Corporation).

Audit Report No.5 on PSUs for the ended 31 March 2018

C Agriculture and Allied Sector (51), Infrastructure Sector (52 to 56) and Manufacturing Sector (57 to 58)																		
Sl. No.	51		52		53		54		55		56		57		58		Grand Total	
Name of the PSUs	MAFCO		DCVL		MLDCL		MRDCL		MSHCL		MDCL		MECL		MSTCL		(Sl. No.1 to 58)	
Year	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL	Equity	IFL
Up to 1999-00	5.04	0.00	7.17	2.52	3.00	0.00	0.05	0.00	0.01	0.00	10.17	36.67	9.69	0.00	231.56	0.00	12,323.48	68.93
2000-01	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.50	0.00	0.00	0.00	0.00	728.96	1.50
2001-02	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.48	0.00	0.00	0.00	0.00	977.46	1.48
2002-03	0.00	0.00	0.00	1.51	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.51	0.00	0.00	0.00	0.00	2,142.63	2.02
2003-04	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	2.42	0.00	0.00	4.60	0.00	3,723.59	2.62
2004-05	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6.38	0.00	0.00	0.00	0.00	4,374.55	6.38
2005-06	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6,718.82	138.60
2006-07	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6,746.37	0.00
2007-08	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	6,358.12	(138.60)
2008-09	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	9,722.05	0.00
2009-10	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7,454.87	0.00
2010-11	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.68)	0.00	0.00	0.00	0.00	8,328.12	(0.68)
2011-12	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.05)	0.00	0.00	0.00	0.00	8,110.91	199.95
2012-13	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.01)	0.00	0.00	0.00	0.00	7,767.94	179.01
2013-14	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.01)	0.00	0.00	0.00	0.00	7,763.19	(0.01)
2014-15	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.04)	0.00	0.00	0.00	0.00	6,877.98	(0.04)
2015-16	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	7,795.85	0.00
2016-17	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.01)	0.00	0.00	0.00	0.00	8,182.08	(0.01)
2017-18	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	(0.01)	0.00	0.00	0.00	0.00	7,841.85	0.20
Total	5.04	0.00	7.17	4.03	3.00	0.00	0.05	0.00	0.01	0.00	10.17	48.15	9.69	0.00	236.16	0.00	123,938.82	461.35

(51-MAFCO Limited, 52-Development Corporation of Vidarbha Limited, 53-The Maharashtra Land Development Corporation Limited, 54-Maharashtra Rural Development Corporation Limited, 55-Maharashtra State Housing Corporation Limited, 56-Marathwada Development Corporation Limited, 57-Maharashtra Electronics Corporation Limited, 58-Maharashtra State Textile Corporation Limited).

Annexure 9
Statement showing unrecovered compensation for delay by
City and Industrial Development Corporation of Maharashtra Limited
(Referred to in paragraph 4.8.6.3)

Sl. No.	Name of contractor	Contract Agreement (CA) No.	Awarded contract cost (₹ in crore)	CFD to be recovered at the rate of 7.50 per cent of the work order (₹ in crore)
1	Thakur Infraprojects Private Limited	CA No.01/CIDCO/EE (Dronagiri-II)/2012-13	16.31	0.88 [#]
2	P.P. Kharpatil Constructions Private Limited	CA No.02/CIDCO/EE(AP.R/R-2)/2016-17	11.78	0.88
3	P.D.Earthmovers	CA-03/CIDCO/SE(AP-R/R)EE(AP-R/R-II)/2014-15	45.61	3.42
4	P.D.Earthmovers	CA-02/CIDCO/SE(AP-R/R)EE(AP-R/R-II)/2014-15	21.79	1.63
5	J.M. Mhatre Infra Private Limited	CA No.05/CIDCO/EE(AP-Pushpak-II)/2016-17	107.85	0.76 ^{\$}
6	J.M. Mhatre Infra Private Limited	CA No.1/CIDCO/SE(Airport)/EE(Airport-III)/2013-14	51.18	3.84
7	Shree Venkateshwara Infrastructure Private Limited	CA No.01/CIDCO/SE(HSG)/EE(HSG-1)/2012-13	20.89	1.57
8	P.D. Earthmovers	CA No.06/CIDCO/EE(PNL-II)/2013-14	23.31	1.74
9	J.M. Mhatre Infra Private Limited	CA No.08/CIDCO/EE(PNL-II)/2013-14	17.17	1.29
10	Thakur Infraprojects Private Limited	CA No.07/CIDCO/EE(AP-3)/2016-17	6.69	0.50
11.	Thakur Infraprojects Private Limited and J. M. Mhatre Infra Private Limited (JV)	CA No.06/CIDCO/SE (AP)-I/EE(AP-IV)/	529.37	0.46 [*]
12.	Gayatri Projects Limited	CA No.03/CIDCO/SE (AP-R&R)/2015-16	699.43	4.55 [*]
13.	Constructora San Jose SA-GVK projects JV	CA No.04/CIDCO/SE (AP- R&R)/2015-16	804.91	1.05 [*]
14.	Vishal Construction	CA No.05/CIDCO/EE(PNL-I)/2014-15	15.86	0.95 [*]
15.	Sanjose-Mahavir-Supreme consortium	CA No.12/CIDCO/RP/SE(TP-III& HQ)/2010-11	179.17	11.68
16.	Sanjose-Mahavir-Supreme consortium	CA No.13/CIDCO/RP/SE(TP-III& HQ)/2010-11	141.99	10.39
17.	AnTaCs Consortium	CA No.02/CIDCO/RP/SE(TP-III)/2012-13	1,327.75	92.92 [¥]
18.	J.M. Mhatre Infra Private Limited	CA No.02/CIDCO/CE(SP)//SE(TP-II& HQ)/2016-17	61.53	4.61
19.	Girish Enterprises	CA No.02/CIDCO/RP/SE(TP-II)/EE(NUR-I)/2014-15	8.61	0.65
20.	Kalpana Structcon Private Limited	CA No.03/CIDCO/CE(SP)/SE(TP-II& HQ)/2016-17	67.43	5.06
21.	D.G Belhekar & Co.	CA No.01/CIDCO/CE(SP)/SE(TP-II& HQ)/2017-18	112.12	0.45 [*]
22.	B.G Shirke Construction Technology Private Limited	CA No.01/CIDCO/CE&GM (T)/SE(HSG)/KHR/2011-12	489.22	36.69
	Total		4,759.94	185.97

[#] Calculated on actual work executed (₹ 11.75 crore at Sl.No.1 and ₹ 13.50 crore at Sl.No.14)

^{\$} Calculated on additional work of ₹ 10.26 crore x 7.50 per cent

^{*} Calculated at the rate of 0.25 per cent per week on milestone basis

[¥] Calculated on rail systems work of ₹ 1,238.88 crore x 7.50 per cent

© Comptroller and Auditor General of India

www.cag.gov.in

www.agmaha.cag.gov.in